Iulian Boldea
Cornel Sigmirean
(Editors)

Beyond Borders. Redefining Identity Through Global Dialogue

SOCIAL SCIENCES

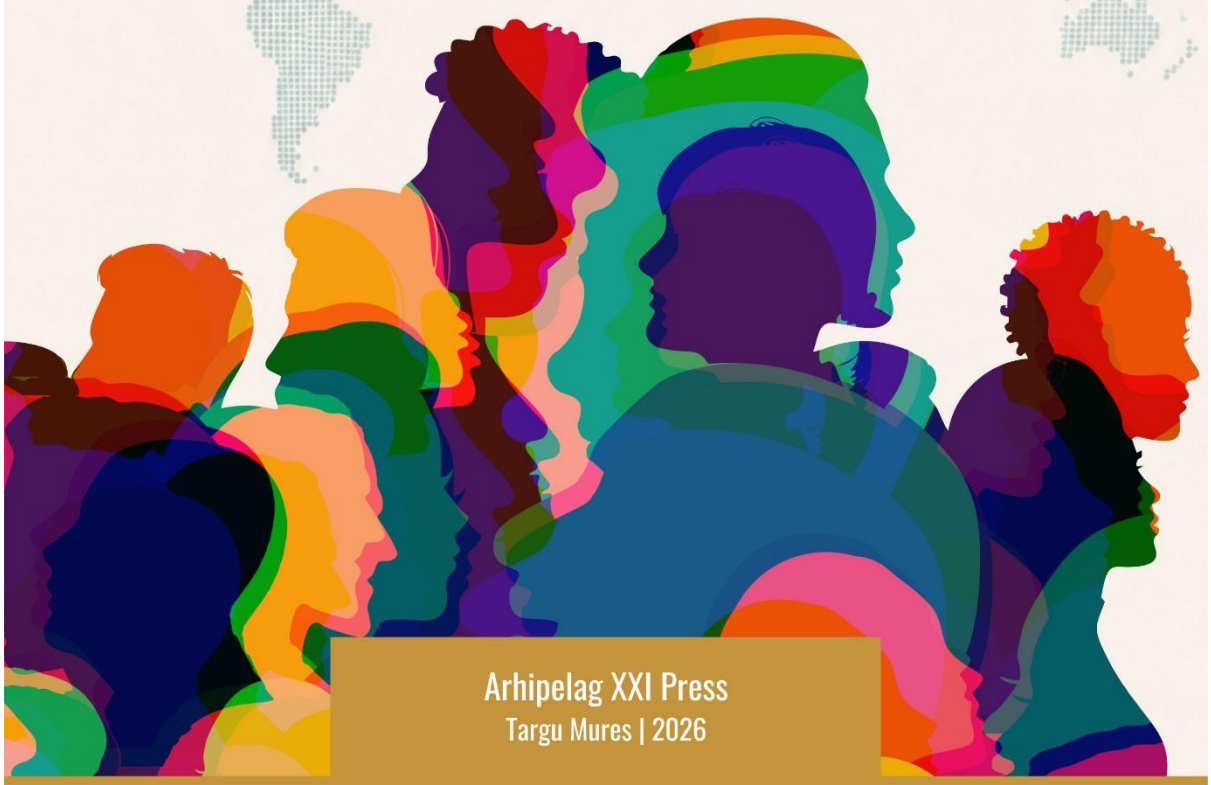

Arhipelag XXI Press
Targu Mures | 2026

Date: 16 May 2026

Location: “DIMITRIE CANTEMIR” University, Tîrgu Mureș

BEYOND BORDERS. REDEFINING IDENTITY THROUGH GLOBAL DIALOGUE

Section: Social Sciences

ISBN: 978-606-93691-1-1

Edited by: The Alpha Institute for Multicultural Studies

Moldovei Street, 8 540522, Tîrgu Mureș, România

Tel./fax: +40-744-511546

Published by: Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2026

Tîrgu Mureș, România Email: tehnoredactare.gidni@gmail.com

CONTENTS

THE NEED AND IMPORTANCE OF GREEN PUBLIC PROCUREMENT 9

Lucreția Dogaru 9

Prof., PhD, UMFST "G. E. Palade" of Târgu Mureș 9

WHAT ARE THE EXCEPTIONS TO THE PRINCIPLE OF RELATIVITY OF THE EFFECTS OF CIVIL LEGAL ACTS? 15

Lucreția Dogaru 15

Prof., PhD, UMFST "G. E. Palade" of Târgu Mureș 15

SHIFT FROM TRADITIONAL TO DIGITIZED BUSINESS MODEL 21

Elena Doval 21

Prof., PhD, "Spiru Haret" University of Bucharest 21

FREE MOVEMENT OF WORKERS. NUANCES REGARDING THE CONDITION FOR GRANTING FAMILY ALLOWANCE TO A NON-RESIDENT WORKER FOR A CHILD OF HIS SPOUSE OR REGISTERED PARTNER 30

Anca Ileana Dușcă 30

Prof., PhD, University of Craiova 30

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP – BETWEEN IDEAL AND REALITY 45

Mădălina Albu 45

Assoc. Prof., PhD, Petroleum-Gas University of Ploieşti 45

SUSTAINABILITY REPORTING IN ROMANIA BETWEEN COMPLIANCE, TRANSPARENCY AND ESG MATURITY. A COMPARATIVE ANALYSIS BASED ON RECENT CORPORATE REPORTS 52

Maria Oroian 52

Assoc. Prof., PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 52

Ramona-Flavia Raţiu 52

Assoc. Prof., PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 52

Ioan Moldovan 52

Lecturer, PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 52

VOCATIONAL EDUCATION, A RECONCEPTUALIZATION IN ROMANIAN HIGHER EDUCATION UNDER THE SIGN OF THE CURRICULUM PARADIGM 67

Doina David 67

Assoc. Prof., PhD, "Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 67

Călin Florea 67

Assoc. Prof., PhD, "Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 67

ALGORITHMS AND HISTORICAL MEMORY – ETHICAL DIMENSIONS OF INTEGRATING AI IN EDUCATION 75

Doina David 75

Assoc. Prof., PhD, “Dimitrie Cantemir” University of Târgu Mureș 75

Călin Florea 75

Assoc. Prof., PhD, “Dimitrie Cantemir” University of Târgu Mureș 75

FLOATING WORLDS: ETHNICITY, LABOR MOBILITY, AND THE FORMATION OF TRANSNATIONAL CULTURAL ENVIRONMENTS AT SEA 81

Raluca Apostol-Mateş 81

Lecturer, PhD, "Mircea cel Bătrân" Naval Academy from Constanța 81

ENVIRONMENTAL PROTECTION AND LEGAL RESPONSIBILITY IN THE DANUBE DELTA 88

Ileana Nicolau 88

Lecturer, PhD, Spiru Haret” University of Constanţa 88

METHODS OF IDENTIFYING ANTI-COMPETITIVE PRACTICES 96

Radu Iosof 96

Lecturer, PhD, “Dimitrie Cantemir” University of Târgu Mureș 96

THE ORGANIZATION OF WORKING TIME IN ROMANIA IN THE LIGHT OF EUROPEAN UNION LEGISLATION: NORMATIVE CONVERGENCES AND CONTEMPORARY RECONFIGURATIONS 102

Marina Loredana Belu 102

Lecturer, PhD, University of Craiova 102

HERMNEUTICS 108

Angelica Preda 108

Lecturer, PhD, University of Craiova 108

THE NEED TO CAPITALIZE ON AND PROMOTE LESSER-KNOWN TOURIST ATTRACTIONS IN BISTRIȚA-NĂSĂUD COUNTY. CASE STUDY: TIHA BÂRGĂULUI COMMUNE AND ADJACENT AREAS 113

Lia-Maria Cioanca 113

Lecturer, PhD, „Babeș-Bolya” University of Cluj-Napoca, Faculty of Geography, The University Extension Bistrița 113

THE PUBLIC ADMINISTRATOR IN LOCAL GOVERNMENT – AN INSTITUTIONAL NECESSITY OR A DISCRETIONARY TOOL FOR THE MAYOR? 122

Ioan Tomescu 122

Lecturer, PhD, “Andrei Şaguna” University of Constanţa 122

SELF-MANAGEMENT AND PERSONAL LEADESHIP IN BUSINESS 128

Oriana Helena Negulescu 128

Lecturer, PhD, Transylvania University of Brașov 128

THE ETERNAL RETURNING IN ANCIENT PHILOSOPHY 138

Niadi-Corina Cernica 138

Lecturer, PhD, "Ştefan cel Mare" University of Suceava 138

THE SEABORNE TRADE IN THE BLACK SEA IN 2025 VERSUS 2020: CONFLICT DISRUPTION, REROUTING, AND STRUCTURAL TRANSFORMATION 142

Dumitru Corduneanu 142

Lecturer, PhD, Romanian Naval Academy "Mircea cel Bătrân", Constanţa, ... 142

Lucian Dumitrache 142

Lecturer, PhD, Romanian Naval Academy "Mircea cel Bătrân", Constanţa 142

THE SEABORNE TRADE IN THE BLACK SEA IN 2025 VERSUS 2020: CONFLICT DISRUPTION, REROUTING, AND STRUCTURAL TRANSFORMATION 157

Dumitru Corduneanu 157

Lecturer, PhD, Romanian Naval Academy "Mircea cel Bătrân", Constanţa 157

Lucian Dumitrache 157

Lecturer, PhD, Romanian Naval Academy "Mircea cel Bătrân", Constanţa 157

CONSTRUCTED AUTHENTICITY VS. TERRITORIAL REALITY IN RURAL TOURISM: THE CASE OF BRADENI, HARTIBACIU PLATEAU, ROMANIA 173

Talita Pascu 173

Lecturer, PhD, Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 173

Raluca Emilia Moldovan 173

Lecturer, PhD, Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 173

THE PROTECTION OF CIVILIAN POPULATIONS IN CONTEMPORARY ARMED CONFLICTS UNDER INTERNATIONAL LAW 186

Ana-Maria Comşa 186

Assist. Prof., PhD, "Spiru Haret" Univeristy, Constanţa 186

CULTURAL INDUSTRIES, CREATIVE INDUSTRIES AND BORDER AREAS: THEORETICAL FOUNDATION AND EMPIRICAL EVIDENCE IN THE EUROPEAN UNION AND ROMANIA 191

Monica Florica Dutcaş 191

Scientific Researcher, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, "Costin C. Kirițescu" National Institute of Economic Research, Romanian Academy, Bucharest 191

INFLATIONARY SHOCK AND CORPORATE INDEBTEDNESS 210

Silvia Elena Isachi 210

Scientific Researcher, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Romanian Academy 210

THE EVOLUTION FROM THE CONCEPT OF SUSTAINABILITY TO ESG CRITERIA: THE ROLE AND IMPORTANCE OF THE ENVIRONMENTAL COMPONENT IN CONTEMPORARY MANAGEMENT 218

Gabriela Cornelia Piciu 218
2nd Degree Scientific Researcher, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Romanian Academy 218
Alina Georgeta Ailincă 218
3rd Degree Scientific Researcher, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Romanian Academy 218
THE MIGRATION PHENOMENON IN ROMANIA IN THE CURRENT ECONOMIC CONTEXT. EVOLUTION AND DIRECTIONS 232
Nicoleta Mihăilă 232
3rd Degree Scientific Researcher, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Romanian Academy 232
ARCHITECTURE AND ELEMENTS OF TRADITIONAL AND CHRISTIAN SYMBOLISM IN THE ROMANIAN VILLAGE 242
Ion Tiţa-Nicolescu 242
3rd Degree Scientific Researcher, PhD, Golești Viticulture and Fruit Growing Museum 242
ELECAMPANE – SYMBOLISM IN RITUAL PRACTICES AND HEALING PLANT 250
Loredana-Maria Ilin-Grozoiu 250
3rd Degree Scientific Researcher, PhD, "C. S. Nicolăescu-Plopşor" Institute for Research in Social Studies and Humanities from Craiova, Romanian Academy 250
THE IMPACT OF THE ENERGY CRISIS ON FIRMS' INDEBTEDNESS 257
Georgiana Chiţiga 257
Scientific Researcher, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Bucharest, Romanian Academy 257
RITUAL PRACTICES AND CUSTOMS OF SAINT GEORGE: CONTRIBUTIONS TO THE DEFINITION OF CULTURAL HERITAGE 266
Anca Ceauşescu 266
3rd Degree Scientific Researcher, PhD, "C. S. Nicolăescu-Plopşor" Institute for Research in Social Studies and Humanities from Craiova, Romanian Academy 266
MERITOCRACY AND LEADERSHIP IN THE ROMANIAN SPACE OR THE SHAPING OF NATIONAL CONSCIOUSNESS – THE TRANSYLVANIAN SCHOOL, HISTORICAL PARALLELS 273
Diana Elena Ştefănescu 273
PhD, Golești Viticulture and Fruit Growing Museum, Argeș 273
VIRTUOUS FRIENDSHIP AS A SOURCE OF HUMANIZATION: THE RELEVANCE OF THE ARISTOTELIAN MODEL IN THE AGE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE 280
Gorzo Palaga 280
PhD, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Oradea 280
IDENTITY AND ICONOGRAPHIC STRATIFICATION: THE CASE OF SAINTS THEODORE 285

Andreea-Roxana Oatu 285
Prof., PhD, "Dimitrie Paciurea" High School, Bucharest 285
THE CHRISTIAN FAMILY AND THE HOLY WOMEN AS ROLE MODELS FOR THE MORAL EDUCATION OF STUDENTS 292
George-Ştefan Silivestru 292
Prof., PhD, Mărășești Middle School No. 2 – Vrancea 292
CENTENARY OF THE CREATION OF THE ROMANIAN PATRIARCHATE (1925-2025) 299
Florin Nacu 299
PhD, "C. S. Nicolăescu-Plopşor" Institute for Research in Social Studies and Humanities from Craiova 299
STRATEGIC CONVERGENCES FOR SUSTAINABILITY AND PERFORMANCE IN THE CONTEXT OF THE BANKING SECTOR'S DIGITAL TRANSFORMATION 303
Adela Simona Bizău 303
PhD Student, "1 December 1918" University of Alba Iulia 303
THE ANATOMY OF AN ILLUSION: PSEUDOSCIENCE BETWEEN THE NEED FOR UNDESTANDING AND THE REJECTION OF AUTHENIC SCIENCE 313
Alina-Daiana Vaş 313
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare 313
THE ASCENT OF THE GAZE. CHRIST AS FIGURE AND (PRE)LANGUAGE OF THE POETIC IMAGE 317
Ciprian-Claudiu Ciula 317
PhD Student, "1 December 1918" University of Alba Iulia 317
PHILOSOPHICAL DIALOGUE AS CONSOLIDATING THE THEOLOGICAL SYSTEM OF DUMITRU STĂNILOAE – SECTION 2. WOMEN, SEX, AND FAMILY IN STĂNILOAE'S RELIGIOUS PHILOSOPHY . 321
Marius Golea 321
PhD Student, West University of Timişoara 321
THE IMPACT OF ESG PERFORMANCE AND FIRM VALUE: A COMPARTIVE BIBLIOMETRIC ANLYSIS OF EMERGING AND DEVELOPED MARKETS 330
Simona-Elena Drăgoiu 330
PhD Student, "1 December 1918" University of Alba Iulia 330
SUSTAINABILITY REPORTING IN EU SMES IN THE CONTEXT OF THE CSRD DIRECTIVE: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW 340
Luciana Simona Pascu (Mihăilă) 340
PhD Student, "1 December 1918" University of Alba Iulia 340
PLUVIAL FLOOD SUSCEPTIBILITY ANALYSIS IN BUCHAREST: TOPOGRAPHY, IMPERVIOUSNESS, AND URBAN DRAINAGE CAPACITY 348
Gabriel-Valentin Pană 348

PhD Student, University of Bucharest Mihaela-Denisa Marica, Master's Student, University of Bucharest 348

ENERGY SECURITY AND THE GREEN TRANSITION: POLITICAL TENSIONS AND REGULATORY BALANCES IN THE EUROPEAN UNION 359

Ştefan-Ciprian Raicea 359

PhD Student, University of Craiova 359

THE NEED AND IMPORTANCE OF GREEN PUBLIC PROCUREMENT

Lucreția Dogaru
Prof., PhD, UMFST "G. E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract : *Sustainable public procurement is the process of purchasing environmentally friendly products and services that comply with the principles of economy, efficiency and opportunity, and whose production or supply complies with social standards. In the current context of increasing awareness of environmental issues, public authorities have gradually integrated environmental criteria into their public procurement processes.*

Known as the green criterion, this system allows public buyers to guide their options towards offers that take into account the environmental impact of the products, services or works offered. The green criterion has thus become an essential lever for accelerating the ecological transition, while promoting a more sustainable economic model.

Green public procurement is a recognized policy instrument and political commitment in this area has progressively increased at national, EU and international levels.

Keywords*: green public procurement, environmental impact, ecological benefits*

1. Some terminological and fundamental clarifications

Green public procurement[1] is an essential means of achieving environmental policy objectives, especially those aimed at combating climate change, using resources efficiently and promoting a sustainable production and consumption model. Green public criterion allows public buyers to guide their options towards offers that take into account the environmental impact of the products, services or works offered. In time become an essential lever for accelerating the ecological transition, while promoting a more sustainable economic model[2].

This complex process also covers other guiding principles of sustainability, such as regionality and innovation in conjunction with the consolidation of regional economic cycles, while respecting the legal requirements of the European Union. Sustainable public procurement is necessarily associated with improvements in all three dimensions (environmental, social and economic dimensions). They can be successful and efficient, as long as the previous environmental, social and economic criteria are included in the procurement process[3].

The careful and responsible use of resources and the environment must be the basis of any policy that meets the requirements and needs of present and future generations, which is extremely relevant in the fight against the climate crisis. An aspect that takes on particular importance considering the significant share of public spending on goods and services at European level.

An interesting definition is that given by the European Commission[4] in the communication "Public Procurement for Improving Environmental Conditions", where it states that green public procurement refers to the procedure by which state institutions choose to procure products, services or works that generate a minimal impact on the environment throughout their

[1] **Lucretia Dogaru, Andrea Kajcsa,** *Manual terminologic de dreptul mediului,* ediția a II-a revăzută și adăugită, Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2023, p. 17-18.
[2] **Vasile Dinu,** *Green Procurement: Realities and Prospects,* Amfiteatru Economic Publishing House, Volume 22, Issue 53, Bucharest, 2020, p. 11-13; **Dan Cimpoeru**, *Achiziții publice. Concesiuni. Parteneriat public-privat. Remedii și căi de atac*, Edition 7, C. H. Beck Publishing House, București, 2022, p. 17-25.
[3]**Lucretia Dogaru**, *Dezvoltare durabilă prin achiziții publice și protecția mediului,* University Press, Tîrgu-Mureș, 2025, p. 32-55; **Raul Cazan,** *Achiziții publice ecologice în România. Protecția mediului prin cheltuieli publice responsabile*, Ecopolis Publishing House, Bucharest, 2014, p. 5-11.
[4] A se vedea (COM(2008) 400), p. 4.

entire life cycle, compared to alternatives that perform the same function, but are not selected on environmental criteria.

In the current demand-driven economic context, green public procurement plays an essential role in supporting sustainable development and the conservation of natural factors and resources. The environmentally responsible attitude of contracting authorities is transmitted to direct suppliers, but also to the extended supply chain, generating a spillover effect that can influence the entire economic system. The integration of environmental criteria into procurement procedures contributes not only to increasing the quality of goods and services delivered to the population, but also to supporting sustainable production and consumption models, stimulating the adoption and development of clean technologies. This approach results in reducing waste, decreasing greenhouse gas emissions and reducing pollution, all of which converge towards a healthier environment and sustainable life and behaviour in society[5].

In addition, green procurement can become a factor favoring innovation and technological progress, contributing to maintaining competitiveness in industry and business. It can also encourage the use of products and services bearing the European Union Ecolabel, which implies the choice of solutions with superior performance in terms of environmental impact.

This type of procurement is important for both the public and private sectors. In public administration, interest in including environmental aspects in the contract award process has intensified considerably in recent years. By 2019, most European Union Member States had already implemented national plans dedicated to green and sustainable procurement. In the private sector, many companies have adopted green procurement practices, making them an integral part of their corporate social responsibility strategies.

Green public procurement covers a wide range of products and services designed to reduce environmental impact[6]. These include energy-efficient computers and buildings, office furniture made from sustainably sourced wood, recycled paper, electric vehicles and low-emission public transport. It also includes the purchase of organic food for institutions such as schools and canteens, renewable electricity, energy-efficient heating and cooling systems, and electronic equipment designed to be efficient and easy to recycle.

Green public procurement (GPP) can be applied to both high-value contracts and those below the threshold for the application of European public procurement directives. European legislation updated after 2020 allows contracting authorities to integrate environmental considerations into all stages of the procurement process. Of corse, these considerations can be taken into account from the preparatory phase, during the procedure, but also later, during the implementation of the contract[7].

The rules on exclusion and selection criteria aim to ensure that economic operators involved, whether as main tenderers or subcontractors, comply with legal requirements relating to environmental protection. Contracting authorities have several tools at their disposal to assess the environmental impact of tenders, including the analysis of costs over the entire life cycle of products or services, the definition of requirements relating to sustainable production processes and the use of award criteria reflecting environmental performance. These mechanisms support informed decision-making, which favours options with a low environmental impact.

---

[5] See, Green Public Procurement Guide, Ghid-privind-achizitiile-publice-ecologice.pdf

[6] **Ecaterina-Milica Dobrotă, Dumitru-Viorel Pârvu,** *Achiziții publice. Idei noi, practici vechi,* Universitară Publishing House, Bucharest, 2020, p. 22-27; **Ionela Corina Chersan&other,** *Achizițiile publice ecologice în literatura de specialitate,* Amfiteatru Economic Publishing House, Volume 22, Issue 53, Bucharest, 2020, p. 83-84.

[7] **Laura Farca, Dacian C. Dragos**, *Principiul transparenței în dreptul achizițiilor publice,* Review Dreptul, Bucharest, No. 9/2018.

2. Regulation of green public procurement. European level.

Green public procurement is an important tool for achieving environmental policy objectives related to climate change, the use of natural resources and sustainable consumption and production, taking into account the importance of public sector spending on goods and services in Europe.

The legal framework for public procurement is defined by the provisions of the Treaty on the Functioning of the European Union and the EU directives on public procurement, as interpreted by the European Court of Justice.

From an international perspective, the EU must comply with the terms of the World Trade Organization Agreement on Government Procurement and bilateral trade agreements. In practice, compliance with these instruments is, as a general rule, achieved by extending the same rights that apply to EU economic operators to operators established in third countries.

Green public procurement is a recognised policy instrument and political commitment in this area has progressively increased at national, EU and international level.

In 2002, the OECD adopted a first recommendation on green public procurement and, following the World Summit on Sustainable Development in Johannesburg in 2002, a working group was set up to disseminate sustainable public procurement practices. Within the EU, the potential of this problem was highlighted in the 2003 Commission Communication on Integrated Product Policy, which recommended that Member States adopt national action plans (NAPs) for EPAs by the end of 2006. Since 2010, the EU's sustainable development strategy has set as a policy objective the raising of the average level of green public procurement in the European Union.

The entire concept of Green Public Procurement is based on the existence of clear and ambitious environmental criteria for products and services, the purpose of which is the prevention of pollution and the sustainable protection of the environment.

These criteria are set out in the Green Public Procurement Guide and are: copy paper and graphic paper; cleaning products and services; IT and office equipment; constructions; transport; furniture; electricity; food and catering services; textiles; gardening products and services; thermal insulation; paving; wall panels; cogeneration; road construction and traffic signs; public lighting and road signs; infrastructure for domestic water, indoor lighting; flush toilets and urinals; sanitary taps; scanning and printing equipment.

European legislation has consistently imposed a series of mandatory obligations regarding the procurement of goods and services, by establishing minimum energy efficiency standards to be applied at Member State level.

These mandatory obligations apply mainly to the following sectors:

- Office IT equipment – IT products purchased by central government authorities must meet the latest minimum energy efficiency requirements set out in the EU Energy Star Regulation[8];
- Road transport vehicles – all contracting authorities must take into account the operational energy and environmental impact of vehicles in public procurement procedures. A common methodology is provided for calculating the costs of fuel consumption and pollutant emissions over the life cycle of vehicles;
- Buildings – minimum energy performance standards apply to public buildings, defined at national level, based on a common EU methodology. From 1 January 2019, all new buildings occupied and owned by public authorities must be “nearly zero-energy

[8] Regulation (EC) No 106/2008 of the European Parliament and of the Council of 15 January 2008 on a Community energy-efficiency labelling programme for office equipment, consolidated in 2013.

buildings”[9].

On 12 April 2024, the EU Council adopted the revised text of Directive 2010/31/EU on the energy performance of buildings, entitled "The Revised Directive"[10], a document that marks an important step towards achieving climate neutrality and reducing the environmental impact of the real estate sector in the European space.

The „Revised Directive„ sets objectives aimed at revolutionizing energy efficiency standards in buildings, with a focus on reducing energy consumption and greenhouse gas emissions, thus outlining a broad strategy involving a gradual transition to zero-emission buildings, the renovation of inefficient buildings and the gradual elimination of fossil fuel-based power plants[11].

The current Directive stresses the importance of using sustainable construction materials, effective thermal protection measures and renewable energy installations. Such measures are essential to ensure the longevity and environmental sustainability of buildings, especially in the face of the challenges of climate change and increasing energy demand. Other measures include the responsibility for EU Member States to ensure that new buildings are designed for the installation of photovoltaic panels, and that precise deadlines are set for the installation of photovoltaic generation capacity on existing buildings.

The Revised Directive also provides for the introduction of building renovation passports, designed to help owners plan a gradual renovation of their buildings to significantly improve their energy performance. This aims to force owners to engage in large-scale renovations to make buildings across Europe greener and ensure that the European Union meets its commitment to the Paris Agreement. Of course, the financial implications associated with renovating buildings to meet the standards of the Directive are considerable. The costs of renovating buildings will be borne by the owners, but Member States will be able to offer subsidies whose amount varies depending on many aspects. Directive 2010/31/EU on the energy performance of buildings was initially transposed into national legislation by Law 372/2005 on the energy performance of buildings, republished in 2015 and successively consolidated until 2025.

Another significant document is Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council[12], of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources, revised and republished in January 2024, which establishes a common system for the promotion of energy from renewable sources across sectors. This regulation establishes a binding European Union target for the energy share assumed by 2030, regulates self-consumption for the first time and establishes a common set of rules for the use of energy from renewable sources in electricity and transport in the Community.

The Directive aims to increase the use of energy from renewable sources to combat climate change, protect the environment and reduce the Union's energy dependence and contributes to the EU's technological and industrial leadership and to the creation of jobs and economic growth, including in rural and remote areas. We recall that the European Union has updated its energy rules as part of the European Green Deal and its "Getting Ready for 55" package, which aim to ensure that these rules are aligned with its climate neutrality objective for 2050 and its objective of reducing net greenhouse gas emissions by at least 55% by 2030 compared to 1990 levels. Through Government Emergency Ordinanceno. 59/2025, in order to complete the legal

[9]Directive 2010/31/EU on the energy performance of buildings, amended in 2018 by Directive (EU) 2018/844, revised in 2025.

[10]Published in the Official Journal of the European Union on 8 May 2024.

[11]By 2030, all new buildings in the EU should be zero-emission buildings, and by 2050, all buildings in should be transformed into zero-emission buildings; renovate 16% of the most inefficient non-residential buildings by 2030; significantly reduce the average primary energy consumption for residential buildings and renovate the least efficient buildings; phase out fossil fuel-based power plants by 2040.

[12] By Directive (EU) 2023/2413.

framework for promoting the use of energy from renewable sources, Directive (EU) 2018/2001 on the promotion of the use of energy from renewable sources is transposed[13].

In the context of climate change[14], the European Green Deal is relevant, in another document launched by the EU in 2019, which consists of a package of policy initiatives that places the EU on the path to a green transition, with the ultimate goal of achieving climate neutrality by 2050.

In order to implement the provisions/objectives of the European Green Deal, what is required is that public procurement becomes more sustainable[15].

As a strategic tool for promoting sustainable development, the objective of green procurement is to identify the benefits, challenges and conditions necessary for effective implementation at national level. They allow the integration of environmental criteria into public procurement processes, with the potential to influence markets, stimulate green technology and innovation and reduce negative environmental impacts[16].

Conclusions

From what is presented in this paper, it follows that green public procurement, those with a component regarding environmental protection, can generate a series of economic advantages (cost optimization), environmental benefits (such as reducing emissions, supporting the circular economy), as well as social benefits (concreted in the creation of green jobs, access to sustainable products and services).

In other words, green public procurement can represent a central instrument of public policies, of economic and environmental strategies, as they can contribute to the transition of states towards a green and sustainable economy, thus supporting the protection and sustainable development of the environment and the progress of communities.

The complex process of putting green procurement policies into practice requires the following stages: strategic planning, correlative with training and education programs for the personnel involved; ensuring access to environmental information and establishing priorities in choosing advantageous contracts for green procurement; organizing green public procurement procedures by contracting authorities. It is extremely relevant, necessary and important that, by introducing ecological criteria into public procurement processes, public institutions will be obliged to integrate sustainable criteria into award documentation.

BIBLIOGRAPHY:

1. **Anca Ileana Dușca, Ștefan Ciprian,** *Dreptul mediului,* edition 3, Universul Juridic Publishing House, Bucharest, 2024;
2. **Dan Cimpoeru**, *Achiziții publice. Concesiuni. Parteneriat public-privat. Remedii și căi de atac*, Edition 7, C. H. Beck Publishing House, București, 2022;
3. **Ecaterina-Milica Dobrotă, Dumitru-Viorel Pârvu,** *Achiziții publice. Idei noi, practici vechi,* Universitară Publishing House, Bucharest, 2020;

[13]**Monica Amalia Rațiu,** *Achizițiile publice. Legislație consolidată și Index*, Universul Juridic Publishing House, Bucharest, 2023, p. 31-39.

[14]**Lucretia Dogaru,** *Dreptul mediului,* Universul Juridic Publishing House, Bucharest, 2020, p. 44-55.

[15] **Anca Ileana Dușca, Ștefan Ciprian,** *Dreptul mediului,* edition 3, Universul Juridic Publishing House, Bucharest, 2024, p. 17-25; **Monica Amalia Rațiu,** *Dreptul achizițiilor publice*, Volume I, Edition 3, Universul Juridic Publishing House, Bucharest, 2022, p. 11-27; see, ec.europa.eu, *European Commission: Informații despre mobilitatea urbană sustenabilă și Pactul Verde European.*

[16] By Directive (EU) 2023/2413.

4. **Ionela Corina Chersan&other,** *Achizițiile publice ecologice în literatura de specialitate,* Amfiteatru Economic Publishing House, Volume 22, Issue 53, Bucharest, 2020;
5. **Laura Farca, Dacian C. Dragos**, *Principiul transparenței în dreptul achizițiilor publice,* Review Dreptul, Bucharest, No. 9/2018;
6. **Lucretia Dogaru,** *Dreptul mediului,* Universul Juridic Publishing House, Bucharest, 2020;
7. **Lucretia Dogaru**, *Dezvoltare durabilă prin achiziții publice și protecția mediului,* University Press, Tîrgu-Mureș, 2025;
8. **Lucretia Dogaru, Andrea Kajcsa,** *Manual terminologic de dreptul mediului*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2023;
9. **Monica Amalia Rațiu,** *Dreptul achizițiilor publice*, Volume I, Edition 3, Universul Juridic Publishing House, Bucharest, 2022;
10. **Monica Amalia Rațiu,** *Achizițiile publice. Legislație consolidată și Index*, Universul Juridic Publishing House, Bucharest, 2023;
11. **Raul Cazan,** *Achiziţii publice ecologice în România. Protecţia mediului prin cheltuieli publice responsabile*, Ecopolis Publishing House, Bucharest, 2014;
12. **Vasile Dinu,** *Green Procurement: Realities and Prospects,* Amfiteatru Economic Publishing House, Volume 22, Issue 53, Bucharest, 2020.

WHAT ARE THE EXCEPTIONS TO THE PRINCIPLE OF RELATIVITY OF THE EFFECTS OF CIVIL LEGAL ACTS?

Lucreția Dogaru
Prof., PhD, UMFST "G. E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract: *The civil legal acts that the parties conclude produce legal consequences or effects, embodied in the subjective civil rights and civil obligations that these acts give rise to, modify or extinguish.*

The effects of civil legal acts (contracts) are governed by principles with the value of civil law, with value of rules that show how these effects occur, namely the modality, under what conditions, and against whom these effects occur.

In civil doctrine, three principles of the effects of civil legal acts are retained, namely: the principle of binding force, the principle of irrevocability and the principle of relativity.

Without insisting on the principle of relativity of the effects of the civil legal act, we only emphasize the rule that governs it, namely that a bilateral or multilateral civil legal act gives rise to subjective rights and obligations only for its parties, and a unilateral legal act obliges only its author. Its content is suggestively expressed by the adage res inter alios acta, aliis neque nocere, neque prodesse potest.

In this paper, we present and analyze the exceptions to this principle, embodied in those civil legal acts that give rise to subjective rights directly in favor of a person other than the person(s) who concluded the respective civil act, or in legal acts that give rise to civil obligations directly in the charge of a person other than its parties.

Keywords: *principle of relativity, effects, stipulation, representation, Civil code.*

1. From the principle of relativity of the effects of the civil legal act to exceptions [1]

This important principle of the effects of the civil legal act, is expressed by the latin adage, *res inter alios acta, allis neque nocere, neque prodesse potest*, meaning that an act concluded between certain persons neither benefits nor disadvantages another.

The principle of relativity of the effects of the civil legal act indicates the rule of law according to which the civil legal act produces effects only with respect to its author or, as the case may be, its authors, without being able to benefit or harm third parties.

According to this principle, a bilateral or multilateral civil legal act gives rise to subjective civil rights and correlative legal obligations only for its parties, and a unilateral legal act obliges only its author. Its content is expressly stated in the text of article 1280 of the new Civil Code, which establishes imperatively that "the contract produces effects only between the parties, unless otherwise provided by law". The recognition of the effects of a contract is also confirmed by the provisions of article 1270 of the romanian Civil code[2].

This principle, which involves limiting the production of its consequences only between the parties, finds its justification in two basic ideas, embodied in: the volitional nature of the

[1]Details, **Lucretia Dogaru, Antonia Diana Dogaru,** *Drept civil. Partea generală,* Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2021, p.299-315 **Gabriel Boroi, Carla Alexandra Anghelescu**, *Curs de drept civil. Partea generală*, 3rd Edition, Hamangiu Publishing House, Bucharest, 2021, p. 227 and next; **Cristian Jora**, **Ioan Ciochină Barbu,** *Drept civil. Partea generală*, 3rd Edition, Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2020, p. 206-210; **Carmen Tamara Ungureanu, Ioan-Alexandru Toader,** *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Edition 4, Hamangiu Publishing House Bucharest, 2024, p. 247-248.

[2]Which provide: "the validly concluded contract has the force of law between the contracting parties. The contract is modified or terminated only by agreement of the parties or for causes authorized by law."; **Eugen Chelaru,** *Drept civil. Drepturile reale principale,* Edition 5, C. H. Beck Publishing House, Bucharest, 2019, p. 247-249.

civil legal act (which requires that a person cannot become a debtor or creditor without his will); the contrary solution of this principle may prejudice the freedom of the person.

2. What are exceptions and what they mean

The exceptions to the principle of relativity of the effects of the civil legal act are those cases or legal situations in which the effects of the legal act also occur towards certain persons, other than the parties, who did not participate (either directly or through representation) in the conclusion of the legal act and who do not have the status of successors of the parties[3].

These exceptions therefore assume the existence of a civil legal act that generates subjective rights directly in favor of a person other than the party or parties who concluded that legal act, or the presence of a legal act that generates civil obligations directly in favor of a third party.

About the opposability of the legal situation created by a legal act against third parties, it is not an exception to the principle of relativity of the effects of the civil legal act, since third parties do not incur civil obligations from that legal act, this being the context in which third parties are not allowed to affect the subjective rights arising in favor of the parties to the legal act.

We recall in the context that, the doctrine related to the previous romanian civil regulation, starting from some general considerations, grouped the exceptions to the principle of relativity into two categories, namely, apparent exceptions and real exceptions. However, with regard to such a qualification, there is no unified approach to including certain legal situations in one category or in another category.

There remains a somewhat majority opinion that claims that the real exception to this principle would assume that, only by the exclusive will of the parties to the civil legal act (and not based on the law or the tacit consent of the third party), that act creates subjective rights or civil obligations for a person who did not participate in its conclusion, either personally or through a representative.

In this way, it is admitted that the only real exception to the principle of relativity of the effects of the civil legal act is the stipulation for another, because only under the stipulation contract do rights arise directly and immediately in the patrimony of a third party. It would thus result that, in all other situations in which some legal effects of the concluded act affect persons other than the parties to its conclusion, there are only apparent exceptions to the principle of relativity (such as the promise of another's deed, the situation of sales-cause, representation, direct actions, assignment of receivables, management of the interests of another person, collective legal acts and others).

However, the most well-known exceptions to the principle of relativity of the effects of the civil legal act (of the contract) are: stipulation for another and promise of another's act

Stipulation for another (also called contract for the benefit of a third party), designates that bilateral legal act (contract), by which a party called the promisor, obliges itself to the other party called the stipulator, to perform a service in favor of a third person, called the third

[3]According to civil law, Third Parties (*tertium pertineus*), are persons who are strangers to the civil legal act, who did not participate, directly or through representation, in its conclusion, being outside the contractual relationship; they do not have the quality of parties, original or derived, and the contract is a legal fact for them; **Ion Deleanu,** *Părțile și terții. Relativitatea și opozabilitatea efectelor juridice*, Rosetti Publishing House, Bucharest, 2002, p. 238-254; **Valeriu Stoica,** *Au terții un veșmânt logic comun în Codul civil?*, Romanian Review of Private Law*, Codul civil în căutarea terților*, Universul Juridic Publishing House, Bucharest, no. 1/2020. **Eugen Chelaru, Ramona Duminică**, *Drept civil. Partea generală,* 2nd Edition, C. H. Beck Publishing House, Bucharest, 2024, p.179-187.

beneficiary, without the latter participating, directly or through a representative, in the conclusion of that act [4].

The civil legal act (contract) in favor of a third party, which confers a right on a person who is neither a party nor a representative, constitutes a true exception to the principle of relativity of the effects of the civil legal act.

The current Civil Code, in a general and unitary manner and with legislative novelty value[5], establishes the stipulation for another, also called the contract for the benefit of a third party, establishing in article 1286 paragraph (1) the rule with the value of principle, according to which: "Anyone may stipulate in his own name, but for the benefit of a third party". The text of the law also indicates that, by the effect of the stipulation, the beneficiary acquires the right to directly request the performance of the performance from the promisor[6]. In addition, article 1286 paragraph (1) of the code, it is stipulated that, in the event that the third party beneficiary does not accept the stipulation, his right is considered to have never existed, which means that the birth of the direct and definitive subjective civil right in the patrimony of the third party beneficiary is conditioned by its acceptance by the third party beneficiary.

It is necessary that the beneficiary of the stipulation be a determined or determinable subject at the date of conclusion of the stipulation[7], to exist at the moment when the promisor must perform his performance and accept the stipulation. Moreover, the stipulation for other person is valid even if it was accepted after the death of the stipulator or the promisor, and it can be revoked before the acceptance of the beneficiary has reached the stipulator or the promisor. Only the stipulator can revoke the stipulation, not his creditors or heirs, except in the case where the promisor who has an interest in executing it has not given his consent, as provided for in article 1287 paragraph (1) of the Romanian Civil Code. Of course, the revocation of the stipulation takes effect from the moment it reaches the promisor.

The promise of another's deed (*convention de porte-fort*) is the contract by which one party (the promisor) undertakes to the other party (the creditor of the promise) to cause a third person to conclude or ratify a civil legal act[8]. In other words, the convention de porte-fort is the bilateral legal act by which a person, as a debtor, undertakes to cause a third person to assume a commitment for the benefit of the creditor in that contract.

However, the promise of another's act is considered to represent only an apparent exception to the principle of relativity of the effects of the civil legal act, because in reality, the promisor promises his own act (that of convincing a third party to assume a legal commitment for the benefit of the creditor of the promise), the third party not being bound by that act if he does not oblige himself personally or through a representative, so that he becomes a party to the respective legal act only by his will[9].

The situation of sales-causes constitutes an apparent exception to the principle of relativity of the effects of the civil legal act. In this qualification, the following arguments are brought forward: universal successors and those with universal title are persons assimilated to the parties, because they take the place of the initial parties (as successors of their author) with

---

[4]THERE ARE IN PRACTICE VARIOUS CASES OF APPLICATION OF THE STIPULATION FOR ANOTHER, SUCH AS: IN THE INSURANCE CONTRACT, X INSURANCE COMPANY, THE PROMISOR, UNDERTAKES TO THE INSURED, THE STIPULATOR, TO PAY THE INSURANCE INDEMNITY TO A THIRD PARTY, THE BENEFICIARY; IN THE GOODS TRANSPORT CONTRACT, THE CARRIER, THE PROMISOR, AGREES WITH THE CONSIGNOR, THE STIPULATOR, TO DELIVER THE GOODS TO A THIRD PARTY, THE BENEFICIARY, ETC.

[5]**VALERIU STOICA**, *CITED ARTICLE*, NO.1/2020, P. 19.

[6]According to the wording of article 1284 paragraph (2) of the Civil Code, "by virtue of the stipulation, the beneficiary acquires the right to directly request the performance of the performance from the promisor".

[7]Otherwise, the situation benefits the stipulator, but without aggravating the promisor's burden, as provided for by article 1285 of the Romanian Civil Code.

[8] ACCORDING TO ARTICLE 1283 OF CIVIL CODE; SEE, **CODRIN CODREA,** *CONVENȚIA DE PORTE-FORT SAU PROMISIUNEA FAPTEI ALTUIA – ANALIZĂ CRITICĂ A DISPOZIȚIILOR ART. 1283 COD CIVIL,* DREPTUL REVIEW, UNIUNEA JURIȘTILOR DIN ROMÂNIA, BUCHAREST, NO.5/2018, P. 9-20.

[9] **GABRIEL BOROI, CARLA ALEXANDRA ANGHELESCU,** *OP. CITED.*, 2012, P. 230.

regard to the effects of the legal act, a circumstance that is frequently not foreign to their will; particular title successors, if they meet the three conditions imposed by law, take the place of the party to the legal act and acquire the quality of avanzi-caus according to their will; unsecured creditors, considered to be part of the category of avanzi-caus, do not acquire subjective rights or civil obligations from the legal act concluded by their debtor, and the right to challenge the fraudulent act of their debtor arises from the law.

Representation is that technical-legal procedure by which a person called representative concludes a civil legal act in the name and on behalf of another person called represented, an act whose effects (rights and obligations) will occur directly and immediately on the represented person[10]. Therefore, the civil legal act concluded through representation produces effects similar to the context in which it would have been concluded directly by the represented person[11].

The third party co-contractor becomes liable for all the consequences arising from that legal act, in his capacity as a party to the conclusion of the legal relationship. However, the legal act thus concluded does not produce effects towards the representative, who will be a stranger to its effects, since there is no contractual relationship between him and the third party. It follows that the effects of the legal act (subjective rights and obligations) are produced towards the represented, even though that legal act was concluded by the representative.

For this reason, representation in its three forms, legal, conventional or judicial, constitutes only an apparent exception to the principle of relativity of the civil legal act.

The direct civil actions, are those situations in which, under the law, a person (the plaintiff) sues another person (the defendant), with whom he is not in contractual relations, the plaintiff being in contractual relations with another person with whom the defendant is also in contractual relations.

We point out that the Romanian Civil Code in force regulates the following direct actions: the landlord's action against the subtenant (article 1807 Civil Code) [12]; the direct action of workers against the beneficiary, in the contract of employment (article 1856 Civil Code) [13]; the direct action, in the mandate contract, of the principal against the submandator (article 2023 Civil Code) [14]; the direct action, in civil liability insurance, of the injured person against the insurer (article 2224 of the Civil Code) [15].

Also, in the case of direct actions, there is an apparent exception to the principle of relativity of the effects of the civil legal act, because the possibility of the plaintiff to claim a

[10]THE CURRENT CIVIL CODE TREATS THE INSTITUTION OF REPRESENTATION DISTINCTLY, IN ART. 1295-1314, STATING IN ART. 1296 AS FOLLOWS: "THE CONTRACT CONCLUDED BY THE REPRESENTATIVE, WITHIN THE LIMITS OF THE POWER OF ATTORNEY, ON BEHALF OF THE REPRESENTED PARTY PRODUCES EFFECTS DIRECTLY BETWEEN THE REPRESENTED PARTY AND THE OTHER PARTY."

[11] The Civil Code, in article 1296, provides: "The contract concluded by the representative, within the limits of the power of attorney, on behalf of the represented party produces effects directly between the represented party and the other party"; **Titus Prescure, Roxana Matefi,** *Despre condițiile și efectele încheierii actelor juridice civile prin procedeul reprezentării, în reglementarea noului Cod civil,* Review Universul Juridic, Bucharest, no. 10/2018;**Valeriu Stoica,** *Despre puterea de reprezentare*, Review Română de Drept Privat, Bucharest, no. 2/2019.

[12]THIS LEGAL TEXT RECOGNIZES THE LESSOR, FOR THE RENT DUE UNDER THE LEASE AGREEMENT, A DIRECT ACTION AGAINST THE SUBTENANT, UP TO THE AMOUNT OF THE RENT THAT THE LATTER OWES TO THE MAIN TENANT.

[13]In this domain, the law recognizes workers (third parties to the contract concluded by the contractor with the beneficiary) a direct action against the beneficiary (third party to the contracts concluded by the contractor with the workers), and provides that, if the contractor has not paid the persons who carried out an activity for the provision of services or the execution of the contracted work, based on a contract, they have a direct action against the beneficiary, up to the amount that the latter owes the contractor at the time the action is brought.

[14]The text of the civil law invoked in this matter provides that, in the event that the agent, in the execution of the mandate, has substituted another person, it recognizes the principal (who has the status of a third party with respect to the contract through which the substitution was created) a direct action against the person replacing the agent.

[15]With reference to the rights of third parties who have suffered damage, article 2224 paragraph (1) provides that these "are exercised against those responsible for causing the damage", and in paragraph (2) that "the insurer may be sued by the injured parties within the limits of its obligations under the insurance contract".

subjective right by invoking a legal act to which he is not a party does not arise from the respective legal act, but arises from the law.

The assignment of a claim[16], is a contract involving the following legal subjects: the creditor who transfers the claim (called the assignor), the acquirer of the claim (assignee), and the third party on whom the claim exists, that is, the debtor obliged to perform the service (called the assigned debtor).

The parties to the assignment of the claim contract are the assignor and the assignee, and the assigned debtor is the third party to this contract, the one who will be required to make the payment to the assignee after it has become enforceable against him. Thus, the effects of the assignment of the claim occur, under the law, against the debtor.

The assignment of the contract is an apparent exception and not a genuine exception to the principle of relativity of the civil legal act, because it presupposes the consent of the assigned debtor, consent that can be expressed in advance or after the assignment procedure.

In addition, the assumption of debt through an assignment contract (concluded by the original debtor and the new debtor), will generate legal effects only if the creditor's consent is obtained.

Another exception is the business management or management of the interests of another person (*negotiorum gestor*), an operation that consists of the operation by which a person called gerant, through his voluntary and unilateral act, intervenes and performs legal acts or material facts in favor and in the interest of another person, called gerat, without having a mandate from him in this regard[17].

The legal acts concluded by the manager on his own initiative, with the intention of managing the interests of another, are therefore necessary and useful acts for the manager, so that they will generate consequences for him (subjective rights and obligations), even though they are concluded by the manager with a third party. This is also provided for in article 1337 paragraph (2) of the Civil code, respectively, the manager is required to execute the obligations arising from the necessary and useful acts that, in his name or for his benefit, were concluded by the manager.

From the interpretation it would follow that in this way we are in the presence of an apparent exception to the principle of relativity of the effects of the civil legal act.

Finally, we also mention collective legal acts (decisions regarding the company), which produce legal effects also towards the company's associates as co-owners who did not participate in their adoption, as well as towards all those who voted against, pursuant to the law or a tacit and prior consent deduced from the legal act to which they all initially consented (the articles of association). Such legal acts have the quality of apparent exceptions to the principle of relativity of the effects of the civil legal act.

3. Conclusions

The principle of relativity of the legal act is a principle that arises from the provisions of thenew Romanian Civil code, according to which: "the contract produces effects only between the parties unless the law provides otherwise".

Therefore, this principle expresses the idea that such an act (contract) produces legal effects only towards its author or authors without being able to benefit or harm other persons.

[16]This is legally defined by article 1566 paragraph (1) of the Civil Code, as follows: "the assignment of a claim is the agreement by which the assigning creditor transmits to the assignee a claim against a third party."

[17] It is business management, for example, the legal fact consisting in the fact that a person makes urgent repairs to the building adjacent to his property, which is in great deterioration, during the period in which its owner is away; **David-Domiţian Bolduţ**, *Privire comparativă asupra efectelor simulaţiei faţă de terţi în vechiul şi noul Cod Civil,* Studia Universitatis Babeş-Bolyai Review, Seria Jurisprudentia, Cluj-Napoca, no. 3/2014, p. 15-18.

This principle is not absolute, however, as it is susceptible to exceptions consisting in those situations in which the effects of civil legal acts are produced towards persons who did not participate in the formation of those acts, either personally or through a representative.

According to civil law, "the contract also produces effects for universal successors or by universal title unless the law, contract or the nature of the obligation results otherwise", which means that these categories of persons (successors), although they do not have the quality of contracting parties, they do not represent exceptions to this principle.

Another important exception to this principle is the contract in favor of a third party. It is the bilateral act by which a party called stipulator, agrees with another person, called promisor, that the latter will perform a service in favor of a third party, called third party beneficiary, not participating in the conclusion of the legal act, neither directly nor through representation.

BIBLIOGRAPHY:

1. **Codrin Codrea**, *Convenția de porte-fort sau promisiunea faptei altuia – analiză critică a dispozițiilor art. 1283 Cod civil,* Dreptul Review, Uniunea Juriştilor din România, Bucharest, no.5/2018;
2. **Cristian Jora**, **Carmen Tamara Ungureanu, Ioan-Alexandru Toader,** *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Edition 4, Hamangiu Publishing House Bucharest, 2024;
3. **David-Domiţian Bolduț**, *Privire comparativă asupra efectelor simulaţiei faţă de terţi în vechiul şi noul Cod Civil,* Studia Universitatis Babeş-Bolyai Review, Seria Jurisprudentia, Cluj-Napoca, no. 3/2014;
4. **Eugen Chelaru,** *Drept civil. Drepturile reale principale*, Edition 5, C. H. Beck Publishing House, Bucharest, 2019;
5. **Eugen Chelaru, Ramona Duminică**, *Drept civil. Partea geneală,* 2nd Edition, C. H. Beck Publishing House, Bucharest, 2024;
6. **Ioan Ciochină Barbu,** *Drept civil. Partea generală*, 3rd Edition, Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2020;
7. **Gabriel Boroi, Carla Alexandra Anghelescu**, *Curs de drept civil. Partea generală*, 3rd Edition, Hamangiu Publishing House, Bucharest, 2021;
8. **Ion Deleanu,** *Părțile și terții. Relativitatea și opozabilitatea efectelor juridice*, Rosetti Publishing House, Bucharest, 2002;
9. **Lucretia Dogaru, Antonia Diana Dogaru,** *Drept civil. Partea generală,* Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2021;
10. **Titus Prescure, Roxana Matefi,** *Despre condițiile și efectele încheierii actelor juridice civile prin procedeul reprezentării, în reglementarea noului Cod civil,* Review Universul Juridic, Bucharest, no. 10/2018;
11. **Valeriu Stoica,** *Despre puterea de reprezentare*, Review Română de Drept Privat, Bucharest, no. 2/2019.
12. **Valeriu Stoica,** *Au terții un veșmânt logic comun în Codul civil?*, Romanian Review of Private Law*, Codul civil în căutarea terţilor*, Universul Juridic Publishing House, Bucharest, no. 1/2020.

SHIFT FROM TRADITIONAL TO DIGITIZED BUSINESS MODEL

Elena Doval
Prof., PhD, "Spiru Haret" University of Bucharest

***Abstract*:** *The continuous and rapid change induced by digitalization and Artificial Intelligence in contemporary businesses makes companies adapt to the new demands of buyers by creatively approaching new business models in order not to lose competitive advantage. Therefore, the traditional value creation model no longer corresponds to the technical, economic and social conditions and a substantial change in business models is necessary. The paper aims to address this subject. In this sense, the following aspects are presented: the concept of business model and its types, the differences between traditional and modern business models, the business model Canvas, the platforms and, finally, a conceptualized pattern of strategy to shift to digitized business model is proposed.*

Keywords: *traditional business model, digitized business model, Canvas model, strategy for shifting to digitized model, competitive advantage*

1. Introduction

When talking about a business, both entrepreneurs and experienced businesspeople think of a business plan. But A common confusion for many founders and early-stage teams is the distinction between a business model and a business plan. Though closely related, they serve distinct purposes—and mixing them up can lead to blurred focus and misaligned strategy (PrometAi, 2026a).

A business model is a high-level framework. It defines how your company creates, delivers, and captures value. It answers fundamental questions: Who is your customer? What are you offering them? How will you make money? (PrometAi, 2026b).

Recent literature on the evolution of the business models emphasizes that as technologies advance, business models must transform and adapt to new developments (Müller et al., 2018; Frank et al., 2019; Khan et al., 2023; Ancillai et a., 2023).

While digital platforms offer advantages such as enhanced convenience and customization, they also present challenges, including intensified competition and declining profit margins. Nonetheless, technological advancements such as AI, virtual reality (VR), and augmented reality (AR) present a potential avenue for redefining value propositions and enhancing customer experiences (Zeqiri, 2024).

The model is strategic. It's the architecture behind the business. It doesn't include pages of forecasts or marketing tactics. Instead, it's a clear structure showing how value moves through your organization.

A business plan is the detailed execution document. It includes specific objectives, timelines, operational steps, financial projections, and market strategies. It is the construction manual. Investors often require it. Leadership teams rely on it. But it's rooted in your chosen business model.

Therefore, in current businesses, the chosen business model is first tested, and if it is strong enough to lead to success, it is detailed in a business plan.

In this context, the paper aims to bring attention to the concept of business model and the types of models, to highlight the importance of business modelling, to present the difference between a traditional model and modern ones, to present Canvas, as a useful business model, and finally, to propose a model of strategy for transforming the traditional model into a digitized one.

The research methodology uses secondary data from the literature, along with the researcher's own experience, analysis, synthesis, and conceptualization.

2. The business model and its types

2.1.Concept of business model

A company's business model is a plan that outlines what it will do to create and deliver value to customers, with the goal of generating profit. A business model identifies the products or services the business plans to sell, the target market, and any anticipated expenses, outlining how to generate a profit. Business models are important for both new and established businesses. They help companies attract investment, recruit talent, and motivate management and staff. A business model is a high-level plan for profitably operating a business in a specific marketplace. This plan helps the company identify the best approach to conducting business while also attracting investors and talent (Coop, 2025).

> A business model is a plan for how your business will succeed. You can define success in terms of finances, product-market fit, sustainable production and distribution, or customer acquisition and conversion (Cote, 2023).

But a business model is not a document. It's a mechanism. It defines how your company creates value, delivers it, and turns that value into revenue (PrometAi, 2026a).

2.2.The types of business models

There is no single business model because no two companies are the same, and each has its own ways of generating revenue. Thus, business models can vary considerably (Coop, 2025):

- Traditional business models: Direct sales, franchising, advertising-based, and brick-and-mortar store (that is, street-side business that offers products and services to its customers face-to-face in an office or store).
- Hybrid models combine internet retail with brick-and-mortar stores.
- Modern business models are increasingly evaluated by how quickly they adapt to AI integration, regulatory change, and shifting customer behaviour.
- Pipes vs. Platforms: Traditional "pipes" linearize production (manufacturer-consumer), while "platforms" enable network effects (connecting users).

Four business model types define how value flows between the business and its market. While modern companies often combine or evolve these frameworks, understanding the core types is essential to mastering business strategy (PrometAi, 2026a).

- Business-to-Business (B2B) - A company sells products or services to other businesses. Examples include software vendors, wholesalers, and cloud infrastructure providers.
- Business-to-Consumer (B2C) - A company sells directly to individuals. This includes everything from online business retailers and subscription platforms to streaming services and food delivery apps.
- Consumer-to-Consumer (C2C) - Consumers interact and trade with each other, often through a platform. Think of peer-to-peer marketplaces like Etsy or peer-lending platforms.
- Consumer-to-Business (C2B) - Individuals offer value to businesses. Influencers, freelancers, and platforms like Upwork or Fiverr fall into this category.

These business model types form the strategic backbone of industries (PrometAi, 2026a). Each type frames how you market, monetize, and scale your operations.

While some startups begin in one category, many evolve over time or blend multiple models to reach broader audiences.

Some examples of business models are presented in Table 1 (Prometai, 2026a).

Table 1: Examples of business models

Type	Details
Retailer	Often buys finished goods from manufacturers or distributors and interacts directly with customers
Manufacturer	Makes customized or mass-produced, highly replicable goods and sells them to distributors, retailers, or directly to customers
Price for services	Focused on labour and service provision
Subscription	Offering a product that requires ongoing payment, usually for a fixed term
Freemium	Offering a basic product with a limited range of products for free, then, as the customer uses the service, the company attempts to convert them to a premium, advanced product that requires payment. E.g., LinkedIn/LinkedIn Premium
Product bundling	Offering discounts for purchasing multiple products offered in a bundle. E.g. AT&T
Affiliation	Companies pay an entity to promote a good, and that entity often receives compensation in exchange for its promotion (fixed payment, a percentage of sales derived from their promotion, or both). E.g., Social Media Influencers
Razor blade	Sell a durable product below cost to then generate high-margin sales of a disposable component required to use that product. E.g., HP (printers and ink)
Pay as you go	The company may charge a flat fee for providing the service, in addition to an amount that changes each month based on what has been consumed. E.g. Utility companies
Brokerage	Connect buyers and sellers without directly selling a good and often receive a percentage of the amount paid when a transaction is completed. E.g. real estate
Marketplace	Receive compensation for hosting a platform for conducting business to make transactions easier, safer, and faster. E.g. eBay

(Source: PrometAi, 2026a)

3. Differences between the traditional and modern business models

Among the differences found between the traditional and modern business models could be (Sarable, 2018):

- In the traditional model, the business was responsible for the ideological content, and sales for the relationship. This division was convenient for understanding who plays which roles, but it did not provide the full cooperation necessary for the modern consumer. In a new business model, there cannot be too much separation between those responsible for communication and those responsible for relationships, so the seller should think and act like a marketing agent.
- Previously, sellers wanted to make their presentations perfect because they were the primary sales mechanism. Today, the presentation is perceived more as a manipulation strategy, filled with psychological and advertising techniques.
- Traditionally, special attention was paid to a potential client who was most likely to buy a product or service. Today, sales professionals must think not only about potential customers, but also about broader communities.

- Previously, the ideal potential buyer was first identified by the marketing department, then researched by marketers, and presented to sales specialists only at the right time. Now it's about defining the characteristics of an ideal customer and focusing on building a community for those who fit that description.
- Previously, the process of creating a reputation and trusting relationships was managed by marketers. But the Internet and social networks have given customers more opportunities to share their opinions and learn from others.

Other differences are related to the increasing use of digital platforms. Thus, Gibson (2024) highlights the following differences between the traditional and platform models:

- Traditional business models often face scaling challenges due to the significant investments required for physical resources, whereas platform-based businesses do not rely on physical resources to grow; instead, their value increases as more users join – a process known as network effects.
- Traditional businesses use data to improve internal processes, whereas platform-based businesses use data network effects to facilitate interactions, improve service quality, and increase platform usage, all while generating more data.
- All businesses face economic, technological, environmental, and competitive risks. But traditional and platform-based business models have different risk profiles that they must manage. Traditional businesses may face supply chain disruptions, market competition, and regulatory compliance. Meanwhile, platform-based businesses may face data-related hurdles.

These differences are the main reasons for transitioning from a traditional to a modern business model, enabling companies to maintain their competitive advantage.

4. The Business Model Canvas

The Business Model Canvas (BMC) is a strategic management tool, in the form of a single-page visual template, used to describe, design, and analyse a company's business model.

Developed by Alexander Osterwalder, it structures the business into 9 essential building blocks (customers, value, channels, revenue, etc.), facilitating a clear understanding of how the company creates and captures value (Osterwalder & Pigneur, 2010). Using Canvas brings benefits to start-ups or to business diversification:

- Quick visualization: Provides a clear and concise overview.
- Flexibility: Allows rapid adaptation to market changes (pivoting).
- Strategic clarity: Helps focus on the essential elements, making it ideal for startups.

The 9 fundamental building blocks of the Canvas (Osterwalder & Pigneur, 2010) are presented in Table 2.

Table 2: Canvas building blocks

No	Building blocks	Questions	Meaning
1	Customer Segments	Whom are you serving?	Define your primary audiences and targeting broad markets.
2	Value Propositions	What are you offering, and why should anyone care?	Your value must solve a real problem or fulfil a need better than alternatives.
3	Channels	How do your customers discover and access your offering?	Traditional channels are being replaced or enhanced by AI, social commerce, and hyper-targeted digital funnels.
4	Customer Relationships	What is the nature of your interaction with customers?	Is it automated, personal, or community-driven? Businesses thrive by shifting from transactions to relationships.
5	Revenue Streams	How does your business earn money?	It could be through direct sales, subscriptions, licensing, freemium upgrades, or data monetization. Diverse revenue paths are becoming a mark of resilience.
6	Key Resources	How does your business earn money?	These can be human, technological, intellectual, or financial. Resource strategy must align with your growth phase.
7	Key Activities	What must your company do exceptionally well to operate its model?	For a Software as a Service company, it could be development. For a marketplace, it might be onboarding and matching supply with demand.
8	Key Partnerships	Who helps you reduce risk, access new markets, or increase efficiency?	Strategic partnerships, affiliate ecosystems, and integration platforms are redefining this space.
9	Cost Structure	What are your major costs, and how do they scale?	Understanding fixed vs. variable expenses, tech infrastructure, and customer acquisition costs is essential for long-term sustainability.

(Source: after Osterwalder & Pigneur, 2010)

5. Digital platforms

Digital platforms are business models that use online infrastructure to facilitate interactions between groups. Examples include: Social media channels, Online marketplaces, Crowdsourcing websites, and apps. Digital platforms have several features that enhance their functionality and appeal (Gibson, 2024).

The platform is the new battleground for innovation, developers, and marketplaces as the industry rushes to enable its customers with a range of platforms. Leaders must discover what their own platform should look like and ways to compete in the platform business economy (IDCa, 2026).

Digital platforms are increasingly taking over functions traditionally served by physical locations, so there is a new urgency for companies to adapt to changing consumer demands. Companies that adapt to these changes maintain a competitive advantage, demonstrating the agility that is now a prerequisite for business survival. Many firms recognize the need for change but struggle to realign their operational strategies with new market dynamics, continually reshaped by evolving consumer values and expectations. Companies that fall behind in this realignment often miss opportunities, which can erode their market share (Procter, 2024).

Worldwide digital transformation spending is forecast to reach nearly $3.9 trillion in 2027 with a five-year compound annual growth rate of 16.1%, according to the IDC Worldwide Digital Transformation Spending Guide (IDCb, 2026).

Digital platforms have several features that enhance their functionality and attractiveness, and allow the generation of substantial value (Gibson, 2024).

- Scalability: they can grow and handle transactions without significant increases in costs.
- Accessibility: They operate continuously and are accessible regardless of time zone or location, stimulating user engagement through real-time interactions and transactions.
- Automation of complex tasks reduces the need for extensive manual work, minimizing operational costs and improving resource management.

6. Digital business model strategy

Digital transformation is the deliberate and ongoing digital evolution of a company, business model, idea process, or methodology, both strategically and tactically (Mazzone, 2014).

In Fig. 2, a conceptualized model of strategy in 5 directions for rapid transition to a modern, digitized business model is proposed.

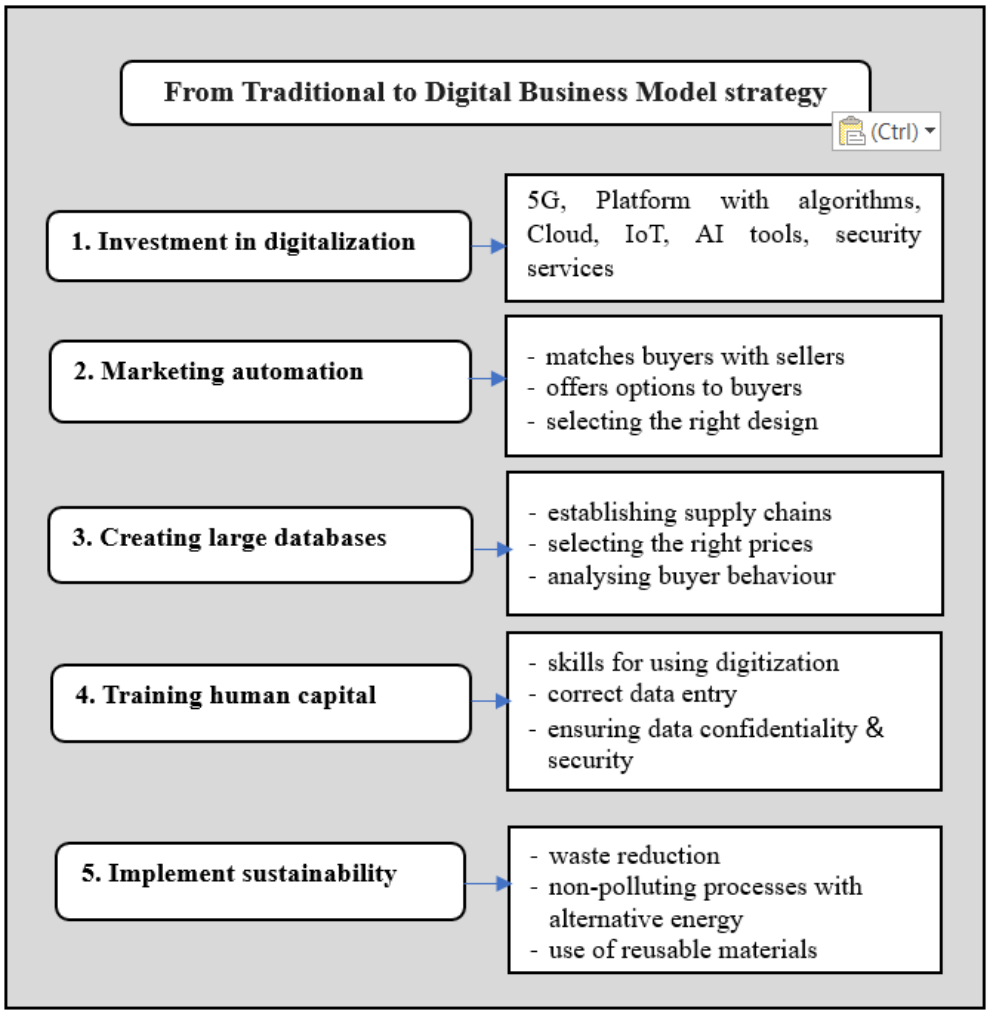
From Traditional to Digital Business Model strategy
(Ctrl)
1. Investment in digitalization
5G, Platform with algorithms, Cloud, IoT, AI tools, security services
2. Marketing automation
- matches buyers with sellers
- offers options to buyers
- selecting the right design
3. Creating large databases
- establishing supply chains
- selecting the right prices
- analysing buyer behaviour
4. Training human capital
- skills for using digitization
- correct data entry
- ensuring data confidentiality & security
5. Implement sustainability
- waste reduction
- non-polluting processes with alternative energy
- use of reusable materials

Fig. 2 A pattern of strategy of shifting to Digital Business Model (own conception)

The 5 strategic directions are:

a. **Investment in digitalization.** Starting with access to the Internet via 5G, continuing with mobile devices and other IoT devices, a digital platform, and Cloud for data storage, and AI tools and services to ensure data security, these are the main

investments needed to build a digitalized business model. « Many traditional businesses can benefit from the implementation of e-commerce platforms, mobile applications, and digital payment systems. These tools simplify operations and improve the experience for everyone by offering convenience and accessibility » (Cultural Daily, 2024).

b. **Marketing automation**. Marketing automation and the use of AI lead to matching buyers with sellers, offering buyers options, reducing operating costs, increasing response speed, and, by selecting the right design and content appropriate for social networks, attracting buyers.
c. **Creating large databases**. Databases include suppliers and their supply chains, customers and their preferences, pricing decisions, and buyer behaviour. They also include operational history, quality, and more, as well as forecasting and decision algorithms. All of this leads to cost reduction, increased productivity, and a significant reduction in errors.
d. **Training human capital**. Company personnel must be trained to develop skills in digitization, correctly enter data into the system, and ensure data confidentiality & security. These trainings lead to an attractive work environment, increased creativity, and higher retention rates.
e. **Implement sustainability**. The use of digitization algorithms and the platform facilitate the circular economy through waste reduction, non-polluting processes with alternative energy, and the use of reusable materials in processes (production, product packaging, transportation, etc.).

The fusion of creativity and business acumen yields effective strategies that deeply resonate with consumer needs and anticipate future market demands. Businesses that successfully integrate these two elements often find themselves at the forefront of their industries (Procter, 2024).

Given the risks inherent in any business, the proposed strategy model can at least help companies maintain their competitive advantage.

Conclusion

The shift from the traditional model to modern, digitalized models means, on the one hand, creating an intelligent company that provides value, and, on the other hand, integrating artificial intelligence into the system rather than into the structure. The success of the business depends on how it is modelled to face market pressure and to remain competitive. The speed of operations and access increases, costs decrease, and buyer satisfaction increases by highlighting the real value for the buyer, thereby increasing business growth opportunities.

For businesses to thrive, a dual focus on creativity and consumer insight is indispensable. Entrepreneurs and business leaders must constantly adapt and innovate to keep their value propositions aligned with consumer needs and market dynamics (Procter, 2024).

The proposed strategy for transforming the business into a digital model can be a useful tool for entrepreneurs and managers across industries. For business model analysis, it is recommended to use the Canvas model, which offers flexibility and strategic clarity, helping to understand how the company creates value.

BIBLIOGRAPHY:

1. Ancillai, C., Sabatini, A., Gatti, M., Perna, A. (2023). Digital technology and business model innovation: A systematic literature review and future research agenda, *Technological Forecasting and Social Change*, 188, 122307.
2. Coop, C.M. (2025). Business Model: Definition and 13 Examples, accessed on 17/04/2026, https://www.investopedia.com/terms/b/businessmodel.asp.
3. Cote, C. (2023). 5 Business Models to Consider When Starting a Tech Company**,** Harvard Business School, https://online.hbs.edu/blog/post/startup-business-models.
4. Cultural Daily (2024) How to Innovate Traditional Business Models for Modern Success, https://www.culturaldaily.com/how-to-innovate-traditional-business-models-for-modern-success/.
5. Frank, A.G., De Sousa Mendes, G.H., Ayala, N.F., Ghezzi, A. (2019). Servitization and Industry 4.0 convergence in the digital transformation of product firms: A business model innovation perspective, *Technological Forecasting and Social Change*, 141, 341–351.
6. Gibson, K. (2024a). Traditional vs. Platform-Based Business Models: 4 Key Differences, Harvard Business School, https://online.hbs.edu/blog/post/platform-based-business-models.
7. Gibson, K. (2024b). Digital Platforms: What They Are & How They Create Value, Harvard Business School, https://online.hbs.edu/blog/post/what-is-a-digital-platform.
8. IDC (2026a) Planning and Designing the Digital Platform, International Data Corporation, accessed on 20/04/2026, https://www.idc.com/research/tech-buyer/research-and-advisory/planning-guides/planning-and-designing-the-digital-platform/.
9. IDC (2026b) Worldwide Digital Transformation Spending Guide, accessed on 19/04/2026, https://my.idc.com/getdoc.jsp?containerId=IDC_P32575.
10. Khan, N.R., Khan, M.R., Ghouri, A.M. (2023). Industry 4.0 on the way to companies' performance. In *Quality Management, Value Creation, and the Digital Economy*; Routledge: London, UK, pp. 99–120.
11. Mazzone, D.M. (2014). Digital or Death: Digital Transformation —The Only Choice for Business to Survive Smash and Conquer (1st ed.), Mississauga, Ontario, Smashbox Consulting Inc.
12. Müller, J.M., Buliga, O., Voigt, K. (2018). Fortune favours the prepared: How SMEs approach business model innovations in Industry 4.0. *Technological Forecasting and Social Change*, 132, 2–17.
13. Osterwalder, A, Pigneur, Y. (2010). *Business Model Generation: A Handbook for Visionaries, Game Changers, and Challengers*, John Wiley & Sons, Hoboken, NJ.
14. Procter, A. (2024). The modern shift from traditional business models, https://www.okoone.com/spark/strategy-transformation/the-modern-shift-from-traditional-business-models/.
15. PrometAi (2026a). Types of business models, https://prometai.app/blog/types-of-business-models-explained.
16. PrometAi (2026b). Entrepreneur's business plan blueprint, accessed on 18/04/2026, https://prometai.app/blueprint.
17. Sarable (2018). Traditional Business vs Modern Business, https://medium.com/@sorable/traditional-business-vs-modern-business-c88329fb0017.
18. Schallmo, D., Williams, C.A., Boardman, L. (2017). Digital transformation of business models —best practice, enablers, and roadmap, *International Journal of Innovation*

Management, Vol. 21, No. 8, DOI: 10.1142/S136391961740014X. 1740014-1.
19. Zeqiri, A. (2024). From Traditional to Digital: The Evolution of Business Models in Hospitality Through Platforms, *Platforms*, *2*(4),221-233,
20. https://doi.org/10.3390/platforms2040015.

FREE MOVEMENT OF WORKERS. NUANCES REGARDING THE CONDITION FOR GRANTING FAMILY ALLOWANCE TO A NON-RESIDENT WORKER FOR A CHILD OF HIS SPOUSE OR REGISTERED PARTNER

Anca Ileana Dușcă
Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: *Potrivit practicii constante a CJUE, un lucrător nerezident poate beneficia de plata unei prestații de stat în temeiul unui avantaj social, precum ajutoarele financiare pentru studii superioare, nu numai pentru propriul copil, ci și pentru copilul soțului sau al partenerului său înregistrat, cu care acest lucrător nu are o legătură de filiație, în cazul în care lucrătorul menționat asigură întreținerea acestui copil. În ce privește alocația familială, Curtea a statuat în mai vechile sale hotărâri, că o astfel de alocație familială constituie o prestație de securitate socială care intră în sfera prestațiilor familiale menționate la articolul 3 alineatul (1) litera (j) din Regulamentul nr. 883/2004. Întrucât aceasta este legată de desfășurarea unei activități salariate de către un lucrător frontalier într-un stat membru, ea constituie de asemenea un avantaj social, în sensul articolului 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011, din care reiese că lucrătorii nerezidenți beneficiază, în conformitate cu principiul nediscriminării care interzice orice discriminare pe motiv de cetățenie, de aceleași avantaje sociale și fiscale ca și lucrătorii naționali.*

Keywords*: libera circulație a persoanelor, libera circulație a lucrătorilor, ajutoare financiare, alocație familială, securitate socială.*

1. Libera circulaţie a cetăţenilor

Tratatul privind Uniunea Europeană, din 1993, deoarece marca o nouă etapă în procesul de creare a unei uniuni tot mai profunde între popoarele Europei, în cadrul căreia deciziile se iau cu respectarea deplină a principiului transparenţei şi cât mai aproape cu putinţă de cetăţeni[1], îşi propunea, printre obiective: să consolideze protecţia drepturilor şi a intereselor resortisanţilor statelor membre prin instituirea unei cetăţenii a Uniunii[2]. Cu toate criticile aduse, cu privire la introducerea conceptului juridic de cetăţenie a Uniunii Europene, inclusiv cu privire la absenţa îndatoririlor reciproce care ar putea da naştere unei cetăţenii mai active sau participative[3], trebuie remarcat că: mai întâi, avea drept antecedent necesar art. 12 TCE care instituia principiul nediscriminării; în al doilea rând, întreaga Parte a II-a (Cetăţenia Uniunii) nu era

[1] Art. A. eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT – consultat la data de 2.02.2026.
[2] Art. B. eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT – consultat la data de 2.02.2026.
[3] J. Weiler, *Citizenship and Human Rights*, în J. Winter et al. (eds.), Reforming the TEU: The Legal Debate (Kluwer 1996), citat de P. Craig, G. de Búrca, *Dreptul Uniunii Europene, Comentarii, jurisprudenţă şi doctrină*, ed. a IV-a, (în seria Drept comunitar, Control ştiinţific şi revizie traducere – B. Andreşan-Grigoriu), Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2009, p. 1054; F.C. Stoica, *Dreptul Uniunii Europene Libertăţile fundamentale*, Ed. Universitară, Bucureşti, 2009. A se vedea şi: G. Olteanu, *Dreptul proprietății intelectuale*, ed. a I-a, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 25; D. I. Scarlat, *Dreptul proprietății intelectuale. Note de curs și aplicații pentru IFR,* Ed. Sitech, Craiova, 2021; D. I. Scarlat, *The private copy and compensatory remuneration - present and future*, lucrare susținută la Conferința internațională *Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*, Section: Social Sciences, organizată la Târgu-Mureș în perioada 25-26 mai 2019, ”Arhipelag XXI” Press, Tîrgu Mureș; D. I. Scarlat, *Brief considerations regarding national and european regulations in the matter of unfair terms in insurance contracts*, lucrare susținută la Conferința internațională *Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*, Section: Social Sciences, organizată la Târgu-Mureș în perioada 25-26 mai 2019, ”Arhipelag XXI” Press, Tîrgu Mureș; D. I. Scarlat, *Notorietatea mărcii. Criterii de constatare*, lucrare susținută la Conferința internațională *Literature, Discourse and Multicultural Dialogue*, Section: Social Sciences, organizată la Târgu-Mureș în perioada 7-8 Decembrie 2019, ”Arhipelag XXI” Press, Tîrgu Mureș; D. I. Scarlat, *Some considerations and controversies over the assignation of the author`s patrimonial rights*, Journal of Romanian Literary Studies, Issue no.18/2019, JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES, Ed. Arhipelag XXI; D.I.Scarlat, *Asigurarea obligatorie a locuințelor – între experiență și experiment*, Journal of Romanian Literary Studies, Issue no.19/2019, JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES, Ed. Arhipelag XXI.

decât completarea, dezvoltarea principiului amintit, adaptarea nediscriminării, la o serie de situaţii, altele decât cele economice; în fine, cu toate timiditățile inerente unei situaţii noi, Curtea de Justiţie a ajuns ca, în hotărârile sale, să aprecieze că anumite drepturi sunt generate din însăşi calitatea de cetăţean european.

La rândul său, Art. 17 TCE preciza condiţiile în care se dobândea cetăţenia Uniunii: anume, existenţa cetăţeniei unui stat membru, în condiţiile prevăzute de acesta, atrage ca o completare şi cetăţenia Uniunii. Prin urmare, această „instituită cetăţenie" nu are o existenţă de sine stătătoare, ci este dependentă de existenţa cetăţeniei unui stat membru, pe care „nu o înlocuieşte", ci doar i se alătură. Precizarea, de către alin. (2) al art. 17 TCE, alături de drepturi şi a obligaţiilor, pe lângă caracterul „pur retoric" poate să mai exprime şi adevărul constituţional, care precizează că o cetăţenie generează pentru cetăţean nu doar drepturi, dar şi îndatoriri. Deocamdată, obligaţiile nu sunt precizate[4]. Dintre dispoziţiile Părţii a II-a din TCE, important era art. 18[5] care prevedea: „(1) Orice cetăţean al Uniunii are dreptul de liberă circulaţie şi şedere pe teritoriul statelor membre, sub rezerva limitărilor şi condiţiilor prevăzute de prezentul tratat şi de dispoziţiile adoptate în vederea aplicării sale; (2) În cazul în care o acţiune a Comunităţii se dovedeşte necesară pentru atingerea acestui obiectiv şi în care prezentul tratat nu a prevăzut puteri de acţiune în acest sens, Consiliul poate adopta dispoziţii menite să faciliteze exercitarea drepturilor menţionate la alin. (1). Consiliul hotărăşte în conformitate cu procedura menţionată la art. 251 TCE; (3) Alin. (2) nu se aplică dispoziţiilor referitoare la paşapoarte, cărţi de identitate, permise de şedere sau orice document asimilat şi nici dispoziţiilor referitoare la securitatea socială sau protecţia socială."

Similar normelor mai sus analizate, TUE, în varianta consolidată[6], prevede: „Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnităţii umane, libertăţii, democraţiei, egalităţii, statului de drept, precum şi pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparţin minorităţilor. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranţă, justiţie, solidaritate şi egalitate între femei şi bărbaţi" (art. 2); „în toate activităţile sale, Uniunea respectă principiul egalităţii cetăţenilor săi, care beneficiază de o atenţie egală din partea instituţiilor, organelor, oficiilor şi agenţiilor sale. Este cetăţean al Uniunii orice persoană care are cetăţenia unui stat membru. Cetăţenia Uniunii nu înlocuieşte cetăţenia naţională, ci se adaugă acesteia" (art. 9); iar TFUE, în art. 20, prevede: (1) Se instituie cetăţenia Uniunii. Este cetăţean al Uniunii orice persoană care are cetăţenia unui stat membru. Cetăţenia Uniunii nu înlocuieşte cetăţenia naţională, ci se adaugă acesteia. (2)

---

[4] Art. 17 TCE: (1) Se instituie cetăţenia Uniunii. Este cetăţean al Uniunii orice persoană care are cetăţenia unui stat membru. Cetăţenia Uniunii nu înlocuieşte cetăţenia naţională, ci o completează. (2) *Cetăţenii Uniunii se bucură de drepturile şi au obligaţiile prevăzute de prezentul tratat.*

[5] Reamintim că pe lângă dreptul de liberă circulaţie şi şedere al cetăţenilor UE, mai sunt prevăzute şi: *dreptul de a alege şi de a fi ales* la alegerile locale din statul membru în care îşi are cetăţenia, o persoană, în acelaşi condiţii ca şi resortisanţii acelui stat (art. 19 TCE); *dreptul de protecţie diplomatică* (art. 20 TCE): orice cetăţean al Uniunii beneficiază pe teritoriul unei ţări terţe în care nu este reprezentat statul membru al cărui resortisant este, de protecţie din partea autorităţilor diplomatice şi consulare ale oricăror state membre, în aceleaşi condiţii ca şi cetăţenii acelui stat; *dreptul de petiţionare* (art. 21 TCE): orice cetăţean al Uniunii are dreptul de a adresa petiţii Parlamentului European; orice cetăţean al Uniunii poate să se adreseze în scris oricărei instituţii sau oricărui organ prevăzut de prezentul articol ... într-una dintre limbile prevăzute de art. 314 ... (art. 314). A se vedea: I. Muraru, S.E. Tănăsescu, Gh. Iancu, Ş. Deaconu, M.H. Cuc, *Cetăţenia europeană*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2003; B.M.C. Predescu, A.I. Duşcă, *Dreptul comunitar al afacerilor*, Ed. Universitaria, Craiova, 2002; P. Prisecaru (coord.), *Piaţa unică europeană şi impactul politicilor comunitare*, ESEN-2, INCE, CIDE, Bucureşti, 2001; P.Prisecaru, *Piaţa internă unică Cele 4 libertăţi fundamentale*, POLITEIA - SNSPA, 2003; C. Stanciu, *Dreptul transporturilor. Contracte de transport de bunuri*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2015; C.Stanciu, *Dreptul transporturilor. Îndrumar practic*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2015; C. Stanciu, *Studiu asupra antecontractului văzut ca raport juridic adiacent raportului juridic născut din contract*, Ed. Universitaria, Craiova, 2013; C.Stanciu, *Dreptul transporturilor*, Ed.C.H. Beck, Bucureşti, 2008; C. Stanciu, *Dreptul transporturilor. Note de curs*, Ed. Universitaria, Craiova, 2006; D. I. Scarlat, *Dreptul asigurarilor. Caiet de seminar*, Ed. Sitech, Craiova, 2020; D.I. Scarlat, *Subrogaţia în drepturile creditorului prin plata creanţei*, (Subrogation in creditor's rights by debt payment) Journal of Romanian Literary Studies, nr.22/2020, Institutul de Studii Multiculturale Alpha; Ed. Arhipelag XXI; D.I. Scarlat, *Dreptul proprietăţii intelectuale. Note de curs şi aplicaţii pentru IFR,* Craiova, Ed.Sitech, 2021; D.I. Scarlat, *Dreptul asigurărilor: note de curs şi aplicaţii practice*, Ed.Sitech, Craiova 2021.

[6] eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2016:202:FULL – consultat la data de 2.02.2026.

Cetăţenii Uniunii au drepturile şi obligaţiile prevăzute în tratate. Aceştia se bucură, printre altele, de: (a) dreptul de liberă circulaţie şi de şedere pe teritoriul statelor membre; (b) dreptul de a alege şi de a fi aleşi în Parlamentul European, precum şi la alegerile locale în statul membru unde îşi au reşedinţa, în aceleaşi condiţii ca şi resortisanţii acestui stat; (c) dreptul de a se bucura, pe teritoriul unei ţări terţe în care statul membru ai cărui resortisanţi sunt nu este reprezentat, de protecţie din partea autorităţilor diplomatice şi consulare ale oricărui stat membru, în aceleaşi condiţii ca şi resortisanţii acestui stat; (d) dreptul de a adresa petiţii Parlamentului European, de a se adresa Ombudsmanului European, precum şi dreptul de a se adresa instituţiilor şi organelor consultative ale Uniunii în oricare dintre limbile tratatelor şi de a primi răspuns în aceeaşi limbă. Aceste drepturi se exercită în condiţiile şi limitele definite prin tratate şi prin măsurile adoptate pentru punerea în aplicare a acestora". Observăm că, dacă în TUE (1993) drepturile care decurg din calitatea de cetățean sunt enumerate în art. 8 A, 8 B, 8C, 8D, art. 20 TFUE le include pe toate.

De asemenea, similar art. 18 TCE[7], TFUE dispune, în art. 21: „(1) Orice cetăţean al Uniunii are dreptul de liberă circulaţie şi de şedere pe teritoriul statelor membre, sub rezerva limitărilor şi condiţiilor prevăzute de tratate şi de dispoziţiile adoptate în vederea aplicării acestora. (2) În cazul în care o acţiune a Uniunii se dovedeşte necesară pentru atingerea acestui obiectiv şi în care tratatele nu au prevăzut puteri de acţiune în acest sens, Parlamentul European şi Consiliul, hotărând în conformitate cu procedura legislativă ordinară, pot adopta dispoziţii menite să faciliteze exercitarea drepturilor menţionate la alin. (1). (3) În aceleaşi scopuri ca cele menţionate la alin. (1) şi în cazul în care tratatele nu au prevăzut puteri de acţiune în acest sens, Consiliul, hotărând în conformitate cu o procedură legislativă specială, poate adopta măsuri în domeniul securităţii sociale sau al protecţiei sociale. Consiliul hotărăşte în unanimitate, după consultarea Parlamentului European". Observăm că adoptarea măsurilor menite să faciliteze exercitarea drepturilor menţionate se realizează de către Parlament şi Consiliu, în cadrul unei proceduri legislative ordinare sau, în domeniul securităţii sociale sau al protecţiei sociale, Consiliul hotărăşte, după consultarea Parlamentului European, cu o procedură legislativă specială. Implicarea într-o formă sau alta, a Parlamentului, ni se pare întemeiată deoarece măsurile luate afectează direct pe cetăţeni, adică pe aceia care au ales Parlamentul.

Din normele dreptului derivat nu trebuie să omitem Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 19 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulaţie şi şedere pe teritoriul statelor membre pentru cetăţenii Uniunii şi membrii familiilor[8] acestora. Având printre considerente o serie de idei majore ale dreptului Uniunii Europene (ex.: cetăţenia

---

[7] A se vedea: I. Muraru, S.E. Tănăsescu, Gh. Iancu, Ş. Deaconu, M.H. Cuc, *Cetăţenia europeană*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2003; B.M.C. Predescu, A.I. Duşcă, *Dreptul comunitar al afacerilor,* Ed. Universitaria, Craiova, 2002; P. Prisecaru (coord.), *Piaţa unică europeană şi impactul politicilor comunitare*, ESEN-2, INCE, CIDE, Bucureşti, 2001; P.Prisecaru, *Piaţa internă unică Cele 4 libertăţi fundamentale*, POLITEIA - SNSPA, 2003; C. Nourissat, *Droit communautaire des affaires*, Paris, Dalloz, 2e éd., 2005; O. Manolache, *Drept comunitar*, ed. a IV-a, Ed. All Beck, Bucureşti, 2004; A. Fuerea, *Drept comunitar al afacerilor*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2003; S. Deleanu, *Drept comunitar al afacerilor*, Ed. Dacia Europa Nova, Lugoj, 2001.

[8] eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0038 – consultat la data de 2.02.2026.

Art. 2 din Directivă oferă o serie de definiţii, dintre care amintim: 1. prin „cetăţean al Uniunii" se înţelege orice persoană având cetăţenia unui stat membru; 2. prin „membru de familie" se înţelege: (a) soţul; (b) partenerul cu care cetăţeanul Uniunii a contractat un parteneriat înregistrat, în temeiul legislaţiei unui stat membru, dacă, potrivit legislaţiei statului membru gazdă, parteneriatele înregistrate sunt considerate drept echivalente căsătoriei şi în conformitate cu condiţiile prevăzute de legislaţia relevantă a statului membru gazdă; (c) descendenţii direcţi în vârstă de cel mult 21 de ani sau care se află în întreţinerea sa, precum şi descendenţii direcţi ai soţului sau ai partenerului, conform definiţiei de la lit. (b); (d) ascendenţii direcţi care se află în întreţinere şi cei ai soţului sau ai partenerului, conform definiţiei de la lit. (b); 3. prin „stat membru gazdă" se înţelege statul membru în care se deplasează un cetăţean al Uniunii în scopul de a-şi exercita dreptul la libera circulaţie şi şedere. A se vedea: N. Voiculescu, *Aspecte noi privind libera circulaţie a persoanelor şi a forţei de muncă cuprinse în Directiva parlamentului European şi a Consiliului 2004/38/CE*, în RRDM nr. 1/2005; N. Voiculescu, *Noi reglementări privind libera circulaţie pe teritoriul României a cetăţenilor statelor membre ale Uniunii Europene şi Spaţiului Economic European, precum şi privind munca străinilor în România*, în RRDM nr. 4/2005; C.A. Moarcăş, *Migraţia forţei de muncă calificate: tendinţe contemporane, analiză şi posibile opţiuni politice din perspectiva normelor internaţionale ale muncii*, în PR nr. 6/2004.

Uniunii conferă fiecărui cetăţean al Uniunii un drept fundamental şi individual la liberă circulaţie şi şedere pe teritoriul statelor membre, libera circulaţie a persoanelor constituie una dintre libertăţile fundamentale ale pieţei interne, care reprezintă un spaţiu fără frontiere interne, în care libertatea este asigurată în conformitate cu dispoziţiile tratatului), Directiva stabileşte: a) condiţiile de exercitare a dreptului la liberă circulaţie şi şedere pe teritoriul statelor membre de către cetăţenii Uniunii şi membrii familiilor acestora; b) dreptul de şedere permanentă pe teritoriul statelor membre pentru cetăţenii Uniunii şi membrii familiilor acestora; c) restrângerile drepturilor menţionate la lit. a) şi b) pentru motive de ordine publică, siguranţă publică sau sănătate publică[9].

Din textul art. 21 TFUE, putem trage următoarele concluzii: repetiţia principiului nediscriminării apare din primele cuvinte ale alin. (1): „orice cetăţean" – adică orice persoană „indiferent de sex, rasă sau origine etnică, religie sau convingeri, handicap, vârstă sau orientare sexuală", după cum afirmă art. 19 alin. (1) TFUE care enumeră posibile cauze de discriminare[10]; dreptul pe care orice cetăţean al Uniunii îl are, constă în: dreptul de liberă circulaţie, deci dreptul de a intra şi de a ieşi de pe teritoriul unui stat, inclusiv al statului al cărui cetăţean naţional este, şi dreptul de şedere, independent de existenţa sau nu a unei activităţi economice; acest drept nu este absolut deoarece i se pot fixa „limitări şi condiţii" în exercitare; limitele şi condiţiile în exercitarea dreptului la libera circulaţie sunt prevăzute de tratat, adică de dreptul primar, şi de dispoziţiile adoptate în vederea aplicării sale, adică normele dreptului derivat.

2. Libera circulaţie a lucrătorilor

În TCE, lucrătorilor[11] le era rezervat un întreg capitol din Titlul II (Libera circulaţie a persoanelor, serviciilor şi capitalurilor), al Părţii a III-a (Politicile comunităţii). Prevederea de bază, din capitol, era cea cuprinsă în art. 39 TCE care dispunea: „(1) Libera circulaţie a lucrătorilor este garantată în cadrul Comunităţii; (2) Libera circulaţie implică eliminarea oricărei discriminări pe motiv de cetăţenie între lucrătorii statelor membre, în ceea ce priveşte încadrarea în muncă, remunerarea şi celelalte condiţii de muncă; (3) Sub rezerva restricţiilor justificate de motive de ordine publică, siguranţă publică şi sănătate publică, libera circulaţie

---

[9] Art. 3 *(Destinatarii)*: (1) Prezenta directivă se aplică oricărui cetăţean al Uniunii care se deplasează sau îşi are reşedinţa într-un stat membru, altul decât cel al cărui resortisant este, precum şi membrilor familiei sale, conform definiţiei de la art. 2 pct. 2, care îi însoţesc sau li se alătură.

[10] *Art. 19* (ex-art. 13 TCE): (1) Fără a aduce atingere celorlalte dispoziţii din tratate şi în limitele competenţelor pe care acesta le conferă Uniunii, Consiliul, hotărând în unanimitate, în conformitate cu o procedură legislativă specială şi cu aprobarea Parlamentului European, poate lua măsurile necesare în vederea combaterii *oricărei discriminări bazate pe sex, rasă sau origine etnică, pe religie sau convingeri, pe handicap, vârstă sau orientare sexuală.*

[11] A se vedea: M. Crăcană, M. Căpăţână, *Libera circulaţie a persoanelor, bunurilor, serviciilor şi capitalurilor*, Ed. Tritonic, Bucureşti, 2007; E. Dragomir, D. Niţă, *Cetăţenia europeană*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2010; E. Dragomir, D. Niţă, *Libertatea de circulaţie a persoanelor*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2010; I. Fecioru, *Libertatea de circulaţie. Între deziderat şi realitate*, Ed. Ministerului de Interne, Bucureşti, 2000; G. Ferréol, *Dicţionarul Uniunii europene*, Ed. Polirom, Iaşi, 2001; M. Ignătoiu-Sora, *Egalitate şi nondiscriminare în jurisprudenţa Curţii Europene de Justiţie*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2008; D. I. Scarlat, *Dreptul proprietăţii intelectuale. Note de curs şi aplicaţii pentru IFR*, Ed. Sitech, Craiova, 2021; D. I. *Dreptul asigurărilor: note de curs şi aplicaţii practice*, Ed.Sitech, Craiova, 2021; D. I. Scarlat, *Dreptul asigurărilor. Caiet de seminar*, Ed.Sitech, Craiova, 2020; D.I. Scarlat, *Dreptul Proprietăţii Intelectuale. Caiet de seminar*, Ed.Sitech, Craiova, 2019; D.I. Scarlat, *Breief considerations regarding national and european regulations in the matter of unfair terms in insurance contracts,* Proceedings of International Conference on Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity, Social Sciences, 25-26 mai 2019, Tîrgu Mureș; D. I. Scarlat, *The private copy and compensatory remuneration - present and future,* Proceedings of International Conference on Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity, Social Sciences, 25-26 mai 2019, Tîrgu Mureș; D.I. Scarlat, *Notorietatea mărcii. Criterii de constatare,* Proceedings of International Conference on Literature, Discourse and Multicultural Dialogue, Târgu Mureș, 7-8 Decembrie 2019; D. I. Scarlat, *The right to quote or reproducing in order to quote and the limits of quotation,* Proceedings of International Conference on Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity, Social Sciences, Târgu Mureș, 23 mai 2020.

implică dreptul: a) de a accepta ofertele reale de încadrare în muncă; b) de a circula liber în acest scop pe teritoriul statelor membre; c) de şedere într-un stat membru pentru a desfăşura o activitate salarizată în conformitate cu legile, reglementările şi normele administrative care reglementează încadrarea în muncă a lucrătorilor statului respectiv; d) de a rămâne pe teritoriul unui stat membru după ce a fost încadrat în muncă în acest stat, în condiţiile care vor face obiectul unor regulamente de aplicare adoptate de Comisie; (4) Dispoziţiile prezentului articol nu se aplică încadrării în administraţia publică". Că temeiul, fundamentul acestei libertăţi îl constituie acelaşi principiu al nediscriminării prevăzut de art. 12 TCE, rezultă cu claritate din alin. (2) al art. 39 TCE – „libera circulaţie implică eliminarea oricărei discriminări pe motiv de cetăţenie …".

Dar, aşa cum a precizat şi Curtea de Justiţie, art. 39 TCE merge mai departe de simpla interzicere a discriminării directe sau indirecte, aplicându-se oricăror obstacole care împiedică libera circulaţie a lucrătorilor[12]. Având în vedere alin. (2) din art. 39 TCE, se poate ajunge la această concluzie; deoarece aceasta prevede că … „eliminarea oricărei discriminări" … „priveşte încadrarea în muncă, remunerarea şi celelalte condiţii de muncă". Într-o cauză, Curtea de Justiţie a reţinut că „art. 39 TCE se aplică chiar şi în cazul în care munca a fost prestată în afara Comunităţii atâta timp cât raportul juridic de muncă a fost stabilit în cadrul Comunităţii"[13]. Art. 39 TCE se alcătuieşte pe o tripartită structură: regulă, limite şi excepţii. Astfel, regula este că libera circulaţie este garantată şi implică drepturile: a) de a accepta oferte reale de muncă; b) de a circula liber în acest scop pe teritoriul statelor membre; c) de şedere într-un stat membru pentru a desfăşura o activitate salarială; d) de a rămâne pe teritoriul unui stat membru după ce a fost încadrat în muncă în acel stat. Limitele, sau restricţiile, sunt justificate de motive de ordine publică, siguranţă publică şi sănătate publică, adică motive de natură neeconomică şi de interes general. Excepţia este cuprinsă în alin. (4) din art. 39 TCE şi se referă la administraţia publică. Art. 39 TCE trebuie interpretat în mod contextual, în contextul capitolului din care face parte şi art. 42 TCE[14] care prevede: „Consiliul … adoptă, în domeniul securităţii sociale, măsurile necesare pentru instituirea liberei circulaţii a lucrătorilor, în special prin instituirea unui sistem care să asigure lucrătorilor emigranţi şi persoanelor aflate în întreţinerea acestora dreptul la: a) cumulul tuturor perioadelor luate în considerare de către diferitele legislaţii interne, în vederea dobândirii şi păstrării dreptului la prestaţii, precum şi pentru calcularea acestora; b) plata prestaţiilor pentru persoanele rezidente pe teritoriile statelor membre".

În TFUE, libera circulaţie a lucrătorilor este tratată în Capitolul 1 (Lucrătorii) din Titlul IV (Libera circulaţie a persoanelor, a serviciilor şi a capitalurilor)[15]. Art. 45 (ex-art. 39 TCE), identic în conţinut cu art. 39 TCE, deschide capitolul, dispunând: „(1) Libera circulaţie a lucrătorilor este garantată în cadrul Uniunii. (2) Libera circulaţie implică eliminarea oricărei

[12] P. Craig, G. de Burca, *op. cit.*, p. 926. A se vedea: F. Kessler, J.-Ph. Lhernould, A. Popescu, *Securitatea socială a lucrătorilor migranţi în cadrul Uniunii Europene*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2005; P. Magnette, *Europa politică. Cetăţenie, constituţie, democraţie*, Ed. Institutul European, Iaşi, 2003; O. Manolache, *Drept comunitar*, vol. II, *Cele 4 libertăţi fundamentale*, Politici, Ed. All, Bucureşti, 2004; O. Manolache, *Tratat de drept comunitar*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2006.

[13] Cauza C-36/74 *Walrone şi Koch c. Association Union Cycliste Internationale* (1974) Rec., p. 1405.

[14] Art. 40 TCE: Consiliul … după consultarea Comitetului Economic şi Social, adoptă prin directive sau regulamente, măsurile necesare în vederea realizării liberei circulaţii a lucrătorilor, … şi în special: a) asigurarea cooperării strânse între serviciile naţionale pentru ocuparea forţei de muncă; b) eliminarea unor proceduri şi practici administrative, precum şi a acelor perioade de acces la locurile de muncă disponibile care decurg din dreptul intern sau din acordurile încheiate anterior între statele membre şi a căror menţinere ar constitui un obstacol în calea liberalizării circulaţiei lucrătorilor; c) eliminarea tuturor perioadelor şi restricţiilor prevăzute de dreptul intern sau de acordurile încheiate anterior între statele membre, care impun lucrătorilor din celelalte state membre condiţii diferite în ceea ce priveşte libera alegere a unui loc de muncă în raport cu lucrătorii statului respectiv; d) stabilirea unor mecanisme proprii în vederea corelării cererii şi ofertei de locuri de muncă şi facilitarea realizării echilibrului între cererea şi oferta de locuri de muncă în condiţii care să evite ameninţarea gravă a nivelului de trai şi de ocupare a forţei de muncă în diferitele regiuni şi ramuri industriale.

[15] Partea a treia (Politicile şi acţiunile interne ale Uniunii).

discriminări pe motiv de cetăţenie între lucrătorii statelor membre, în ceea ce priveşte încadrarea în muncă, remunerarea şi celelalte condiţii de muncă. (3) Sub rezerva restricţiilor justificate de motive de ordine publică, siguranţă publică şi sănătate publică, libera circulaţie a lucrătorilor implică dreptul: (a) de a accepta ofertele reale de încadrare în muncă; (b) de a circula liber în acest scop pe teritoriul statelor membre; (c) de şedere într-un stat membru pentru a desfăşura o activitate salarizată în conformitate cu actele cu putere de lege şi actele administrative care reglementează încadrarea în muncă a lucrătorilor statului respectiv; (d) de a rămâne pe teritoriul unui stat membru după ce a fost încadrat în muncă în acest stat, în condiţiile care vor face obiectul unor regulamente adoptate de Comisie. (4) Dispoziţiile prezentului articol nu se aplică încadrării în administraţia publică."

Modificările, faţă de TCE, privesc implicarea Parlamentului, alături de Consiliu, în realizarea liberei circulaţii a persoanelor. Astfel, art. 46 (ex-art. 40 TCE) dispune: Parlamentul European şi Consiliul, hotărând în conformitate cu procedura legislativă ordinară şi după consultarea Comitetului Economic şi Social, adoptă, prin directive sau regulamente, măsurile necesare în vederea realizării liberei circulaţii a lucrătorilor, astfel cum este aceasta definită la art. 45, în special: (a) asigurarea cooperării strânse între serviciile naţionale pentru ocuparea forţei de muncă; (b) eliminarea acelor proceduri şi practici administrative, precum şi a acelor perioade de acces la locurile de muncă disponibile care decurg din dreptul intern sau din acordurile încheiate anterior între statele membre şi a căror menţinere ar constitui un obstacol în calea liberalizării circulaţiei lucrătorilor; (c) eliminarea tuturor perioadelor şi restricţiilor prevăzute de dreptul intern sau de acordurile încheiate anterior între statele membre, care impun lucrătorilor din celelalte state membre condiţii diferite în ceea ce priveşte libera alegere a unui loc de muncă în raport cu lucrătorii statului respectiv; (d) stabilirea unor mecanisme proprii în vederea corelării cererii şi ofertei de locuri de muncă şi facilitarea realizării echilibrului între cererea şi oferta de locuri de muncă în condiţii care să evite ameninţarea gravă a nivelului de trai şi de ocupare a forţei de muncă în diferitele regiuni şi ramuri industriale. Tot asemenea vorbim despre implicarea Parlamentului, alături de Consiliu, în domeniul securităţii sociale (art. 48[16]).

3. Jurisprudenţa CJUE

Definiţia noţiunii de lucrător a primit, în hotărârile curţii, o nuanţată apreciere: „orice persoană care îndeplineşte activităţi de serviciu care sunt reale şi efective, cu excluderea activităţilor atât de mărunte încât ar putea fi considerate ca fiind pur marginale şi accesorii este tratată ca lucrător"[17]. Pentru ca o activitate economică să poată fi calificată ca loc de muncă, în sensul art. 39 TCE, şi nu ca activitate independentă, care face obiectul art. 43 TCE, trebuie să

[16] Art. 48 TFUE: *Parlamentul European şi Consiliul*, hotărând în conformitate cu procedura legislativă ordinară, adoptă, în domeniul securităţii sociale, măsurile necesare pentru instituirea liberei circulaţii a lucrătorilor, în special prin instituirea unui sistem care să asigure lucrătorilor emigranţi salariaţi sau care desfăşoară o activitate independentă şi persoanelor aflate în întreţinerea acestora: (a) cumulul tuturor perioadelor luate în considerare de către diferitele legislaţii interne, în vederea dobândirii şi păstrării dreptului la prestaţii, precum şi pentru calcularea acestora; (b) plata prestaţiilor pentru persoanele rezidente pe teritoriile statelor membre. În cazul în care un membru al Consiliului declară că un proiect de act legislativ menţionat la primul paragraf ar aduce atingere unor aspecte importante ale sistemului său de securitate socială, inclusiv în ceea ce priveşte domeniul său de aplicare, costul sau structura financiară, ori ar aduce atingere echilibrului financiar al respectivului sistem, poate solicita sesizarea Consiliului European. În acest caz, procedura legislativă ordinară se suspendă. După dezbateri şi în termen de patru luni de la această suspendare, Consiliul European: (a) retrimite proiectul Consiliului, caz în care încetează suspendarea procedurii legislative ordinare, sau (b) nu acţionează în niciun fel sau solicită Comisiei să prezinte o nouă propunere; în acest caz se consideră că actul propus iniţial nu a fost adoptat.

[17] Cauza C-337/97, *Meausen*, în P. Craig, G. de Burca, *op. cit.*, p. 930; A.I. Duşcă, A.L. Turculeanu, *Drept comunitar al afacerilor, Caiet de seminar*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010; G. Tudor, D. Călin, *Jurisprudenţa CJCE*, vol. II, *Libertatea de a presta servicii Libera circulaţie a persoanelor şi dreptul de stabilire Politica socială Jurisdicţia comunitară*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2006; J. Boulouis, R.-M. Chevallier, *Grands arrêts de la Cour de Justice des Communautés Européennes*, Dalloz, Paris, tome 1, 6e éd., 1994; tome 2, 4e éd., 1997; L.A.-M. Vrabie (coord.), *Jurisprudenţa istorică a instanţelor comunitare, culegere de hotărâri integrale*, vol. 1, Institutul European din România, Direcţia Coordonare Traduceri, Bucureşti, 2008.

existe o relaţie de subordonare[18]. Relaţia de subordonare rezultă şi din art. 39 TCE (3) pct. c) care prevede „dreptul de şedere într-un stat membru pentru a desfăşura o activitate salarizată”;

În dreptul comunitar, noţiunea de lucrător nu este univocă, ci variază în funcţie de domeniul de aplicare. Conform art. 48 din TCEE, este lucrător, persoana care prestează pentru o anumită perioadă de timp, pentru altă persoană şi sub conducerea acesteia, servicii în contrapartidă în urma cărora primeşte o remuneraţie[19]. Art. 2 din Regulamentul nr. 1408/71[20] prevede că se aplică salariaţilor sau persoanelor care desfăşoară activităţi independente care fac sau au făcut obiectul legislaţiei unuia sau mai multor state membre şi care sunt resortisanţi ai unui stat membru, precum şi membrilor familiilor acestora. În temeiul acestui Regulament o persoană are calitatea de lucrător de îndată ce este asigurată, chiar şi împotriva unui sigur risc, în temeiul unei asigurări obligatorii sau facultative conform unui regim general sau special de securitate socială menţionat în art. 1 lit. a) din Regulamentul nr. 1408/71, independent de existenţa unui raport de muncă[21].

Referitor la excepţia încadrării în administraţia publică, curtea apreciază: prevăzând că „dispoziţiile prezentului articol nu se aplică angajaţilor din administraţia publică, art. 48 alin. (4) din Tratat (este vorba despre TCEE) situează în afara domeniului de aplicare al primelor 3 alineate din art. 48 TCEE o serie de locuri de muncă ce comportă participare directă sau indirectă la exercitarea puterii publice şi a funcţiilor care au ca obiect protejarea intereselor generale ale statului sau ale altor colectivităţi publice. Astfel de locuri de muncă presupun, de fapt, din partea titularilor, existenţa unui raport special de solidaritate faţă de stat, precum şi reciprocitatea drepturilor şi îndatoririlor care reprezintă fundamentul legăturii de cetăţenie[22]. Trebuie să se evite, în acelaşi timp, ca efectul util şi domeniul de aplicare ale dispoziţiilor Tratatului referitoare la libera circulaţie a lucrătorilor şi la egalitatea de tratament pentru resortisanţii tuturor statelor membre să fie limitate de interpretări ale noţiunii de administraţie publică ce decurg doar din dreptul naţional şi care ar eluda normele comunitare”.

Despre activitatea sportivă curtea arată că este guvernată de dreptul comunitar, în măsura în care ea poate fi considerată o activitate economică în sensul art. 2 din Tratat. Acesta este şi cazul activităţii jucătorilor profesionişti sau semi-profesionişti de fotbal, din moment ce exercită o activitate salarială sau efectuează prestări servicii remunerate[23]. În scopul punerii în aplicare a dispoziţiilor comunitare referitoare la libera circulaţie a lucrătorilor, nu este necesar ca angajatul să fie o întreprindere, unicul element necesar fiind existenţa unui raport de muncă sau voinţa de a stabili un astfel de raport[24]. Aplicarea art. 48 din tratat nu este împiedicată de faptul că normele privind transferurile reglementează mai degrabă relaţiile economice dintre cluburi decât raporturile de muncă dintre cluburi şi jucători. Astfel, împrejurarea că cluburile

---

[18] Cauza C-286/99 *Jany c. Staatssecretaris von Justitia* (2001), Rec., 1-8615, pct. 34.

[19] Odată ce raportul de muncă s-a încheiat, persoana în cauză pierde, în principiu, calitatea de lucrător, deşi, pe de o parte, această calitate poate produce anumite efecte după încetarea raportului de muncă şi, pe de altă parte, o *persoană care caută cu adevărat un loc de muncă trebuie, de asemenea, să aibă calitatea de lucrător.* Cauza C-85/96, *Martinez Sala c. Freistaat Bayern*, hotărârea Curţii din 12 mai 1998, pct. 32. În plus, trebuie amintit că, *atunci când un lucrător resortisant al unui stat membru a fost angajat pe teritoriul unui alt stat membru şi rămâne în acest stat după ce a obţinut o pensie, descendenţii săi nu păstrează dreptul la tratament egal care rezultă din art. 7 din Regulamentul nr. 1612/68 în ceea ce priveşte o prestaţie socială prevăzută de legislaţia statului membru gazdă, atunci când împlinesc vârsta de 21 de ani, nu mai sunt în întreţinerea sa şi nu au calitatea de lucrător* (Hotărârea din 18 iunie 1987, Lebon, 316/85, Rec., p. 2811). Pct. 33.

[20] REGULAMENTUL (CEE) NR. 1408/71 AL CONSILIULUI din 14 iunie 1971 privind aplicarea regimurilor de securitate socială în raport cu lucrătorii salariaţi şi cu familiile acestora care se deplasează în cadrul Comunităţii. eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:31971R1408 – consultat la data de 3.02.2026.

[21] *Ibidem*, pct. 35 şi 36.

[22] Cauza C-149/79, *Comisia c. Belgiei*, hotărârea Curţii din 17 decembrie 1980.

[23] Cauza C-415/93 *Union royale belge des sociétés de football association ş.a. c. Bosman ş.a.*, hotărârea Curţii din 15 decembrie 1995, pct. 73.

[24] *Ibidem*, pct. 74. Prin urmare, art. 48 din TCEE nu permite aplicarea regulilor stabilite de către asociaţiile sportive, potrivit cărora un jucător profesionist de fotbal, resortisant al unui stat membru, la expirarea contractului cu un anumit club, nu poate fi angajat de către un club dintr-un alt stat membru, decât dacă acesta din urmă a plătit clubului iniţial o primă de transfer de formare sau de promovare.

angajatoare au obligaţia să achite compensaţii cu ocazia recrutării unui jucător care provine de la un alt club afectează posibilităţile jucătorilor de a-şi găsi un loc de muncă, precum şi condiţiile în care acest loc de muncă le este oferit. Astfel, Curtea a considerat de fapt că eliminarea între statele membre a obstacolelor în calea liberei circulaţii a persoanelor ar fi compromisă în cazul în care eliminarea barierelor de origine statală ar putea fi neutralizată prin obstacole rezultând din exercitarea autonomiei juridice de către asociaţiile şi organismele care nu sunt guvernate de dreptul public[25].

Art. 45 TFUE, afirmă Marea Curte, într-o hotărâre din 16 martie 2010[26], nu se opune unui sistem care, în scopul realizării obiectivului de a încuraja recrutarea şi formarea tinerilor jucători, garantează despăgubirea clubului formator, în cazul în care un tânăr jucător semnează, la încheierea perioadei sale de formare, un contract de jucător profesionist cu un club din alt stat membru, cu condiţia ca acest sistem să fie apt să garanteze realizarea obiectivului menţionat şi să nu depăşească ceea ce este necesar pentru atingerea acestui obiectiv. Nu este necesar, pentru garantarea realizării obiectivului menţionat, un sistem, precum cel în cauză în acţiunea principală, potrivit căruia un jucător „speranţă", care semnează, la încheierea perioadei sale de formare, un contract de jucător profesionist cu un club din alt stat membru, poate fi obligat la plata unor daune-interese al căror cuantum nu are legătură cu costurile reale de formare.

4. Hotărârea Curții (Camera a patra) din 18 decembrie 2025 dată în cauzele conexate C-296/24 [Jouxy] -C-307/24 [Momeut][27]

A răspuns la mai multe cereri de decizie preliminară care au privit interpretarea noțiunii de „asigurarea întreținerii copilului", evidențiată de jurisprudența Curții în contextul interpretării articolului 45 TFUE, a articolului 2 punctul 2 din Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora[28], a articolului 1 litera (i) și a articolului 67 din Regulamentul (CE) nr. 883/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 29 aprilie 2004 privind coordonarea sistemelor de securitate socială[29], precum și a articolului 7 alineatul (2) din Regulamentul (UE) nr. 492/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 5 aprilie 2011privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Uniunii[30]. Cererile au fost formulate în cadrul a 12 litigii între lucrători frontalieri, precum și soții sau partenerii înregistrați ai unora dintre ei, pe de o parte, și Caisse pour l'avenir des

---

[25] Pct. 83. În plus, potrivit Curţii, *condiţiile de muncă sunt reglementate în diferitele state membre atât prin intermediul dispoziţiilor de natură legislativă sau administrativă, cât şi prin intermediul unor convenţii şi al altor acte încheiate sau adoptate de persoane private*. Prin urmare, *în cazul în care obiectul art. 48 din tratat s-ar limita la actele autorităţilor publice, ar putea apărea inegalităţi în aplicarea acestuia*. Acest risc este cu atât mai evident într-o situaţie precum cea din acţiunea principală, în care, astfel cum s-a subliniat la pct. 24 din prezenta hotărâre, normele privind transferurile au fost adoptate de entităţi diferite sau conform unor tehnici diferite în fiecare stat membru. (pct. 84) UEFA obiectează că această interpretare face ca *art. 48 din tratat să devină mai constrângător pentru particulari decât pentru statele membre, întrucât doar acestea din urmă pot să se prevaleze de limitările care sunt justificate de motive de ordine publică, de siguranţă publică şi de sănătate publică* (pct. 85). Această argumentaţie se întemeiază pe o premisă inexactă. Astfel, *nimic nu împiedică invocarea de către particulari a justificărilor care sunt întemeiate pe ordinea publică, pe siguranţa publică şi pe sănătatea publică. Natura publică sau privată a reglementării în cauză nu are nicio incidenţă asupra întinderii sau conţinutului justificărilor respective* (pct. 86).

[26] În *cauza C-325/08*, având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul art. 234 CE, de Cour de cassation (Franța), prin decizia din 9 iulie 2008, primită de Curte la 17 iulie 2008, în procedura Olympique Lyonnais SASP împotriva Olivier Bernard, Newcastle UFC.

[27] În procedurile: SM, PX (C-296/24), CY (C-297/24), LK, MF (C-298/24), OP, TD (C-299/24), MY, IX (C-300/24), AH, CJ (C-301/24), AE (C-302/24), BF, CG (C-303/24), LH (C-304/24), TB, MV (C-305/24), KN, PE (C-306/24), NB (C-307/24) împotriva Caisse pour l'avenir des enfants. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ROTXT/PDF/?uri=CELEX:62024CJ0296 – consultat la data de 4.02.2026.

[28] De modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 75/34/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE (JO 2004, L 158, p. 77, rectificare în JO 2004, L 229, p. 35, și în JO 2005, L 197, p. 34, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 56),

[29] JO 2004, L 166, p. 1, rectificare în JO 2004, L 200, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 82.

[30] JO 2011, L 141, p. 1.

enfants (Luxemburg) (Casa pentru Viitorul Copiilor, „CAE”), pe de altă parte, în legătură cu refuzul acesteia din urmă de a acorda alocații familiale acestor lucrători pentru copiii soților sau ai partenerilor lor înregistrați.

Pe scurt, starea de fapt poate fi rezumată în felul următor: prin deciziile CAE întemeiate pe articolele 269 și 270 din codul securității sociale, reclamanților din litigiul principal, care sunt lucrători frontalieri care au reședința în Belgia, în Germania sau în Franța și care desfășoară o activitate salariată în Luxemburg, fie li s-a refuzat acordarea alocațiilor familiale pentru copiii soților lor sau ai partenerilor lor înregistrați (cauzele C-299/24 și C-301/24), fie li s-a retras, cu efect de la 1 august 2016, beneficiul alocațiilor primite pentru astfel de copii (cauzele C-296-C-298/24, C-300/24 și C-302/24-C-307/24). Potrivit CAE, având în vedere că acești copii nu prezentau o legătură de filiație cu lucrătorii frontalieri în cauză, ei nu aveau calitatea de „membru de familie” în sensul articolului 270 din cod. Conseil arbitral de la sécurité sociale (Consiliul de Arbitraj al Securității Sociale, Luxemburg) a admis acțiunile acestor lucrători având ca obiect acordarea alocației familiale sau restabilirea acesteia[31].

Consiliul Superior al Securității Sociale, Luxemburg a confirmat deciziile CAE. Reclamanții din litigiul principal au formulat recurs la Curtea de Casație, Luxemburg, care este instanța de trimitere și care arată că, în Hotărârea din 2 aprilie 2020, Caisse pour l'avenir des enfants (Copil al soțului unui lucrător frontalier)[32], Curtea a condiționat, pe baza unei interpretări a articolului 1 litera (i) și a articolului 67 din Regulamentul nr. 883/2004, coroborate cu articolul 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011 și cu articolul 2 punctul 2 din Directiva 2004/38, dreptul lucrătorului frontalier de a beneficia de plata alocației familiale pentru copilul soțului sau al partenerului său înregistrat, cu care nu are o legătură de filiație, de dovada că el asigură întreținerea acestui copil. Având în vedere că în cauzele principale, Consiliul Superior al Securității Sociale a considerat că nu s-a făcut dovada contribuției lucrătorului frontalier la întreținerea copilului soțului sau al partenerului său înregistrat, instanța de trimitere ridică problema, raportându-se de asemenea la Hotărârea din 15 decembrie 2016, Depesme ș.a.[33], elementelor obiective care pot dovedi întreținerea copilului. Astfel, această instanță ridică în special problema dacă dovada unui domiciliu comun al lucrătorului frontalier și al copilului în cauză este suficientă pentru a se stabili că acest lucrător asigură întreținerea acestui copil sau dacă ar trebui de asemenea luate în considerare alte elemente obiective, precum modul de finanțare a acestui domiciliu. În acest context, s-ar pune de asemenea problema importanței care trebuie acordată vârstei copilului în măsura în care din această hotărâre ar rezulta că copiii sunt, în orice caz, prezumați a fi în întreținere până la vârsta de 21 ani. În plus, ea ridică problema importanței care ar trebui acordată contribuției părinților copilului la nevoile sale, în temeiul unei obligații de întreținere ce le revine părinților sau al unui drept de vizită și de găzduire. În aceste condiții, Curtea de Casație a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare, redactate în termeni identici în cauzele C-296/24-C-307/24:

„1) a) Noțiunea de «asigurarea întreținerii» unui copil, din care decurge calitatea de membru de familie în sensul dispozițiilor dreptului Uniunii, astfel cum a fost stabilită în jurisprudența Curții în cadrul liberei circulații a lucrătorilor și al primirii de către un lucrător frontalier a unui avantaj social legat de desfășurarea de către acesta a unei activități salariate într-un stat membru, pentru copilul soțului sau al partenerului său înregistrat, cu care nu are o legătură de filiație, privită singură sau în coroborare cu principiul de interpretare largă a dispozițiilor prin care se urmărește să se asigure libera circulație a lucrătorilor, trebuie interpretată în sensul că este îndeplinită și, prin urmare, dă dreptul la acordarea avantajului social, – prin simplul fapt al căsătoriei sau al unui parteneriat înregistrat între lucrătorul frontalier și un părinte al

[31] Pct. 11-13.
[32] C-802/18, EU:C:2020:269.
[33] C-401/15-C-403/15, EU:C:2016:955.

copilului; – prin simplul fapt al unui domiciliu sau al unei reședințe comune lucrătorului frontalier și copilului; – prin simplul fapt că lucrătorul frontalier suportă orice tip de cheltuieli în beneficiul copilului, chiar dacă: – ele acoperă alte nevoi decât cele esențiale sau de întreținere; – sunt făcute în favoarea unui terț și aduc numai indirect beneficii copilului; – nu sunt făcute în interesul exclusiv sau specific al copilului, ci al întregii gospodării; – sunt doar ocazionale; – sunt mai mici decât cele suportate de părinți; – sunt nesemnificative față de nevoile copilului; – pentru simplul fapt că respectivele cheltuieli sunt suportate dintr-un cont comun al lucrătorului frontalier și al soțului sau al partenerului său înregistrat, părinte al copilului, fără a se ține seama de proveniența fondurilor prezente în cont; – pentru simplul fapt că respectivul copil are cel mult 21 de ani? b) În cazul în care se răspunde negativ la prima întrebare, noțiunea de «asigurarea întreținerii» trebuie interpretată în sensul că este îndeplinită și, prin urmare, dă dreptul la acordarea avantajului social atunci când se regăsesc două sau mai multe dintre aceste împrejurări?

2) Noțiunea de «asigurarea întreținerii» unui copil, din care decurge calitatea de membru de familie în sensul dispozițiilor dreptului Uniunii, astfel cum a fost stabilită în jurisprudența Curții în cadrul liberei circulații a lucrătorilor și al primirii de către un lucrător frontalier a unui avantaj social legat de desfășurarea de către acesta a unei activități salariate într-un stat membru, pentru copilul soțului sau al partenerului său înregistrat, cu care nu are o legătură de filiație, privită singură sau în coroborare cu principiul de largă interpretare a dispozițiilor prin care se urmărește să se asigure libera circulație a lucrătorilor, trebuie interpretată în sensul că nu este îndeplinită și, prin urmare, exclude dreptul la acordarea avantajului social, – prin simplul fapt că există o obligație de întreținere în sarcina părinților copilului, independent de: – aspectul dacă această creanță de întreținere este stabilită pe cale judiciară sau pe cale convențională; – cuantumul la care a fost stabilită această creanță de întreținere; – aspectul dacă debitorul își îndeplinește efectiv această datorie de întreținere; – aspectul dacă contribuția lucrătorului frontalier compensează neîndeplinirea obligațiilor de către un părinte al copilului, – prin simplul fapt că acel copil locuiește periodic, în cadrul exercitării unui drept de vizită și de găzduire sau de reședință alternativă ori în alt mod, la celălalt părinte?”[34]

La întrebările formulate curtea răspunde: „potrivit unei jurisprudențe constante, un lucrător nerezident poate beneficia de plata unei prestații de stat în temeiul unui avantaj social, precum ajutoarele financiare pentru studii superioare, nu numai pentru propriul copil, ci și pentru copilul soțului sau al partenerului său înregistrat, cu care acest lucrător nu are o legătură de filiație, în cazul în care lucrătorul menționat asigură întreținerea acestui copil[35].

Apoi, în ceea ce privește mai precis alocația familială precum cea în discuție în litigiul principal, Curtea a statuat în Hotărârea din 2 aprilie 2020, Caisse pour l’avenir des enfants[36], pe de o parte, că o astfel de alocație familială constituie o prestație de securitate socială care intră în sfera prestațiilor familiale menționate la articolul 3 alineatul (1) litera (j) din Regulamentul nr. 883/2004. Întrucât aceasta este legată de desfășurarea unei activități salariate de către un lucrător frontalier într-un stat membru, ea constituie de asemenea un avantaj social, în sensul articolului 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011, din care reiese că lucrătorii nerezidenți beneficiază, în conformitate cu principiul nediscriminării care interzice orice discriminare pe motiv de cetățenie, de aceleași avantaje sociale și fiscale ca și lucrătorii naționali[37]. Pe de altă parte, Curtea a aplicat în special jurisprudența constantă în materie de liberă circulație a lucrătorilor privind condițiile de acordare a unui ajutor financiar pentru urmarea studiilor superioare membrilor familiei unor astfel de lucrători, menționată la punctul

[34] Pct. 11-20.

[35] Pct. 27. Hotărârea din 15 decembrie 2016, Depesme ș.a., C-401/15-C-403/15, EU:C:2016:955, punctele 57-60, precum și jurisprudența citată.

[36] Copil al soțului unui lucrător frontalier. (C-802/18, EU:C:2020:269.

[37] Pct. 28. Hotărârea din 2 aprilie 2020, Caisse pour l’avenir des enfants (Copil al soțului unui lucrător frontalier), C-802/18, EU:C:2020:269, punctele 24, 31și 40.

27 din hotărâre, pentru a concluziona că articolul 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011, care este expresia particulară, în domeniul specific al acordării avantajelor sociale, a regulii egalității de tratament consacrate la articolul 45 alineatul (2) TFUE, se opune unor dispoziții ale unui stat membru în temeiul cărora lucrătorii nerezidenți nu pot primi alocația familială în discuție în litigiul principal decât pentru propriii copii, fiind excluși cei ai soțului lor cu care nu au o legătură de filiație, dar pe care îi întreține, în condițiile în care toți copiii cu reședința în acest stat membru au dreptul să primească această alocație[38]. În speță, din dosarul de care dispune Curtea reiese că, în urma acestei hotărâri, Consiliul Superior al Securității Sociale a statuat, prin modificare, că CAE, după ce a procedat la reexaminarea *in concreto* a cauzelor principale, refuzase în mod întemeiat alocația familială în discuție în litigiul principal lucrătorilor nerezidenți pentru copiii soțului sau ai partenerului lor înregistrat, pentru motivul că lucrătorii menționați nu asigurau în întregime întreținerea copiilor respectivi[39].

În această privință, trebuie subliniat, în primul rând, că, potrivit jurisprudenței, dispozițiile care consacră libera circulație a lucrătorilor, care constituie unul dintre fundamentele Uniunii, trebuie interpretate în sens larg[40]. În al doilea rând, trebuie să se țină seama de definiția noțiunii de „membru de familie", care figurează la articolul 2 punctul 2 din Directiva 2004/38. Astfel, noțiunea de „membru de familie" al lucrătorului frontalier care poate beneficia în mod indirect de egalitatea de tratament, în temeiul articolului 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011, corespunde noțiunii de „membru de familie", în sensul articolului 2 punctul 2 din Directiva 2004/38, care cuprinde soțul sau partenerul cu care cetățeanul Uniunii a contractat un parteneriat înregistrat, descendenții direcți în vârstă de cel mult 21 de ani sau care se află în întreținerea sa, precum și descendenții direcți ai soțului sau ai partenerului[41]. În această privință, Curtea a precizat deja că copiii sunt, în orice caz, prezumați a fi în întreținere până la vârsta de 21 de ani, astfel cum rezultă în special din articolul 2 punctul 2 litera (c) din Directiva 2004/38[42] și că calitatea de membru de familie aflat în întreținere, avută de copilul soțului sau al partenerului înregistrat al unui lucrător frontalier, poate să reiasă în mod obiectiv din existența unui domiciliu comun al acestui lucrător și al copilului în cauză[43]. În această ultimă privință, din jurisprudența menționată se poate deduce că, în prezența unui domiciliu comun al lucrătorului nerezident și al copilului soțului sau al partenerului înregistrat al acestuia din urmă, acest element obiectiv este suficient, în principiu, în sine pentru a demonstra că lucrătorul respectiv asigură întreținerea copilului respectiv, domiciliul comun caracterizând o legătură stabilă între aceste persoane. Orice altă interpretare ar fi nu doar contrară principiului interpretării largi a dispozițiilor care consacră libera circulație a lucrătorilor, astfel cum s-a arătat la punctul 31 din prezenta hotărâre, ci ar încălca și jurisprudența amintită la punctul 32 din prezenta hotărâre, care impune să se țină seama de definiția „membrului de familie" prevăzută la articolul 2 punctul 2 din Directiva 2004/38 în cadrul aprecierii prin care se urmărește să se stabilească persoanele care pot beneficia în mod indirect de egalitatea de tratament, în temeiul articolului 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011. Prin urmare, pentru a stabili dacă cerința potrivit căreia lucrătorul nerezident trebuie să asigure întreținerea copilului soțului sau al partenerului său înregistrat este respectată într-un anumit caz, este necesar să se considere că este suficientă, independent de vârsta copilului, dovada existenței unui domiciliu comun al acestui lucrător și al acestui copil, cu condiția ca acest copil să

[38] Pct. 29. Hotărârea din 2 aprilie 2020, Caisse pour l'avenir des enfants (Copil al soțului unui lucrător frontalier), C-802/18, EU:C:2020:269, punctele 64și 70, precum și jurisprudența citată
[39] Pct. 30.
[40] Hotărârea din 15 decembrie 2016, Depesme ș.a., C-401/15-C-403/15, EU:C:2016:955, punctele 58-60. eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:62015CJ0401 – consultat la data de 4.02.2026.
[41] Hotărârea din 2 aprilie 2020, Caisse pour l'avenir des enfants (Copil al soțului unui lucrător frontalier), C-802/18, EU:C:2020:269, punctul 51și jurisprudența citată.
[42] Hotărârea din 15 decembrie 2016, Depesme ș.a., C-401/15-C-403/15, EU:C:2016:955, punctul 62.
[43] Hotărârea din 15 decembrie 2016, Depesme ș.a., C-401/15-C-403/15, EU:C:2016:955, punctele 59 și 60.

îndeplinească, în rest, criteriile prevăzute de legislația statului membru de încadrare în muncă, în speță legislația luxemburgheză, care reglementează acordarea alocației familiale în cauză. Astfel, se poate prezuma, pe baza existenței unui domiciliu comun, că un lucrător nerezident care desfășoară o activitate salariată contribuie la acoperirea cel puțin a unei părți din cheltuielile gospodăriei, și anume în special a costurilor legate de locuință și de viața gospodăriei și, prin urmare, la satisfacerea nevoilor membrilor săi, inclusiv a celor ale copilului soțului sau al partenerului înregistrat. Prin urmare, împrejurarea că lucrătorul nerezident împarte un domiciliu cu acest copil este suficientă pentru a demonstra că cerința referitoare la asigurarea întreținerii acestui copil este respectată[44]. Pe de altă parte, trebuie subliniat că acest domiciliu comun nu trebuie să fie în mod necesar permanent. Pe de o parte, ținând seama de importanța fenomenului familiilor recompuse, copilul în cauză poate de asemenea să locuiască o parte din timp împreună cu celălalt părinte, biologic sau adoptiv, care nu este soțul sau partenerul înregistrat al lucrătorului nerezident. Pe de altă parte, nu se poate considera că legătura dintre acest lucrător și acest copil este întreruptă prin simplul fapt că acesta din urmă, ca urmare a continuării studiilor, locuiește o parte din timp în afara acestui domiciliu[45].

Având în vedere problemele ridicate de instanța de trimitere, mai este necesar să se adauge, *primo*, că, întrucât existența unui domiciliu comun constituie o condiție suficientă pentru respectarea cerinței referitoare la întreținerea copilului, administrația sau, dacă este cazul, instanțele naționale nu pot impune lucrătorului nerezident să dovedească mai concret, pe lângă dovada existenței unui astfel de domiciliu, că el contribuie la cheltuielile zilnice sau la satisfacerea nevoilor speciale ale copilului în cauză[46]. În aceste condiții, atunci când un domiciliu comun al lucrătorului nerezident și al copilului în cauză lipsește în totalitate, în special din cauza studiilor urmate de acest copil, trebuie să poată fi luate în considerare alte elemente obiective care prezintă o anumită stabilitate, precum, printre altele, participarea la cheltuielile cu locuința, cu deplasarea și/sau legate de viața curentă a copilului respectiv, pentru a permite acestui lucrător să demonstreze că îi asigură întreținerea în continuare[47]. *Secundo,* existența unei contribuții de întreținere în sarcina celuilalt părinte biologic sau adoptiv al copilului soțului sau al partenerului înregistrat al lucrătorului nerezident, ipoteză avută în vedere la punctul 52 din Hotărârea din 2 aprilie 2020, Caisse pour l'avenir des enfants[48], sau existența unui drept de vizită și de găzduire al acestui părinte nu pot fi considerate împrejurări care să permită excluderea posibilității ca acest lucrător să asigure întreținerea acestui copil, cu care are același domiciliu[49]. În această privință, trebuie arătat, pe de o parte, că în această hotărâre Curtea a menționat lipsa, în speță, a unei astfel de contribuții cu unicul scop de a furniza asistență instanței de trimitere în aprecierea sa cu privire la aspectul dacă lucrătorul frontalier asigura întreținerea acestui copil. În consecință, existența unei contribuții de întreținere în sarcina celuilalt părinte al copilului soțului sau al partenerului înregistrat al lucrătorului nerezident nu poate fi considerată a fi un criteriu care să permită excluderea posibilității ca acest lucrător să asigure întreținerea copilului soțului sau a partenerului său înregistrat, cu care are același domiciliu. Aceasta cu atât mai mult cu cât existența unei astfel de contribuții de întreținere nu constituie o condiție care să excludă beneficiul unei alocații familiale în favoarea copilului soțului sau al partenerului înregistrat al unui lucrător rezident cu care acesta din urmă are același domiciliu. Pe de altă parte, luarea în considerare a elementelor menționate la punctul 41 din prezenta hotărâre pentru a exclude posibilitatea ca lucrătorul nerezident să asigure întreținerea copilului soțului sau al partenerului său înregistrat ar echivala cu interpretarea cerinței referitoare la întreținerea copilului cu încălcarea principiului

[44] Pct. 31-37.
[45] Pct. 38.
[46] Pct. 39.
[47] Pct. 40.
[48] Copil al soțului unui lucrător frontalier. C-802/18, EU:C:2020:269.
[49] Pct. 41.

interpretării largi a dispozițiilor care consacră libera circulație a lucrătorilor, astfel cum s-a amintit la punctul 35 din prezenta hotărâre[50]. *Tertio*, este necesar să se precizeze, că din prezumția de întreținere de către lucrătorul nerezident a copilului soțului sau al partenerului său înregistrat, întemeiată pe un domiciliu comun, rezultă că administrația sau, dacă este cazul, instanțele naționale nu pot refuza acordarea alocației familiale, precum cea în discuție în litigiul principal, acestui lucrător decât în împrejurări excepționale. Un astfel de refuz nu poate fi justificat decât dacă din dosar reiese că lucrătorul respectiv a făcut declarații false sau nu participă, în realitate, în niciun mod la cheltuielile legate de întreținerea copilului, acestea fiind suportate în întregime de un terț. Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, este necesar să se răspundă la întrebările adresate că articolul 45 TFUE, articolul 1 litera (i) și articolul 67 din Regulamentul nr. 883/2004 coroborate cu articolul 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011 și cu articolul 2 punctul 2 din Directiva 2004/38 trebuie interpretate în sensul că condiția de acordare unui lucrător nerezident, în statul membru de încadrare în muncă, a unei alocații familiale pentru copilul soțului sau al partenerului său înregistrat, și anume că acest lucrător este obligat să „asigure întreținerea" acestui copil, este satisfăcută atunci când există o comunitate familială între lucrătorul respectiv și copilul biologic sau adoptiv al soțului său sau al partenerului său înregistrat, care se caracterizează prin existența unui domiciliu comun al aceluiași lucrător și al acestui copil.[51]

Concluzii

Potrivit practicii constante a CJUE, un lucrător nerezident poate beneficia de plata unei prestații de stat în temeiul unui avantaj social, precum ajutoarele financiare pentru studii superioare, nu numai pentru propriul copil, ci și pentru copilul soțului sau al partenerului său înregistrat, cu care acest lucrător nu are o legătură de filiație, în cazul în care lucrătorul menționat asigură întreținerea acestui copil. În ce privește alocația familială, Curtea a statuat în mai vechile sale hotărâri, că o astfel de alocație familială constituie o prestație de securitate socială care intră în sfera prestațiilor familiale menționate la articolul 3 alineatul (1) litera (j) din Regulamentul nr. 883/2004. Întrucât aceasta este legată de desfășurarea unei activități salariate de către un lucrător frontalier într-un stat membru, ea constituie de asemenea un avantaj social, în sensul articolului 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011, din care reiese că lucrătorii nerezidenți beneficiază, în conformitate cu principiul nediscriminării care interzice orice discriminare pe motiv de cetățenie, de aceleași avantaje sociale și fiscale ca și lucrătorii naționali. Articolul 45 TFUE, articolul 1 litera (i) și articolul 67 din Regulamentul nr. 883/2004 coroborate cu articolul 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 492/2011 și cu articolul 2 punctul 2 din Directiva 2004/38 trebuie interpretate în sensul că condiția de acordare unui lucrător nerezident, în statul membru de încadrare în muncă, a unei alocații familiale pentru copilul soțului sau al partenerului său înregistrat, și anume că acest lucrător este obligat să „asigure întreținerea" acestui copil, este satisfăcută atunci când există o comunitate familială între lucrătorul respectiv și copilul biologic sau adoptiv al soțului său sau al partenerului său înregistrat, care se caracterizează prin existența unui domiciliu comun al aceluiași lucrător și al acestui copil.

[50] Pct. 42, 43.
[51] Pct. 44, 45.

BIBLIOGRAPHY:

1. J. Boulouis, R.-M. Chevallier, *Grands arrêts de la Cour de Justice des Communautés Européennes*, Dalloz, Paris, tome 1, 6e éd., 1994; tome 2, 4e éd., 1997;
2. M. Crăcană, M. Căpăţână, *Libera circulaţie a persoanelor, bunurilor, serviciilor şi capitalurilor*, Ed. Tritonic, Bucureşti, 2007;
3. S. Deleanu, *Drept comunitar al afacerilor*, Ed. Dacia Europa Nova, Lugoj, 2001;
4. E. Dragomir, D. Niţă, *Cetăţenia europeană*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2010;
5. E. Dragomir, D. Niţă, *Libertatea de circulaţie a persoanelor,* Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2010;
6. A.I. Duşcă, A.L. Turculeanu, *Drept comunitar al afacerilor, Caiet de seminar,* Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010;
7. I. Fecioru, *Libertatea de circulaţie. Între deziderat şi realitate*, Ed. Ministerului de Interne, Bucureşti, 2000;
8. G. Ferréol, *Dicţionarul Uniunii europene,* Ed. Polirom, Iaşi, 2001;
9. A. Fuerea, *Drept comunitar al afacerilor*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2003;
10. M. Ignătoiu-Sora, *Egalitate şi nondiscriminare în jurisprudenţa Curţii Europene de Justiţie*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2008;
11. P. Magnette, *Europa politică. Cetăţenie, constituţie, democraţie*, Ed. Institutul European, Iaşi, 2003;
    O. Manolache, *Drept comunitar,* vol. II, *Cele 4 libertăţi fundamentale*, Politici, Ed. All, Bucureşti, 2004;
12. O. Manolache, *Tratat de drept comunitar*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2006.
13. O. Manolache, *Drept comunitar,* ed. a IV-a, Ed. All Beck, Bucureşti, 2004;
14. I. Muraru, S.E. Tănăsescu, Gh. Iancu, Ş. Deaconu, M.H. Cuc, *Cetăţenia europeană*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2003;
15. C. Nourissat, *Droit communautaire des affaires*, Paris, Dalloz, 2e éd., 2005;
16. G. Olteanu, *Dreptul proprietăţii intelectuale*, ed. a II-a, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2008;
17. B.M.C. Predescu, A.I. Duşcă, *Dreptul comunitar al afacerilor*, Ed. Universitaria, Craiova, 2002;
18. P. Prisecaru (coord.), *Piaţa unică europeană şi impactul politicilor comunitare*, ESEN-2, INCE, CIDE, Bucureşti, 2001;
19. P.Prisecaru, *Piaţa internă unică Cele 4 libertăţi fundamentale,* POLITEIA - SNSPA, 2003;
20. D. I. Scarlat, *Dreptul proprietăţii intelectuale. Note de curs şi aplicaţii pentru IFR,* Ed. Sitech, Craiova, 2021;
21. D. I. Scarlat, *The private copy and compensatory remuneration - present and future,* lucrare susținută la Conferința internațională *Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*, Section: Social Sciences, organizată la Târgu-Mureş în perioada 25-26 mai 2019, ”Arhipelag XXI” Press, Tîrgu Mureş;
22. D. I. Scarlat, *Brief considerations regarding national and european regulations in the matter of unfair terms in insurance contracts*, lucrare susținută la Conferința internațională *Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*, Section: Social Sciences, organizată la Târgu-Mureş în perioada 25-26 mai 2019, ”Arhipelag XXI” Press, Tîrgu Mureş;
23. D. I. Scarlat, *Notorietatea mărcii. Criterii de constatare*, lucrare susținută la Conferința internațională *Literature, Discourse and Multicultural Dialogue*, Section: Social Sciences, organizată la Târgu-Mureş în perioada 7-8 Decembrie 2019, ”Arhipelag XXI” Press, Tîrgu Mureş;
24. D. I. Scarlat, *Some considerations and controversies over the assignation of the*

author`s patrimonial rights, Journal of Romanian Literary Studies, Issue no.18/2019, JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES, Ed. Arhipelag XXI; D.I.Scarlat, *Asigurarea obligatorie a locuințelor – între experiență și experiment*, Journal of Romanian Literary Studies, Issue no.19/2019, JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES, Ed. Arhipelag XXI.

25. D. I. Scarlat, *Dreptul asigurarilor. Caiet de seminar*, Ed. Sitech, Craiova, 2020;
26. D.I. Scarlat, *Subrogația în drepturile creditorului prin plata creanței*, (Subrogation in creditor's rights by debt payment) Journal of Romanian Literary Studies, nr.22/2020, Institutul de Studii Multiculturale Alpha; Ed. Arhipelag XXI;
27. D.I. Scarlat, *Dreptul asigurărilor: note de curs şi aplicaţii practice*, Ed.Sitech, Craiova 2021.
28. C. Stanciu, *Dreptul transporturilor. Contracte de transport de bunuri*, Ed. Universul Juridic, București, 2015;
29. C.Stanciu, *Dreptul transporturilor. Îndrumar practic*, Ed. Universul Juridic, București, 2015; C. Stanciu, *Studiu asupra antecontractului văzut ca raport juridic adiacent raportului juridic născut din contract*, Ed. Universitaria, Craiova, 2013;
30. C.Stanciu, *Dreptul transporturilor*, Ed.C.H. Beck, Bucureşti, 2008;
31. C. Stanciu, *Dreptul transporturilor. Note de curs*, Ed. Universitaria, Craiova, 2006;
32. F.C. Stoica, *Dreptul Uniunii Europene Libertăţile fundamentale*, Ed. Universitară, Bucureşti, 2009;
33. G. Tudor, D. Călin, *Jurisprudenţa CJCE*, vol. II, *Libertatea de a presta servicii Libera circulaţie a persoanelor şi dreptul de stabilire Politica socială Jurisdicţia comunitară*, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2006;
34. L.A.-M. Vrabie (coord.), *Jurisprudenţa istorică a instanţelor comunitare, culegere de hotărâri integrale*, vol. 1, Institutul European din România, Direcţia Coordonare Traduceri, Bucureşti, 2008;
35. J. Weiler, *Citizenship and Human Rights*, în J. Winter et al. (eds.), Reforming the TEU: The Legal Debate (Kluwer 1996), citat de P. Craig, G. de Búrca, *Dreptul Uniunii Europene, Comentarii, jurisprudenţă şi doctrină*, ed. a IV-a, (în seria Drept comunitar, Control ştiinţific şi revizie traducere – B. Andreşan-Grigoriu), Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2009.

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP – BETWEEN IDEAL AND REALITY

Mădălina Albu
Assoc. Prof., PhD, Petroleum-Gas University of Ploieşti

Abstract: *Social entrepreneurship is a modern form of economic initiative that combines financial objectives with the desire to produce a positive impact on societies. In a global context marked by social inequalities, environmental problems and economic challenges, this type of entrepreneurship is becoming increasingly relevant.*

This form of business initiative is often promoted as an innovative solution for solving social problems, combining economic and social objectives. In Romania, this concept has gained visibility in recent years, especially against the backdrop of accessing European funds and the growing interest in impact initiatives. However, there are significant differences between the theoretical ideal and the practical reality.

At a theoretical level, social entrepreneurship promises a balance between profit and the good of the community. In practice, however, many social enterprises face difficulties in maintaining this balance. Financial pressure often determines the orientation of the more profitable activity, to the detriment of the social mission. Thus, the ideal of a business dedicated entirely to social impact is sometimes compromised.

Starting from the analysis of the specialized literature, the paper presentation proposes to approach both theoretical and practical aspects, carrying out a critical analysis of the implementation of the desiderata defined by the basic concept, taking as case study Romanian entrepreneurial initiatives.

Keywords: *Social entrepreneurship, social impact, Economic sustainability, Romania, European funding*

a. Introduction

Social entrepreneurship, a modern form of business initiative, has gained increasing visibility in recent decades. Creating a positive synergy between economic initiative and responsibility towards the environment and the community can be considered as the main objective of this type of entrepreneurship.

Theoretically, social entrepreneurship promotes the balance between profit and the good of the community. In practice, however, many social enterprises face difficulties in maintaining this balance.

Financial pressure often determines the orientation of the more profitable activity, to the detriment of the social mission. Thus, the ideal of a business dedicated entirely to social impact is sometimes compromised.

Limited access to financing, difficulties in measuring social impact, market pressures and the lack of a clear legislative framework are just some of the obstacles that can influence the success of initiatives of this type. Thus, social entrepreneurship is located in a complex space, where the balance between the social mission and economic viability becomes essential, but difficult to maintain.

Based on the research of the specialized literature, this paper proposes to analyze social entrepreneurship from the perspective of this tension between ideal and reality, highlighting both its transformative potential and the limits it faces in practice. By exploring theoretical concepts and concrete examples, a deeper understanding of how social entrepreneurship can contribute, in a realistic way, to the development of contemporary societies is sought.

Despite all the obstacles encountered, this type of entrepreneurship still seeks to be an alternative to traditional solutions approached in order to solve social problems. In general, the state does not always succeed in solving all social problems, and the private sector mainly pursues profit. Social entrepreneurship mediates these approaches, combining economic efficiency with social responsibility.

b. Literature review

Social entrepreneurship has been analyzed quite thoroughly in the specialized literature, being treated as an interdisciplinary field located at the intersection of economics, sociology and political science. The diversity of definitions and approaches reflects the complexity of the phenomenon and the difficulty of establishing a unified theoretical framework.

The concept of social entrepreneurship began to take shape in the 1980s–1990s, initially associated with initiatives by non-profit organizations that adopted practices specific to the private sector. Bill Drayton, the founder of Ashoka, played a key role in popularizing the term, promoting the idea of social entrepreneurs as agents of systemic change. In his vision, social entrepreneurs are considered individuals with innovative solutions to the most pressing social problems, capable of producing systemic changes (Drayton, 2002).

One of the most well-known definitions describes social entrepreneurship as a process that involves adopting a mission to create and sustain social value, identifying and exploiting opportunities, continuous innovation, and risk-taking (Dees, 2018). The same author also states that social entrepreneurship is not limited to the non-profit sector, but can also include private sector initiatives that pursue a clear social impact.

The analysis of the specialized literature highlights the fact that social entrepreneurship is a dynamic, constantly evolving field, characterized by conceptual and applicative diversity. Although there is a consensus on its role in generating social value, numerous challenges related to definition, measurement, and implementation persist. This duality between ideal potential and real constraints constitutes a central point of reflection for social entrepreneurship research and practice.

Recent literature (2020–2024) shows that social entrepreneurship has transformed from an individual-centered concept into a complex, systemic, and hybrid phenomenon, influenced by social ecosystems, social capital networks, and global crisis contexts. The focus has shifted from simply defining the social entrepreneur to understanding how social value is created in complex and dynamic networks.

Table no 1 – Recent theoretical trends

Theoretical direction	Description	Key elements
Social Ecosystems	Social entrepreneurship is part of a system of interconnected actors	collaboration, collective impact, communities
Advanced Hybrid Models	Deeper integration between economic and social logic	mixed governance, organizational tensions
Adaptive Social Innovation	Flexible solutions to complex social problems	resilience, adaptation, scaling
Social Value Creation	Focus on measurable impact on society	impact assessment
Social Capital	Networks and relationships are essential resources	trust, collaboration
Entrepreneurship in Global Crises	Increased role in crisis contexts	pandemics, climate, inequalities

Source: synthesis of recent literature (OECD, 2020; European Commission, 2021; studies 2022–2024)

The analysis of the specialized literature highlights the fact that social entrepreneurship has evolved from an individual and organization-centered approach (economic, social and hybrid perspectives) to a systemic approach, in which the emphasis is placed on ecosystems, networks and measurable social impact.

If the classical perspectives explain what social entrepreneurship is, recent trends explain how it works and how it evolves in the contemporary context. Thus, a clear transition can be observed from a simple conceptual model to a complex one, adapted to global economic and social changes.

c. The ideal size of social entrepreneurship

Social entrepreneurship, in the literature, is defined as a model of economic activity primarily oriented towards generating social impact, rather than maximizing profit. According to Dees (1998), the social entrepreneur is an "agent of change" who adopts a clear social mission and uses innovative methods to solve community problems.

In the theoretical view, the ideal social entrepreneurship includes several fundamental characteristics:

- priority social mission
- autonomous economic sustainability
- reinvestment of profit for social purposes
- measurable impact on the community
- continuous social innovation

3.1.Fundamental characteristics of social entrepreneurship

Social entrepreneurship is distinguished from other forms of economic activity by a series of essential features, which reflect the combination of social and economic objectives.

Unlike classic businesses, where profit is the main goal, in social entrepreneurship, the social mission is a priority and economic activity is only a means to achieve it.

Examples of social missions:

- Poverty reduction
- Integration of vulnerable people
- Environmental protection
- Improving access to education

A defining characteristic is that profit is not traditionally distributed to owners, but is reinvested in the organization's activity or in expanding social impact.

Even if the goal is social, social enterprises must be economically viable. They operate on market principles, offering products or services, so as to cover their costs and continue their activity without total dependence on donations.

According to OECD (2010), social innovation is a key element for the development of modern societies. An important aspect is that the results must be measurable and constantly evaluated. It is not enough to have the intention to produce social good, but the impact of the activity carried out on the environment and society must be demonstrated concretely.

Social enterprises are strongly connected to the needs of the local community. They usually appear in response to concrete problems in society and adapt their activity according to the local context.

This characteristic differentiates them from large companies, which often have a global orientation.

Social entrepreneurship involves transparent and ethical management, in which decisions are made taking into account the impact on beneficiaries, not just profit. Transparency and accountability are essential for maintaining public and funder trust.

3.2. The ideal role in society

In the ideal scenario, social entrepreneurship has the role of correcting market and state deficiencies, intervening where public institutions or traditional companies fail to respond effectively.

Bornstein & Davis (2010), who argue that social entrepreneurship becomes a mechanism for social innovation that produces systemic changes, not just temporary solutions, also highlight this role.

In this context, social enterprises should contribute to:

- poverty reduction
- integration of vulnerable groups
- increasing access to education and health
- environmental protection

Table no 2 Ideal vs classic social entrepreneurship

Dimension	Ideal social entrepreneurship	Classic entrepreneurship
Main purpose	Social Impact	Profit
Use of profit	Reinvestment in the Community	Distribution to owners
Success indicator	Measurable Social Impact	Financial gain
Target audience	Vulnerable Communities	Consumers/ market
Innovation	Social Innovation	Product/service innovation
Relationship with the state	Partnership and Support	Tax regulation

Source: own processing based on specialized literature

In the ideal model, social entrepreneurship is self-financed, meaning that it covers its costs from its own economic activity, without constant dependence on grants. Yunus (2007), who promotes the concept of "social business", in which profit is fully reinvested to expand social impact, support this idea.

In practice, social entrepreneurship develops in a much more complex and less ideal context than that described in specialized theories. Although this field has a high potential to generate positive changes in society, its implementation is influenced by a series of economic, institutional and social limitations that sometimes reduce its efficiency and impact.

One of the biggest difficulties is unstable financing. Most social enterprises fail to be completely self-sustainable and depend on grants, European funds, sponsorships or fixed-term projects. This dependence creates an important vulnerability, because once the financing is completed, many initiatives face the risk of reducing their activity or even closing down. In reality, the idea of complete self-financing is rarely achieved, especially in the early stages.

Another important issue is the constant tension between the social mission and the need for economic survival. Although the main goal of social entrepreneurship is the impact on the community, organizations are forced to operate in a competitive market environment. This often leads to compromises: reducing the number of beneficiaries, focusing on more profitable activities, or adjusting prices to cover costs. Thus, the balance between social and economic is difficult to maintain in practice.

The legislative and bureaucratic framework also represents a significant obstacle. In many countries, including Romania, regulations for social enterprises are still developing and do not always provide clarity or stability. Administrative procedures can be complicated, and access to social enterprise status or public funding often involves conditions that are difficult to meet. This discourages initiative and slows down the development of the sector.

In conclusion, the reality of social entrepreneurship shows that this field operates in a delicate balance between the ideal and practical constraints. While it has significant potential to produce positive social change, its effectiveness depends largely on the stability of funding, institutional support, and the ability to simultaneously manage social and economic objectives.

4. Critical analysis: ideal vs reality in social entrepreneurship

The difference between the ideal and the reality of social entrepreneurship highlights an important gap between academic theory and economic and social practice. In theory, social entrepreneurship is presented as an effective model for solving societal problems, based on a balance between social impact and economic sustainability. In practice, however, this balance is difficult to maintain, and the results are influenced by external factors that cannot be fully controlled by entrepreneurs.

From a critical perspective, the ideal of social entrepreneurship assumes the existence of perfect conditions: stable financing, constant institutional support, high managerial skills and a market sensitive to social value. In reality, these conditions are rarely met simultaneously. Most social enterprises operate in a competitive environment, where economic logic prevails, which forces them to make decisions that can reduce the initial social impact.

Another important aspect is that in the ideal model, social entrepreneurship is self-sustainable and independent of external funding. However, the reality is that many organizations depend on grants and short-term projects, which limits their autonomy and strategic planning capacity. This dependence generates vulnerability and instability, affecting the continuity of social projects.

The specialized literature also promotes the idea that social entrepreneurship generates innovation and systemic change (Bornstein & Davis, 2010). However, in practice, the lack of resources and the pressure of economic survival often limit innovation. In many cases, organizations focus more on maintaining the activity than on developing new solutions or expanding the impact.

Another critical point is related to the measurement of social impact. Although the ideal involves clear indicators and quantifiable results, in reality the assessment of impact is complex and often subjective.

Not all social effects can be easily measured (for example: increased self-confidence or social integration), which makes it difficult to compare and streamline projects.

Social entrepreneurship operates within a capitalist economic system, which means that it must comply with market rules in order to survive. This reality sometimes limits the ability to fully prioritize social objectives, as envisaged in the ideal model.

From a critical perspective, it can be stated that social entrepreneurship is not a complete solution to social problems, but rather a complementary tool. It can generate important changes at the local level or in certain areas, but it cannot replace public policies or state intervention in solving structural problems.

In conclusion, the comparative analysis between the ideal and the reality shows that social entrepreneurship is a field in a maturation process. Although the theory proposes a balanced and efficient model, the reality demonstrates that its success depends on the economic context, institutional support and the capacity of organizations to simultaneously manage social and financial objectives. Thus, social entrepreneurship remains a valuable but imperfect initiative, constantly located between the ideal and the practical constraints of the environment in which it operates.

5. Practical example of social entrepreneurship

A relevant example of social entrepreneurship is the organization Workshops without Borders (Ateliere fără frontiere), from Romania, which operates as a social enterprise that combines economic activity with the reintegration of vulnerable people into the labor market.

This organization's main objective is to support people in situations of social exclusion, such as homeless people, long-term unemployed people or people with low levels of education. Instead of providing only temporary help, the applied model aims to integrate them through work and vocational training.

Workshops without Borders carry out real economic activities, such as:

- collection and reconditioning of used IT equipment
- logistics and recycling activities
- Ecological and educational agriculture projects.

The income obtained from these activities is reinvested in the organization's social programs. People employed in the "insertion workshops" receive both a salary and support for professional and personal development.

The impact of this model is significant:

- provides jobs for people who are difficult to employ
- contributes to reducing social exclusion
- promotes recycling and environmental protection
- Increases the chances of reintegration into the traditional labor market.

This example clearly shows the difference between ideal and reality in social entrepreneurship. On the one hand, the model approaches the ideal by generating real social impact and reinvesting resources in the community. On the other hand, it faces difficulties typical of reality, such as dependence on external funding and the need to compete in the market to sustain its economic activity. In conclusion, the case of Workshops without Borders demonstrates that social entrepreneurship is possible and effective, but operates in a fragile balance between social objectives and economic constraints.

6. Conclusions

Social entrepreneurship is a modern model of economic and social development, located at the intersection of private initiative and community responsibility. In theory, it is presented as an ideal solution for solving important social problems, such as poverty, social exclusion or environmental degradation, through the efficient use of resources and the reinvestment of profits in purposes with positive impact.

In this context, the analysis carried out in this paper shows that there is a significant difference between the theoretical ideal and the practical reality. In reality, social entrepreneurship frequently faces difficulties related to financing, the legislative framework, the lack of managerial skills and the pressure to survive in a competitive economic environment. These challenges often determine compromises between social and economic objectives, sometimes affecting the initial desired impact.

Despite these limitations, social entrepreneurship remains an important tool for social change, as it manages to provide solutions where the state or the traditional market are not sufficient. Practical examples demonstrate that these initiatives can produce real and measurable results, even if sometimes on a limited scale.

In conclusion, social entrepreneurship is not a perfect solution, but a constantly evolving process, permanently situated between ideal and reality. Its value lies precisely in this ability to combine economy with social responsibility and to contribute, even gradually, to building a more equitable and sustainable society.

BIBLIOGRAPHY:

1. Austin, J., Stevenson, H., Wei-Skillern, J. (2006). *Social and commercial entrepreneurship: same, different, or both?* Entrepreneurship Theory and Practice, 30(1), pp. 1–22.
2. Battilana, J., Lee, M. (2014). *Advancing research on hybrid organizing*. Academy of Management Annals, 8(1), pp. 397–441. https://doi.org/10.5465/19416520.2014.893615
3. Dees, J. G. (2018). *The Meaning of Social Entrepreneurship*, Case Studies in Social Entrepreneurship and Sustainability, (pp. 22–30). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781351278560-5
4. Drayton, B. (2002). *Social Entrepreneurship: The Citizen Sector and the Future of Society*. Ashoka Foundation.
5. European Commission (2011). *Social Business Initiative*. Brussels: European Commission.
6. Mair, J., .Marti, I. (2006). *Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight*. Journal of World Business, pp. 36–44, DOI:10.1016/j.jwb.2005.09.002
7. Nicholls, Alex (ed.) (2006). *Social Entrepreneurship: New Models of Sustainable Social Change* https://doi.org/10.1093/oso/9780199283873.001.0001, accessed 24 Apr. 2026.
8. Yunus, M. (2007). *Creating a World Without Poverty: Social Business and the Future of Capitalism*. New York: PublicAffairs.

SUSTAINABILITY REPORTING IN ROMANIA BETWEEN COMPLIANCE, TRANSPARENCY AND ESG MATURITY. A COMPARATIVE ANALYSIS BASED ON RECENT CORPORATE REPORTS

Maria Oroian
Assoc. Prof., PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș
Ramona-Flavia Raţiu
Assoc. Prof., PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș
Ioan Moldovan
Lecturer, PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: *The article examines the development of sustainability reporting in Romania in the context of the transition from voluntary ESG communication practices to more structured forms of reporting influenced by the CSRD, ESRS, the EU Taxonomy and the Romanian Sustainability Code. The study starts from the premise that sustainability reports can no longer be understood merely as communication or reputation tools, but increasingly function as instruments of management, transparency and organizational performance assessment. The research has an exploratory and comparative character and is based on a qualitative analysis of recent sustainability reports published by organizations operating in different sectors. The analysis focuses on the structure of reporting, the treatment of materiality, the use of ESG indicators, EU Taxonomy disclosures and the overall maturity of the information provided. The article highlights the differences between mandatory reporting under the CSRD/ESRS framework and voluntary reporting based on more accessible instruments such as the Romanian Sustainability Code. Preliminary findings indicate different levels of ESG reporting maturity. More advanced reports are characterized by clear structure, integration of double materiality, quantitative indicators and a stronger connection between strategy, risks, opportunities and performance. Reports at an earlier stage of development provide a useful basis for transparency, but often remain more descriptive, with a weaker link between objectives, actions, indicators and results. The article contributes to understanding sustainability reporting as an organizational learning process and as a necessary step in strengthening ESG governance in Romania.*

Keywords: *sustainability reporting; ESG; Romanian Sustainability Code; CSRD; double materiality*

1. Introducere

Raportarea sustenabilității a devenit, în ultimii ani, una dintre principalele forme prin care organizațiile își exprimă responsabilitatea față de mediu, societate și guvernanță. Dacă, într-o primă etapă, rapoartele de sustenabilitate au fost asociate mai ales cu imaginea publică, responsabilitatea socială corporativă și comunicarea voluntară, în prezent ele dobândesc o funcție mult mai complexă: aceea de instrument de management, transparență, evaluare a riscurilor și fundamentare a deciziilor strategice. Această transformare este accelerată de evoluțiile legislative europene, în special de Directiva privind raportarea corporativă de sustenabilitate (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD), de Standardele europene de raportare privind durabilitatea (European Sustainability Reporting Standards, ESRS) și de Taxonomia UE pentru activități economice sustenabile (European Parliament and Council of the European Union, 2022; European Commission, 2023; European Parliament and Council of the European Union, 2020). Directiva (UE) 2022/2464 extinde și consolidează cerințele de raportare privind durabilitatea, iar Regulamentul delegat (UE) 2023/2772 introduce primul set de standarde ESRS, adoptat de Comisia Europeană și publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene.

În acest context, raportarea sustenabilității nu mai poate fi înțeleasă doar ca o practică de prezentare a inițiativelor de mediu sau sociale, ci ca un proces prin care organizațiile identifică impacturile, riscurile și oportunitățile relevante, stabilesc obiective, urmăresc indicatori și explică modul în care sustenabilitatea este integrată în modelul de afaceri. O importanță deosebită revine conceptului de dublă semnificație, denumit frecvent în practica profesională „dublă materialitate", care presupune analizarea sustenabilității atât din perspectiva impactului organizației asupra mediului și societății, cât și din perspectiva efectelor financiare ale aspectelor ESG (Environmental, Social, Gouvernance / Mediu, Social, Guvernanță) asupra organizației (European Commission, 2023).

Pentru companiile din România, această tranziție se produce într-un cadru complex. Pe de o parte, organizațiile mari și entitățile de interes public sunt tot mai puternic influențate de cerințele europene privind raportarea corporativă de sustenabilitate. Pe de altă parte, organizațiile care nu intră încă direct sub incidența acestor cerințe pot utiliza instrumente voluntare, precum Codul Român al Sustenabilității, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1117/2023 ca metodologie pentru raportarea voluntară a durabilității. Codul oferă o structură accesibilă pentru raportare, organizată pe criterii privind strategia, managementul proceselor, mediul, societatea și guvernanța, putând funcționa ca etapă de pregătire pentru forme mai avansate de raportare ESG (Guvernul României, 2023).

Pornind de la aceste premise, articolul analizează comparativ cinci rapoarte recente de sustenabilitate publicate de organizații din România, aparținând unor sectoare diferite: energie, metalurgie, agroalimentar, servicii publice de apă și canalizare și industria textilă. Selecția acestor cazuri nu urmărește reprezentativitatea statistică, ci contrastul analitic dintre niveluri diferite de maturitate a raportării ESG. Rapoartele analizate permit observarea unor diferențe importante între raportarea corporativă avansată, raportarea voluntară cu orientare spre ESRS și raportarea structurată pe Codul Român al Sustenabilității.

În acest sens, OMV Petrom este utilizat ca exemplu de raportare corporativă avansată, specifică unei companii mari din sectorul energetic. ALRO S.A. oferă un caz relevant pentru industria metalurgică, raportul său de sustenabilitate evidențiind atât utilizarea structurii Codului Român al Sustenabilității, cât și preocuparea pentru pregătirea alinierii la cerințele CSRD și pentru identificarea impacturilor, riscurilor și oportunităților de sustenabilitate (ALRO S.A., 2023). Toneli Holding este analizat ca exemplu de raportare voluntară din sectorul agroalimentar, cu elemente de structurare apropiate logicii ESRS. APAVITAL S.A. permite examinarea raportării în cazul unui operator regional de apă și canalizare, unde sustenabilitatea este strâns legată de furnizarea unui serviciu public esențial. SC Artifex SRL oferă un exemplu relevant pentru industria textilă, raportul său incluzând obiective privind energia regenerabilă, reducerea consumului de gaz, reciclarea deșeurilor și reducerea emisiilor (SC Artifex SRL, 2024).

Obiectivul articolului este de a evalua în ce măsură rapoartele analizate reflectă trecerea de la o raportare predominant descriptivă și reputațională către o raportare ESG mai structurată, măsurabilă și orientată spre managementul performanței. Analiza are în vedere cinci dimensiuni principale: cadrul de raportare utilizat, tratarea materialității / dublei semnificații, utilizarea indicatorilor ESG, integrarea Taxonomiei UE și corelarea dintre strategie, riscuri, oportunități, obiective și rezultate.

Întrebarea centrală a cercetării este următoarea: în ce măsură rapoartele recente de sustenabilitate publicate de organizații din România reflectă o maturizare a raportării ESG, prin trecerea de la descrierea unor inițiative izolate la construirea unui sistem coerent de management al sustenabilității? Articolul susține că maturitatea raportării nu depinde doar de existența unui raport de sustenabilitate, ci de capacitatea organizației de a transforma informațiile ESG într-un ansamblu coerent de priorități, indicatori, ținte, riscuri, oportunități și rezultate comparabile.

Din această perspectivă, raportarea sustenabilității poate fi privită ca un proces de învățare organizațională. Organizațiile aflate la începutul acestui proces tind să prezinte informații mai ales descriptive, centrate pe politici, intenții și exemple de bune practici. Organizațiile cu un nivel mai ridicat de maturitate ESG includ însă procese mai clare de materialitate, indicatori cantitativi, obiective măsurabile, conexiuni cu Taxonomia UE și o legătură mai vizibilă între sustenabilitate, strategie și performanță. Tocmai această diferență dintre conformare formală, transparență descriptivă și maturitate managerială constituie direcția principală de analiză a articolului.

2. Cadru conceptual și normativ

Raportarea sustenabilității se află la intersecția dintre responsabilitatea corporativă, guvernanța organizațională, managementul riscurilor și transparența față de părțile interesate. În sens larg, aceasta presupune colectarea, structurarea și comunicarea informațiilor privind impactul organizației asupra mediului și societății, precum și modul în care aspectele de mediu, sociale și de guvernanță pot influența performanța, poziția financiară și perspectivele organizației. Astfel, raportarea sustenabilității depășește sfera comunicării publice și devine tot mai mult un instrument de management strategic.

Conceptul ESG oferă un cadru sintetic pentru organizarea informațiilor privind sustenabilitatea. Dimensiunea de mediu include aspecte precum consumul de resurse naturale, energia, emisiile, deșeurile, biodiversitatea și adaptarea la schimbările climatice. Dimensiunea socială privește relația organizației cu angajații, comunitățile, consumatorii, utilizatorii serviciilor, furnizorii și alte categorii de părți interesate. Dimensiunea de guvernanță se referă la mecanismele de conducere, control, etică, conformitate, gestiune a riscurilor, transparență și responsabilitate decizională. Într-o raportare matură, cele trei dimensiuni nu sunt prezentate izolat, ci sunt corelate cu strategia, modelul de afaceri și performanța organizațională.

La nivel european, un rol central în reorganizarea raportării de sustenabilitate îl are Directiva (UE) 2022/2464 privind raportarea corporativă de sustenabilitate - CSRD. Aceasta extinde aria organizațiilor obligate să raporteze informații privind durabilitatea și consolidează cerințele de calitate, comparabilitate și verificabilitate a datelor raportate (European Parliament and Council of the European Union, 2022). CSRD marchează trecerea de la raportări voluntare sau parțial standardizate către o raportare mai riguroasă, integrată în logica raportării corporative și supusă progresiv asigurării externe.

Standardele europene de raportare privind durabilitatea - ESRS - detaliază cerințele de raportare asociate CSRD. Acestea stabilesc informațiile care trebuie raportate privind aspectele generale, mediul, dimensiunea socială și guvernanța. ESRS urmăresc creșterea comparabilității între organizații și reducerea caracterului selectiv al raportării, prin solicitarea unor informații privind guvernanța, strategia, managementul impacturilor, riscurilor și oportunităților, precum și indicatorii și țintele relevante (European Commission, 2023). În acest sens, ESRS introduc o logică mai analitică a raportării, centrată pe relația dintre sustenabilitate, risc, performanță și decizie managerială.

Un concept esențial în acest cadru este cel de *dublă semnificație*, utilizat în traducerea oficială în limba română a actelor europene, echivalent cu expresia *double materiality* din limba engleză. În practica profesională din domeniul ESG este frecvent utilizată și expresia „dublă materialitate”. Conceptul presupune analizarea unei teme de sustenabilitate din două perspective complementare: pe de o parte, *semnificația impactului*, adică modul în care organizația afectează mediul și societatea; pe de altă parte, *semnificația financiară*, adică modul în care aspectele de sustenabilitate pot afecta poziția financiară, performanța, fluxurile de numerar, costurile, accesul la finanțare sau perspectivele organizației (European Commission, 2023). Prin această abordare, raportarea nu mai este orientată exclusiv spre

prezentarea impactului extern, ci include și analiza modului în care sustenabilitatea devine relevantă pentru continuitatea și performanța economică a organizației.

Taxonomia UE completează acest cadru prin stabilirea unui sistem comun de clasificare a activităților economice considerate sustenabile din punct de vedere al mediului. Regulamentul (UE) 2020/852 urmărește să creeze un limbaj comun pentru identificarea activităților care contribuie substanțial la obiectivele de mediu, fără a aduce prejudicii semnificative celorlalte obiective și cu respectarea garanțiilor minime sociale (European Parliament and Council of the European Union, 2020). În raportarea corporativă, Taxonomia UE are rolul de a lega sustenabilitatea de indicatori economico-financiari, precum cifra de afaceri, cheltuielile de capital și cheltuielile operaționale eligibile și aliniate.

În România, Codul Român al Sustenabilității reprezintă un instrument voluntar de raportare, destinat organizațiilor care doresc să își prezinte performanța privind durabilitatea într-un cadru structurat și accesibil. Aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1117/2023, Codul oferă o metodologie de raportare organizată pe criterii referitoare la strategie, managementul proceselor, mediu, societate și guvernanță (Guvernul României, 2023). Prin structura sa, Codul poate funcționa ca instrument de tranziție pentru organizațiile care nu se află încă sub incidența obligațiilor CSRD, dar care doresc să își dezvolte capacitatea de raportare ESG.

Diferența dintre raportarea conform ESRS și raportarea pe baza Codului Român al Sustenabilității nu trebuie înțeleasă doar ca diferență de complexitate tehnică, ci și ca diferență de maturitate organizațională. ESRS presupun o raportare mai detaliată, mai standardizată și mai apropiată de logica raportării corporative integrate. Codul Român, în schimb, oferă o structură mai accesibilă, utilă mai ales pentru organizațiile aflate într-o etapă de construire a practicilor de raportare. În ambele cazuri, însă, calitatea raportării depinde de claritatea procesului de identificare a temelor relevante, de existența indicatorilor măsurabili, de formularea unor obiective verificabile și de capacitatea organizației de a corela sustenabilitatea cu strategia și performanța.

În literatura și practica raportării ESG, maturitatea raportării poate fi înțeleasă ca trecere de la o comunicare predominant narativă, centrată pe intenții și exemple de bune practici, către o raportare bazată pe procese, indicatori, ținte, riscuri, oportunități și rezultate comparabile. O raportare mai puțin matură poate fi utilă ca exercițiu de transparență, dar rămâne adesea descriptivă. O raportare mai matură oferă trasabilitate între strategie, materialitate, obiective, acțiuni, indicatori și rezultate. Din această perspectivă, maturitatea ESG nu se măsoară doar prin existența unui raport, ci prin calitatea relației dintre informația raportată și managementul efectiv al sustenabilității.

Pentru analiza de față, cadrul conceptual și normativ este utilizat ca instrument de interpretare a celor cinci rapoarte selectate. Comparația urmărește în ce măsură acestea reflectă elemente de maturitate ESG prin cadrul de raportare utilizat, modul de tratare a materialității / dublei semnificații, prezența indicatorilor ESG, integrarea Taxonomiei UE și corelarea dintre obiective, riscuri, oportunități și rezultate. Astfel, analiza nu urmărește doar identificarea informațiilor prezente în rapoarte, ci evaluarea modului în care acestea contribuie la transformarea raportării sustenabilității într-un instrument de guvernanță și management.

3. Metodologie

Cercetarea are un caracter calitativ, exploratoriu și comparativ, fiind construită pe analiza documentară a unor rapoarte recente de sustenabilitate publicate de organizații din România. Demersul nu urmărește realizarea unei evaluări exhaustive a pieței românești de raportare ESG, ci identificarea unor tipare de maturitate a raportării prin compararea unor cazuri relevante, aparținând unor sectoare economice diferite.

Au fost selectate cinci rapoarte de sustenabilitate sau rapoarte anuale care includ informații privind sustenabilitatea, publicate de organizații active în sectoare distincte: energie,

metalurgie, agroalimentar, servicii publice de apă și canalizare și industria textilă. Selecția cazurilor a avut la bază principiul contrastului analitic, nu reprezentativitatea statistică. Astfel, rapoartele au fost alese pentru a surprinde diferențe privind cadrul de raportare utilizat, gradul de structurare a informațiilor ESG, tratarea dublei materialități, utilizarea indicatorilor cantitativi și integrarea Taxonomiei UE.

Cele cinci cazuri analizate sunt: OMV Petrom, ALRO S.A., Toneli Holding, APAVITAL S.A. și SC Artifex SRL. OMV Petrom a fost inclus ca exemplu de raportare corporativă avansată, realizată în cadrul raportului anual și aliniată cerințelor CSRD și ESRS (OMV Petrom S.A., 2025). ALRO S.A. a fost selectată ca exemplu de companie industrială mare, din sectorul metalurgic, care utilizează structura Codului Român al Sustenabilității și menționează explicit pregătirea pentru alinierea la cerințele CSRD (ALRO S.A., 2023). Toneli Holding oferă un exemplu de raportare voluntară din sectorul agroalimentar, cu integrarea unor elemente apropiate logicii ESRS (Toneli Holding S.A., 2025). APAVITAL S.A. a fost inclusă ca operator regional de apă și canalizare, relevant pentru analiza sustenabilității în contextul furnizării unui serviciu public esențial (APAVITAL S.A., 2025). SC Artifex SRL a fost selectată ca exemplu de raportare voluntară din industria textilă, realizată pe structura Codului Român al Sustenabilității și orientată spre obiective legate de energie regenerabilă, reducerea emisiilor și gestionarea deșeurilor (SC Artifex SRL, 2024).

Analiza s-a desfășurat în mai multe etape. În prima etapă, au fost examinate structura generală a rapoartelor și cadrul de raportare utilizat: CSRD/ESRS, Codul Român al Sustenabilității, raportare voluntară sau combinații între aceste repere. În a doua etapă, au fost analizate modul de tratare a dublei materialități, identificarea impacturilor, riscurilor și oportunităților, precum și relația dintre acestea și strategia organizației. În a treia etapă, au fost urmărite informațiile privind indicatorii ESG, cu accent pe dimensiunea de mediu, dimensiunea socială și guvernanță. În a patra etapă, a fost analizată raportarea conform Taxonomiei UE, acolo unde aceasta este prezentă în documentele studiate. În etapa finală, informațiile au fost comparate pentru a evalua nivelul de maturitate al raportării.

Pentru compararea cazurilor a fost utilizată o grilă analitică structurată pe șase dimensiuni:

Tabelul 1. Grila de analiză comparativă a rapoartelor de sustenabilitate

Dimensiune analizată	**Întrebare de analiză**
Cadrul de raportare	Ce standarde, coduri sau cadre sunt utilizate pentru structurarea raportului?
Dubla materialitate	Cum sunt identificate și prioritizate temele relevante, impacturile, riscurile și oportunitățile?
Indicatorii ESG	În ce măsură raportul include indicatori cantitativi pentru mediu, social și guvernanță?
Taxonomia UE	Sunt raportate informații privind eligibilitatea și alinierea activităților economice?
Corelarea strategie - indicatori - rezultate	Există o legătură clară între obiective, acțiuni, indicatori și rezultate?
Maturitatea raportării	Raportarea este predominant descriptivă sau este structurată, măsurabilă și orientată spre management?

Pe baza acestei grile, fiecare raport a fost analizat din perspectiva gradului de dezvoltare a informațiilor ESG. Maturitatea raportării a fost interpretată nu ca o categorie formală declarată de organizații, ci ca rezultat al evaluării calitative a mai multor elemente: claritatea structurii, existența unei analize de materialitate, prezența indicatorilor cuantificabili, formularea unor obiective măsurabile, integrarea riscurilor și oportunităților, raportarea conform Taxonomiei UE și capacitatea raportului de a corela sustenabilitatea cu strategia organizațională.

Pentru interpretarea nivelului de maturitate au fost utilizate trei niveluri orientative. Primul nivel corespunde raportării predominant descriptive, în care sunt prezentate politici, intenții și exemple de bune practici, dar cu un nivel redus de cuantificare. Al doilea nivel corespunde raportării structurate, în care organizația utilizează un cadru clar, include indicatori și prezintă obiective, dar legătura dintre strategie, riscuri, oportunități și rezultate rămâne parțial dezvoltată. Al treilea nivel corespunde raportării avansate, caracterizate prin integrarea dublei materialități, indicatori comparabili, legături explicite între strategie și performanță, raportare conform Taxonomiei UE și o abordare mai clară a impacturilor, riscurilor și oportunităților ESG.

Demersul are câteva limite. În primul rând, numărul de cazuri analizate este redus, iar rezultatele nu pot fi generalizate statistic la nivelul tuturor organizațiilor din România. În al doilea rând, analiza se bazează exclusiv pe informațiile publicate în rapoarte, fără interviuri cu reprezentanții companiilor sau verificarea internă a proceselor de raportare. În al treilea rând, rapoartele analizate nu sunt perfect comparabile, deoarece aparțin unor ani de raportare diferiți, unor sectoare economice diferite și unor niveluri diferite de obligație sau voluntariat în raportare. Aceste limite nu diminuează însă relevanța demersului, deoarece scopul cercetării este unul exploratoriu: identificarea diferențelor de abordare și a nivelurilor de maturitate în raportarea ESG.

Prin urmare, metodologia utilizată permite o analiză comparativă a modului în care organizațiile studiate trec de la raportarea sustenabilității ca exercițiu de transparență și comunicare către raportarea sustenabilității ca instrument de management, guvernanță și evaluare a performanței. Această abordare este adecvată pentru obiectivul articolului, deoarece permite evidențierea diferențelor dintre conformare formală, transparență descriptivă și maturitate ESG.

4. Rezultate și analiză comparativă

Analiza celor cinci rapoarte evidențiază niveluri diferite de maturitate în raportarea sustenabilității, determinate atât de sectorul de activitate și dimensiunea organizației, cât și de cadrul de raportare utilizat. Diferențele nu privesc doar cantitatea de informații raportate, ci mai ales modul în care acestea sunt structurate, legătura dintre sustenabilitate și strategie, prezența indicatorilor cantitativi, tratarea dublei materialități și integrarea Taxonomiei UE.

Rapoartele analizate pot fi grupate în trei categorii principale. Prima categorie este reprezentată de raportarea corporativă avansată, ilustrată prin cazul OMV Petrom, unde informațiile de sustenabilitate sunt integrate în Raportul Anual, prin Declarația privind Durabilitatea, în conformitate cu cerințele CSRD și ESRS. Studiul de caz construit pe raportul OMV Petrom arată că raportarea include analiza dublei materialități, identificarea impacturilor, riscurilor și oportunităților, clasificarea activităților conform Taxonomiei UE și analiza indicatorilor ESG de mediu, sociali și de guvernanță (OMV Petrom S.A., 2025).

A doua categorie este reprezentată de rapoarte voluntare aflate într-o etapă de tranziție spre standardizare mai avansată. Aici se încadrează Toneli Holding și, parțial, ALRO S.A. Toneli Holding precizează caracterul voluntar al raportării, dar utilizează explicit logica ESRS, incluzând analiza dublei materialități, teme materiale, lanț valoric, informații ESG tematice și o secțiune distinctă privind Taxonomia UE (Toneli Holding S.A., 2025). ALRO S.A. utilizează structura Codului Român al Sustenabilității, dar raportul evidențiază un nivel mai avansat de pregătire pentru CSRD, prin clasificarea părților interesate, analiza impacturilor și riscurilor, precum și prin prezența unor mecanisme de guvernanță și control legate de sustenabilitate (ALRO S.A., 2023).

A treia categorie este reprezentată de rapoarte voluntare structurate pe Codul Român al Sustenabilității, relevante pentru organizații care își dezvoltă treptat capacitatea de raportare ESG. APAVITAL S.A. oferă un exemplu de raportare aplicată unui operator regional de apă

și canalizare, unde sustenabilitatea este strâns legată de furnizarea unui serviciu public esențial, de protecția resurselor de apă și de infrastructura publică (APAVITAL S.A., 2025). SC Artifex SRL oferă un exemplu de raportare voluntară în industria textilă, cu obiective concrete privind energia regenerabilă, reducerea consumului de gaz, reciclarea deșeurilor și reducerea emisiilor, dar cu o raportare mai puțin standardizată decât în cazul companiilor mai mari (SC Artifex SRL, 2024).

4.1.Profilul rapoartelor analizate

Tabelul evidențiază faptul că rapoartele analizate nu pot fi evaluate prin aceeași grilă de exigență formală. OMV Petrom se află în zona raportării obligatorii și avansate, în timp ce Toneli, APAVITAL și Artifex utilizează forme voluntare de raportare. ALRO ocupă o poziție intermediară, deoarece raportul este construit pe structura Codului Român, dar include elemente care arată pregătirea pentru cerințele CSRD și pentru o raportare mai riguroasă. În raportul ALRO, de exemplu, compania menționează revizuirea strategiei de sustenabilitate în contextul modificărilor legislative și al prevederilor CSRD, precum și dezvoltarea unui sistem de due diligence pentru gestionarea impacturilor adverse actuale și potențiale (ALRO S.A., 2023).

Tabelul 2. Profilul organizațiilor și al rapoartelor analizate

Organizație	**Sector de activitate**	**Anul raportării**	**Cadru principal de raportare**	**Rol în analiza comparativă**
OMV Petrom	energie	2025	CSRD / ESRS, raport anual cu Declarație privind Durabilitatea	reper de raportare avansată
ALRO S.A.	metalurgie	2022	Codul Român al Sustenabilității, cu pregătire pentru CSRD	raportare industrială complexă, în tranziție spre standardizare avansată
Toneli Holding	agroalimentar	2024	raportare voluntară cu referire explicită la ESRS și Taxonomia UE	raportare voluntară intermediară spre avansată
APAVITAL S.A.	apă și canalizare	2024	Codul Român al Sustenabilității și Taxonomia UE	raportare structurată pentru serviciu public esențial
SC Artifex SRL	industria textilă	2023	Codul Român al Sustenabilității	raportare voluntară aplicată, cu obiective de mediu concrete

4.2.Cadrul de raportare și structura informațiilor ESG

Prima diferență majoră dintre rapoarte privește cadrul de raportare utilizat. OMV Petrom prezintă un raport avansat, integrat în raportarea anuală și structurat conform cerințelor CSRD și ESRS. Această structură permite o organizare mai clară a informațiilor privind guvernanța, strategia, impacturile, riscurile, oportunitățile, indicatorii și țintele. În acest caz, raportarea sustenabilității este apropiată de logica raportării corporative integrate, în care informațiile ESG sunt conectate cu strategia de afaceri și performanța organizațională.

Toneli Holding utilizează o raportare voluntară, dar apropiată de logica ESRS. Raportul include analiza dublei materialități, teme materiale, lanț valoric, informații tematice și Taxonomia UE, ceea ce îl plasează peste nivelul unei raportări pur descriptive. Totuși, raportul indică și zone aflate în dezvoltare, mai ales în ceea ce privește țintele complet dezvoltate și planurile de tranziție pentru toate temele materiale.

APAVITAL și Artifex sunt exemple de raportare structurată pe Codul Român al Sustenabilității. În cazul APAVITAL, structura pe criterii este utilizată coerent și acoperă principalele componente ESG: strategie, materialitate, obiective, lanț valoric, managementul proceselor, mediu, societate, guvernanță și Taxonomia UE. În cazul Artifex, raportul urmează aceeași structură a Codului Român, dar are un caracter mai aplicat și mai simplu, cu accent pe obiective de mediu, energie regenerabilă, reducerea consumului de gaz, reciclare și obiective de reducere a emisiilor.

ALRO se distinge prin complexitatea sectorială și prin integrarea unor elemente avansate de management al sustenabilității. Raportul este organizat pe criteriile Codului Român, dar include informații detaliate privind strategia, materialitatea, obiectivele, lanțul valoric, guvernanța, auditul, certificările, energia, emisiile, economia circulară și Taxonomia UE. Acest lucru îl plasează într-o zonă de tranziție între raportarea voluntară structurată și raportarea avansată influențată de cerințele europene.

4.3.Tratarea dublei materialități

Nivelul de maturitate al raportării devine vizibil mai ales în modul de tratare a dublei materialități. OMV Petrom oferă cel mai avansat exemplu dintre cazurile analizate, deoarece raportarea este construită pe identificarea și prioritizarea temelor materiale prin analiza impacturilor, riscurilor și oportunităților. Studiul de caz menționează explicit că raportul structurează aspectele materiale în capitole tematice și teme materiale distribuite pe mediu, social și guvernanță.

Toneli Holding se apropie de această logică prin faptul că folosește analiza dublei materialități, identifică teme materiale și include lanțul valoric din amonte și din aval. Totuși, raportul rămâne într-o etapă de maturizare, deoarece nu toate temele sunt susținute prin ținte, planuri de tranziție sau indicatori complet dezvoltați.

ALRO prezintă un proces de materialitate bazat pe analiză de impact, revizuirea listei părților interesate, identificarea impacturilor actuale și potențiale, clasificarea impacturilor pozitive și negative și identificarea unor riscuri de sustenabilitate cu potențial de influență asupra performanței și poziției financiare. Acest lucru indică o abordare mai complexă decât simpla enumerare a temelor ESG, chiar dacă raportul nu este structurat integral în format ESRS.

În cazul APAVITAL, materialitatea este prezentă în logica Codului Român al Sustenabilității, dar raportarea este predominant calitativă. Raportul permite identificarea unor teme relevante, precum resursele de apă, epurarea apelor uzate, eficiența energetică, conformarea cu reglementările de mediu, investițiile, comunitățile și guvernanța, însă nu oferă o matrice numerică de prioritizare sau o analiză ESRS completă.

Artifex are cea mai simplă abordare a materialității dintre cazurile analizate. Raportul conține o secțiune dedicată materialității, dar aceasta are caracter mai general și descriptiv. Compania menționează oportunități și riscuri asociate sustenabilității, precum creșterea reputației, reducerea costurilor operaționale, accesul la piețe noi, costurile suplimentare de implementare sau rezistența furnizorilor la schimbare, însă analiza nu este dezvoltată într-un sistem formal de prioritizare.

4.4.Indicatori ESG și gradul de măsurabilitate

O altă diferență importantă privește gradul de măsurabilitate al informațiilor. În raportările mai mature, indicatorii nu apar izolat, ci sunt legați de obiective, riscuri, acțiuni și rezultate. OMV Petrom include indicatori ESRS de mediu privind schimbările climatice, consumul de energie, mixul energetic, emisiile Scope 1, Scope 2 și Scope 3, intensitatea emisiilor, poluarea, apa și biodiversitatea, ceea ce indică un nivel ridicat de standardizare a informațiilor ESG.

ALRO include numeroși indicatori cantitativi privind producția, consumul de energie, reciclarea, deșeurile, apa, emisiile și auditul. Raportul precizează, de exemplu, că în 2022 consumul energetic total la ALRO, pentru diviziile Aluminiu Primar și Aluminiu Prelucrat, a fost de 1.536.439 MWh, iar la ALUM consumul total de energie a fost de 413.030 MWh. De asemenea, sunt prezentate informații privind reciclarea aluminiului, gradul de recirculare a apei și măsurile de reducere a impactului asupra mediului.

Toneli Holding include indicatori relevanți, dar cu un nivel intermediar de dezvoltare. Raportul permite analiza indicatorilor de Taxonomie UE, precum cifra de afaceri, CapEx și OpEx eligibile și aliniate, dar unele zone tematice rămân mai puțin dezvoltate din perspectiva țintelor și a planurilor de tranziție.

APAVITAL oferă date cantitative importante privind apa, energia, deșeurile, emisiile, numărul de angajați și Taxonomia UE. Totuși, raportarea rămâne parțial descriptivă în privința legăturii dintre indicatori, obiective și rezultate. Punctul forte este faptul că indicatorii sunt foarte relevanți pentru specificul sectorului: apă captată, apă evacuată, consum energetic, emisii, epurare, comunități și infrastructură.

Artifex oferă indicatori concreți, dar într-o formă mai simplă. Raportul precizează, de exemplu, consumul total de energie în 2023, contribuția energiei din panouri fotovoltaice, cantitatea de apă evacuată și consumată, emisiile totale de 855.47 tone CO_2e și reducerea emisiilor față de anul 2020. De asemenea, raportul include date sociale relevante, precum numărul total de angajați, structura pe gen, accidentele de muncă și instruirea personalului.

4.5.Taxonomia UE

Integrarea Taxonomiei UE constituie un alt criteriu relevant pentru evaluarea maturității raportării. OMV Petrom include raportarea conform Taxonomiei UE în cadrul raportării avansate, cu diferențiere între activități eligibile și aliniate, ceea ce permite o interpretare mai nuanțată a contribuției activităților companiei la obiectivele de mediu.

Toneli Holding include o secțiune distinctă privind Taxonomia UE și raportează pentru anul 2024 ponderi de 0.11% pentru cifra de afaceri eligibilă și aliniată, 24.98% pentru CapEx eligibil și aliniat și 20.40% pentru OpEx eligibil și aliniat. Aceste valori sugerează că alinierea la Taxonomie este mai vizibilă la nivelul investițiilor și al cheltuielilor operaționale decât la nivelul veniturilor curente.

APAVITAL raportează o situație distinctă, cu 100% eligibilitate și 100% aliniere pentru indicatorii principali de Taxonomie, în contextul activității sale principale de captare, tratare și distribuție a apei. Această raportare este explicabilă prin specificul sectorului, dar necesită o interpretare critică, deoarece valorile de 100% trebuie susținute prin criterii tehnice, DNSH și garanții minime sociale.

ALRO include o secțiune privind Taxonomia UE și discută contribuția potențială la obiectivul de atenuare a schimbărilor climatice, cu trimitere la criteriile tehnice, DNSH și garanțiile minime. Raportul indică astfel o familiarizare cu cerințele Taxonomiei, dar și complexitatea aplicării acestora într-un sector industrial energointensiv.

Artifex nu are același nivel de dezvoltare a raportării de Taxonomie ca OMV Petrom, Toneli, ALRO sau APAVITAL. În cazul său, maturitatea raportării se observă mai ales prin obiective de mediu concrete și indicatori privind energia regenerabilă, emisiile și deșeurile, nu printr-o raportare taxonomică avansată.

4.6.Niveluri de maturitate a raportării ESG

Pe baza analizei comparative, cele cinci rapoarte pot fi încadrate orientativ pe trei niveluri de maturitate:

Tabelul 3. Încadrarea orientativă a rapoartelor analizate pe niveluri de maturitate ESG

Nivel de maturitate	**Caracteristici principale**	**Exemple din analiză**
Raportare avansată	structurare conform CSRD/ESRS, dublă materialitate, IRO, indicatori ESG detaliați, Taxonomie UE, legătură cu strategia	OMV Petrom
Raportare intermediară spre avansată	raportare voluntară structurată, elemente ESRS, materialitate, indicatori cantitativi, Taxonomie UE, dar cu unele componente încă în dezvoltare	ALRO, Toneli
Raportare structurată, dar predominant descriptivă	utilizarea Codului Român, acoperire ESG largă, indicatori relevanți, dar legături mai slabe între strategie, ținte, indicatori și rezultate	APAVITAL, Artifex

Această clasificare nu trebuie înțeleasă ca ierarhie rigidă, ci ca instrument de interpretare. Fiecare raport reflectă constrângeri sectoriale, instituționale și organizaționale diferite. De exemplu, APAVITAL are o raportare mai puțin standardizată decât OMV Petrom, dar este foarte relevantă pentru sectorul serviciilor publice, unde sustenabilitatea este legată direct de accesul la apă, infrastructură și sănătate publică. Artifex are un raport mai simplu, dar prezintă obiective concrete și indicatori relevanți pentru industria textilă, mai ales în zona energiei regenerabile și a reducerii emisiilor.

Rezultatele sugerează că maturitatea raportării ESG nu depinde doar de dimensiunea raportului sau de numărul de criterii acoperite. Un raport poate fi extins și totuși predominant descriptiv, dacă nu reușește să lege clar obiectivele, indicatorii, riscurile, oportunitățile și rezultatele. În schimb, o raportare mai matură este aceea în care sustenabilitatea este integrată în strategia organizației, iar informațiile raportate permit evaluarea progresului, a performanței și a direcției de transformare.

5. Discuții

Analiza comparativă a celor cinci rapoarte evidențiază faptul că raportarea sustenabilității în România se află într-o etapă de tranziție, marcată de coexistența mai multor niveluri de maturitate ESG. Această tranziție nu se manifestă uniform, ci depinde de dimensiunea organizației, sectorul de activitate, presiunea reglementărilor, capacitatea internă de colectare și prelucrare a datelor, precum și de nivelul de integrare a sustenabilității în strategia organizațională.

Un prim aspect relevant este trecerea de la raportarea ca exercițiu de transparență la raportarea ca instrument de management. În rapoartele mai puțin mature, sustenabilitatea este prezentată predominant prin politici, intenții, exemple de bune practici și acțiuni punctuale. Aceste elemente sunt importante, mai ales pentru organizațiile aflate la începutul procesului de raportare, dar ele nu sunt suficiente pentru a demonstra o integrare strategică a sustenabilității. În schimb, rapoartele mai avansate includ o legătură mai clară între strategie, dubla materialitate, obiective, riscuri, oportunități, indicatori și rezultate. Din această perspectivă, maturitatea raportării nu se reduce la existența unui document de sustenabilitate, ci depinde de modul în care informațiile publicate permit evaluarea performanței și a progresului.

Un al doilea aspect privește rolul cadrului de raportare utilizat. ESRS impune o structură mai riguroasă, orientată spre comparabilitate, trasabilitate și integrarea impacturilor, riscurilor și oportunităților. Prin contrast, Codul Român al Sustenabilității oferă o structură mai accesibilă, utilă pentru organizațiile care nu au încă obligații complexe de raportare, dar care doresc să își construiască treptat capacitatea de raportare ESG. Această diferență nu trebuie interpretată în termeni de opoziție, ci mai degrabă ca diferență de funcție. ESRS răspunde nevoii de raportare standardizată și comparabilă la nivel european, în timp ce Codul Român poate funcționa ca etapă de învățare instituțională și de pregătire pentru raportări mai avansate.

Rapoartele analizate arată că adoptarea unui cadru de raportare nu garantează, în sine, maturitatea raportării. O organizație poate urma structura Codului Român și totuși să ofere informații utile, relevante și măsurabile. În același timp, o raportare extinsă poate rămâne parțial descriptivă dacă nu există o legătură clară între obiective, indicatori și rezultate. Prin urmare, calitatea raportării nu depinde doar de cadrul formal utilizat, ci și de profunzimea procesului intern de analiză, de disponibilitatea datelor și de capacitatea organizației de a interpreta sustenabilitatea ca parte a managementului performanței.

Un al treilea element important este modul de tratare a dublei materialități. Rapoartele mai avansate includ un proces mai clar de identificare a impacturilor, riscurilor și oportunităților, în timp ce rapoartele mai puțin mature tind să enumere teme generale de sustenabilitate, fără o prioritizare explicită sau fără o justificare suficientă a relevanței acestora. Această diferență este esențială, deoarece dubla materialitate reprezintă mecanismul prin care raportarea trece de la inventarierea unor acțiuni la identificarea temelor care contează cu adevărat pentru organizație și pentru părțile interesate. Fără un proces clar de materialitate, raportarea riscă să devină o colecție de informații disparate, greu de evaluat din perspectiva performanței ESG.

Indicatorii cantitativi reprezintă un alt criteriu esențial al maturității raportării. În cazul organizațiilor analizate, se observă o diferență semnificativă între rapoartele care prezintă indicatori corelați cu obiective și rezultate și cele care oferă doar date izolate. Datele privind energia, emisiile, apa, deșeurile, angajații, accidentele de muncă sau furnizorii devin relevante doar atunci când sunt integrate într-o logică de evaluare a progresului. De exemplu, raportarea unei valori absolute privind consumul de energie sau emisiile este utilă, dar devine mult mai semnificativă dacă este corelată cu evoluția în timp, cu intensitatea raportată la producție sau servicii, cu obiective de reducere și cu măsurile concrete implementate.

Taxonomia UE introduce o dimensiune suplimentară de maturitate, deoarece leagă sustenabilitatea de indicatori economico-financiari. Diferențierea dintre activități eligibile și activități aliniate permite o analiză mai nuanțată a contribuției unei organizații la obiectivele de mediu. Totuși, analiza rapoartelor arată că raportarea de Taxonomie necesită prudență interpretativă. Valorile ridicate sau chiar integrale de aliniere pot fi justificate în anumite sectoare, dar trebuie susținute prin criterii tehnice, analiza DNSH și garanții minime sociale. Prin urmare, Taxonomia UE poate contribui la creșterea rigurozității raportării, dar numai dacă informațiile sunt explicate suficient și nu sunt tratate ca simple procente declarative.

Din perspectiva sectoarelor analizate, rezultatele arată că maturitatea raportării este influențată și de natura activității. Companiile din sectoare cu impact ridicat asupra mediului, precum energia sau metalurgia, sunt supuse unei presiuni mai mari de a raporta detaliat emisiile, energia, riscurile climatice, resursele și tranziția către modele mai sustenabile. În cazul operatorilor de utilități publice, precum serviciile de apă și canalizare, sustenabilitatea are o legătură directă cu accesul la servicii esențiale, infrastructura publică, sănătatea populației și protecția resurselor naturale. În industria textilă, accentul cade mai ales pe energie, emisii, materiale, deșeuri, condiții de muncă și lanțul de aprovizionare. Aceste diferențe confirmă faptul că raportarea ESG nu poate fi evaluată independent de specificul sectorial.

Un alt aspect important este relația dintre raportarea voluntară și învățarea organizațională. Rapoartele voluntare analizate arată că organizațiile pot începe procesul de raportare prin structuri mai simple, prin obiective concrete și prin indicatori de bază. Chiar dacă aceste rapoarte nu ating nivelul de complexitate al raportării ESRS, ele pot avea un rol important în dezvoltarea culturii organizaționale privind sustenabilitatea. Din această perspectivă, raportarea voluntară nu trebuie privită doar ca o formă inferioară de raportare, ci ca o etapă posibilă de pregătire, mai ales pentru organizațiile care nu dispun încă de sisteme avansate de colectare, verificare și interpretare a datelor ESG.

În același timp, analiza evidențiază riscul ca raportarea voluntară să rămână la nivel declarativ dacă nu este însoțită de indicatori măsurabili, ținte clare și mecanisme de

monitorizare. Formulările generale privind angajamentul față de sustenabilitate, responsabilitatea socială sau protecția mediului sunt utile doar ca punct de plecare. Pentru a susține maturitatea raportării, acestea trebuie completate cu date, termene, responsabilități, comparații în timp și explicații privind rezultatele obținute.

Prin urmare, diferența dintre conformare, transparență și maturitate ESG poate fi înțeleasă astfel: conformarea presupune respectarea unui cadru formal de raportare; transparența presupune publicarea unor informații relevante despre politici, acțiuni și performanță; maturitatea ESG presupune integrarea acestor informații într-un sistem coerent de management. Din această perspectivă, raportarea matură nu este doar o obligație sau un exercițiu de imagine, ci un mecanism prin care organizația își poate înțelege mai bine impacturile, vulnerabilitățile, oportunitățile și direcțiile de transformare. Această evoluție poate fi sintetizată printr-un model conceptual al maturității raportării ESG, construit pe trei niveluri: conformare, transparență și integrare strategică.

Figura 1. Model conceptual al maturității raportării ESG: de la conformare la integrare strategică

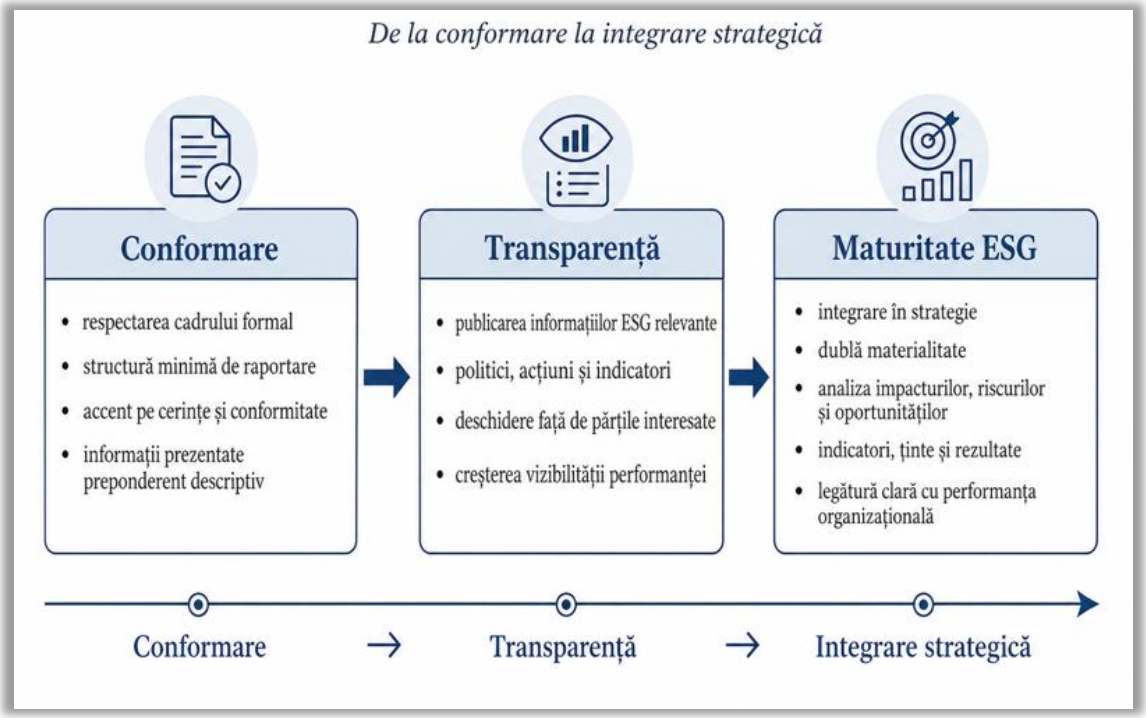

Sursa: elaborare proprie

Rezultatele analizei susțin ideea că raportarea sustenabilității în România se dezvoltă gradual, prin suprapunerea mai multor logici: logica reglementării europene, logica raportării voluntare, logica transparenței față de părțile interesate și logica managementului intern. În această etapă, provocarea principală nu este doar creșterea numărului de organizații care raportează, ci îmbunătățirea calității raportării. Aceasta presupune trecerea de la descriere la măsurare, de la intenții la ținte, de la acțiuni izolate la strategii integrate și de la informații publicate formal la date utile pentru decizie.

În ansamblu, cele cinci cazuri analizate arată că raportarea sustenabilității poate deveni un spațiu de învățare organizațională și de consolidare a guvernanței ESG. Rapoartele mai simple pot constitui prime etape relevante, dacă deschid calea către colectarea sistematică de date și către definirea unor obiective clare. Rapoartele mai avansate arată direcția spre care se

îndreaptă raportarea ESG: integrare strategică, analiză a dublei materialități, indicatori comparabili, Taxonomie UE, verificabilitate și legătură cu performanța organizațională.

6. Concluzii

Articolul a urmărit să analizeze modul în care raportarea sustenabilității se configurează în România, într-un context marcat de tranziția de la raportarea voluntară și descriptivă către raportarea ESG standardizată, măsurabilă și integrată în managementul organizațional. Analiza comparativă a celor cinci rapoarte selectate - OMV Petrom, ALRO S.A., Toneli Holding, APAVITAL S.A. și SC Artifex SRL - a permis evidențierea unor niveluri diferite de maturitate a raportării, influențate de cadrul utilizat, sectorul de activitate, dimensiunea organizației și capacitatea de integrare a sustenabilității în procesele interne de management.

Rezultatele arată că raportarea sustenabilității nu poate fi evaluată doar prin existența unui raport sau prin numărul de teme ESG acoperite. Un raport poate fi extins ca volum, dar să rămână predominant descriptiv, dacă informațiile nu sunt corelate cu obiective, indicatori, riscuri, oportunități și rezultate. În schimb, o raportare mai matură este caracterizată prin claritatea structurii, tratarea riguroasă a dublei materialități, utilizarea indicatorilor cantitativi, raportarea conform Taxonomiei UE și legătura explicită dintre sustenabilitate, strategie și performanță.

Analiza a evidențiat trei niveluri orientative de maturitate. Primul este reprezentat de raportarea avansată, ilustrată prin cazul OMV Petrom, unde informațiile de sustenabilitate sunt integrate în logica raportării corporative și în cerințele CSRD/ESRS. Al doilea nivel este reprezentat de rapoartele intermediare spre avansate, precum ALRO și Toneli, care includ elemente relevante privind materialitatea, indicatorii ESG, Taxonomia UE și pregătirea pentru o raportare mai standardizată. Al treilea nivel este reprezentat de rapoartele structurate, dar predominant descriptive, precum APAVITAL și Artifex, care utilizează Codul Român al Sustenabilității și oferă informații utile, dar cu o legătură încă parțial dezvoltată între strategie, ținte, indicatori și rezultate.

O concluzie importantă este că *Codul Român al Sustenabilității poate funcționa ca instrument de tranziție* pentru organizațiile care nu se află încă sub incidența obligațiilor complexe de raportare, dar care doresc să își dezvolte treptat capacitatea de raportare ESG. Prin structura sa, Codul permite organizarea informațiilor privind strategia, managementul proceselor, mediul, societatea și guvernanța. Totuși, pentru ca raportarea să evolueze spre un nivel mai ridicat de maturitate, această structură trebuie completată prin indicatori comparabili, obiective măsurabile, termene clare, explicații privind progresul și o analiză mai riguroasă a impacturilor, riscurilor și oportunităților.

De asemenea, analiza confirmă importanța dublei materialități ca element central al raportării ESG. Fără un proces clar de identificare și prioritizare a temelor materiale, raportarea riscă să rămână o enumerare de politici, acțiuni și intenții. Dubla materialitate permite organizațiilor să lege sustenabilitatea de impactul asupra mediului și societății, dar și de riscurile și oportunitățile care pot afecta performanța economică, modelul de afaceri și perspectivele pe termen lung.

Integrarea Taxonomiei UE reprezintă un alt element de diferențiere între nivelurile de maturitate. Acolo unde raportarea taxonomică este prezentă, aceasta poate contribui la o mai bună legătură între sustenabilitate și indicatorii economico-financiari. Totuși, simpla raportare a unor procente de eligibilitate sau aliniere nu este suficientă. Pentru a avea valoare analitică, aceste informații trebuie însoțite de explicații privind criteriile tehnice, principiul DNSH și garanțiile minime sociale.

Contribuția articolului constă în propunerea unei lecturi comparative a raportării sustenabilității în România din perspectiva maturității ESG. Demersul arată că raportarea sustenabilității poate fi înțeleasă ca proces de învățare organizațională, nu doar ca obligație

formală sau exercițiu de comunicare. Organizațiile evoluează de la descrierea unor acțiuni izolate către construirea unor sisteme mai coerente de management al sustenabilității, în care datele, obiectivele, riscurile și rezultatele devin tot mai importante. Așa cum sugerează modelul conceptual propus, maturitatea raportării ESG presupune trecerea de la conformare formală și transparență descriptivă la integrarea sustenabilității în strategia și performanța organizațională.

Cercetarea are însă și limite. Numărul de rapoarte analizate este redus, iar selecția cazurilor nu permite generalizarea statistică a rezultatelor la nivelul tuturor organizațiilor din România. De asemenea, analiza se bazează exclusiv pe informațiile publicate în rapoarte, fără verificarea internă a proceselor de colectare, validare și utilizare a datelor ESG. În plus, rapoartele analizate aparțin unor sectoare și ani de raportare diferiți, ceea ce limitează comparabilitatea directă.

Direcțiile viitoare de cercetare ar putea include extinderea analizei la un număr mai mare de organizații, compararea rapoartelor pe mai mulți ani, analiza diferențelor sectoriale în raportarea ESG și investigarea modului în care organizațiile utilizează efectiv informațiile de sustenabilitate în procesele decizionale. De asemenea, ar fi utilă completarea analizei documentare cu interviuri realizate cu responsabili de sustenabilitate, auditori, consultanți sau reprezentanți ai managementului, pentru a înțelege mai bine provocările practice ale raportării. În concluzie, raportarea sustenabilității în România se află într-un proces de maturizare. Presiunea reglementărilor europene, apariția ESRS, utilizarea Taxonomiei UE și disponibilitatea Codului Român al Sustenabilității creează premisele unei raportări mai structurate și mai comparabile. Provocarea principală nu este doar creșterea numărului de rapoarte publicate, ci transformarea raportării într-un instrument real de management, capabil să lege sustenabilitatea de strategie, performanță, responsabilitate și guvernanță.

BIBLIOGRAPHY:

1. **ALRO S.A.** (2023). *Raport de sustenabilitate ALRO S.A. Anul de raportare 2022*. Codul Român al Sustenabilității, https://codsustenabilitate.gov.ro/comparatii.html
2. **APAVITAL S.A.** (2025). *Raport de sustenabilitate APAVITAL S.A. Anul de raportare 2024*. Codul Român al Sustenabilității, https://codsustenabilitate.gov.ro/comparatii.html
3. **European Commission.** (2023). *Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 supplementing Directive 2013/34/EU as regards sustainability reporting standards*. *Official Journal of the European Union*.
4. **European Parliament and Council of the European Union.** (2020). *Regulation (EU) 2020/852 of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment*. *Official Journal of the European Union*.
5. **European Parliament and Council of the European Union.** (2022). *Directive (EU) 2022/2464 of 14 December 2022 as regards corporate sustainability reporting*. *Official Journal of the European Union*.
6. **Guvernul României.** (2023). *Hotărârea Guvernului nr. 1117/2023 privind aprobarea Metodologiei pentru raportarea durabilității – Codul Român al Sustenabilității*. *Monitorul Oficial al României*.
7. **SC Artifex SRL.** (2024). *Raport de sustenabilitate SC Artifex SRL. Anul de raportare 2023*. Codul Român al Sustenabilității, https://codsustenabilitate.gov.ro/comparatii.html
8. **Toneli Holding S.A.** (2025). *Raport de sustenabilitate Toneli Holding S.A. Anul de raportare 2024*. Codul Român al Sustenabilității, https://codsustenabilitate.gov.ro/comparatii.html
9. **OMV Petrom S.A.** (2025). *Raport anual 2025 Grup OMV Petrom, inclusiv Declarația privind Durabilitatea și situațiile financiare*. OMV Petrom, https://www.omvpetrom.com/downloads/2026/03/3836c5d1-0407-2101-8304-e31a633c759b/10%20OMV%20Petrom%20Group%20Annual%20Report%202025%20ro%20full.pdf

VOCATIONAL EDUCATION, A RECONCEPTUALIZATION IN ROMANIAN HIGHER EDUCATION UNDER THE SIGN OF THE CURRICULUM PARADIGM

Doina David
Assoc. Prof., PhD, "Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș
Călin Florea
Assoc. Prof., PhD, "Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: *In the context of profound socio-economic transformations, higher vocational and professional education in Romania faces the challenge of aligning with the demands of a postindustrial society. This paper examines how vocational education in Romanian higher education institutions evolves under the influence of postmodern pedagogy and the curriculum paradigm.Moving beyond traditional technical frameworks, the curriculum is reconceptualized as a dynamic, reflexive, and interdisciplinary structure capable of responding to labour market requirements and societal expectations. Drawing on sociological theory and examples from Romanian universities, the study identifies trends, opportunities, and tensions in curriculum reform. The analysis suggests that Romanian universities must embrace curricular flexibility, competence-based approaches, and student-centred learning to prepare graduates for complex professional environments.*

Keywords: *curriculum, postmodern pedagogy, interdisciplinarity, reflexivity, higher education, Romania, competences*

Introduction

In recent decades, higher education systems around the world have undergone profound transformations generated by the dynamics of post-industrial society, economic globalization, and the digitalization of knowledge. These changes have required universities not only to adapt their administrative structures or curricula, but also to fundamentally reconfigure the relationship between educators, students, and knowledge. In this context, the curriculum paradigm, integrated into postmodern pedagogy, emerges as an essential conceptual framework for understanding and guiding these transformations. It goes beyond the traditional view of the curriculum as a simple administrative document or list of disciplines, emphasizing the reflective dimension, the interconnection between disciplines, and the development of transversal competencies necessary for the contemporary individual.

The postmodern curriculum paradigm is not limited to the transmission of technical or factual knowledge; it promotes a student-centered learning process that values experience, intellectual autonomy, and the ability to integrate diverse disciplinary perspectives. Reflexivity thus becomes a defining element of university education, as students are encouraged to critically reflect on their own training, on the social relevance of the knowledge they acquire, and on how this knowledge connects to the needs of post-industrial society. At the same time, interdisciplinarity represents a response to the complexity of contemporary phenomena, where solutions to real problems can no longer be obtained through a single-disciplinary approach, but require the integration of knowledge from multiple fields.

In Romania, higher education is currently in a period of transition and adaptation, characterized by the implementation of the Bologna Process, increased academic mobility, and the introduction of competency-based learning methods. This structural transformation of the curriculum involves not only reforming educational content, but also transforming institutional culture, teaching methodologies, and the relationship between academic staff and students. Romanian universities are therefore challenged to find a balance between the academic

standardization necessary for accreditation and the pedagogical flexibility that allows them to respond to the dynamic demands of the labor market and society.

This paper aims to explore how the curriculum paradigm within postmodern pedagogy is implemented in Romanian higher education and to analyze the impact of this implementation on academic educational culture. Through a sociological approach, the research seeks to identify the mechanisms through which Romanian university curricula are transformed in order to integrate transversal competencies, interdisciplinarity, and reflexivity, thus contributing to the formation of graduates capable of adapting to the complexity and dynamism of contemporary society.

1. Competency Orientation and Its Integration into the Romanian Curriculum

Competency orientation represents a defining element of the curriculum paradigm in postmodern pedagogy. In Romanian universities, this principle is reflected in programs that combine theoretical training with the development of practical, digital, and social skills, in accordance with European educational standards (Popa, 2021). A competency-centered curriculum involves designing learning modules so that students acquire both professional knowledge and transversal skills: communication, critical thinking, problem-solving, and interdisciplinary collaboration. Through this approach, Romanian universities prepare graduates capable of rapidly adapting to labor market dynamics, innovating, and contributing to the development of local and global communities.

For example, the dual-study programs implemented at the Polytechnic University of Bucharest allow students to apply acquired competencies in real work contexts, simultaneously developing technical abilities and soft skills such as project management, professional communication, and teamwork (UPB, 2023). At the same time, interdisciplinary programs at Babeș-Bolyai University stimulate critical, reflective, and ethical competencies essential for graduates' integration into diverse professional environments.

2. Challenges in Implementing Curriculum Paradigms in Romania

Although the postmodern curriculum paradigm offers a rich and flexible conceptual framework, its implementation in Romanian higher education faces multiple structural, institutional, and cultural challenges.

2.1.Human Resources and Teacher Training

The success of a competency-centered and reflective curriculum directly depends on the preparation of teaching staff. University professors must adapt their teaching methods, integrate digital technologies, and promote interdisciplinary collaboration. In Romania, the continuous professional development of academic staff remains uneven, with major universities benefiting from international training programs, while peripheral institutions encounter difficulties in implementing innovative methodologies (Marinescu, 2022).

2.2.Institutional Inequalities and Access to Resources

Differences in funding and infrastructure among universities create disparities in access to digital tools, modern laboratories, and professional practice opportunities. This inequality affects the quality of the educational experience, generating significant differences between students in major university centers and those in less developed regions.

2.3.Standardization versus Curricular Flexibility

The tension between the need to comply with accreditation standards and the need for curricular flexibility is another obstacle. Although the European competence framework (EQF and ECTS) imposes certain standardized requirements, the postmodern curriculum requires

adaptive adjustments oriented toward social context and students' individual needs. Finding a balance between these two imperatives constitutes a constant challenge for Romanian universities (Popa, 2021).

3. Perspectives and Opportunities for Romanian Universities

Despite these challenges, there are numerous opportunities for developing a modern, flexible, and competency-oriented curriculum.

3.1.Integration of Digital Technologies and Hybrid Learning

Online learning platforms, virtual simulations, and digital laboratories allow universities to expand the range of competencies developed and provide adaptive learning experiences regardless of students' location or individual resources.

3.2.Interdisciplinary Projects and External Collaborations

Universities that develop interdisciplinary projects with NGOs, companies, or public authorities enable students to apply theoretical knowledge in real contexts, promoting reflexivity and the development of social and professional competencies.

3.3.Student-Centered Curriculum and Lifelong Learning

Adopting a student-centered perspective, in which students become co-creators of their own educational process, stimulates autonomy, responsibility, and critical thinking. This approach aligns with international lifelong learning trends essential in a post-industrial society.

3.4.Monitoring and Reflective Evaluation of University Programs

Through continuous evaluations and student feedback, universities can adjust curricula, developing competencies relevant to labor market requirements and the social needs of communities (Radu & Popescu, 2023).

4. Interdisciplinarity in the Romanian University Curriculum

Interdisciplinarity enables the integration of knowledge from various fields in order to address complex problems. Universities such as Babeș-Bolyai University and the Polytechnic University of Bucharest have implemented programs combining technical, social, and digital sciences (Radu & Popescu, 2023).

Bachelor's Degree Field	**% of Graduates (2023)**
Engineering Sciences	32%
Social Sciences and Humanities	28%
Applied Social Sciences	20%
Education and Vocational Training	12%
Arts and Design	8%

Source: INSSE Romania, 2024

Graphic Representation of Figure 1

Figure 1. Structure of Romanian University Graduates by Bachelor's Degree Field (2023)

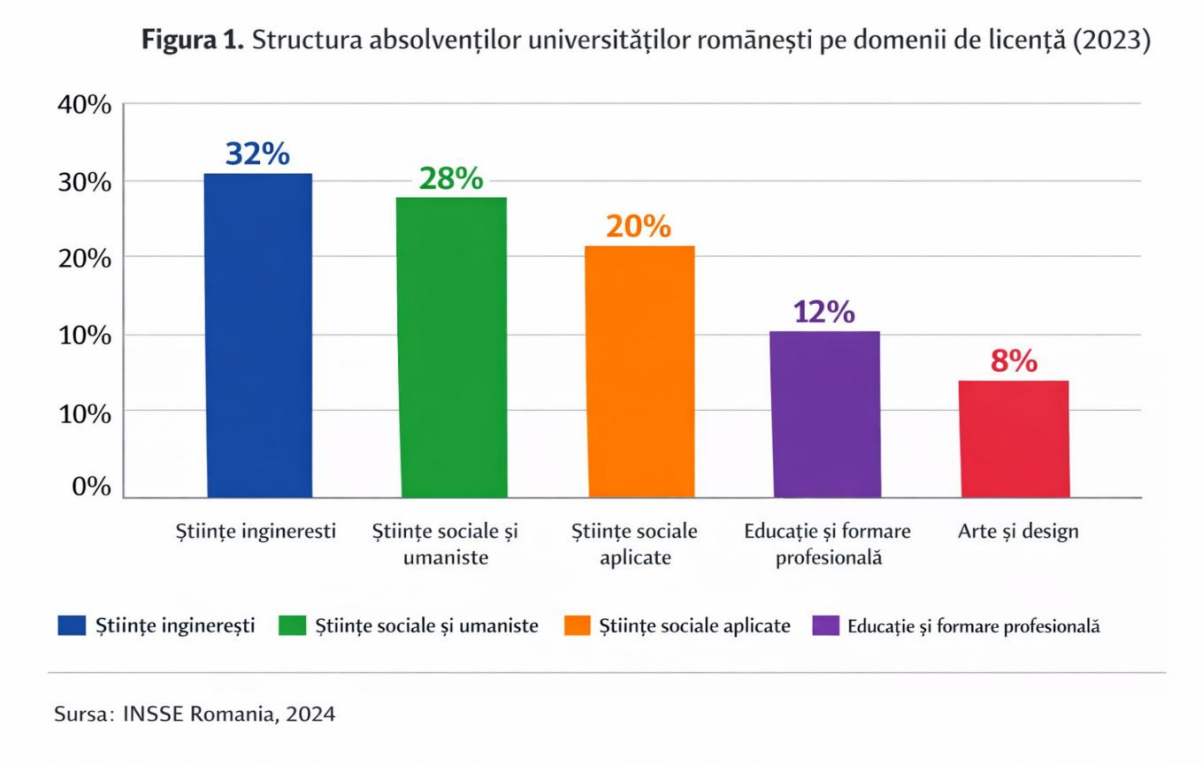

Through the interdisciplinary approach, students develop integrated skills: technical, cognitive, social, and ethical competencies, preparing them for labor market challenges and for their active role within the community. Statistics regarding the structure of Romanian university graduates by field of study in 2023 reflect both students' individual preferences and the socio-economic and cultural dynamics of post-industrial Romania.

Predominance of Technical Fields (32% Engineering Sciences)

The high number of graduates in engineering sciences indicates a strong orientation toward technical and industrial labor markets, as well as emerging sectors of the digital and technological economy. From a sociological perspective, this can be interpreted as a consequence of post-industrial society's imperatives, which value technical and digital competencies as well as adaptability to new technologies. This trend also reflects social pressure on young people to secure stable and well-paid jobs, indicating the connection between education and socio-economic mobility.

Significant Representation of Social Sciences and Humanities (28%)

The high percentage of graduates in social sciences and humanities demonstrates interest in understanding social, cultural, and psychological phenomena. Sociologically, this phenomenon may be interpreted as a reaction to the complexity of modern society, where solving social problems, understanding human behavior, and the ability to intervene in communities become essential skills. It also reflects the cultural values of education and the university's role in shaping reflective and critical citizens.

Applied Social Sciences (20%)

This category includes fields such as management, marketing, economics, and public administration. The significant percentage suggests that young people are increasingly oriented toward professional education aligned with labor market demands, revealing a pragmatic adaptation to economic requirements and an awareness of the social and economic relevance of studies. Sociologically, this trend highlights the influence of institutional and economic norms and pressures on individuals' educational choices.

Education and Vocational Training (12%)

The relatively low percentage indicates that strictly vocational or pedagogical fields are not perceived as priorities by most young people, although society needs professionals in education. From a sociological perspective, this can be interpreted as an effect of social and economic values that favor technical and applied fields over traditional vocations, even though the latter play an essential role in reproducing cultural capital and developing communities.

Arts and Design (8%)

The low percentage suggests that artistic fields are perceived as less economically profitable or less stable on the labor market. Sociologically, this reflects the tension between vocation and economic pressure in post-industrial society: although the arts contribute to society's symbolic and cultural capital, students' choices are influenced by financial security and professional status.

General Sociological Conclusions

- The distribution of graduates reflects the prioritization of technical and applied competencies in Romanian post-industrial society.
- There is a balance between pragmatic orientation (applied and engineering sciences) and cultural and reflective orientation (social sciences and humanities), indicating a diversity of social values in higher education.
- The tension between vocational, artistic, and applied fields highlights how economic, cultural, and social factors influence educational choices, reflecting the interaction between the individual, institutions, and the labor market.
- From a sociological perspective, these statistics can be used as indicators of the emerging structure of human capital in Romania, highlighting the way education shapes and responds to the economic and social needs of contemporary society.

5. Reflexivity and the Role of the Student

Reflexivity is a central pillar of postmodern pedagogy. Students become active agents in their own education through involvement in research projects, case studies, and interdisciplinary workshops (Istudor & Grosu, 2020). This approach stimulates critical thinking, self-evaluation, and social responsibility, contributing to graduates' professional and civic development.

From a sociological perspective, reflexivity not only increases learning efficiency but also contributes to students' professional and civic socialization. Students are no longer simple recipients of knowledge, but active participants in their own educational process, capable of evaluating the social relevance of acquired competencies and adjusting their learning strategies according to the socio-economic environment in which they will operate.

In practice, reflexivity materializes through the implementation of projects requiring critical analysis of public policies, the development of applied case studies, and participation in simulations and interdisciplinary workshops. These experiences develop not only

professional competencies, but also social and ethical skills indispensable in contemporary society.

Table 2. Student Involvement in Extracurricular Activities (2023)

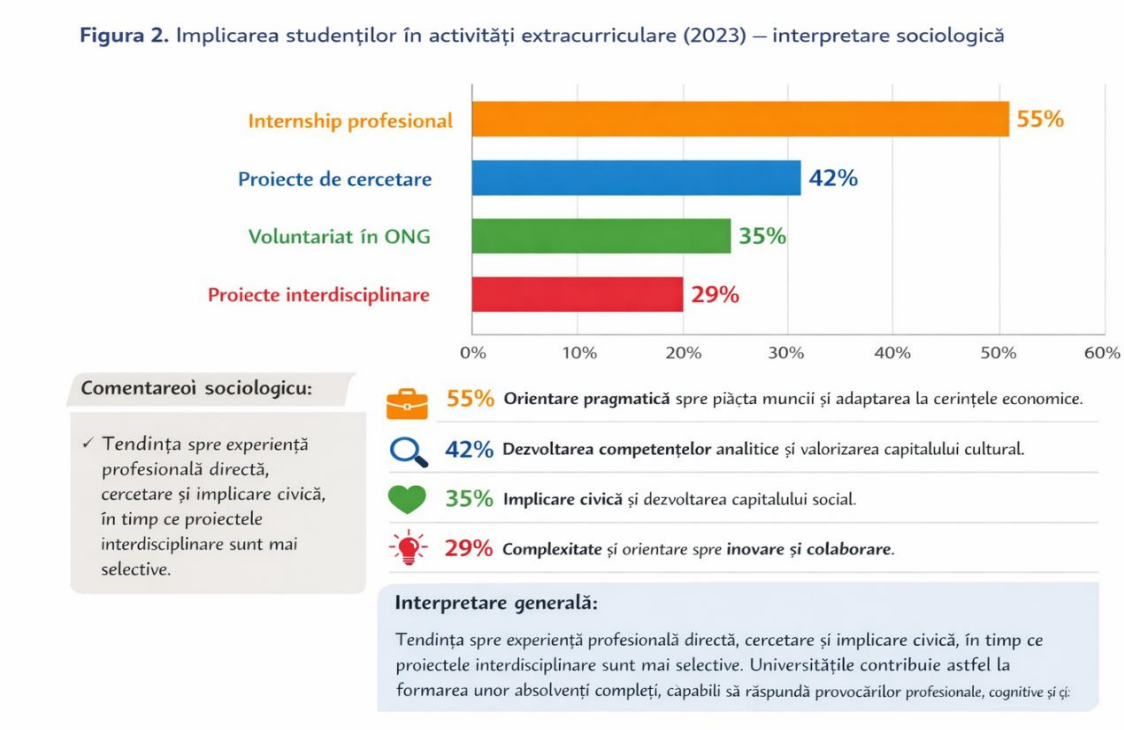
Figura 2. Implicarea studenților în activități extracurriculare (2023) – interpretare sociologică
Internship profesional
55%
Proiecte de cercetare
42%
Voluntariat în ONG
35%
Proiecte interdisciplinare
29%
0%
10%
20%
30%
40%
50%
60%
Comentareoi sociologicu:
✓ Tendința spre experiență profesională directă, cercetare și implicare civică, în timp ce proiectele interdisciplinare sunt mai selective.
55% Orientare pragmatică spre piața muncii și adaptarea la cerințele economice.
42% Dezvoltarea competențelor analitice și valorizarea capitalului cultural.
35% Implicare civică și dezvoltarea capitalului social.
29% Complexitate și orientare spre inovare și colaborare.
Interpretare generală:
Tendința spre experiență profesională directă, cercetare și implicare civică, în timp ce proiectele interdisciplinare sunt mai selective. Universitățile contribuie astfel la formarea unor absolvenți completi, capabili să răspundă provocărilor profesionale, cognitive și ci:

These data indicate an increase in student participation in active learning, confirming the trend toward a student-centered curriculum. The table highlights student involvement in various extracurricular activities in Romanian universities (UBB and UPB) in 2023, providing valuable information about how students relate to the educational process and to their role in society. Sociological analysis makes it possible to identify trends related to students' motivations, values, and social behaviors.

Professional Internships – 55%

The highest level of involvement is observed in professional internships, reflecting students' pragmatic orientation toward labor market integration. Sociologically, this trend can be interpreted as an expression of human capital logic: students invest in practical experiences that enhance their professional competencies and increase their employability.

Research Projects – 42%

A significant percentage of students participate in research projects, suggesting an orientation toward the development of cognitive and analytical competencies. Sociologically, involvement in research reflects values associated with cultural capital and advanced academic training.

NGO Volunteering – 35%

Participation in volunteer activities reflects civic engagement and awareness of social responsibility. From a sociological perspective, this percentage shows that students are sensitive to community issues and motivated to actively participate in social transformation.

Interdisciplinary Projects – 29%

Lower participation in interdisciplinary projects may be explained by the complexity and high demands of these activities, which require coordination among multiple disciplines and diverse skills. Sociologically, involvement at this level indicates a more motivated group of students oriented toward innovation and interdisciplinary collaboration. The distribution of student involvement indicates a clear priority for practical experience and labor market integration, followed by the development of cognitive competencies and social engagement. There is a correlation between professional training and the development of social and cultural capital, demonstrating that Romanian universities are not limited to transmitting theoretical knowledge, but support the holistic development of students.

6. Conclusions

The curriculum paradigm integrated into postmodern pedagogy provides Romanian universities with an essential conceptual and practical framework for transforming vocational and professional education. Through its emphasis on reflexivity, interdisciplinarity, and competency orientation, this paradigm enables the preparation of graduates who are not only technically competent, but also capable of rapidly adapting, innovating, and responding to the complex challenges of post-industrial society. The sociological approach to curriculum implementation highlights that the success of this transformation depends on several factors: teacher training, access to modern resources, institutional flexibility, and active student involvement. Case studies from universities such as UPB and UBB demonstrate that innovative curricular practices generate positive impacts both on students' competency development and on institutional educational culture.

In conclusion, Romanian universities that adopt the postmodern curriculum paradigm not only modernize the structure and content of higher education, but also contribute essentially to redefining the role of education in society. By promoting interdisciplinarity, critical thinking, and autonomy in the learning process, these institutions develop graduates capable of adapting to the complexity of the contemporary world, characterized by economic dynamism, cultural diversity, and global interdependence. From a sociological perspective, the impact is multiple: the postmodern university supports the development of social capital by cultivating civic responsibility and active participation in the community, stimulates cultural capital through access to diversified knowledge, and promotes social inclusion by reducing barriers between different social groups.

Furthermore, adopting a flexible and reflective curriculum enables higher education institutions to respond not only to labor market needs, but also to the ethical and social challenges of post-industrial society. Graduates thus become not only competent professionals, but also engaged citizens capable of contributing to social cohesion, innovation, and the transformation of their communities. In this sense, ***the university is no longer merely a space for transmitting knowledge, but an active agent of social change, preparing individuals who think critically, collaborate effectively, and act responsibly***, as sociologist Anthony Giddens observed.

BIBLIOGRAPHY:

1. Bell, D. (1973). *The Coming of Post-Industrial Society*. Basic Books.
2. Istudor, N., & Grosu, R. (2020). *Transformări moderne în educație și societate*. Editura Didactică și Pedagogică.
3. Marinescu, L. (2022). Inegalități în învățământul superior românesc: perspective sociologice. *Revista de Studii Sociale*, 14(2), 45-61.
4. MECC – Ministerul Educației, Cercetării și Culturii. (2021). *Strategia Națională de Cercetare, Dezvoltare și Inovare 2021-2027*. București.
5. Oliva, P. F. (2009). *Developing the Curriculum* (7th ed.). Pearson.
6. Pinar, W. F. (2004). *Understanding Curriculum: An Introduction to the Study of Historical and Contemporary Curriculum Discourses*. Peter Lang.
7. Popa, A. (2021). Reforma învățământului superior în România: implementări și efecte. *Educație și Societate*, 9(1), 23-38.
8. Radu, M., & Popescu, D. (2023). Provocări curriculare și inovare pedagogică în universitățile românești. *Jurnalul Educației Moderne*, 12(1), 78-95.
9. Stănilă, L. M. (2023). *Sociologie juridică. Curs universitar* (Ediția a III-a). Editura Universul Juridic.
10. Tanner, D., & Tanner, L. N. (2007). *Curriculum Development: Theory into Practice* (4th ed.). Pearson.
11. UPB. (2023). *Raport anual programe duale*. Universitatea Politehnica București.

ALGORITHMS AND HISTORICAL MEMORY – ETHICAL DIMENSIONS OF INTEGRATING AI IN EDUCATION

Doina David
Assoc. Prof., PhD, "Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș
Călin Florea
Assoc. Prof., PhD, "Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: *The integration of artificial intelligence in history education opens new possibilities for rapid access and analysis of large volumes of information. Algorithms enable the identification of patterns and connections between events, supporting a deeper understanding of the past. Personalized educational materials and adaptive learning environments increase student engagement and motivation. However, AI can introduce or amplify historical biases, influencing perceptions of collective memory. Excessive reliance on automated tools may reduce the capacity for critical reflection and independent judgment. Teachers remain essential in guiding the interpretation of information and fostering critical analysis. Responsible AI implementation contributes to the development of informed citizens capable of evaluating historical sources and narratives. An ethical approach to algorithms requires awareness of the social, cultural, and moral impacts of technology. This paper emphasizes the need for a balance between technological innovation and the preservation of collective memory. Thus, AI can become a valuable ally in history education without replacing critical thinking and ethical responsibility.*

Keywords*: artificial intelligence, history education, fostering critical analysis., adaptive learning, technology.*

We live in a century in which the integration of Artificial Intelligence (AI) into the educational process has generated a profound transformation in the way knowledge is accessed, interpreted, and transmitted. In this context, the field of history, characterized by the complexity of interpretations and the importance of collective memory, is increasingly influenced by AI algorithms that enable the rapid processing of large volumes of historical information, the identification of patterns and relationships between events, and the generation of personalized educational materials. This technological capability creates remarkable opportunities for learning history in ways different from traditional methods, offering pupils and students access to multiple sources and facilitating the comparative analysis of historical perspectives (Holmes et al., 2022).

However, the integration of AI also raises significant ethical challenges because algorithms can introduce or amplify existing historical biases by selecting certain narratives while marginalizing other perspectives. As a result, there is a risk that students may receive only a partial interpretation of the historical past, which can negatively affect the development of critical and independent thinking (Selwyn, 2019). Moreover, excessive dependence on automated tools may generate a phenomenon known as "cognitive offloading," through which students externalize the process of critical analysis to algorithms, thereby reducing their own capacity for autonomous evaluation and critical reflection (Risko & Gilbert, 2016).

The ethical dimension of using AI in teaching history involves the responsibility of teachers and educational institutions to select and interpret both algorithms and generated content. The teacher should not only act as a technological mediator, but also as a guide of critical judgment, responsible for stimulating dialogue between historical sources, multiple interpretations, and the evaluation of arguments (Facione, 2015). Therefore, AI integration should be viewed as a cognitive partner, not as a substitute for critical thinking or ethical responsibility.

Furthermore, ethical education in the context of AI requires the development of digital discernment competencies, in which students are trained to identify credible sources, recognize algorithmic biases, and integrate multiple perspectives into historical analysis. In this regard, UNESCO (2021) emphasizes the importance of a responsible approach to technology that includes evaluating the social, moral, and cultural impact of AI in education and, implicitly, in the teaching of history. This translates into the responsibility to protect collective memory and to promote a complex understanding of the past.

AI offers remarkable opportunities for historical education, but the success of its integration depends on respecting ethical dimensions and on the active role of the teacher as a facilitator of critical thinking. Historical memory, as a collective heritage and a tool for shaping citizenship, must be protected through the responsible use of technology, in which information generated by algorithms is critically evaluated, compared, and integrated. Within this framework, AI can become an ally of education rather than a substitute for ethical and historical reflection because it offers remarkable opportunities for the rapid analysis of large amounts of information, the personalization of learning experiences, and the facilitation of access to diverse resources. The field of history, through its interpretative nature and the complexity of collective memory, faces specific challenges when approached through algorithmic tools.

AI algorithms can identify patterns in historical events, generate personalized educational materials, and support individualized learning. At the same time, these benefits are accompanied by significant ethical and pedagogical challenges, making it essential to analyze not only technological efficiency, but also the impact on the development of critical thinking, intellectual autonomy, and students' ethical responsibility (Holmes, Bialik & Fadel, 2022).

1. Opportunities Offered by AI in Teaching History

Artificial intelligence enables the rapid processing of massive quantities of historical data, providing students with access to documents, primary sources, and comparative analyses. Adaptive systems can adjust the pace and level of content complexity according to the individual needs of each student, creating a personalized learning environment (Luckin et al., 2016). AI can also support teachers in creating educational materials, assessing performance, and identifying gaps in students' knowledge, thereby allowing more time for complex pedagogical activities.

Moreover, algorithms can facilitate historical simulations, scenario analyses, and the exploration of complex relationships between events, contributing to a deeper understanding of historical causality and the diversity of interpretations. These tools not only expand access to knowledge, but also stimulate the development of analytical competencies, offering students the opportunity to explore the past from multiple perspectives (Holmes et al., 2022).

The integration of artificial intelligence into education has opened new perspectives on how history can be taught and learned, transforming traditional approaches and increasing the efficiency of the pedagogical process. AI allows the rapid analysis of huge volumes of historical information, giving students access to primary sources, digital archives, documents, and narratives that were previously difficult to consult because of geographical or institutional limitations (Holmes, Bialik & Fadel, 2022). Thus, students can compare multiple perspectives on events, identify complex causal relationships, and understand social, political, and cultural evolution from an integrated and contextualized perspective.

Another major advantage of AI lies in the possibility of creating personalized learning environments. Adaptive algorithms can adjust the content, pace, and difficulty level of materials according to each student's competencies and learning style (Luckin et al., 2016). This personalization contributes to increased cognitive engagement and to the development of analytical and critical skills, as students no longer receive information in a uniform and simplistic manner, but in a way that stimulates curiosity and independent thinking.

AI also facilitates the development of interactive historical simulations and virtual scenarios that allow students to experience historical events, make decisions, and observe their consequences within a controlled environment. Such simulations not only increase the attractiveness of teaching, but also contribute to understanding the complexity of historical processes and the interdependence between different actors and socio-political factors. AI can also generate immediate and personalized feedback, supporting the evaluation of progress and the correction of conceptual errors, thus reducing pressure on teachers and allowing them to focus on more creative and analytical pedagogical activities (Luckin et al., 2016).

Last but not least, the use of AI in teaching history contributes to the democratization of access to knowledge. Students from different backgrounds, regardless of institutional or geographical resources, can benefit from the same advanced tools, while information becomes more transparent and easier to compare. In this way, AI not only improves the educational process, but also stimulates the development of a critical historical culture in which students are encouraged to explore, analyze, and formulate their own interpretations of the past.

Artificial intelligence therefore offers remarkable opportunities in teaching history through rapid access to complex information, personalized learning, interactive simulations, and the democratization of knowledge. However, the success of these technologies depends on their responsible integration and on the active role of the teacher as a mediator between AI and students' critical thinking, ensuring that technology amplifies rather than replaces the process of historical reflection and analysis.

2. Ethical Challenges of Integrating AI into History Teaching

The integration of artificial intelligence into education promises profound transformations, but it also introduces complex ethical challenges, especially in the discipline of history. History is not merely a set of facts, but a process of interpreting events, and algorithmic tools can influence the way these interpretations are constructed and transmitted. A major risk is algorithmic bias, a phenomenon through which AI may generate representations contrary to the ideal of a balanced interpretation of the past (Paraschiv, 2023). This can lead to the presentation of partial or unfair historical narratives, thereby affecting the development of students' critical thinking.

Roxana Paraschiv emphasizes in her analysis of the ethical implications of AI in education that automated technologies may increase the efficiency of certain teaching tasks, but they must be integrated responsibly in order to avoid reinforcing stereotypes or unilateral historical perspectives. AI trained on unbalanced datasets may limit the diversity of opinions and marginalize less represented historical perspectives, raising significant ethical questions regarding the fairness of the content offered to pupils and students (Paraschiv, 2023).

Another important aspect is the lack of transparency of algorithms, often referred to as the "black box" problem, which complicates the evaluation of how AI reaches certain recommendations or interpretations. In the absence of adequate transparency, students and teachers cannot fully understand how information was generated, which contradicts the principles of rigorous and reflective historical education. Anca Roxana Bularca and Ionica Oncioiu argue that the development of ethical and digital literacy competencies becomes essential so that users can critically interpret AI-generated results and recognize their limitations before integrating them into the learning process (Oncioiu & Bularca, 2025).

Furthermore, Florina (Mihai) Leta and Diane Paula Corina Vancea underline in their analysis that the integration of AI into education affects the teacher–student relationship and may generate excessive dependence on technology, diminishing the teacher's role as a guide of historical reflection and critical analysis (Leta & Vancea, 2023). If students rely too heavily on AI to interpret or synthesize historical information, there is a danger that they may fail to fully develop independent analytical skills and intellectual discernment.

In addition, ethical policies and frameworks for the development and application of AI often remain unclear or inconsistent. Sandu (2024) highlights the necessity of clear ethical policies for the use of AI in education, policies that protect students' intellectual autonomy and prevent technology from becoming a "substitute" for human reflection. These ethical frameworks must become an integral part of educational strategy so that AI technologies are implemented in accordance with fundamental pedagogical values such as equity, transparency, and responsibility.

The development of students' digital discernment competencies is also indispensable in counteracting the ethical risks of AI. Students must learn to identify credible sources, recognize potential algorithmic biases, and compare AI-generated interpretations with verified and diverse historical sources. This approach promotes not only technological competencies, but also civic and moral values essential for a critical understanding of the past.

Overall, the ethical challenges associated with integrating AI into history teaching are complex and multidimensional, involving issues such as system transparency, intellectual autonomy, the teacher's role, and the development of students' critical competencies. Addressing these challenges requires both clear ethical policies and a pedagogical culture adapted to modern technologies so that AI supports rather than compromises historical education. Despite its obvious advantages, the integration of AI into teaching history raises major ethical concerns. Algorithms are not neutral; they may select dominant historical narratives while marginalizing alternative perspectives. Consequently, students may receive only a partial vision of the past, affecting the development of critical thinking and independent analysis (Selwyn, 2019).

Another significant risk is the externalization of cognitive processes, known as "cognitive offloading," whereby students may become excessively dependent on AI to generate responses or historical interpretations, thereby reducing their capacity for reflection, analysis, and critical evaluation of sources (Risko & Gilbert, 2016). Furthermore, historical data generated or filtered by algorithms may be presented as objective "truths," creating an illusion of knowledge and reducing students' intellectual autonomy.

Thus, the ethics of AI use in education also includes social and moral responsibility: teachers and institutions must ensure algorithmic transparency, the protection of collective memory, and the fairness of historical interpretations, preventing information manipulation or the spread of prejudice (UNESCO, 2021).

3. Historical Memory and AI: The Balance Between Technology and Responsibility

Historical memory represents an essential collective heritage for building cultural identity and understanding the evolution of society. It does not consist merely in accumulating data and events, but in critically interpreting them, contextualizing causes and consequences, and recognizing the multiple perspectives that shape the past.

In the digital era, integrating artificial intelligence into history teaching offers unprecedented opportunities for accessing and analyzing information, but it also raises major challenges related to ethical and pedagogical responsibility. AI algorithms can rapidly process large volumes of data, identify patterns and correlations, and generate personalized educational materials that facilitate the understanding of historical events. However, these technological tools are not neutral: they reflect algorithmic parameters, data selections, and structural biases, which may lead to the presentation of partial or distorted historical narratives (Selwyn, 2019). The balance between technology and responsibility in the context of historical memory requires teachers to act as critical mediators between AI and students. Teachers must guide the interpretation of algorithm-generated information, encourage the comparison of sources and the evaluation of arguments, and promote a pluralistic understanding of history. In this way, AI becomes a supportive instrument rather than a substitute for human reflection and judgment.

In addition, developing digital discernment competencies among students is essential. Students must be capable of identifying credible sources, recognizing algorithmic distortions, and integrating multiple and personal perspectives into historical analysis (Holmes et al., 2022). Ethical responsibility extends beyond the educational level to the social and cultural level as well. The use of AI in teaching history must not compromise the integrity of collective memory and must protect the diversity of historical narratives. A responsible approach therefore requires the continuous evaluation of the impact of algorithms on students' perceptions, the avoidance of excessive simplification of events, and the prevention of marginalizing certain perspectives.

In this sense, the balance between technology and responsibility is not only a pedagogical issue, but also a moral one, because the way the past is transmitted influences the formation of future adults and the ethical values of future generations (UNESCO, 2021). In conclusion, AI-assisted historical memory can become a powerful ally of education by providing expanded access to information and opportunities for in-depth analysis. However, the success of this integration depends on teachers' ability to maintain the balance between technological efficiency and ethical responsibility while stimulating students' critical thinking and intellectual autonomy. Only in this way can AI contribute to strengthening an authentic, complex, and pluralistic historical memory that protects the integrity of the past.

4. Conclusions

The integration of AI into history teaching offers unique opportunities for personalized learning, data analysis, and the exploration of multiple perspectives on the past. Within this framework, the teacher remains the key factor in maintaining the balance between technology and cognitive autonomy, ensuring that historical memory is transmitted responsibly and that students develop strong analytical and ethical competencies.

AI can become a powerful ally of historical education, but its success depends on the critical and responsible integration of artificial intelligence into history teaching. It offers remarkable opportunities, from rapid access to primary sources and digital archives to interactive simulations and personalized learning based on students' potential.

The teacher's responsibility becomes essential in maintaining the balance between technology and critical thinking, ensuring that students do not merely accumulate information, but also understand, interpret, and apply it in a reflective and ethical manner. In addition, the development of digital discernment competencies and ethical awareness among students contributes to protecting historical memory and forming informed citizens capable of understanding the past in all its complexity and responsibly evaluating historical sources and narratives (UNESCO, 2021).

Thus, AI should not be perceived as a substitute for critical judgment, but rather as a tool that amplifies the capacity for reflection and historical analysis under the careful guidance of the teacher. The balance between technology and responsibility remains the key to a modern, ethical, and intellectually rigorous historical education capable of forming autonomous, critical students aware of the multiple dimensions of the past.

BIBLIOGRAPHY:

1. Facione, P. A. (2015). *Critical thinking: What it is and why it counts.* Insight Assessment.
2. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2022). *Artificial intelligence in education: Promises and implications for teaching and learning.* Center for Curriculum Redesign.
3. Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). *Intelligence unleashed: An argument for AI in education.* Pearson.
4. Risko, E. F., & Gilbert, S. J. (2016). Cognitive offloading. *Trends in Cognitive Sciences, 20*(9), 676–688. https://doi.org/10.1016/j.tics.2016.07.002
5. Selwyn, N. (2019). *Should robots replace teachers? AI and the future of education.* Polity Press.
6. UNESCO. (2021). *Recommendation on the ethics of artificial intelligence.* UNESCO
7. Leta, F. (2023). *Ethics in Education: Exploring the Ethical Implications of Artificial Intelligence Implementation*. *Ovidius University Annals: Economic Sciences Series*.
8. Oncioiu, I., & Bularca, A. R. (2025). *Artificial Intelligence Governance in Higher Education: The Role of Knowledge-Based Strategies in Fostering Legal Awareness and Ethical AI Literacy.* MDPI.
9. Paraschiv, R. (2023). *Ethical Implications of Using Artificial Intelligence in Education*. *Journal for Freedom of Conscience.*
10. Sandu, A. (2024). *Guidelines for Construction of Ethical Policies Regarding the Use of AI in Education and Research. European Journal of Law and Public Administration*.

FLOATING WORLDS: ETHNICITY, LABOR MOBILITY, AND THE FORMATION OF TRANSNATIONAL CULTURAL ENVIRONMENTS AT SEA

Raluca Apostol-Mateş
Lecturer, PhD, "Mircea cel Bătrân" Naval Academy from Constanța

Abstract: *This paper examines the ship as a dynamic cultural environment shaped by global labor mobility and ethnic diversity. Drawing on the intersection of maritime anthropology, cultural geography, and labor studies, it explores how contemporary seafaring communities create transnational spaces that challenge static notions of identity, belonging, and place. Commercial vessels—staffed by crews from diverse ethnic and national backgrounds—function as microcosms of globalization, where cultural practices are continuously negotiated within confined and mobile environments. Through shared labor, ritual, and adaptation to the rhythms of the sea, crew members generate hybrid forms of sociability and identity that transcend national boundaries while reproducing global hierarchies of work and race. The paper argues that ships represent "floating cultural spheres" where corporeal experience, environmental conditions, and social diversity intersect to produce new modes of belonging rooted in movement rather than stasis. By situating maritime life within broader narratives of mobility and global labor, this study highlights how the oceanic workplace serves as a critical site for rethinking ethnicity, culture, and environment in the twenty-first century.*

Keywords: *maritime life, cultural practices, globalization*

1. Introduction

Contemporary maritime labor occupies a central yet often obscured position within globalized economic systems. Around ninety percent of world trade is transported by sea, placing seafarers at the core of global circulation while situating their labor within highly transnational, deregulated, and segmented markets. Recent scholarship emphasizes how the restructuring of the maritime industry—through flags of convenience, global crewing agencies, and corporate logistics networks—has produced a workforce characterized by high mobility, multinational composition, and stratified labor relations (Galam et al., 2024). At the same time, ships operate as enclosed and mobile workplaces where individuals from diverse ethnic and national backgrounds coexist under conditions of spatial confinement and continuous movement. This dual condition—global circulation combined with localized containment—renders maritime labor a distinct analytical site for examining how globalization reorganizes both work and social life.

Within this context, the ship emerges not merely as a technical or economic unit, but as a dynamic cultural environment shaped by mobility, hierarchy, and everyday interaction. Ethnographic research shows that while goods move freely across oceans, seafarers themselves experience constrained forms of mobility, living and working within bounded yet transnational spaces that compress time and space in specific ways (Markkula, 2021). These environments foster the constant negotiation of identity, as multinational crews develop shared practices, informal hierarchies, and hybrid cultural forms in response to both operational demands and social diversity. Understanding maritime labor thus requires moving beyond static, land-based notions of culture and place, and instead approaching the ship as a "floating world" where ethnicity, labor, and environment intersect under the conditions of global mobility.

2. The ship as a social and cultural environment

Contemporary maritime labor provides a critical vantage point for re-examining dominant models of identity and culture, particularly those grounded in territorially fixed assumptions.

While globalization theory has long emphasized flows of capital, goods, and people, less attention has been given to the lived environments in which these flows are sustained. Commercial shipping, responsible for the vast majority of global trade, relies on a highly mobile and internationally segmented workforce operating within tightly regulated yet socially complex settings. Recent studies underline how this workforce is structured through transnational labor markets that distribute risk and opportunity unevenly across national and ethnic lines (Galam et al., 2024; Walters & Bailey, 2023). In this context, identity cannot be adequately understood through static, land-based frameworks that presume stable communities, shared histories, and spatial continuity. Instead, maritime settings foreground identity as contingent, situational, and shaped by mobility itself.

The ship, as both workplace and living environment, functions as a condensed social field where diverse cultural logics intersect under conditions of constraint. Unlike terrestrial spaces, ships impose strict spatial boundaries while simultaneously traversing global routes, producing a paradoxical form of mobility within confinement. This duality challenges conventional cultural models that tie belonging to fixed places or national territories. Ethnographic accounts demonstrate that seafarers develop forms of social organization that are neither fully rooted nor entirely deterritorialized, but instead emerge through ongoing negotiation in response to shifting crew compositions and operational demands (Markkula, 2021; Sampson & Ellis, 2019). Language use, informal hierarchies, and everyday practices of cooperation illustrate how culture in these settings is less a stable system than a process shaped by interaction and adaptation.

A key limitation of land-based models lies in their tendency to treat ethnicity as a bounded and internally coherent category. In maritime contexts, however, ethnicity is continuously reconfigured through labor relations and institutional structures. Recruitment practices, often organized along national lines, produce crews that are formally diverse yet hierarchically ordered, with certain nationalities concentrated in specific ranks or roles. This segmentation both reinforces and reshapes ethnic identities, embedding them within broader systems of global inequality (Acejo et al., 2018; Zhao et al., 2020). At the same time, everyday collaboration at sea complicates these divisions, as seafarers must rely on one another to maintain safety and operational efficiency. The result is a dynamic interplay between imposed categorizations and lived experience, where ethnicity functions as both a marker of difference and a resource for social navigation.

Cultural life aboard ships further illustrates the inadequacy of static models. Rituals, food practices, religious observances, and leisure activities do not simply reproduce national traditions, but are reworked through shared conditions of isolation, risk, and interdependence. These practices give rise to hybrid cultural forms that reflect both diversity and convergence, shaped by the practical demands of life at sea as well as by broader transnational influences (Swift, 2022; Borovnik, 2020). Importantly, such forms of hybridity are not inherently egalitarian. Power asymmetries persist, often structured by rank, contract terms, and nationality, influencing whose cultural practices become dominant or normalized. This underscores the need to analyze culture not only as a site of creativity and exchange, but also as embedded within material and institutional constraints.

Reframing the ship as a “floating cultural environment” allows for a more precise understanding of how identity and culture operate under conditions of mobility. Rather than viewing culture as anchored in place, maritime contexts reveal it as produced through movement, interaction, and embodied experience. The sensory and physical dimensions of seafaring—long periods at sea, exposure to environmental forces, and the rhythms of shipboard labor—contribute to forms of belonging that are situational and processual rather than fixed (McKay & Hogg, 2021; Carotenuto et al., 2023). This perspective challenges dominant paradigms in anthropology and cultural geography by foregrounding mobility as constitutive,

not disruptive, of social life. In doing so, it positions maritime labor as a key site for rethinking how identity and culture are formed in an increasingly interconnected yet unequal world.

3. Key concepts: transnationalism, mobility, hybridity, embodiment

Recent empirical research provides a more precise basis for theorizing transnationalism within maritime labor by quantifying the scale and structure of the global workforce. The BIMCO/ICS Seafarer Workforce Report estimates that the industry employed approximately 1.89 million seafarers in 2021, with supply chains heavily concentrated in a limited number of labor-sending countries (BIMCO & ICS, 2021). The Philippines alone accounts for roughly one quarter of the global workforce, followed by China, Indonesia, the Russian Federation, and India. This concentration reflects institutionalized migration corridors shaped by training infrastructures, recruitment agencies, and regulatory regimes. Transnationalism in this context is therefore structured and repetitive rather than diffuse, embedding workers in cyclical patterns of deployment that link specific national economies to global shipping networks (Coe, Johns, & Ward, 2020).

Patterns of mobility further complicate conventional spatial frameworks by demonstrating that movement in maritime contexts is both extensive and constrained. During the COVID-19 pandemic, an estimated 400,000 seafarers were unable to disembark vessels at the peak of the crew change crisis in 2020, highlighting the degree to which mobility is subject to external governance and infrastructural breakdown (International Labour Organization, 2021). Even outside crisis conditions, contracts typically range from four to nine months, during which seafarers remain physically confined to vessels despite traversing global routes. This produces a form of regulated circulation in which mobility is experienced as temporal sequencing rather than spatial freedom (Markkula, 2021). Quantitative studies of port calls and crew rotations confirm that interaction with shore environments is often minimal, reinforcing the ship as a semi-enclosed social system (Notteboom & Pallis, 2021).

Evidence on workforce composition also clarifies the conditions under which hybridity emerges. The International Maritime Organization reports that women constitute approximately 1.28% of the global seafaring workforce, with significant clustering in specific sectors and ranks (International Maritime Organization, 2022). At the same time, multinational crews remain the operational norm, often combining personnel from three or more national backgrounds within a single vessel. However, this diversity is systematically organized through occupational hierarchies: officers are disproportionately drawn from certain countries, while ratings are recruited from others, reflecting persistent segmentation in global labor markets (Zhao, Amante, & Sampson, 2020). Under these conditions, cultural interaction is structured by asymmetry. Studies of onboard communication practices show the widespread use of standardized Maritime English, which facilitates coordination while simultaneously flattening linguistic nuance (Sampson & Ellis, 2019). Hybridization thus occurs within a framework defined by functional necessity and institutional constraint.

Embodiment, as a measurable dimension of maritime labor, is evident in occupational health and safety data. The Allianz Safety and Shipping Review consistently reports between 50 and 100 total vessel losses annually in recent years, with human factors identified as a contributing element in a substantial proportion of incidents (Allianz Global Corporate & Specialty, 2023). In parallel, surveys of seafarer well-being indicate elevated levels of fatigue, with over 60% of respondents reporting insufficient sleep during contracts (Carotenuto, Molino, & Ghislieri, 2023). These findings underscore the extent to which environmental exposure and work intensity shape lived experience at sea. The physicality of maritime labor—long shifts, confined spaces, and continuous operational demands—anchors social relations in shared bodily conditions, linking interpersonal dynamics to material constraints.

Taken together, these empirical patterns support a reconceptualization of identity and culture as outcomes of structured mobility, stratified interaction, and embodied practice. Rather than emerging from stable communities or territorially bounded systems, cultural formations in maritime contexts are produced through repeated coordination under conditions of inequality and constraint. The ship, in this sense, operates as a site where global labor regimes are translated into everyday social arrangements, generating forms of belonging that are contingent, processual, and materially grounded. Such findings align with broader shifts in labor geography and mobility studies, which emphasize the need to situate cultural analysis within the infrastructures and metrics that organize movement at a global scale (Walters & Bailey, 2023).

4. Cultural Practices and Hybrid Identities

Rituals, food practices, religious observance, and leisure activities aboard commercial vessels constitute structured yet adaptive domains through which social cohesion is maintained under conditions of diversity. Empirical studies indicate that shared meals remain one of the few consistent spaces of interaction across ranks and nationalities, although menu composition often reflects negotiated compromises shaped by dominant crew groups and supply constraints (Baylon & Santos, 2022). Religious practices, including prayer gatherings or observance of major holidays, are typically accommodated within operational limits, reinforcing both individual identity and collective recognition of difference (Wu & Sampson, 2021). Leisure activities, such as film viewing, digital communication, or informal celebrations, further contribute to the formation of a common social environment, albeit one mediated by access to technology and hierarchical privilege. These practices do not reproduce stable cultural traditions in their original form but are reconfigured through the material and temporal constraints of shipboard life, resulting in patterned yet fluid expressions of belonging (Kim & Lee, 2023).

Shared exposure to occupational risk, spatial confinement, and prolonged separation from shore-based life generates a distinct layer of collective experience that shapes interpersonal relations. Quantitative research shows that over 50% of seafarers report high or very high levels of work-related stress, with fatigue and isolation identified as primary contributing factors (Oldenburg & Jensen, 2022). These conditions necessitate forms of cooperation that extend beyond formal job roles, particularly in safety-critical situations where coordination is essential. Ethnographic and survey-based studies demonstrate that such shared pressures can foster situational solidarities, even across entrenched ethnic or hierarchical divisions (Papachristou, Stamatopoulou, & Theotokas, 2020). At the same time, these solidarities remain contingent and reversible, as structural inequalities embedded in contracts and rank systems continue to shape authority and decision-making. The social environment is therefore characterized by a tension between collective dependence and institutionalized differentiation. The emergence of hybrid cultural forms in maritime settings can be traced to repeated interaction under standardized operational frameworks. Communication practices provide a clear example: Maritime English functions as a regulated lingua franca, enabling coordination while simultaneously producing simplified and hybridized linguistic forms (Pritchard & Zhao, 2021). Similarly, culinary practices evolve through the blending of ingredients, techniques, and preferences, often resulting in meals that cannot be attributed to a single national tradition but reflect iterative adaptation. Recent studies emphasize that such hybridity is not spontaneous but conditioned by organizational structures, including catering systems, work schedules, and resource allocation (Tang, Llangco, & Zhao, 2021). Cultural exchange is therefore embedded within institutional parameters, producing forms that are both innovative and constrained. These hybrid configurations illustrate how culture operates as a practical response to diversity within a regulated environment.

Identity, within this context, is best understood as a processual and situational construct rather than a fixed attribute. Longitudinal studies of seafarers show that self-identification shifts across contracts, crews, and career stages, influenced by changing roles, experiences, and social networks (Alderton & Winchester, 2022). Rather than adhering to singular national or ethnic categories, individuals often navigate multiple affiliations, selectively emphasizing aspects of identity depending on context. This fluidity is reinforced by the cyclical nature of maritime employment, which alternates between shipboard and shore-based life, each with distinct normative frameworks (Cahoon & Haugstetter, 2021). At the same time, institutional classifications—such as nationality in contracts or rank in organizational hierarchies—continue to impose fixed categories that structure opportunity and interaction (Zhang & Zhao, 2023). Identity thus emerges through the interplay between individual agency and structural constraint, shaped by repetition, adaptation, and the material conditions of maritime labor.

5. Conclusion

The analysis has shown that maritime environments require a reconsideration of how identity and culture are conceptualized under conditions of structured mobility and institutional constraint. Across the examined dimensions, transnational labor systems, regulated mobility, stratified diversity, and embodied experience converge to produce social formations that do not align with territorially fixed or culturally homogeneous models. Instead, identity emerges as situational and processual, shaped through repeated interaction within bounded yet globally connected settings. Cultural practices aboard ships reflect this condition: they are neither direct extensions of national traditions nor entirely novel constructs, but adaptive configurations formed within operational, hierarchical, and environmental limits. The ship thus functions as a materially grounded site where global inequalities are reproduced while simultaneously generating forms of coexistence and negotiation that challenge static analytical frameworks.

Future research should move toward more granular and comparative approaches that capture variation across vessel types, trade routes, and organizational regimes. Longitudinal studies would be particularly valuable in tracing how identities evolve across multiple contracts and career trajectories, especially in relation to shifting labor markets and technological change. Greater integration of quantitative data with ethnographic insight could clarify how structural factors, such as rank distribution, contract duration, and fatigue levels, intersect with cultural practices and social relations. In addition, the impact of digital communication technologies and increasing automation on shipboard interaction remains insufficiently examined. Addressing these directions would refine current theoretical models by anchoring them more firmly in empirical patterns, while extending the analysis of maritime labor as a critical domain for understanding identity and culture in mobile and unequal global systems.

BIBLIOGRAPHY:

1. Acejo, I., Abila, S., & Sampson, H. (2018). The causes of maritime accidents in the period 2002–2016. Marine Policy, 98, 158–166. https://doi.org/10.1016/j.marpol.2018.09.002
2. Alderton, T., & Winchester, N. (2022). Global labour markets and the changing identity of seafarers. Maritime Policy & Management, 49(6), 845–860. https://doi.org/10.1080/03088839.2021.1955072
3. Allianz Global Corporate & Specialty. (2023). Safety and shipping review 2023. Allianz.
4. Baylon, A. M., & Santos, V. (2022). Food practices and social interaction among multinational crews. International Maritime Health, 73(3), 150–158. https://doi.org/10.5603/IMH.2022.0026
5. BIMCO & International Chamber of Shipping (ICS). (2021). Seafarer workforce report 2021. BIMCO/ICS.
6. Borovnik, M. (2020). Occupational health and safety of merchant seafarers: Maritime industry issues. Marine Policy, 115. https://doi.org/10.1016/j.marpol.2020.103873
7. Cahoon, S., & Haugstetter, H. (2021). Seafarer careers and mobility patterns in global shipping. WMU Journal of Maritime Affairs, 20(2), 223–240. https://doi.org/10.1007/s13437-021-00230-5
8. Carotenuto, A., Molino, M., & Ghislieri, C. (2023). Psychological well-being of seafarers: A systematic review. International Maritime Health, 74(1), 1–10. https://doi.org/10.5603/IMH.2023.0001
9. Coe, N. M., Johns, J., & Ward, K. (2020). Mapping the global production network of seafarer labor. Global Networks, 20(3), 457–476. https://doi.org/10.1111/glob.12268
10. Galam, R., Acejo, I., & Turgo, N. (2024). Asia Pacific and the global maritime industry: Hierarchies, vulnerabilities, solidarities. Asian and Pacific Migration Journal, 33(1). https://doi.org/10.1177/01171968241245382
11. International Labour Organization. (2021). World employment and social outlook: The role of seafarers in global trade. ILO.
12. International Maritime Organization. (2022). Women in maritime survey 2021. IMO.
13. Kim, H., & Lee, J. (2023). Leisure and well-being among seafarers in confined environments. Marine Policy, 147. https://doi.org/10.1016/j.marpol.2022.105347
14. Markkula, J. (2021). Containing mobilities: Changing time and space of maritime labor. Focaal, 2021(89), 25–39. https://doi.org/10.3167/fcl.2021.890103
15. McKay, S., & Hogg, R. (2021). Seafarers and transnationalism: Belonging across borders. Global Networks, 21(2), 278–295. https://doi.org/10.1111/glob.12302
16. Notteboom, T., & Pallis, A. (2021). IAPH-WPSP port economic impact barometer. Maritime Economics & Logistics, 23(2), 1–10. https://doi.org/10.1057/s41278-020-00167-6
17. Oldenburg, M., & Jensen, H. J. (2022). Stress and strain among seafarers related to occupational demands. International Archives of Occupational and Environmental Health, 95(4), 817–826. https://doi.org/10.1007/s00420-021-01776-5
18. Papachristou, A., Stamatopoulou, M., & Theotokas, I. (2020). Maritime labour conditions and seafarers' well-being. Sustainability, 12(11), 4630. https://doi.org/10.3390/su12114630
19. Pritchard, B., & Zhao, M. (2021). Maritime English and communication in global shipping. Journal of Maritime Research, 18(1), 45–56.
20. Sampson, H., & Ellis, N. (2019). Seafarers and transnational cultures. Work, Employment and Society, 33(4), 639–655. https://doi.org/10.1177/0950017018781374

21. Swift, O. (2022). Cultural hybridity in maritime contexts. Journal of Maritime Studies, 15(2), 45–60.
22. Tang, L., Llangco, M., & Zhao, M. (2021). Transformations in seafarer labour and shipboard culture. Work, Employment and Society, 35(6), 1097–1115. https://doi.org/10.1177/0950017020968236
23. Walters, D., & Bailey, N. (2023). Lives in peril: Globalized shipping and the safety of seafarers. Safety Science, 158. https://doi.org/10.1016/j.ssci.2022.105964
24. Wu, B., & Sampson, H. (2021). Religious diversity and practice among seafarers. Marine Policy, 132. https://doi.org/10.1016/j.marpol.2021.104676
25. Zhang, P., & Zhao, M. (2023). Identity negotiation in transnational maritime labour markets. Global Networks, 23(2), 312–329. https://doi.org/10.1111/glob.12345
26. Zhao, M., Amante, M. S. V., & Sampson, H. (2020). Chinese seafarers in a global labour market. Marine Policy, 115. https://doi.org/10.1016/j.marpol.2020.103858

ENVIRONMENTAL PROTECTION AND LEGAL RESPONSIBILITY IN THE DANUBE DELTA

Ileana Nicolau
Lecturer, PhD, Spiru Haret" University of Constanţa

Abstract: *Environmental protection in the Danube Delta is based on principles such as sustainable development, pollution prevention, and the conservation of natural resources. Economic activities such as fishing, tourism, or naval transport are strictly regulated to reduce their negative impact on ecosystems. For example, fishing is only allowed during certain periods and in specific areas, and the use of destructive methods is prohibited by law. Legal responsibility in this context lies with both individuals and legal entities. Any activity that negatively affects the environment may lead to sanctions, ranging from administrative fines to criminal liability in serious cases, such as poaching or intentional pollution.*

Keywords *: Danube Delta, sustainable development, pollution prevention, natural resources*

Introducere

Necesitatea protecţiei naturii este o problemă de care depinde buna desfăşurare a vieţii economico-sociale, fiind un element indispensabil pentru dezvoltarea socială şi economică constantă şi armonioasă atât pentru fiecare ţară şi pentru întreaga societate umană.

Conservarea diversităţii calitative şi cantitative a naturii corespunde celor mai înalte interese ale omenirii, ceea ce impune aprecierea valorii şi importanţei sale.

Delta Dunării este o regiune de importanţă naţională şi internaţională, dar care este şi foarte fragilă, fiind supusă poluării sub diferite forme dar şi unei exploatări naţionale, cu consecinţe negative.[1]

În scopul opririi proceselor de degradare a Deltei Dunării şi a reconstrucţiei sale ecologice, au fost luate o serie de măsuri, inclusiv legislative.[2] Astfel, prin Decretul nr.103/1990 s-a dispus oprirea lucrărilor de aplicare a programului de amenajare şi expoatare integrală a Deltei, în scopul elaborării de studii ce cuprind măsuri pentru utilizarea raţională, redresarea şi menţinerea echilibrului ecologic în zonă. A urmat Decretul nr.187/1990, prin care ţara noastră a aderat la *Convenţia privind patrimoniul mondial, cultural şi natural* iar Delta Dunării a fost înscrisă în 1991 pe lista patrimoniului mondial, fiind declarată rezervaţie a biosferei. Convenţia consacră principiul conform căruia toate statele sunt obligate să-şi protejeze bunurile excepţionale, care privite colectiv aparţin întregii omeniri, fiind interzise măsurile ce pot prejudicia acest patrimoniu mondial.

Delta Dunării a fost înscrisă şi pe lista aferentă *Convenţiei asupra zonelor umede, de la Ramsar, din 1972*, prin care i s-a stabilit un regim naţional şi internaţional de protecţie şi conservare.

Reglementarea actuală a respectivei arii protejate s-a făcut prin Legea nr. 82 din 20 noiembrie 1993 privind constituirea Rezervaţiei Biosferei „Delta Dunării", zonă de importanţă ecologică naţională şi internaţională, care cuprinde următoarele unităţi fizico-geografice: Delta Dunării, sărăturile Murighiol - Plopu, complexul lagunar Razim-Sinoe, Dunărea maritimă până la Cotul Pisicii, sectorul Isaccea - Tulcea cu zona inundabilă, litoralul Mării Negre de la Braţul

[1] Abdelazim M. Negm, Diaconu Daniel Constantin (2022). *The Danube River Delta*. Springer Nature,p.33;
[2]Abdelazim Negm, Zaharia Liliana, Toroimac Gabriela Ioana (2022). *The Lower Danube River: Hydro Environmental Issues and Sustainability*. Springer,p.8, https://doi.org/10.1007/978-3-031-03865-5;

Chilia până la Capul Midia, apele maritime interioare şi marea teritorială, până la izobata de 20 m inclusiv.[3]

Limita continentală a rezervaţiei este reprezentată de contactul Podişului Dobrogean cu zonele umede şi palustre

Profesorul Mircea Dutu vorbeste despre posibilitatea recunoașterii de drepturi ale Naturii și, în acest context, a personalității juridice conferite unor entități ale sale în considerarea reevaluării raportului dintre om și mediul său de existență. În ecuația acestei reformulări fundamentale a concepției generale și a abordării juridice alături de probleme ecologice majore, precum schimbarea climatică și erodarea biodiversității și cu același titlu de gravitate și importanță se înscrie și chestiunea protecției apelor dulci, amenințate prin utilizarea excesivă și poluarea masivă și generalizată.[4]

Printre instrumentele juridice destinate acestui scop și promovate cu insistență în ultima perioadă se numără și recunoașterea, în favoarea fluviilor și a râurilor a unei personalități juridice purtătoare de drepturi proprii, cum ar fi cel de a exista și de a regenera ciclurile lor naturale. Transformarea statutului cursurilor de apă de la cel de obiect la ipostaza de subiect de drept e văzută ca o posibilitate de a constitui o etapă semnificativă în protecția acestor ecosisteme. Mișcarea pentru drepturile naturii, în general și cele ale fluviilor și râurilor, în special apărută în America Latină, Asia și Australia se afirmă și în Europa prin exemple relevante din Marea Britanie, Franța și Spania. În acest context se ridică, având în vedere aceste tendințe, importanța excepțională și situația existentă, întrebarea dacă nu s-ar cuveni ca și Dunărea și în special Delta acesteia, patrimoniu natural al umanității, să se bucure de o atare atenție și de un asemenea regim juridic inovant.

Zonele de protecţie ale Rezervaţiei

Protecţia şi conservarea teritoriului rezervaţiei se fac în mod diferit, în funcţie de elementele supuse ocrotirii. Potrivit Anexei I din H.G. 248/ 27.05.1994, care a modificat Legea 82/1993, sunt prevăzute 3 zone de protecţie în Rezervaţia Biosferei „Delta Dunării". Mai întâi sunt zonele cu regim de protecţie integrală, care cuprind: a) formaţiunile fizice şi biologice sau grupările de asemenea formaţiuni care au o valoare universala excepţională din punct de vedere ştiinţific sau estetic; b) habitatele speciilor de animale şi vegetale ameninţate care au o valoare universală excepţională din punct de vedere ştiinţific sau al conservării lor; c) siturile naturale care au o valoare excepţional din punct de vedere ştiinţific şi istoric, al conservării sau al frumuseţii lor. Zonele cu regim de protecţie integrala se stabilesc prin hotărâre a Guvernului, la propunerea Consiliului ştiinţific al Administraţiei rezervaţiei, cu avizul Academiei Romane şi al Ministerului Mediului şi Gospodării Apelor. În cadrul zonelor cu regim de protecţie integrala se pot desfăşura activităţi care au următoarele obiective: a) cercetarea evoluţiei zonei, menţinerea şi conservarea calităţilor acesteia, monitorizarea principalilor parametri ce îi definesc starea de evoluţie; b) cercetarea biologiei zonei; c) realizarea acţiunilor de paza şi control asupra zonei de către personalul Administraţiei rezervaţiei. Accesul în interiorul zonelor cu regim de protecţie integrala şi desfăşurarea activităţilor prevăzute la art. 29 se realizează numai în baza autorizaţiei emise de Administraţia rezervaţiei. În cadrul rezervaţiei sunt 18 zone în regim de protecţie integrală, ce ocupă o suprafaţă totală de 50 600 ha (8,7% din suprafaţa rezervaţiei).[5]

[3] Ionita-Burda Stefania Diana, Ionita Gheorghe-Iulian (2024), *Dreptul protecției mediului, Ed. a VI-a*, Universul Juridic, p.45;
[4] https://www.juridice.ro/essentials/7111/un-nou-posibil-subiect-de-drept-delta-dunarii
[5] Lupu, G., Covaliov, S., Doroftei, M., et al. (2025), *Status of biodiversity, reed habitats, sustainable exploitation of natural resources and invasive species in Danube Delta Biosphere Reserve, XIV / ARPHA Research preprint*,p.4, https://doi.org/10.3897/arphapreprints.e172566;

Zona Roşca-Buhaiova (9.625 ha). Zona Roşca-Buhaiova este situata în nordul depresiunii Matita-Merhei şi este constituită dintr-un complex de lacuri.

Din punct de vedere ecologic, Zona Roşca-Buhaiova figurează pe lista rezervaţiilor naturale din România încă din anul 1970, iar începând din anul 1979 a fost declarata rezervaţie a biosferei (împreună cu Pădurea Letea). Nucleul acestei zone de regim de protecţie integrala îl constituie lacurile Roşca şi Buhaiova. În mod corespunzător, şi fauna acestei zone protejate prezintă o remarcabila diversitate reprezentată de mamifere: vidra, nurca, hermelina, bizam, câine enot, vulpe, mistreţ etc., de fauna ornitologica: prezenta celei mai mari colonii de pelican comun din Europa, a coloniilor mixte de ardeidae, aproape majoritatea speciilor de anatidae şi paseriforme caracteristice deltei, precum şi a faunei de nevertebrate. Bazinele acvatice stagnante sunt invadate de specii de nufăr (alb şi galben), piciorul cocoşului, Hydrocharis, Limnanthemum, Trapa natans, Stratiotes raloides. În apele sărace în nitraţi, din unele japşe sau ochiuri de apa dintre plauri, apar plantele carnivore Utricularia şi Aldrovanda. Flora submersă este alcătuită din majoritatea speciilor cunoscute şi din alte ape continentale. În stufărişurile compacte se concentrează aproape toată flora europeană de plante amfibii, reprezentative fiind, printre altele: Dyroperis thelipteris, Solanum dulcamara, Euphorbia palustris, specii de Carex Denanthe etc., dar şi specii rare ca: Acorus calanus sau Calla palustris.

Pădurea Letea (2.825 ha). Zona de regim de protecţie integrala Letea este aşezata pe grindul cu acelaşi nume, unul dintre cele mai vechi grinduri ale deltei. Zona forestieră naturala Letea a fost pusă sub ocrotire încă din anul 1930, devenind rezervaţie naturala în anul 1938. Ocupă un relief puţin înalt faţa de restul deltei, cu dune fluvio-marine, paralele cu litoralul, care găzduiesc pădurea cu acelaşi nume ce reprezintă un tip particular de vegetaţie. Pădurea care se dezvolta în spaţiul interdunelor sub forma unor fâşii late de 10-250 m (hasmacuri) despărţite de spinările dunelor este alcătuită, în principal, din: stejarul de lunca , stejarul brumăriu, plopul alb, plopul negru, frasinul de lunca, frasinul de balta, părul, teiul canalul de legatură cu Lacul Dracului, limita nordica a lacurilor Dracului şi Babina; la vest, de canalul Radacinoasele, canalul ocolitor al amenajării piscicole Chilia pînă la confluenta cu bratul Cernovca. [6]

O caracteristica a zonei o constituie abundenta plantelor căţărătoare care conferă pădurii un aspect subtropical. Pădurea se extinde în mod natural prin speciile de avangardă: porumbar, catina osie şi catina alba care în unele porţiuni, către Litoral, se dezvoltă luxuriant, alcătuind adevărate baraje impenetrabile. În covorul vegetal se întâlnesc, de asemenea, şi alte specii rare: volbura de nisip, brânduşa de nisip. Fauna este reprezentată de Haliaetus albicilla (codalbul), Circaetus galicus, Milvus migrans, Bubo bubo, de câteva rarităţi hepatologice: Eremuias arguta, Vipera ursini renardi, precum şi de circa 1.600 specii de entomofauna identificate până în prezent.

Lacul Răducu (2.500 ha). Zona cu regim de protecţie integrala Lacul Răducu este situată în partea centrala a deltei maritime şi în sudul formaţiunilor de grinduri Letea. Din punct de vedere ecologic zona cuprinde lacuri cu apa dulce alimentate din ultimul braţ al marelui "M", situate într-o zona tipica de dezvoltare a grindurilor fluvio-marine dintre Chilia şi Sulina. Bazinele acvatice sunt anturate de grinduri marine cu soluri sărace, mobile sau slab fixate cu Elymus sabulosus, Carex ligerica şi Agropyrum elongatum, pajişti stepice cu Salix repens şi Euphorbia secueriana, sau arii de depresionare cu apa temporară caracterizată de tufe cu Juncus gerardii.[7]

Lacul Nebunu (115 ha). Zona este situată în complexul lacustru SonteaFurtuna, cuprinzând lacul Nebunu şi zona adiacentă, delimitată de gârla Sontea la sud şi de limitele

[6] Gogaladze, A., Biesmeijer, J. C., Son, M. O., et al. (2022). *Legal framework for Pontocaspian biodiversity conservation in the Danube Delta (Romania and Ukraine)*. *Frontiers in Conservation Science*, Volume 3, p.13, https://doi.org/10.3389/fcosc.2022.814781;

[7] https://www.descoperadeltadunarii.ro/zone-strict-protejate-delta-dunarii/

lacului Nebunu, la vest, nord şi est. Caracterizată ecologic această subdiviziune şi împrejurimile sale constituie o zona lacustra de mică întindere, caracteristică deltei fluviale ce găzduieşte biocenoze specifice, adaptate la amplitudini mari ale undei de viitură. Sunt asigurate în aceasta zonă condiţii bune de cuibărit pentru anatidae şi pentru hrana limicolelor, în lunile de vară. Datorită izolării sale, lacul asigură condiţii optime de reproducere şi creştere pentru ihtiofauna specifică lacurilor de întindere redusă şi adâncime mica.

Vatafu-Lungulet (1.625 ha). Zona este situată în complexul lacustru Roşu-Puiu cuprinzând bazine acvatice naturale, lacurile Porcu, Porculeţ. Ecologic, zona a fost selecţionata pe considerentul ca aceasta cuprinde forme diverse de relief: grinduri, japşe, depresiuni, formaţiuni de plauri plutitori şi fixaţi, pajişti halofile şi este caracterizată, în principal, prin existenţa biocenozelor adaptate la condiţiile de viata eurihaline.

Padurea Caraorman (2.250 ha). Zona forestieră Caraorman ocupă partea centrala a grindului cu acelaşi nume, grind de origine marină. Din punct de vedere ecologic zona cuprinde cele mai dezvoltate şi reprezentative dune denudate din delta şi pădurea Caraorman dezvoltată, îndeosebi în partea sudica a grindului. Nucleul valoros, în suprafaţă de circa 700 ha cuprinde, alături de un variat arboret de lunca format din plop, frasin şi stejar, subarboret de zalog, Salix, Tamarix etc. Extremitatea sudică a pădurii păstrează exemplare monumentale de stejari, cu diametre între 4,20 - 4,70 m. Ca şi în pădurea Letea, asociaţiile vegetale găzduiesc animale nevertebrate, îndeosebi insecte şi vertebrate-mamifere. Ca avifauna, pădurea găzduieşte îndeosebi vulturul codalb şi corbul.[8]

Sărături Murighiol (87 ha). Zona Sărături este situata între localităţile Murighiol şi Plopu1. Lacul Sărături Murighiol este situat în terasa Dunării, are o lungime de circa 2 km şi o lăţime maxima de 500 m. Apele lacului sunt puternic salinizate de tip cloruro-sulfatic, caracterizate prin marea bogaţie de zoo- şi fitoplancton.

Arinişul Erenciuc (50 ha). Zona Erenciuc cuprinde arinişul situat de o parte şi de alta a canalului de acces în lacul Erenciuc. Aceasta zonă este singura zonă forestieră din deltă în care arinul negru (Alnus glutinosa) se dezvoltă compact. În ariniş cuibăreşte vulturul codalb (Haliaetus alibicilla) care găseşte condiţii optime de adăpost.

Insula Popina (98 ha). Insula Popina este situată în nordul lacului Razim, în apropierea amenajărilor piscicole Iazurile şi Sarinasuf şi a localităţii Iazurile. Insula Popina reprezintă un rest de grind continental stâncos care constituie un loc important de popas al pasărilor migratoare şi de cuibărit pentru califarul alb. Primăvara, în această zona cu vegetaţie săraca şi pitică se pot întâlni păsări de mlaştină (codobaturi venite din Congo), păsări de pădure: privighetoarea roşcata, presura cap negru, ciocârlia de Baragan etc.

Capul Doloşman (125 ha). Este reprezentat de extremitatea estica a promontoriului Doloşman din apropierea localităţii Jurilovca cuprinzând amplasamentul ruinelor cetăţii greco-romane Argamum (sec. V i.e.n.) şi zona de abrupt a falezei acestui promontoriu, până la priza staţiei de pompare pentru irigaţii Sălcioara. Această zonă este importanta pentru conservarea vegetaţiei xerofite, pentru cuibăritul lastunului mare (Apus), pietrarului negru, precum şi pentru protecţia dihorului pătat şi a şarpelui rău şi a şarpelui de apa. Zona are şi importanţă arheologică, existând aici vestigii ale vechilor civilizaţii.

Grindul Lupilor (2.075 ha). Zona Grindul Lupilor este situata în partea de sud a rezervaţiei Datorită poziţiei sale, între lacurile Razim şi Sinoie, având cotele reliefului reduse (0,5-1,5 m altitudine) şi o vegetaţie specifică solurilor nisipoase de origine marina, zona reprezintă un important refugiu de cuibărit şi hrănire a pasărilor. Îndeosebi în perioada migraţiei de toamna, zona devine o impresionanta concentrare a faunei ornitologice şi, în special, a oaspeţilor de iarna (gâşte, rate), deoarece în lacul Sinoie apa este mai sărata la sud de grindul Lupilor decât la nord, spre Razim. Datorită cotelor reduse şi a condiţiilor favorabile,

[8] https://www.descoperadeltadunarii.ro/zone-strict-protejate-delta-dunarii/

zona are şi o mare importanta pentru reproducerea naturala a peştilor din speciile: crap, şalău, plătica etc.

Dunărea – patrimoniu natural inestimabil, de apărat și păstrat prin drept [9]

Unitatea indestructibilă dintre români ca popor și civilizație și Dunăre e dovedită și ilustrată pe deplin de istorie. Marele Herodot relatând la 514 î.e.n. despre locurile noastre le identifica precizând că: „În această parte… se varsă în mare Istrul, prin cinci guri… cel mai mare din toate apele câte le-am văzut; curge întotdeauna la același nivel, atât vara cât și iarna. El este primul dintre râurile Sciției… și ajunge la o astfel de mărime fiindcă se varsă și alte râuri într-însul". În vâltoarea epocii moderne și conform aspirațiilor sale, în 1883 Mihail Kogălniceanu concluziona vizionar: „De la moșii și strămoșii noștri, există în poporul român instinctul că fără Dunăre România nu poate fi și nu ar avea rațiune de a fi". Referindu-se la influența în general a pământului asupra istoriei noastre, istoricii Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu considerau un „fapt hotărâtor" acela „că pe la noi trece și chiar se termină una din marile căi internaționale: Dunărea. Pe această cale lesnicioasă au umblat din timpuri străvechi oamenii, fie coborând din centrul Europei spre Mare, fie urcând spre izvoare. Cine stăpânește Dunărea în bazinul său inferior și mai ales gurile ei, acela joacă un rol și are o răspundere nu numai în istoria locală, dar și în cea continentală. Părți întregi din istoria noastră, secolul al XV-lea și al XIX-lea mai ales, capătă adevăratul lor înțeles numai privite în legătură cu problema Dunării". În mitologia romană fluviul personifica pe Danubius, zeul apelor, iar dacii se împărtășeau cu apa sa înainte de a pleca la război, spre a fi astfel ajutați în izbândă. Asemenea credințe au fost preluate și exprimate sub diferite forme, specifice și în imaginarul comun al românilor de mai târziu reflectând atașamentul lor de marele fluviu și înțelegerea rosturilor sale în împlinirea destinului național. Din punct de vedere juridic, regimul internațional al fluviului, începând cu tratatul de la Paris din 1856 și până la cel de la Belgrad din 1948, a fost marcat definitoriu de mizele geostrategice europene și de datele echilibrului de forțe aferent.

Aspectele de protecție a fluviului împotriva poluării s-au manifestat relativ târziu în ultimele decenii ale secolului al XX-lea, culminând cu adoptarea la 29 iunie 1994, la Sofia a Convenției privind cooperarea pentru protecția și utilizarea durabilă a fluviului Dunărea. Ca parte exclusiv românească a fluviului, Delta sa este supusă în prezent unui regim complex de protecție, conservare și dezvoltare, în multipla sa ipostază de rezervație a biosferei, sit (obiectiv) al patrimoniului mondial (natural), sit al rețelei europene „Natura 2000" și zonă umedă de importanță internațională, în condițiile convențiilor internaționale pertinente, ratificate de România și a legislației interne în materie. În această ultimă privință, este relevantă în primul rând Legea nr. 82 din 20 noiembrie 1993 privind construirea Rezervației Biosferei „Delta Dunării" (cu modificările și completările ulterioare).[10] Ea cuprinde o serie de dispoziții și măsuri care se constituie în premise ale unui eventual demers de recunoaștere a unei personalități juridice a Deltei ori chiar și a altei porțiuni a Dunării. Astfel, este garantat „dreptul populației locale din interiorul Rezervației Biosferei „Delta Dunării" de a păstra obiceiurile specifice locale și activitățile tradiționale" (art. 8) și, în acest scop, reprezentanți ai comunităților locale care dețin cu orice titlu suprafețe, bunuri sau au interese în perimetrul rezervației și care sunt implicate și interesate în aplicarea măsurilor de protecție, conservare și dezvoltare durabilă a zonei fac parte din Consiliul consultativ de administrație al Rezervației (art. 4(1)), iar printre atribuțiile Administrației Rezervației se numără și cea de a „sprijini și proteja activitățile economice tradiționale ale populației locale" [art. 4 lit. g)]. [11]

[9] https://www.juridice.ro/essentials/7111/un-nou-posibil-subiect-de-drept-delta-dunarii
[10] Dutu-Buzura, Andrei,(2026), *Tratat de dreptul mediului*, Universul Juridic,p.34;
[11] https://www.juridice.ro/essentials/7111/un-nou-posibil-subiect-de-drept-delta-dunarii

Desigur, configurarea statutului cuvenit de recunoaștere a unei personalități juridice proprii, cu drepturi primordiale la existență, conservare, regenerare ar presupune instituirea unei guvernanțe speciale, având în vedere deopotrivă tripla importanță excepțională și dubla sa semnificație (naturală și cultural-civilizațională): pentru comunitatea locală, pentru români și România ca spațiu geografico-istoric și pentru întreaga umanitate ca valoare naturală excepțională. Aceasta implică măsuri juridice adecvate și de protecție conjugate, o reprezentare corespunzătoare în structurile internaționale aferente și o deschidere la o acțiune în apărare spre toate instanțele competente în materie. Fără îndoială, o asemenea inițiativă ar porni de la îngrijorarea provocată de riscurile care apasă și efectele negative generate asupra mediului deltaic, care îl amenință cu distrugerea sa ireversibilă, ceea ce e de neadmis de către toți.[12] De altfel, chiar legea de instituire a statutului complex de rezervație de acum trei decenii a pornit tocmai de la preocupările provocate și efectele distructive antrenate de planul regimului comunist din 1989 de „exploatare integrată și valorificare integrală a resurselor naturale ale Deltei" și de a nu permite repetarea și materializarea lor.

Din acest punct de vedere recunoașterea unei personalități juridice Deltei Dunării ar constitui deopotrivă un semnal de alarmă și un punct de plecare al unei acțiuni responsabile care, înțeleasă în autenticele sale resorturi și percepută în deplinele ei semnificații s-ar impune de la sine. Ea ar repara prejudiciile aduse și ar garanta continuarea sistemului deltaic în datele sale inconfundabile.

Concluzii

Protecția juridică a Deltei Dunării reprezintă una dintre cele mai importante provocări și responsabilități ale dreptului mediului contemporan, având în vedere valoarea ecologică, economică și culturală excepțională a acestei regiuni. Analiza cadrului legislativ național și internațional demonstrează că Delta Dunării beneficiază de un regim juridic complex, construit pe principiile conservării biodiversității, utilizării durabile a resurselor naturale și cooperării instituționale. Totuși, existența unor norme juridice numeroase nu garantează, în mod automat, și eficiența protecției mediului, dacă acestea nu sunt aplicate riguros și adaptate permanent la realitățile actuale.

Importanța juridică a Deltei Dunării derivă atât din statutul său de rezervație a biosferei, cât și din recunoașterea internațională acordată prin includerea sa în patrimoniul mondial UNESCO și în cadrul convențiilor internaționale privind protecția ecosistemelor și a speciilor rare. Aceste mecanisme juridice internaționale impun statului român obligația de a adopta măsuri concrete pentru prevenirea degradării mediului și pentru conservarea echilibrului ecologic al zonei. În acest sens, dreptul mediului capătă un rol esențial, devenind instrumentul prin care sunt armonizate interesele economice cu necesitatea protejării patrimoniului natural.

De asemenea, cercetarea evidențiază faptul că protecția juridică a Deltei Dunării trebuie analizată într-o perspectivă interdisciplinară, deoarece problemele cu care se confruntă regiunea — poluarea, braconajul, exploatarea excesivă a resurselor piscicole, turismul necontrolat și schimbările climatice — depășesc sfera strict juridică. În lipsa unei colaborări eficiente între autoritățile publice, organizațiile de mediu, comunitățile locale și organismele internaționale, normele juridice riscă să rămână insuficiente sau dificil de aplicat în practică. Prin urmare, eficiența protecției Deltei depinde nu doar de existența legislației, ci și de gradul de implementare, monitorizare și sancționare a încălcărilor.

Un aspect important îl constituie necesitatea consolidării mecanismelor de control și a răspunderii juridice pentru faptele care afectează ecosistemul deltaic. Aplicarea unor sancțiuni eficiente, proporționale și descurajatoare este indispensabilă pentru prevenirea activităților

[12] Rus, M.-I., Munteanu, I., Vaidianu, N., et al. (2025). *Research trends concerning the Danube Delta as a social-ecological system facing climate uncertainty*. *Earth*, 6(1), p.,3, https://doi.org/10.3390/earth6010007;

ilegale care pun în pericol biodiversitatea și resursele naturale ale regiunii. Totodată, dezvoltarea unei jurisprudențe solide în materia protecției mediului poate contribui la interpretarea și aplicarea unitară a normelor juridice, oferind un cadru mai clar pentru apărarea interesului public ecologic.

În egală măsură, este necesară promovarea educației juridice și ecologice în rândul populației locale și al turiștilor, întrucât protecția reală a Deltei Dunării nu poate fi realizată exclusiv prin intervenția autorităților. Respectarea normelor de mediu trebuie să devină o responsabilitate colectivă, bazată pe conștientizarea valorii patrimoniului natural și a efectelor negative pe care activitățile umane le pot produce asupra ecosistemelor fragile.

În concluzie, protecția juridică a Deltei Dunării constituie un domeniu de interes major pentru dreptul intern și internațional, reflectând preocuparea globală pentru conservarea mediului și dezvoltarea durabilă. Deși cadrul legislativ existent oferă instrumente importante de protecție, provocările actuale impun perfecționarea continuă a mecanismelor juridice și administrative, precum și intensificarea cooperării dintre instituții și societate. Numai printr-o aplicare eficientă a legii, prin responsabilitate colectivă și prin politici sustenabile poate fi asigurată conservarea pe termen lung a acestui ecosistem unic, în beneficiul generațiilor prezente și viitoare.

BIBLIOGRAPHY:

1. Abdelazim Negm, Diaconu Daniel Constantin (2022). *The Danube River Delta*. Springer Nature;
2. Abdelazim Negm, Zaharia Liliana, Toroimac Gabriela Ioana (2022). *The Lower Danube River: Hydro Environmental Issues and Sustainability*. Springer, https://doi.org/10.1007/978-3-031-03865-5;
3. Dutu-Buzura, Andrei,(2026), *Tratat de dreptul mediului*, Universul Juridic;
4. Gogaladze, A., Biesmeijer, J. C., Son, M. O., et al. (2022). *Legal framework for Pontocaspian biodiversity conservation in the Danube Delta (Romania and Ukraine)*. Frontiers in Conservation Science, Volume 3, https://doi.org/10.3389/fcosc.2022.814781;
5. Ionita-Burda Stefania Diana, Ionita Gheorghe-Iulian (2024), *Dreptul protecției mediului*, Ed. a VI-a, Universul Juridic;
6. Lupu, G., Covaliov, S., Doroftei, M., et al. (2025), *Status of biodiversity, reed habitats, sustainable exploitation of natural resources and invasive species in Danube Delta Biosphere Reserve, XIV /* ARPHA Research preprint, https://doi.org/10.3897/arphapreprints.e172566;
7. Rus, M.-I., Munteanu, I., Vaidianu, N., et al. (2025). *Research trends concerning the Danube Delta as a social-ecological system facing climate uncertainty*. Earth, 6(1);
8. Convenția Ramsar privind zonele umede (1971) ;
9. Convenția privind diversitatea biologică (CBD, 1992);
10. Directiva Habitate (92/43/CEE) ;
11. Directiva Păsări (2009/147/CE) ;
12. Legea nr. 82/1993 privind constituirea Rezervației Biosferei „Delta Dunării”, Monitorul Oficial nr. 283/1993;
13. Legea nr. 5/2000 privind amenajarea teritoriului național – Secțiunea III (zone protejate) ;
14. Legea nr. 167/2010 privind Fondul pentru mediu ;
15. O.U.G. nr. 195/2005 privind protecția mediului (aprobată prin Legea nr. 265/2006);
16. O.U.G. nr. 57/2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor

naturale, florei și faunei sălbatice ;
17. https://www.juridice.ro/essentials/7111/un-nou-posibil-subiect-de-drept-delta-dunarii
18. https://www.descoperadeltadunarii.ro/zone-strict-protejate-delta-dunarii/

METHODS OF IDENTIFYING ANTI-COMPETITIVE PRACTICES

Radu Iosof
Lecturer, PhD, "Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: *This paper analyzes the ways in which national and European authorities can identify anti-competitive practices, as set out in both European legislation and Romanian national law. It provides a comparative overview of the rules in this field, as well as the possibilities for notifying institutions with responsibilities in competition matters. At the same time, it examines the possibilities for self-initiated actions and market investigations carried out by these authorities. Following the presentation of the research, proposals de lege ferenda are made in this area, aimed at improving cooperation between authorities and at preventing and rapidly identifying cases of anti-competitive practices.*

Keywords: *Romanian Competition Council, competition law, European Competition Network (ECN), anti-competitive practices, european regulations*

Introducere

Funcționarea eficientă a economiei de piață depinde în mod esențial de existența unui mediu concurențial sănătos. Practicile anticoncurențiale, cum ar fi înțelegerile între competitori sau exploatarea abuzivă a unei poziții dominante, pot distorsiona mecanismele pieței, conducând la prețuri mai mari, calitate redusă și inovare limitată. În acest context, identificarea acestor practici devine o prioritate pentru autoritățile naționale și europene în domeniul concurenței.

Rolul central al Consiliului Concurenței din România este de a veghea la respectarea regulilor de piață în România, acționând în conformitate cu normele naționale și comunitare. Pe lângă supravegherea companiilor, acesta gestionează fluxul de informații privind ajutoarele de stat între autoritățile europene și furnizorii locali. Activitatea sa este structurată pe doi piloni: prevenția (prin analiza constantă a pieței) și corecția (prin sancționarea abaterilor). Scopul final este stimularea unei competiții loiale care să genereze beneficii reale pentru cetățeni.

Cadrul legal

În România, după 1989, odată cu apariția economiei de piață, s-a dezvoltat și piața concurențială, astfel că s-a impus reglementarea practicilor anticoncurențiale prin Legea nr. 11/1991[1] și a domeniului concurenței prin Legea nr.21/1996[2]. Desigur că aderarea României la Uniunea Europeană, începând cu 1 ianuarie 2007, a atras necesitatea corelării legislației naționale cu cea europeană. Astfel de exemplu, s-a adoptat OUG nr. 170/2020 [3] (transpunerea Directivei 2014/104/UE), care facilitează obținerea de despăgubiri de către victimele practicilor anticoncurențiale în fața instanțelor naționale

În prezent, legislația românească este armonizată cu cea europeană, rezultând un sistem coerent. Dreptul primar al Uniunii Europene, în materia concurenței, își are fundamentul în articolele 101–109 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE)[4], fiind

[1] Legea 11/1991 publicată în publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 24 din 30 ianuarie 1991 cu modificările ulterioare

[2] Legea nr.21/1996 republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 153 din 29 februarie 2016, cu modificările ulterioare

[3] O.U.G. nr.170/2020 privind acţiunile în despăgubire în cazurile de încălcare a dispoziţiilor legislaţiei în materie de concurenţă, precum şi pentru modificarea şi completarea Legii concurenţei nr. 21/1996, a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 952 din 16 octombrie 2020

[4] Tratatul privind Funcționarea Uniunii Eurpene este disponibil la adresa https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT

dezvoltat și completat printr-o serie de regulamente și directive adoptate la nivelul Uniunii Europene. Aceste reglementări vizează patru direcții principale.

În primul rând, articolul 101 TFUE interzice cartelurile și alte acorduri sau practici anticoncurențiale, inclusiv înțelegerile de tip coluziv[5] dintre întreprinderi. În al doilea rând, articolul 102 TFUE reglementează comportamentele abuzive ale întreprinderilor aflate într-o poziție dominantă pe piață, având ca scop prevenirea monopolurilor și protejarea concurenței efective.

O a treia direcție o reprezintă controlul concentrărilor economice, respectiv al fuziunilor și achizițiilor dintre societăți cu impact semnificativ asupra pieței europene. Acest aspect este reglementat prin Regulamentul (CE) nr. 139/2004 privind controlul concentrărilor economice[6]. De asemenea, a patra direcție este dată de legislația europeană care reglementează acordarea ajutoarelor de stat de către statele membre, atât sub formă directă, cât și indirectă, în temeiul articolului 107 TFUE și al altor acte normative relevante, inclusiv Regulamentul (UE) nr. 651/2014 [7].

Aplicarea dreptului concurenței la nivelul Uniunii Europene este realizată în principal de Comisia Europeană, prin Direcția Generală Concurență[8]. În anumite sectoare speciale, precum agricultura, atribuțiile privind gestionarea ajutoarelor de stat sunt împărțite și cu alte direcții generale ale Comisiei. Totodată, instituția europeană are dreptul de a solicita recuperarea ajutoarelor acordate nelegal, așa cum s-a întâmplat de exemplu, în cazul companiei Malev Hungarian Airlines în anul 2012[9]. De asemenea un rol important revine Curții de Justiție a Uniunii Europene, care prin hotărârile pronunțate fixează repere esențiale în dezvoltarea dreptului european al concurenței[10] .

Metode de identificare a practicilor anticoncurențiale

O primă metodă este analiza structurală a pieței. Această metodă implică evaluarea structurii pieței, utilizând indicatori precum: indicele Herfindahl-Hirschman (HHI); cota de piață; barierele la intrare. O concentrare ridicată a pieței poate sugera un risc crescut de comportamente anticoncurențiale.[11]

O altă metodă constă în analiza comportamentală a societăților. Aceasta presupune observarea directă a comportamentului firmelor și sesizarea unor aspecte care contravin

[5] Înțelegerile de tip coluziv (sau coluziunea) reprezintă acorduri secrete sau acțiuni coordonate între două sau mai multe întreprinderi, care în mod normal ar trebui să fie în concurență, cu scopul de a restrânge concurența și de a obține profituri mai mari, de obicei în detrimentul consumatorilor. Aceste practici sunt considerate extrem de nocive pentru funcționarea pieței și sunt interzise de legislația în domeniul concurenței.

[6] Regulamentul (CE) nr. 139/2004 din 20 ianuarie 2004 privind controlul concentrărilor economice între întreprinderi, publicat în Jurnalul Oficial L 024 29.1.2004, p. 1, cu modificările ulterioare, este pilonul legislativ al UE pentru controlul fuziunilor și achizițiilor, având ca scop prevenirea concentrărilor care ar obstrucționa semnificativ concurența efectivă pe piața internă. Acesta se aplică tranzacțiilor cu dimensiune europeană, impunând evaluarea impactului acestora asupra structurii pieței.

[7] Regulamentul (UE) nr. 651/2014 al Comisiei din 17 iunie 2014 (cunoscut sub numele de Regulamentul General de Exonerare pe Categorii - RGEC) de declarare a anumitor categorii de ajutoare compatibile cu piața internă în aplicarea articolelor 107 și 108 din tratat publicat în Jurnalul Oficial L 187 26.6.2014, p. 1, cu modificările ulterioare , definește anumite categorii de ajutoare de stat ca fiind compatibile cu piața internă, exceptându-le de la obligația de notificare prealabilă către Comisia Europeană. Acesta simplifică finanțarea proiectelor pentru IMM-uri, cercetare, mediu și dezvoltare regională.

[8] Mai multe informații despre Direcția Generală Concurență a Comisiei Europene, se regăsesc la https://op.europa.eu/ro/web/who-is-who/organization/-/organization/COMP

[9] Între anii 2007 și 2010, Statul Maghiar a injectat în mod repetat fonduri în Malev, care se confrunta cu o situație financiară dezastruoasă, pierderi constante și datorii mari. În ianuarie 2012, Comisia a stabilit că aceste finanțări constituie ajutor de stat nelegal, deoarece nicio companie privată (investitor în economie de piață) nu ar fi acordat astfel de fonduri în condițiile în care se afla Malev. Comisia a ordonat Statului Maghiar să recupereze aproximativ 300-350 milioane de euro (peste 100 de miliarde forinți) din ajutoare incompatibile. Mai multe la https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_12_7 și https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/all/job-losses-hungarian-airline-collapses

[10] Cauza Consten & Grundig împotriva Comisiei Europene se găsește la adresa https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/rezumate-cjue/61964J0056.pdf iar Cauza United Brands împotriva Comisiei Europene, poate fi consultată la adresa https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/rezumate-cjue/61976J0027.pdf

[11] A se vedea pentru detalii și Bușu, Mihail, *Analiză de piață în domeniul concurenței. Indicatori și studiu de caz,* în Revista Română de Concurență nr.1/2013 p.15 și urm.

regulilor de concurență, cum ar fi: sincronizarea nejustificată a prețurilor; modele de ofertare similare; reacții coordonate la schimbările pieței.

A treia metodă o constituie analiza econometrică. Aceasta permite detectarea deviațiilor de la comportamentul concurențial normal. De exemplu: analiza elasticității prețurilor; detectarea coluziunii prin modele de regresie; teste de stabilitate a prețurilor. O a patra metodă este analiza comportamentului ofertanților în cazul achizițiilor publice: oferte de acoperire (cover bidding), când ofertanții depun oferte necompetitive pentru a lăsa impresia de competiție, permițând unui anumit participant să câștige; suprimarea ofertelor (unii ofertanți se retrag din procedură pentru a permite altuia să câștige); rotația ofertanților (participanții alternează câștigătorii procedurilor de achiziție); subcontractarea obligatorie (câștigătorul licitației subcontractează o parte din lucrări celorlați participanți, foști concurenți)

Totodată identificarea practicilor anticoncurențiale se poate realiza prin monitorizarea pieței și a prețurilor**:** creșteri de preț nejustificate (prețurile cresc simultan sau similar la mai mulți competitori, fără o justificare economică clară provenită de la materii prime, costuri de producție); stabilitate nefirească a cotelor de piață (companiile își mențin exact aceleași cote de piață pe o perioadă lungă de timp, ceea ce sugerează o înțelegere de împărțire a pieței); clauze de uniformizare (companiile utilizează contracte standardizate care limitează concurența).

Se pot utiliza atât metode reactive (sesizări), cât și proactive (investigații proprii). Astfel între metodele reactive se numără: plângeri de la cetățeni (sesizări primite de la persoane fizice care consideră că le-au fost încălcate drepturile, de ex: ANPC - Protecția Consumatorilor); petiții și sesizări de la alte instituții (informații primite de la alte organe ale statului); rapoarte ale presei/ONG-urilor (investigații jurnalistice care atrag atenția asupra unei probleme); apeluri la linii telefonice (Hotline); raportarea unor nereguli (ex: fapte de corupție la DNA sau nereguli fiscale la ANAF).

Metode proactive (investigații proprii) ar fi: controale tematice/planificate (verificări periodice în anumite sectoare de activitate, de ex: verificarea siguranței alimentare în restaurante înainte de sărbători); analiza de risc: Utilizarea bazelor de date și a inteligenței artificiale pentru a identifica anomalii (ex: tranzacții suspecte de spălare a banilor la ONPCSB); monitorizarea pieței/spațiului public: supravegherea prețurilor, a publicității sau a mediului online (ex: Consiliul Concurenței care verifică înțelegerile de tip cartel); operațiuni sub acoperire: utilizate de poliție sau structurile de informații pentru a destructura rețele infracționale.

Avantajul acestei abordări mixte constă în faptul că se asigură o acoperire mai bună a identificării practicilor anticoncurențiale: metodele reactive rezolvă problemele urgente, punctuale, în timp ce metodele proactive descurajează încălcarea normelor și identifică problemele sistemice.

Autoritățile de concurență pot uza de inspecții inopinate („dawn raids”), solicitări de informații, interviuri cu angajați și manageri, verificarea site-urilor oficiale ale autorităților naționale de achiziții publice, utilizarea de metode *data-driven*[12]. Astfel, autoritățile naționale și europene pot monitoriza platformele online și algoritmii folosiți pentru a detecta dacă aceștia facilitează acorduri orizontale (între concurenți) sau verticale. Algoritmii pot fi programați să adopte comportamente paralele de preț, sugerând o înțelegere secretă. Prin screening statistic (Filtere) se aplică filtre cantitative pe seturi mari de date pentru a detecta anomalii, cum ar fi o stabilitate nefirească a cotelor de piață sau o corelație nejustificată a prețurilor între firme care ar trebui să concureze. Prin analiza Big Data, se utilizează algoritmi pentru a analiza comportamentul consumatorilor și al companiilor pe platformele digitale, identificând practici

[12] Metodele data-driven (bazate pe date) pentru identificarea practicilor anticoncurențiale implică utilizarea algoritmilor, analizei statistice și a volumelor mari de date (Big Data) pentru a detecta anomalii în comportamentul pieței, cum ar fi înțelegerile de tip cartel sau abuzul de poziție dominantă.

de tip "predatory pricing" (prețuri de pradă) sau condiționări de vânzare. Programele de clemență încurajează participanții la carteluri să dezvăluie informații în schimbul reducerii sancțiunilor, fiind una dintre cele mai eficiente metode de detectare.

Instituțiile chemate să aplice metodele de identificare a practicilor anticoncurențiale

În România, autoritatea națională care supraveghează respectarea regulilor pe piața concurențială, este Consiliul Concurenței. Acesta constată şi sancţionează, practicile de concurenţă neloială, în limita competenţelor prevăzute de lege, din oficiu sau la sesizare.[13] Aceste atribuții se regăsesc atât în cadrul art.3[1] din Legea nr.11/1991 cât și al art.19 din Legea nr.21/1996.

Astfel, Consiliul Concurenţei examinează şi decide, cu privire la declanşarea investigaţiilor sau clasarea plângerii pentru fiecare caz în parte; adoptarea rapoartelor de investigaţie şi a măsurilor corelative, cu opiniile concurente sau divergente, după caz, formulate de membri ai Consiliului; autorizarea concentrărilor economice. Prin urmare Consiliul Concurenței poate investiga practicile anticoncurență, atât la sesizarea unor personae, juridice sau fizice, cât și din oficiu[14].

Pentru sesizări, Consiliul Concurenței din România, are și o platformă dedicată avertizorilor de concurență[15]. Pe această platformă se pot face sesizări în mod anonim ceea ce reprezintă un mare pas înainte din partea instituției, care oricum, după cum se observă din textele legale menționate, are posibilitatea de a se sesiza și din oficiu. Cu toate acestea se observă o necorelare între respectiva platformă și restul site-ului. Astfel într-unul din submeniuri se arată că „Petiţiile anonime sau cele în care nu sunt trecute datele de identificare ale petiţionarului nu se iau în considerare şi se clasează (art. 7 din O.G. nr. 27/2002 privind reglementarea activităţii de soluţionare a petiţiilor).”[16] Or , în măsura în care sesizarea nu întrunește cerințele necesare unei petiții, aceasta poate fi luată în considerare pentru declanșarea din oficiu a unei investigații. De lege ferenda ar fi de dorit ca în domeniul sesizărilor privind concurența să nu se aplice art. 7 din O.G. nr. 27/2002, decât în cazul în care avem de a face cu un petiționar cu datele clar identificate.

În ceea ce privește sesizarea Comisiei Europene, dacă se constată practici comerciale de natură să restricționeze concurența, acestea pot fi semnalate prin email sau poștă, dar în cazul în care situația respectivă se limitează la țara sau regiunea în care este domiciliul sau sediul petentului sau implică maxim alte 3 țări din UE, se va contacta autoritatea națională de reglementare în domeniul concurentei[17].

Rețeaua Europeană de Concurență (ECN - European Competition Network) este un forum de cooperare format din autoritățile naționale de concurență din statele membre UE și Comisia Europeană. ECN asigură aplicarea coerentă și eficientă a normelor de concurență în UE, facilitând schimbul de informații, consultarea și alocarea cazurilor între autorități.

---

[13] Potrivit art.3[1] din Legea nr.11/1991 „(1) Consiliul Concurenţei constată şi sancţionează practicile de concurenţă neloială în limita competenţelor prevăzute de prezenta lege, *din oficiu sau la sesizare*, atunci când în cauză există un interes public constând într-o afectare a bunei funcţionări a pieţei. (2) Consiliul Concurenţei *evaluează măsura* în care o posibilă practică de concurenţă neloială afectează interesul public potrivit următoarelor criterii: a) gradul ridicat de pericol social; b) importanţa sau dimensiunea sectorului economic vizat, numărul de întreprinderi implicate în săvârşirea faptei, numărul de întreprinderi afectate; sau c) durata practicii de concurenţă neloială.

[14] A se vedea și art.17 din Ordinul Nr. 456/2023 din 28 aprilie 2023 pentru punerea în aplicare a Regulamentului privind procedura de constatare şi sancţionare a practicilor de concurenţă neloială publicat în Monitorul Oficial nr. 433 din 18 mai 2023 „(1) Consiliul Concurenţei poate realiza, din oficiu, cercetări aprofundate în vederea analizării şi sancţionării posibilelor practici de concurenţă neloială, potrivit prevederilor art. 2 alin. (1) - (3) din Legea nr. 11/1991, atunci când apreciază că există suficient temei de fapt şi de drept care să justifice intervenţia sa, iar condiţiile de admisibilitate sunt îndeplinite.”

[15] Platforma poate fi accesată la https://report.whistleb.com/ro/consiliulconcurentei

[16] A se vedea https://portal.consiliulconcurentei.ro/solicitari/login

[17] A se vedea https://europa.eu/youreurope/business/selling-in-eu/competition-between-businesses/anti-competitive-behaviour/index_ro.htm https://europa.eu/youreurope/business/selling-in-eu/competition-between-businesses/anti-competitive-behaviour/index_ro.htm

Obiectivul principal al constituirii reţelei europene îl reprezintă aplicarea unitară a dreptului concurenţei, pentru a crea un mediu concurenţial şi o piaţă internă competitivă, în conformitate cu prevederile Tratatului privind Funcţionarea Uniunii Europene.

ECN a început să funcţioneze de la 1 mai 2004, odată cu extinderea UE şi cu intrarea în vigoare a Regulamentului (CE) nr. 1/2003 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele 81 şi 82 din Tratatul Comunității Europene.

Considerăm că această rețea ar trebui să funcționeze pe aceeași platformă, interconectând autoritățile naționale și site-urile de achiziții, astfel ca toate autoritățile din țările membre ale Uniunii Europene, să poată vizualiza în timp real tranzacțiile, societățile implicate și eventualele aspecte anticoncurențiale, atunci când implică societăți din cel puțin 3 state membre.

Concluzii

Identificarea practicilor anticoncurențiale necesită o abordare interdisciplinară, care combină analiza economică riguroasă, tehnologii noi, cu instrumente juridice eficiente. Detectarea acestor practici este complicată de sofisticarea strategiilor de evitare a detectării, lipsa datelor complete, dificultatea de a distinge între comportamentul paralel legal și coluziune, globalizarea piețelor.

Dezvoltarea tehnologiilor de analiză a datelor și cooperarea internațională între autorități sunt esențiale pentru îmbunătățirea capacității de detectare. În viitor, accentul ar trebui pus pe prevenție și pe dezvoltarea unor mecanisme proactive de monitorizare a piețelor. Astfel, ar fi necesară supravegherea pieței inclusiv cu ajutorul sistemelor de inteligență artificială. Totodată, interconectarea bazelor de date ale SEAP, ale instituțiilor publice, ale Administrațiilor financiare și ale Registrului Comerțului, ar duce la o mai mare acoperire a posibilelor practici anticoncurențiale și prevenirea escaladării acestora, cu consecința producerii unor prejudicii importante. De altfel o parte din instituții sunt interconectate, dar se folosesc soluții software diferite, în funcție de instituție. În acest sens, legislația română ar putea fi îmbunătățită cu prevederi, care să permită interconectarea bazelor de date și folosirea inteligenței artificiale în acest domeniu, și folosirea unui soft unic cu câmpuri de căutare și criterii de căutare care să fie accesibile ușor, inclusiv cu ajutorul sistemelor AI. Introducerea unor praguri precum valoarea tranzacției nu credem că ar ajuta la identificarea practicilor, deoarece s-ar încuraja fracționarea tranzacțiilor sub pragul stabilit, ceea ce ar face dificilă urmărirea lor. Mai degrabă ar fi utilă introducerea unor criterii generale, exemplificative , care să poată duce la identificarea practicilor anticoncurențiale cum ar fi de exemplu tranzacții continue între aceeași comercianți, participarea în mod constant la diferite lucrări de aceleași persoane juridice, identificarea eventualelor persoane interpuse prin folosirea de verificări încrucișate care să devoaleze calitatea persoanelor interpuse și conflictele de interese existente (rude, prietenii, etc.) putându-se folosi inclusiv imagini de pe platformele sociale.

Piața concurențială este în continuă transformare, tehnologia la fel, astfel că și legislația trebuie să țină pasul cu aceastea, ajutând la prevenirea și identificarea unor practici de natură a distruge concurența.

BIBLIOGRAPHY:

1. Legea 11/1991 publicată în publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 24 din 30 ianuarie 1991 cu modificările ulterioare
2. Legea nr.21/1996 republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 153 din 29 februarie 2016, cu modificările ulterioare
3. O.U.G. nr.170/2020 privind acţiunile în despăgubire în cazurile de încălcare a dispoziţiilor legislaţiei în materie de concurenţă, precum şi pentru modificarea şi completarea Legii concurenţei nr. 21/1996, a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 952 din 16 octombrie 2020
4. Ordinul Nr. 456/2023 din 28 aprilie 2023 pentru punerea în aplicare a Regulamentului privind procedura de constatare și sancționare a practicilor de concurență neloială publicat în Monitorul Oficial nr. 433 din 18 mai 2023 „
5. Regulamentul (CE) nr. 139/2004 din 20 ianuarie 2004 privind controlul concentrărilor economice între întreprinderi, publicat în Jurnalul Oficial L 024 29.1.2004, p. 1.
6. Regulamentul (UE) nr. 651/2014 al Comisiei din 17 iunie 2014 (cunoscut sub numele de Regulamentul General de Exonerare pe Categorii - RGEC) de declarare a anumitor categorii de ajutoare compatibile cu piața internă în aplicarea articolelor 107 și 108 din tratat publicat în Jurnalul Oficial L 187 26.6.2014, p. 1, cu modificările ulterioare.
7. Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene este disponibil la adresa https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT
8. Bușu, Mihail, *Analiză de piaţă în domeniul concurenţei. Indicatori şi studiu de caz*, în Revista Română de Concurență nr.1/2013 p.15 și urm.
9. Manta, Andreea, *Tendințe recente în utilizarea instrumentelor de inteligență artificială în aplicarea dreptului concurenței* în Revista Română de Concurență nr.2/2024, p.28 și urm.
10. Ghid publicat de Consiliul Concurenței și disponibil la adresa https://www.consiliulconcurentei.ro/uploads/docs/items/bucket11/id11013/ghid_practici_anticoncurentiale_licitatii.pdf
11. https://www.consiliulconcurentei.ro
12. https://op.europa.eu/ro/web/who-is-who/organization/-/organization/COMP
13. https://europa.eu/youreurope/business/selling-in-eu/competition-between-businesses/anti-competitive-behaviour/index_ro.htm

THE ORGANIZATION OF WORKING TIME IN ROMANIA IN THE LIGHT OF EUROPEAN UNION LEGISLATION: NORMATIVE CONVERGENCES AND CONTEMPORARY RECONFIGURATIONS

Marina Loredana Belu
Lecturer, PhD, University of Craiova

Abstract: *The organization of working time represents one of the essential dimensions of labour law, continuously evolving under the influence of economic, social, and technological transformations. This paper aims to analyse the regulation of working time in Romania within the framework of European Union law, highlighting both normative convergences and the transformations generated by digitalization and the increasing flexibilization of employment relationships.*
The study demonstrates that the organization of working time in Romania lies at the intersection of European harmonization and the need for ongoing domestic reforms, designed to meet the demands of a transforming economy without compromising standards of social protection.

Keywords**:** *labour market; legislative harmonization; labour flexibility; daily and weekly rest; work–life balance;*

Introducere

Instituția timpului de muncă reprezintă una dintre componentele esențiale ale raportului juridic de muncă, întrucât exprimă, într-o manieră concretă, relația dintre prerogativa de organizare a angajatorului și necesitatea protecției persoanei care prestează muncă. Dacă în etapa industrială clasică reglementarea timpului de muncă urmărea în principal limitarea exploatării forței de muncă și protejarea capacității biologice a salariatului, evoluțiile economice și tehnologice contemporane au determinat o reconsiderare profundă a funcțiilor acestei instituții juridice.

În prezent, problematica organizării timpului de muncă nu mai poate fi analizată exclusiv din perspectiva duratei activității profesionale, ci trebuie raportată la exigențe mai ample privind sănătatea ocupațională, echilibrul dintre viața profesională și viața privată, digitalizarea relațiilor de muncă și flexibilizarea modalităților de prestare a activității. În acest context, dreptul Uniunii Europene a exercitat o influență decisivă asupra configurației normelor interne, în special prin intermediul Directivei 2003/88/CE privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru[1].

Reglementarea europeană nu urmărește uniformizarea integrală a legislațiilor naționale, ci stabilirea unor standarde minimale de protecție socială, lăsând statelor membre posibilitatea adoptării unor dispoziții mai favorabile lucrătorilor[2]. Cu toate acestea, jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene a conferit noțiunilor de „timp de lucru” și „perioadă de repaus” un conținut autonom, independent de calificările juridice din dreptul intern, ceea ce a determinat mutații semnificative inclusiv în practica judiciară română.

[1] Directiva 2003/88/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 4 noiembrie 2003 privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru, publicată în J.O.U.E. L 299/9 din 18 noiembrie 2003
[2] A se vedea art. 15 din Directiva 2003/88/CE

I. Fundamentele europene ale organizării timpului de muncă

1. Funcția socială a reglementării europene

Politica socială europeană în materia timpului de muncă s-a construit progresiv, pornind de la premisa că limitarea duratei muncii constituie un instrument indispensabil pentru protejarea sănătății și securității lucrătorilor. Astfel, Directiva 2003/88/CE consacră ideea potrivit căreia organizarea timpului de muncă nu reprezintă exclusiv o problemă economică sau contractuală, ci una care privește ordinea socială europeană și protecția drepturilor fundamentale ale persoanei[3].

În doctrină s-a arătat că dreptul la repaus și limitarea duratei muncii dobândesc, în arhitectura normativă europeană, natura unor veritabile garanții sociale fundamentale, fiind corelate cu dispozițiile art. 31 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene[4].

Din această perspectivă, dispozițiile directivei instituie:

- durata maximă medie de 48 de ore pe săptămână;
- repausul zilnic minim;
- repausul săptămânal;
- concediul anual plătit;
- reguli speciale pentru munca de noapte și activitatea desfășurată în schimburi.

Particularitatea reglementării europene constă însă în accentul pus asupra efectivității protecției lucrătorului, ceea ce explică abordarea constant extensivă adoptată de Curtea de Justiție.

2. Noțiunea autonomă de „timp de lucru" în jurisprudența CJUE

Una dintre cele mai importante contribuții ale jurisprudenței europene privește configurarea autonomă a noțiunii de „timp de lucru". Curtea a stabilit constant că noțiunile utilizate de Directiva 2003/88/CE nu pot fi interpretate prin raportare exclusivă la dreptul național, întrucât aceasta ar afecta aplicarea uniformă a dreptului Uniunii[5].

În cauza SIMAP[6], Curtea a apreciat că perioadele de gardă efectuate de medicii aflați fizic la dispoziția angajatorului trebuie considerate integral timp de lucru, chiar dacă în intervalul respectiv nu se desfășoară permanent activitate efectivă. Ulterior, în cauza Jaeger[7], CJUE a consolidat această interpretare, subliniind că obligația lucrătorului de a rămâne într-un loc determinat de angajator limitează semnificativ libertatea personală a acestuia.

Deosebit de relevantă pentru evoluțiile recente este cauza Tyco[8], în care Curtea a statuat că timpul de deplasare al lucrătorilor mobili, lipsiți de un loc de muncă fix, constituie timp de lucru atunci când deplasarea este inerentă executării obligațiilor profesionale.

Jurisprudența europeană evidențiază astfel tendința de extindere a sferei timpului de muncă dincolo de accepțiunea clasică, centrată exclusiv pe prestarea efectivă a muncii.

II. Reglementarea timpului de muncă în dreptul român

1. Configurația normativă internă

În dreptul românesc, timpul de muncă este reglementat în principal prin dispozițiile art. 111-153 din Codul muncii. Potrivit art. 111, timpul de muncă reprezintă „orice perioadă în care

[3] O. Ținca, Drept social european, Ed. Universul Juridic, București, 2018, p. 312.
[4] Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 31 alin. (2).
[5] C. Bîrsan, Dreptul Uniunii Europene, Ed. Hamangiu, București, 2020, p. 441.
[6] CJCE, cauza C-303/98, Sindicato de Médicos de Asistencia Pública (SIMAP) c. Conselleria de Sanidad y Consumo de la Generalidad Valenciana.
[7] CJCE, cauza C-151/02, Landeshauptstadt Kiel c. Norbert Jaeger.
[8] CJUE, cauza C-266/14, Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras (CC.OO.) c. Tyco Integrated Security SL

salariatul prestează muncă, se află la dispoziția angajatorului și își îndeplinește sarcinile și atribuțiile”[9].

Definiția legală reflectă în mod evident influența dreptului european și reproduce, în esență, structura conceptuală a Directivei 2003/88/CE. Totuși, legislația română consacră, în anumite privințe, standarde mai favorabile decât cele europene. Astfel, dacă directiva prevede un repaus zilnic minim de 11 ore consecutive, Codul muncii stabilește un interval de 12 ore consecutive între două zile de muncă[10].

Durata normală a timpului de muncă este stabilită la 8 ore pe zi și 40 de ore pe săptămână, însă organizarea concretă a programului poate cunoaște forme multiple:

- program inegal;
- muncă în schimburi;
- program individualizat;
- muncă suplimentară;
- muncă de noapte;
- telemuncă.

Această diversificare reflectă tendințele contemporane de flexibilizare a raporturilor de muncă și adaptarea legislației la dinamica pieței muncii.

2. Flexibilizarea timpului de muncă și limitele protecției juridice

Deși flexibilizarea organizării muncii este prezentată frecvent ca o necesitate economică inevitabilă, aceasta generează riscul diluării garanțiilor tradiționale de protecție a salariatului. În doctrină s-a subliniat că flexibilitatea excesivă poate conduce la fragmentarea timpului de odihnă și la dificultăți reale în delimitarea dintre timpul profesional și timpul personal[11].
Fenomenul a devenit cu atât mai vizibil în contextul dezvoltării telemuncii și al digitalizării relațiilor profesionale. Utilizarea permanentă a instrumentelor electronice de comunicare produce, în numeroase situații, o prelungire implicită a activității profesionale dincolo de limitele programului formal de lucru.

În acest context, doctrina europeană a dezvoltat conceptul „dreptului la deconectare”, menit să garanteze posibilitatea lucrătorului de a se desprinde efectiv de obligațiile profesionale în afara timpului de muncă[12].

III. Impactul jurisprudenței CJUE asupra practicii juridice române

1. Cauza C-585/19 și problematica cumulului de contracte

O importanță aparte pentru dreptul românesc o prezintă cauza C-585/19, având ca obiect o trimitere preliminară formulată de instanțele naționale în legătură cu interpretarea perioadei minime de repaus zilnic în ipoteza existenței mai multor contracte de muncă încheiate cu același angajator[13].

Curtea a stabilit că repausul zilnic trebuie analizat prin raportare la totalitatea raporturilor contractuale existente între lucrător și angajator, iar nu separat pentru fiecare contract individual de muncă. Interpretarea CJUE urmărește evitarea eludării normelor protective prin fragmentarea artificială a timpului de muncă.

Hotărârea are implicații semnificative în practică, în special în domeniul universitar, medical sau în activitățile desfășurate în regim de cumul de funcții, unde pluralitatea contractelor reprezintă o realitate frecventă.

---

[9] Legea nr. 53/2003 – Codul muncii, republicată în Monitorul Oficial nr. 345 din 18 mai 2011
[10] Art. 115 Codul muncii.
[11] A. Athanasiu, M. Volonciu, L. Dima, O. Cazan, Codul muncii. Comentariu pe articole, Ed. C.H. Beck, București, 2022, p. 601
[12] Parlamentul European, Rezoluția din 21 ianuarie 2021 conținând recomandări adresate Comisiei privind dreptul la deconectare.
[13] CJUE, cauza C-585/19, Academia de Studii Economice din București.

2. Repausul – garanție a demnității în muncă

În jurisprudența recentă a CJUE se observă o schimbare de paradigmă: timpul de repaus nu mai este analizat exclusiv ca o pauză fiziologică necesară refacerii capacității de muncă, ci ca o componentă esențială a protecției demnității umane și a echilibrului psihosocial al lucrătorului.

Această orientare corespunde tendinței contemporane de umanizare a raporturilor de muncă și de repoziționare a persoanei salariatului în centrul mecanismelor de reglementare juridică.

Concluzii

Evoluțiile recente demonstrează că instituția timpului de muncă traversează un amplu proces de transformare conceptuală și normativă. Dacă modelul clasic era construit în jurul unei delimitări rigide între timpul profesional și timpul personal, noile forme de organizare a muncii tind să estompeze această frontieră.

Analiza organizării timpului de muncă în dreptul românesc, prin raportare la exigențele impuse de dreptul Uniunii Europene, evidențiază existența unui proces continuu de adaptare normativă și jurisprudențială, determinat atât de dinamica pieței muncii, cât și de transformările tehnologice și sociale contemporane. Instituția timpului de muncă nu mai poate fi privită exclusiv ca un mecanism tehnic destinat cuantificării activității profesionale, ci ca un instrument juridic complex, aflat în legătură directă cu protecția sănătății, demnității și vieții private a lucrătorului.

În perspectivă, eficiența reglementării timpului de muncă va depinde de capacitatea legiuitorului și a jurisprudenței de a menține un echilibru rezonabil între imperativele economice ale flexibilității și exigențele sociale privind protecția sănătății, demnității și vieții private a persoanei care muncește.

În mod tradițional, reglementarea timpului de muncă a avut drept obiectiv principal limitarea duratei activității profesionale și prevenirea exceselor specifice relațiilor industriale clasice. În prezent însă, problematica dobândește valențe considerabil mai ample, întrucât noile forme de organizare a muncii — telemunca, munca pe platforme digitale, programele flexibile sau activitatea desfășurată la distanță — conduc la estomparea frontierelor dintre timpul profesional și timpul personal[14].

Din această perspectivă, jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene a avut un rol determinant în redefinirea conceptelor clasice de „timp de lucru” și „perioadă de repaus”. Interpretarea autonomă și extensivă dezvoltată de CJUE demonstrează preocuparea constantă a instanței europene pentru asigurarea unei protecții efective a lucrătorului, independent de calificările juridice existente în dreptul intern[15]. Astfel, accentul nu mai este plasat exclusiv asupra prestării efective a muncii, ci asupra gradului de constrângere și disponibilitate impus salariatului de către angajator.

În dreptul românesc, transpunerea Directivei 2003/88/CE a determinat consolidarea cadrului normativ privind durata muncii și timpul de repaus, însă aplicarea practică a normelor ridică în continuare numeroase dificultăți. Deși Codul muncii consacră standarde protective compatibile cu legislația europeană, realitățile economice contemporane favorizează adesea apariția unor forme indirecte de prelungire a timpului de muncă, dificil de identificat și controlat în practică[16].

---

[14] S. Ghimpu, „Flexibilizarea raporturilor de muncă și impactul asupra organizării timpului de lucru”, în Dreptul, nr. 7/2021, p. 118.

[15] CJUE, cauza C-151/02, Landeshauptstadt Kiel c. Norbert Jaeger, Hotărârea din 9 septembrie 2003.

[16] A. Athanasiu, M. Volonciu, L. Dima, O. Cazan, Codul muncii. Comentariu pe articole, Ed. C.H. Beck, București, 2022, p. 604.

Problema devine cu atât mai sensibilă în contextul digitalizării accelerate a raporturilor de muncă. Utilizarea permanentă a mijloacelor electronice de comunicare creează riscul transformării disponibilității continue a salariatului într-o obligație implicită, incompatibilă cu exigențele privind repausul efectiv și echilibrul dintre viața profesională și cea privată. În acest context, dezvoltarea conceptului de „drept la deconectare" reflectă necesitatea adaptării mecanismelor juridice tradiționale la noile realități ale muncii digitale[17].

Totodată, jurisprudența recentă a CJUE demonstrează tendința de constituționalizare progresivă a dreptului la repaus și a limitării timpului de muncă, prin raportarea constantă la drepturile fundamentale consacrate de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene[18]. Această evoluție marchează o schimbare de paradigmă: timpul de repaus nu mai este analizat exclusiv ca o condiție biologică necesară refacerii forței de muncă, ci ca o garanție esențială a demnității umane și a protecției personalității salariatului.

În perspectivă, se poate aprecia că provocarea majoră a dreptului muncii european și național va consta în identificarea unui echilibru rezonabil între flexibilitatea necesară funcționării economiei moderne și menținerea unui nivel adecvat de protecție socială a lucrătorului. O flexibilizare excesivă a organizării timpului de muncă riscă să transforme disponibilitatea permanentă într-o trăsătură structurală a raportului de muncă, afectând nu doar sănătatea fizică și psihică a salariatului, ci și însăși substanța drepturilor sociale fundamentale[19]. În consecință, eficiența reglementării juridice în materia timpului de muncă va depinde, în mod esențial, de capacitatea legiuitorului și a instanțelor de a adapta conceptele tradiționale ale dreptului muncii la noile forme de organizare profesională, fără a compromite finalitatea socială a normelor protective consacrate de dreptul european.

[17] Parlamentul European, Rezoluția din 21 ianuarie 2021 conținând recomandări adresate Comisiei privind dreptul la deconectare (2020/2017(INL)).
[18] Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 31 alin. (2).
[19] I.T. Ștefănescu, Tratat teoretic și practic de drept al muncii, ediția a V-a, Ed. Universul Juridic, București, 2022, p. 742.

BIBLIOGRAPHY:

1. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 326 din 26 octombrie 2012.
2. Directiva 2003/88/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 4 noiembrie 2003 privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 299/9 din 18 noiembrie 2003.
3. Legea nr. 53/2003 – Codul muncii, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 345 din 18 mai 2011, cu modificările și completările ulterioare.
4. Parlamentul European, Rezoluția din 21 ianuarie 2021 conținând recomandări adresate Comisiei privind dreptul la deconectare (2020/2017(INL)).
5. CJCE, cauza C-303/98, Sindicato de Médicos de Asistencia Pública (SIMAP) c. Conselleria de Sanidad y Consumo de la Generalidad Valenciana, Hotărârea din 3 octombrie 2000.
6. CJCE, cauza C-151/02, Landeshauptstadt Kiel c. Norbert Jaeger, Hotărârea din 9 septembrie 2003.
7. CJUE, cauza C-266/14, Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras (CC.OO.) c. Tyco Integrated Security SL și Tyco Integrated Fire & Security Corporation Servicios SA, Hotărârea din 10 septembrie 2015.
8. CJUE, cauza C-585/19, Academia de Studii Economice din București c. Organismul Intermediar pentru Programul Operațional Capital Uman – Ministerul Educației Naționale, Hotărârea din 17 martie 2021.
9. Athanasiu, Alexandru; Volonciu, Magda; Dima, Luminița; Cazan, Oana, Codul muncii. Comentariu pe articole, ediția a III-a, Editura C.H. Beck, București, 2022.
10. Bîrsan, Corneliu, Dreptul Uniunii Europene, Editura Hamangiu, București, 2020.
11. Ținca, Ovidiu, Drept social european, Editura Universul Juridic, București, 2018.
12. Țiclea, Alexandru, Tratat de dreptul muncii, ediția a XI-a, Editura Universul Juridic, București, 2023.
13. Ștefănescu, Ion Traian, Tratat teoretic și practic de drept al muncii, ediția a V-a, Editura Universul Juridic, București, 2022.
14. Dima, Luminița, Dreptul muncii. Curs universitar, Editura C.H. Beck, București, 2021.
15. Dorneanu, Valer, „Considerații privind timpul de muncă și timpul de odihnă în dreptul european al muncii", în Revista Română de Dreptul Muncii, nr. 4/2019.
16. Ghimpu, Sanda, „Flexibilizarea raporturilor de muncă și impactul asupra organizării timpului de lucru", în Dreptul, nr. 7/2021.
17. Popescu, Andrei, „Dreptul la deconectare – o nouă dimensiune a protecției salariatului", în Pandectele Române, nr. 2/2022.
18. Radu, Roxana, „Jurisprudența CJUE privind noțiunea autonomă de timp de lucru", în Revista Română de Drept European, nr. 1/2020.

HERMNEUTICS

Angelica Preda
Lecturer, PhD, University of Craiova

Abstract: *All cultural phenomena of the world, from the ancient times to the present, require explanations, comments. It is hermeneutics which deals with their interpretation. This is a discipline, but also a working method. Hermeneutics aims to explore all the meanings of cultural acts, highlighting their absolute and universal character. It is a synchronic and diachronic method at the same time. Hermeneutics has also become a current of thought in the contemporary world that brings together elements related to philosophy, history, sociology, phenomenology, psychoanalysis, so on. More than an analysis and interpretation of cultural works and phenomena, this discipline is a process of creating valuable works,*

Keywords: *approach, philosophy, hermeneutics, interpretation, exegesis*.

Este unanim recunoscut statutul hermeneuticii de știință a interpretării, dar înțelegerea oricărui concept pornește de la cunoașterea etimologiei acestuia. În limba română, neologismul a intrat prin intermediul limbilor franceză (herméneutique) și germană (Hermeneutik), dar nucleul îl găsim în limba greacă, verbul „hermeneuei” (a interpreta). Termenul derivă de la numele zeului Hermes, considerat patronul hermeneuticii. Acesta era o divinitate cu însușiri multiple (inteligență, istețime, iscusință, inventivitate, dibăcie, îndemânare), Hermes fiind zeul cel mai uman, cel mai apropiat de oameni. El avea rolul de mesager și interpret al voinței divine, funcție ce constituie esența demersului hermeneutic.

Hermeneutica este disciplina cea mai vastă, care se ocupă cu studiul interpretării. Etimonul substantivului „interpretare” îl găsim în limba latină - „interpretatio”. Tot în această limbă clasică găsim echivalentul hermeneuticii „ars interpretandi” (arta interpretării), ce presupune un „interpretandum” (obiectul), un „interpretans” (subiectul) și un „interpretatum” (rezultat al interpretării).

În practica didactică, profesorul de limba și literatura română este pus în situația de a explica învățăceilor texte, de a le transmite mesajul, de a-l face accesibil pentru a fi înțeles. Dascălul recurge la reguli pentru a da sens demersului didactic. Putem spune că hermeneutica este o disciplină, deoarece are un obiect de studiu - interpretarea - și o metoda, întrucât demersul presupune o serie de reguli.

Pentru multă vreme hermeneutica a fost confundată cu exegeza, în special cu exegeza „Vechiului” și „Noului Testament”. Eroarea este dată de faptul că cei doi termeni sunt sinonime parțiale. Etimonul termenului „exegeză” îl găsim în grecescul „exegesis”, sensul fiind de „explicație”. Orice interpretare implică și explicație, dar este mai mult decât atât, ea presupunând și enunțarea și susținerea unui punct de vedere. Confuzia a apărut din cauză că hermeneutica a fost aplicată în studiul textelor biblice. În prezent, estetica modernă a îndepărtat eroarea.

Interpretarea are ca scop înțelegerea, aceasta fiind finalitatea demersului hermeneutic. Comprehensiunea este conceptul fundamental al literaturii și filozofiei. Statutul de hermeneut presupune calități superioare aceluia de exeget.

Alături de dialectică, fenomenologie și structuralism, metode universale aplicabile în toate domeniile de cunoaștere, hermeneutica este și ea o metodă fundamentală de cunoaștere.

Dialectica studiază evoluția fenomenelor într-un mod obiectiv și diacronic, fiind consacrată de Hegel. Demersul hermeneutic nu face abstracție de contextul istoric, dar vizează sensul absolut și universal al fenomenelor.

Asemeni fenomenologiei, hermeneutica își propune să surprindă esențele imuabile, neperisabile, perene, ale lucrurilor și fenomenelor, operând cu metoda „reducției eidetice" (gr. *eidos* - esență). Hermeneutica realizează saltul de la istoric la transistoric. Lumea este, dar și devine. În consecință, spunem că metoda studiată este sincronică și diacronică în același timp, ea situându-se între dialectică și fenomenologie.

Ferdinand de Saussure prin al său *Curs de lingvistică generală* (1916) a impus structuralismul drept o metodă universală de cunoaștere care se bazează pe principiul raportului parte - întreg (pars pro toto). Termenul este derivat de la latinescul *struere*, care înseamnă „a construi". Prin obiectivele sale, hermeneutica se opune structuralismului; prima își propune explorarea sensurilor, în timp ce a doua metodă este preocupată de aspectele pur formale. În realitate între ele există un raport de complementaritate: hermeneutica împrumută unele procedee și reguli structuraliste, iar structuralismul nu poate să facă abstracție de tehnica hermeneutică.

Este dificil de stabilit începuturile hermeneuticii. Opinia cea mai răspândită este aceea că disciplina ar fi început odată cu exegeza textelor biblice. Prejudecata trebuie eliminată, deoarece demersul hermeneutic se exercitase din plin în Antichitate.

Primele manifestări hermeneutice sunt cele legate de interpretarea epopeilor homerice. Opera lui Homer este legată de mitologie, în consecință interpretarea acesteia face parte din mitologia mitului. În poemele homerice au fost căutate explicațiile originii lumii, ale fenomenelor cosmice.

Rămânând pe terenul filozofiei antice grecești, trebuie menționat faptul că nu numai hermeneutica culturală, sub forma hermeneuticii mitului, era practicată în antichitatea greacă, ci și hermeneutica (ontologică) filozofică. Sofiștii au instituționalizat tehnica interpretativă, au transferat demersul hermeneutic de la texte, la explorarea lumii. Ei au pus semnul egalității între interpretări, admițând o infinitate de interpretări. Sofiștii puneau accentul pe latura spectaculoasă a demersului hermeneutic, pe spectacolul ideatic, regizat, pentru reușita căruia apelau la o întreagă recuzită, de la invocarea pseudo-argumentelor și a falsei logici, încălcând principiile bunului-simț, până la limbajul bombastic, producând o adevărată beție terminologică. Ei au menținut confuzia dintre interpretare și cunoaștere. Cel care a înlăturat această confuzie a fost Socrate. Pentru marele filozof, *doxa* (opinie) nu este unul și același lucru cu *episteme* (cunoaștere), susținând că nu prin orice interpretare, oricât ar fi ea de spectaculoasă, putem intra și în posesia adevărului. Socrate a introdus principiul conformității cu adevărul, printr-o metodă specială, *maieutica* (arta de a moși). Aceasta presupune trecerea, prin mai multe etape succesive, a demersului hermeneutic, debutând cu examenul opiniilor, urmată de formularea unei ipoteze, de susținerea ei, de critica rezultatelor parțiale - prin ironie, și încheindu-se cu acceptarea interpretării celei mai adecvate, mai conforme cu adevărul. Socrate a fost primul care a considerat că ținta oricărui demers hermeneutic îl constituie înțelegerea.

Demersul început de Socrate a fost continuat de Platon, care folosește, pentru prima dată, în „Republica", termenul de *hermeneia*, cu sensul de „tehnica interpretativă". Pentru el, hermeneutica este nu numai o disciplină, al cărui statut îl extrage din atribuțiile zeului Hermes, dar și o tehnică a interpretării (tehne), pe care o va ilustra în inegalabilele sale *Dialoguri*, al căror protagonist este Socrate.

De numele lui Aristotel legăm începuturile hermeneuticii ontologice, filozoful dovedindu-se cel mai preocupat, dintre gânditorii antichității, de problematica ființei. Pentru el, ființa însăși trebuie descifrată, fiind capabilă să exprime o multitudine de sensuri, așa cum

ne spune într-o propoziție în *Metafizica* sa: „ceea ce se numește propriu-zis ființă se spune în mai multe sensuri”.

În concepția aristotelică, hermeneutica trebuie să vizeze sensul ultim și cel mai adevărat al ființei. Dacă *sophia* reprezintă idealul teoretic al omului, Aristotel introduce conceptul de *phronesis*, care înseamnă idealul practic, înțelepciunea pe care omul o dobândește din experiența vieții și pe care o manifestă în viață. Idealul practic este mai greu de realizat, întrucât presupune, pe lângă o înțelegere profundă a vieții, și capacitatea de a proba, în toate împrejurările existenței. Poți să ai înțelepciune teoretică, dar să nu o ai și pe cea practică.

Termenul de *hermeneia* primește la Aristotel (în *Organon. Despre interpretare*) accepția de „judecată”, care constituie o pregătire pentru înțelegerea silogismului și demonstrației. „Interpretarea” devine un concept care aparține deopotrivă și logicii.

În Aristotel trebuie să vedem nu numai părintele hermeneuticii ontologice, dar și un precursor strălucit al existențialiștilor moderni.

Aproximativ în aceeași perioadă abordată, de la presocratici la Aristotel (secVI-IV î.e.n.), antichitatea mai cunoaște și alte preocupări de hermeneutică. Comentariile filozofice la *Imnurile vedice,* din *Upanișade* și *Brahmane,* nu sunt străine nici ele de o tehnică a interpretării. *Upanișadele* (sec VI î.e.n.) sunt comentarii ale *Vedelor*, o serie de dialoguri între magistru și învățăcei, în versuri sau în proză, operă ezoterică și inițiatică, pe care Schopenhauer o considera „*fructul supremei înțelepciuni omenești*”.

În cultura indiană, transmiterea creațiilor literare și filozofice s-a efectuat multă vreme pe cale orală. În acest caz, interpretarea s-a aplicat, mai întâi, unui mesaj oral și apoi unuia scriptic, când textele au fost redactate. Tehnica interpretării este veche la indieni și ea era cunoscută de primii comentatori ai *Vedelor* încă din antichitate. Dacă vechii greci aveau *doxa* („opinie”), vechii indieni aveau *dorsana* („punct de vedere”). Însă a avea „*punct de vedere*” înseamnă mai mult decât a avea „*opinie*”. „*Punctul de vedere*”, ce exprimă statutul hermeneuticii la vechii indieni este mai complex și mai nuanțat.

Până la apariția acelui *Corpus Hermeticum*, de la începutul erei noastre, operă grandioasă, alcătuită din șaptesprezece tratate, elaborate în grecește, ambiționând să fie o gnosă supremă, conținând revelația lui Hermes Trismegistul și reprezentând sincretismul greco-iudeo-creștin și hermetismul savant, scriere exoterică, ale cărei sensuri sunt acceptabile numai prin inițiere și care a dat multă bătaie de cap exegeților de-a lungul timpului, hermeneutica s-s exercitat în primele școli evreiești de interpretare a *Vechiului Testament.* Aceasta va avea loc odată cu elaborare *Talmudului,* se va produce tot pe cale orală, începând cu secolul al V-lea î. Hr., în perioada cuprinsă între exilul babilonian (sec. VI î. Hr.) și cucerirea romană (sec. I d. Hr.), de abia după această dată urmând redactarea acestui codice complex, carte sacră a cărei învățătură este accesibilă prin inițiere.

Dar, în toată această perioadă, de elaborare a *Talmudului*, la vechii evrei funcționau numeroase școli de interpretare a *Vechiului Testament.* Odată cu Philon din Alexandria, spre începutul erei noastre, ne apropiem de data considerată, îndeobște, de „naștere” a hermeneuticii, ca disciplină și metodă.

Cu Philon den Alexandria (sec. I e.n.) asistăm la reînvierea platonismului, aceasta fiind, de altfel, o caracteristică a întregii școli alexandrine. Acest neoplatonism de esență mistică apare apoi și în școala teologică creștină la Clement Alexandrinul (sec. II e.n.).

Reprezentanții patristicii, *Părinții Bisericii*, Tertulian și mai ales Origene, cei care au pus bazele dogmaticii creștine, aplică tehnica interpretativă la *Noul Testament*. Creator al primului mare sistem filozofic creștin, Origene formulează și câteva principii ale interpretării (*De principiis*). Multă vreme hermeneutica a fost confundată cu exegeza biblică a *Noului Testament* (sec. II-III) în orice caz, hermeneutica profesată de Origene nu este liberă, ci dogmatică, în consens cu disciplina pe care o reprezintă: dogmatica creștină. Aceeași metodă apare și la Augustin, cel mai de seamă reprezentant al patristicii latine (sec. IV-V e.n.).

Nu trebuie să vedem în Evul Mediu numai expresia spiritului mistic. Raţiunea nu a decăzut cu totul din drepturile ei. Cea mai elocventă dovadă a constituit-o redescoperirea operei lui Aristotel. În Evul Mediu, hermeneutica nu s-a desprins încă de retorică. Aproape toţi comentatorii şi exegeţii textelor biblice au fost preocupaţi mai mult de latura lor retorică şi au văzut în *Biblie* mai mult un monument literar.

În secolul al XIII-lea, Dante propunea, pentru interpretarea *Divinei Comedii*, patru tipuri de sensuri: literar, moral, anagogic şi mistic, exact aceleaşi pe care le recomandase cu mult înainte, pentru interpretarea *Bibliei* şi Clement Alexandrinul.

O curiozitate, demnă de remarcat, o constituie faptul că, în Evul Mediu, literatura arabă dispunea de un număr impresionant de exegeţi ai textelor biblice. Comentatorii *Noului Testament* erau chiar mai numeroşi decât în celelalte literaturi.

O operă reprezentativă de interpretare a textelor sacre rămâne *Istoria critică a Vechiului Testament* (1678) a lui Richard Simon, în care, după opinia lui Paul Hazard, din *Criza conştiinţei europene*, critica îşi intra în drepturile ei fireşti.

Aproape toţi teoreticienii consideră că romantismul anticipează întreaga evoluţie a literaturii moderne. Cele mai importante curente literar-artistice moderne se nasc din romantism, îşi au embrionul în această amplă şi fecundă mişcare ce a însemnat o adevărată revoluţie copernicană pe toate planurile gândirii umane.

De aceea, nu întâmplător, hermeneutica modernă începe cu romantismul. Bazele ei au fost puse de Friedrich Schleiermacher la începutul secolului al XIX-lea. I-a fost dat acestui teolog luteran şi filozof, prietenul din tinereţe al lui Novalis şi Friedrich Schlegel, colaborator la revista „Athenaeum” de la Jena, în jurul căreia s-a constituit manifestul romantismului german, să reformeze statutul acestei discipline, prin celebrul său tratat de *Hermeneutică*. Prin Schleiermacher, hermeneutica devine o metodă universală, aplicabilă tuturor actelor „exprimării umane”. „Înţelegerea omului în totalitatea sa” formează, în concepţia lui Schleiermacher, obiectivul fundamental al hermeneuticii. Ca la orice teolog veritabil, şi la acesta înţelegerea se realizează nu numai prin „*raţiune*”, ci mai ales prin „*iubire*”.

Wilhelm Dilthey a fost filozoful şi criticul german care a consolidat hermeneutica modernă. La Dilthey, conceptul de „Trăire” (*Erlebnis*) este un concept fundamental în interpretarea creaţiei, a operelor literare. O dovadă o constituie lucrarea sa cea mai reprezentativă - *Trăire şi poezie* (1905), care cuprinde patru mari eseuri dedicate lui Lessing, Goethe, Novalis şi Höderlin. Pe aceşti scriitori exemplari îşi aplică filozoful hermeneutica sa.

Pornind de la Wilhelm Dilthey, putem spune că nu există nici critică adevărată, deci nici hermeneutică, fără o trăire mai intensă a ideilor. Criticul trebuie să stăpânească, mai presus de toate, *tehnica vivisecţiei*, a însufleţirii operelor comentate. Astfel, cum bine spunea G. Ibrăileanu, pacientul poate să moară pe masa de operaţie.

În prezentul articol, am prezentat constituirea diacronică a ştiinţei hermeneutice, precum şi diferitele accepţii ale termenului. Analiza nu este exhaustivă şi comportă noi abordări, având în vedere dinamică dezvoltării domeniilor interpretative în societatea actuală.

BIBLIOGRAPHY:

1. Dilthey, Wilhelm (1977), *Trăire și poezie*, Traducere și prefață de Marian Popa, București, Editura Univers.
2. Ghidirmic, Ovidiu (2008), *Concepte critice*, Craiova, Editura Scrisul Românesc.
3. Heidegger, Martin (1982), *Originea operei de artă*, Traducere și note de Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu. Studiu introductive de C. Noica, Bucureşti, Editura Univers.
4. Marino, Adrian (1987), *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
5. Ricœur, Paul (1969), *Le conflit des interpretations. Essai d'herméneutique*, Éditions du Seiul, Paris.
6. Sasu, Aurel (1984), *Textul ipotetic, Contribuții la o istorie a hermeneuticii românești*, Bucureşti, Editura Minerva.
7. Starobinski, Jean, Cucu, Mădălina (1985), *Textul și interpretul,* Traducere și prefață de Ion Pop, Univers, București.

THE NEED TO CAPITALIZE ON AND PROMOTE LESSER-KNOWN TOURIST ATTRACTIONS IN BISTRIȚA-NĂSĂUD COUNTY. CASE STUDY: TIHA BÂRGĂULUI COMMUNE AND ADJACENT AREAS

Lia-Maria Cioanca
Lecturer, PhD, „Babeș-Bolya" University of Cluj-Napoca, Faculty of Geography, The University Extension Bistrița

Abstract: *The study analyzes the need to capitalize and promote lesser-known tourist attractions in Bistrița-Năsăud county, with a focus on Tiha Bârgăului commune and adjacent areas. The research highlights the existence of a high tourist potential, determined by natural, landscape and cultural resources, but insufficiently exploited from an economic and promotional point of view. The methodology used includes documentary analysis, field observation and analysis of the online environment. The results indicate a low tourist visibility, correlated with the lack of marketing strategies and integration into regional tourist circuits. The study proposes development directions based on digitalization, local branding and integration into major tourist routes.*

Keywords: *tourism promotion; local development; tourism marketing; sustainable tourism; digitalization*

1. Preliminary considerations and theoretical framework of the study

Rural tourism is an important component of sustainable territorial development, being closely linked to the valorization of local natural and cultural heritage (Nistoreanu, 2003). In the current context, authentic and less crowded tourist destinations are becoming increasingly attractive to tourists. Bistrița-Năsăud County has a diversified tourist heritage, but development is uneven. Areas such as Colibița benefit from intense promotion, while other areas, such as Tiha Bârgăului, remain insufficiently valorized.

According to the World Tourism Organization (UNWTO, 2020), the development of rural tourism depends on the integration of local communities and the use of digital promotional tools.

The present research has a mixed nature and is based on a documentary analysis (specialized literature), on field observation, it also performs an analysis of online content (Facebook, Google Maps) and a questionnaire applied to potential tourists. We used indicators such as: accessibility, online visibility, tourist infrastructure, natural attractiveness and degree of capitalization.

Rural tourism and ecotourism currently represent some of the most dynamic forms of territorial development in Romania, especially in regions with authentic natural and cultural resources. In the context of the growing interest in authentic, sustainable and nature-friendly tourist experiences, rural areas in Bistrița-Năsăud County have significant potential that can be capitalized on through effective promotion and integrated development strategies.

Bistrița-Năsăud County is distinguished by a diverse natural and cultural heritage, including mountain landscapes, ethnographic traditions, religious heritage, local gastronomy and numerous resources for active tourism. However, tourism development is mainly concentrated in a few established destinations, such as Colibița, the Rodnei Mountains or Bistrița municipality, while many tourist attractions and rural areas with high value remain insufficiently known and poorly promoted.

The commune of Tiha Bârgăului and adjacent areas are a relevant example in this regard. Located in an area with spectacular landscapes and authentic traditions, the locality benefits

from the proximity of the Călimani Mountains, the Tihuța Pass and the Via Transilvanica route, having favorable premises for the development of ecotourism and experiential tourism.

The topicality of the topic is determined by the need to identify sustainable solutions for the valorization of local tourism resources and for the reduction of territorial disparities in tourism development. The promotion of lesser-known destinations can contribute both to the diversification of the regional tourism offer and to the economic and social development of rural communities.

The choice of this topic is justified by the increasing importance given to the sustainable development of rural tourism and the need to capitalize on the underexploited local heritage. The Tiha Bârgăului area has valuable natural and cultural resources, but they do not yet benefit from an adequate level of promotion and integration into national tourist circuits. In addition, the development of the Via Transilvanica route and the growing interest in ecotourism offer important opportunities for the economic and social revitalization of local communities in the Bârgăului area.

The main purpose of the research is to highlight the need to capitalize on and promote lesser-known tourist destinations in the Tiha Bârgăului commune and adjacent areas, as well as to identify sustainable tourism development strategies.

1.1.The concept of sustainable tourism

Sustainable tourism is a form of tourism development oriented towards the responsible use of natural and cultural resources, aiming to meet the needs of tourists and local communities without compromising future generations.

The principles of sustainable tourism include: environmental protection; cultural heritage conservation; local community involvement; efficient use of resources; balanced economic development. In the case of rural mountainous areas, sustainable tourism can represent an important alternative for reducing depopulation and stimulating the local economy.

1.2.Ecotourism and rural tourism

Ecotourism involves carrying out tourist activities in natural areas in a responsible manner, contributing to the protection of biodiversity and the development of local communities.

The Tiha Bârgăului area is favorable for the development of ecotourism due to: mountain landscapes; high biodiversity; proximity to the Călimani National Park; the existence of tourist routes; cultural authenticity.

Rural tourism complements ecotourism by capitalizing on local traditions, gastronomy and the lifestyle specific to rural communities. In recent years, tourists have shown an increased interest in authentic and interactive experiences. In this sense, experiential tourism includes: participation in traditional activities; gastronomic tastings; thematic hikes; interaction with locals; participation in local festivals and customs. This type of tourism can contribute to the differentiation of rural tourist destinations and increase their attractiveness.

2. The tourist potential of the commune of Tiha Bârgăului and the adjacent areas

2.1.Geographical position, accessibility, natural and anthropogenic tourist resources

The commune of Tiha Bârgăului is located in the eastern part of Bistrița-Năsăud county, on the Bistrița Ardeleană river valley, at the contact between the Bârgăului Mountains and the Dorne Depression, having a strategic position between Transylvania and Bucovina, being crossed by the European road DN17/E58 that connects Bistrița to Vatra Dornei, one of the most important road arteries in northern Romania, which facilitates tourist access. The area is recognized for its mountain landscapes, rural cultural heritage and tourist routes of national and international interest.

The Călimani Mountains represent one of the most important volcanic massifs in Romania and offer opportunities for: hiking; mountain climbing; mountain biking; observing fauna and flora; ecotourism.

Tihuța Pass is an important traffic corridor and a panoramic point with high tourist value. The area has extensive forests; mountain meadows; springs; high biodiversity. These elements favor the development of active and recreational tourism.

Local traditions and customs, such as folk costumes; winter customs; crafts; traditional gastronomy are elements that have been sacredly preserved over time and passed on to future generations. Churches and places of worship in the area contribute to the local cultural identity. Regarding local gastronomy, traditional products represent an important element for the development of experiential tourism.

2.2.Via Transilvanica and the impact on local development

Via Transilvanica is one of the most important tourist and cultural projects in Romania, with the role of connecting historical regions and rural communities. The route also crosses the Tiha Bârgăului area, contributing to increasing tourist visibility. The presence of the route has generated an increase in the number of tourists; the development of guesthouses; the emergence of tourist services; the promotion of local products. Regarding the impact on the image of the destination, it can be stated that Via Transilvanica contributes to the promotion of local heritage; the development of territorial branding and the increase in online notoriety.

In the Tiha Bârgăului area, the route passes through Piatra Fântânele; Tihuța Pass; forest and mountain areas; traditional farms and agro-tourism guesthouses. Tourist routes and Via Transilvanica thus contribute to the development of rural tourism; the promotion of natural and cultural heritage; increasing the visibility of the Tiha Bârgăului commune; the development of the local economy; attracting Romanian and foreign tourists; the development of recreational and sports activities.

The Via Transilvanica project has a major impact on local development by stimulating rural entrepreneurship; developing guesthouses and tourist services; promoting local products; preserving traditions and cultural identity; creating a modern tourist image for the Tiha Bârgăului area.

2.3.Main tourist attractions in the study area

Natural attractions

- Bârgăului Mountains – a mountain area with potential for hiking, cycling and adventure tourism;
- Tihuța Pass – a mountain pass located at approximately 1200 m altitude;
- Bistrița Transylvania Valley – a natural corridor with spectacular landscapes;
- coniferous forests and alpine pastures;
- areas rich in forest fruits and mushrooms.

Cultural and historical attractions

- The Road of the Romans;
- The Monastery of the Nativity of the Virgin Mary;
- Bacea Nicolae Peasant Museum;
- Via Transilvanica – a tourist route of national importance;
- traditional local festivals and events;
- folk crafts and traditional gastronomy.

Modern tourist attractions

- Dracula Castle Hotel;
- winter sports areas and chairlift;
- agrotourism guesthouses and local gastronomic points.

The Tiha Bârgăului area has numerous natural resources: extensive coniferous forests; high biodiversity; mountain springs and waters; lands favorable to grazing; mountain climate favorable to tourism; resources for ecotourism and adventure tourism.

Regarding cultural and ethnographic resources, it can be noted that the commune of Tiha Bârgăului preserves a valuable cultural heritage: traditions and customs specific to Țări Bârgaielor; traditional folk costume; specific rural architecture; local gastronomy. Therefore, the Tiha Bârgăului area has a high potential for: mountain tourism; ecotourism; cultural tourism; gastronomic tourism; recreational and sports activities; promotion of the Via Transilvanica route.

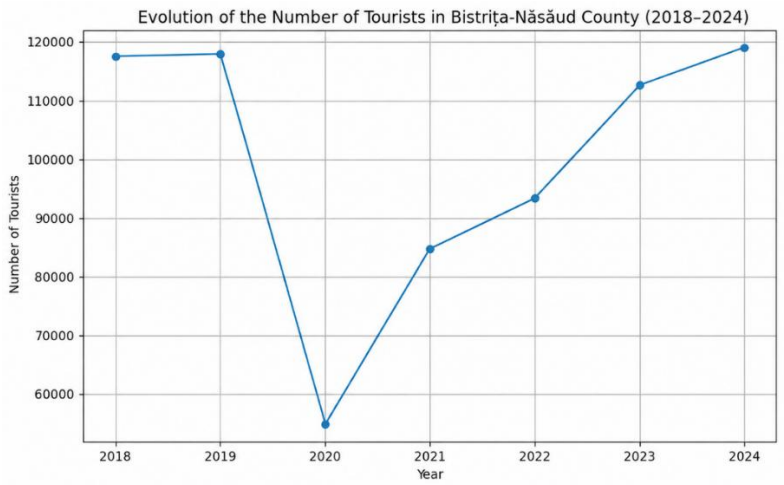

Figure 1. Evolution of the number of tourists in Bistrița-Năsăud county (2018-2024)

The graph above regarding the evolution of the number of tourists in Bistrița-Năsăud County for the period 2018–2024, based on available statistical data, highlights the strong decrease in 2020 caused by the COVID-19 pandemic, then a gradual recovery is noted in the period 2021–2022 and then a significant relaunch of tourism in 2023–2024.

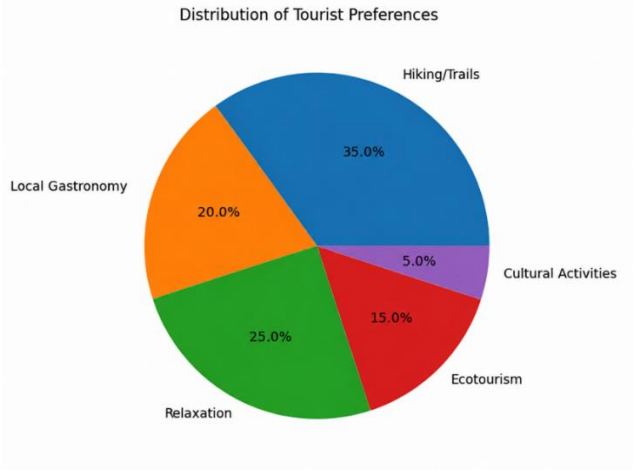

Figure 2. Distribution of tourist preferences

The graph above highlights the main types of activities preferred by tourists: hiking, relaxation, local gastronomy, ecotourism, cultural activities.

2.4.Problems identified in tourism development

The present study also aimed to identify problems related to tourism development and found, first of all, insufficient promotion. Many local tourist attractions do not benefit from promotional materials; adequate online presence; marketing campaigns; integration into tourist circuits. Also, the infrastructure is limited, among the main problems being: reduced tourist signage; secondary road infrastructure; lack of information centers; insufficient arranged thematic routes.

Seasonality is also a problematic aspect, in the sense that tourist activity is concentrated in certain periods of the year, which affects local economic stability.

However, the risk of uncontrolled development, more precisely the rapid growth of tourist activities, can lead to environmental degradation; loss of authenticity; excessive urbanization; pressure on natural resources.

2.5.SWOT Analysis

Strengths	**Weaknesses**
• spectacular natural landscapes and high biodiversity	• insufficient tourism promotion
• cultural authenticity and well-preserved traditions	• limited tourism infrastructure
• favorable geographical position between Transylvania and Bukovina	• lack of consistent investments
• proximity to the Via Transilvanica route	• limited tourist signage
• availability of resources for ecotourism and active tourism	• seasonality of tourism activities
• authentic local gastronomy	• low visibility at the national level
• hospitality of local communities	• insufficient digitalization and online promotion
Opportunities	**Threats**
• development of ecotourism and experiential tourism	• environmental degradation caused by uncontrolled development
• access to European funds for rural development	• loss of cultural authenticity
• growing interest in rural tourism and slow tourism	• migration of the young population
• digital promotion through social media and online platforms	• competition from other tourist destinations
• integration into thematic and regional tourism circuits	• climate change and its environmental effects
• development of thematic and cycling routes	• insufficiently developed infrastructure
• leveraging the notoriety of Via Transilvanica	• risk of excessive and chaotic urbanization

The SWOT analysis highlights that the Tiha Bârgăului area has numerous competitive advantages based on natural resources, cultural authenticity and strategic positioning.

However, the tourism potential is limited by problems such as insufficient promotion, poorly developed infrastructure and lack of investment.

The opportunities generated by the development of ecotourism, digital promotion and the increasing popularity of the Via Transilvanica route can significantly contribute to the sustainable development of the area. At the same time, it is necessary to implement protection and planning measures to avoid environmental degradation and chaotic development.

3. Valorization and promotion strategies

3.1.Promotion strategies

- *Development of thematic circuits*

Tourist circuits can be developed such as: "The Road of the Villages of the Barga Valley"; "The Călimani Ecotourism Circuit"; "The Route of Barga Traditions".

- *Digital promotion can include*: Facebook; Instagram; TikTok; Google Maps; tourist websites; digital storytelling.
- *Development of experiential tourism*. In this regard, some examples of activities would be: gastronomic workshops; participation in agricultural activities; guided hikes; local festivals.
- *Valorization of intangible heritage*. In this regard, it is necessary to promote: local legends; traditional customs; folk costumes; traditional music and dances.
- *Development of tourist infrastructure*. It is absolutely necessary to intervene in the arrangement of routes; in the modernization of signage; in the creation of information centers; in the development of bicycle paths.

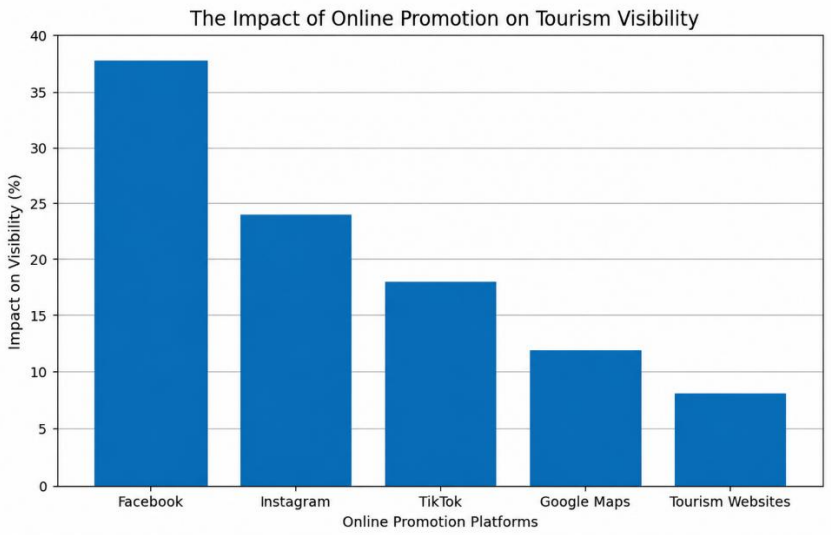

Figure 3. The impact of online promotion on tourism visibility

The graph on the impact of online promotion on tourism visibility, useful for analyzing the role of social networks and digital platforms in the development of rural tourism, highlights: the dominant role of Facebook in promoting rural tourist destinations; the increasing importance of Instagram and TikTok for visual promotion; the contribution of Google Maps and tourist sites to the visibility of local destinations.

- *Questionnaire for sociological research*

Questionnaire model applied to tourists

1. Have you visited the commune of Tiha Bârgăului so far?

• *Yes*

• *No*

2. How did you find out about this destination?
• *Facebook*
• *Instagram*
• *Recommendations*
• *Via Transilvanica*
• *Tourist sites*
• *Other sources*
3. What type of tourist activities do you prefer?
• *Hiking*
• *Local gastronomy*
• *Relaxation*
• *Ecotourism*
• *Cultural activities*
4. What do you consider to be the main problems of the area?
• *Lack of promotion*
• *Poor infrastructure*
• *Insufficient signage*
• *Lack of tourist activities*
5. What elements attracted you the most?
• *Landscapes*
• *Traditions*
• *Local hospitality*
• *Gastronomy*
• *Via Transilvanica*
6. Would you recommend this destination to other tourists?
• *Yes*
• *No*

Following the analysis of the applied questionnaires, the following aspects emerge: of the tourists who visited the commune of Tiha Bârgăului, most learned about this destination using Facebook or Instagram networks, visited the area to practice hiking and taste traditional local dishes, they noted the poor infrastructure and insufficient signage as shortcomings, but they were still pleasantly impressed and attracted by the picturesque landscapes and the hospitality of the locals. They would recommend this destination to other people, but they came up with suggestions for improving the deficient aspects.

3.2.Comparison of the level of promotion between different localities

Tourism promotion is an essential factor in the development of rural and mountain localities. In Bistrița-Năsăud County, localities located on the Via Transilvanica route use different methods of promoting natural, cultural and recreational resources. The level of promotion depends on the online presence; activity on social networks; tourist infrastructure; organization of events; collaboration with national tourist projects such as Via Transilvanica.

The following localities were selected for comparison: Tiha Bârgăului, Colibița, Șanț, Piatra Fântânele. These localities have high tourism potential, but differ in the level of visibility and online promotion.

The comparative analysis was carried out based on the following criteria: online promotion (Tourist websites, official pages), Facebook and social media (Number of posts, interactions and visibility), Tourist events (Festivals and recreational activities), Tourist infrastructure (Guest houses, routes, facilities), Association with Via Transilvanica (Visibility through the route).

The peculiarities of each locality

Tiha Bârgăului

- major advantage: positioning on the Via Transilvanica route;
- promotion through mountain landscapes and recreational activities;
- moderate activity on Facebook;
- high potential for the development of adventure tourism.

Colibița

- the strongest online promotion;
- numerous tourist pages and campaigns on social media;
- intense promotion of Colibița Lake and outdoor activities;
- developed tourist infrastructure.

Șanț

- lower promotion compared to other localities;
- emphasis on traditions and ecotourism;
- lower visibility on social networks.

Piatra Fântânele

- notoriety due to Tihuța Pass and Dracula Castle;
- promotion associated with mountain tourism and Via Transilvanica;
- increased interest from foreign tourists.

From the comparative analysis carried out, it can be seen that the Facebook network contributes to the rapid distribution of images and videos; promoting guesthouses and recreational activities; creating online communities; attracting tourists through recommendations and reviews; promoting local events. Localities with constant activity on Facebook have a higher level of tourist visibility and attract a greater number of visitors.

Comparing the level of promotion highlights important differences between the analyzed localities. Colibița has the strongest online presence and the most developed tourist image, while Tiha Bârgăului benefits from the strategic advantage offered by Via Transilvanica and natural mountain resources.

Developing digital promotion, using social networks and organizing tourist events can thus significantly contribute to increasing the tourist attractiveness of rural localities in Bistrița-Năsăud County.

Conclusions

Tiha Bârgăului commune and adjacent areas have significant tourism potential, based on natural resources, cultural heritage and rural authenticity. However, many tourist attractions remain insufficiently exploited and promoted.

Sustainable development of tourism in this area requires integrated promotion strategies; investments in infrastructure; involvement of local communities; use of digital tools; protection of the environment and cultural heritage.

Via Transilvanica represents a major opportunity for increasing tourism visibility and for local economic development. In Bistrița-Năsăud county, Via Transilvanica crosses the Tiha Bârgăului and Piatra Fântânele areas, included in the region called “Tinutul de Sus”. This section is considered one of the most spectacular due to its mountain landscapes; coniferous forests; panoramas of the Bârgăului Mountains; local traditions and rural hospitality. The Via Transilvanica project therefore has a major impact on local development by stimulating rural

entrepreneurship; by developing guesthouses and tourist services; by promoting local products; by preserving traditions and cultural identity; by creating a modern tourist image for the Tiha Bârgăului area.

BIBLIOGRAPHY:

1. Bran, F., Marin, D., Simon, T. (1998), *Economia turismului și mediul înconjurător.* București: Editura Economică.
2. Cocean, P. (2003), *Geografia generală a turismului.* București: Meteor Press. Dobrescu, E., & Nistoreanu, P. (2018). *Turism rural european* Glăvan, V. (2000), *Turism rural.* București: Editura Economică.
3. Kotler, Philip, Bowen, J., & Makens, J. (2016). *Marketing for Hospitality and Tourism*. Pearson.
   Nistoreanu, P. (coord.) (2003), *Ecoturism și turism rural.* București: Editura ASE. Stănciulescu, Gabriela (2013). *Managementul turismului durabil*. București: Editura ASE.
4. European Commission (2021). Transition Pathway for Tourism.
5. INSSE Romania – tourism statistics
6. Statistical Yearbook of Romania – Tourism, Bucharest: INS, annual editions.
7. Tășuleasa Social Association (2020–2025). Official documents regarding Via Transilvanica – The Road that Connects (route guides, implementation reports, official promotional materials)
8. Tourism Development Strategy of Bistrița-Năsăud County (official report on the county's strategic tourism planning)
9. UNWTO (2020). Tourism and Rural Development
10. World Tourism Organization (2020). Tourism and Rural Development.
11. https://www.itinerant.ro/trasee/pasul-tihuta, accessed on 09.05.2026
12. https://www.viatransilvanica.com/, accessed on 09.05.2026
13. http://httpbnpoartatransilvaniei.ro/index.php/listing-item/trasee-turistice, accessed on 09.05.2026
14. https://www.viatransilvanica.com/, accessed on 09.05.20

THE PUBLIC ADMINISTRATOR IN LOCAL GOVERNMENT – AN INSTITUTIONAL NECESSITY OR A DISCRETIONARY TOOL FOR THE MAYOR?

Ioan Tomescu
Lecturer, PhD, "Andrei Şaguna" University of Constanţa

Abstract: *The position of public administrator, regulated by the Administrative Code, was designed as a tool to improve the managerial efficiency of local public administration. However, its non-mandatory nature, the lack of clear legal selection criteria, and the insufficiently defined scope of responsibilities have, in many cases, turned this position into a discretionary tool at the mayor's disposal. In practice, however, this position has generated significant controversy, as it is often used in a discretionary, politicized, or even abusive manner.*
This study analyzes the regulatory framework, the theoretical role, and the practical application of the public administrator function, highlighting the legal risks associated with incomplete regulations and formulating proposals for future legislation to clarify the status of this institution. This study demonstrates that the public administrator risks becoming a parallel structure of executive power, lacking democratic legitimacy and effective oversight, which raises serious issues of legality, appropriateness, and compliance with the principles of the rule of law, proposing a clear distinction between administrative necessity and abuse of power.
The main conclusion is that the public administrator is neither an absolute necessity nor an inevitable luxury, but rather an institution whose legitimacy depends on strict adherence to the principles of legality, proportionality, and administrative transparency.

Keywords*: local public administration, public administrator, mayor, administrative discretion, abuse of power, democratic oversight.*

Introduction

The evolution of local public administration in Romania has been marked by a constant tension between the need to professionalize administrative processes and the tendency toward excessive politicization of executive functions. In this context, the institution of the public administrator was conceived as a managerial support mechanism for the mayor, with the role of ensuring the technical coordination of the specialized administrative apparatus.

The reform of local public administration explicitly aimed to professionalize executive leadership and increase the efficiency of public services[1]. In this context, the institution of the public administrator was introduced as a managerial solution intended to support the mayor's work and ensure the technical coordination of the specialized administration[2].

In practice, however, this position has sparked major controversy, as it is often used as a mechanism to consolidate the mayor's executive power, outside of any real democratic oversight[3]. The lack of legal safeguards regarding professional competence, the selection procedure, and the limits of the administrator's powers has allowed the public administrator to become an eminently political position, even though its legal nature is contractual-administrative[3].

The central issue is not the existence of this function, but rather the discretionary manner in which it is exercised, which calls for a critical analysis from the perspective of the

[1] Iorgovan, A. Tratat de drept administrativ, vol. I, Ed. All Beck, București, 2005, p. 312;
[2] Vida, I. Drept administrativ, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 421;
[3] Vedinaș, V. Administrația publică. Principii și instituții, Ed. Universul Juridic, București, 2018, p. 287;

principles of legality, proportionality, and the functional separation of powers at the local level[4].

However, the lack of clear criteria for selection and the definition of responsibilities has turned this role into a gray area of administrative law, leading to conflicts of jurisdiction, suspicions of abuse, and a weakening of the democratic oversight exercised by the local council.

The legal framework and nature of the public administrator position

The Administrative Code (Government Emergency Ordinance No. 57/2019), in Articles 244–246 (Public Administrator), provides for the possibility of establishing the position of public administrator at the level of administrative-territorial units, upon the mayor's proposal and with the approval of the local council[5]. The legislature does not impose an obligation in this regard, but leaves this option to administrative discretion, which grants the mayor a broad margin of discretion[6]. There is no sufficiently clear regulation regarding the limits of delegation and the oversight of the exercise of duties.

From a legal standpoint, we note that the public administrator:

- does not hold a public office;
- does not enjoy electoral legitimacy;
- is employed under an individual employment contract and is therefore not a civil servant;
- reports directly to the mayor;
- lacking electoral legitimacy, the public administrator is not elected by the citizens but appointed by the mayor.

This legal framework raises a structural problem: a position lacking democratic legitimacy ends up exercising essential executive powers without adequate oversight by the deliberative authority[7]. Paradoxically, although the position itself may be established in the organizational chart at the "proposal" of the mayor, the legislative gap leaves the appointment of the public administrator—including the establishment of the objectives of the management contract—to the mayor's discretion.

The non-mandatory nature of the position demonstrates that the legislature has placed the institution within the realm of administrative discretion, not imperative necessity, which grants the mayor a wide margin of appreciation.

The theoretical role and the actual role of the public administrator

In theory, the public administrator should be a public manager responsible for coordinating the specialized apparatus and implementing the decisions of deliberative bodies[8], executing the political decisions adopted by deliberative bodies, ensuring administrative efficiency and institutional continuity, and, last but not least, maintaining the separation of politics from administration.

This vision is consistent with European models of public management, where administrative functions are clearly distinguished from political ones[9]—the "city manager" model in the U.S. and the EU. The public administrator should function as a neutral manager, focused on performance and efficiency.

[4] Vedinaș, V. Administrația publică. Principii și instituții, Ed. Universul Juridic, București, 2018, p. 289;
[5] Bîrsan, C. Drept constituțional și instituții politice, vol. II, Ed. Hamangiu, București, 2020, p. 198;
[6] Codul Administrativ, art. 244;
[7] Codul Administrativ, art. 244 alin. (2) – (4);
[8] Muraru, I., Tănăsescu, E. S. Drept constituțional, Ed. C.H. Beck, București, 2019, p. 356;
[9] Iorgovan, A. Tratat de drept administrativ, Ed. All Beck, ediția a IV-a, București, 2005, p. 314;

In the reality of Romanian administration, however, the public administrator frequently ends up:

- exercising decision-making powers without an express legal basis;
- substituting for the mayor in relations with state institutions;
- coordinating administrative structures at his or her discretion without formal delegation;

Among the common abuses, we observe that, in practice, appointments based on political or personal criteria are becoming increasingly frequent, as are the lack of genuine approval by the local council (mere formalities), the exercise of powers without oversight, involvement in institutional conflicts—including appeals to the administrative court regarding local council decisions—and the informal substitution of the mayor.

In practice, the public administrator is not a manager, but rather an "extension of the mayor's will," signing administrative documents without legal authority[10].

These practices violate the principle of legality and may render administrative acts issued or signed in excess of authority null and void.

The public administrator and the mayor's administrative discretion

Administrative discretion is not synonymous with arbitrariness. The Constitutional Court has consistently held that public administration authorities must exercise the powers conferred by law within the limits of the purpose for which they were established[11]. Administrative discretion represents the public authority's freedom to choose among several possible legal solutions. Administrative discretion does not equate to the absolute freedom of the authority, but rather represents a margin of discretion exercised within the framework and limits of the law.

In the absence of clear legal criteria, the mayor acquires nearly discretionary power to:

- appoint the public administrator;
- define the administrator's duties;
- use the administrator as an informal decision-making intermediary.

This situation creates the conditions for an abuse of power, in the sense of administrative law, when the position is used in a manner that circumvents the local council's oversight mechanisms[12].

As examples of discretion in practice, we can note that the discretion to appoint involves no legal obligation, no mandatory competitive process, and no clear criteria, which leads to political or personal appointments. Discretion in defining responsibilities is the mayor's prerogative; these responsibilities are delegated, not inherent, and can be very broad or purely formal. The public administrator may become either a "super-manager" or a figurehead. Discretion in exercising oversight allows the mayor to either fully control the administrator's activities or completely delegate their responsibilities. This could lead to the emergence of "parallel centers of power."

The risks of excessive discretion would mean that the position is no longer institutional but dependent on the mayor as an individual. Another risk is the lack of transparency—no competitive selection process, no clear criteria for filling the position, and no real evaluation, as the assessment is made subjectively by the mayor. This aspect leads to the weakening of the Local Council because the administrator is not directly accountable to the council but can influence administrative decisions. This aspect leads to legal confusion because the public administrator is not a civil servant but exercises administrative powers.

[10] Auby, J. B. Droit administratif, Dalloz, Paris, 2018, p. 201;
[11] CCR, Decizia nr. 631/9.10.2018;
[12] Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004, art. 2 alin. (1) lit. n);

Public administrators operate in a hybrid zone, between public service and contractual relationships, which complicates accountability mechanisms. Discretion becomes abuse when it is exercised contrary to the purpose of the law, pursues personal or political interests, and disregards the public interest.

The line between discretion and abuse is determined by the purpose of the administrative act and adherence to the principle of the public interest. In practice, oversight mechanisms are insufficient to limit the mayor's discretion regarding the public administrator.

The public administrator effectively becomes an extension of the mayor's will, functioning more as an instrument of administrative control than as an autonomous manager. Administrative discretion, though legitimate in principle, risks becoming a mechanism for concentrating power at the local executive level.

The absence of objective criteria for appointment and evaluation encourages the transformation of the position into a tool for political loyalty.

Local council oversight – an illusory guarantee

Although the local council approves the creation of the position, in practice, oversight of the public administrator's activities is minimal or nonexistent. The lack of a legal reporting obligation, as well as the position's exclusive subordination to the mayor, turns this role into an opaque executive tool.

Thus, the local council is often presented with a fait accompli, without any real possibility of intervening, which contradicts the principle of deliberative autonomy of the local representative authority. Very often, the mayor hires, at his discretion, individuals who lack managerial experience or the necessary training in economic or legal fields; the hiring of a public administrator is typically based on political criteria or "personal interests."

The lack of oversight by the Local Council leads to ambiguity between public authority and contractual staff, potential conflicts of interest, and, of course, a lack of clear accountability.

The absence of a clear framework for accountability turns this position into a gray area of public administration.

Institutional necessity or administrative whim?

As arguments for institutional necessity, we can cite the professionalization of the administration, and here we can note that the public administrator can ensure technical and professional management, distinct from political decision-making, while the mayor remains a political actor and the administrator merely an administrative manager. The complexity of local administration through the implementation of European projects (PNRR, EU funds), public procurement, and budget management. Administrative continuity, meaning that even though mayors change, the administration must remain stable. Relieving the mayor of certain burdens, in the sense that the mayor cannot manage everything, and the administrator takes over the operational duties delegated to them. In theory, the public administrator is an indispensable tool for streamlining administrative processes and professionalizing local public management.

But if we assume that this might be an "ADMINISTRATIVE WHIM," then we must note that the law does NOT require such an appointment; there are local administrative units that operate without a public administrator, so it is not essential for the functioning of the administration. The discretionary appointment of a public administrator without a mandatory competition, without clear criteria approved by a Local Council resolution, and without approval of the management contract, leads to an imminent risk—namely, a position based on "trust" rather than competence[13]. Last but not least, it leads to an overlap of duties with those

[13] Vedinaș, V. Drept administrative, Ed. Universul Juridic, ediția a XII-a, București, 2023, p. 291;

of the deputy mayor, the secretary general, or a staff member from the specialized department, which would result in an unnecessary duplication of functions and, consequently, budgetary costs (a high salary without any guarantee of efficiency). In reality, the public administrator becomes a political tool through the loyalty of close associates—and why not even a political reward? In practice, the public administrator risks becoming a position of convenience, used according to the mayor's interests rather than the actual needs of the administration.

The analysis shows that the public administrator may represent:

- a genuine necessity in large local administrative units with complex administrative structures;
- an administrative frivolity in small municipalities, where the position does not serve an objective need;
- a tool for abuse, when used to concentrate executive power and pursue personal interests.

The problem is not the existence of the position, but the lack of clear legal limits and effective control mechanisms.

If we make a critical analysis, we must acknowledge that the institution is insufficiently regulated, creates an imbalance between the mayor and the council, may undermine the principle of legality, and risks becoming a tool for administrative capture.

The public administrator, in its current form, risks becoming a parallel institution, lacking direct democratic legitimacy but wielding significant administrative influence.

Based on an analysis of the data presented, the following proposals for future legislation are necessary:

1. the introduction of minimum criteria for professional competence;
2. the explicit delineation of responsibilities vis-à-vis the mayor and the secretary general;
3. the establishment of an obligation to report periodically to the local council;
4. the alignment of the position with the approved organizational chart and staffing table;
5. clear regulation of responsibilities;
6. mandatory approval by the Local Council;
7. rules on incompatibilities;
8. annual review and evaluation.

Conclusions

The public administrator is, in and of itself, neither an absolute necessity nor an inevitable luxury. In the absence of firm legal safeguards, this position risks becoming a discretionary tool incompatible with the principles of the rule of law. Genuine reform of local government does not entail the proliferation of executive functions, but rather clarity, accountability, and effective democratic oversight.

The relationship between the public administrator and the mayor's discretion highlights a structural vulnerability in local public administration: the excessive dependence of administrative functions on political factors.

BIBLIOGRAPHY:

1. Auby, J.-B. (2018). *Droit administratif*. Dalloz, Paris; p. 201.
2. Bîrsan, C. (2020). *Drept constituțional și instituții politice*. Ed. Hamangiu, Vol. II, București; p. 198.
3. CCR. Decizia nr. 631/9.10.2018, publicată în Monitorul Oficial al României.
4. Codul administrativ, OUG nr. 57/2019, art. 244 alin. (2)–(4).
5. Iorgovan, A. (2005). *Tratat de drept administrativ*. Ed. All Beck, Vol. I, București; p. 312.
6. Iorgovan, A. (2005). *Tratat de drept administrativ*. Ed. All Beck, ediția a IV-a, București; p. 314.
7. Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004, art. 2 alin. (1) lit. n).
8. Muraru, I., Tănăsescu, E. S. (2019). *Drept constituțional*. Ed. C.H. Beck, București; p. 356.
9. Vedinaș, V. (2018). *Administrația publică. Principii și instituții*. Ed. Universul Juridic, București; p. 287.
10. Vedinaș, V. (2018). *Administrația publică. Principii și instituții*. Ed. Universul Juridic, București; p. 289.
11. Vedinaș, V. (2023). *Drept administrativ*. Ed. Universul Juridic, ediția a XII-a, București; p. 291.
12. Vida, I. (2014). *Drept administrativ*. Ed. Universul Juridic, București; p. 421.

SELF-MANAGEMENT AND PERSONAL LEADESHIP IN BUSINESS

Oriana Helena Negulescu
Lecturer, PhD, Transylvania University of Brașov

Abstract: *Managers and leaders, in general, work according to old models and do not give importance to their own development, as is practiced in modern companies. On the other hand, many subordinates have their own ideas about how to solve tasks, come up with innovations to increase the quality and productivity of their own work, but are not encouraged by managers or leaders. The problem to be solved is for managers and leaders to work intelligently and encourage team initiative in solving tasks and problems that arise. The paper approaches a parallel between self-management and personal leadership, highlighting the specifics of each concept and is structured in 5 chapters, respectively: (1) introduction, (2) the concepts of self-management and personal leadership and differences between these concepts; (3) the skills needed in self-management and personal leadership, (4) the ability of self-awareness in both concepts, and (5) the development process in both concepts. The research methodology is based on secondary data, analyse, synthesis and conceptualization.*

Keywords*: self-management, personal leadership, self-awareness, process of development, performance*

1. Introduction

Managers and leaders, in general, work a lot at work. Some of them even take on tasks for their subordinates, on the one hand, to make sure that the work is done according to the requirements, and on the other hand, to set an example of how a work should be done or they waste a lot of time controlling how a work is done. They do not delegate tasks or they do it to a very small extent, affecting their own and the team's performance.

In a general setting, self-management (or self-leadership) refers to our ability to manage personal emotions, behaviours and actions in an autonomous manner. In the workplace, this concept goes a bit further, as it extends to how employees manage their tasks and make decisions on their own to achieve their goals. Self-management in the workplace can thus be defined as a company's ability to empower its employees and improve their autonomy at work through transparent roles, responsibilities and objectives (Abensur, 2024).

In modern companies, the concepts of self-management and personal leadership are increasingly used, each having a crucial importance in personal development and company performance.

Ibarra (2025) shows how individuals at all levels can advance to leadership by making small but crucial changes in the workplace, in their networks, and in themselves, allowing familiar—and possibly outdated—leadership styles to evolve. The author shows that leaders aspire to lead with greater impact, but they are busy executing current demands and do not find time to develop their leadership skills, making it easier to deal with immediate problems and use old mindsets.

Self-management or Personal management is critical in the modern workplace because it enhances employee autonomy and accountability, directly resulting in higher productivity and lower operational costs. By fostering the ability to regulate emotions and adapt to changes, it reduces the reliance on constant managerial oversight, enabling employees to work effectively in both remote and in-office settings (Catauta, 2025).

Personal leadership is important not only at the individual level but also across professional, personal, and community spheres. It significantly influences careers, relationships, and overall wellness (Competence, 2023).

- ✓ In professional settings, personal leadership serves as a catalyst for career growth, promoting an atmosphere that embraces innovation and flexibility. It encourages employees to take the initiative, tackle challenges, and introduce new ideas, contributing to their professional development and success.
- ✓ Regarding personal relationships, personal leadership plays a key role in nurturing healthy interactions. It fosters empathy, effective communication, and trust, creating a strong foundation for meaningful relationships.
- ✓ On a broader scale, it significantly contributes to overall well-being by helping individuals define their life's purpose. It encourages resilience in the face of challenges and setbacks, thereby supporting a more balanced and satisfying life. Aligning actions with personal values and goals leads to greater contentment and happiness.

Given the importance of the two concepts in business, the paper focuses on drawing a parallel between self-management and personal leadership, highlighting the significance of the two concepts and the main differences between them, the main skills required, the concept of self-awareness (as the main skill) and the conceptualization of the process of developing self-management and personal leadership. As methods for this research, the secondary data are analysed and synthetised, and a conceptualization of the process of development of the two concepts is proposed.

2. Personal leadership and Self-management

2.1.The concept of self-management

Self-Management is the process by which a person plans, organizes, directs, and controls their own thoughts, emotions, moods, behaviour, and time to achieve personal or professional goals. This defining shows a strong and comprehensive way to define self-management. It emphasizes (Opatha, 2025):

- Self-management as a process — highlighting that it involves ongoing actions, not just a one-time event.
- Planning, organizing, directing, and controlling — which are classic management functions applied internally to oneself.
- Managing thoughts, emotions, moods, behavior, and time — covering a broad range of internal and external factors that affect personal effectiveness.
- The ultimate aim is achieving personal or professional goals — showing the purpose and outcome of effective self-management.

According to McShane et al., (2008), self-management is the ability to regulate and control our internal feelings, impulses, and resources. It involves managing disruptive urges, acting honestly and with integrity, adapting to change, staying motivated to perform well and take advantage of opportunities, and maintaining optimism despite setbacks. Essentially, Self-Management is guided by an internal dialogue that directs the person’s behaviour. Self-Management provides employees with strategies that may improve their performance without intervention from their managers (Unsworth & Mason, 2016).

In self-management, people are told what results are needed and then they choose how to achieve them. They have freedom to do the job however they want but ultimately a manager decides what jobs are needed. In self-leadership there are no managers. Individuals have true autonomy and can decide what work to take on as well as how to do it. The result is a highly productive environment where people are truly aligned with their work because they chose to do it (Thomson, 2020).

2.2.The concept of personal leadership

Personal leadership is the practice of intentionally directing your own life, career, and behaviour by aligning actions with core values, goals, and self-awareness. It involves taking

proactive responsibility, enhancing emotional intelligence, and cultivating resilience, allowing individuals to lead themselves effectively before leading others. It is the ability to give direction to your own life and career. It revolves around self-direction: making conscious choices, taking responsibility, and acting in line with your own values (Smith, 2025).

At its core, personal leadership is about developing and using your positive leadership traits to guide your life rather than letting time and chance determine your course. You can see it as the foundation on which individual success and leadership are built. The capacity to harness your destiny and direct it with purpose and resilience defines the true essence of personal leadership (Competence, 2023).

Personal leadership challenges mainly focus on getting extraordinary things done in organizations and include the five practices of exemplary leadership (Kouzes & Barry, 2011).

1) *Challenge the process*: It focuses on the fact that the leaders should venture out to seek opportunities and accept them. The challenges may include developing an innovative product or launching a new business. Under these conditions, the leaders should develop a strategy and be ready to take on risks and challenges. The leaders are early adopters of innovation. They should recognize good ideas and should challenge the system to create new products, etc. They need to learn from their failures and create steps towards success. This makes the people follow the leader confidently.
2) *Inspire a shared vision*: When a leader shares a vision, it enables people to realize their dreams and also become confident to do extraordinary things. It helps to rejuvenate and reenergize a decaying organizational culture. The leaders should define a destiny and create attractive opportunities so that people following them will regard the vision as their own. The leaders should come to the level of the followers who know their people's dreams, hopes, and aspirations.
3) *Enable others to act*: Leadership is a team effort. People should be strengthened by sharing power and discretion. They must feel that they can act and be given a platform to put forth their ideas.
4) *Model the way:* This principle is beneficial as it helps the leaders to be straightforward and also communicate to the people as to what they aim for and what they believe. It also helps create transparency and defines the roles of followers working under a leader. The leaders should stand up for their beliefs and guide people in following the set values. Shared values are the foundations for building productive and genuine working relationships.
5) *Encourage the heart:* The leader should make the people in the team passionate about their work. The leaders inspire the team members by sharing their success stories. They must appreciate the work done by the people and have individual recognition.

In a business environment where change follows change at an ever-increasing pace, personal leadership is no longer a luxury — it is a necessity (Smith, 2025).

2.3.Personal leadership vs Self-management

Self-management focuses on *how* to execute tasks efficiently (process, organization, and self-mastery), while personal leadership determines *what* should be done and *why* (vision, direction, and proactive influence). Self-management maintains stability, whereas personal leadership drives change, proactivity, and self-awareness (Stulberg, 2026). The key differences are presented in table 1.

Table 1 The key differences between self-management and personal leadership

Differences	Self-management	Personal leadership
Focus & Purpose	is concerned with organizing work, time, and tasks, acting as an "administrator" of oneself	is concerned with strategy, setting direction, and self-development
Proactivity vs. Structure	works outside established structures	works within existing structures
Control vs. Influence	involves controlling impulses, behaviors, and immediate workflow	relies on high self-awareness and influencing one's own future.
The "What/How" Distinction	deals primarily with the "how"	addresses the "what, why, and how"
Core Components	Self-mastery, processing emotions, managing habits, and ensuring productivity	Self-awareness, proactive vision, self-efficacy, and confidence in navigating challenges

(Source: upon Stulberg, 2026 and Opatha, 2025)

"Management entails doing today's work as efficiently and competently as possible within established goals, procedures, and organizational structures. Leadership is aimed at creating change in what we do and how we do it, which is why leadership requires working outside of established goals, procedures, and structures" (Ibarra, 2023).

3. Skills for self-management and personal leadership

The skills required for a good self-manager and for excellent personal leadership are generally different. Thus, the main self-management skills are presented in table 2 and the main skills that a personal leadership needs in a modern company are presented in table 3.

Table 2 The personal management skills

No	Skills	Details
1	Communication skills	These are vital to effective collaboration. You can request information from team members, delegate tasks and share ideas and learn new strategies. Communication skills also support you in building strong professional relationships with your colleagues, customers and clients.
2	Ability to work under pressure	Staying calm and working well under stress helps you stay focused on the task at hand. Being organized, multitasking and effective communication are all ways to prepare yourself to manage busy days or tight deadlines.
3	Time management	Developing or improving these skills ensures you can prioritize tasks, maintain focus and avoid distractions. This then enables you to meet deadlines, delegate tasks when necessary, and achieve company goals.
4	Organizational skills	Well-organized people can schedule their time more efficiently; prioritize tasks and manage their responsibilities to ensure they can deliver in the workplace.
5	Goal setting	Goal setting involves the ability to identify what you intend to achieve in a well-defined and clear manner. This keeps you motivated and focused on achieving your goals. Setting short- and long-term goals is a great way to start.
6	Versatility	Versatility refers to being proficient or knowledgeable in various areas. Companies now consider versatile people indispensable as they bring multiple options to a team.
7	Teamwork	Even roles that are largely independent involve some level of teamwork, so a positive attitude and the ability to work with others is vital to your career development. Companies value team players and those with interpersonal skills.
8	Accountability	Accountability involves taking personal responsibility for your actions and thoughts. It ensures that you can evaluate your decision objectively and confidently make decisions.
9	Self-motivation	Self-motivated people push themselves through their passion and desire for success, ensuring that they can remain productive in the face of external factors.

(Source: Indeed, 2026)

Leadership skills are the abilities that translate those principles into everyday behaviour. They are the tools people use to communicate with purpose, read situations carefully, and help a group move toward shared aims. These abilities make leadership something observable rather than abstract (Santa Clara University).

Table 3 Personal leadership skills

No.	Skill	Details	Source
1	Self-knowledge as a foundation	Recognizing personal strengths and weaknesses, blind spots, and difficulties	Smith, 2025
2	Ownership and responsibility	Personal leaders do not wait for someone else to take the initiative. They take charge themselves and responsibility.	Smith, 2025
3	Self-Awareness & Self-Regulation	Understanding your own strengths, weaknesses, and emotions allows for improved decision-making and better control of reactions to stress	www.imd.org
4	Integrity & Authenticity	Acting in alignment with your values builds trust, credibility, and respect	leadershipexcellencenow
5	Proactive Mindset	Taking initiative and responsibility for your actions and personal growth	University College Dublin
6	Resilience & Adaptability:	The ability to remain calm, stay composed, and navigate challenges or changes effectively	Smith, 2025
7	Effective Communication & Active Listening	Articulating ideas clearly and listening to understand others, which builds stronger relationships	Indeed; Smith, 2025
8	Goal Setting & Time Management	Setting clear, actionable goals and managing your time to balance priorities.	Smith, 2025
9	Critical Thinking & Decision Making	Making sound decisions under pressure and solving problems efficiently	Santa Clara University

The skills required depend on the tasks of each category of managers and leaders, as managers' vision is related to implementing strategies, planning, and organizing tasks to achieve the goals set by leaders (budgeting, organizational structuring, and staffing), while leaders are more concerned with how to align and influence people than how to assign work to them. They accomplish this by assisting individuals to envision their function in a larger context and the possibility of future growth that their efforts can provide (Free Book).

4. Self-Awareness

Self-awareness is the capacity to reflect upon and understand one's internal states, behaviours, and their impacts on others, as explained by Carden et al. (2022).

Self-awareness is the foundation of effective self-management, allowing individuals to recognize their emotions, strengths, and triggers to actively regulate behaviours and responses. It enables moving from reactive, habit-driven actions to intentional, productive choices, forming a core component of emotional intelligence (Berkeley, 2026).

Self-awareness is the understanding of yourself, including personality traits, behaviours, anxieties, and emotions. While this is a more inwardly focused trait, self-awareness and humility are paramount qualities of leadership. The better you understand yourself and recognize your own strengths and weaknesses, the more effective you can be as a leader (Leis & Wormington, 2026).

Self-awareness occurs when you're aware of different aspects of yourself, including strengths, weaknesses, personality traits, behaviours, anxieties, and emotions. It can be the most challenging of the fundamental skills to develop, but it can also serve as a foundation for strengthening all your other leadership skills. Research has repeatedly found that leader effectiveness is constrained or amplified by self-awareness, and it varies based on how well

leaders understand themselves, how others view them, and how they navigate the resulting interactions (Altman, 2025).

The use of the Johari Window to Build Self-Awareness is helpful to understand the differences in how you see yourself vs. how others see you (fig.1).

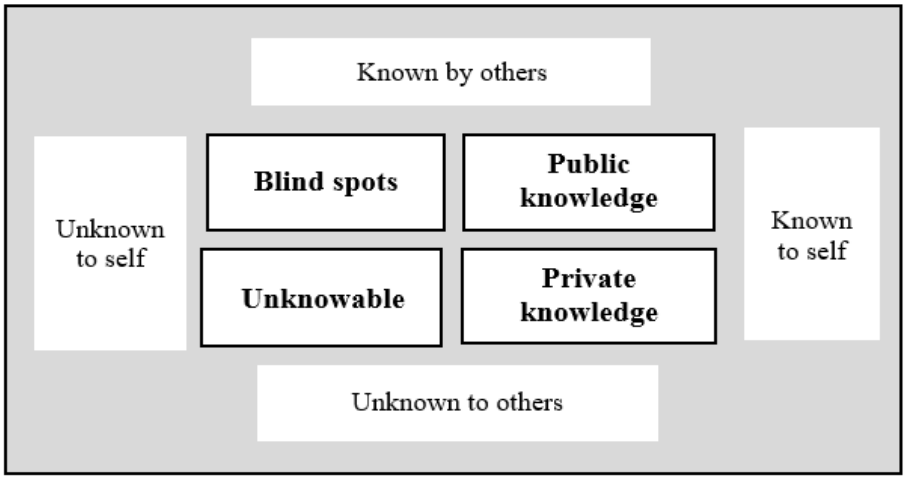

Fig. 1 The Johari Window for Building Self-Awareness
(Source: Altman, 2025)

When what others know about you that you didn't recognize about yourself is revealed, and you feel blindsided to discover how others really see you, *that* has the potential to create dynamic, powerful change.

The things you're unaware that others know about you may prevent you from accurately assessing your own behaviours, emotions, anxieties, and performance.

When what others know about you that you didn't recognize about yourself is revealed, and you feel blindsided to discover how others really see you, *that* has the potential to create dynamic, powerful change.

The things you're unaware that others know about you may prevent you from accurately assessing your own behaviours, emotions, anxieties, and performance.

Our self-awareness is increased as we discover a truth about ourselves. It helps you identify your blind spots and make a plan to address them.

It helps you organize your self-awareness into a 2-by-2 grid, representing what is known and unknown about you to other people, and what is known and unknown about you to yourself:

- What is **known** about you to others is ***public***.
- What is **unknown** about you to others is ***private***.
- What is **not known** to you nor others is ***unknowable*** and not very relevant.
- What is **known** about you by others, but not known to you, are your ***blind spots*.**

For those leaders who work on internal and external self-awareness in these four areas, it will pay significant benefits: (1) wisdom (insights from your experience resulted of ongoing practice); (2) identity (that influences how you lead in professional and personal context); (3) reputation (is how others perceive you as a leader based on your current and previous behaviour) and (4) brand(is what you aspire to and the actions you take to support that mission) (Altman, 2025).

5. Process of Personal Leadership Development

Developing effective self-management and personal leadership skills is not a destination or a one-time achievement; it requires continual learning and adopting the right mindset (Transformational leadership consulting, 2026).

As can be seen in Fig.2, self-awareness is the foundation of self-management and personal leadership, which understands emotional factors and serves as a foundation for strengthening all skills.

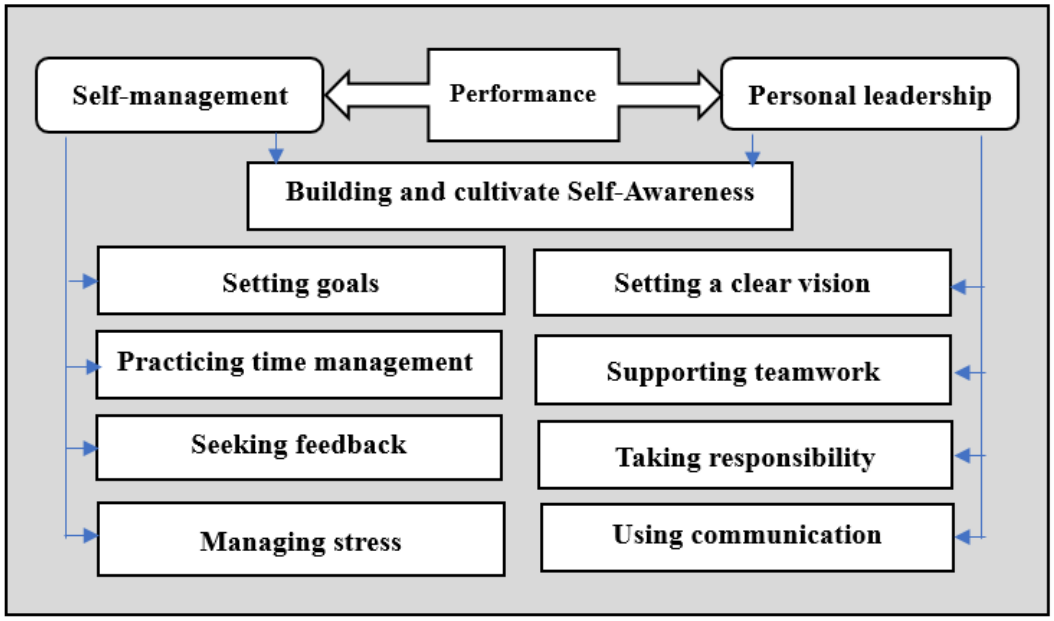

Fig. 2 The process of self-management and personal leadership development *(own conception)*

To develop self-management, are necessary:

- Setting goals, which is a short- or long-term plan, which establishes targets and ways to evaluate results;
- Practicing time management, which is prioritizing tasks, time-blocking, and limiting distractions to focus on high-impact work;
- Seeking feedback, reflecting on performance, and taking the ownership of results;
- Managing stress, as managing energy is crucial for long-term productivity.

In contrast, in personal leadership, for developing skills, you need:

- Setting a clear vision, which refers to a clear vision, which acts as a roadmap for success and maintains a positive outlook;
- Supporting teamwork. A positive environment is created by supporting team members in guidance and stimulating innovation.
- Taking responsibility refers to consistently demonstrating high standards of behavior and integrity, as well as assuming responsibility;
- Using communication, means communicating clearly and honestly in all interactions and listening with empathy to strengthen the trust of interlocutors.

The development of both concepts finally leads to business performance.

Conclusion

Self-management and personal leadership are closely related, often overlapping, but distinct concepts focused on individual effectiveness. Self-management is tactical, focusing on

controlling actions, emotions, and tasks (efficiency), while personal leadership is strategic, focusing on defining values, purpose, and direction (Stulbeg, 2026).

In self-management, people are told what outcomes are needed and then choose how to achieve them. They have the freedom to do their jobs as they wish, but ultimately a manager decides what tasks are needed. In personal leadership, there are no managers. Individuals have true autonomy and can decide what work to take on, as well as how to do it. The result is a highly productive environment, where people are truly aligned with their work, because they chose to do it (Thomson, 2020).

Both concepts involve self-influence, self-regulation, and taking responsibility for actions to achieve goals. Both are crucial for professional success, but also for increasing business performance.

BIBLIOGRAPHY:

1. Abensur, E. (2024). What Is Self-Management? https://www.talkspirit.com/blog/what-is-self-management.
2. Altman, D. (2025). *4 Sure-Fire Ways to Boost Your Self-Awareness*, Center for Creative Leadership, https://www.ccl.org/articles/leading-effectively-articles/4-ways-boost-self-awareness/.
3. Berkeley (2026). Self-Awareness and Self-Management, accessed on 15/04/2026, https://ggie.berkeley.edu/student-well-being/sel-for-students-self-awareness-and-self-management/.
4. Carden, J., Jones, R.J, Passmore, J. (2022). Defining Self-Awareness in the Context of Adult Development: A Systematic Literature Review, *Journal of Management Education*, Vol. 46(1) 140–177, https://doi.org/10.1177/10525629219900.
5. Catauta, R. (2025). Self-Management in 2026: Meaning, Skills, and Why It Matters, https://everhour.com/blog/self-management/.
6. Competence (2023). What is Personal Leadership, and why does it matter? https://www.competence.org/inspiration/what-is-personal-leadership-and-why-does-it-matter/.
7. Free Book (2026). *How to Become a More Effective Leader*, Harvard Business School, PDF.
8. Ibarra, H. (2023). Act Like a Leader, Think Like a Leader, *Harvard Business Review Press*.
9. Indeed (2026). Personal management, https://ca.indeed.com/career-advice/career-development/personal-management-skills.
10. Kouzes, J.M., Barry Z. (2011). The Leadership Challenge, *Journal of Education and Vocational Research*, Vol. 1, No. 1, pp. 1-3, Apr 2011.
11. Leadership Excellence (2026). What Is Personal Leadership and Why Does It Matter?, accessed on 12/04/2026, https://leadershipexcellencenow.com/.
12. Leis, M., Wormington, S. (2026). 12 Essential Qualities of Effective Leadership, Center for Creative Leadership, https://www.ccl.org/articles/leading-effectively-articles/characteristics-good-leader/.
13. McShane et al., (2008). McShane, S. L., Glinow, M. A. V., & Sharma, R. R. (2008). *Organizational behaviour* (Indian ed.), McGraw-Hill.
14. Opatha, H. (2025). Self-Management, Personal Management, Individual Management, and Personnel Management: A Simplified Introduction and Differentiation, *Sri Lankan Journal of Human Resource, Management*, Vol. 15, No. 2, 2025. https://www.researchgate.net/publication/394398258.

15. Santa Clara University (2026) What Are Leadership Skills?, Santa Clara University, https://www.scu.edu/business/blog/leadership-ethics/essential-leadership-skills/.
16. Smith, K. (2025). Personal leadership: what it is and how you develop it, https://kennethsmit.com/en/knowledge-base/personal-leadership%3A-what-it-is-and-how-you-develop-it/.
17. Stulberg, B. (2026) *The Way of Excellence: A Guide to True Greatness and Deep Satisfaction in a Chaotic World*, Kindle.
18. Thomson, (2020). Self-leadership versus Self-management, https://www.linkedin.com/pulse/self-leadership-versus-self-management-peter-thomson.
19. Transformational leadership consulting (2026).What is personal leadership, accessed on 15/04/2026, https://transformationalleadershipconsulting.co.uk/blog/what-is-personal-leadership/.
20. University College Dublin (2026. RISE Leadership and People Management Programme – Update, accessed on 15/04/2026, https://www.ucd.ie/peopledevelopment/courses/leadingpeople/.
21. Unsworth, K.L. & Mason, C.M. (2016). Self-concordance strategies as a necessary condition for self-management. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 89(4), 711–733. https://doi.org/10.1111/joop.12149

THE ETERNAL RETURNING IN ANCIENT PHILOSOPHY

Niadi-Corina Cernica
Lecturer, PhD, "Ştefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: *In stoic philosophy is presented the eternal returning of the Universe, after the end of the Universe and the emergence of a new Universe, enterely similar with the previous Universe. Stoic philosophy is influenced by the philosophy of Heraclit. The Universe is destroied cyclicaly by a final fire. Fire is a principle at Heraclit. Fire quenchs and kindles after measures. The quenching means the transformation of the fire into air, air into water, water into earth. The kindleing means the transformation of earth into water, water into air and air into fire. For Heraclit and stoics, fire is the logos, the reason of Universe, the reason who leads cyclicaly the Universe to the destruction and emergence. For stoics, God, as principle and matter of Universe, rules Universe by necesity, to an eternal returning and the time is cyclic.*

Keywords: *time, returning, Universe, fire, measures*

Doctrina veșnicei reîntoarceri apare în filosofia antică la stoici. Stoicii cred că după distrugerea Universului printr-un incendiu final, un nou Univers apare, întrutotul identic sau similar cu vechiul Univers.

Timpul, pentru stoici, este ciclic, totul revine, tot ce s-a întâmplat se va mai întâmpla, într-o infinitate de ori. Universul se va distruge la nesfârșit, la nesfârșit va apărea un Univers identic, în care istoria, nașterea și moartea oamenilor, întâmplările vor fi identice sau aproape identice. În noul Univers nimic nu va fi nou, totul se va relua din nou: „Căci filosofii stoici susțin că întreaga substanță se transformă în foc ca într-o sămânță și, apoi, din aceasta, se reface orânduirea lumii așa cum era la început. Această doctrină au susținut-o primii și cei mai importanți dintre reprezentanții acestei școli, Zenon, Cleanthes, Chrysippos și Zenon" [Eusebios][1].

În aprecierea lui F. Copleston, „divinitatea formează lumea și apoi o dizolvă înapoi în sine printr-o conflagrație universală, astfel încât există o serie nesfârșită de creații și distrugeri ale lumii. Mai mult, fiecare lume se aseamănă cu cea de dinaintea sa și toate lucrurile, fiecare om, de exemplu, apărând în fiecare lume succesivă și făptuind aceleași acțiuni pe care le-a mai făcut și în existența precedentă."[2]

Pentru a explica acest proces, stoicii preiau fizica lui Heraclit, pentru care principiul Universului este focul. Din foc, care se stinge și se aprinde după măsuri, prin stingere, focul se transformă în aer, aerul în apă, apa în pământ. Iar, prin aprindere, pământul se transformă în apă, apa în aer, aerul în foc. Totul provine din foc și se reîntoarce la foc. Sau, cum spune Heraclit, drumul în jos și drumul în sus sunt unul și același.

Focul este, la Heraclit, logosul, rațiunea Universului. Focul este cel mai mobil, în timp ce aerul, apa, pământul sunt progresiv imobile.

Pentru stoici, focul este principiul, Zeul și logosul, din care apar materiile mai dense, aerul, apa și focul, din care este alcătuit Universul. Aceste elemente se dizolvă la un moment dat în focul inițial, ceea ce duce la distrugerea întregii lumii. Zeul, focul, este față de materie ceea ce este Forma lui Aristotel față de materie, dar și sufletul față de trup. Deoarece materia, spune Zenon, este un substrat al tuturor lucrurilor, care „nu are nici formă proprie, nici structură și nicidecum vreo calitate oarecare, ea fiind totuși mereu legată și unită inseparabil cu o anumită

[1] Fragmentele stoicilor vechi (ed. Hans von Arnim), Ed. Humanitas, București, 2022, p.79
[2] Copleston, F. , Istoria filosofiei I. Grecia și Roma, Ed. ALL, București, 2008, p.348

calitate”[3]. Sufletul rațional este cel care imprimă calități materiei și îi dă mișcare, după cum sufletul omului pune în mișcare trupul. Sufletul rațional, logosul, este chiar focul, „căci focul originar este de fapt asemenea unei semințe care conține rațiunile și cauzele tuturor celor care au fost, sunt și vor fi”.[Eusebios][4]

La stoici, focul originar se transformă în aer, aerul în apă, o parte mai densă a apei devine pământ, alta se transformă iar în aer, iar aerul în focul obișnuit: „Focul terestru se mișcă în linie dreaptă, iar cel eteric, circular.”[Aetios][5] Pentru Aristotel, eterul este locul cel mai înalt din Univers, iar mișcarea circulară este o mișcare eternă, cea mai aproape de perfecțiune.

Zeul sau focul (Zeul este făcut din abur de foc) este un principiu activ care se difuzează progresiv în materia inertă (prin transformarea în celelalte elemente), îi dă formă, mișcare, ca o cauză a ceea ce a fost, este și va fi. Focul „este principiul activ ce conține în sine formele active ale lucrurilor care vor căpăta existență (...) prin activitatea cărora iau ființă lucrurile individuale în cursul lumii; sau mai degrabă sunt semințe a ce se dezvoltă în forme ale lucrurilor individuale.”[6]

Principiul activ este logosul-focul, în timp ce principiul pasiv este materia, fără formă sau calități. Materia este aerul, apa, pământul și focul terestru, care provin din focul originar, fără a fi focul originar. Asupra lor principiul activ își pune forma și mișcarea (logosul însemnând chiar rațiunea prezentă în materia formată și în mișcare, rațiune care provine de la Zeul-focul). Din această cauză Zenon consideră Universul o ființă vie și rațională, așa cum omul este o ființă vie și rațională cu suflet și corp.

Principala influență în teoria stoică despre eterna reîntoarcere este a lui Heraclit, care face din foc principiu al naturii și rațiune a lucrurilor, început și sfârșit al Universului. Doctrina logosului, a rațiunii naturii (ca regularitate și logică a schimbărilor și lucrurilor în Univers) devine la stoici rațiunea Zeului și a Universului viu.

„Și Heraclit spune că lumea, ba se aprinde în incendiul universal, ba se reconstituie iarăși din foc, după anumite perioade de timp, în care, zice el „după măsură se aprinde și după măsură se stinge””.[Simplicius][7]

„Această lume, aceeași pentru toți, n-a făurit-o nici vreunul din zei, nici vreunul din oameni. Ea a fost întotdeauna, este și va fi un foc veșnic viu, care după măsură se aprinde și după măsură se stinge.”[Clemens][8]

„ (...) El [Heraclit] expune apoi lămurit felul în care are loc revenirea și incendiul universal (...)”.[Clemens][9]

„Focul trăiește moartea pământului și aerul trăiește moartea focului, apa trăiește moartea aerului și pământul pe cea a apei.”[Maximus din Tyr][10]

Ideea că Focul este Logosul (Rațiunea) lumii, dar și principiu al acesteia, din care sunt create celelalte materii, dar diferit de acestea, duce la două mari idei stoice: că Focul este Zeul și că Zeul este principiu material al Universului, diferit însă de materie, pe care o animă cum animă sufletul un corp viu.

De la Platon apare, ca influență, atât ideea unui Univers viu și rațional (despre sufletul Universului Platon vorbește în Dialogurile sale de bătrânețe), cât și ideea că Universul are un suflet.

[3] Fragmentele stoicilor vechi, (ed. Hans von Arnim), Ed. Humanitas, București, 2022, p.69
[4] Idem, p.72
[5] Idem, p. 73
[6] Copleston, F., Istoria filosofiei I. Grecia și Roma, Ed. ALL, București, 2008, p.348
[7] Filosofia greacă până la Platon, vol.I, partea a2-a, (redactori-coordonatori Adelina Piatkowski, Ion Banu), Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p.332
[8] Idem, p.354
[9] Idem, pp. 354-355
[10] Idem, p.360

Aristotel aduce, în filosofia stoică despre Cosmos, Formele și Materia, adică un principiu activ, formator, care dă calități, și un principiu pasiv, total lipsit de calități. Materia. La stoici Forma devine Rațiunea, adică Zeul, și în același timp, Focul cu semințele lucrurilor.

Sinteza care este focul la stoici, deopotrivă principiu al Universului, Rațiune, logos și principiu activ care dă calități unui principiu pasiv, derivat din foc, culminează cu declararea Focului ca Zeu suprem. Acest lucru nu se opune politeismului, zeii fiind diverse manifestări ale Principiului, sau ale Zeului, care este, ca substanță, unul singur.

Ne-a rămas un celebru imn al lui Cleanthes către Zeul-Foc stoic, ceea ce arată o reală venerare a Zeului, a divinității ca rațiune și foc. Cleanthes spune în acest imn: „Rațiunea a toate e una și nepieritoare”.[11]

Consecințele acestei gândiri despre veșnica reîntoarcere, timpul ciclic și Zeu sunt importante în ce privește libertatea umană, felul în care răul și binele se îmbină în Univers și înțelegerea cosmologică a Universului și vidului.

Doctrina veșnicei reîntoarceri duce la ideea inexistenței libertății umane; dacă, de la un Univers la altul, totul se petrece la fel, înseamnă că libertatea umană nu există. Sau, după cum spune F. Copleston, pentru stoici libertatea înseamnă a face ceva cu asentiment, nu împotriva voinței. Iar unele lucruri, cum spunea Epictet, sunt în puterea noastră (depind de noi, dacă sunt sentimentele și ideile interne), iar alte lucruri nu sunt în puterea noastră (ci se petrec cu sau fără asentimentul nostru, dacă sunt în exterior).

Problema răului este rezolvată prin faptul că un rău particular servește binelui general și că există un bine general față de care orice rău particular este subordonat. Orice rău servește binelui general. Imaginea generală a Universului este legată de bine, iar faptul că nu există libertate nu împiedică omul să fie moral (se restrânge la ceea ce este în puterea lui, sentimente și gânduri) și nici existența sau nu a asentimentului.

Cosmologia stoicismului timpuriu pornește de la ideea celor patru elemente și a imaginii generale antice despre Cosmos și despre Pământ. Pământul este format din elementul cel mai greu, care se adună la centru, astfel că Pământul este în centrul Universului. Faptul că întotdeauna elementul greu, pământul, se adună la centru dă stabilitate Pământului în Univers și în vid. Celelalte elemente, mai ușoare, tind spre exterior, iar la exteriorul Universului se află Focul (lucru susținut și de Platon în „Legile”, unde mai afirmă că materia din care sunt alcătuiți zeii este focul).

Așadar, la centru este Pământul și, succesiv, spre exterior, apa, aerul și focul, care este la marginea Universului, iar Universul este în vid. Cel mai stabil element este pământul, iar Pământul dă stabilitate Universului în vid.

Veșnica reîntoarcere, timpul ciclic sunt concepte puternic integrate și susținute de toate elementele filosofiei stoice. Inclusiv dezinteresul față de teoriile elenistice despre soarta sufletului după moarte (deoarece omul, fiecare persoană, renaște și trăiește la infinit în fiecare Univers care revine, reluând la infinit propria lui viață, gânduri și personalitate) este legat de această teorie. Marcus Aurelius pare și el nehotărât cu privire la destinul sufletului după moarte și puțin interesat de un subiect atât de important. Fiecare om retrăiește similar în fiecare Univers care renaște după moartea Universului anterior.

Toate elementele filosofiei stoice susțin ideea veșnicei reîntoarceri, a timpului ciclic, sunt legate de etica și înțelegerea religioasă a omului. Veșnica reîntoarcere nu este un element adăugat, ci puternic integrat în filosofia stoică și puternic legat de fiecare element al acesteia.

[11] Cf. Copleston, F., Istoria filosofiei I. Grecia și Roma, Ed. ALL, București, 2008, p.213

BIBLIOGRAPHY:

1. Copleston, Frederick, *Istoria filosofiei I. Gracia și Roma*, Ed. ALL. București, 2008
2. *Filosofia greacă până la Platon*, vol. I, partea a 2-a (redactori-coordonatori Adelina Piatkowski, Ion Banu), Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979
3. *Fragmentele stoicilor vechi*. *Zenon și discipolii lui Zenon* (ed. Hans von Arnim), Ed. Humanitas,București, 2022

THE SEABORNE TRADE IN THE BLACK SEA IN 2025 VERSUS 2020: CONFLICT DISRUPTION, REROUTING, AND STRUCTURAL TRANSFORMATION

Dumitru Corduneanu
Lecturer, PhD, Romanian Naval Academy "Mircea cel Bătrân", Constanţa,
Lucian Dumitrache
Lecturer, PhD, Romanian Naval Academy "Mircea cel Bătrân", Constanţa

Abstract: *The Black Sea maritime system is a key geo-economic corridor for global trade, particularly for grain, energy, and bulk commodities. This study examines the evolution of seaborne trade in the region between 2020 and 2025, focusing on the transition from pre-war stability to wartime disruption and partial system adaptation. Based on data from UNCTAD, the World Bank, OECD, Baltic Exchange, Lloyd's Market Association, and the International Grains Council, the analysis highlights major changes in trade volumes, port throughput, freight rates, and logistics configurations. Total Black Sea seaborne trade contracted by an estimated 24.6% between 2020 and 2024, from approximately 350 Mt to 264 Mt, with grain flows falling by 44.4% and iron ore and steel volumes declining by 28.3%. The Russia-Ukraine conflict triggered a structural disruption including port closures, vessel attacks, war-risk insurance spikes, and the withdrawal of major container lines. Trade flows were partially restored through alternative corridors — especially via Romania (Constanta–Danube axis), Turkiye, and the Black Sea Grain Initiative - but recovery remains uneven and the system continues to operate under elevated geopolitical risk. The study concludes that the Black Sea maritime system has undergone structural transformation, characterized by trade fragmentation, significant rerouting of commodity flows, and the emergence of a risk-adjusted maritime environment with new hub configurations and higher baseline logistics costs.*

Keywords: *Black Sea; seaborne trade; maritime transport; geopolitical risk; trade fragmentation; oil rerouting; war risk insurance*

1. Introduction

The Black Sea occupies a singular position in the geography of global maritime trade. Surrounded by six states- Ukraine, Russian Federation, Romania, Bulgaria, Turkiye, and Georgia - it functions as the terminal node of one of the world's most productive agricultural zones, a critical transit corridor for Caspian and Central Asian energy resources, and a regional hub for bulk industrial commodities (Stopford, 2009; Rodrigue, 2020). In 2020, the region accounted for an estimated 350 million tonnes (Mt) of annual seaborne trade, of which roughly 27% consisted of grain and oilseeds, 54% of crude oil and petroleum products, and the remainder of iron ore, steel, coal, fertilizers, and containerized cargo (UNCTAD, 2024a).

The Russian full-scale invasion of Ukraine on 24 February 2022 introduced an unprecedented shock into this system. The immediate consequences were severe and multidimensional: Ukrainian ports were blockaded, mined, or placed under direct military threat; the G7 price cap on Russian oil (December 2022) and the EU embargo on Russian crude and petroleum products fundamentally altered energy trade flows; and the withdrawal of major container shipping lines from Black Sea service in March 2022 disrupted containerized trade for the first time since the 1990s. The combined effect was a compression of regional trade volumes, a sharp increase in freight and insurance costs, and a rapid reconfiguration of logistics corridors (UNCTAD, 2024b; OECD, 2023; World Bank, 2023).

Five years on, the Black Sea maritime system in 2025 presents a picture of partial recovery, structural adaptation, and persistent systemic risk. The Black Sea Grain Initiative (BSGI), brokered by the United Nations and Turkiye in July 2022, operated for twelve months and

facilitated the export of approximately 33 Mt of Ukrainian grain before Russia's withdrawal in July 2023. Ukraine subsequently established a unilateral humanitarian shipping corridor, which by the end of 2024 had enabled over 1,200 commercial transits. The port of Constanta (Romania) has emerged as the primary beneficiary of trade diversion, recording a 29% increase in throughput between 2020 and 2024. Russian oil export volumes, meanwhile, have been substantially redirected from European to Asian markets, using a combination of Turkish Straits transit, Baltic Sea routing, and the Cape of Good Hope pathway (UNCTAD, 2025; IEA, 2024).

This paper provides a systematic comparative analysis of Black Sea seaborne trade in 2020 - the last pre-war baseline year — and 2025, capturing both the magnitude of disruption and the degree of system adaptation. The analysis is organized around five thematic dimensions: total trade volumes by commodity; port throughput and hub reconfiguration; freight rates and insurance costs; grain corridor rerouting; and energy trade rerouting under sanctions.

2. Data and Methods

The analysis draws on a combination of institutional statistics, commercial market data, and academic literature. Primary quantitative sources include the UNCTAD Review of Maritime Transport (2024, 2025), which provides commodity-level seaborne trade estimates; the UNCTAD Global Trade Update (2024), which documents disruption impacts; the OECD analysis of the war's impact on global trade and logistics (2023); and the World Bank's Trade and Transport in Times of Crisis (2023). Port-level throughput data are sourced from national port authority annual reports (Romania's Port Administration Constanta; Ukraine's Ministry of Infrastructure; Russia's Federal Agency for Maritime and River Transport) and cross-validated against AIS vessel tracking analytics from Marine Traffic and Vessels Value (2024). Energy trade rerouting data are drawn from the International Energy Agency's Oil Market Reports (IEA, 2024) and the Joint Organisations Data Initiative (JODI, 2024). Freight rate data are sourced from the Baltic Exchange and Clarksons Research (2024). War risk insurance metrics are drawn from the Lloyd's Joint War Committee and Lloyd's Market Association publications (2024).

The methodological framework is comparative-analytical, using 2020 as the pre-war baseline year for all quantitative comparisons. The year 2020, while affected by the COVID-19 pandemic's initial impact on global trade, represents the most recent year of non-conflicted Black Sea operations and is the baseline used in UNCTAD's own comparative analyses (UNCTAD, 2024a). Where 2025 data are not yet fully consolidated at the time of writing, 2024 estimates are used as proxies, supplemented by trajectory analysis from available Q1-Q3 2025 indicators.

Trade volume estimates are constructed from commodity-specific flows using the port-of-loading/port-of-discharge methodology consistent with UNCTAD's Review of Maritime Transport. Freight rate data are expressed in nominal USD with index conversions where appropriate. Geopolitical risk indicators are constructed from a composite of commercial maritime risk assessments (Lloyd's, BIMCO, NATO shipping advisories) and casualty/incident records from the Lloyd's List Intelligence database. The structural comparison framework (Table 7) draws on the maritime systems analysis methodology of Notteboom *et al*. (2021) and the port hierarchy conceptual framework of Rodrigue (2020).

3. Results

Total Black Sea seaborne trade contracted by an estimated 24.6%, from approximately 350 Mt in 2020 to approximately 264 Mt in 2024, with the sharpest declines concentrated in grain, iron ore/steel, and coal - all sectors heavily dependent on Ukrainian production and export

infrastructure (UNCTAD, 2024a; UNCTAD, 2025). Table 1 presents the commodity-level breakdown with estimated volumes and key drivers.

Table 1. Black Sea seaborne trade volumes by commodity: 2020 baseline versus 2024 estimate

Commodity / Sector	2020 (Mt)	2024 est. (Mt)	Change (%)	Key drivers of change
Grain and oilseeds (total)	94.1	52.3	-44.4%	Ukrainian port closures (Mariupol, Kherson); Black Sea Grain Initiative suspended July 2023; rerouting via Danube–Constanta
- of which Ukraine origin	61.4	22.1	-64.0%	Loss of Odesa deep-water access (partial); military risk; reduced harvest 2022-2023
- of which Russian Federation origin	32.7	30.2	-7.6%	Western sanctions logistics friction; alternative Turkish hub routing (Novorossiysk–Istanbul)
Crude oil and petroleum products	188.3	161.4	-14.3%	EU embargo on Russian oil (Dec 2022); rerouting via Cape of Good Hope / Suez; Bosphorus transit delays
Iron ore and steel	27.6	19.8	-28.3%	Mariupol steel plant destruction; reduced Ukrainian industrial output; Azovstal closure
Coal	18.9	12.4	-34.4%	EU coal embargo on Russia (Aug 2022); reduced Ukrainian thermal production
Fertilizers	11.2	8.7	-22.3%	Sanctions on Russian and Belarusian fertilizer companies; logistical rerouting via Baltic
Container and general cargo	6.4	5.1	-20.3%	Withdrawal of major shipping lines from Black Sea service (MSC, CMA CGM, Maersk 2022)
LNG and LPG	3.8	4.2	+10.5%	Increased Turkish LNG imports; Azerbaijani gas corridor expansion; TANAP/TAP utilization
TOTAL Black Sea seaborne trade	~350	~264	-24.6%	Wartime disruption, sanctions, routing changes, port damage

Sources: UNCTAD (2024a, 2025); IEA (2024); IGC (2024); Clarksons Research (2024); World Bank (2023); elaboration by authors. Mt = million tonnes

The most severe contraction was recorded in Ukrainian grain exports, which fell from an estimated 61.4 Mt in 2020 to 22.1 Mt in 2022 - a 64% decline - before recovering partially to approximately 22.1 Mt through a combination of the BSGI, the unilateral humanitarian corridor, and the Danube - Constanta rerouting system (UNCTAD, 2024b; IGC, 2024). Russian grain exports, by contrast, remained relatively stable, declining only 7.6% as Novorossiysk continued to operate and Turkish intermediation allowed partial circumvention of Western logistics sanctions (OECD, 2023).

Crude oil and petroleum product flows - the largest single commodity category - declined by 14.3%, primarily reflecting the redirection of Russian export volumes from European to Asian destinations following the EU embargo and the G7 price cap mechanism (IEA, 2024). The modest contraction in absolute terms — from 188.3 Mt to 161.4 Mt - reflects the fact that Black Sea oil exports to non-EU destinations via the Bosphorus continued, albeit under more complex logistics and insurance arrangements. The notable exception is the growth in LNG/LPG volumes (+10.5%), driven by increased Turkish LNG import capacity and the expansion of the Azerbaijani gas corridor via the Trans-Adriatic Pipeline (TAP/TANAP) (Grzelakowski, 2019; IEA, 2024).

The reorientation of commodity flows produced a striking reconfiguration of the Black Sea port hierarchy. Table 2 presents throughput estimates for the region's major ports across four reference years: 2020, 2022, 2023, and 2024.

Table 2. Black Sea major port throughput 2020-2024 (million tonnes, selected ports)

Port (Country)	2020 (Mt)	2022 (Mt)	2023 (Mt)	2024 est. (Mt)	Status / Key developments
Novorossiysk (Russian Federation)	157.3	148.1	152.4	149.2	Operational; main Russian export hub; mild decline due to sanctions friction and insurance constraints
Odesa (Ukraine)	31.2	4.1	12.3	18.7	Severely disrupted 2022; partial recovery under BSGI; missile attacks continue; corridor operations
Constanta (Romania)	57.4	61.8	68.2	74.1	Strong growth: diverted Ukrainian grain and exports; Danube grain transit +180%; EU corridor investment
Ambarli / Istanbul (Türkiye)	42.6	47.3	51.8	54.2	Growth as transshipment hub; grain re-export; shadow fleet transit; Bosphorus congestion management
Yuzhne/Pivdennyi (Ukraine)	26.8	1.2	3.4	6.1	Severely damaged 2022; partial resumption; reduced capacity; primary mineral and grain exports pre-war
Mariupol (Ukraine)	14.3	0.0	0.0	~0.5	Occupied since May 2022; port infrastructure destroyed; Azovstal steel stopped; minimal activity
Kherson (Ukraine)	5.1	0.0	0.0	~0.3	Occupied / partially liberated; river port severely damaged; Dnipro delta operations limited
Varna / Burgas (Bulgaria)	18.9	17.2	18.1	19.4	Stable; increased transshipment activity; part of EU corridor diversification

Port (Country)	2020 (Mt)	2022 (Mt)	2023 (Mt)	2024 est. (Mt)	Status / Key developments
Batumi / Poti (Georgia)	12.4	14.1	15.3	16.8	Growth: Middle Corridor (Trans-Caspian) trade surge; China–EU alternative land-sea route
Samsun / Trabzon (Turkiye)	9.6	11.2	12.8	13.9	Growth driven by Iranian and Central Asian transit trade; Turkiye–Russia bilateral trade increase

Sources: Port of Constanta (2024); Ukraine Ministry of Infrastructure (2024); Rosmorrechflot (2024); Port of Batumi/Poti (2024); Turkish Statistical Institute (TUIK, 2024); MarineTraffic AIS analytics (2024). Estimates for 2024 based on H1-Q3 2024 data

The most dramatic transformation is the emergence of Constanta (Romania) as the dominant grain and multi-commodity hub for diverted Ukrainian trade. Throughput increased from 57.4 Mt in 2020 to an estimated 74.1 Mt in 2024 — a 29.1% increase — making it the fastest-growing major port in the Black Sea region over this period (Port of Constanta, 2024). This growth was driven by a surge in Danube-to-Constanta barge traffic (an estimated 180% increase in grain volumes), complemented by rail imports from Ukraine and expanded storage capacity funded partly through EU emergency logistics investments (World Bank, 2023; OECD, 2023).

At the other extreme, the Ukrainian port cluster - Odesa, Yuzhne/Pivdennyi, and Mariupol - suffered catastrophic throughput losses. Mariupol, occupied by Russian forces in May 2022 following the fall of the Azovstal steel complex, functionally ceased commercial operations, with throughput collapsing from 14.3 Mt in 2020 to essentially zero (Notteboom *et al*., 2021; UNCTAD, 2024b). Odesa recovered partially under the BSGI and the subsequent unilateral corridor, reaching an estimated 18.7 Mt in 2024 - still 40% below its 2020 level. Istanbul/Ambarli (Turkiye) recorded steady growth as a transshipment hub and intermediary for both grain re-export and Russian commodity flows under third-party arrangements (Grzelakowski, 2019).

The Georgian ports of Batumi and Poti registered consistent growth throughout the period (+35% combined), driven by the surge in Trans-Caspian (Middle Corridor) trade as Central Asian exporters and importers sought Black Sea access routes bypassing both Russian and Iranian territory - a structural shift with implications extending well beyond the current conflict period (Rodrigue, 2020).

The conflict produced acute and prolonged increases in the cost of Black Sea maritime operations across all cost components. Table 3 presents the principal cost metrics with 2020 baseline values, 2022 peak values, and 2024 estimated levels.

Table 3. Black Sea maritime operational costs: freight rates, war risk insurance, and deviation costs (2020-2024)

Cost component	Pre-war 2020 (baseline)	Peak 2022 (index)	2024 estimate	Notes and sources
War risk insurance premium (% of vessel value/day)	0.010-0.025%	0.50-1.00%	0.15-0.35%	Lloyd's JWC Ukraine / Black Sea war risk; peak March 2022; partial normalization by 2024 (Lloyd's Market Association, 2024)
Dry bulk freight rate — Panamax Black Sea (USD/MT grain)	$18-22/MT	$62-78/MT	$28-38/MT	Baltic Exchange Panamax TC average adjusted for Black Sea risk premium; still 60% above 2020 baseline (Baltic Exchange, 2024)
Tanker freight rate — Aframax Black Sea (Worldscale)	WS 65-80	WS 180-240	WS 95-130	Black Sea crude routes (TD2, TD6); elevated due to EU embargo rerouting; shadow fleet congestion (UNCTAD, 2024)
Container spot rate — Black Sea feeder (USD/TEU)	$180-220/TEU	$850-1100/TEU	$310-420/TEU	Black Sea feeders to Istanbul/Piraeus hub; reduced liner service after 2022 withdrawals (Drewry, 2024)
Port demurrage costs (USD/day, Panamax)	$8,000-12,000	$22,000-35,000	$13,000-18,000	Security inspection delays; convoy scheduling in Ukrainian corridors; reduced port efficiency
Vessel deviation cost (Cape routing vs. Black Sea direct)	N/A (direct route)	N/A	+$800K-1.2M per voyage	Russia-to-EU oil routing via Cape of Good Hope after price cap; adds 22-28 days per round trip (OECD, 2023)

Sources: Baltic Exchange (2024); Lloyd's Market Association (2024); Drewry Shipping Consultants (2024); Clarksons Research (2024); UNCTAD (2024b); OECD (2023)

War risk insurance premiums - the most operationally significant cost driver - spiked from a pre-war level of 0.010–0.025% of insured vessel value per day to peak values of 0.50–1.00% in March–April 2022, representing a 20 to 40 - fold increase (Lloyd's Market Association, 2024). By 2024, premiums had partially normalized to 0.15–0.35% - still six to fourteen times pre-war levels - reflecting residual risk from drone boat attacks, drifting mines, and missile strike incidents on commercial vessels. This persistent premium elevation effectively imposed a structural cost surcharge on all Black Sea maritime operations, disproportionately affecting smaller operators without the insurance leverage of major carriers (Stopford, 2009; UNCTAD, 2024b).

Dry bulk freight rates on the Panamax Black Sea route more than trebled at peak (from $18–22/MT to $62–78/MT for grain), driven by vessel scarcity, insurance costs, and the practical elimination of Panamax-sized vessel access to Ukrainian ports (Baltic Exchange,

2024). By 2024, rates had compressed to $28…38/MT -elevated at approximately 60% above the 2020 baseline - as alternative routing infrastructure matured and vessel supply adjusted. The container sector, though numerically smaller in the Black Sea context, was disproportionately affected by the withdrawal of MSC, Maersk, and CMA CGM from direct Black Sea service in March 2022, with spot rates for feeder services surging nearly five-fold (Notteboom *et al*., 2021; Drewry, 2024).

The rerouting of Ukrainian grain exports constitutes one of the most significant logistics adaptations of the 2022–2025 period and represents a case study in the resilience and limits of commodity trade system reconfiguration under geopolitical shock. Table 4 presents the volume evolution of the principal export routes.

Table 4. Ukrainian grain export routes: volume evolution 2020–2024 (million tonnes)

Export route / corridor	2020 vol. (Mt)	2022 vol. (Mt)	2024 est. (Mt)	Key characteristics and constraints
Black Sea direct (Odesa cluster - deep-sea)	51.4	2.1	18.4	Direct Panamax loading; lowest cost; still disrupted by security risk; BSGI 2022-2023; Humanitarian Corridor 2023-2024
Danube river (Ukraine) to Constanta (RO)	2.3	11.8	18.2	Primary diversification route; Danube barge traffic surged 8x; Constanta grain terminal expansion; EU investment
Rail to Polish/Baltic ports (Gdansk, Gdynia)	1.8	9.4	8.1	Rapid scaling in 2022 but bottlenecked by gauge change (UIC/1520mm) and rolling stock shortages; high cost
Rail to Romanian / Slovak ports and border crossings	0.6	5.2	7.4	New temporary border crossings; floating bridges; track upgrades funded by EU emergency logistics
Black Sea Initiative (UN-brokered, July 2022 - July 2023)	0	15.7	0	Operational 12 months; 33 Mt exported; suspended by Russia July 2023; not renewed
Humanitarian Shipping Corridor (Ukraine unilateral, Aug 2023+)	0	0	13.8	Ukraine unilateral corridor; risk borne by ship operators; war-risk insurance required; 1,200+ transits by end 2024
TOTAL Ukrainian grain exports	~56 Mt	~44 Mt	~65 Mt	Recovery driven by corridor + Danube route; still below 2021 peak (~75 Mt); target 80 Mt by 2025/26 (IGC, 2024)

Sources: International Grains Council (IGC, 2024); UNCTAD (2024b); Joint Coordination Centre (JCC) BSGI Final Report (2023); Ukraine Ministry of Infrastructure (2024); World Food Programme (WFP, 2024)

The Black Sea Grain Initiative, launched on 22 July 2022 under UN and Turkish mediation, proved effective during its twelve-month operational period, facilitating the export of approximately 33 Mt of Ukrainian grain and foodstuffs from the three designated ports (Odesa, Chornomorsk, Yuzhne) through an internationally monitored inspection regime (UN, 2023). Russia's non-renewal of the Initiative on 17 July 2023, citing the non-fulfillment of its

conditions relating to fertilizer and food export facilitation, terminated this framework abruptly (OECD, 2023; UNCTAD, 2024b).

The Danube–Constanta axis emerged as the most consequential alternative route, with Danube barge traffic increasing approximately eightfold between early 2022 and late 2023, as Ukraine and Romania rapidly scaled handling capacity at Izmail, Reni, and Galati before transshipment to Constanta for deep-sea loading (World Bank, 2023). European Union emergency logistics investments, channelled partly through the Solidarity Lanes initiative, funded temporary storage, barge procurement, and port infrastructure upgrades totalling an estimated EUR 800 million across 2022–2023 (European Commission, 2023). The principal constraint on further scaling this route - the gauge incompatibility between Ukraine's 1,520 mm railway network and the EU/Romanian 1,435 mm standard — continues to limit direct rail-based export volumes, requiring time-consuming reloading at border crossings (Grzelakowski, 2019; OECD, 2023).

Ukraine's unilateral humanitarian shipping corridor, declared in August 2023 following Russia's withdrawal from the BSGI, demonstrated that commercial shipping could resume direct Black Sea operations despite the absence of a multilateral security framework, provided that operators accepted the residual war risk and secured appropriate insurance coverage. By the end of 2024, over 1,200 transits had been completed through the corridor without a direct attack on civilian vessels, though the risk environment remained classified as high by Lloyd's Joint War Committee (Lloyd's Market Association, 2024; UNCTAD, 2025).

The G7 price cap on Russian crude oil (effective 5 December 2022, set at USD 60/barrel) and the EU embargo on Russian crude (effective 5 December 2022) and petroleum products (effective 5 February 2023) fundamentally altered the geography of Russian Federation energy trade through and around the Black Sea (IEA, 2024; OECD, 2023). Table 5 documents the shift in Russian oil export route shares between 2020 and 2024.

Table 5. Russian Federation crude oil and petroleum product export route shares: 2020, 2022, and 2024

Russian Federation oil export route	2020 share	2022 share	2024 share	Notes
Black Sea / Turkish Straits to EU refineries	42%	18%	12%	EU embargo on Russian crude (Dec 2022) and products (Feb 2023); Bosphorus transit restrictions; significant volume shift
Baltic ports (Primorsk, Ust-Luga) to Asia	28%	35%	38%	Increased tanker flow to India, China; shadow fleet utilization; Russian Far East routes
Novorossiysk / Black Sea to non-EU (India, China, Turkiye)	15%	28%	32%	Price cap avoidance via Turkiye; India-bound Aframax tanker fleet; secondary Bosphorus congestion management
ESPO pipeline (Kozmino Pacific port)	12%	14%	17%	Steady growth to Asian markets; price premium vs. Urals discount; Chinese offtake agreements
Arctic / Northern Sea Route	3%	5%	~1%	Ice conditions; geopolitical risk; limited during war period; icebreaker availability constraints

Sources: IEA Oil Market Report (2024); JODI Oil Database (2024); Kpler tanker tracking data (2024); Bruegel Institute Russia Oil Tracker (2024); OECD (2023)

The principal effect of the embargo and price cap was to redirect approximately 30–35% of Russian Black Sea oil exports — previously destined for European refineries - toward Indian and Chinese buyers, routed primarily via continued Bosphorus transit to non-EU destinations (Turkey, India, China) or via Baltic Sea ports to Asian markets (IEA, 2024). The Novorossiysk – to - India Aframax tanker route became particularly prominent, with Indian refineries dramatically increasing purchases of discounted Urals crude from near-zero imports in 2021 to approximately 1.8 million barrels per day by late 2023 (IEA, 2024; Kpler, 2024).

A notable phenomenon associated with this rerouting was the expansion of the so-called "shadow fleet" - vessels operating outside Western insurance and classification frameworks to transport Russian oil in circumvention of the price cap mechanism (UNCTAD, 2024c). Estimates suggest that by 2024, between 400 and 600 vessels were operating in this capacity globally, with a significant fraction transiting the Bosphorus, creating both logistical congestion and maritime safety concerns in Turkish Straits (Stopford, 2009; UNCTAD, 2024c). Turkiye's management of the Montreux Convention framework - maintaining transit rights while imposing enhanced documentation requirements for vessels carrying Russian oil - positioned Istanbul as both a bottleneck and a critical intermediary node in the restructured Black Sea energy system.

4. Discussion

The evolution of the maritime security environment in the Black Sea between 2020 and 2025 represents one of the most significant transformations in a major commercial shipping area since the Gulf War (1990–1991). Table 6 synthesizes the principal risk indicators across the comparison period.

Table 6. Black Sea maritime risk indicators: pre-war (2020), peak disruption (2022), and current (2024)

Risk indicator	Pre-war 2020	Peak 2022	2024 level	Trend and implication
Vessels attacked or damaged in Black Sea	0	24+	12+	Drone boats, naval mines, missile strikes on commercial vessels; partial normalization in 2024 under corridor
JWC War Risk zone coverage (% of Black Sea)	0%	100%	~65%	Lloyd's Joint War Committee; significant reduction but northern Black Sea remains high-risk; affects P&I coverage
Number of active commercial shipping lines serving Black Sea	18+	4-6	8-10	MSC, Maersk, CMA CGM suspended 2022; gradual return of feeders 2023-2024; full liner service not restored
Average Bosphorus transit waiting time (days)	0.5-1.0	3.5-5.0	1.5-2.5	Turkiye monitoring / detaining vessels post-Feb 2022; STS (ship-to-ship) transfer restrictions; improved 2024
Naval mine risk incidents (detonations / sightings)	0	30+/year	15-20/year	Drifting mines in western Black Sea; Bulgarian, Romanian, Turkish naval

Risk indicator	Pre-war 2020	Peak 2022	2024 level	Trend and implication
				EOD operations; Bosphorus closure incidents
BIMCO High Risk Area flag status (Black Sea)	No	Yes (full)	Yes (partial)	Partial designation 2024; north/east high risk; Romanian/Bulgarian waters lower risk; affects crew wages/bonuses
Freight Insurance Index (relative, 2020=100)	100	~420	~185	War risk + cargo loss + detention risk; structural elevation vs. pre-war; not expected to normalize before conflict resolution

Sources: Lloyd's Market Association (2024); Lloyd's Joint War Committee (2024); BIMCO Black Sea Advisory (2024); NATO Maritime Command (2024); Lloyd's List Intelligence Casualty Database (2024)

The contraction of the active commercial shipping community serving the Black Sea from 18+ major lines in 2020 to 4–6 in early 2022 represents a structural thinning of maritime service that required nearly two years to begin reversing (Notteboom *et al*., 2021). The structural elevation of war risk insurance premiums - remaining at six to fourteen times pre-war levels even as direct attack incidents declined in 2024 - reflects the insurance market's assessment that the risk environment will not normalize until the underlying geopolitical conflict is resolved. This persistent cost premium constitutes a structural barrier to full commercial recovery regardless of tactical route adjustments (Stopford, 2009; Lloyd's Market Association, 2024).

Naval mine contamination of the western Black Sea emerged as an unexpectedly persistent hazard, with drifting mines threatening the approaches to Romanian, Bulgarian, and Turkish ports and requiring continuous EOD (explosive ordnance disposal) operations by regional navies (NATO Maritime Command, 2024). By 2024, over 30 mine detonation or sighting incidents had been recorded in western Black Sea waters - a phenomenon with direct implications for insurance coverage, passage routing, and the operational planning of commercial vessel operators.

The comparative analysis presented in the preceding sections supports a characterization of the Black Sea maritime system as having undergone structural transformation - not merely a cyclical or temporary disruption - between 2020 and 2025. Table 7 formalizes this comparison across eight analytical dimensions, using the maritime systems framework of Notteboom *et al.* (2021) and the port geography methodology of Rodrigue (2020).

Table 7. Structural comparison of the Black Sea maritime system: 2020 vs. 2025

Dimension	2020 — Pre-war configuration	2025 — Wartime / post-disruption configuration
Trade volume	~350 Mt total; integrated, expanding corridor	~260-275 Mt estimated; fragmented; selective recovery
Grain system	Ukrainian Black Sea deep-water ports dominant; direct Panamax loading; 75+ Mt/year	Hybrid system: corridor + Danube + rail; resilient but higher cost and longer lead times; ~65 Mt/year
Energy flows	Russian oil/gas via Black Sea to EU: dominant flow; Nord Stream + TurkStream	EU embargo disrupted Russian-EU oil flows; Asian pivot; TurkStream intact; Black Sea oil flow redirected
Port system	Odesa, Novorossiysk, Constanta as primary hubs; integrated liner services	Constanta emergent dominant hub; Novorossiysk under sanction pressure; Odesa partially operational; Istanbul as key intermediary
Shipping services	18+ major lines; full container / bulk / tanker services; competitive rates	8-10 lines; reduced liner frequency; elevated freight and insurance; shadow fleet emergence
Geopolitical risk	Low; stable multilateral trade environment; IMO/NATO cooperative framework	High; active conflict zone; sanctions architecture; war risk premium persistent; no normalization horizon
Logistics governance	IMO-standard; UNCLOS-consistent; open navigation	Fragmented: BSGI (expired), unilateral corridors, NATO naval presence, Turkiye Montreux management
Key emerging actor	-	Romania (Constanta + Danube axis); Turkiye as intermediary; Georgia (Middle Corridor)

Sources: UNCTAD (2025); IEA (2024); Port of Constanta (2024); Baltic Exchange (2024); elaboration by authors based on Notteboom *et al*. (2021) and Rodrigue (2020)

Three structural changes warrant particular emphasis. First, the hub hierarchy of the Black Sea port system has been fundamentally altered. Constanta (Romania) has displaced Odesa as the dominant multipurpose trading hub for the western Black Sea, a shift that may prove partially permanent even if Ukrainian ports fully recover, given the infrastructure investments made, the business relationships established, and the demonstrated utility of the Danube hinterland connection (World Bank, 2023; European Commission, 2023). Turkiye's role as intermediary has similarly deepened, with Istanbul's position as the primary transshipment and re-export hub for Black Sea commodities — both Ukrainian grain and Russian oil - conferring significant economic and geopolitical leverage (Grzelakowski, 2019).

Second, the emergence of the Middle Corridor (Trans-Caspian International Transport Route) as a commercially relevant alternative to Russian-controlled overland routes has introduced a new geopolitical logic into Black Sea trade geography. Georgia's ports of Batumi and Poti recorded their strongest throughput growth in over a decade, driven by Central Asian exporters seeking Black Sea access independent of Russian Federation territory. If this routing preference proves durable - as suggested by the institutional investments made by Kazakhstan,

Azerbaijan, and Georgia in Trans-Caspian shipping capacity - it represents a long-term restructuring of Black Sea's role in the Eurasian continental logistics system (Rodrigue, 2020; OECD, 2023).

Third, the fragmentation of the trade governance framework - from a relatively stable, IMO-compliant multilateral system to a patchwork of unilateral corridors, sanctions architectures, price cap enforcement, and Montreux Convention management — has increased transaction costs and uncertainty throughout the system. The BSGI's twelve-month operational life demonstrated both the feasibility and the fragility of conflict-era multilateral logistics arrangements (UN, 2023). Its successor, the Ukrainian unilateral corridor, operates effectively but without the legal certainty and international backing that would be required for the full restoration of pre-war commercial shipping activity (UNCTAD, 2024b; UNCTAD, 2025).

Recovery within the Black Sea maritime system has been geographically and sectoral uneven in ways that are structurally significant. Romania has been a clear net beneficiary, with Constanta's throughput growth, investment inflows, and expanded logistics connectivity positioning it as a post-war winner regardless of the conflict's ultimate resolution. Bulgaria has maintained stability but has not significantly expanded its role. Georgia has gained from the Middle Corridor expansion. Turkiye has benefited from its intermediary position, though at the cost of increased compliance scrutiny from Western institutions regarding price cap enforcement.

Ukraine's recovery is the most contested and uncertain. The partial resumption of Odesa's export function under the unilateral corridor - facilitated by Ukrainian naval success in degrading Russia's Black Sea Fleet capabilities during 2023–2024 - represents a significant tactical achievement. However, the fundamental constraint on Ukrainian maritime trade recovery is not logistical but geopolitical: the absence of a security framework guaranteeing commercial vessel safety in Ukrainian waters limits the return of major shipping lines, the availability of competitively priced insurance, and the confidence of grain traders in booking Panamax-class vessels for deep-sea loading (UNCTAD, 2025; Lloyd's Market Association, 2024).

Russia's maritime trade position presents a paradox of volume preservation under conditions of increasing logistical fragmentation and cost. Total Russian seaborne exports appear to have been largely maintained in volume terms by 2024, but at significantly higher logistics costs (longer voyages, more complex intermediation, shadow fleet utilization) and with a fundamentally different destination profile - Asian buyers rather than European refineries (IEA, 2024; OECD, 2023). The long-term sustainability of this configuration depends on the trajectory of Asian demand, the durability of the G7 price cap enforcement, and the resilience of the shadow fleet financing and insurance infrastructure.

5. Conclusions

This study has examined the transformation of Black Sea seaborne trade between 2020 and 2025, documenting a structural disruption of the magnitude and character that has no precedent in the region's post-Cold War history. Five principal conclusions emerge from the analysis.

First, the scale of trade contraction - approximately 25% in total volume, with sectoral declines of 44–64% in Ukrainian grain flows and 28% in iron ore/steel - reflects a genuine structural shock, not a cyclical downturn. The losses are unevenly distributed: Ukrainian origin exports have suffered the most severe impact, while Russian exports have been rerouted rather than reduced, and selected ports and corridors (Constanta, Turkish Straits, Georgian ports) have recorded significant gains (UNCTAD, 2025; IEA, 2024).

Second, the partial recovery observed by 2024–2025 has been achieved through the rapid development of alternative logistics infrastructure - principally the Danube–Constanta axis, the unilateral humanitarian corridor, and enhanced transit capacity through Turkiye. This adaptive

response demonstrates meaningful resilience in the maritime logistics system, consistent with the framework of Notteboom *et al.* (2021). However, recovery remains incomplete, operationally constrained, and structurally more expensive than the pre-war baseline.

Third, the persistence of elevated freight rates and war risk insurance premiums - at 60% and 6–14 times pre-war levels respectively, even as direct attack incidents declined - represents a structural risk premium that will not normalize until the underlying geopolitical conflict is resolved (Baltic Exchange, 2024; Lloyd's Market Association, 2024). This persistent cost elevation constitutes a tax on the food security of import-dependent economies that rely on Black Sea grain exports (World Bank, 2023; WFP, 2024).

Fourth, the Black Sea port hierarchy has been structurally reconfigured, with Constanta (Romania) and Istanbul (Turkiye) emerging as the principal winners in terms of throughput and logistical role, while Ukrainian ports - particularly Odesa and Yuzhne - operate at significantly reduced capacity and Mariupol has ceased commercial operations entirely. Whether this reconfiguration proves durable depends critically on the pace and character of post-war reconstruction in Ukraine (World Bank, 2023; European Commission, 2023).

Fifth, the Black Sea maritime system in 2025 operates within a fragmented governance framework - a patchwork of unilateral corridors, price cap enforcement architectures, Montreux Convention management by Turkiye, and NATO maritime presence - that is functionally adequate for maintaining partial trade flows but structurally insufficient for the full restoration of pre-war commercial confidence. A durable return to the integrated, low-cost maritime system of 2020 will require not only the cessation of hostilities but also the reconstruction of legal and institutional frameworks that provide commercial shipping with the certainty, insurance coverage, and navigational freedom required for competitive global trade (UNCTAD, 2025; Stopford, 2009; Grzelakowski, 2019).

For maritime logistics planners, the Black Sea case study of 2022–2025 offers a vivid illustration of both the vulnerability and the adaptive capacity of commodity trade systems under geopolitical shock. The investment in alternative infrastructure made during this period - Danube corridor, Constanta expansion, Trans-Caspian routing, Georgian port development - will shape the geography of Black Sea trade for a decade or more, regardless of the conflict's resolution. Understanding these structural shifts is essential for informed investment, policy, and operational planning across the maritime, energy, and agricultural sectors that depend on this critical corridor.

BIBLIOGRAPHY:

1. Baltic Exchange (2024). Baltic Dry Index and Route-Specific Freight Rates: Annual Statistical Report 2024. London: Baltic Exchange.
2. BIMCO (2024). Black Sea Shipping Advisory and High-Risk Area Assessment 2024. Copenhagen: Baltic and International Maritime Council.
3. Bruegel Institute (2024). Russia Oil Tracker: Monitoring of Russian crude and product exports under the G7 price cap. Brussels: Bruegel. https://www.bruegel.org/dataset/russian-fossil-fuel-tracker
4. Clarksons Research (2024). Seaborne Trade Monitor, Black Sea special edition Q3/2024. London: Clarksons Research Services.
5. Drewry Shipping Consultants (2024). Container Market Quarterly: Black Sea and Feeder Services. London: Drewry Maritime Research.
6. European Commission (2023). Solidarity Lanes: Supporting Ukraine's Agricultural Exports. Brussels: European Commission DG MOVE. https://transport.ec.europa.eu/news/solidarity-lanes
7. Grzelakowski, A. (2019). Maritime transport systems and global trade dynamics. Springer International Publishing.
8. IEA, International Energy Agency (2024). Oil Market Report 2024: Russian Oil Export Flows. Paris: IEA. https://www.iea.org/reports/oil-market-report
9. IGC, International Grains Council (2024). Grain Market Report: Black Sea Export Update. London: IGC. https://www.igc.int/en/report/gmrsummary.aspx
10. JODI, Joint Organisations Data Initiative (2024). JODI Oil World Database: Russian Federation crude oil and petroleum product exports 2020-2024. https://www.jodidata.org
11. Joint Coordination Centre (JCC) (2023). Black Sea Grain Initiative: Final Report on the Implementation of the Initiative (July 2022 – July 2023). Istanbul: JCC.
12. Kpler (2024). Tanker Tracking Database: Black Sea Crude and Products Flows 2020-2024. Paris: Kpler SAS. https://www.kpler.com
13. Lloyd's List Intelligence (2024). Casualty and Events Database: Black Sea Incidents 2022-2024. London: Informa.
14. Lloyd's Market Association (2024). Joint War Committee Black Sea Hull War, Strikes, Terrorism and Related Perils Listed Areas. London: LMA. Updated quarterly.
15. MarineTraffic (2024). Port Throughput Analytics: Black Sea Major Ports 2020-2024. Chios: MarineTraffic. https://www.marinetraffic.com/en/ais/details
16. NATO Maritime Command (2024). Black Sea Naval Operations and Mine Threat Assessment 2024. Northwood: MARCOM.
17. Notteboom, T., Pallis, T., & Rodrigue, J.-P. (2021). Disruptions and resilience in global container shipping and ports: the COVID-19 pandemic versus the 2008-2009 financial crisis. Maritime Economics & Logistics, 23(2), 179-194. https://doi.org/10.1057/s41278-020-00180-5
18. OECD (2023). Impact of the war in Ukraine on global trade and logistics. Paris: OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/a7b7d6ae-en
19. Port of Constanta (2024). Annual Throughput Report 2024. Constanta: Compania Nationala Administratia Porturilor Maritime. https://www.portofconstantza.com
20. Rodrigue, J.-P. (2020). The Geography of Transport Systems (5th ed.). New York: Routledge. https://doi.org/10.4324/9780429346323
21. Stopford, M. (2009). Maritime Economics (3rd ed.). London: Routledge.
22. TUIK , Turkish Statistical Institute (2024). Sea Transport Statistics 2024. Ankara: TUIK. https://data.tuik.gov.tr

23. Ukraine Ministry of Infrastructure (2024). Port Operations and Grain Export Data 2022-2024. Kyiv: Ministry of Infrastructure of Ukraine.
24. UN (2023). Black Sea Grain Initiative: Joint Statement on the Termination (17 July 2023). New York: United Nations. https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative
25. UNCTAD (2024a). Review of Maritime Transport 2024. Geneva: United Nations Conference on Trade and Development. https://unctad.org/rmt2024
26. UNCTAD (2024b). Navigating Troubled Waters: The Impact of Disruptions to Shipping Routes. Geneva: United Nations. https://unctad.org/publication/navigating-troubled-waters
27. UNCTAD (2024c). Global Trade Update: Shadow Fleet and Sanctions Evasion in Maritime Trade. Geneva: UNCTAD.
28. UNCTAD (2025). Review of Maritime Transport 2025. Geneva: United Nations Conference on Trade and Development. https://unctad.org/rmt2025
29. Vessels Value (2024). Black Sea Fleet and Port Activity Analytics 2024. London: VesselsValue. https://www.vesselsvalue.com
30. WFP, World Food Programme (2024). Food Security Implications of Black Sea Grain Export Disruptions. Rome: WFP. https://www.wfp.org
31. World Bank (2023). Trade and Transport in Times of Crisis: Evidence from Ukraine. Washington DC: World Bank Group. https://openknowledge.worldbank.org.

THE SEABORNE TRADE IN THE BLACK SEA IN 2025 VERSUS 2020: CONFLICT DISRUPTION, REROUTING, AND STRUCTURAL TRANSFORMATION

Dumitru Corduneanu
Lecturer, PhD, Romanian Naval Academy "Mircea cel Bătrân", Constanţa
Lucian Dumitrache
Lecturer, PhD, Romanian Naval Academy "Mircea cel Bătrân", Constanţa

Abstract: *the Black Sea maritime system is a key geo-economic corridor for global trade, particularly for grain, energy, and bulk commodities. This study examines the evolution of seaborne trade in the region between 2020 and 2025, focusing on the transition from pre-war stability to wartime disruption and partial system adaptation. Based on data from UNCTAD, the World Bank, OECD, Baltic Exchange, Lloyd's Market Association, and the International Grains Council, the analysis highlights major changes in trade volumes, port throughput, freight rates, and logistics configurations. Total Black Sea seaborne trade contracted by an estimated 24.6% between 2020 and 2024, from approximately 350 Mt to 264 Mt, with grain flows falling by 44.4% and iron ore and steel volumes declining by 28.3%. The Russia-Ukraine conflict triggered a structural disruption including port closures, vessel attacks, war-risk insurance spikes, and the withdrawal of major container lines. Trade flows were partially restored through alternative corridors — especially via Romania (Constanta–Danube axis), Turkiye, and the Black Sea Grain Initiative - but recovery remains uneven and the system continues to operate under elevated geopolitical risk. The study concludes that the Black Sea maritime system has undergone structural transformation, characterized by trade fragmentation, significant rerouting of commodity flows, and the emergence of a risk-adjusted maritime environment with new hub configurations and higher baseline logistics costs.*

Keywords: *Black Sea; seaborne trade; maritime transport; geopolitical risk; logistics disruption; port systems; trade fragmentation; grain corridor; oil rerouting; war risk insurance*

1. Introduction

The Black Sea occupies a singular position in the geography of global maritime trade. Surrounded by six states- Ukraine, Russian Federation, Romania, Bulgaria, Turkiye, and Georgia - it functions as the terminal node of one of the world's most productive agricultural zones, a critical transit corridor for Caspian and Central Asian energy resources, and a regional hub for bulk industrial commodities (Stopford, 2009; Rodrigue, 2020). In 2020, the region accounted for an estimated 350 million tonnes (Mt) of annual seaborne trade, of which roughly 27% consisted of grain and oilseeds, 54% of crude oil and petroleum products, and the remainder of iron ore, steel, coal, fertilizers, and containerized cargo (UNCTAD, 2024a).

The Russian full-scale invasion of Ukraine on 24 February 2022 introduced an unprecedented shock into this system. The immediate consequences were severe and multidimensional: Ukrainian ports were blockaded, mined, or placed under direct military threat; the G7 price cap on Russian oil (December 2022) and the EU embargo on Russian crude and petroleum products fundamentally altered energy trade flows; and the withdrawal of major container shipping lines from Black Sea service in March 2022 disrupted containerized trade for the first time since the 1990s. The combined effect was a compression of regional trade volumes, a sharp increase in freight and insurance costs, and a rapid reconfiguration of logistics corridors (UNCTAD, 2024b; OECD, 2023; World Bank, 2023).

Five years on, the Black Sea maritime system in 2025 presents a picture of partial recovery, structural adaptation, and persistent systemic risk. The Black Sea Grain Initiative (BSGI), brokered by the United Nations and Turkiye in July 2022, operated for twelve months and

facilitated the export of approximately 33 Mt of Ukrainian grain before Russia's withdrawal in July 2023. Ukraine subsequently established a unilateral humanitarian shipping corridor, which by the end of 2024 had enabled over 1,200 commercial transits. The port of Constanta (Romania) has emerged as the primary beneficiary of trade diversion, recording a 29% increase in throughput between 2020 and 2024. Russian oil export volumes, meanwhile, have been substantially redirected from European to Asian markets, using a combination of Turkish Straits transit, Baltic Sea routing, and the Cape of Good Hope pathway (UNCTAD, 2025; IEA, 2024).

This paper provides a systematic comparative analysis of Black Sea seaborne trade in 2020 - the last pre-war baseline year — and 2025, capturing both the magnitude of disruption and the degree of system adaptation. The analysis is organized around five thematic dimensions: total trade volumes by commodity; port throughput and hub reconfiguration; freight rates and insurance costs; grain corridor rerouting; and energy trade rerouting under sanctions.

2. Data and Methods

The analysis draws on a combination of institutional statistics, commercial market data, and academic literature. Primary quantitative sources include the UNCTAD Review of Maritime Transport (2024, 2025), which provides commodity-level seaborne trade estimates; the UNCTAD Global Trade Update (2024), which documents disruption impacts; the OECD analysis of the war's impact on global trade and logistics (2023); and the World Bank's Trade and Transport in Times of Crisis (2023). Port-level throughput data are sourced from national port authority annual reports (Romania's Port Administration Constanta; Ukraine's Ministry of Infrastructure; Russia's Federal Agency for Maritime and River Transport) and cross-validated against AIS vessel tracking analytics from Marine Traffic and Vessels Value (2024). Energy trade rerouting data are drawn from the International Energy Agency's Oil Market Reports (IEA, 2024) and the Joint Organisations Data Initiative (JODI, 2024). Freight rate data are sourced from the Baltic Exchange and Clarksons Research (2024). War risk insurance metrics are drawn from the Lloyd's Joint War Committee and Lloyd's Market Association publications (2024).

The methodological framework is comparative-analytical, using 2020 as the pre-war baseline year for all quantitative comparisons. The year 2020, while affected by the COVID-19 pandemic's initial impact on global trade, represents the most recent year of non-conflicted Black Sea operations and is the baseline used in UNCTAD's own comparative analyses (UNCTAD, 2024a). Where 2025 data are not yet fully consolidated at the time of writing, 2024 estimates are used as proxies, supplemented by trajectory analysis from available Q1-Q3 2025 indicators.

Trade volume estimates are constructed from commodity-specific flows using the port-of-loading/port-of-discharge methodology consistent with UNCTAD's Review of Maritime Transport. Freight rate data are expressed in nominal USD with index conversions where appropriate. Geopolitical risk indicators are constructed from a composite of commercial maritime risk assessments (Lloyd's, BIMCO, NATO shipping advisories) and casualty/incident records from the Lloyd's List Intelligence database. The structural comparison framework (Table 7) draws on the maritime systems analysis methodology of Notteboom *et al*. (2021) and the port hierarchy conceptual framework of Rodrigue (2020).

3. Results

Total Black Sea seaborne trade contracted by an estimated 24.6%, from approximately 350 Mt in 2020 to approximately 264 Mt in 2024, with the sharpest declines concentrated in grain, iron ore/steel, and coal - all sectors heavily dependent on Ukrainian production and export

infrastructure (UNCTAD, 2024a; UNCTAD, 2025). Table 1 presents the commodity-level breakdown with estimated volumes and key drivers.

Table 1. Black Sea seaborne trade volumes by commodity: 2020 baseline versus 2024 estimate

Commodity / Sector	2020 (Mt)	2024 est. (Mt)	Change (%)	Key drivers of change
Grain and oilseeds (total)	94.1	52.3	-44.4%	Ukrainian port closures (Mariupol, Kherson); Black Sea Grain Initiative suspended July 2023; rerouting via Danube–Constanta
- of which Ukraine origin	61.4	22.1	-64.0%	Loss of Odesa deep-water access (partial); military risk; reduced harvest 2022-2023
- of which Russian Federation origin	32.7	30.2	-7.6%	Western sanctions logistics friction; alternative Turkish hub routing (Novorossiysk–Istanbul)
Crude oil and petroleum products	188.3	161.4	-14.3%	EU embargo on Russian oil (Dec 2022); rerouting via Cape of Good Hope / Suez; Bosphorus transit delays
Iron ore and steel	27.6	19.8	-28.3%	Mariupol steel plant destruction; reduced Ukrainian industrial output; Azovstal closure
Coal	18.9	12.4	-34.4%	EU coal embargo on Russia (Aug 2022); reduced Ukrainian thermal production
Fertilizers	11.2	8.7	-22.3%	Sanctions on Russian and Belarusian fertilizer companies; logistical rerouting via Baltic
Container and general cargo	6.4	5.1	-20.3%	Withdrawal of major shipping lines from Black Sea service (MSC, CMA CGM, Maersk 2022)
LNG and LPG	3.8	4.2	+10.5%	Increased Turkish LNG imports; Azerbaijani gas corridor expansion; TANAP/TAP utilization
TOTAL Black Sea seaborne trade	~350	~264	-24.6%	Wartime disruption, sanctions, routing changes, port damage

Sources: UNCTAD (2024a, 2025); IEA (2024); IGC (2024); Clarksons Research (2024); World Bank (2023); elaboration by authors. Mt = million tonnes

The most severe contraction was recorded in Ukrainian grain exports, which fell from an estimated 61.4 Mt in 2020 to 22.1 Mt in 2022 - a 64% decline - before recovering partially to approximately 22.1 Mt through a combination of the BSGI, the unilateral humanitarian corridor, and the Danube - Constanta rerouting system (UNCTAD, 2024b; IGC, 2024). Russian grain exports, by contrast, remained relatively stable, declining only 7.6% as Novorossiysk continued to operate and Turkish intermediation allowed partial circumvention of Western logistics sanctions (OECD, 2023).

Crude oil and petroleum product flows - the largest single commodity category - declined by 14.3%, primarily reflecting the redirection of Russian export volumes from European to Asian destinations following the EU embargo and the G7 price cap mechanism (IEA, 2024). The modest contraction in absolute terms — from 188.3 Mt to 161.4 Mt - reflects the fact that Black Sea oil exports to non-EU destinations via the Bosphorus continued, albeit under more complex logistics and insurance arrangements. The notable exception is the growth in LNG/LPG volumes (+10.5%), driven by increased Turkish LNG import capacity and the expansion of the Azerbaijani gas corridor via the Trans-Adriatic Pipeline (TAP/TANAP) (Grzelakowski, 2019; IEA, 2024).

The reorientation of commodity flows produced a striking reconfiguration of the Black Sea port hierarchy. Table 2 presents throughput estimates for the region's major ports across four reference years: 2020, 2022, 2023, and 2024.

Table 2. Black Sea major port throughput 2020-2024 (million tonnes, selected ports)

Port (Country)	2020 (Mt)	2022 (Mt)	2023 (Mt)	2024 est. (Mt)	Status / Key developments
Novorossiysk (Russian Federation)	157.3	148.1	152.4	149.2	Operational; main Russian export hub; mild decline due to sanctions friction and insurance constraints
Odesa (Ukraine)	31.2	4.1	12.3	18.7	Severely disrupted 2022; partial recovery under BSGI; missile attacks continue; corridor operations
Constanta (Romania)	57.4	61.8	68.2	74.1	Strong growth: diverted Ukrainian grain and exports; Danube grain transit +180%; EU corridor investment
Ambarli / Istanbul (Türkiye)	42.6	47.3	51.8	54.2	Growth as transshipment hub; grain re-export; shadow fleet transit; Bosphorus congestion management
Yuzhne/Pivdennyi (Ukraine)	26.8	1.2	3.4	6.1	Severely damaged 2022; partial resumption; reduced capacity; primary mineral and grain exports pre-war
Mariupol (Ukraine)	14.3	0.0	0.0	~0.5	Occupied since May 2022; port infrastructure destroyed; Azovstal steel stopped; minimal activity
Kherson (Ukraine)	5.1	0.0	0.0	~0.3	Occupied / partially liberated; river port severely damaged; Dnipro delta operations limited
Varna / Burgas (Bulgaria)	18.9	17.2	18.1	19.4	Stable; increased transshipment activity; part of EU corridor diversification
Batumi / Poti (Georgia)	12.4	14.1	15.3	16.8	Growth: Middle Corridor (Trans-Caspian) trade surge; China–EU alternative land-sea route
Samsun / Trabzon (Turkiye)	9.6	11.2	12.8	13.9	Growth driven by Iranian and Central Asian transit trade; Turkiye–Russia bilateral trade increase

Sources: Port of Constanta (2024); Ukraine Ministry of Infrastructure (2024); Rosmorrechflot (2024); Port of Batumi/Poti (2024); Turkish Statistical Institute (TUIK, 2024); MarineTraffic AIS analytics (2024). Estimates for 2024 based on H1-Q3 2024 data

The most dramatic transformation is the emergence of Constanta (Romania) as the dominant grain and multi-commodity hub for diverted Ukrainian trade. Throughput increased

from 57.4 Mt in 2020 to an estimated 74.1 Mt in 2024 — a 29.1% increase — making it the fastest-growing major port in the Black Sea region over this period (Port of Constanta, 2024). This growth was driven by a surge in Danube-to-Constanta barge traffic (an estimated 180% increase in grain volumes), complemented by rail imports from Ukraine and expanded storage capacity funded partly through EU emergency logistics investments (World Bank, 2023; OECD, 2023).

At the other extreme, the Ukrainian port cluster - Odesa, Yuzhne/Pivdennyi, and Mariupol - suffered catastrophic throughput losses. Mariupol, occupied by Russian forces in May 2022 following the fall of the Azovstal steel complex, functionally ceased commercial operations, with throughput collapsing from 14.3 Mt in 2020 to essentially zero (Notteboom *et al*., 2021; UNCTAD, 2024b). Odesa recovered partially under the BSGI and the subsequent unilateral corridor, reaching an estimated 18.7 Mt in 2024 - still 40% below its 2020 level. Istanbul/Ambarli (Turkiye) recorded steady growth as a transshipment hub and intermediary for both grain re-export and Russian commodity flows under third-party arrangements (Grzelakowski, 2019).

The Georgian ports of Batumi and Poti registered consistent growth throughout the period (+35% combined), driven by the surge in Trans-Caspian (Middle Corridor) trade as Central Asian exporters and importers sought Black Sea access routes bypassing both Russian and Iranian territory - a structural shift with implications extending well beyond the current conflict period (Rodrigue, 2020).

The conflict produced acute and prolonged increases in the cost of Black Sea maritime operations across all cost components. Table 3 presents the principal cost metrics with 2020 baseline values, 2022 peak values, and 2024 estimated levels.

Table 3. Black Sea maritime operational costs: freight rates, war risk insurance, and deviation costs (2020-2024)

Cost component	Pre-war 2020 (baseline)	Peak 2022 (index)	2024 estimate	Notes and sources
War risk insurance premium (% of vessel value/day)	0.010-0.025%	0.50-1.00%	0.15-0.35%	Lloyd's JWC Ukraine / Black Sea war risk; peak March 2022; partial normalization by 2024 (Lloyd's Market Association, 2024)
Dry bulk freight rate — Panamax Black Sea (USD/MT grain)	$18-22/MT	$62-78/MT	$28-38/MT	Baltic Exchange Panamax TC average adjusted for Black Sea risk premium; still 60% above 2020 baseline (Baltic Exchange, 2024)
Tanker freight rate — Aframax Black Sea (Worldscale)	WS 65-80	WS 180-240	WS 95-130	Black Sea crude routes (TD2, TD6); elevated due to EU embargo rerouting; shadow fleet congestion (UNCTAD, 2024)
Container spot rate — Black Sea feeder (USD/TEU)	$180-220/TEU	$850-1100/TEU	$310-420/TEU	Black Sea feeders to Istanbul/Piraeus hub; reduced liner service after 2022 withdrawals (Drewry, 2024)
Port demurrage costs (USD/day, Panamax)	$8,000-12,000	$22,000-35,000	$13,000-18,000	Security inspection delays; convoy scheduling in Ukrainian corridors; reduced port efficiency
Vessel deviation cost (Cape routing vs. Black Sea direct)	N/A (direct route)	N/A	+$800K-1.2M per voyage	Russia-to-EU oil routing via Cape of Good Hope after price cap; adds 22-28 days per round trip (OECD, 2023)

War risk insurance premiums - the most operationally significant cost driver - spiked from a pre-war level of 0.010–0.025% of insured vessel value per day to peak values of 0.50–1.00% in March–April 2022, representing a 20 to 40 - fold increase (Lloyd's Market Association, 2024). By 2024, premiums had partially normalized to 0.15–0.35% - still six to fourteen times pre-war levels - reflecting residual risk from drone boat attacks, drifting mines, and missile strike incidents on commercial vessels. This persistent premium elevation effectively imposed a structural cost surcharge on all Black Sea maritime operations, disproportionately affecting smaller operators without the insurance leverage of major carriers (Stopford, 2009; UNCTAD, 2024b).

Dry bulk freight rates on the Panamax Black Sea route more than trebled at peak (from $18–22/MT to $62–78/MT for grain), driven by vessel scarcity, insurance costs, and the practical elimination of Panamax-sized vessel access to Ukrainian ports (Baltic Exchange, 2024). By 2024, rates had compressed to $28…38/MT -elevated at approximately 60% above the 2020 baseline - as alternative routing infrastructure matured and vessel supply adjusted.

The container sector, though numerically smaller in the Black Sea context, was disproportionately affected by the withdrawal of MSC, Maersk, and CMA CGM from direct Black Sea service in March 2022, with spot rates for feeder services surging nearly five-fold (Notteboom *et al*., 2021; Drewry, 2024).

The rerouting of Ukrainian grain exports constitutes one of the most significant logistics adaptations of the 2022–2025 period and represents a case study in the resilience and limits of commodity trade system reconfiguration under geopolitical shock. Table 4 presents the volume evolution of the principal export routes.

Table 4. Ukrainian grain export routes: volume evolution 2020–2024 (million tonnes)

Export route / corridor	2020 vol. (Mt)	2022 vol. (Mt)	2024 est. (Mt)	Key characteristics and constraints
Black Sea direct (Odesa cluster - deep-sea)	51.4	2.1	18.4	Direct Panamax loading; lowest cost; still disrupted by security risk; BSGI 2022-2023; Humanitarian Corridor 2023-2024
Danube river (Ukraine) to Constanta (RO)	2.3	11.8	18.2	Primary diversification route; Danube barge traffic surged 8x; Constanta grain terminal expansion; EU investment
Rail to Polish/Baltic ports (Gdansk, Gdynia)	1.8	9.4	8.1	Rapid scaling in 2022 but bottlenecked by gauge change (UIC/1520mm) and rolling stock shortages; high cost
Rail to Romanian / Slovak ports and border crossings	0.6	5.2	7.4	New temporary border crossings; floating bridges; track upgrades funded by EU emergency logistics
Black Sea Initiative (UN-brokered, July 2022 - July 2023)	0	15.7	0	Operational 12 months; 33 Mt exported; suspended by Russia July 2023; not renewed
Humanitarian Shipping Corridor (Ukraine unilateral, Aug 2023+)	0	0	13.8	Ukraine unilateral corridor; risk borne by ship operators; war-risk insurance required; 1,200+ transits by end 2024
TOTAL Ukrainian grain exports	~56 Mt	~44 Mt	~65 Mt	Recovery driven by corridor + Danube route; still below 2021 peak (~75 Mt); target 80 Mt by 2025/26 (IGC, 2024)

Sources: International Grains Council (IGC, 2024); UNCTAD (2024b); Joint Coordination Centre (JCC) BSGI Final Report (2023); Ukraine Ministry of Infrastructure (2024); World Food Programme (WFP, 2024)

The Black Sea Grain Initiative, launched on 22 July 2022 under UN and Turkish mediation, proved effective during its twelve-month operational period, facilitating the export of approximately 33 Mt of Ukrainian grain and foodstuffs from the three designated ports (Odesa, Chornomorsk, Yuzhne) through an internationally monitored inspection regime (UN, 2023). Russia's non-renewal of the Initiative on 17 July 2023, citing the non-fulfillment of its conditions relating to fertilizer and food export facilitation, terminated this framework abruptly (OECD, 2023; UNCTAD, 2024b).

The Danube–Constanta axis emerged as the most consequential alternative route, with Danube barge traffic increasing approximately eightfold between early 2022 and late 2023, as Ukraine and Romania rapidly scaled handling capacity at Izmail, Reni, and Galati before transshipment to Constanta for deep-sea loading (World Bank, 2023). European Union emergency logistics investments, channelled partly through the Solidarity Lanes initiative, funded temporary storage, barge procurement, and port infrastructure upgrades totalling an estimated EUR 800 million across 2022–2023 (European Commission, 2023). The principal constraint on further scaling this route - the gauge incompatibility between Ukraine's 1,520 mm railway network and the EU/Romanian 1,435 mm standard — continues to limit direct rail-based export volumes, requiring time-consuming reloading at border crossings (Grzelakowski, 2019; OECD, 2023).

Ukraine's unilateral humanitarian shipping corridor, declared in August 2023 following Russia's withdrawal from the BSGI, demonstrated that commercial shipping could resume direct Black Sea operations despite the absence of a multilateral security framework, provided that operators accepted the residual war risk and secured appropriate insurance coverage. By the end of 2024, over 1,200 transits had been completed through the corridor without a direct attack on civilian vessels, though the risk environment remained classified as high by Lloyd's Joint War Committee (Lloyd's Market Association, 2024; UNCTAD, 2025).

The G7 price cap on Russian crude oil (effective 5 December 2022, set at USD 60/barrel) and the EU embargo on Russian crude (effective 5 December 2022) and petroleum products (effective 5 February 2023) fundamentally altered the geography of Russian Federation energy trade through and around the Black Sea (IEA, 2024; OECD, 2023). Table 5 documents the shift in Russian oil export route shares between 2020 and 2024.

Table 5. Russian Federation crude oil and petroleum product export route shares: 2020, 2022, and 2024

Russian Federation oil export route	2020 share	2022 share	2024 share	Notes
Black Sea / Turkish Straits to EU refineries	42%	18%	12%	EU embargo on Russian crude (Dec 2022) and products (Feb 2023); Bosphorus transit restrictions; significant volume shift
Baltic ports (Primorsk, Ust-Luga) to Asia	28%	35%	38%	Increased tanker flow to India, China; shadow fleet utilization; Russian Far East routes
Novorossiysk / Black Sea to non-EU (India, China, Turkiye)	15%	28%	32%	Price cap avoidance via Turkiye; India-bound Aframax tanker fleet; secondary Bosphorus congestion management
ESPO pipeline (Kozmino Pacific port)	12%	14%	17%	Steady growth to Asian markets; price premium vs. Urals discount; Chinese offtake agreements
Arctic / Northern Sea Route	3%	5%	~1%	Ice conditions; geopolitical risk; limited during war period; icebreaker availability constraints

Sources: IEA Oil Market Report (2024); JODI Oil Database (2024); Kpler tanker tracking data (2024); Bruegel Institute Russia Oil Tracker (2024); OECD (2023)

The principal effect of the embargo and price cap was to redirect approximately 30–35% of Russian Black Sea oil exports — previously destined for European refineries - toward Indian and Chinese buyers, routed primarily via continued Bosphorus transit to non-EU destinations (Turkey, India, China) or via Baltic Sea ports to Asian markets (IEA, 2024). The Novorossiysk – to - India Aframax tanker route became particularly prominent, with Indian refineries dramatically increasing purchases of discounted Urals crude from near-zero imports in 2021 to approximately 1.8 million barrels per day by late 2023 (IEA, 2024; Kpler, 2024).

A notable phenomenon associated with this rerouting was the expansion of the so-called "shadow fleet" - vessels operating outside Western insurance and classification frameworks to transport Russian oil in circumvention of the price cap mechanism (UNCTAD, 2024c). Estimates suggest that by 2024, between 400 and 600 vessels were operating in this capacity globally, with a significant fraction transiting the Bosphorus, creating both logistical congestion and maritime safety concerns in Turkish Straits (Stopford, 2009; UNCTAD, 2024c). Turkiye's management of the Montreux Convention framework - maintaining transit rights while imposing enhanced documentation requirements for vessels carrying Russian oil - positioned Istanbul as both a bottleneck and a critical intermediary node in the restructured Black Sea energy system.

4. Discussion

The evolution of the maritime security environment in the Black Sea between 2020 and 2025 represents one of the most significant transformations in a major commercial shipping area since the Gulf War (1990–1991). Table 6 synthesizes the principal risk indicators across the comparison period.

Table 6. Black Sea maritime risk indicators: pre-war (2020), peak disruption (2022), and current (2024)

Risk indicator	Pre-war 2020	Peak 2022	2024 level	Trend and implication
Vessels attacked or damaged in Black Sea	0	24+	12+	Drone boats, naval mines, missile strikes on commercial vessels; partial normalization in 2024 under corridor
JWC War Risk zone coverage (% of Black Sea)	0%	100%	~65%	Lloyd's Joint War Committee; significant reduction but northern Black Sea remains high-risk; affects P&I coverage
Number of active commercial shipping lines serving Black Sea	18+	4-6	8-10	MSC, Maersk, CMA CGM suspended 2022; gradual return of feeders 2023-2024; full liner service not restored
Average Bosphorus transit waiting time (days)	0.5-1.0	3.5-5.0	1.5-2.5	Turkiye monitoring / detaining vessels post-Feb 2022; STS (ship-to-ship) transfer restrictions; improved 2024
Naval mine risk incidents (detonations / sightings)	0	30+/year	15-20/year	Drifting mines in western Black Sea; Bulgarian, Romanian, Turkish naval EOD operations; Bosphorus closure incidents
BIMCO High Risk Area flag status (Black Sea)	No	Yes (full)	Yes (partial)	Partial designation 2024; north/east high risk; Romanian/Bulgarian waters lower risk; affects crew wages/bonuses
Freight Insurance Index (relative, 2020=100)	100	~420	~185	War risk + cargo loss + detention risk; structural elevation vs. pre-war; not expected to normalize before conflict resolution

Sources: Lloyd's Market Association (2024); Lloyd's Joint War Committee (2024); BIMCO Black Sea Advisory (2024); NATO Maritime Command (2024); Lloyd's List Intelligence Casualty Database (2024)

The contraction of the active commercial shipping community serving the Black Sea from 18+ major lines in 2020 to 4–6 in early 2022 represents a structural thinning of maritime service that required nearly two years to begin reversing (Notteboom *et al.*, 2021). The structural elevation of war risk insurance premiums - remaining at six to fourteen times pre-war levels even as direct attack incidents declined in 2024 - reflects the insurance market's assessment that the risk environment will not normalize until the underlying geopolitical conflict is resolved. This persistent cost premium constitutes a structural barrier to full commercial recovery regardless of tactical route adjustments (Stopford, 2009; Lloyd's Market Association, 2024).

Naval mine contamination of the western Black Sea emerged as an unexpectedly persistent hazard, with drifting mines threatening the approaches to Romanian, Bulgarian, and Turkish ports and requiring continuous EOD (explosive ordnance disposal) operations by regional navies (NATO Maritime Command, 2024). By 2024, over 30 mine detonation or

sighting incidents had been recorded in western Black Sea waters - a phenomenon with direct implications for insurance coverage, passage routing, and the operational planning of commercial vessel operators.

The comparative analysis presented in the preceding sections supports a characterization of the Black Sea maritime system as having undergone structural transformation - not merely a cyclical or temporary disruption - between 2020 and 2025. Table 7 formalizes this comparison across eight analytical dimensions, using the maritime systems framework of Notteboom *et al.* (2021) and the port geography methodology of Rodrigue (2020).

Table 7. Structural comparison of the Black Sea maritime system: 2020 vs. 2025

Dimension	2020 — Pre-war configuration	2025 — Wartime / post-disruption configuration
Trade volume	~350 Mt total; integrated, expanding corridor	~260-275 Mt estimated; fragmented; selective recovery
Grain system	Ukrainian Black Sea deep-water ports dominant; direct Panamax loading; 75+ Mt/year	Hybrid system: corridor + Danube + rail; resilient but higher cost and longer lead times; ~65 Mt/year
Energy flows	Russian oil/gas via Black Sea to EU: dominant flow; Nord Stream + TurkStream	EU embargo disrupted Russian-EU oil flows; Asian pivot; TurkStream intact; Black Sea oil flow redirected
Port system	Odesa, Novorossiysk, Constanta as primary hubs; integrated liner services	Constanta emergent dominant hub; Novorossiysk under sanction pressure; Odesa partially operational; Istanbul as key intermediary
Shipping services	18+ major lines; full container / bulk / tanker services; competitive rates	8-10 lines; reduced liner frequency; elevated freight and insurance; shadow fleet emergence
Geopolitical risk	Low; stable multilateral trade environment; IMO/NATO cooperative framework	High; active conflict zone; sanctions architecture; war risk premium persistent; no normalization horizon
Logistics governance	IMO-standard; UNCLOS-consistent; open navigation	Fragmented: BSGI (expired), unilateral corridors, NATO naval presence, Turkiye Montreux management
Key emerging actor	-	Romania (Constanta + Danube axis); Turkiye as intermediary; Georgia (Middle Corridor)

Sources: UNCTAD (2025); IEA (2024); Port of Constanta (2024); Baltic Exchange (2024); elaboration by authors based on Notteboom *et al*. (2021) and Rodrigue (2020)

Three structural changes warrant particular emphasis. First, the hub hierarchy of the Black Sea port system has been fundamentally altered. Constanta (Romania) has displaced Odesa as the dominant multipurpose trading hub for the western Black Sea, a shift that may prove partially permanent even if Ukrainian ports fully recover, given the infrastructure investments made, the business relationships established, and the demonstrated utility of the Danube hinterland connection (World Bank, 2023; European Commission, 2023). Turkiye's

role as intermediary has similarly deepened, with Istanbul's position as the primary transshipment and re-export hub for Black Sea commodities — both Ukrainian grain and Russian oil - conferring significant economic and geopolitical leverage (Grzelakowski, 2019). Second, the emergence of the Middle Corridor (Trans-Caspian International Transport Route) as a commercially relevant alternative to Russian-controlled overland routes has introduced a new geopolitical logic into Black Sea trade geography. Georgia's ports of Batumi and Poti recorded their strongest throughput growth in over a decade, driven by Central Asian exporters seeking Black Sea access independent of Russian Federation territory. If this routing preference proves durable - as suggested by the institutional investments made by Kazakhstan, Azerbaijan, and Georgia in Trans-Caspian shipping capacity - it represents a long-term restructuring of Black Sea's role in the Eurasian continental logistics system (Rodrigue, 2020; OECD, 2023). Third, the fragmentation of the trade governance framework - from a relatively stable, IMO-compliant multilateral system to a patchwork of unilateral corridors, sanctions architectures, price cap enforcement, and Montreux Convention management — has increased transaction costs and uncertainty throughout the system. The BSGI's twelve-month operational life demonstrated both the feasibility and the fragility of conflict-era multilateral logistics arrangements (UN, 2023). Its successor, the Ukrainian unilateral corridor, operates effectively but without the legal certainty and international backing that would be required for the full restoration of pre-war commercial shipping activity (UNCTAD, 2024b; UNCTAD, 2025).

Recovery within the Black Sea maritime system has been geographically and sectoral uneven in ways that are structurally significant. Romania has been a clear net beneficiary, with Constanta's throughput growth, investment inflows, and expanded logistics connectivity positioning it as a post-war winner regardless of the conflict's ultimate resolution. Bulgaria has maintained stability but has not significantly expanded its role. Georgia has gained from the Middle Corridor expansion. Turkiye has benefited from its intermediary position, though at the cost of increased compliance scrutiny from Western institutions regarding price cap enforcement.

Ukraine's recovery is the most contested and uncertain. The partial resumption of Odesa's export function under the unilateral corridor - facilitated by Ukrainian naval success in degrading Russia's Black Sea Fleet capabilities during 2023–2024 - represents a significant tactical achievement. However, the fundamental constraint on Ukrainian maritime trade recovery is not logistical but geopolitical: the absence of a security framework guaranteeing commercial vessel safety in Ukrainian waters limits the return of major shipping lines, the availability of competitively priced insurance, and the confidence of grain traders in booking Panamax-class vessels for deep-sea loading (UNCTAD, 2025; Lloyd's Market Association, 2024).

Russia's maritime trade position presents a paradox of volume preservation under conditions of increasing logistical fragmentation and cost. Total Russian seaborne exports appear to have been largely maintained in volume terms by 2024, but at significantly higher logistics costs (longer voyages, more complex intermediation, shadow fleet utilization) and with a fundamentally different destination profile - Asian buyers rather than European refineries (IEA, 2024; OECD, 2023). The long-term sustainability of this configuration depends on the trajectory of Asian demand, the durability of the G7 price cap enforcement, and the resilience of the shadow fleet financing and insurance infrastructure.

5. Conclusions

This study has examined the transformation of Black Sea seaborne trade between 2020 and 2025, documenting a structural disruption of the magnitude and character that has no precedent in the region's post-Cold War history. Five principal conclusions emerge from the analysis.

First, the scale of trade contraction - approximately 25% in total volume, with sectoral declines of 44–64% in Ukrainian grain flows and 28% in iron ore/steel - reflects a genuine structural shock, not a cyclical downturn. The losses are unevenly distributed: Ukrainian origin exports have suffered the most severe impact, while Russian exports have been rerouted rather than reduced, and selected ports and corridors (Constanta, Turkish Straits, Georgian ports) have recorded significant gains (UNCTAD, 2025; IEA, 2024).

Second, the partial recovery observed by 2024–2025 has been achieved through the rapid development of alternative logistics infrastructure - principally the Danube–Constanta axis, the unilateral humanitarian corridor, and enhanced transit capacity through Turkiye. This adaptive response demonstrates meaningful resilience in the maritime logistics system, consistent with the framework of Notteboom *et al.* (2021). However, recovery remains incomplete, operationally constrained, and structurally more expensive than the pre-war baseline.

Third, the persistence of elevated freight rates and war risk insurance premiums - at 60% and 6–14 times pre-war levels respectively, even as direct attack incidents declined - represents a structural risk premium that will not normalize until the underlying geopolitical conflict is resolved (Baltic Exchange, 2024; Lloyd's Market Association, 2024). This persistent cost elevation constitutes a tax on the food security of import-dependent economies that rely on Black Sea grain exports (World Bank, 2023; WFP, 2024).

Fourth, the Black Sea port hierarchy has been structurally reconfigured, with Constanta (Romania) and Istanbul (Turkiye) emerging as the principal winners in terms of throughput and logistical role, while Ukrainian ports - particularly Odesa and Yuzhne - operate at significantly reduced capacity and Mariupol has ceased commercial operations entirely. Whether this reconfiguration proves durable depends critically on the pace and character of post-war reconstruction in Ukraine (World Bank, 2023; European Commission, 2023).

Fifth, the Black Sea maritime system in 2025 operates within a fragmented governance framework - a patchwork of unilateral corridors, price cap enforcement architectures, Montreux Convention management by Turkiye, and NATO maritime presence - that is functionally adequate for maintaining partial trade flows but structurally insufficient for the full restoration of pre-war commercial confidence. A durable return to the integrated, low-cost maritime system of 2020 will require not only the cessation of hostilities but also the reconstruction of legal and institutional frameworks that provide commercial shipping with the certainty, insurance coverage, and navigational freedom required for competitive global trade (UNCTAD, 2025; Stopford, 2009; Grzelakowski, 2019).

For maritime logistics planners, the Black Sea case study of 2022–2025 offers a vivid illustration of both the vulnerability and the adaptive capacity of commodity trade systems under geopolitical shock. The investment in alternative infrastructure made during this period - Danube corridor, Constanta expansion, Trans-Caspian routing, Georgian port development - will shape the geography of Black Sea trade for a decade or more, regardless of the conflict's resolution. Understanding these structural shifts is essential for informed investment, policy, and operational planning across the maritime, energy, and agricultural sectors that depend on this critical corridor.

BIBLIOGRAPHY:

1. Baltic Exchange (2024). Baltic Dry Index and Route-Specific Freight Rates: Annual Statistical Report 2024. London: Baltic Exchange.
2. BIMCO (2024). Black Sea Shipping Advisory and High-Risk Area Assessment 2024. Copenhagen: Baltic and International Maritime Council.
3. Bosneagu, R. (2025). Geopolitical disruptions and maritime logistics: the Black Sea as a case study. Naval Academy Press, Constanta.
4. Bruegel Institute (2024). Russia Oil Tracker: Monitoring of Russian crude and product exports under the G7 price cap. Brussels: Bruegel. https://www.bruegel.org/dataset/russian-fossil-fuel-tracker
5. Clarksons Research (2024). Seaborne Trade Monitor — Black Sea special edition Q3/2024. London: Clarksons Research Services.
6. Drewry Shipping Consultants (2024). Container Market Quarterly: Black Sea and Feeder Services. London: Drewry Maritime Research.
7. European Commission (2023). Solidarity Lanes: Supporting Ukraine's Agricultural Exports. Brussels: European Commission DG MOVE. https://transport.ec.europa.eu/news/solidarity-lanes
8. Grzelakowski, A. (2019). Maritime transport systems and global trade dynamics. Springer International Publishing.
9. IEA — International Energy Agency (2024). Oil Market Report 2024: Russian Oil Export Flows. Paris: IEA. https://www.iea.org/reports/oil-market-report
10. IGC — International Grains Council (2024). Grain Market Report: Black Sea Export Update. London: IGC. https://www.igc.int/en/report/gmrsummary.aspx
11. JODI — Joint Organisations Data Initiative (2024). JODI Oil World Database: Russian Federation crude oil and petroleum product exports 2020-2024. https://www.jodidata.org
12. Joint Coordination Centre (JCC) (2023). Black Sea Grain Initiative: Final Report on the Implementation of the Initiative (July 2022 – July 2023). Istanbul: JCC.
13. Kpler (2024). Tanker Tracking Database: Black Sea Crude and Products Flows 2020-2024. Paris: Kpler SAS. https://www.kpler.com
14. Lloyd's List Intelligence (2024). Casualty and Events Database: Black Sea Incidents 2022-2024. London: Informa.
15. Lloyd's Market Association (2024). Joint War Committee Black Sea Hull War, Strikes, Terrorism and Related Perils Listed Areas. London: LMA. Updated quarterly.
16. MarineTraffic (2024). Port Throughput Analytics: Black Sea Major Ports 2020-2024. Chios: MarineTraffic. https://www.marinetraffic.com/en/ais/details
17. NATO Maritime Command (2024). Black Sea Naval Operations and Mine Threat Assessment 2024. Northwood: MARCOM.
18. Notteboom, T., Pallis, T., & Rodrigue, J.-P. (2021). Disruptions and resilience in global container shipping and ports: the COVID-19 pandemic versus the 2008-2009 financial crisis. Maritime Economics & Logistics, 23(2), 179-194. https://doi.org/10.1057/s41278-020-00180-5
19. OECD (2023). Impact of the war in Ukraine on global trade and logistics. Paris: OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/a7b7d6ae-en
20. Port of Constanta (2024). Annual Throughput Report 2024. Constanta: Compania Nationala Administratia Porturilor Maritime. https://www.portofconstantza.com
21. Rodrigue, J.-P. (2020). The Geography of Transport Systems (5th ed.). New York: Routledge. https://doi.org/10.4324/9780429346323
22. Stopford, M. (2009). Maritime Economics (3rd ed.). London: Routledge.

23. TUIK — Turkish Statistical Institute (2024). Sea Transport Statistics 2024. Ankara: TUIK. https://data.tuik.gov.tr
24. Ukraine Ministry of Infrastructure (2024). Port Operations and Grain Export Data 2022-2024. Kyiv: Ministry of Infrastructure of Ukraine.
25. UN (2023). Black Sea Grain Initiative: Joint Statement on the Termination (17 July 2023). New York: United Nations. https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative
26. UNCTAD (2024a). Review of Maritime Transport 2024. Geneva: United Nations Conference on Trade and Development. https://unctad.org/rmt2024
27. UNCTAD (2024b). Navigating Troubled Waters: The Impact of Disruptions to Shipping Routes. Geneva: United Nations. https://unctad.org/publication/navigating-troubled-waters
28. UNCTAD (2024c). Global Trade Update: Shadow Fleet and Sanctions Evasion in Maritime Trade. Geneva: UNCTAD.
29. UNCTAD (2025). Review of Maritime Transport 2025. Geneva: United Nations Conference on Trade and Development. https://unctad.org/rmt2025
30. VesselsValue (2024). Black Sea Fleet and Port Activity Analytics 2024. London: VesselsValue. https://www.vesselsvalue.com
31. WFP — World Food Programme (2024). Food Security Implications of Black Sea Grain Export Disruptions. Rome: WFP. https://www.wfp.org
32. World Bank (2023). Trade and Transport in Times of Crisis: Evidence from Ukraine. Washington DC: World Bank Group. https://openknowledge.worldbank.org

CONSTRUCTED AUTHENTICITY VS. TERRITORIAL REALITY IN RURAL TOURISM: THE CASE OF BRADENI, HARTIBACIU PLATEAU, ROMANIA

Talita Pascu
Lecturer, PhD, Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș
Raluca Emilia Moldovan
Lecturer, PhD, Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

***Abstract**: Rural tourism is increasingly shaped by promotional discourse that emphasizes authenticity, heritage, and unspoiled landscapes. However, such narratives often diverge from the territorial realities they claim to represent. This paper investigates the extent and nature of this divergence through a case study of Bradeni commune, located in the Hartibaciu Plateau (Sibiu County, Romania). The research adopts an interdisciplinary approach, combining Critical Discourse Analysis (CDA) with GIS-based spatial analysis to examine the relationship between tourism narratives and geographical conditions. A corpus of promotional materials (2010-2024) - including websites, travel blogs, and accommodation platforms - is analyzed in parallel with demographic, infrastructural, and spatial data derived from national statistics (INSSE) and cartographic sources. The findings reveal a consistent pattern of selective representation, described here as selective authenticity bias, in which Saxon heritage and natural landscapes are foregrounded, while demographic decline, infrastructural limitations, and the significant Roma community are systematically underrepresented. The study introduces the concept of the discursive-territorial gap and operationalizes it through a comparative framework linking discourse elements to measurable territorial indicators. The results confirm that tourism discourse selectively restructures geographical reality, generating distorted perceptions of accessibility, centrality, and cultural identity.*

***Keywords:** rural tourism; discourse analysis; GIS; territorial marketing; authenticity; Hartibaciu Plateau; Bradeni; sustainable development.*

1. Introduction

Rural tourism has experienced a significant revival in the post-pandemic context, becoming an increasingly sought-after alternative to mass tourism. The need for authenticity, for contact with nature, and for engagement with local traditions has amplified public interest in rural destinations. In this context, rural Romania—particularly Transylvania—has become increasingly visible on the European tourism map, benefiting from active place-branding efforts. The phenomenon reflects a global trend through which peripheral rural spaces are discursively reconstructed as "authentic" tourism destinations, capitalizing on a nostalgia for a modernity perceived as excessive (Urry & Larsen, 2011; Salazar, 2012). Tourism communication plays a central role in constructing the image of a destination. Through slogans, brochures, websites, and social media, promotional actors do not merely describe a place; they discursively construct it, selecting certain features, ignoring others, and investing the territory with symbolic meaning. Advertising language thus becomes a generator of tourist reality (Dann, 1996), operating more through metaphor, hyperbole, and emotional appeal than through an exact representation of on-the-ground conditions. This discursive construction is not neutral: it reflects and reproduces power relations, privileging certain voices and identities at the expense of others (Foucault, 1972; Fairclough, 1992).

The gap between promotional discourse and territorial reality can generate unrealistic expectations among visitors, distort perceptions of local potential, and lead to unsustainable development strategies. In this article, we conceptualize this gap as the discursive–territorial

gap—the measurable distance between the promotional narrative of a destination and its geographic, infrastructural, and socio-demographic reality.

The present study analyzes this tension through a case study focused on the commune of Brădeni in the Hârtibaciu Plateau, Sibiu County. Brădeni is representative of the Saxon villages of southern Transylvania, possesses valuable architectural heritage (particularly the Evangelical church), has a complex multicultural identity, and is situated within a hilly landscape characteristic of the plateau. The authors previously researched this commune in 2014 (Pascu & Crișan, 2014), which provides a diachronic perspective (2014–2024) on the evolution of local discourse and reality.

The research questions guiding the analysis are:

a) What are the dominant themes, rhetorical strategies, and conceptual metaphors used in the tourism promotion discourse of Brădeni and the Hârtibaciu Plateau between 2010 and 2024?
b) To what extent does the promoted image correspond to the geographic, infrastructural, and socio-demographic reality of Brădeni?
c) What specific discrepancies can be identified, and what are their implications for the sustainable development of local tourism?

2. Theoretical Framework

2.1.The Language of Tourism and the Discursive Construction of the Destination

Tourism is, above all, a discursive phenomenon before it becomes a physical experience. In his seminal work *The Language of Tourism: A Sociolinguistic Perspective*, Graham Dann (1996) demonstrates that tourism language does not merely describe existing places but actively participates in creating them within the collective imagination. Tourism discourse functions as a specialized genre with its own rhetorical conventions: an abundance of evocative adjectives, inviting imperatives, appeals to nostalgia and authenticity, and the personification of places.

Thurlow and Jaworski (2010) extend this perspective to digital communication, showing that websites, blogs, and social media have democratized the production of tourism discourse. Pan and Zhang (2021), in a case study on the destination of Lijiang, demonstrate that a destination's image results from the interaction between official discourse and user-generated content (reviews, posts, vlogs).

Critical Discourse Analysis (CDA), grounded in the work of Fairclough (1992) and Foucault (1972), provides the tools needed to decode the power dimensions embedded in any discourse. Pritchard and Morgan (2001) apply these tools in a case study from Wales, showing how a place's identity can be discursively reconstructed to become more "consumable." Heller (2003) argues that traditions and cultural identities are transformed into "symbolic commodities" through a process of cultural commodification, with profound consequences for local communities (Heller, 2003; Halewood & Hannam, 2001; Light, 2007). In other words, tourism discourse represents a selective and strategic construction of place, shaped by specific economic, political, and cultural interests.

2.2.Territorial Marketing and Rural Tourism Potential

Territorial marketing represents the set of strategies through which territory is promoted as a destination for tourism, investment, or residence (Kotler et al., 1993). In rural contexts, it faces the challenge of valorizing a heritage that is often fragile and a tourist potential that is unevenly distributed, without generating excessive pressure on local communities and ecosystems. Lane (1994) defines rural tourism as an activity that capitalizes on the natural and cultural specificity of rural spaces. Butler (1980), through the tourist area life cycle model, shows that destinations pass through stages ranging from exploration to stagnation or

rejuvenation. Meyer-Cech (2015) proposes a GIS-based framework for analyzing rural tourism potential, grounded in measurable indicators such as accessibility, the density of attractions, landscape quality, and the availability of services, a framework directly applicable to the case of Brădeni (Bunruamkaew & Murayama, 2012). Iorio and Corsale (2010), analyzing rural tourism in Romania, conclude that its success depends on the effective involvement of local communities. Merciu, Merciu, and Puiu (2018) identify community participation as a determining factor in the sustainability of rural tourism projects.

2.3.Authenticity, Heritage, and "Staged Authenticity"

The concept of authenticity lies at the core of contemporary tourism discourse. In his seminal article *Staged Authenticity*, MacCannell (1973) introduces the idea that tourists seek backstage spaces where authentic everyday life is (apparently) visible. In response to this demand, local communities often create specially arranged settings that simulate authenticity without truly providing it. Wang (1999) nuances this perspective by arguing that authenticity is a subjective experience negotiated between visitor and destination. Cohen (1988) examines how local culture becomes a consumable tourism product (Cohen, 1988; Nistoreanu & Pîrgaru, 2013). Timothy and Boyd (2006) emphasize the importance of managing traditional values in the face of the new commercial perspectives brought by heritage tourism.

Smith (2006), in *Uses of Heritage*, introduces the concept of the "Authorized Heritage Discourse," arguing that the decision to classify certain objects or traditions as "heritage worthy of promotion" is always selective and political. Applied to the case of Brădeni, this framework explains why Saxon architectural heritage dominates the promotional discourse, while the traditions of the Roma community are systematically absent. Light (2014), in his study of Sighișoara, shows how tourism produces invisible boundaries between spaces reserved for visitors and those belonging to locals.

2.4.Sustainable tourism, community engagement and local development.

Rural tourism is often presented as a driver of sustainable development for rural communities. Salazar (2012) and Blackstock (2005) offer a critical perspective, showing that the label "community-based tourism" can function in practice as a marketing tool that legitimizes projects without delivering real benefits to the local population. Scheyvens (1999) proposes a model for assessing the extent to which tourism effectively empowers communities, moving beyond rhetoric. Richards and Hall (2000) emphasize that the sustainability of rural tourism depends on the capacity of communities to control its pace and form. Zapata et al. (2011) confirm that community-based tourism can contribute to poverty reduction, but only under specific conditions of participatory governance and equitable distribution of benefit conditions rarely reflected in promotional discourse.

3. Methodology

3.1.Research Design: An Interdisciplinary Mixed-Methods Approach

The present study adopts a mixed methodology (Creswell, 2014), combining qualitative discourse analysis with the geographical and spatial evaluation of territorial data. This approach enables the triangulation of data from both linguistic and geographic perspectives, providing the analysis with interpretive depth as well as empirical rigor. The methodological process is structured into three complementary stages.

3.2.Stage 1: Content and Discourse Analysis (2010–2024)

The analytical corpus consists of promotional materials that explicitly mention the commune of Brădeni and/or the Hârtibaciu Plateau, systematically collected for the period 2010–2024. These include official websites of the "Transylvanian Highlands" project and the

Sibiu County Tourism Association; brochures produced by NGOs active in the region (e.g., Mihai Eminescu Trust); review platforms (Booking.com, TripAdvisor, Airbnb); blogs and social media. The corpus comprises an estimated 60 distinct sources. A relevant methodological element is the analysis of *absent discourse*: identifying regional promotional materials that do not mention Brădeni, even though they include similar localities. The corpus analysis operates on three levels: (a) thematic content analysis; (b) rhetorical and pragmatic analysis (evocative adjectives, invitational imperatives, nostalgic narratives); (c) analysis of conceptual metaphors (Lakoff & Johnson, 1980) "journey through time," "uncharted land," "natural paradise.".

3.3.Stage 2: Geographic and Spatial Analysis

The geographical component evaluates the territorial reality of the commune of Brădeni through statistical and demographic data (INSSE, the 2011 and 2021 censuses; *Sibiu County Yearbook*, 2024), infrastructural data, data on built heritage and tourism supply, as well as GIS and cartographic analysis. The study employs two categories of thematic maps: (1) a physico-geographical map of the Hârtibaciu Plateau (Figure 1) and (2) an administrative-territorial map indicating the location of Brădeni (Figure 2).

Figure 1. Physico-geographical characteristics of the Hârtibaciu Plateau and the location of the commune of Brădeni
Source: author, GIS processing

GIS analysis is not used solely for descriptive purposes, but as an analytical instrument that enables the spatial validation of tourism discourse. By mapping physical constraints, accessibility, and territorial positioning, the study operationalizes the *discursive–territorial gap* in measurable spatial terms, allowing for a direct comparison between the promoted imaginary and geographical realities.

Figure 2. Administrative–territorial units of the Hârtibaciu Plateau and the location of the commune of Brădeni
Source: author, GIS processing

3.4.Stage 3: Concordance Matrix and DTG Index

The synthesis systematically compares the themes identified in the promotional discourse with the corresponding geographical indicators through the Concordance Matrix (Table 1). For each theme, the instrument introduces an estimated score of the Discursive–Territorial Gap Index (DTG Index), on a scale from 1 (high concordance) to 5 (major discrepancy). The aggregated mean score provides a synthetic evaluation of the discursive–territorial gap of the destination under analysis.

Table 1. Concordance Matrix and DTG Index — Brădeni Commune, 2024

No.	Discursive theme	Advertisement	Real territorial indicator	Value / Reality	DTG (1-5)
1	German authenticity	"Villages with well-preserved German traditions", " a living legacy of Saxon heritage "	Share of German population (2021 Census)	0,37% (approx. 5 persons)	5
2	Proximity/ accessibility	"just a stone's throw from Sighișoara" "at the very heart of Transylvania"	Distance from Sighișoara (road kilometers, county roads)	30+ km pe DJ/DC	4
3	Inclusive multiculturality	Vaguely mentioned or entirely absent from promotional materials	Share of the gypsy community (2021 Census)	34,14% (approx. 467 persons)	5
4	Communitarian vitality	"Hospitable and active local community"	Demographic evolution (2011–2021) and natural population change (2023)	5.07% (2011–2021); Negative natural increase in 2023: –16 (11 births vs. 27 deaths)	4
5	Created heritage	"Impeccably preserved historic buildings"	Condition of the built heritage	Partially renovated / partially abandoned	3
6	Nature / biodiversity	"Virgin nature", "Brădeni Lake", Natura 2000 sites, "unaltered landscapes"	"Overlap with ROSCI0227 (under 5 ha), ROSPA0099 entirely (forest); Brădeni fishponds >170 ha — anthropogenic origin (fish-farming purpose)	Real ecological value (ROSPA0099), but the fishponds are not a natural lake; <5 ha of territory within ROSCI0227.	3
7	Infrastructure and services	"Accessible and well-equipped destination, with local accommodation and gastronomy"	Road infrastructure, certified accommodation, public dining facilities	Partially unpaved roads; minimal facilities	4
				Average score DTG Index	**4,0**

Source: author, based on the analysis of promotional discourse and territorial data (INSSE 2021; Sibiu County Yearbook, 2024)

The aggregated DTG index of 4.0 confirms that the promoted image is largely disconnected from geographical and demographic realities, indicating a process of constructing a purely commercial authenticity. Recent data from the Sibiu County Statistical Yearbook (2024) further confirm the deepening of this decline, with only 11 live births compared to 27 deaths recorded in 2023. This ratio of 2.4 deaths for every birth generates a negative natural increase of 16 persons, invalidating the narrative of promoted vitality.

4. Results and discussions

4.1.The discursive image: what the promotional discourse claims to offer

The analysis of promotional materials collected for the period 2010–2024 reveals a dominant narrative structured around several core themes. Authenticity as a supreme value. The most frequently invoked concept in the promotional discourse is authenticity. The settlements of the Hârtibaciu Plateau are presented as spaces of suspended time, untouched by modernity. This is a rhetorical construction based on selective representation: photographs avoid images of telecommunications antennas or recent buildings, favouring instead scenes with hilltop churches or carts on dirt roads. This selective framing produces a touristic hyperreality (Baudrillard, 1981) — an image 'truer' than reality itself, shaping visitors' expectations more strongly than direct experience. Online reviews confirm that the promotional narrative is internalized: common phrases on TripAdvisor and Booking.com, such as 'like stepping back in time' or 'completely untouched by modernity', reproduce the advertising discourse in the register of personal experience as an identity marker. The cultural heritage of the German community is the central element of the region's tourism branding. Applying Smith's (2006) framework, we observe that the 'Authorized Heritage Discourse' privileges Saxon heritage, transforming it into the region's essential identity at the expense of other cultural components — Romanian and gympies.

Nature as a space of purity. The second pillar of the promotional discourse is nature: rolling hills, wildflower meadows, diverse fauna, and clean air. This representation has a higher degree of correspondence with geographical reality, as the Hârtibaciu Plateau genuinely benefits from *Natura 2000* sites and remarkable biodiversity. However, the discourse overlays real elements with rhetorical constructions that distort the area's ecological specificity. A telling example is the so-called 'Brădeni Lake', frequently invoked in promotional materials as evidence of pristine local nature.

According to the Environmental Report of U.P. I Brădeni (Brădeni Municipality, 2024), 'Brădeni Lake' is in fact a complex of fishponds of ANTHROPOGENIC origin, covering MORE THAN 170 HECTARES, created for fish-farming on former wetlands. These fishponds are commercially managed (fee-based recreational fishing), contradicting the image of an untouched natural space. Paradoxically, the same official report confirms that the Brădeni fishponds are included in the Special Protection Area ROSPA0099 Hârtibaciu Plateau and represent 'an important site for waterbirds both during the breeding season and during migration', a real ecological value, yet fundamentally different from the discursive image of virgin nature.

The absent discourse: where is Brădeni? A significant finding is the marginalization of Brădeni in regional promotional materials. Localities such as Viscri, Saschiz, or Biertan concentrate most of the promotional attention. Brădeni appears only sporadically, in texts about 'hidden villages' or alternative itineraries — reflecting an implicit hierarchy in which some localities with real potential remain practically invisible on the tourist map.

4.2.Territorial reality: what the data show

Spatial analysis highlights significant structural constraints on tourism development in the commune of Brădeni. The relief of the Hârtibaciu Plateau, characterized by narrow interfluves and deep, fragmented valleys, results in low accessibility and limits the development of road infrastructure (Figure 1). Administrative positioning analysis reveals a clear spatial marginality of the commune in relation to the main regional tourist centres: distances to Sighișoara or Mediaș exceed 25–30 km, travelled on secondary roads (Figure 2). This spatial reality contradicts the promotional discourse, which suggests proximity through formulations such as 'in the heart of Transylvania' or 'close to Sighișoara'. According to INSSE data (2011 and 2021 censuses), the population of Brădeni decreased from 1,441 inhabitants in 2011 to 1,368

inhabitants in 2021, representing a decline of approximately 5.07% (Table 2). The commune's evolution aligns with the general trend in Sibiu County, which recorded a decrease from 397,322 inhabitants (2011) to 388,326 inhabitants (2021), according to the Sibiu County Yearbook (2024). At the rural county level, migration processes and demographic ageing are reflected in a birth rate of 11.6‰ and a mortality rate of 11.3‰ (2022), with a growing trend in demographic dependency (Sibiu County Profile, 2024).

Table 2. Population evolution in the commune of Brădeni, Sibiu County (Source: INSSE, 2011, 2021)

Year	Total population	Absolute variation (compared to 2011)	Relative variation (%)
2011	1.441	-	-
2021	1.368	-73 persons	-5,07%
2023	tendency	-16 persons	**Continuous decline**

Source: INSSE, Population and Housing Census, 2011 and 2021; Sibiu County Statistical Yearbook (2024).

From an ethnic perspective, the population structure reveals a significant multicultural character and a major discrepancy compared to the promotional narrative. According to the 2021 Census, the population is composed of: Romanians – 52.27%; Gypsies– 34.14%; other ethnicities and undeclared – 13.22%; Germans (Saxons) – 0.37% (Figure 3). The categories included under 'other ethnicities and undeclared' consist mainly of individuals who did not declare their ethnicity in the census, along with several small minority groups. This demographic reality is fundamentally incompatible with the discursive image: the Saxon community — the identity core of the region's tourism branding — is almost entirely absent from the territory, making the promoted Saxon authenticity manifest, in fact, as staged authenticity (MacCannell, 1973) — an authenticity performed through buildings and objects rather than through a living community. Recent data from the Sibiu County Statistical Yearbook (2024) confirm the deepening of this decline, with only 11 live births and 27 deaths recorded in 2023, resulting in a negative natural increase of –16 persons at the level of Brădeni commune.

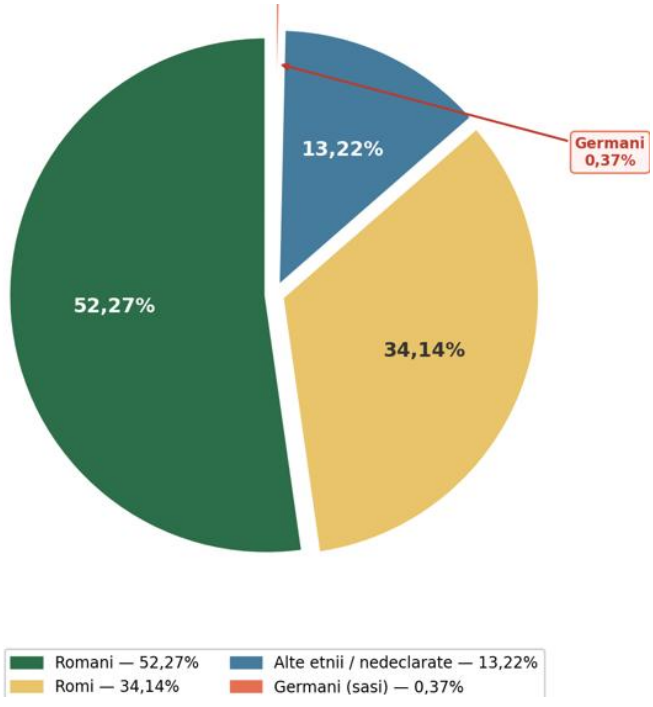

Figure 3. Ethnic structure of the population of Brădeni commune, 2021
Source: INSSE, Population and Housing Census, 2021

4.2.1. Biodiversity and protected natural areas: reality and discourse

The ecological dimension represents one of the central pillars of the promotional discourse of the Hârtibaciu Plateau region and, implicitly, of the commune of Brădeni. A critical evaluation of this pillar, however, requires a clear distinction between two *Natura 2000* sites with fundamentally different territorial overlaps and protection regimes: ROSCI0227 Sighișoara–Târnavele Mare (Site of Community Importance / Special Area of Conservation – SAC/SCI) and ROSPA0099 Hârtibaciu Plateau (Special Protection Area for birds – SPA).

ROSCI0227 Sighișoara–Târnavele Mare (total area: 29,921.20 ha) overlaps with the territory of Brădeni commune to an extremely limited extent: less than 5 ha, representing 0.03% of the site's total area (Ministry of Environment, Waters and Forests, 2024). This figure contradicts promotional formulations such as 'in the heart of the Natura 2000 network': from a strictly geographical perspective, Brădeni would be more accurately described as occupying a peripheral position relative to ROSCI0227.

The situation is more nuanced in the case of ROSPA0099 Hârtibaciu Plateau (total area: 89,264.90 ha, designated by Government Decision 1284/2007, with a population of around 19,000 inhabitants across 30 villages). The forest fund of U.P. I Brădeni (1,233.44 ha) overlaps **entirely** with this Special Protection Area for birds, forming an effective habitat for 28 bird species protected at European level (Environmental Report U.P. I Brădeni, Brădeni Municipality, 2024). Among the emblematic species present are: the lesser spotted eagle (*Aquila pomarina*, 70–90 breeding pairs, representing a significant share of the national population), the corncrake (*Crex crex*, 150–250 pairs), the red-backed shrike (*Lanius collurio*, 34,000–38,000 pairs — one of the largest populations among all Romanian sites), the Ural owl (*Strix uralensis*, 80–110 pairs), and the nightjar (*Caprimulgus europaeus*, approx. 900 pairs).This avifaunistic value is real and substantial, partially supporting the promotional discourse's claims regarding biodiversity.

Regarding forest habitats, the environmental report identifies within the area of Brădeni overlapping with ROSCI0227 three types of habitats of Community interest, all with GOOD conservation status and stable dynamics: (1) 9170 Oak–hornbeam forests of the Galio-Carpinetum type (143.24 ha); (2) Euro-Siberian steppe oak forests (Quercus spp.) — PRIORITY HABITAT (525.36 ha); (3) 91Y0 Dacian oak and hornbeam forests (308.69 ha). The plan area also confirms the presence of species of Community interest: *Bombina variegata* (yellow-bellied toad, approx. 10,000 estimated individuals), *Lucanus cervus* (stag beetle, present in oak and sessile oak stands over 80 years old), *Ursus arctos* and *Canis lupus* (non-resident species within the plan area, but with potential habitat in the forest fund). The most significant discursive–territorial gap on this theme concerns 'Brădeni Lake'. The aquatic complex is frequently invoked in promotional materials as a natural landscape feature and ecological argument.

According to the same official report (Brădeni Municipality, 2024), it consists of fishponds of ANTHROPOGENIC ORIGIN, covering MORE THAN 170 HECTARES, developed for fish-farming on former wetlands. They function as a commercial recreational fishing site with an access fee (200 lei/24h), managed by a private fishing association. Paradoxically, these fishponds DO possess real ecological value, officially certified: The inclusion of the Brădeni lakes, an important site for waterbirds both during the breeding season and during migration, enhances the role of this site within Romania's Natura 2000 network (Environmental Report U.P. I Brădeni, 2024). The coexistence of commercial fish-farming and ecological function within ROSPA0099 reflects precisely the structural tension that the concept of the discursive–territorial gap seeks to highlight: the promotional discourse selects VIRGIN NATURE and omits both the anthropogenic origin of the elements it invokes and the contradictions between commercial use and conservationist imagery.

Tourism and access infrastructure constitute one of the most significant discrepancies relative to the promotional discourse. In 2023, Sibiu County had 418 accommodation units with 11,675 available places and attracted 578,200 tourists, ranking 3rd nationally for foreign visitors in 2024 (Sibiu County Profile, 2024; *Turnul Sfatului*, 2025). However, this county-level performance masks an uneven distribution of tourist flows: accommodation capacity and visitors are concentrated predominantly in urban areas and established destinations (Viscri, Biertan, Sighișoara), while localities such as Brădeni remain practically invisible in sectoral statistics (Sibiu County Yearbook, 2024). Access roads to Brădeni include unpaved or poorly maintained sections, tourist facilities are limited, and the local gastronomic offer is insufficient to support a consistent tourist flow.

Multiculturalism: an untapped potential. The gypsy community of Brădeni, with its artistic, craft, and musical traditions, represents a real and unexplored tourism potential, partially documented in previous research (Pascu & Crișan, 2014). Yet it is largely ignored by the promotional discourse. When the Roma community does appear in promotional materials, it is usually in contexts of 'social inclusion', not as a bearer of valuable cultural heritage — the most acute manifestation of the selective authenticity bias.

4.3.Analysis of discrepancies: the three-phase model

Correlating the results of the two components of the analysis, we propose a three-phase model for conceptualizing the discursive–territorial gap:

Level 1 – Representation: the promotional discourse selects and amplifies certain elements of the local reality (Saxon heritage, nature) while marginalizing others (depopulation, actual multiculturalism, deficient infrastructure). This selective process produces a partial, strategically oriented representation.

Level 2 – Perception: the selective image generates in visitors a set of pre-formed expectations, internalized from promotional materials and online reviews. Contact with territorial reality may produce disappointment or a form of tourist 'cognitive dissonance'.

Level 3 – Territorial condition: the infrastructural, demographic, and socio-economic reality of the commune often remains unaddressed by promotional strategies, creating a vicious circle in which the lack of investment is masked by marketing that promises more than the territory can deliver. GIS analysis highlights structural constraints such as marginal location, limited connectivity, and infrastructural fragmentation — factors systematically omitted from the promotional discourse.

This three-phase dynamic reflects a broader mechanism, also identified in other rural contexts of Central and Eastern Europe (Iorio & Corsale, 2010; Light, 2014), through which rural tourism risks becoming an industry built on a simulated image, a 'rural Disneyland', that disconnects visitors from the reality and needs of the locals and distributes economic benefits unevenly.

5. Conclusions and implications

5.1.Answers to the research questions

a) Dominant themes of the promotional discourse. The CDA analysis reveals that the promotional discourse of Brădeni and the Hârtibaciu Plateau (2010–2024) is organized around three dominant conceptual metaphors: 'the journey into the past' (the village as a space of authentic tradition), 'the unexplored land' (the rural as a frontier of authenticity), and 'the natural paradise' (nature as a pure, uncontaminated space). The main rhetorical strategies include evocative adjectives (charming', authentic','untouched by modernity'), inviting imperatives (Discover!', Experience!'), and appeals to nostalgia.

b) The extent to which the promoted image corresponds to reality. The comparative

analysis demonstrates a significant and structured gap: the average DTG Index score = 4/5, with maximum discrepancies (5/5) in the themes of Saxon authenticity and inclusive multiculturalism. This high score is supported not only by decennial data (census) but also by the current biological deficit (2023). The German community, the identity core of the tourism branding, represents only 0.37% of the population, while the gypsy community (34.14%) is systematically absent from the promotional narrative.

c) The implications for sustainable development. The discrepancies identified have direct implications for visitor expectations, for the unequal distribution of tourism benefits, and for local investment strategies. A marketing approach that overstates accessibility and authenticity in the absence of corresponding investments risks undermining visitor trust and disadvantaging the local community.

5.2.Contributions of the article

Methodological contribution: we propose an integrated model for evaluating the discursive–territorial gap, combining Critical Discourse Analysis with geographical and spatial assessment, operationalized through the Concordance Matrix and the DTG Index. The model is replicable in other similar rural destinations.

Theoretical contribution: we introduce the operational concepts of the discursive–territorial gap and the selective authenticity bias as analytical tools applicable to rural tourism in peripheral areas, complementing the classical frameworks of staged authenticity (MacCannell, 1973) and the Authorized Heritage Discourse. (Smith, 2006).

Practical contribution: the study offers concrete recommendations for local stakeholders in Brădeni and in similar regions, with direct applicability to the development of more realistic and more inclusive territorial marketing strategies.

5.3.Practical recommendations

a) *More transparent marketing*. Promotional materials should offer a complete honest image of the destination, including information on actual accessibility and the availability of services. A well-informed visitor is less exposed to disappointment.

b) *Authentic valorization of multiculturalism*. The gypsy community in Brădeni (34.14% of the population) represents a real and unexplored tourism potential. Its genuine integration into the tourism offer—through recognizing community members as valuable cultural resources—could differentiate Brădeni from competing destinations (Oroian et al., 2024).

c) *Diversifying the regional promotional map*. A coordinated regional strategy should distribute visibility more equitably by proposing itineraries that also include lesser-known destinations such as Brădeni.

d) *Community involvement in shaping the tourism narrative*. The inhabitants of the commune should become active participants in the process of defining tourism identity, rather than mere spectators of an externally constructed narrative.

e) Although Sibiu County offers 11,675 accommodation places across 418 units, data from the 2024 County Yearbook show that these are unevenly distributed to the detriment of peripheral rural communes, underscoring the need for investments in access infrastructure, signage, and basic facilities to precede or accompany any promotional campaign.

5.4.Final conclusions

Sustainable rural tourism cannot rely on idealized narratives alone; it requires a real alignment between discourse, territory, and the lived realities of local communities. The case of Brădeni reflects a broader pattern across Central and Eastern Europe, where territorial

marketing—unsupported by coordinated investments and genuine community involvement—risks turning destinations with real potential into mere backdrops for externally constructed tourist expectations. The analytical model proposed here, built around the concepts of the discursive–territorial gap, the selective authenticity bias, and the DTG Index, provides a replicable tool for identifying and addressing this mismatch in similar rural contexts.

5.5.Limitations and future research directions

This article opens several avenues for future research: assembling a complete promotional corpus and conducting its quantitative analysis; carrying out a largescale, exhaustive GIS study; collecting updated field data; and conducting semi-structured qualitative interviews with local actors from all ethnic communities. A comparative perspective involving other similar communes in the Hârtibaciu Plateau would further allow testing the generalizability of the proposed model.

BIBLIOGRAPHY:

1. Baudrillard, J. (1981). Simulacres et simulation. Galilee.
2. Blackstock, K. (2005). A critical look at community based tourism. Community Development Journal, 40(1), 39-49.
3. Bunruamkaew, K., & Murayama, Y. (2012). Land use and natural resources planning for sustainable ecotourism using GIS in Surat Thani, Thailand. Sustainability, 4(3), 412-429.
4. Butler, R. W. (1980). The concept of a tourist area cycle of evolution: Implications for management of resources. Canadian Geographer, 24(1), 5-12.
5. Cohen, E. (1988). Authenticity and commoditization in tourism. Annals of Tourism Research, 15(3), 371-386.
6. Creswell, J. W. (2014). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approach (4th ed.). Sage.
7. Dann, G. M. S. (1996). The language of tourism: A sociolinguistic perspective. CAB International.
8. Fairclough, N. (1992). Discourse and social change. Polity Press.
9. Foucault, M. (1972). The archaeology of knowledge. Pantheon Books.
10. Halewood, C., & Hannam, K. (2001). Viking heritage tourism: Authenticity and commodification. Annals of Tourism Research, 28(3), 565-580.
11. Heller, M. (2003). Globalization, the new economy, and the commodification of language and identity. Journal of Sociolinguistics, 7(4), 473-492.
12. INSSE - Institutul National de Statistica. (2011). Recensamantul populatiei si al locuintelor 2011. Bucuresti.
13. INSSE - Institutul National de Statistica. (2021). Recensamantul populatiei si al locuintelor 2021. Bucuresti.
14. INSSE - Institutul National de Statistica / Directia Judeteana de Statistica Sibiu. (2024). Anuarul Judetului Sibiu - Editia 2024. Disponibil la: https://sibiu.insse.ro
15. Iorio, M., & Corsale, A. (2010). Rural tourism and livelihood strategies in Romania. Journal of Rural Studies, 26(2), 152-162.
16. Kotler, P., Haider, D. H., & Rein, I. (1993). Marketing places: Attracting investment, industry, and tourism to cities, states and nations. Free Press.
17. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). Metaphors we live by. University of Chicago Press.
18. Lane, B. (1994). What is rural tourism? Journal of Sustainable Tourism, 2(1-2), 7-21.
19. Light, D. (2007). Dracula tourism in Romania: Cultural identity and the state. Annals

of Tourism Research, 34(3), 746-765.
20. Light, D. (2014). Tourism and the bordering of tourist spaces: The case of Sighisoara, Romania. Tourism Geographies, 16(4), 599-616.
21. MacCannell, D. (1973). Staged authenticity: Arrangements of social space in tourist settings. American Journal of Sociology, 79(3), 589-603.
22. Merciu, C., Merciu, G., & Puiu, A. (2018). The role of local community in sustainable tourism development in rural areas. Journal of Settlements and Spatial Planning, 9(2), 127-133.
23. Meyer-Cech, K. (2015). GIS-based analysis of tourism potential in rural areas. Geographia Polonica, 88(1), 127-142.
24. Nistoreanu, P., & Pirgaru, I. (2013). The agrotourist activity between the traditional and the commercial authenticity. Amfiteatru Economic, 15(34), 484-496.
25. Oroian, M., Pascu, T., & Moldovan, R. E. (2024). The role of women as living human treasures in rural development. Case studies in Sibiu County, Romania. Proceedings of the International Conference Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity, 11, 91-105.
26. Pan, F., & Zhang, J. (2021). The role of destination discourse in constructing destination image: A case study of Lijiang, China. Journal of Destination Marketing & Management, 20, 100573.
27. Pascu, T., & Crisan, R. E. (2014). Methods of promotion and integration of the gypsy community in Hartibaciu Plateau - Case study commune of Bradeni. Academica Science Journal. Geographica Series, 1(4), 70-75.
28. Pritchard, A., & Morgan, N. J. (2001). Culture, identity and tourism representation: Marketing the Rhondda heritage park. Tourism Management, 22(2), 167-179.
29. Richards, G., & Hall, D. (Eds.). (2000). Tourism and sustainable community development. Routledge.
30. Salazar, N. B. (2012). Community-based tourism in Tanzania: A critique. Tourism and Cultural Change, 12(1), 1-19.
31. Scheyvens, R. (1999). Ecotourism and the empowerment of local communities. Tourism Management, 20(2), 245-249.
32. Smith, L. (2006). Uses of heritage. Routledge.
33. Thurlow, C., & Jaworski, A. (2010). Tourism discourse: Language and global mobility. Palgrave Macmillan.
34. Timothy, D. J., & Boyd, S. W. (2006). Heritage tourism in the 21st century: Valued traditions and new perspectives. Journal of Heritage Tourism, 1(1), 1-16.
35. Urry, J., & Larsen, J. (2011). The tourist gaze 3.0. Sage.
36. Wang, N. (1999). Rethinking authenticity in tourism experience. Annals of Tourism Research, 26(2), 349-370.
37. Primaria comunei Bradeni (2024). Raport de mediu pentru Amenajamentul Silvic U.P. I Bradeni, O.S. Agnita. Disponibil la: https://comunabradeni.ro/raport-de-mediu-up-i-bradeni-ii/
38. Ministerul Mediului, Apelor si Padurilor (2024). Formularul Standard al Sitului Natura 2000 ROSCI0227 Sighisoara-Tarnavele Mare. ANPM, Bucuresti.
39. Zapata, M. J., Hall, C. M., Lindo, P., & Vanderschaeghe, M. (2011). Can community-based tourism contribute to development and poverty alleviation? Current Issues in Tourism, 14(8), 725-749.

THE PROTECTION OF CIVILIAN POPULATIONS IN CONTEMPORARY ARMED CONFLICTS UNDER INTERNATIONAL LAW

Ana-Maria Comşa
Assist. Prof., PhD, "Spiru Haret" Univeristy, Constanţa

Abstract: *This thesis examines the protection of civilian populations in contemporary armed conflicts within the framework of International Law. The analysis focuses on the legal framework established by the Geneva Conventions and the Additional Protocols, as well as on the fundamental principles of distinction, proportionality, and humanity. Through relevant case studies, the paper highlights the challenges related to the application of these norms in modern armed conflicts. It also emphasizes the role of international mechanisms in protecting civilians and sanctioning violations, concluding that their effectiveness depends on state cooperation and proper enforcement.*

Keywords: *International Law; civilian protection; armed conflicts; war crimes; international justice*

1. Introduction

Armed conflicts represent one of the most serious threats to human life, dignity, and security, while the civilian population continues to be the category most vulnerable to the devastating effects of war.

In the context of the contemporary transformation of armed conflicts and the proliferation of situations involving violence, the protection of civilians has become a fundamental concern of the international community and of international humanitarian law.

The protection of the civilian population is governed by a body of international legal norms establishing the obligations of states and parties involved in armed conflicts, these norms being primarily enshrined in the 1949 Geneva Conventions and the 1977 Additional Protocols.

In legal doctrine, alongside the Law of The Hague and the Law of Geneva, scholars also refer to the so-called "Law of New York," developed under the influence of the United Nations, with the aim of strengthening the protection of fundamental human rights in situations of armed conflict. (Gray C., 2000)

A central role within this protection system is played by the Fourth Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, which establishes the obligation of belligerent parties to protect civilians against violence, inhuman treatment, intimidation, forced deportation, and other serious violations of fundamental rights. Furthermore, the 1977 Additional Protocols strengthened the fundamental principles of international humanitarian law, such as the principle of distinction between civilians and combatants, the prohibition of indiscriminate attacks, and the obligation to respect proportionality in the conduct of hostilities.

This paper aims to highlight the importance of the international legal framework designed to protect the civilian population and to analyze the role of international humanitarian law in limiting the suffering caused by armed conflicts. At the same time, the study seeks to emphasize that the ultimate purpose of all humanitarian norms, whether belonging to the Law of The Hague, the Law of Geneva, or the Law of New York, is the protection of the human being and the safeguarding of the fundamental principles of humanity.

The research also addresses the importance of humanitarian actions and missions carried out in areas affected by armed conflicts, both within peace-support operations and through independent interventions, aimed at reducing the suffering of civilian populations and ensuring the protection of persons in situations of extreme vulnerability. (Comsa, 2021)

2. The legal regime of the protection of the civilian population in armed conflicts

The evolution of hybrid conflicts in recent years has led to an increasing involvement of the civilian population, with hostile actions being directed more frequently toward the civilian sector rather than exclusively against military structures or defense institutions. In this context, the civilian population no longer represents only a vulnerable category, but also becomes both a target of conflict and an essential element of state resilience through the preservation of social cohesion, solidarity, and the assumption of responsibilities necessary for the functioning of society and state institutions.

Respect for human rights during armed conflicts constitutes a fundamental condition for the protection of civilians and for limiting the suffering caused by war. From this perspective, international humanitarian law establishes the legal framework necessary for safeguarding the life, dignity, and freedom of individuals, including in exceptional situations characterized by armed violence.

At the same time, international organizations and international legal mechanisms play an essential role in monitoring compliance with humanitarian norms and in ensuring accountability for those who violate these rules. Despite the violent nature of armed conflicts, the principles of humanity must prevail, and the fundamental rights of every person must be guaranteed and respected under all circumstances.

Within the framework of international humanitarian law, the civilian population benefits from a special legal protection regime, considering that civilians do not directly participate in hostilities and, therefore, must not be affected by military operations.

The legal norms governing this protection regime are primarily enshrined in the 1949 Geneva Conventions and the 1977 Additional Protocols, which establish the rights and guarantees afforded to civilians during armed conflicts. (Anghel, 2003)

In Romania, the protection of civilians is also regulated at the national level through Law no. 481/2004 on Civil Protection, in force since January 23, 2005, republished in the Official Gazette of Romania, Part I, no. 192 of March 7, 2023.

According to the rules of international humanitarian law, civilians are defined as all persons who are not members of the armed forces of a state and who do not directly participate in hostilities. Consequently, the civilian population includes all individuals who do not hold combatant status, such as women, children, elderly persons, and others who are not involved in military activities.

The distinction between persons directly participating in hostilities and those who do not take part in them constitutes a fundamental principle of international humanitarian law. For this reason, it has been proposed that individuals directly participating in hostilities should be excluded from the category of "civilian population." The expression "direct participation in hostilities," distinct from the broader concept of "war effort," implies the commission of acts of war that concretely affect the military potential of the enemy.

The category of "civilians" includes all persons present within the territory of the parties to the conflict who are not members of the armed forces, regardless of their nationality. This protection is based on the presumption of their harmless character, and in cases of doubt, individuals present within the territory of the parties to the conflict must be considered civilians.

A fundamental principle concerning the protection of civilians is that they may not be the direct object of attacks. Deliberate attacks against the civilian population are prohibited and constitute serious violations of international humanitarian law, being regarded as war crimes. At the same time, civilians temporarily lose their legal protection if and for such time as they directly participate in hostilities.

The term "attack" traditionally means "to initiate combat" or "to deliver the first strikes"; however, under Additional Protocol I to the Geneva Conventions, the notion has a broader

meaning, encompassing all actions capable of affecting the civilian population, whether offensive or defensive in nature. Combatants are therefore obliged to distinguish themselves from the civilian population when participating in attacks or in military operations preparatory to an attack.

Nevertheless, the 1977 Additional Protocols to the Geneva Conventions left several concepts insufficiently clarified, including notions such as "military operations," "hostilities," and "acts of violence," all of which are closely connected to the protection intended for the civilian population. (Dinstein, 2016)

Protected persons are entitled, in all circumstances, to respect for their honor, family rights, religious beliefs and practices, humane treatment, and protection against any act of violence or intimidation, as well as against insults and public curiosity.

The protection of the civilian population also entails the prohibition of practices such as forced deportations, hostage-taking, collective punishments, and inhuman or degrading treatment.

Furthermore, parties involved in an armed conflict are obliged to ensure adequate living conditions for civilians under their control and to allow humanitarian assistance to reach persons affected by the conflict.

In addition, international humanitarian law establishes the obligation to protect civilian objects, including homes, educational institutions, hospitals, and infrastructure essential for the survival of the population. The destruction of such objects is permitted only when they become legitimate military objectives.

3. Categories of Vulnerable Civilians

Respect for human rights during humanitarian crises represents both a major and crucial challenge, as national states and international organizations alike play an essential role in ensuring the protection of affected populations, particularly vulnerable groups.

A rapid, effective response grounded in the respect for fundamental rights is vital in order to minimize suffering and to create the conditions for sustainable recovery. It is essential to remember that respect for human rights is not merely an option, but a moral and legal obligation, regardless of the circumstances.

Such forms of violence affect civilians and prevent millions of people from receiving vital humanitarian assistance.

Within the context of armed conflicts, certain categories of the civilian population are exposed to particularly serious risks and therefore require special protection measures. These categories include, in particular, children, women, elderly persons, persons with disabilities, and displaced persons.

Children are regarded as one of the most vulnerable categories affected by armed conflicts. International humanitarian law establishes the obligation to provide them with special protection, including access to education, medical assistance, and protection against recruitment into armed forces. The use of children in armed conflicts constitutes a serious violation of international legal norms.

The protection of children, as provided under Article 77, Chapter II, Section III of Additional Protocol I, has a broader and more comprehensive character than the protection previously regulated under the Fourth Geneva Convention.

According to Article 78, the evacuation of children to a foreign country is prohibited, except in situations where such evacuation is necessary to protect them from the dangers or effects of military operations or for medical treatment purposes, and only with the written consent of their legal representatives, whenever possible.

In the case of evacuated children, the authorities of the host country are required to prepare an identification record for each child, accompanied by photographs, and to transmit it to the Central Tracing Agency of the International Committee of the Red Cross.

Although international humanitarian law instruments and human rights law guarantee special protection for children, today we continue to witness painful situations resulting from international and non-international armed conflicts, sometimes amounting to true tragedies.

Particularly striking are the statistics published by the United Nations Children's Fund (UNICEF), according to which, over the past ten years, 2 million children have been killed, and 12 million have been injured or mutilated (including amputations of arms or legs, loss of sight or hearing, and other severe injuries) as a result of international or internal armed conflicts.

For the same reasons, more than 6 million children have been displaced from their homes, have been left without parents, or have fled together with them to other countries considered safer for their protection.

The data also highlights other dimensions of the impact of war on children, including their involvement in military-related activities as part of the war effort (as spies, messengers, or couriers), the situation of refugee children or those separated from their families, as well as the risks they face due to landmines and various explosive devices concealed in objects, against which they remain completely unprotected.

It can therefore be observed that, although significant progress has been made in promoting and respecting children's rights, their practical implementation remains fragile, and in some regions of the world, virtually absent.

It is necessary for all governments, as well as governmental and non-governmental international organizations, to intensify their efforts to ensure the effective implementation of the principles promoted by the Convention on the Rights of the Child and by international humanitarian law conventions.

Women are also exposed to increased risks during armed conflicts, including sexual violence, exploitation, and other forms of abuse. International humanitarian law strictly prohibits any form of sexual violence and requires the respect of women's dignity and integrity during armed conflicts.

Article 76, Chapter II, Section III of Additional Protocol I contains specific provisions regarding the protection of women in situations of armed conflict.

Another vulnerable group is represented by internally displaced persons and refugees, who are often forced to leave their homes due to violence. These individuals frequently face lack of access to food, water, medical services, and shelter.

Internally displaced persons include all those who are compelled to leave their homes but remain within the borders of their own country. These individuals encounter numerous challenges and hardships in meeting their basic needs and ensuring their protection.

Unlike refugees, who flee their country to seek safety in another state, internally displaced persons are individuals who have been forced to leave their places of residence but remain within their country of origin.

According to available statistics, by the end of 2024, ten countries each had more than three million internally displaced persons as a result of armed conflicts and violence.

According to Article 44 of the Geneva Convention, entitled "Refugees," the Detaining Power shall not treat as enemy aliens, solely on the basis of their legal nationality to a hostile state, refugees who do not, in practice, enjoy the protection of any government.

The protection of these vulnerable categories represents an important responsibility of both states and the international community. Effective cooperation between international organizations, states, and non-governmental organizations is essential in order to ensure respect

for their rights and to guarantee adequate protection in situations of armed conflict and humanitarian crisis.

4. Conclusion

The protection of the civilian population in armed conflicts represents one of the most important concerns of contemporary international humanitarian law, aimed at limiting human suffering and safeguarding human dignity in situations of extreme violence.

The analysis highlights that, although the international legal framework is well established through the Geneva Conventions and their Additional Protocols, its effective implementation often remains insufficient in practice.

Vulnerable categories — including children, women, the elderly, persons with disabilities, refugees, and internally displaced persons — are disproportionately affected by armed conflicts, which requires enhanced protective measures and continuous responsibility from states and the international community.

In this context, cooperation between states, international organizations, and non-governmental organizations is essential to ensure compliance with humanitarian norms and to guarantee access to humanitarian assistance. Despite significant progress, contemporary armed conflicts demonstrate the need to strengthen enforcement mechanisms and accountability for serious violations of international humanitarian law.

BIBLIOGRAPHY:

1. Anghel Ion M., *Drept internațional public*, Editura Lumina Lex, București, 2003, p. 412.
2. Comșa Ana-Maria, 2021, *Operațiunile pacificatoare ca factor de reglementare a conflictelor etno-politice din perspectiva dreptului internațional public*, Ed. Pro Universitaria, București, p. 77
3. CONVENŢIA DE LA GENEVA din 12 august 1949 privitoare la protecţia persoanelor civile în timp de război
4. Despre noi | UNICEF Romania
5. Dinstein Yoram, 2016, *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*, Cambridge University Press, Cambridge, p. 112.
6. Gray C., 2000, *International Law and the Use of Force*, Oxford University Press, p. 78.
7. Microsoft Word - Drept international umanitar
8. Protecţia populaţiei civile şi a persoanelor civile în caz de conflict armat
9. Protocol adițional la Convențiile de la Geneva privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale (Protocol I) | CONSTITUȚIILE STATELOR LUMII
10. www.crucearosie.ro/wp-content/uploads/2024/04/Protocolul-Aditional-I.pdf
11. www.gmr.mapn.ro/webroot/fileslib/upload/files/arhiva%20GMR/2024/4%202024/MIHAI.pdf

CULTURAL INDUSTRIES, CREATIVE INDUSTRIES AND BORDER AREAS: THEORETICAL FOUNDATION AND EMPIRICAL EVIDENCE IN THE EUROPEAN UNION AND ROMANIA

Monica Florica Dutcaş
Scientific Researcher, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, "Costin C. Kirițescu" National Institute of Economic Research, Romanian Academy, Bucharest

Abstract: *This paper revisits the conceptual and empirical boundaries between cultural industries and creative industries, addressing persistent classification ambiguities that affect statistical measurements and public policy design in the European Union and Romania. The concept of cultural and creative industries (CcIs) occupies an important, even central, space in the architecture of European public policies, being associated with objectives such as economic growth, employment, innovation and social cohesion. However, the extensive use of the concept has led to a problematic semantic expansion, in which the boundaries between culture, creativity and entertainment are often blurred. The progressive expansion of the concept of cultural industries (CIs) and its overlap with the notion of creative industries (cI), has generated a heterogeneous semantic field, in which profoundly different activities in terms of finality, value regime and economic logic are aggregated under the same label. Moreover, the confusion is accentuated in borderline activities, including: aestheticized sports, technological competitions, mini-sports or electronic games — which include in the sphere of culture or creativity is often motivated more administratively or budgetarily than conceptually. The statistical data produced by Eurostat and the methodological frameworks developed within ESSnet-Culture reflect this tension: on the one hand, there are efforts to rigorously delimit the cultural sector; on the other hand, the pressure of economic policies favours the inclusion of heterogeneous activities, including sport and entertainment. The research proposes to rigorously reconstruct the theoretical framework of cultural industries, to clearly distinguish this concept from that of creative industries and to propose a robust analytical typology for the framing of hybrid activities. This study proposes to harmonize the theoretical framework with the empirical evidence, demonstrating that conceptual rigor is a necessary condition for statistical relevance and the efficiency of public policies. The paper concludes with a refined typology and economic policy recommendations for the improvement of allocation funds.*

Keywords: *cultural industries, creative industries, cultural economics, ESSnet - Culture, Romania, public policy analysis*

Introducere

În contextul transformărilor economice și tehnologice accelerate, politicile publice privind cultura, industriile culturale și industriile creative au dobândit o relevanță strategică tot mai mare în cadrul modelelor contemporane de dezvoltare economică și socială. Cultura nu mai este percepută exclusiv ca domeniu simbolic sau patrimonial, ci ca sector cu efecte economice directe asupra ocupării forței de muncă, inovării, competitivității urbane și coeziunii sociale. Industriile culturale și creative contribuie semnificativ la formarea capitalului intelectual și la dezvoltarea economiei bazate pe cunoaștere, fiind integrate tot mai frecvent în strategiile de dezvoltare regională, digitalizare și tranziție verde. În acest context, politicile publice europene și naționale urmăresc stimularea ecosistemelor creative, susținerea antreprenoriatului cultural și consolidarea rezilienței sectorului cultural în fața șocurilor economice și tehnologice.

Evoluțiile recente evidențiază o schimbare de paradigmă în abordarea guvernanței culturale, prin trecerea de la modele bazate pe acordarea de subvenții către politici orientate

spre programe și proiecte de inovare, sustenabilitate și integrare intersectorială. Digitalizarea producției și consumului cultural, extinderea platformelor creative online și internaționalizarea piețelor culturale au determinat apariția unor noi provocări de reglementare și finanțare, inclusiv în ceea ce privește proprietatea intelectuală, drepturile de autor, fiscalitatea economiei digitale și protecția diversității culturale. În paralel, instituțiile UE sunt tot mai preocupate de evaluarea impactului economic și social al investițiilor în cultură, utilizând instrumente de analiză cantitativă și indicatori specifici pentru măsurarea contribuției industriilor creative la produsul intern brut, ocupare și inovare regională. Astfel, cultura devine un element transversal al politicilor publice, aflat la intersecția dintre economie, educație, tehnologie și dezvoltare urbană.

Totodată, există un interes crescând pentru evaluarea efectelor sociale ale culturii, inclusiv în ceea ce privește incluziunea socială, dezvoltarea comunitară și bunăstarea populației. Cu toate acestea, literatura de specialitate semnalează încă existența unor limitări metodologice și statistice, generate de dificultatea delimitării conceptuale a sectorului creativ și de insuficiența unor indicatori comparabili la nivel internațional.

Un domeniu emergent al cercetării îl reprezintă impactul digitalizării și al inteligenței artificiale asupra industriilor creative. Transformările tehnologice modifică profund procesele de producție, distribuție și consum cultural, generând noi modele de afaceri și noi forme de creație artistică. Studiile privind inteligența artificială în industriile creative evidențiază atât oportunitățile asociate automatizării și augmentării proceselor creative, cât și provocările privind drepturile de autor, autenticitatea creației și precarizarea muncii culturale. În același timp, cercetările recente pun accent pe caracterul „human-centric" al creativității, sugerând că tehnologiile emergente trebuie să completeze, și nu să substituie, creativitatea umană.

Orașele creative utilizează cultura și creativitatea drept instrumente de regenerare urbană, branding teritorial și atragere a capitalului uman calificat. Industriile creative sunt analizate ca factori ai competitivității regionale și ai revitalizării economice postindustriale, în special în cadrul strategiilor europene privind „smart cities" și dezvoltarea sustenabilă. Totodată, literatura evidențiază existența unor tensiuni între comercializarea culturii și conservarea valorilor culturale autentice, precum și riscul accentuării inegalităților teritoriale prin concentrarea activităților creative în marile centre urbane.

Ipotezele de cercetare sunt: i) tensiunea dintre cultură ca expresie și cultură ca marfă nu a fost rezolvată, ci doar reconfigurată ii) promisiunea Industriei 5.0 de a realiza sinergia dintre IA și creativitatea umană este un mit, dar influențează atât modelele de producție, cât și pe cele de consum cultural, iii) politicile publice privind cultura sunt un mix de măsuri și programe interdisciplinare aflate sub presiunea constrângerilor bugetare.

Întrebările care au apărut și cărora lucrarea încearcă să le răspundă sunt: i) ce este cultură, ce este creativitate, ce este divertisment? ii) ce trebuie să protejeze politicile culturale? iii) ce trebuie să finanțeze politicile economice? .

În acest context, studiul de cercetare își propune să urmărească modul de armonizare a cadrului teoretic cu evidența empirică, demonstrând că rigoarea conceptuală este o condiție necesară pentru relevanța statistică și eficiența politicilor publice.

În acest scop am apelat la o combinație metodologică constând în evaluarea conceptuală a consistenței logice a economiei culturale (industrii culturale, industrii creative și activități la frontiera dintre ele) și o analiză empirică (analiza cadrului strategic european și a adaptărilor naționale, în raport cu obiectivele cercetării, metodologii și date statistice comparative în Uniunea Europeană; studiu de caz pentru România). Această abordare permite articularea unei perspective integrate, care să surprindă nu doar regulile formale ale politicilor publice privind cultura, ci și contextul instituțional în care acestea operează.

Lucrarea se desfășoară pe secțiuni, după cum urmează: revizuiește cadrul conceptual al economiei culturale într-o perspectivă proprie, prezintă cadrul European instituțional și

statistic, precum și constatările empirice pentru România, încheind cu o discuție asupra principalelor rezultate și propuneri, iar în final sunt prezentate concluziile și direcții posibile de continuare a cercetării.

Cadrul conceptual

Literatura de cercetare din specialități diferite evidențiază o diversitate de perspective teoretice și instituționale asupra conceptelor de cultură, economie culturală, sectoare / industrii culturale, economia cunoașterii etc, reflectând atât evoluția paradigmelor culturale, cât și extinderea rolului culturii în dinamica economică și socială. Cu toate că uneori sunt considerate și utilizate ca sinonime, conceptele au nuanțe esențial distincte. O scurtă trecere în revistă a literaturii, de la filosofi la economiști, de la teoria critică la capitalismul de platformă este utilă pentru a putea trece la miezul problemei noastre.

Tabelul nr. 1 **Scurtă revistă a literaturii pluridisciplinare**

Nr. crt.	Autor, lucrare	Concept/definiție /model
1.	Cicero, M.T. (2008) *Tusculan Disputations*. Translated by J.E. King. Cambridge, MA: Harvard University Press.	*Cultura animi*[1] proces profund individual de formare a spiritului. Sufletul uman necesită educație, exercițiu filosofic și disciplină morală pentru a-și atinge potențialul. În acest sens, cultura este un act de cultivare a rațiunii și virtuții. Se remarcă un concept normativ, cultura indicând nu doar ceea ce este omul, ci ceea ce ar trebui să devină.
2.	Herder, J.G. (1968) *Ideas for the Philosophy of History of Humanity*. New York: Bergman Publishers.	Ideea culturii a fost extinsă de la formarea individului la dezvoltarea spirituală a popoarelor și națiunilor. Fiecare comunitate are o cultură proprie, exprimată prin *limbă, tradiții și valori istorice*.
3.	Tylor, E.B. (1871) *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom*. Vol. 1. London: John Murray, p. 1.	"*Cultura sau Civilizația*, luată în sensul său etnografic larg, este acel întreg complex care include cunoștințe, credințe, artă, morală, lege, obiceiuri și orice alte capacități și obiceiuri dobândite de om ca membru al societății."
4.	Geertz, C. (1973) *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books, p. 89.	*Cultura* este un sistem de simboluri și semnificații împărtășite social, un concept antropologic modern.
5.	Throsby, D. (2001) *Economics and Culture*. Cambridge: Cambridge University Press.	*Economia culturală* este domeniul care studiază relațiile dintre cultură și procesele economice, incluzând producția, distribuția și consumul bunurilor și serviciilor culturale. *Modelul „cercurilor concentrice"* postulează că valoarea iradiază dinspre un nucleu artistic pur (literatură, arte vizuale, arte ale spectacolului) către industrii culturale mai largi (muzee, edituri) și, în final, către industrii conexe periferice (publicitate, design, arhitectură).
6.	Benhamou, F. (2017) *L'économie de la culture*. 8th edn. Paris: La Découverte, pp. 5–18.	*Economia culturală* reprezintă analiza mecanismelor economice aplicate artelor, patrimoniului și industriilor culturale, unde

[1] cultivarea sufletului

		valoarea simbolică coexistă cu valoarea economică.
7.	Adorno, T.W. and Horkheimer, M. (1944) *Dialectic of Enlightenment*. New York: Herder and Herder.	*Industriile culturale* desemnează producția industrializată și comercializarea bunurilor culturale standardizate destinate consumului de masă. Conceptul de „culture industry" este dezvoltat în capitolul „The Culture Industry: Enlightenment as Mass Deception" , pp. 120–167 în ediția din 1972.
8.	Miège, B. (1987) "The cultural industries: a critique of the concept", in Mosco, V. and Wasko, J. (eds.) *The Political Economy of Information*. Madison: University of Wisconsin Press, pp. 273–282.	Pluralul ***„i**ndustrii culturale"* echivalează cu o ruptură epistemologică , sectorul nu este un monolit, ci un ansamblu guvernat de modele economice distincte (modelul editorial, modelul de flux), în care munca artiștilor manifestă o rezistență specifică la industrializarea totală.
9.	DCMS[2] (1998) *Creative Industries Mapping Document*. London: Department for Culture, Media and Sport, p. 3.	*Industriile creative* sunt acele industrii care își au originea în creativitatea, competențele și talentul individual și care au potențial de creare a bogăției și locurilor de muncă prin generarea și exploatarea proprietății intelectuale.
10.	Howkins, J. (2001) *The Creative Economy: How People Make Money from Ideas*. London: Penguin Books.	Conceptul dreptului de *Proprietate Intelectuală (IP)*, incluzând orice activitate bazată pe brevete, mărci și drepturi de autor (inclusiv software și cercetare științifică)
11.	Florida, R. (2002) *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic Books.	Accentul pe resursa umană, arătând că dezvoltarea regională depinde de concentrarea geografică a unei noi „clase creative" atrase de pilonii tehnologiei, talentului și toleranței. Această paradigmă se circumscrie conceptului larg al *economiei cunoașterii* în care informația și capitalul intelectual devin principalii factori de producție ai societății post-capitaliste.(Drucker, P., 1969).
12.	UNESCO (1982) *Mexico City Declaration on Cultural Policies*. Paris: UNESCO, p. 1	„*Cultura* trebuie considerată ca ansamblul trăsăturilor distinctive spirituale, materiale, intelectuale și afective care caracterizează o societate sau un grup social și care cuprinde, pe lângă arte și litere, modurile de viață, sistemele de valori, tradițiile și credințele."
	UNESCO (2005) *Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*. Paris: UNESCO, Article 4, p. 4.	*Economia culturală* include activitățile economice generate de creația, producția și comercializarea bunurilor și serviciilor culturale care încorporează expresii culturale.
	UNESCO (2009) *UNESCO Framework for Cultural Statistics (FCS)*. Montreal: UNESCO Institute for Statistics,	*Industriile culturale* sunt acele industrii care produc și distribuie bunuri sau servicii considerate culturale prin natura, scopul sau conținutul lor.
13.	UNCTAD (2010) *Creative Economy Report 2010: Creative Economy – A Feasible Development Option*. Geneva/New York: United Nations.	*Industriile creative* reprezintă ciclurile de creare, producție și distribuție de bunuri și servicii care utilizează creativitatea și capitalul intelectual ca resurse principale.

[2] Department for Culture, Media and Sport

14.	European Commission (2010) *Green Paper: Unlocking the Potential of Cultural and Creative Industries*. Brussels: European Union.	*Industriile culturale* includ sectoarele care produc și distribuie bunuri sau servicii care, atunci când sunt concepute, sunt considerate ca având un atribut, o utilizare sau un scop specific ce întruchipează sau transmite expresii culturale. *Industriile creative* sunt industrii care utilizează cultura ca input și au o dimensiune culturală, chiar dacă rezultatele lor sunt în principal funcționale; acestea includ arhitectura, designul, publicitatea și dezvoltarea software-ului creativ.
15.	Srnicek, N. (2017) *Platform Capitalism*. Cambridge: Polity Press.	*Modelul capitalismului de platformă în care* bunurile culturale nu mai sunt evaluate prin utilitatea lor simbolică, ci ca materie primă pentru captarea atenției și generarea de date. Datele și infrastructura extractivă (platforme precum Spotify, Netflix sau YouTube) au devenit noul factor de producție hegemon.
16.	Zuboff, S. (2019) *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: PublicAffairs.	Conceptul de *capitalism de supraveghere* când creativitatea își pierde autonomia, devenind un simplu stimul pentru modificarea comportamentului consumatorului. Experiența umană brută (inclusiv expresia creativă și consumul de divertisment) este expropriată de algoritmi pentru a fi transformată în date comportamentale predictive, tranzacționate pe piețe de profil.
17.	Stiegler, B. (2019) *The Age of Disruption: Technology and Madness in Computational Capitalism*. Cambridge: Polity Press.	Modelul capitalismului computațional și a dezorganizării simbolice analizează automatizarea totală a culturii prin conceptul de *proletarizare a spiritului* (sau *pierderea savoir-faire-ului*). În contextul algoritmizării, subiecții umani își pierd competența, capacitatea de a genera singularitate culturală. Tehnologia computațională nu mai este un instrument în slujba artistului, ci un sistem care scurtcircuitează procesele cognitive și creative umane, transformând cultura într-un automatism al pulsiunilor de consum.
18.	Han, B.-C. (2022) *Non-things: Upheaval in the Lifeworld*. Cambridge: Polity Press.	Modelul *digitalizării experienței culturale* și dispariției materialității teoretizează trecerea de la societatea lucrurilor la *societatea non-lucrurilor* (infocrație). Obiectele culturale fizice, care purtau memorie și generau stabilitate existențială și sustenabilitate culturală (cărți, viniluri, monumente), sunt înlocuite de fluxuri efemere de informație digitală. Consumul hibrid digital decontează o pierdere a prezenței fizice și a ritualului cultural, a tradițiilor, lăsând individul într-o stare de izolare hiper-conectată.
19.	Constituția României, Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003, republicată	Accesul la cultură este un drept constituțional. Conform art. 33, (3) ” Statul trebuie să asigure păstrarea identității spirituale, sprijinirea culturii naționale, stimularea artelor, protejarea și conservarea moștenirii culturale, dezvoltarea

		creativității contemporane, promovarea valorilor culturale și artistice ale României în lume.”
20.	Dărăștеanu, C., Ceobanu, I., Ciocănel,A. ș.a. (2016) *Cartea albă pentru activarea potențialului economic al sectoarelor culturale și creative din România* Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală (www.culturadata.ro),	Un mix între domeniile tradițional de piață respectiv generatoare de creștere economică și domenii cu un rol mai puternic din perspectivă socială (incluziune coeziune și comunitară), și o sinteză de politici la nivelul autorităților centrale și locale, completată cu politici transversale și propuneri de îmbunătățire.
21.	Dărăștеanu, C. *Analiza economică a sectoarelor culturale și creative din România în perioada 2015-2018* (2019) Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală (www.culturadata.ro),	O perspectivă a ocupării forței de muncă în aceste sectoare, relevă un trend ușor crescător (atingând aproximativ 245 mii angajați), pe primul loc situându-se conform codului CAEN- 6201 – Activități de realizare a software-ului la comandă (software orientat client), cu 68.284 de angajați. În top este inclusă și o activitate din categoria celor transversale, 7219 – Cercetare-dezvoltare în alte științe naturale și inginerie, cu 11.812 angajați (pag. 20). Sectoarele culturale și creative ating valoarea de 3,8%din PIB, în anul 2017 (pag. 31)
22.	Croitoru, C și Becuț Marinescu, A. *BAROMETRUL DE CONSUM CULTURAL 2024-Dinamicile tipurilor de consum cultural și rolul educației culturale*, (2025, Ed. Universul Academic, ISSN 2393-3062	O sinteză a anlizelor pentru ultimii 10 ani care dovedesc clivaje și bariere în accesarea bunurilor culturale, importanța educației culturale, tiopologii de consum în concordanță cu dinamica valorilor (la nivel individual și societal), rolul media atât pentru consum cât și pentru competența civice.
23.	Boşoteanu, I-C., Netedu, A. *Creative industries and their role (2015)* Analele Ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza” din Iaşi Sociologie şi Asistenţă Socială - Tom VIII/1/2015	Capitală Culturală Europeană , o analiză a competiției orașelor , relevând vulnerabilitățile standardelor programului, mai ales din perspectiva industriei creative.
24.	Institutul European din România. (2021). Industriile creative: potențial de creștere în România și în context european (Studiul de Strategie și Politici nr. 3). (www. ier.gov.ro)	Sancționează indirect lipsa de viziune a autorităților, demonstrând prin date macroeconomice cum absența unor politici publice coerente blochează transformarea potențialului creativ brut în valoare adăugată reală pentru economie.
25.	Asociația pentru Dezvoltare și Cultură. (2025). *Noii industriași, creativii 04*. Editura Universitară.	Expune precaritatea pieței muncii și presiunea adaptării digitale resimțită direct de tinerii creativi,

Sursa: sinteza autoarei

Conceptul de cultură a evoluat de la sensul de cultivare morală și intelectuală a individului către accepțiunea modernă a culturii ca sistem colectiv de valori, simboluri, practici și expresii sociale care pot fi măsurate, evaluate, finanțate, tranzacționate, reglementate.

Literatura existentă rezumă paradigmele dominante, dar le menționează deconectate, fără a oferi un model analitic unificat care integrează structural toate cele trei dimensiuni, un sistem de indicatori măsurabili și fără a permite evaluarea comparativă a politicilor între țări. Această lucrare abordează această lacună propunând un cadru de ecosistem hibrid.

Conceptul de *industrii culturale (IC)*, în accepțiunea sa originară, este prezentat sintetic în figura nr. 1. Perspectivă critică examinată pornește de la câteva presupoziții fundamentale: *i)* cultura are o funcție simbolică și reflexivă ireductibilă; *ii)* industrializarea producției culturale tinde să reducă pluralitatea sensurilor; *iii)* consumatorul cultural este transformat din subiect interpretativ în receptor pasiv.

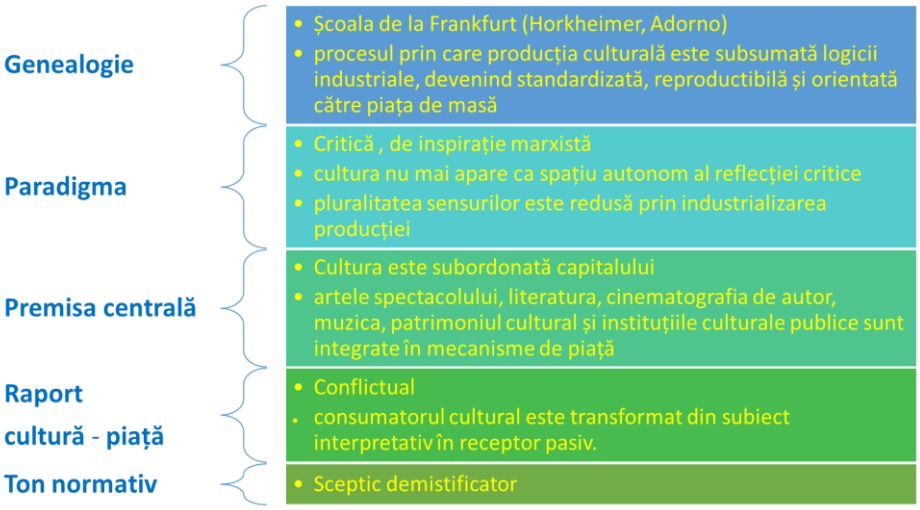
Genealogie
• Școala de la Frankfurt (Horkheimer, Adorno)
• procesul prin care producția culturală este subsumată logicii industriale, devenind standardizată, reproductibilă și orientată către piața de masă
Paradigma
• Critică , de inspirație marxistă
• cultura nu mai apare ca spațiu autonom al reflecției critice
• pluralitatea sensurilor este redusă prin industrializarea producției
Premisa centrală
• Cultura este subordonată capitalului
• artele spectacolului, literatura, cinematografia de autor, muzica, patrimoniul cultural și instituțiile culturale publice sunt integrate în mecanisme de piață
Raport cultură - piață
• Conflictual
• consumatorul cultural este transformat din subiect interpretativ în receptor pasiv.
Ton normativ
• Sceptic demistificator

Fig. 1 Fundamente teoretice ale conceptului de industrie culturală
Sursa: autoarea

De la IC la Ic mutația este paradigmatică.

Urmărind aceleași criterii, conceptul de *industrii creative (Ic)* este prezentat sintetic în figura următoare:

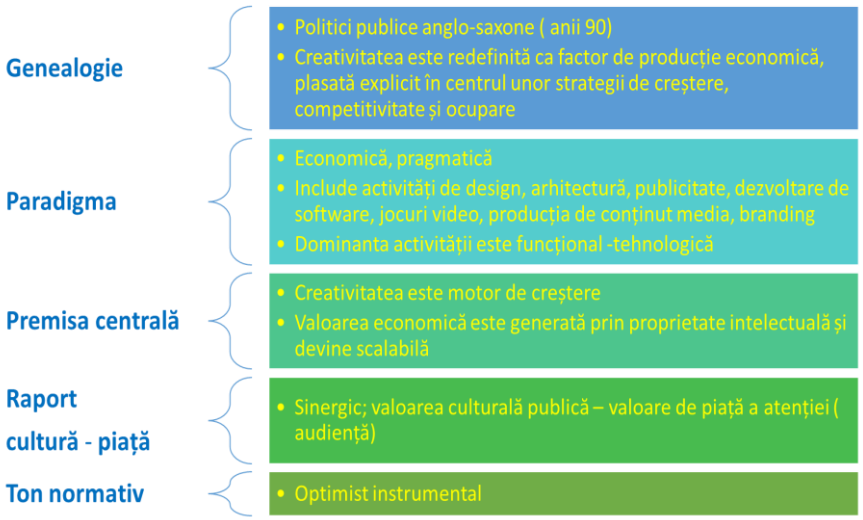
Genealogie
• Politici publice anglo-saxone (anii 90)
• Creativitatea este redefinită ca factor de producție economică, plasată explicit în centrul unor strategii de creștere, competitivitate și ocupare
Paradigma
• Economică, pragmatică
• Include activități de design, arhitectură, publicitate, dezvoltare de software, jocuri video, producția de conținut media, branding
• Dominanta activității este funcțional -tehnologică
Premisa centrală
• Creativitatea este motor de creștere
• Valoarea economică este generată prin proprietate intelectuală și devine scalabilă
Raport cultură - piață
• Sinergic; valoarea culturală publică – valoare de piață a atenției (audiență)
Ton normativ
• Optimist instrumental

Fig. 2 Fundamente teoretice ale conceptului de industrie creativă
Sursa: autoarea

Creativitatea generează idei noi. Cultura le păstrează și le oferă sens. Divertismentul le transformă în spectacol. Relația de bază pe care o reflectă figura 3 privind în acest ecosistem al creativității, culturii și divertismentului este interconectivitatea.

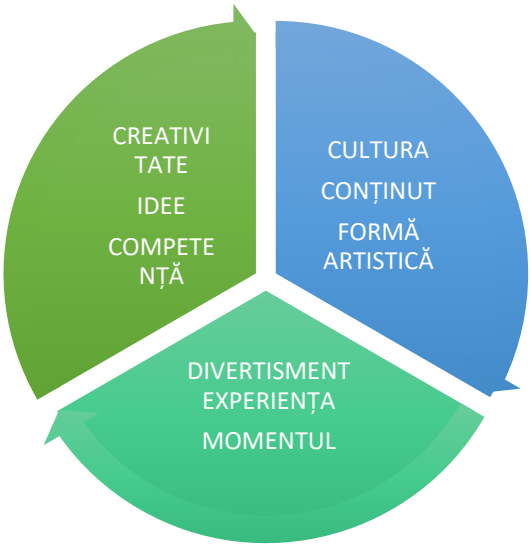

Fig. 3 Ecosistem hibrid
Sursa: autoarea

La origine este un proces mental (individual) sau colectiv (social) de generare a unei idei. Sunt orientate către consum în intimitate, fie în public, fie individual, fie în grup cu anumite scopuri (pentru dezvoltare personală, îmbogățire spirituală, relaxare, distracție, experiență). Rolul în societate este augumentativ, contribuie la cunoaștere, dezvoltare, educație.

De aici se disting câteva asemănări și câteva deosebiri redate în tabelele nr. 2 și nr. 3.

***Tabelul nr. 2* Asemănări conceptuale și operaționale ale creativității, culturii și divertismentului**

Criteriu	**Descriere**
Expresie umană	Toate trei reflectă identitatea oamenilor.
Impact emoțional	Fiecare poate schimba starea de spirit.
Comunicare	Transmit mesaje, valori și povești.
Industrii economice	Toate generează profit și locuri de muncă.
Evoluție	Se transformă rapid sub influența tehnologiei digitale.

Sursa: autoarea

Tabelul nr. 3 **Deosebiri conceptuale și operaționale ale creativității, culturii și divertismentului**

Criteriu	**Descriere**		
	Creativitate	**Cultură**	**Divertisment**
Definiție	proces mental de a genera idei noi, originale	ansamblu de valori și tradiții, expresii artistice și arte	activități pentru recreere
Scop principal	inovarea, rezolvarea de probleme, exprimarea (expresia)	conservarea identității esteticul, educația	distracția, relaxarea și starea de bine, plăcerea
Sustenabilitate	temporară (limitată) de la emiterea ideii până la aplicare și efemeră, dacă nu se aplică	tinde să dureze, chiar să se permanentizeze, transmisă istoric.	momentană efemeră, axată pe present, concepută pentru consum imediat
Sursă	individuală sau de grup mic	colectivă, la nivel de societate	comercială, de la creatori la public/audiență/masă
Evaluare	prin originalitatea ideii.	prin respectarea valorilor comune	prin nivelul de satisfacție oferit

Sursa: autoarea

Spațiul de intersecție și interconectivitate reprezentat în figura 3 se numește ecosistem hybrid care poate fi definit ca *o rețea dinamică de interdependență în care creativitatea acționează ca motor de inovare, cultura oferă materia primă de valori și identitate, iar divertismentul asigură platforma de distribuție și implicare a publicului.* Împreună, ele transformă ideile abstracte în experiențe comerciale, educaționale și sociale cu valoare adăugată.

Pentru a demonstra coerența internă a ecosistemului hibrid și pentru a delimita rigid funcțiile sale, am aplicat metoda logică formalizată astfel:

1. *Spațiul de analiză*,

Fie, Ω= *mulțimea activităților* culturale, creative și de divertisment, (x∈ Ω) pentru care definim *trei funcții structural fundamentale*:

Cr(x): funcția creativă (inovație, generare de idei)

Cl(x): funcția culturală (conținut, semnificație, cod simbolic)

Dv(x): funcția divertisment (public, audiență/atenție, distribuție), structura ecosistemului este data de *axioma fundamentală*, Axioma E (ecosistem hibrid):

$H(x) \leftrightarrow (Cr(x) \wedge Cl(x) \wedge Dv(x))$, respectiv, un element (o activitate) este *hibrid* dacă și numai dacă integrează simultan producția de formă, producția de sens și distribuția/audiența.

2. *Trei predicate de suficiență* definesc consistența structurală a ecosistemului:

a) Suficiența *semantică* (generarea de sens)

- validitate cultural - semantică $S_{sem}(x) \leftarrow Cr(x) \wedge Cl(x)$

Noutatea și procesul inovator (Cr) aplicate pe un set de simboluri și tradiții existente (Cl) sunt suficiente pentru a genera un nou artefact cultural recunoscut. Acest predicat garantează inteligibilitatea actului creativ și împiedică formele să degenereze în haos conceptual sau abstractizare sterilă.

b) Suficiența funcțională (ancorarea socială prin adoptarea în societate și transmisibilitate)

- validitate socială $S_{soc}(x) \leftarrow Cl(x) \wedge Dv(x)$

Patrimoniul și memoria colectivă (Cl) mediate prin formate accesibile, atractive și spectaculoase (Dv) sunt suficiente pentru a asigura adoptarea de masă, transmiterea identității către public și democratizarea accesului la cultură.

c) Suficiența economică (viabilitate/sustenabilitate economică)

- validitate economică $S_{eco}(x) \leftarrow Cr(x) \wedge Dv(x)$

Inovarea formei și a tehnologiei (Cr) optimizată pentru captarea atenției și generarea de spectacol (Dv) este suficientă pentru a atrage capital, a genera audiență și a produce resurse financiare capabile de a fi reinvestite în ecosistem.

Ecosistemul hibrid este consistent logic deoarece nicio componentă nu poate fi eliminată fără prăbușirea ontologică a întregului sistem. Dacă eliminăm cultura (Cl), sistemul devine divertisment comercial steril și alienant; dacă eliminăm creativitatea (Cr), sistemul devine o arhivă statică, inertă și lipsită de viitor; dacă eliminăm divertismentul (Dv), sistemul devine o cultură de nișă izolată, inaccesibilă și nesustenabilă economic.

Proprietatea ecosistemului se rescrie din axiomă:

$H(x) \Rightarrow S_{sem}(x) \wedge S_{soc} \wedge S_{eco,}$ respectiv, ecosistemul complet generează simultan sens, acceptare socială și valoare economică, dar din perspectiva necesității observațiile corecte sunt: $Cr(x) \not\Rightarrow H(x)$, $Cl(x) \not\Rightarrow H(x)$, $Dv(x) \not\Rightarrow H(x)$

d) *Vectori de valoare asociați* pentru structura logică a valorii ecosistemului: $V(x)=(V_{sem},V_{soc},V_{eco})$, unde: V_{sem}= valoare simbolică, V_{soc}= valoare socială, V_{eco}= valoare economică

e) Tipologia activităților hibride (H_x - hibrizi) derivă din intersecții de seturi după cum urmează: $H_1=(Cr \cap Cl) \setminus Dv$, $H2=(Cr \cap Dv) \setminus Cl$, $H3=(Cl \cap Dv) \setminus Cr$, $H4=Cr \cap Cl \cap Dv$, respectiv: V1=(Vsem↑,Vsoc↑,Veco↓), V2=(Veco↑,Vsoc↑,Vsem↓),V3=(Vsoc↑,Vsem ↑,Veco↓), V4=(Vsem↑,Vsoc↑,Veco↑), H_1- hibrizi identitari, sens puternic, adoptare medie, monetizare redusă, exemple: Muzeul Național al Țăranului Român – expoziții reinterpretative, Bienala de la Veneția- pavilion național, Ars Electronica – componenta conceptual-artistică

H_2- hibrizi comerciali, de atenție/audiență, sens slab, ancorare și monetizare puternice, exemple.: Tik Tok – conținutul, Jocuri mobile – Candy Crash, Clash of Clans, campanii AR/VR de marketing- UE digital advertising, muzica – Spotify – driven production

H_3- hibrizi de transmitere, accesibilitate și educație ridicate, dar inovație medie, exemple: Netflix pentru documentare, muzee digitale interactive , festivaluri medievale (Festivalul de la Sighișoara), tururi AR ale patrimoniului (UE digital heritage initiatives)

H_4 - hibrizi experiențiali, totalizatori, singura zonă de maximizare simultană a tuturor valorilor. exemple: filmul istoric (creativitatea scenaristului folosește elemente din cultură pentru a crea divertisment), modă modernă sustenabilă reinterpretată (creativitatea reinterpretează costume tradiționale (cultură) pentru prezentări spectaculoase (divertisment)), jocuri video (folosesc mitologie (cultură) și tehnologie nouă (creativitate) pentru joacă (divertisment)),turismul cultural imersiv, muzeele care folosesc realitatea augmentată (creativitate) pentru a readuce la viață istoria (cultură) sub formă de jocuri interactive pentru vizitatori (divertisment), festivalurile de muzică fusion unde artiștii combină folclorul tradițional (cultură) cu muzica electronică modernă (creativitate) într-un show spectaculos de masă (divertisment), gastronomia conceptuală (Storytelling culinar): restaurante unde chefi premiați reinventează rețete istorice locale (cultură) prin tehnici de bucătărie moleculară (creativitate), oferind clienților un spectacol senzorial complet (divertisment), arta stradală digitală (Video Mapping): Proiectarea de animații 3D dinamice (creativitate) pe fațadele clădirilor istorice sau monumentelor (cultură) în cadrul festivalurilor urbane de lumină (divertisment).

Există și activități monofuncționale, sau incomplete din perspectiva sistemului, non-hibrizi (zone reziduale)

$H_0=\Omega\setminus(H_1\cup H_2\cup H_3)$
Noua tipologie devine un model de partiție structural complet, astfel:
$\Omega=H_0\cup H_1\cup H_2\cup H_3\cup H_4$, cu $H_i\cap H_j=\emptyset, i\neq j$
Am construit astfel un model logic, în formă riguroasă a ecosistemului hibrid, un sistem de tipologie endogenă și un cadru de analiză a valorii ca vector.

Tipologia analitică aplicată unor activități la frontieră, clar hibridizate

O serie de activități nu sunt cultură, nu aparțin industriilor culturale sau creative în sens clasic, sunt însă hibridizate prin estetică, reguli și spectacol sau transformare digitală. Fără pretenția acoperirii exhaustive am aplicat asupra lor o analiză conform modelului logic al ecosistemului hibrid.

i) Sporturi artistice: dans sportiv, înot sincron, gimnastica ritmică, patinajul artistic, sporturi pentru body building, etc. Dansul sportiv deși codificat ca sport de performanță, el este o ramificație directă a culturii coregrafice universale. Creativitatea se manifestă prin designul mișcărilor și interpretarea muzicală, iar valoarea sa structurală vine din conservarea și reinterpretarea unor tradiții de dans (latino, standard). În toate aceste sporturi, Cr este prezentă prin coregrafie și interpretare, Cl mai degrabă parțial prezentă și oarecum deformat (nu în sens de conținut simbolic profund), prin tradiții sportive, arbitraj artistic, coduri estetice, iar Dv este puternic prin competiție, spectacol, audiență mare, uneori globală prin televiziune sau internet. O transcriere corectă ar fi de forma:

$Cr\wedge Cl\wedge Dv\approx H4$, cu vector de valoare (Vsem↑,Vsoc↑,Veco↑),
dar Vsem nu este cultural profund, ci estetic, estetic procedural, dominat de corp oferă performanță și spectacol, cu consum vizual imediat.

ii) Sporturi dependente de tehnică și tehnologii, se bazează pe echipamente avansate de inginerie și o execuție fizică/mecanică riguroasă, performanța fiind dictată de aerodinamică, software și controlul fin al acestora: sporturi cu motor (Formula 1, MotoGP, competiții Off road), ciclism de performanță, ski , navigație, sporturi aeronautice, e-sports, gaming, dominat de tehnologie, consumul este strâns legat de distribuție, marketing , media.

iii) Noi forme ale culturii ludice:
   a. Jocurile minții (Șah, Go, Bridge)

Discipline care posedă o înaltă suficiență culturală și o suficiență creativă, în care corpul rămâne static, iar întreaga dinamică competitivă se mută în spațiul abstract. Cr structurală (strategie, combinatorică, meta-joc), cultură distinctă (șah – cultură intelectuală europeană, go, cultură asiatică, bridge – cultură socială elitistă). Altfel spus în șah domină cultura intelectuală și creativitatea strategică, în go mai mulți termeni simbolici, iar în bridge mai mult ritual. Vectorii de valoare sunt de asemenea diferiți. În prezent jocurile sunt intens accelerate spre divertismentul digital de masă prin streaming și gamificare pe internet (ex: Chess.com).

   b. Jocurile video, gaming-ul ca practică socială.

iv) Extinderea tipologiei la alte activități hibride sub influența transformării digitale, devenind totodată terenul de testare cel mai dur pentru optimizarea algoritmică a IA.
   a. Hibrizi digitali – culturali: jocuri video narative (The Last of Us), muzee virtuale, călătorii virtuale, moștenire culturală digitalizată, platforme de streaming cultural
   b. Hibrizi algoritmici- cultura derivată din date, nu din tradiție, cultura platformelor (Tik Tok), muzica generată de AI; muzica livarată de platforme (Spotify)

c. Educaționali – educația prin platforme și aplicații (EdX, Duolingo , Khan Academy)
d. Ritualici moderni – marile festivaluri (UNTOLD), competițiile e-sports (League of Legends Worlds), evenimente olipice.

Modelul poate fi ajustat/rafinat introducând criterii suplimentare în analiza activităților din ecosistemul hibrid, respectiv:

1. Finalitatea dominantă expresiv – simbolică, vs. performativ – competitivă
2. Gradul de autonomie estetică
3. Rolul corpului vs. minții vs. tehnologiei
4. Modul de mediere economică.

Aplicarea modelului logic pentru criteriile suplimentare împreună cu vectorii de valoare specifici vor determina subclase de hibrizi.

Industria 5.0 promovează ideea unei sinergii armonice om-mașină, în care Inteligența Artificială preia sarcinile repetitive, iar omul își eliberează „creativitatea pură". Această promisiune este un mit structural. IA generativă nu colaborează cu creativitatea umană la nivel conceptual, ci o substituie statistic prin aproximarea corelațiilor din datele din trecut. Sinergia presupune intenționalitate duală și înțelegere semantică. IA nu posedă conștiință culturală, ci doar eficiență computațională. Prin urmare, relația nu este una de cooperare simbiotică, ci de subordonare a procesului creativ în fața optimizării algoritmice. Omul nu devine mai creativ, ci este transformat dintr-un creator de formă și fond într-un simplu curator sau „inginer de prompturi" (prompt engineer), validând variante pre-generate.

Pe baza modelului logic dezvoltat se demonstrează că sinergia IA - OM eșuează la nivel conceptual: prin: eșecul suficienței semantice (diluarea sensului), saturarea suficienței funcționale și saturarea suficienței economice.

IA generează output-uri pe baza mediei datelor istorice. Ea elimină anomaliile și accidentele fericite care stau la baza marilor salturi culturale. Rezultatul este o estetică omogenă, lipsită de ancorare în trăirea umană autentică. Când Dv devine infinit și instantaneu, atenția umană devine resursa critică. Sistemul nu mai caută valoarea culturală V_{sem}, ci doar optimizarea reacției neurochimice a consumatorului (clickbait vizual/auditiv). Hiper-producția algoritmică prăbușește costul marginal al conținutului la zero.

Deși sinergia menționată este un mit, IA restructurează profund arhitectura industrială a culturii prin câteva mecanisme clare:

i) industrializarea muncii creative: fragmentarea procesului de creație în micro-sarcini optimizate. IA scrie schița de scenariu, generează texturile grafice și compune fundalul sonor. Creatorul uman doar asamblează piesele.
ii) polarizarea pieței muncii: eliminarea creatorilor de nivel mediu (juniori, ilustratori comerciali, traducători, copywriteri). Rămân doar două categorii de creatori: elitele conceptuale („super-creativi") și operatorii de rând care curăță și validează datele livrate de IA.
iii) monopolul infrastructurii: producția culturală nu mai depinde de talent sau de accesul la școli de artă, ci de accesul la marii deținători de putere de calcul și modele de limbaj (OpenAI, Google, Midjourney). Capitalul tehnologic absoarbe capitalul cultural.

În același timp și modelele de consum cultural trec de la faza de receptare pasivă sau alegere activă la faza de consum algoritmic ghidat:

i) hiper-personalizarea solipsistă:consumatorul nu mai accesează un bun cultural colectiv

(un film văzut de o întreagă generație). El consumă fluxuri media unice, generate în timp real doar pentru profilul său psihologic. Cultura își pierde funcția de liant social și devine o experiență individuală izolată.

ii) scăderea toleranței la disconfort cognitiv: algoritmii de recomandare și producție IA elimină fricțiunea. Arta care provoacă, deranjează sau necesită efort de înțelegere este înlocuită de un flux continuu de conținut predictibil, optimizat pentru confort mental și divertisment facil.

iii) criză de autenticitate (oboseala sintetică): consumatorii încep să dezvolte o rezistență la perfecțiunea sterilă a produselor IA. Apare o reevaluare economică a „defectului uman" – obiecte, texte sau muzică ce poartă amprenta explicită, neoptimizată, a manufacturii și a greșelii umane.

Cele 4 categorii de activități hibride identificate anterior se polarizează radical sub influența IA. H1 devin „*zone de rezistență analogică*": accentul se mută exclusiv pe trasabilitate umană (evenimente live, literatură tipărită fără intervenție IA, festivaluri unde prezența fizică este obligatorie). Valoarea economică derivă tocmai din excluderea mașinii.

H2 este preluată integral de mașini. Conținutul de divertisment de masă, publicitatea, grafica utilitară și muzica de fundal sunt generate, distribuite și optimizate de IA fără intervenție umană semnificativă.

Modelul logic prezentat induce astfel nevoia de schimbare structurală de la politici sectoriale la politici ecosistemice integrate, unde valoarea nu este intrinsecă sectoarelor, ci apare din intersecțiile structurale determinate.

Metodologii ESSnet-Culture- un cadru european actualizat pentru statisticile culturale

Evidența empirică în domeniul cultural și creativ a traversat câteva stadii:

I. LEG – Culture[3] 1997-2000 a reprezentat primul demers sistematic la nivel european orientat către armonizarea statisticilor culturale. Inițiativa a propus o delimitare statistic- pragmatică a principalelor domenii culturale și a formulat recomandări metodologice pentru colectarea, clasificarea și compararea datelor între statele membre, oferind un cadru conceptual și operațional de referință. Deși a constituit un pas fundamental în instituționalizarea statisticilor culturale europene, conceptualizarea sa a rămas parțial deschisă, necesitând dezvoltări ulterioare pentru a integra dinamica noilor industrii culturale și creative.

II. UNESCO prin cadrul pentru statisticile culturale din 2001 (FCS 2001) a oferit o structură internațională de referință pentru măsurarea activităților culturale, punând accent pe delimitarea sectoarelor culturale tradiționale. Revizuirea din 2009 (FCS 2009)[4] a extins perspectiva prin integrarea industriilor creative, a dimensiunii digitale și a relațiilor dintre cultură, dezvoltare economică și coeziune socială.

III. ESSnet – Culture 2012[5] proiect care a consolidat cooperarea statistică europeană prin rafinarea metodologiilor de măsurare a ocupării, consumului și participării culturale. Acesta a introdus o abordare mai clar operațională, adaptată nevoilor de comparabilitate statistică și fundamentării politicilor publice culturale la nivelul Uniunii Europene.

IV. În 2016, grupul de lucru al Eurostat privind statisticile culturale a convenit să extindă domeniul de aplicare al culturii în scopuri statistice pentru a reflecta transformările generate de digitalizare și convergența dintre cultură și industriile creative. Această etapă a permis includerea unor activități emergente și o reprezentare mai adecvată a noilor forme de producție și consum cultural.

V. UNESCO- FCS 2025[6]

[3] Leadership Group on Cultural Statistics

[4] https://www.uis.unesco.org/en/methods-and-tools/framework-cultural-statistics

[5] https://ec.europa.eu/eurostat/documents/341465/3199631/essnet-culture.pdf

[6] https://www.uis.unesco.org/en/node/256

În partea I prin Documentul conceptual UNESCO FCS 2025[7] actualizează fundamentele teoretice ale statisticilor culturale, integrând noile realități ale economiei digitale și ale ecosistemelor creative globale. Prin două mari categorii (domenii culturale și domenii transversale) și prin modelul de generare a valorii culturale redefinește relațiile dintre cultură, tehnologie, sustenabilitate și inovare, evidențiază interacțiunile complexe dintre artiști, producători creativi, grupuri sociale, comunități și public, oferind un cadru adaptat transformărilor contemporane.

Partea a II-a, Ghidul de clasificări asociat FCS 2025[8] oferă instrumentele metodologice necesare operaționalizării noului cadru conceptual în procesele de colectare și analiză statistică. Acesta facilitează standardizarea internațională a clasificărilor și crește comparabilitatea datelor culturale între sisteme statistice naționale și regionale. Toate codurile legate de ecosistemul cultural și creativ s-au generat utilizând cele mai recente clasificări internaționale: ISIC Rev. 5[9], HS 2022[10], EBOPS 2010[11], ISCO 2008[12]/ESCO[13], COFOG[14], ICATUS 2016[15]. Funcțiile culturale[16] (creație, producție/editare, diseminare/comerț, conservare, educație, management/reglementare) sunt intersectate cu domeniile culturale[17] (patrimoniu, arhive, biblioteci, carte și presă, arte vizuale, artele spectacolului, audiovizual și multimedia, arhitectură, publicitate, meșteșuguri artistice) pentru a defini activitățile culturale. Statistica urmează simultan o abordare economică[18] (bazată pe clasificările statistice economice) și una practică (programul Europa Creativă, planul de lucru pentru Cultură (2023-2026)[19]), cu obiectivul final de a produce politici publice pe baza unor date culturale solide. Corelarea clasificării COFOG (cheltuieli guvernamentale) cu ghidurile programului european Europa Creativă (2021-2027) este esențială sub presiunea constrângerilor bugetare naționale, deoarece Comisia Europeană nu finanțează direct bugete de stat, ci proiecte specifice.

Pentru a atrage fonduri europene, o autoritate publică sau un operator cultural trebuie să înțeleagă cum se traduc liniile bugetare COFOG în criterii de eligibilitate financiară europene (costuri eligibile, cofinanțare, non-profit).

---

[7] https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000395490

[8] https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000395491

[9] Clasificația Internațională Standard a tuturor Activităților Economice, standard al Națiunilor Unite pentru a grupa activitățile economice https://unstats.un.org/unsd/classifications/Family/Detail/2095

[10] Sistemul armonizat de descriere și codificare a mărfurilor, în vigoare de la 1 ianuarie 2022

[11] Clasificarea Extinsă a Serviciilor din Balanța de Plăți (Extended Balance of Payments Services Classification), standard al ONU și FMI (este anunțată o revizuire pentru 2026).

[12] International Standard Classification of Occupations (Clasificarea Internațională a ocupațiilor) – standard al ILO (International Labour Organisation)

[13]European Skills, Competences, Qualifications and Occupations, un dicționar care oferă Clasificarea europeană multilingvă a aptitudinilor, competențelor și ocupațiilor relevante pentru piața muncii în Uniunea Europeană. https://esco.ec.europa.eu/en/about-esco/escopedia/escopedia/international-standard-classification-occupations-isco

[14] Clasificarea funcțiilor guvernamentale clasifică datele privind cheltuielile guvernamentale din Sistemul Conturilor Naționale în funcție de scopul pentru care sunt utilizate fondurile, standard internațional dezvoltat de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE). https://www.oecd.org/en/publications/government-at-a-glance-2025_0efd0bcd-en/full-report/classification-of-the-functions-of-government-cofog_16aa2337.html

[15] ICATUS 2016 este prescurtarea pentru Clasificarea Internațională a Activităților pentru Statistica Utilizării Timpului, un cadru standardizat dezvoltat de Divizia de Statistică a Națiunilor Unite (UNSD) în anul 2016 care organizează fiecare activitate pe care o persoană o poate desfășura pe parcursul unei zile de 24 de ore în categorii predefinite (inclusiv Cultură, timp liber, mass-media și practici sportive), pentru a răspunde diverselor preocupări de politică, inclusiv cele privind egalitatea de gen, formele de muncă neremunerată, calitatea vieții și bunăstarea generală. https://unstats.un.org/unsd/statcom/48th-session/documents/BG-3h-ICATUS-2016-13-February-2017-E.pdf

[16] funcții secvențiate care nu vizează reprezentarea întregului ciclu economic

[17] Set de practici, activități sau produse culturale centrate pe un grup de expresii recunoscute ca fiind artistic.

[18] la nivelul macroeconomic, cartografierea prin codurile NACE / CAEN; la nivelul microeconomic,resursa umană prin Clasificarea Ocupațiilor (ISCO / COR), la nivelul bugetar: clasificarea funcțiilor guvernului (COFOG)

[19] stabilește 4 priorități principale pentru cooperarea europeană în elaborarea politicilor culturale: i) Artiști și profesioniști din domeniul culturii: capacitarea sectoarelor culturale și creative; ii) Cultură pentru oameni: sporirea participării culturale și a rolului culturii în societate;iii)cultură pentru planetă: dezlănțuirea puterii culturii; iv) Cultură pentru parteneriate co-creative: consolidarea dimensiunii culturale a relațiilor externe ale UE.

Analiza vulnerabilităților în România

În România, politicile publice privind cultura, industriile culturale și industriile creative se află într-un proces gradual de redefinire, pe fondul transformărilor economice, al digitalizării accelerate și al alinierii la prioritățile strategice europene. Deși sectorul cultural a fost tradițional perceput predominant prin prisma dimensiunii sale patrimoniale și identitare, în ultimii ani s-a conturat tot mai clar recunoașterea rolului economic al industriilor creative în stimularea inovării, antreprenoriatului și dezvoltării urbane. Marile centre urbane din România au devenit poli de concentrare a activităților creative, în special în domenii precum IT-ul creativ, designul, publicitatea, arhitectura, producția audiovizuală, gaming-ul și industriile performative. Totuși, dezvoltarea sectorului rămâne caracterizată de disparități teritoriale importante, de fragmentarea ecosistemului cultural și de dependența ridicată de finanțarea publică sau europeană.

Din perspectiva cercetării științifice, literatura românească privind industriile culturale și creative s-a dezvoltat mai ales după aderarea României la Uniunea Europeană, în contextul extinderii dezbaterilor privind economia bazată pe cunoaștere și dezvoltarea creativă urbană. Cercetările existente analizează contribuția economică a sectorului creativ la PIB și ocupare, distribuția regională a activităților culturale, impactul investițiilor culturale asupra dezvoltării locale și relația dintre capitalul cultural și competitivitatea economică. Totuși, domeniul rămâne relativ insuficient consolidat metodologic, fiind afectat de lipsa unor serii statistice detaliate, de dificultatea delimitării conceptuale a industriilor creative și de absența unor modele integrate de evaluare a impactului cultural și economic. În consecință, există încă un deficit important de cercetări empirice avansate și de instrumente analitice care să fundamenteze politici publice coerente și bazate pe evidențe în domeniul culturii și economiei creative din România.

Din perspectivă economică, literatura românească analizează contribuția industriilor culturale și creative la PIB, ocupare și dezvoltare regională, utilizând frecvent metodologia WIPO și clasificările Eurostat.

În plan instituțional, România a înregistrat progrese în integrarea industriilor culturale și creative în documentele strategice privind competitivitatea, digitalizarea și dezvoltarea regională, însă politicile publice dedicate sectorului sunt încă relativ dispersate și insuficient coordonate interministerial. Finanțarea culturii continuă să fie dominată de cheltuielile pentru instituțiile publice tradiționale, în timp ce mecanismele de sprijin pentru antreprenoriatul cultural și pentru economia creativă independentă rămân limitate. În plus, sectorul cultural românesc se confruntă cu provocări structurale legate de precaritatea ocupării forței de muncă, migrația resursei umane creative, accesul redus la finanțare și capacitatea administrativă inegală a autorităților locale. Criza pandemică a evidențiat vulnerabilitatea economică a operatorilor culturali independenți, dar a accelerat simultan digitalizarea serviciilor culturale și dezvoltarea unor noi forme de consum cultural online.

Figura următoare este un cadru al situației la nivelul României

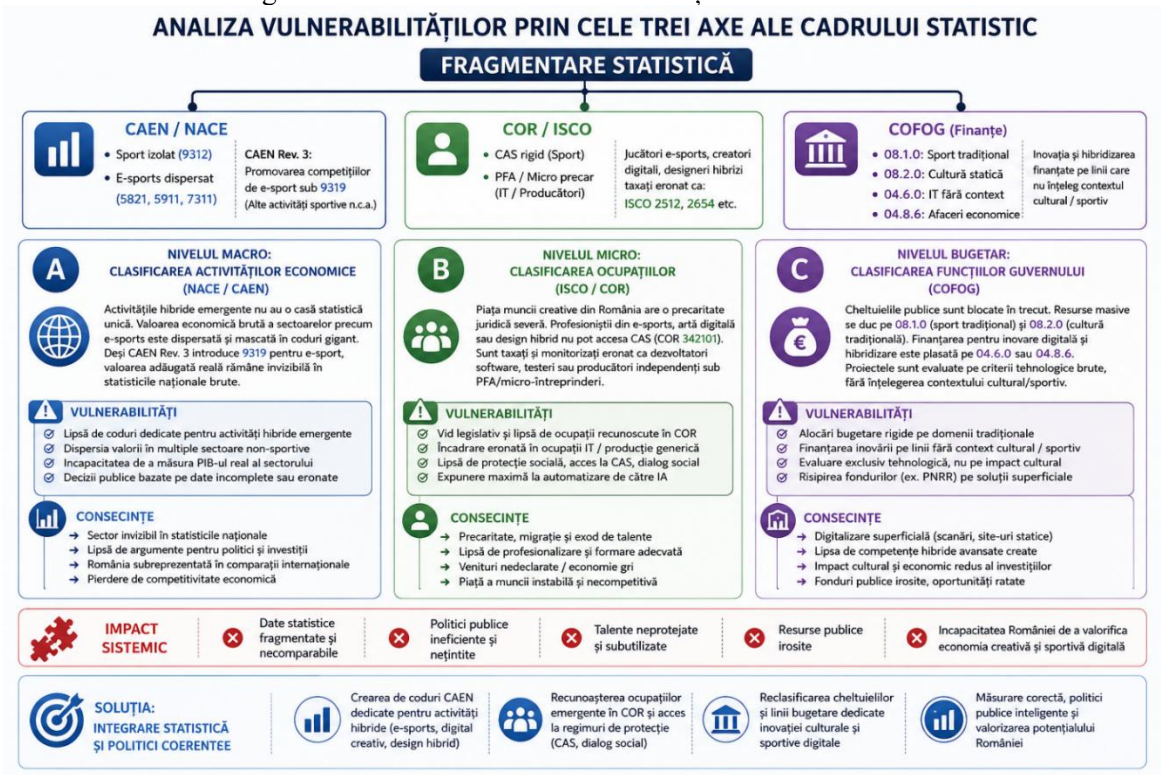
ANALIZA VULNERABILITĂȚILOR PRIN CELE TREI AXE ALE CADRULUI STATISTIC
FRAGMENTARE STATISTICĂ
CAEN / NACE
• Sport izolat (9312)
• E-sports dispersat (5821, 5911, 7311)
CAEN Rev. 3: Promovarea competițiilor de e-sport sub 9319 (Alte activități sportive n.c.a.)
COR / ISCO
• CAS rigid (Sport)
• PFA / Micro precar (IT / Producători)
Jucători e-sports, creatori digitali, designeri hibrizi taxați eronat ca: ISCO 2512, 2654 etc.
COFOG (Finanțe)
• 08.1.0: Sport tradițional
• 08.2.0: Cultură statică
• 04.6.0: IT fără context
• 04.8.6: Afaceri economice
Inovația și hibridizarea finanțate pe linii care nu înțeleg contextul cultural / sportiv
A
NIVELUL MACRO: CLASIFICAREA ACTIVITĂȚILOR ECONOMICE (NACE / CAEN)
Activitățile hibride emergente nu au o casă statistică unică. Valoarea economică brută a sectoarelor precum e-sports este dispersată și mascată în coduri gigant. Deși CAEN Rev. 3 introduce 9319 pentru e-sport, valoarea adăugată reală rămâne invizibilă în statisticile naționale brute.
VULNERABILITĂȚI
Lipsă de coduri dedicate pentru activități hibride emergente
Dispersia valorii în multiple sectoare non-sportive
Incapacitatea de a măsura PIB-ul real al sectorului
Decizii publice bazate pe date incomplete sau eronate
CONSECINȚE
Sector invizibil în statisticile naționale
Lipsă de argumente pentru politici și investiții
România subreprezentată în comparații internaționale
Pierdere de competitivitate economică
B
NIVELUL MICRO: CLASIFICAREA OCUPAȚIILOR (ISCO / COR)
Piața muncii creative din România are o precaritate juridică severă. Profesioniștii din e-sports, artă digitală sau design hibrid nu pot accesa CAS (COR 342101). Sunt taxați și monitorizați eronat ca dezvoltatori software, testeri sau producători independenți sub PFA/micro-întreprinderi.
VULNERABILITĂȚI
Vid legislativ și lipsă de ocupații recunoscute în COR
Încadrare eronată în ocupații IT / producție generică
Lipsă de protecție socială, acces la CAS, dialog social
Expunere maximă la automatizare de către IA
CONSECINȚE
Precaritate, migrație și exod de talente
Lipsă de profesionalizare și formare adecvată
Venituri nedeclarate / economie gri
Piață a muncii instabilă și necompetitivă
C
NIVELUL BUGETAR: CLASIFICAREA FUNCȚIILOR GUVERNULUI (COFOG)
Cheltuielile publice sunt blocate în trecut. Resurse masive se duc pe 08.1.0 (sport tradițional) și 08.2.0 (cultură tradițională). Finanțarea pentru inovare digitală și hibridizare este plasată pe 04.6.0 sau 04.8.6. Proiectele sunt evaluate pe criterii tehnologice brute, fără înțelegerea contextului cultural/sportiv.
VULNERABILITĂȚI
Alocări bugetare rigide pe domenii tradiționale
Finanțarea inovării pe linii fără context cultural / sportiv
Evaluare exclusiv tehnologică, nu pe impact cultural
Risipirea fondurilor (ex. PNRR) pe soluții superficiale
CONSECINȚE
Digitalizare superficială (scanări, site-uri statice)
Lipsa de competențe hibride avansate create
Impact cultural și economic redus al investițiilor
Fonduri publice irosite, oportunități ratate
IMPACT SISTEMIC
Date statistice fragmentate și necomparabile
Politici publice ineficiente și nețintite
Talente neprotejate și subutilizate
Resurse publice irosite
Incapacitatea României de a valorifica economia creativă și sportivă digitală
SOLUȚIA: INTEGRARE STATISTICĂ ȘI POLITICI COERENTE
Crearea de coduri CAEN dedicate pentru activități hibride (e-sports, digital creativ, design hibrid)
Recunoașterea ocupațiilor emergente în COR și acces la regimuri de protecție (CAS, dialog social)
Reclasificarea cheltuielilor și linii bugetare dedicate inovației culturale și sportive digitale
Măsurare corectă, politici publice inteligente și valorizarea potențialului României

Fig. 4 Spațiul de analiză a vulnerabilităților domeniului cultural în România
Sursa: concepția autoarei

Presiunea politicilor economice și alocarea banilor

Sectoarele culturale și creative din România rămân blocate la intersecția dintre o birocrație rigidă și o finanțare cronic deficitară, realitate confirmată critic de datele macroeconomice. Așa cum demonstrează studiile menționate, deși acest sector deține un potențial masiv de creștere și poate genera o valoare adăugată brută substanțială, lipsa unor politici economice coerente și instabilitatea fiscală forțează operatorii creativi să funcționeze într-un permanent regim de supraviețuire. Tratarea culturii ca pe o simplă cheltuială bugetară dispensabilă de către decidenții politici, în loc de asumarea ei ca motor de dezvoltare durabilă, anulează avantajele competitive ale clasei creative autohtone și adâncește decalajele față de restul Uniunii Europene.

Această vulnerabilitate structurală este exacerbată de gestionarea defectuoasă a fondurilor europene, care ar trebui să reprezinte principala pârghie de capitalizare a industriilor creative. În loc să stimuleze inovația și antreprenoriatul cultural prin scheme flexibile de granturi, mecanismele actuale de alocare a banilor europeni sunt sufocate de o birocrație restrictivă și de ghiduri de finanțare neadaptate specificului microîntreprinderilor din sectorul independent.

Graficele următoare evidențiază o distribuție profund inegală și o volatilitate alarmantă a fondurilor europene atrase de România în cadrul programului Europa Creativă, confirmând direct precaritatea financiară semnalată. Deși suma totală acumulată în perioada analizată depășește 21 de milioane de euro, distribuită către 431 de proiecte și 524 de organizații, analiza cronologică a granturilor pe ani dezvăluie absența unei traiectorii de creștere predictibile. Vârfurile majore de finanțare sunt urmate brusc de prăbușiri drastice ale sumelor atrase în anii următori, instabilitate care sabotează capacitatea operatorilor culturali de a dezvolta proiecte multianuale sustenabile și demonstrează lipsa unor structuri de suport naționale capabile să mențină un ritm constant de absorbție.

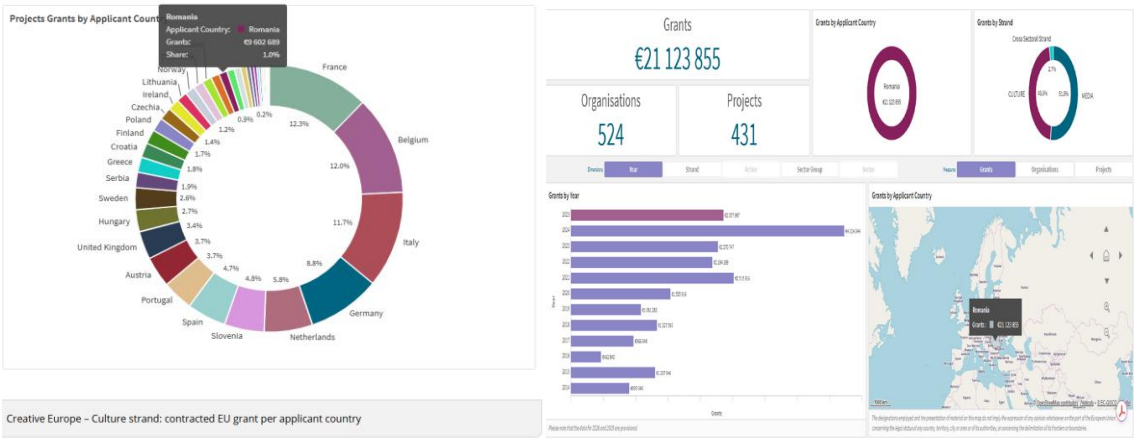

Fig. nr. 5 Fonduri atrase de România în cadrul programului Europa Creativă
Sursa: https://www.europa-creativa.eu/

Mai mult, structura internă a finanțărilor evidențiază un dezechilibru sectorial major în distribuția banilor europeni, subminând dezvoltarea integrată a industriilor creative. Diagrama de tip „donut" (*Grants by Strand*) arată că resursele sunt divizate aproape exclusiv între subprogramele MEDIA (51,9%) și CULTURE (46,4%), în timp ce componenta intersectorială (*Cross-Sectoral Strand*) este complet marginalizată, primind doar un infim 1,7% din fonduri. Această subfinanțare cronică a proiectelor colaborative și hibride blochează exact zona cu cel mai mare potențial de inovare tehnologică și digitală din România, lăsând ecosistemul creativ autohton captiv în modele tradiționale de producție culturală și limitându-i competitivitatea pe piață.

Din perspectiva modelului propus valoarea culturală în Europa depinde structural de integrarea sistemului, mai degrabă decât de puterea sectorială. Deoarece absența unor ecosisteme hibrid de tip H4 echilibrate indică ineficiențe în coordonarea politicilor culturale în Tabelul nr. 4 este prezentată o propunere asupra finanțării.

Tabelul nr. 4. Ce finanțăm - propunere

Activități	Tip de sprijin financiar	Sursa de finanțare
Industrii culturale	Finanțare structurală	Buget de stat
Cultură performativă hibridă	Finanțare selectivă	Proiecte, programe și piață
Industrii creative	Co-finanțare /instrumente de piață	Buget de stat, fonduri UE și piața liberă
Divertisment sportiv	Fără sprijin financiar	Piața
Cutură ludică	Co-finanțare și sprijin non-financiar educațional	Buget de stat, proiecte și programe UE, piața.

Sursa: autoarea

Concluzii

Cercetările empirice avansate privind eficiența cheltuielilor publice în cultură, sustenabilitatea modelelor de finanțare și impactul social al investițiilor culturale sunt încă relativ reduse, mai ales pentru cazul României. Literatura recentă recomandă dezvoltarea unor cadre analitice interdisciplinare, capabile să integreze dimensiunile economice, sociale, culturale și tehnologice ale ecosistemului creativ contemporan.

Deși cadrele succesive dezvoltate de Eurostat și UNESCO au contribuit decisiv la standardizarea statisticilor culturale, acestea rămân ancorate predominant într-o logică sectorial-descriptivă. Modelul ecosistemului hibrid propus extinde această paradigmă într-o logică unitară de tip ecosistemic, în care granițele sectoriale sunt înlocuite de relații dinamice, fluxuri de valoare și procese de hibridizare culturală și economică.

Tranziția către o economie digitală etică și sustenabilă necesită abandonarea opticii administrative fragmentate. Prin integrarea matricelor logice de clasificare (NACE, ISCO, COFOG) cu instrumentele europene de finanțare, România poate transforma riscul iminent al automatizării muncii creative într-o oportunitate macroeconomică bazată pe transformare tehnologică și trasabilitate culturală umană.

În final, lucrarea rămâne teoretică și exploratorie, scopul său fiind atins prin modelul logic propus care oferă o perspectivă integrată a activităților culturale, creative, dar și hibrid. Spre deosebire de modelele cercetătorilor competenți în antropologie, sociologie, comunicare și alte științe sociale am adus o reflectare a realității și dimensiunii economice.

BIBLIOGRAPHY:

1. Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (1944). *Dialectic of enlightenment*. Herder and Herder.
2. Asociația pentru Dezvoltare și Cultură. (2025). *Noii industriași, creativii 04*. Editura Universitară.
3. Benhamou, F. (2017). *L'économie de la culture* (8th ed.). La Découverte.
4. Boșoteanu, I.-C., & Netedu, A. (2015). Creative industries and their role. *Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași: Sociologie și Asistență Socială*, *8*(1), 105–118.
5. Cicero, M. T. (2008). *Tusculan disputations* (J. E. King, Trans.). Harvard University Press.
6. Constituția României. (2003). *Monitorul Oficial*, (767). Republicată.
7. Croitoru, C., & Becuț Marinescu, A. (2025). *Barometrul de consum cultural 2024: Dinamicile tipurilor de consum cultural și rolul educației culturale*. Editura Universul Academic.
8. Dărăștеanu, C. (2019). *Analiza economică a sectoarelor culturale și creative din România în perioada 2015-2018*. Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală. culturadata.ro
9. Dărăștеanu, C., Ceobanu, I., Ciocănel, A., & colab. (2016). *Cartea albă pentru activarea potențialului economic al sectoarelor culturale și creative din România*. Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală. culturadata.ro
10. Department for Culture, Media and Sport (DCMS). (1998). *Creative industries mapping document*. Department for Culture, Media and Sport.
11. European Commission. (2010). *Green paper: Unlocking the potential of cultural and creative industries* (COM(2010) 183 final). European Union.
12. Florida, R. (2002). *The rise of the creative class: And how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. Basic Books.
13. Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures*. Basic Books.
14. Han, B.-C. (2022). *Non-things: Upheaval in the lifeworld*. Polity Press.
15. Herder, J. G. (1968). *Ideas for the philosophy of history of humanity*. Bergman Publishers.
16. Howkins, J. (2001). *The creative economy: How people make money from ideas*. Penguin Books.
17. Institutul European din România. (2021). *Industriile creative: potențial de creștere în România și în context european* (Studiul de Strategie și Politici nr. 3). ier.gov.ro
18. Miège, B. (1987). The cultural industries: A critique of the concept. In V. Mosco & J. Wasko (Eds.), *The political economy of information* (pp. 273–282). University of Wisconsin Press.

19. Srnicek, N. (2017). *Platform capitalism*. Polity Press.
20. Stiegler, B. (2019). *The age of disruption: Technology and madness in computational capitalism*. Polity Press.
21. Throsby, D. (2001). *Economics and culture*. Cambridge University Press.
22. Tylor, E. B. (1871). *Primitive culture: Researches into the development of mythology, philosophy, religion, art and custom* (Vol. 1). John Murray.
23. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2010). *Creative economy report 2010: Creative economy – A feasible development option*. United Nations.
24. UNESCO. (1982). *Mexico City declaration on cultural policies*. UNESCO.
25. UNESCO. (2005). *Convention on the protection and promotion of the diversity of cultural expressions*. UNESCO.
26. UNESCO. (2009). *UNESCO framework for cultural statistics (FCS)*. UNESCO Institute for Statistics.
27. Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the New frontier of power*. PublicAffairs.

INFLATIONARY SHOCK AND CORPORATE INDEBTEDNESS

Silvia Elena Isachi
Scientific Researcher, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Romanian Academy

Abstract: *After the COVID-19 pandemic, Central and Eastern Europe was marked by a new major shock – the inflationary one. The accelerated increase in prices – driven by the reopening of economies, disruptions to supply chains and, subsequently, the war in Ukraine – led central banks to raise interest rates across the region. This paper analyses the impact of the inflationary shock on SME financing conditions and financial vulnerability comparing Romania with a group of Central and Eastern European countries. The paper examines the evolution of inflation, financing costs and monetary conditions affecting firms. The analysis uses publicly available macroeconomic and financial data for the period 2019–2023, based on Eurostat, ECB, World Bank and national central bank databases. The analysis suggests a significant slowdown in corporate lending as interest rates increased. Compared with some regional peers, Romania exhibited a relatively more stable exchange rate and implemented more limited post-pandemic support measures. The findings highlight the interaction between the inflationary shock and SME indebtedness in emerging economies, providing practical implications for both macroeconomic policies and firms' financing strategies.*

Keywords: *inflation, SMEs, Central and Eastern Europe, inflationary shock, financing cost.*

Introduction

Beginning in the second half of 2021, Central and Eastern European economies faced a strong inflationary shock. The reopening of economies after the COVID-19 pandemic and disruptions in global supply chains generated the initial inflationary pressures, while the subsequent war in Ukraine intensified increases in energy and raw material prices. In response, central banks in the region raised interest rates and tightened monetary conditions, reversing the historically low interest rate policy of the 2020–2021 period. These effects are particularly relevant for SMEs, given their high dependence on bank credit and limited access to alternative sources of financing.

Central and Eastern European economies exhibit a set of structural characteristics that amplify their vulnerability to such a shock. Unlike euro area countries, where capital markets are deeper and firms' financing structures are more diversified, Romania, Poland, Czech, and Hungary show a pronounced reliance on bank lending, a prevalence of variable interest rate contracts, and significant exposure to energy and raw material imports.

The objectives of this paper focus on analyzing the relationship between financing conditions and the financial vulnerability of SMEs, identifying firm segments more exposed to changes in monetary conditions, and highlighting differences across economies according to financial system structures and policy responses. In this context, the study addresses the following research question: to what extent and through which mechanisms did the post-pandemic inflationary shock affect corporate indebtedness in Romania compared with other emerging economies in Central and Eastern Europe?

The analysis evaluates the following research hypotheses:

- the increase in financing costs after 2021 was associated with a deterioration in financing conditions and a slowdown in SMEs' access to credit.
- microenterprises and small firms were more vulnerable to the inflationary shock and monetary tightening than large firms.

- high reliance on bank lending amplified the financial vulnerability of SMEs in Central and Eastern European economies.

The analysis aligns with developments observed in aggregated data, which indicate a significant increase in firms' financing costs over the period 2021–2023.

The contribution of the paper consists of a comparative analysis of the relationship between the post-pandemic inflationary shock, monetary tightening, and SME financial vulnerability in emerging Central and Eastern European economies, based on verifiable and comparable macro-financial indicators.

1. Literature Review

The relationship between inflation and firms' financial structure has been extensively analyzed in the literature, yet the results remain partial and strongly dependent on institutional context and central bank responses. According to the classical theory of capital structure, inflation reduces the real value of outstanding nominal debt, the "debt erosion" effect, which in principle encourages higher leverage (Modigliani & Miller, 1963). Consequently, the net effect of inflation on leverage becomes ambiguous, as the real erosion of existing debt may be offset by higher costs of new borrowing and tighter credit supply conditions.

Under conditions of information asymmetry, firms tend to prefer internal financing and resort to debt only when internal resources are insufficient, a pattern that becomes structural during periods of profitability compression induced by inflationary shocks (Myers & Majluf, 1984). Determinants of corporate leverage show a relatively robust pattern across countries, although with significant variation depending on institutional context and financial system structure (Rajan & Zingales, 1995).

The concept of firms with unsustainable debt service capacity has gained renewed attention in recent literature, particularly following the global financial crisis experience. In low interest rate environments, such firms tend to proliferate, while their exposure becomes systemically vulnerable to abrupt interest rate increases (Banerjee, Kharroubi & Lewrick, 2020). In this context, vulnerable firms are exposed not to inflation itself, but to the monetary policy response it triggers. This observation is particularly relevant for the CEE context after 2021, when inflation exceeded 10% in most countries and central banks implemented aggressive interest rate hikes.

Central and Eastern European economies exhibit structural characteristics that significantly affect firms' responses to inflationary shocks. Compared with advanced economies, firms in this region display higher leverage and shorter average debt maturity, which increases refinancing risk during periods of financial stress (Claessens, Djankov & Xu, 2000). Against this background, inflationary shocks operate through two main channels:

i. the interest rate channel, where increases in policy rates are transmitted almost immediately into the cost of debt servicing, given that external financing of firms in Romania and Hungary relies predominantly on bank credit (EBRD, 2022).
ii. the refinancing channel, where shorter debt maturities force firms to renegotiate loans during periods of rising interest rates, thereby amplifying liquidity risk. SMEs are the most exposed, as they have limited access to alternative financing sources such as bond markets or capital markets.

Frank and Goyal (2009) identify profitability, asset tangibility, and firm size as the most robust determinants of corporate leverage in US firms.

2. Methodology and Data

The study uses publicly available macroeconomic and financial indicators from Eurostat, ECB, World Bank databases and from the reports of the central banks of Romania, Poland, the Czech Republic and Hungary. Monetary conditions are operationalized through the monetary

policy interest rate, the interest rate on new loans granted to non-financial firms and the lending standards reported by the central banks. The analysis is based on macro-financial indicators and evidence from financial stability reports.

3. Post-Pandemic Macroeconomic Environment and Corporate Indebtedness

Following the outbreak of the COVID-19 pandemic, the economies of Central and Eastern Europe (CEE) experienced a heterogeneous recovery trajectory, but one common element was the accelerated return of inflation starting in the second half of 2021. The price increase was subsequently driven by the reopening of economies, the disruption of global supply chains (Baldwin & Freeman, 2022) and, starting in February 2022, by the Russian invasion of Ukraine, which triggered a major energy and food shock (Chepeliev et al., 2022). The price of natural gas in Europe reached a level more than ten times higher than the average of previous years in August 2022, and the prices of cereals and vegetable oils recorded increases of 30–60% compared to previous levels.

Central banks in the region responded by rapidly tightening monetary policy, raising interest rates and withdrawing the accommodative measures adopted in 2020–2021 (Egert & Kocenda, 2022). This adjustment transmitted inflationary pressure to the cost of financing for firms.

Compared to other Central and Eastern European economies, Romania implemented smaller post-pandemic support schemes, both in terms of state guarantees for loans and measures to compensate companies for energy costs. This relatively more fiscally prudent approach limited the artificial expansion of corporate liquidity and shifted the cost adjustment to a greater extent to firms' balance sheets, especially for SMEs dependent on bank financing.

CEE economies are distinguished by structural features that amplify their vulnerability to these shocks. On the one hand, the high energy dependence on Russia, especially in the case of Hungary and the Czech Republic, but also partly in Romania regarding natural gas, made the energy price shock more severe than in Western Europe, the effect being amplified by the higher share of industrial production and agriculture in GDP. On the other hand, firms in the region have a higher degree of indebtedness and a shorter average debt maturity than in developed countries (Claessens, Djankov & Xu, 2000), a pronounced dependence on bank credit (over 80% in Romania and Hungary) and a high share of variable interest contracts (EBRD, 2022). These particularities justify the relevance of the regional comparison regarding the transmission of the inflationary shock to the corporate sector.

Macroeconomic and financial developments in Romania, Poland, the Czech Republic, and Hungary indicate differentiated reactions to the inflationary shock and the tightening of monetary conditions in the period 2019-2023 (Table 1).

Table 1. Macroeconomic and financial indicators (2019, 2022, 2023)

Indicator	Romania	Poland	Czech	Hungary	Euro Area
A. Pre-pandemic reference period (2019)					
HICP inflation rate (%)	3.90	2.10	2.60	3.40	1.20
Monetary policy interest rate (%)	2.50	1.50	2.00	0.90	0.00
Real GDP growth (%)	4.10	4.50	3.0	4.6	1.60
Private credit / GDP (%)	26.40	50.10	53.20	37.80	83.10
B. Peak of inflationary shock (2022)					
HICP inflation rate (%)	13.80	14.40	15.10	15.30	8.40
Monetary policy interest rate (%)	6.75	6.75	7.00	13.00	2.50
Real GDP growth (%)	4.60	5.30	2.50	4.60	3.40
Private credit / GDP (%)	27.00	52.0	54.0	39.0	84.0
C. Disinflation and continued restrictive monetary policy (2023)					
HICP inflation rate (%)	10.40	11.40	10.70	17.60	5.40
Monetary policy interest rate (%)	7.00	5.75	7.00	13.00	4.50
Real GDP growth (%)	2.10	0.20	0.00	0.90	0.50
Private credit / GDP (%)	28.00	53.00	55.00	41.0	85.0

Source: Authors' calculations based on Eurostat data (2024), European Central Bank statistics (latest available data up to 2023), World Bank data (2024) and reports published in 2024 by the National Bank of Romania, National Bank of Poland, Czech National Bank and Magyar Nemzeti Bank.
*Note: * The monetary policy rate for the Euro area is approximated by the European Central Bank's deposit facility rate*
*** Private credit/GDP for 2022 and 2023 are estimates based on the World Bank Global Financial Development Database and may reflect period-end values or annual estimates.. The Private Credit/GDP indicator is used as a stock variable and reflects credit granted to the non-financial private sector relative to nominal GDP, as defined by the World Bank (Domestic credit to private sector). The indicator is maintained consistently as the ECB deposit facility rate for the entire period analyzed.*

The data in Table 1 highlight a structural break between the pre-pandemic and post-pandemic periods. In 2022, inflation accelerated to levels ranging from 13.8% (Romania) to 15.3% (Hungary), interest rate increases of 4–6 percentage points within less than 12 months. Hungary recorded the highest level of the monetary policy rate in the group, with a maximum of 13% (the 2023 value reflects the maximum level of the monetary policy rate reached during the year, not the annual average), driven by exchange rate pressures. In 2023, inflation decreased, but remained significantly above the central banks' targets – between 10.4% in Romania and 17.6% in Hungary. Monetary policy became divergent: Poland reduce interest rates, while Romania and the Czech Republic have maintained high levels, and Hungary has kept its monetary policy rate at a high level throughout 2022–2023.

Structural differences between economies are significant. The Euro area experienced a more moderate pass-through of the inflationary shock, while CEE economies combined higher inflation with a greater reliance on bank credit, which amplified the effect on firms.

To understand how the inflationary shock was transmitted to the firm sector, the analysis needs to go beyond the aggregate level of inflation and monetary policy. Monetary policy indicators only describe the response of central banks, while the relevant effects for firms occur at the level of the effective cost of financing. In this sense, the interest rate on new loans granted to non-financial corporations reflects the pass-through of monetary conditions to the corporate sector and provides a direct proxy for the financial pressure on firms, including SMEs, which rely heavily on bank credit.

The cost of credit for firms is a relevant indicator of the transmission of monetary policy to the corporate sector, as it directly reflects changes in financing conditions. The evolution of

this indicator over the period 2019–2023 highlights important differences between the economies analyzed (**Table 2)**.

Table 2. Financing conditions of firms and the monetary environment in Central and Eastern Europe (2019/2023)

Indicator	Romania	Poland	Czech	Hungary	Euro area
Rate on new loans to firms (2019, %)	5.2	4.5	3.9	5.0	2.1
Rate on new loans to firms (2023, %)	9.8	8.9	7.2	9.1	4.8
Change (p.p.)	+4.6	+4.4	+3.3	+4.1	+2.7
Monetary policy interest rate (2019, %)	2.50	1.50	2.00	0.90	0.00
Monetary policy interest rate (2023, %)	7.00	5.75	7.00	13.00	4.50

Source: Authors' calculations based on ECB interest rate statistics (2024) and reports published in 2024 by the National Bank of Romania, National Bank of Poland, Czech National Bank and Magyar Nemzeti Bank.

The results in Table 2 indicate a significant increase in the cost of financing in all economies analyzed after 2021. Romania and Hungary record the highest levels in 2023, close to 10%, indicating a stronger transmission of restrictive monetary policy to the corporate sector. The Czech Republic presents lower levels of lending rates, suggesting a comparatively more stable financial environment and a lower transmission of inflationary pressures to corporate financing costs. The Euro area records moderate growth with a level of interest rates on new loans lower than in CEE economies. The evolution of corporate credit shows a generalized slowdown in 2023 compared to 2022, suggesting a simultaneous reduction in the demand for financing and a tightening of credit supply conditions. Differences between economies can also be associated with institutional factors and exchange rate developments, especially in the case of Romania and Hungary, where pressures on national currencies were higher.

The high level of interest rates on new loans granted to companies confirms the general trend described in the abstract, namely the deterioration of financing conditions in the context of monetary policy tightening. Overall, the indicators confirm the existence of an active monetary transmission channel in the region, with varying intensity depending on the structure of the financial system, the degree of euroization and firms' dependence on bank financing.

4. Comparative analysis of financing conditions and vulnerability of SMEs in Central and Eastern Europe

Comparison between countries: publicly available structural data. Comparable structural data on SMEs at the CEE level are available through the SBA Fact Sheets published annually by the European Commission based on Eurostat statistics. According to these sources, SMEs account for approximately 99.7–99.8% of all firms in all four economies, in line with the EU average of 99.9%. The share of SMEs in gross value added varies between 58% (Czech Republic) and 68% (Romania), reflecting a higher contribution of the SME sector in economies with a less concentrated industrial structure.

The cost of finance is the main comparable indicator at regional level. In 2023, the average interest rate on new loans to non-financial corporation's reached 9.8% in Romania, 8.9% in Poland, 7.2% in the Czech Republic and 9.1% in Hungary, compared to 4.8% in the Euro area (source: ECB, interest rate statistics on new loans, NMF series). This structural difference of 3–5 percentage points compared to the Euro area is a documented source of financial vulnerability for SMEs in CEE. Harmonized indicators on the indebtedness of SMEs, broken down by size class and sector, are limited in publicly available sources. For this reason, the analysis focuses on comparable macro-financial indicators and financial stability reports published by central banks.

Differences by firm size — qualitative evidence. The NBR Financial Stability Reports (2023) indicate a high concentration of credit risk in the segment of highly indebted firms. Companies with debt over 200% of capital represent 16% of the total, but concentrate a significant proportion of banking exposure. At the same time, the NBR mentions that lending to non-financial companies continued to grow in 2023, but at a significantly slower pace (+7.8% compared to +25% in September 2022), suggesting a dampening effect on credit demand induced by the increase in the cost of financing.

This trend is consistent with the specialized literature (Frank & Goyal, 2009; Banerjee, Kharroubi & Lewrick, 2020), which predicts that small firms, with limited access to alternative sources of financing and with a high share of variable interest loans, are more exposed to an interest rate shock. The results are consistent with the macroeconomic evidence presented in table 2, which indicates a significant increase in the cost of financing in all economies analyzed in the post-2021 period.

Sectoral heterogeneity — limitations of available data. Sectoral analysis of SME debt by NACE sectors cannot be performed based on available public sources, as neither Eurostat, nor the NBR, nor the Ministry of Finance currently publish a simultaneous breakdown by NACE sector and firm size class for capital structure indicators.

What can be stated based on available sources is that energy-intensive sectors (manufacturing, transport, construction) have borne greater pressure through the dual channel of increasing operating costs (energy, raw materials) and increasing financing costs, while the IT and professional services sectors have been less affected, given their higher operating margins and lower dependence on bank credit. These observations are supported by the EBRD's analysis (Transition Report 2022–23) and sector reports published by the ECB, but cannot be precisely quantified without access to firm-level data.

The differences between the economies analyzed indicate a higher vulnerability of SMEs in Romania and Hungary, where the cost of financing is higher and the dependence on bank credit is more pronounced. The Czech Republic has a more stable financing structure, and Poland occupies an intermediate position.

Conclusions

The paper analyses the impact of the post-pandemic inflationary shock on the financing conditions of SMEs in Romania, compared to other emerging economies in Central and Eastern Europe (Poland, Czech Republic, and Hungary), using macroeconomic data for the period 2019–2023 and information from financial stability reports.

The results show a generalized deterioration in financing conditions after 2021 driven by the rapid increase in inflation and the tightening of monetary policy. The transmission of the shock to the corporate sector was achieved through an increase in the cost of credit with different amplitudes across economies. Romania and Hungary recorded the highest levels of the cost of financing and a higher exposure to variable-rate credit, which amplifies the sensitivity of SMEs to interest rate increases. In contrast, the Czech Republic benefited from a significantly lower cost of credit, while Poland was in the middle.

The results are consistent with the hypothesis that the increase in the cost of financing after 2021 was associated with increased pressures on SME financing conditions. Comparative evidence suggests that microenterprises and small firms were more exposed to the deterioration of financing conditions than large firms. The analysis supports the idea that high reliance on bank credit has amplified the financial vulnerability of SMEs in CEE economies.

The study has limitations related to data availability: indicators on SME debt broken down by size class and NACE sector are not available in publicly accessible sources in a harmonized and comparable format. The period under review stops before the full completion

of the disinflationary cycle, which means that the long-term effects of monetary tightening are not yet fully visible.

The analysis suggests the need for differentiated policies by size class and sector, given the significant heterogeneity of the response to the inflationary shock, as well as the importance of macroprudential coordination at regional level. For SME managers, the conclusions highlight the importance of managing interest rate risk and diversifying funding sources.

BIBLIOGRAPHY:

1. Baldwin, R., & Freeman, R. (2022). Risks and global supply chains: What we know and what we need to know. *Annual Review of Economics, 14*, 153–180. https://doi.org/10.1146/annurev-economics-051420-113737
2. Banca Națională a României. (2023). *Raport asupra stabilității financiare – decembrie 2023*. BNR.
3. Banerjee, R., Kharroubi, E., & Lewrick, U. (2020). *Limits to private debt relief and implications for zombie firms* (BIS Bulletin No. 33). Bank for International Settlements.
4. Chepeliev, M., Hertel, T., & van der Mensbrugghe, D. (2022). Cutting Russia's fossil fuel exports: Short-term economic pain for long-term environmental gain. *World Development, 166*, Article 106211. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2022.106211
5. Claessens, S., Djankov, S., & Xu, L. C. (2000). Corporate performance in the East Asian financial crisis. *The World Bank Research Observer, 15*(1), 23–46. https://doi.org/10.1093/wbro/15.1.23
6. Česká národní banka. (2024). *Financial stability reports and statistics*. CNB. https://www.cnb.cz
7. European Central Bank. (2023). *Financial Stability Review, November 2023*. ECB.
8. European Commission. (2024). *SME Performance Review – SBA Fact Sheets 2024*. Brussels: European Commission. Available at: https://single-market-economy.ec.europa.eu
9. Egert, B., & Kocenda, E. (2022). Monetary policy transmission in emerging market economies: How does the tightening cycle differ? *VoxEU/CEPR*. https://cepr.org/voxeu/columns/monetary-policy-transmission-emerging-market-economies-how-does-tightening
10. Eurostat. (2024). *Business statistics – structural business data*. Publications Office of the European Union. https://ec.europa.eu/eurostat
11. Eurostat. (2024). *Harmonised Index of Consumer Prices (HICP) and GDP and main components*. Publications Office of the European Union. https://ec.europa.eu/eurostat
12. European Bank for Reconstruction and Development. (2022). *Transition Report 2022–23: Business unusual*. EBRD.
13. Frank, M. Z., & Goyal, V. K. (2009). Capital structure decisions: Which factors are reliably important? *Financial Management, 38*(1), 1–37. https://doi.org/10.1111/j.1755-053X.2009.01026.x
14. Magyar Nemzeti Bank. (2024). *Financial stability reports and statistics*. MNB. https://www.mnb.hu
15. Modigliani, F., & Miller, M. H. (1963). Corporate income taxes and the cost of capital: A correction. *The American Economic Review, 53*(3), 433–443.
16. Myers, S. C., & Majluf, N. S. (1984). Corporate financing and investment decisions when firms have information that investors do not have. *Journal of Financial Economics, 13*(2), 187–221. https://doi.org/10.1016/0304-405X(84)90023-0
17. National Bank of Poland. (2024). *Financial stability reports and statistics*. NBP.

https://www.nbp.pl
18. Rajan, R. G., & Zingales, L. (1995). What do we know about capital structure? Some evidence from international data. *The Journal of Finance, 50*(5), 1421–1460. https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1995.tb05184.x
19. World Bank. (2024). *World Development Indicators: Domestic credit to private sector (% of GDP)*. World Bank Group. https://databank.worldbank.org

THE EVOLUTION FROM THE CONCEPT OF SUSTAINABILITY TO ESG CRITERIA: THE ROLE AND IMPORTANCE OF THE ENVIRONMENTAL COMPONENT IN CONTEMPORARY MANAGEMENT

Gabriela Cornelia Piciu
2nd Degree Scientific Researcher, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Romanian Academy
Alina Georgeta Ailincă
3rd Degree Scientific Researcher, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Romanian Academy

Abstract: *The economic, political and social environment in which we live, is constantly subject to increasing pressures for transformation that require awareness, responsibility and transparency regarding the externalities of economic activity. In this context, the disclosure of a company's environmental policies and strategies no longer represents a way of synchronizing management and employees with their own environmental objectives at an internal level, but a clear form of public manifestation of the company's long-term aspirations through a conscious and deeply involved framing in the society of that company. Thus, through a thorough analysis of the specialized literature, the article aims to clarify how the concept of environmental sustainability emerged, developed and was integrated at the company level through conceptual frameworks and ESG criteria. The results of the study confirm the importance of ESG frameworks in achieving environmental objectives, in strategic communication, in reducing the risk of non-compliance of products and services, but especially in adequately preparing the company for the future in an increasingly competitive, better informed, but also more socially responsible environment.*

Keywords: *sustainability, ESG criteria, sustainable development, corporate responsibility, corporate governance*

1. Introduction

The evolution of the concept of sustainability at the international level is closely linked to the economic, social, and environmental transformations that have taken place over the past decades. Today, terms such as sustainability, sustainable development, responsibility, or ESG (environmental, social, and governance) are increasingly used in the business environment, public policies, and organizational strategies.

The growing interest in these concepts is also driven by increasing pressure on organizations from investors, public authorities, international organizations, and civil society, which demand greater transparency and responsibility regarding the impact of economic activities on the environment and society. In this context, sustainability is no longer perceived solely as a concern related to environmental protection, but rather as an essential element of long-term economic and organizational development strategies (Porter & Kramer, 2011).

Although these terms are sometimes used interchangeably, each concept has its own evolution and specific meaning within discussions on the development of contemporary society. Understanding how these concepts have emerged and evolved contributes to clarifying the role that sustainability plays in shaping public policies and organizational strategies.

In this context, analyzing the evolution of the concept of sustainability becomes essential for understanding how it has transformed into a fundamental principle of global economic and social development. This paper aims to highlight the main stages in the evolution of this concept, as well as the way in which sustainability has influenced the emergence of modern

approaches such as corporate social responsibility and ESG criteria, which are currently used in assessing organizational performance.

2. Literature Review

The concept of sustainability has become a fundamental element in the analysis of economic development and organizational management over the past decades. One of the most influential definitions of sustainable development was formulated in the Brundtland Report, which defines sustainable development as development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs (World Commission on Environment and Development, 1987). This definition served as the starting point for integrating economic, social, and environmental dimensions into public policies and organizational strategies.

Subsequently, the academic literature further developed the concept of sustainability within the context of corporate management. Elkington (1997) introduced the concept of the "triple bottom line," which suggests that organizational performance should be evaluated not only in terms of financial outcomes but also through its impact on society and the environment. This approach contributed to expanding corporate responsibility beyond traditional economic objectives.

Corporate social responsibility (CSR) has also become a central topic in discussions regarding the role of organizations in society. Carroll (1991) proposed a pyramid model of corporate responsibility that includes economic, legal, ethical, and philanthropic responsibilities. Later, the concept of CSR was integrated into corporate sustainability strategies and considered an important instrument for managing relationships with stakeholders (Carroll, 1999; Schaltegger & Burritt, 2018).

Stakeholder theory, developed by Freeman (1984), has had a major influence on the evolution of sustainability and corporate responsibility concepts. According to this theory, organizations should consider the interests of all stakeholders involved in their activities, including employees, customers, local communities, investors, and public authorities. This perspective contributed to the development of management models oriented toward sustainability and social responsibility.

Over the past two decades, the concept of sustainability has evolved into the ESG (Environmental, Social, Governance) framework, which represents a set of criteria used to evaluate the non-financial performance of organizations. The ESG concept has been particularly popularized in the field of responsible investment, where it is used to assess risks and opportunities associated with the sustainable performance of companies (Eccles, Ioannou, & Serafeim, 2014; Alqahtani et al., 2024; Deloitte,2025; Cek & Kalmaz, 2025). Innovation, governance, inclusion: ESG pillars powering economic growth. *Journal of Innovation and Entrepreneurship, 14*, 139.). The integration of ESG criteria into investors' decision-making processes reflects a significant shift in how corporate performance is evaluated.

The increasing importance of ESG criteria is closely linked to the development of sustainable investment and the growing interest of investors in managing non-financial risks. The study conducted by Friede, Busch, and Bassen (2015), which analyzed more than 2,000 empirical studies, shows that the majority of research identifies a positive relationship between ESG performance and corporate financial performance.

Within the ESG framework, the environmental dimension plays a central role, as it examines the impact of economic activities on natural ecosystems. This component includes indicators such as greenhouse gas emissions, energy consumption, natural resource management, waste management, and climate change mitigation strategies (Kong, Akbar, & Poulova, 2023).

Environmental challenges such as climate change, pollution, and resource depletion have increased interest in integrating ecological considerations into organizational strategies. According to Hart (1995), organizations can develop competitive advantages by adopting strategies focused on environmental protection and efficient resource use. The concept of the natural-resource-based view of the firm suggests that responsible management of natural resources can become a source of competitive advantage.

Similarly, Porter and Van der Linde (1995) argue that environmental regulations can stimulate innovation and lead to improved organizational competitiveness. This perspective, known as the "Porter Hypothesis," highlights those well-designed environmental policies can generate long-term economic benefits.

The academic literature also highlights the role of environmental management systems in improving organizational performance. The implementation of international standards such as ISO 14001 contributes to reducing environmental impacts and improving operational efficiency (Melnyk, Sroufe, & Calantone, 2003).

In recent years, research on ESG has increasingly focused on the relationship between environmental performance and corporate financial performance. Studies conducted by Clark, Feiner, and Viehs (2015) show that organizations integrating sustainability strategies into their business models can achieve superior financial performance and greater resilience to economic risks.

Furthermore, Eccles and Klimenko (2019) emphasize that sustainability has become an essential element of corporate strategy, and organizations are increasingly interested in integrating ESG criteria into decision-making processes and risk management practices.

In the context of contemporary management, the environmental component of ESG criteria has therefore become a strategic priority for organizations. The integration of environmental management practices contributes to improving resource efficiency, reducing environmental impacts, and developing sustainable business models.

Thus, the evolution from the general concept of sustainability toward ESG criteria reflects a significant transformation in the way organizations are evaluated and managed. In this process, the environmental component is gaining increasing importance, becoming a central element of management strategies and sustainable organizational performance.

3. From Sustainability to ESG: Conceptual Evolution

3.1.The Evolution of the Sustainability Concept

The concept of sustainability originates from the idea of maintaining or supporting a system over the long term. From an etymological perspective, the term derives from the English verb "to sustain," meaning to support or maintain, combined with the suffix "able," which indicates the capacity to continue over time. In this sense, sustainability refers to development that occurs within the limits of the planet's carrying capacity and available resources, without creating major imbalances in ecosystems or society. Initially, discussions about sustainability focused primarily on environmental concerns, but over time the concept expanded to include economic and social dimensions as well.

The first global concerns regarding environmental protection and the responsible use of natural resources emerged in the second half of the twentieth century. The period of accelerated industrialization following the Second World War led to significant economic growth but also generated negative environmental consequences, such as air and water pollution, deforestation, and soil degradation. In this context, the international community began to recognize the need for coordinated measures to protect the environment. A significant milestone in this direction occurred in 1972, when the United Nations Conference on the Human Environment took place in Stockholm. This conference represented the first global forum where countries discussed, in an organized manner, the relationship between economic development and environmental

protection. During the debates, it became increasingly clear that economic progress could not continue indefinitely without taking into account the natural limits of the planet.

The Stockholm Conference contributed to shaping the concept of sustainable development and opened the way for international cooperation in the field of environmental protection. During this period, numerous studies and reports also emerged, warning about the depletion of natural resources and the impact of human activities on ecosystems. Gradually, the idea developed that economic growth must be accompanied by policies designed to ensure environmental protection and the responsible use of natural resources.

The concept of sustainable development became more clearly defined during the 1980s, at a time when environmental issues had already become central topics in political and economic debates. A key moment in the evolution of this concept was the publication, in 1987, of the report entitled "Our Common Future," also known as the Brundtland Report. The document was prepared by the World Commission on Environment and Development and played a crucial role in defining and promoting the idea of sustainable development. The report introduced a definition that later became widely cited in academic and policy discussions: sustainable development is development that meets the needs of the present generation without compromising the ability of future generations to meet their own needs.

This definition introduces a fundamental element into the discussion about sustainability, namely the principle of intergenerational equity. According to this perspective, economic and social development should be pursued in a way that preserves natural resources and environmental conditions for future generations. The report also emphasized that sustainable development requires a balance between economic progress, social well-being, and environmental protection. These three dimensions are commonly considered the main pillars of sustainable development and represent the core elements of the concept.

In the years following the publication of the Brundtland Report, the international community continued to develop and strengthen the institutional and regulatory framework related to sustainability. Countries began to cooperate more closely in addressing global environmental issues such as climate change, biodiversity loss, and large-scale pollution. Over time, an international governance system gradually emerged, consisting of treaties, conventions, and legally binding agreements, as well as non-binding instruments such as declarations, resolutions, guidelines, and policy recommendations.

Another important milestone in the evolution of sustainable development was the United Nations Conference on Environment and Development, held in Rio de Janeiro in 1992. Often referred to as the "Earth Summit," this conference had a major impact on how governments and international organizations approach environmental and development challenges. Several important international documents and agreements were adopted during the summit, establishing key directions for promoting sustainable development at the global level. Among these was Agenda 21, a comprehensive action plan designed to implement sustainable development principles across various economic and social sectors.

Beginning in the 2000s, the concept of sustainability became increasingly relevant within the business sector. Companies gradually started to integrate sustainable development principles into their strategies, motivated both by ethical considerations and by economic and reputational factors. This shift contributed to the development of the concept of corporate social responsibility, which refers to the commitment of companies to address social and environmental issues beyond their traditional objective of generating profit. Over time, this approach evolved into the ESG framework, which evaluates organizations based on their environmental impact, social relationships, and governance practices.

Today, sustainability is widely regarded as a fundamental principle of global development. A major step in consolidating this concept was the adoption of the 2030 Agenda for Sustainable Development. This document was approved in 2015 by 193 member states of the United

Nations during the summit held in New York. The 2030 Agenda represents the result of a long evolution in the perception of societal development and reflects an increased global awareness of the challenges facing humanity.

The 2030 Agenda established a set of 17 Sustainable Development Goals aimed at addressing major global issues such as poverty eradication, environmental protection, quality education, reducing inequalities, and combating climate change. These goals are interconnected and aim to promote a model of development that ensures human well-being while preserving the balance of natural ecosystems.

The main stages in the evolution of the sustainability concept at the international level, from the first global initiatives on environmental protection to the adoption of the 2030 Agenda, are summarized in Figure 1.

Figure 1. The Evolution of the Sustainability Concept at the International Level

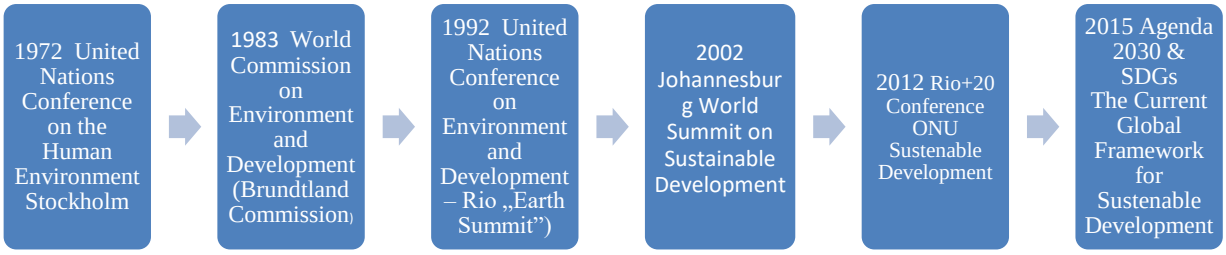
1972 United Nations Conference on the Human Environment Stockholm
1983 World Commission on Environment and Development (Brundtland Commission)
1992 United Nations Conference on Environment and Development – Rio „Earth Summit")
2002 Johannesburg World Summit on Sustainable Development
2012 Rio+20 Conference ONU Sustenable Development
2015 Agenda 2030 & SDGs The Current Global Framework for Sustenable Development

Source: own elaboration based on UN documents on sustainable development

The evolution of the concept of sustainability reflects profound changes in the way society understands the relationship between economic development, environmental protection, and social well-being. From the early environmental concerns of the 1970s to the adoption of complex global frameworks such as the 2030 Agenda, sustainability has become a central element of international policies and organizational strategies. In the context of current global challenges, including climate change, population growth, and increasing pressure on natural resources, promoting sustainable development remains one of the most important directions for ensuring a balanced and responsible future for the generations to come.

3.2.ESG a framework for assessing sustainability in the business environment

ESG is a framework for assessing the performance of companies on three distinct but interconnected dimensions. The environmental dimension includes aspects such as greenhouse gas emissions, energy consumption, waste management, impact on biodiversity and adaptation to climate change. The social dimension refers to working conditions, diversity and inclusion, respect for human rights, community involvement and stakeholder relations. The governance dimension focuses on transparency, ethics, board accountability, risk management and regulatory compliance. Integrating ESG into companies' strategies transforms sustainability principles into concrete and measurable indicators that influence investor decisions, development strategies and the reputation of organizations (KPMG, 2024). In this sense, ESG acts as an operational tool that puts global sustainability objectives into practice.

In 2015, the United Nations adopted the 2030 Agenda for Sustainable Development, which includes 17 Sustainable Development Goals and 169 associated targets. These goals represent the international standard for assessing the progress of societies in the field of sustainability and are closely linked to ESG principles. The environmental dimension of the SDGs, which includes climate action, life on land, life below water and clean energy, is directly relevant to environmental ESG indicators. The social dimension of the SDGs, which includes health and

well-being, quality education, gender equality and reducing inequalities, corresponds to the social dimension of ESG. The economic and governance objectives, such as partnerships for the goals and innovation and sustainable infrastructure, reflect corporate governance and strategic responsibility. In this way, ESG can be seen as a tool through which companies contribute to achieving the SDGs, and the implementation of ESG becomes a key factor in global progress.

Recent assessments indicate that the world is still far from achieving the 2030 Agenda. Of the 169 SDG targets, 139 could be assessed using global data from the 2015 baseline to the most recent year, supplemented by analysis by the custodian agencies. Of these targets, only 35% are making adequate progress, with 18% on track and 17% making moderate progress. In contrast, 48% of targets are making insufficient progress, including 31% with marginal gains and 17% with no progress at all. Alarmingly, 18% of targets have regressed below their 2015 baselines. This assessment highlights the urgent need for increased global efforts to get the SDGs on track. Companies that implement ESG can have a direct impact on accelerating progress by reducing negative environmental impacts, promoting social inclusion, and ensuring responsible and transparent governance.

Integrating ESG into companies' strategies can generate significant positive effects on progress towards the SDGs. Reducing emissions and protecting the environment contribute to achieving the SDG goals related to climate, life on land and life below water. Social and community initiatives support health, education, gender equality and reducing inequalities. Transparent and ethical governance practices support the achievement of goals related to partnerships, sustainable infrastructure and responsible economic development. In this context, ESG is not only a reporting tool, but also a catalyst for global progress towards sustainable development. Responsible implementation of ESG policies contributes to increasing efficiency in achieving the SDGs and reducing economic, social and environmental risks.

3.3.The link between sustainability and ESG

The link between sustainability and ESG is direct and strategic. Sustainability provides the theoretical and value framework, and ESG translates principles and objectives into measurable actions at the corporate level. The assessment of progress by 2025 shows that global efforts need to be intensified, and companies implementing ESG contribute significantly to achieving the SDGs (Figure 2). At the same time, the full integration of economic, social and environmental dimensions into strategic decisions is key to accelerating progress. ESG is the bridge between sustainability principles and tangible results under the 2030 Agenda, being an essential tool for achieving a sustainable and equitable future for the whole of society.

Figure 2: The link between the Sustainable Development Goals (SDGs) and the ESG pillars

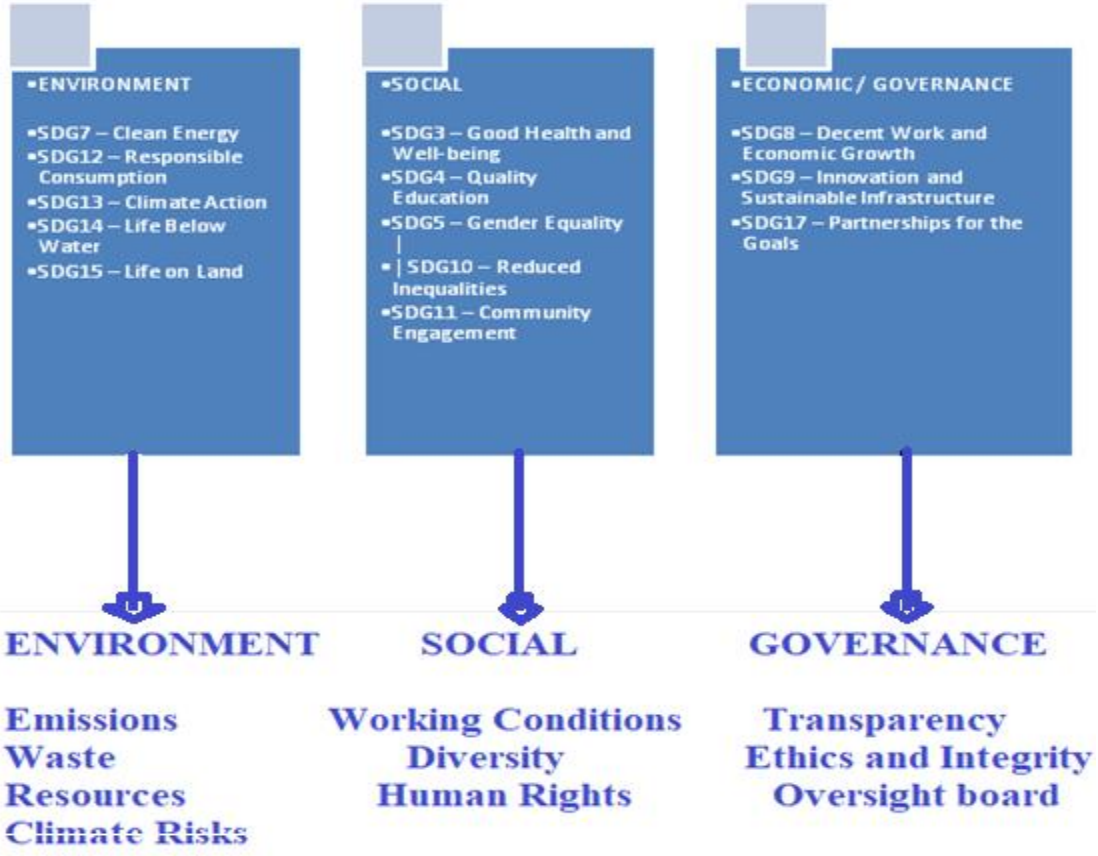

Source: own processing, based on specialized literature and UN documents on SDGs

The interdependence of sustainability, ESG principles and the Sustainable Development Goals confirms that corporate and global actions cannot be dissociated. Companies that strategically capitalize on the SDGs in their processes, products and services can simultaneously generate economic value and social progress. Although global progress towards the SDGs is still partial, organizations and investors have a decisive role to play in reducing existing deficits, managing emerging risks and stimulating innovative and responsible solutions. The 2030 horizon calls for the convergence of efforts of all relevant actors, a long-term vision and a proactive commitment to building a sustainable, equitable and resilient future.

4. The environmental component within ESG reporting

The environmental dimension is one of the constitutive pillars of the ESG concept and provides an overview of how economic entities manage their relationship with the natural environment. Against the backdrop of increasing global concerns about climate change, ecosystem degradation and pressure on natural resources, the environmental performance of companies has become increasingly relevant in assessing corporate responsibility and the degree of organizational sustainability. International reference bodies, such as the Organisation for Economic Co-operation and Development, the European Commission and the European Environment Agency, have repeatedly stressed that integrating environmental criteria into business strategies contributes to the consolidation of sustainable economic models and the proactive management of climate risks (OECD, 2024; European Commission, 2019; European Environment Agency, 2023).

Over the past few decades, sustainability has become increasingly central to the business community, fuelled by increasing pressure from institutional investors, regulators and civil society. More and more companies are realizing that the way they manage the environmental impact of their operations affects not only their public image but also their long-term financial performance. Therefore, integrating environmental considerations into strategic planning is seen as a necessary condition for maintaining competitiveness and strengthening economic resilience in a global environment marked by rapid change and increasing climate uncertainty (OECD, 2023).

At the European Union level, environmental and sustainability policies are supported by a broad set of legislative and strategic initiatives, designed to accelerate the transition to a low-emission economy. The reference instrument in this regard is the European Green Deal, which sets as a central objective the transformation of the European economy into a climate-neutral economy by 2050 (European Commission, 2019). This strategic vision aims to substantially reduce greenhouse gas emissions, expand the share of energy from renewable sources and increase energy efficiency in all sectors of the economy.

To facilitate the achievement of these targets, the European Union has built a rigorous legal framework that imposes extensive reporting obligations on companies on the environmental impact of their activities. A central mechanism in this regulatory architecture is the Corporate Sustainability Reporting Directive, which requires organizations to provide comprehensive information on sustainability risks and opportunities (European Commission, 2023). The Directive establishes uniform reporting standards, known as the European Sustainability Reporting Standards, which aim to increase transparency and make information on companies' environmental performance more compatible.

Another reference tool for classifying sustainable economic activities is the EU Taxonomy for Sustainable Activities. It precisely delineates the criteria on the basis of which an economic activity can be considered as making a significant contribution to the Union's environmental objectives, including climate change mitigation and adaptation, responsible management of water resources and biodiversity conservation (European Commission, 2020). The taxonomy facilitates the orientation of capital flows towards projects aligned with the green transition, providing investors with a useful tool for assessing the sustainability of the activities financed.

Reports by the European Environment Agency highlight that climate change represents one of the most pressing challenges for European economies and the integrity of natural ecosystems. Rising global average temperatures, retreating glaciers, rising sea levels and increasing extreme weather events pose significant risks to critical infrastructure, agricultural sectors and supply chains (European Environment Agency, 2023). In these circumstances, companies are increasingly urged to develop climate adaptation strategies and systematically reduce the ecological footprint of their operations.

A complementary aspect of the environmental dimension of ESG is the rational use of natural resources. Responsible management of water, energy and raw materials is an essential condition for the long-term viability of the global economy. Organizations are encouraged to adopt the principles of the circular economy, which promotes the reuse of materials, recycling and waste minimization (OECD, 2023). The circular approach reduces the pressure on finite resources and contributes to reducing the ecological footprint, while opening the way to new business models with high innovative potential.

The literature also shows that environmental performance has an increasingly consistent influence on investment decisions and on the dynamics of financial markets. Research indicates that organizations that implement sustainable practices and adopt technologies with low environmental impact can obtain considerable competitive advantages, resulting in reduced operational costs, strengthened corporate reputation and preferential access to sustainable financing (Rusu et al., 2024; Friede, Busch & Bassen, 2015). In this context, the inclusion of

environmental indicators in corporate strategies becomes an indispensable factor for creating value over extended time horizons.

Climate change is one of the most serious threats to global economic and financial stability. Both the physical effects of extreme weather events and the pressures generated by adapting to new policy frameworks, innovative technologies and legal regulations require the design of a just, sustainable and resilient transition. Achieving this objective requires the mobilization of considerable financial resources, both from the public and private sectors, in order to achieve climate neutrality by 2050 and to reduce greenhouse gas emissions by at least 55% by 2030. In this process, capitalizing on the complementarities between Sustainable Development Goal 13, which refers to climate action, and the other SDGs becomes a fundamental condition for maximizing positive effects and guaranteeing long-term sustainability.

Investors who integrate ESG criteria into their decision-making process are called upon to look beyond the immediate profitability of their portfolios, assuming the role of universal owners of the global economy. This involves systematically assessing how ESG risks can influence the value of assets, but also the effects that investment decisions have on society as a whole. Aligning investment strategies with the SDG framework and ESG good practices is not limited to risk management, but becomes an active vector of social progress and the generation of a positive, measurable impact in real terms (Paužuolienė J. & Derkach V., 2024). In summary, the environmental component of ESG plays a leading role in promoting sustainability and reducing economic impact on nature. The European legislative framework, combined with international commitments, guides companies towards more responsible practices in resource management and carbon emission control. Integrating environmental criteria into organizations' strategic processes increases transparency, improves risk management capacity and supports the transition to more balanced and sustainable economic models.

5. Environmental indicators used in ESG reporting

Environmental indicators are basic tools for assessing the sustainable performance of companies and for tracking the effects that economic activities produce on the environment. In the context of ESG reporting, these indicators allow measuring and communicating how entities manage natural resources, limit harmful emissions and contribute to the preservation of ecosystems. International reference organizations, such as the Organization for Economic Co-operation and Development and the European Environment Agency, have highlighted the need to adopt internationally harmonized indicators, which would ensure the comparability of data on the environmental performance of organizations (OECD, 2024; European Environment Agency, 2023).

Among the indicators with the widest impact are greenhouse gas emissions, which quantify the volume of carbon dioxide and other pollutants produced by companies' operations, recognized as a determining factor in accelerating climate change. Companies are required or encouraged to highlight both direct and indirect emissions associated with the value chain, as well as the concrete actions taken to reduce them. Limiting carbon emissions is found as a central objective in both European climate policies and corporate sustainability strategies (European Commission, 2021).

Energy consumption is another benchmark, reflecting the efficiency with which organizations use energy resources in their operational processes. Companies are encouraged to migrate to renewable sources and implement technical solutions with higher energy efficiency, in order to reduce their environmental impact. At the same time, monitoring energy consumption opens up prospects for optimizing internal processes and reducing operational costs (OECD, 2023).

Water consumption is an increasingly important environmental indicator. Excessive exploitation of water resources can negatively affect the balance of ecosystems and the well-being of local communities, especially in areas vulnerable to water stress. Therefore, companies are encouraged to monitor water use and adopt efficient solutions, such as closed water circuits or water-saving technologies, to reduce the pressure on this vital resource (European Environment Agency, 2023).

Waste management is another significant area of environmental reporting. Indicators used in this area include the total volume of waste generated, the recycling rate and the disposal methods adopted. Reducing waste production and increasing recycling practices are essential for both environmental protection and the advancement of the circular economy (OECD, 2023).

A particularly relevant indicator is the one relating to the impact on biodiversity, which illustrates the effects that economic activities have on natural ecosystems, flora and fauna. Companies are encouraged to systematically assess the consequences of their operations on biodiversity and to implement active measures to protect natural habitats, thus contributing to the preservation of natural capital (European Commission, 2020).

To assess the environmental performance of companies in ESG reporting, a series of specific indicators are used that reflect the impact of economic activities on the environment. These indicators (Table 1) allow monitoring of greenhouse gas emissions, consumption of natural resources and waste management, providing a detailed picture of the environmental performance of organizations. The use of standardized indicators facilitates the comparison of performance between companies and contributes to increasing transparency in sustainability reporting (OECD, 2024; European Commission, 2023).

Table 1: Environmental indicators used in ESG reporting

No.	Environmental ESG Indicator	Interpretation
1	Total Greenhouse Gas Emissions	Total amount of CO_2 and other greenhouse gas emissions generated by the company's activity
2	Scope 1 Emissions	Direct emissions generated by sources controlled by the company
3	Scope 2 Emissions	Indirect emissions resulting from the consumption of electricity or heat
4	Scope 3 Emissions	Indirect emissions from the supply chain and use of products
5	Total Energy Consumption	Total amount of energy used in operational processes
6	Renewable Energy Share	Share of energy from renewable sources in total consumption
7	Energy Intensity	Ratio between energy consumption and the company's production or revenue
8	Total Water Consumption	Total volume of water used in operational processes
9	Water Consumption Intensity	Ratio between water consumption and production level
10	Total Waste Generation	Total volume of waste produced by the company
11	Waste Recycling Rate	Percentage of recycled waste out of total waste generated
12	Hazardous Waste	Amount of waste classified as hazardous
13	Air Pollutant Emissions	Level of emissions of pollutants such as NOx or SO_2
14	Use of Natural Resources	Amount of raw materials used in production processes
15	Impact on Biodiversity	Assessment of the impact of activities on ecosystems and natural habitats
16	Affected Land Area	Surface of land used or modified by the company's activity
17	Investments in Green Technologies	Value of investments in technologies to reduce the impact on environment
18	Carbon Intensity	Amount of CO_2 emissions relative to revenue or production
19	Consumption of Recycled Materials	Proportion of recycled materials used in production
20	Circular Economy Indicators	Measures regarding resource reuse and waste reduction

Source: European Commission (2023, OECD (2023), OECD (2023), European Environment Agency (2023), OECD (2024)

The importance of using specific indicators, such as greenhouse gas emissions, energy consumption, water use or waste management, is highlighted by the fact that companies can quantify and evaluate their environmental performance. This rigorous measurement allows not only to identify risks, but also to establish clear objectives to reduce negative environmental impacts. Without these indicators, sustainability would remain an abstract concept, difficult to translate into practice.

Environmental reporting also contributes to increasing transparency and corporate responsibility. Investors, regulators and consumers are increasingly interested in how companies manage their environmental impact. By publishing relevant data, organizations demonstrate their commitment to responsible practices and strengthen their credibility in the market (Zairis, Liargovas & Apostolopoulos, 2024). At the same time, the lack of transparency can generate significant reputational risks and affect stakeholder trust.

Another essential aspect is the direct link between environmental performance and financial performance, although, in the past, investments in environmental protection were perceived as costly, today they are recognized as opportunities for efficiency and innovation. Reducing resource consumption, optimizing processes and adopting green technologies lead, in the long term, to lower operational costs and increase competitiveness. Thus, integrating the

environmental dimension into the ESG strategy contributes not only to protecting the environment, but also to creating economic value.

In conclusion, environmental indicators are indispensable tools for assessing the sustainable performance of organizations and for tracking progress towards reducing environmental impact. The use of standardized and internationally comparable indicators contributes to increasing the transparency of reporting, facilitating the comparison of environmental performance between companies and supporting the decision-making process of investors and other stakeholders in promoting a responsible economic model.

6. Conclusions

The environmental dimension also plays a crucial role in aligning companies with global sustainability objectives, in particular the Sustainable Development Goals (SDGs). Many of these objectives, such as climate action, responsible consumption and production or the protection of terrestrial and aquatic ecosystems, are directly linked to the environmental performance of organizations. Through ESG reporting, companies can demonstrate their concrete contribution to achieving these objectives and highlight the positive impact generated by their activities.

International and European regulations also are placing increasing importance on environmental reporting. Initiatives such as the EU taxonomy or the sustainability reporting directives impose clear standards and strict requirements for the disclosure of environmental information. In this context, companies that integrate these requirements into their internal processes early on gain a competitive advantage and reduce the risk of non-compliance.
Another important argument in favor of the environmental dimension is its ability to stimulate innovation. The pressure to reduce environmental impact is driving organizations to develop more sustainable products and services, adopt circular business models and invest in clean technologies. This transformation not only responds to current market demands, but also helps prepare companies for the future.

Last but not least, the environmental component has a significant impact on the relationship between companies and society. Consumers are increasingly aware of the ecological impact of the products they purchase and prefer brands that demonstrate environmental responsibility. In this sense, ESG reporting becomes a strategic communication tool, through which organizations can highlight their efforts and build trusting relationships with the public.

The environmental dimension is a central element of ESG reporting, playing an essential role in transforming sustainability principles into concrete and measurable actions. By monitoring environmental impact, increasing transparency, stimulating innovation and aligning with global objectives, it significantly contributes to achieving a sustainable development model. In the current context, in which environmental pressures are increasingly intense, the deep integration of the environmental dimension into corporate strategies is not only a responsibility, but also an opportunity to build a more sustainable future.

BIBLIOGRAPHY:

1. Alqahtani, F., et al. (2024). Evaluating the role of ESG pillars in sustainable growth and firm performance: Panel evidence from GCC countries. *Sustainability, 18*(5), 2475.
2. Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility. *Business Horizons, 34*(4), 39–48.
3. Carroll, A. B. (1999). Corporate social responsibility: Evolution of a definitional construct. *Business & Society, 38*(3), 268–295.
4. Cek, K., & Kalmaz, D. B. (2025). Innovation, governance, inclusion: ESG pillars powering economic growth. *Journal of Innovation and Entrepreneurship, 14*, 139.
5. Clark, G. L., Feiner, A., & Viehs, M. (2015). *From the stockholder to the stakeholder: How sustainability can drive financial outperformance*. University of Oxford.
6. Deloitte. (2025). *Connecting the dots: ESG and Finance. Auditor's Perspective on the European Sustainability Reporting Standards (ESRS) Reports in Central Europe*. Deloitte.
7. Eccles, R. G., & Klimenko, S. (2019). The investor revolution. *Harvard Business Review, 97*(3), 106–116.
8. Eccles, R. G., Ioannou, I., & Serafeim, G. (2014). The impact of corporate sustainability on organizational processes and performance. *Management Science, 60*(11), 2835–2857.
9. Elkington, J. (1997). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business*. Capstone.
10. European Commission (2019)
11. European Commission (2020)
12. European Commission (2021)
13. European Commission (2023)
14. European Environment Agency (2023)
15. Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Pitman.
16. Friede, G., Busch, T., & Bassen, A. (2015). ESG and financial performance. *Journal of Sustainable Finance & Investment, 5*(4), 210–233.
17. Hart, S. L. (1995). A natural-resource-based view of the firm. *Academy of Management Review, 20*(4), 986–1014.
18. Kong, L., Akbar, M., & Poulova, P. (2023). The role of environment, social, and governance performance in shaping corporate current and future value: The case of global tech leaders. *Sustainability, 15*(17), 13114.
19. KPMG. (2024). ESG and sustainability: Understanding the three ESG pillars.
20. Melnyk, S. A., Sroufe, R. P., & Calantone, R. (2003). Assessing the impact of environmental management systems. *Journal of Operations Management, 21*(3), 329–351.
21. OECD (2023)
22. OECD (2024)
23. Paužuolienė J. & Derkach V. (2024). Integrating Environmental, Social and Governance (Esg) Principles into Organisations, October 2024, Regional Formation and Development Studies, DOI: 10.15181/rfds.v44i3.2635
24. Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2011). Creating shared value. *Harvard Business Review, 89*(1–2), 62–77.
25. Porter, M. E., & Van der Linde, C. (1995). Toward a new conception of the environment–competitiveness relationship. *Journal of Economic Perspectives, 9*(4), 97–118.

26. Rusu, T. M., Odagiu, A., Pop, H., & Paulette, L. (2024). *Sustainability performance reporting*. Sustainability, 16(19), 8538. https://doi.org/10.3390/su16198538
27. Schaltegger, S., & Burritt, R. (2018). *Business cases and corporate engagement with sustainability: Differentiating Ethical Motivations,* Journal of Business Ethics, Springer, vol. 147(2), pages 241-259, January.
28. United Nations, Transforming Our World: The 2030 Agenda For Sustainable Development, A/RES/70/1,https://www.un.org/ohrlls/sites/www.un.org.ohrlls/files/2030_agenda_for_sustainable_development_web.pdf
29. World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future*. Oxford University Press.
30. Zairis, G., Liargovas, P., & Apostolopoulos, N. (2024). Sustainable finance and ESG importance: A systematic literature review and research agenda. *Sustainability, 16*(7), 2878. https://doi.org/10.3390/su16072878 .

THE MIGRATION PHENOMENON IN ROMANIA IN THE CURRENT ECONOMIC CONTEXT. EVOLUTION AND DIRECTIONS

Nicoleta Mihăilă
3rd Degree Scientific Researcher, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Romanian Academy

Abstract: *The migration landscape in Romania has undergone significant transformations in recent years, moving from a predominantly emigration country to one characterized by growing immigration flows, especially from non-European Union countries. The purpose of the paper is to develop an analysis of migration in Romania, namely the evolution of emigration and immigration during the period 2015-2024, taking into account global migration, the challenges and opportunities generated by this phenomenon, as well as proposing solutions so that Romanians who have left can return to the country. The methodology used is descriptive and empirical, by calling on various bibliographic sources, as well as quantitative, for the processing and analysis of statistical data taken from international databases (Eurostat, Migration Data Portal).*

Keywords: migrants, emigratie, imigratie, labor market, population

1. Introduction

Migration has been one of the most important social, economic and demographic processes that have marked Romania after its accession to the European Union. In the period 2015–2024, the migration phenomenon has undergone important transformations: the first stage (2015–2021) is characterized by a negative migration balance, which means that the number of people who left the country exceeded the number of those who settled in Romania, respectively the second stage (2022–2024), which marks the reversal of the trend, Romania registering a positive migration balance for three consecutive years. This evolution reflects internal economic changes, by influencing the structure of the labor market, the dynamics of the resident population, family relations and internal economic activity.

In detail, after 2015, Romania remained one of the main emigration countries within the European Union. Although the large waves of departures had begun since the 2000s, the period 2015–2019 maintained a high rate of external mobility, with the main destinations of Romanians being Italy, Spain, Germany and the United Kingdom. The years 2020 and 2021, due to the COVID-19 pandemic, were characterized by movement restrictions, economic blockages and health uncertainty, which led to a temporary reduction in international mobility. However, despite the difficulties, Romanian workers continued to be in demand in essential sectors, especially agriculture, transport and care.

The pandemic also produced temporary returns to the country, but these returns did not automatically mean a definitive reversal of migration. However, the pandemic period has changed the perception of mobility: some Romanians have begun to reevaluate the advantages of living abroad in relation to being close to family and the social costs of emigration.

After 2022, a significant change occurs in the structure of the migration phenomenon, when Romania began to record more favorable external migration balances than in the past. An important part of immigration consists of Romanian citizens returning to the country, but also of foreign citizens coming for work. In 2023, approximately two-thirds of the long-term immigrants registered in Romania were returning Romanian citizens. This change has several explanations: the increase in wages in some sectors of the Romanian economy; the internal labor shortage; the increasingly high costs of living in Western states; the development of local

economic opportunities; the return of families that had accumulated economic and social capital in the diaspora.

It should also be mentioned the notable contribution to the balance of international migration of refugees from Ukraine on Romanian territory, as a result of temporary international protection measures, as well as the presence of non-EU workers, especially from Asian countries (Nepal, India, Sri Lanka), which leads to the transformation of Romania from a predominantly labor-exporting country into a destination country for migrants.

Therefore, the purpose of the paper is to analyze migration from Romania in the period 2015-2024, the main objectives being to highlight this phenomenon in a European and global context, the effects on the labor market and the population, in general, determined by migrants (emigrants and immigrants) and several proposed measures so that their integration process produces beneficial effects on the Romanian economy and demography. The methodology used is descriptive and empirical, our main sources being especially the reports of Erst & Young Report (2026), Economic and Social Council (2025), National Statistics Institute, as well as a quantitative methodology, for the processing and analysis of data taken from international databases (Eurostat).

2. Migration in Romania in a European and global context

In Romania, international migration is a phenomenon that has produced both favorable and unfavorable effects at all levels of society: of individuals, households, local communities, but also at the national level. In the period that followed after 1989, the most important and visible effect of international migration was the decrease in the resident population and the aging of the population, by attracting in migration especially the young population, the people who are generally the most active from an economic point of view.

The impact of international migration, especially emigration, is felt especially on the labor market: as the share of the active population decreases, the pressure on the remaining population to support the elderly, dependent population increases, but it also has extensive implications on the social, health and education service systems; migration also produced changes in the evolution of demographic phenomena, especially on fertility, changes in the age and gender structure of the population and changes in family composition. Another unfavorable effect of international migration was the total or partial depopulation of some localities, so-called "emigration basins".

At European level, international migration is influenced by a combination of economic, political and social factors, either in the migrant's country of origin (push factors) or in the country of destination (pull factors). According to Eurostat statistics, in 2023, approximately 2.5 million emigrants left an EU-27 Member State. I*n 2024, the largest number of EU citizens residing in other EU Member States* were Romanian citizens (3.1 million or 23.3% of all EU citizens residing in another EU country), followed by Italian citizens (1.5 million or 11.5%), Polish citizens (1.5 million or 11.0%) and Portuguese citizens (976 thousand or 7.3%).

According to Eurostat, at 1 January 2024, 45.0 million people born outside the EU-27 lived in an EU Member State, while 17.9 million people were born in an EU Member State, other than the one in which they resided. Only in Luxembourg, Slovakia and Hungary the number of people born in other EU Member States was higher than the number of people born outside the EU-27. Official statistics in Romania estimate annual international migration flows based on the provisions of Regulation (EC) No 862/2007 of the European Parliament and of the Council on Community statistics on migration and international protection.

If we consider *the global context*, in recent decades global migration has increased significantly, reaching over 300 million people globally, an aspect determined by the pressures generated by the geopolitical and economic context, the armed conflicts in Africa and the

Middle East, especially the war in Syria, but also the high level of poverty in many countries in Africa, Asia and South America, pushing more and more people to emigrate.

During the period 2015-2024, the number of migrants globally increased by 22%, from 192.8 million people in 2015 to 304 million in 2024. It should be noted that a significant number of migrants in 2024 was recorded in Europe, with an estimate of approximately 94 million people, respectively an increase of 24% between 2015-2024, and most migrants came from Africa, the increase being 29% in the analyzed interval.

Table 1. Distribution of the number of migrants globally by region (millions)

region	2015	2014	Evolution (%)
America	65,1	28,7	21
Africa	22,7	29,2	29
Europe	75,7	94,1	24
Asia	78,3	92,2	18
Oceania	8,2	9.9	21

Source: processing according to data provided by migrationdataportal.org

3. Economic effects of migration. The labor market in Romania during the period 2015-2024

Romania is currently facing a structural labour force crisis, driven not only by massive emigration and demographic decline, but also by one of the lowest labour market participation rates in the EU, as well as by pronounced regional disparities, as most job vacancies are concentrated in large cities and certain regions. In this context, *non-EU workers have become essential for maintaining the functionality of the labour market and for covering the increasing shortage of personnel in key economic sectors and professions*. According to Eurostat (2024), on 1 January 2024, over 370,000 foreign-born people (1.9% of the population) lived in Romania, some of whom have Romanian citizenship; around 217,600 came from other EU Member States (1.1%). This distribution is part of the wider European trend, where people born outside the EU, regardless of current citizenship, represent around 6.4% of the total population of the Union.

Between 2015 and 2024, the unemployment rate registered an accelerated decline among EU27 citizens compared to Romania, a notable aspect being in 2020, amid the COVID-19 pandemic, when all three categories of people (EU citizens, non-EU citizens and Romania) registered an increase in unemployment. However, the impact was stronger among non-EU citizens, with lockdown policies affecting mainly sectors involving unskilled labor or with low specialization requirements. In such sectors, non-EU citizens are frequently employed, and this evolution highlights the structural vulnerability of migrants to crises.

Romania is currently running active recruitment campaigns for workers from non-EU countries, especially for economic sectors such as hospitality, agriculture and construction, where the need for personnel is high and ongoing. Given the low unemployment rate, below 5%, according to Eurostat data, demographic aging and persistent difficulties in covering personnel needs, the Romanian labor market has reached the point where non-EU citizens register a slightly higher employment rate than Romanian citizens. This trend shows the importance of migration in supporting economic growth and maintaining the competitiveness of companies in Romania, but especially that migration to Romania is targeted and focused on attracting potential workers and their immediate integration into the workforce.

Next, we detail the two processes that characterize migration, *namely emigration and immigration from Romania, in the period 2015-2024.* As mentioned above, emigration predominated in the period 2015-2021, and immigration in the years 2022-2024.

Emigration has become one of the defining phenomena of post-communist Romania and has profoundly reshaped society, the economy and local communities. Millions of Romanians have chosen to emigrate, which has had both negative and some positive impacts. Over the years, the number of temporary emigrants in Romania has fluctuated, but has remained consistently high. Between 2015-2024, on average, the annual number of emigrants was 217,031, and the total number was approximately 2.17 million people.

During this period, *temporary emigration* had a pronounced profile of a young population, people aged up to 39 years constantly represented over 60% of the total number of temporary emigrants. The effect of this phenomenon was and still is reflected in the country's most important human capital, by losing pupils, students, young professionals and specialists in full training or in the process of professional maturity, a trend that affects the business environment by the fact that in Romania there is a loss of capabilities and a dangerous phenomenon of *"brain drain"*. Companies are facing difficulties in recruiting qualified personnel, human resource costs are increasing, and some projects or investments are being postponed or scaled back due to a lack of people.

In high-value-added industries such as tech, professional services or engineering, the loss of young specialists reduces competitiveness, creativity and innovation, and in the operational, manufacturing or construction sectors the labor shortage pushes companies to either import workers or automate company processes in an accelerated manner. All regions of Romania have been affected by the emigration phenomenon, but the most affected region is the North-East region with the highest share of emigrants, followed by the South development region. The North-East development region is even more affected by the loss of qualified people as there is internal migration to large centers such as Bucharest and Cluj.

Even though the negative effects of emigration are significant, this phenomenon also generates important benefits, including *remittances*, which supported consumption, household investments and even entrepreneurial initiatives, in 2024, their level reaching approximately 9.5 billion USD (67% more than the level of foreign direct investments, which amounted to 5.7 billion USD), according to migrationdataportal.org data.

Regarding **immigration**, *it has increased since 2022*, when companies began hiring labor from different areas of the world, especially from Asia, in order to cover personnel shortages in sectors such as construction, HoReCa, production or logistics. Between 2015 and 2024, the number of temporary immigrants in Romania registered an oscillating trend, and the last three years have recorded sharp increases, in 2024 there were 153,743 more immigrants than in 2015.

Figure 1. Evolution of the number of migrants in the period 2015-2024 in Romania (number of persons)

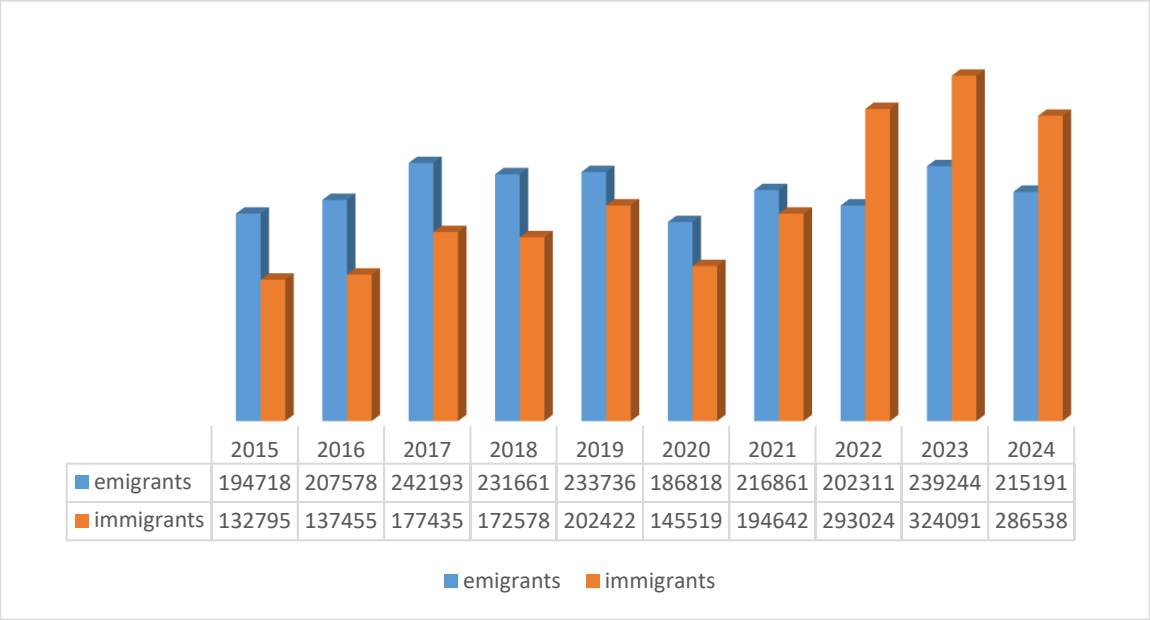

Source: National Institute of Statistics, processing based on Tempo online data

The analysis of the *difference between the number of emigrants and temporary immigrants in the period 2015–2024 indicates a predominantly negative migration balance*; until 2021, the balance constantly showed a higher volume of departures than arrivals, which put great pressure on the labor market and the active demographic balance.

Figure 2. Net migration in the period 2015-2024 in Romania

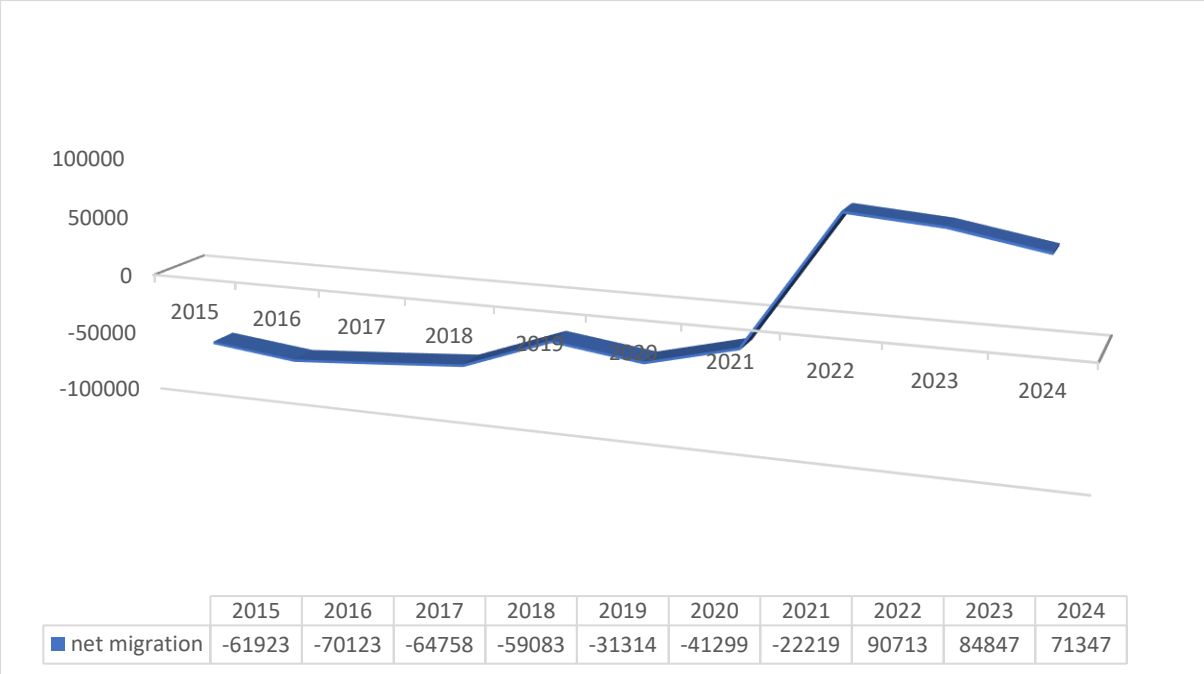

Source: National Institute of Statistics, processing based on Tempo online data

Starting with 2022, the dynamics reversed, and in the period 2022–2024, Romania recorded a positive migration balance, with more immigrants than emigrants. This change creates an opportunity to strengthen the talent base and support economic growth, but

maintaining the trend depends on the integration capacity and the long-term attractiveness of the economic environment.

According to the CES Romania report (2025), based on data provided by the General Inspectorate for Immigration, *the majority of third-country nationals who obtained residence permits* for employment in Romania in recent years come from Nepal (45,802 people), Sri Lanka (22,559), Turkey (18,150), the Republic of Moldova (15,714), India (12,995), Bangladesh (8,449), China (8,272), Syria (7,222), Egypt (5,471) and Pakistan (4,522). The other states account for approximately 61,094 people, which means a total of 136,334 non-EU citizens with residence permits issued for employment purposes.

The structure of permits by purpose of stay confirms that the labor market is the main driver of immigration: 64% of permits are for employment, followed by family reunification (16%), studies (9%), permanent residence (9%), international protection (2%) and other purposes (1%). This distribution highlights a growing dependence on external labor and highlights the need for companies to strengthen recruitment, integration and retention processes for non-EU employees.

Also, according to the data of the aforementioned report, most migrants employed in the period 2019-2025 are in *construction*, in this field, the number increasing from 9,853 employees in 2019 to 41,518 employees in 2025, respectively an increase of approximately 321%. Other sectors where migrant employees predominate are the *manufacturing industry*, which advanced from 10,815 to 38,700 employees, equivalent to an increase of 258%, *trade*, which rose from 10,159 to 25,965 employees, namely an expansion of 155%. In the *services sector, hospitality i*ncreases from 6,066 to 28,559, an increase of 371%, and *administrative and support services* from 2,255 to 18,669, which represents a spectacular increase of 728%, the largest of all sectors analyzed. It is worth noting that *HoReCa* is the sector with the highest share of Non-EU employees, reaching 13% (27,948 workers out of 222,871 employees).

We bring into discussion **the conflict in Ukraine**, which has accelerated migration, with flows directed towards neighboring countries. The European Union has provided support measures for displaced persons from Ukraine and activated the Temporary Protection Directive, providing accelerated access to the right of residence, services and the labor market. In July 2025, the European Council approved the extension of the Temporary Protection Directive (TPD) until 4 March 2027, ensuring that Ukrainian citizens remain entitled to reside and work in the EU. The Directive provides Ukrainian citizens affected by the conflict with protection and access to rights in the EU, including the right to reside, access to the labour market, housing, social assistance and healthcare. This latest extension does not change the March 2022 decision on the categories of persons eligible for protection. In addition, the European Council and the European Commission encouraged Member States to develop sustainable solutions in key areas, such as transition to other forms of legal residence, supporting voluntary return and strengthening ongoing integration initiatives.

According to data available for November 2023 at the European level (European Council), over 4 million Ukrainians benefited from this mechanism at the EU level, with 144,295 beneficiaries registered in Romania. Specifically, *Romania hosted approximately 3.4% of the total*, which suggests that, for a significant part of the refugees, the country functioned mainly as an entry and transit point to stronger European economies.

Another category of immigrants belongs to **Digital Nomads**, *namely highly qualified professionals, trained by the digital economy and the maturation of remote work*. According to data from the E&Y report (2026), the wave of digital nomads has been adopted by Estonia, Portugal and Croatia since 2020, and in *the Czech Republic, the Key and Research Staff program* simplifies the entire process of obtaining visas and residence permits for foreign experts in management or research roles. The authorities significantly reduce processing times and provide fast access to permits for their family members, facilitating an efficient transition

into the new professional environment. Also *in the Czech Republic, the Digital Nomad initiative* attracts IT professionals and freelancers who can work remotely from the country, benefiting from a special visa valid for up to one year. This approach strengthens the Czech Republic's position as a modern destination for dynamic and mobile talent.

In *Poland, the Poland.Business Harbour program* has become a strategic relocation tool for IT specialists, startups and technology companies. The program offers comprehensive support for obtaining visas, socio-economic integration and rapid connection to the local business ecosystem, which reduces entry barriers for investors and professionals.

Romania officially introduced the "digital nomad" category through Law no. 22/2022, which amends GEO no. 194/2002 on the regime of foreigners, and thus created the legal framework for a dedicated visa program. This mechanism allows professionals working remotely for companies abroad to temporarily reside and work in Romania, providing an important basis for attracting international talent and stimulating local consumption.

4. Policy measures to encourage internal migration in Romania

Recent transformations in the dynamics of third-country migration to Romania indicate a fundamental change in the country's position on the European migration map. *Romania is moving from a negative migration model, characterized by emigration, to a stage in which immigration becomes a coherent and growing process,* essential for balancing the labor market and supporting economic growth. This evolution is determined both by internal demographic changes leading to a structural labor shortage, and by the policy and economic conditions that make Romania an accessible and competitive destination for migrants, especially from South and Southeast Asia.

The implementation of legislation in the field of migration and protection of individuals in non-EU countries reflects a degree of formal alignment with European standards, but bureaucratic processing, inconsistency in the application of regulations and fragmentation of responsibilities between public institutions significantly affect the practical effectiveness of the legal framework, which implies difficulties for migrants in accessing rights and services, while increasing the risk of exploitation and inequity.

The contribution of migrants to the labor market is manifested by covering a structural and quantitative labor shortage, employment stability, increasing economic performance and supporting public finances through direct fiscal contributions. At the operational level, employers appreciate both the seriousness and adaptability of migrants, as well as the managerial benefits generated by the predictability and coherence of the mass of migrant employees.

In the coordination of the migration process, substantial reforms are needed, namely the *digitalization of procedures, increasing institutional capacity, simplifying and standardizing processes, strengthening protection and prevention mechanisms against exploitation*. Efficient coordination, with a clear strategic direction and the active involvement of all parties, is essential for adapting to the challenges and increased potential of labor migration in Romania. The integration process of migrants from third countries in Romania does not only involve legislative and economic aspects, but also requires a paradigm shift at the community and institutional level.

It should be recalled that Romania has adopted a series of political and strategic measures to manage and encourage migration, especially labor migration, taking into account demographic and economic needs. The main directions are found in the *National Strategy on Immigration (SNI),* developed by the General Secretariat of the Government and the Ministry of Internal Affairs, the main political measures and strategic directions aiming at:

- *Liberalization and simplification of employment procedures*: current policies focus on facilitating access to the labor market for third-country nationals, reducing bureaucracy

for obtaining work permits and long-stay visas.

- *Increasing annual quotas*: the Government periodically increases the number of work permits for foreign workers (including permanent, seconded, seasonal workers) to cover the labor shortage in key sectors such as construction, HoReCa and transport.
- *Immigrant integration measures*: these include Romanian language learning programs, cultural counseling and information, implemented through projects co-financed by European funds (Asylum, Migration and Integration Fund).
- *Encouraging return migration*: programs dedicated to reconnecting with the diaspora, facilitating the social and economic reinsertion of Romanian citizens who wish to return to the country.
- *Implementing the EU Pact on Migration and Asylum*: Romania aligns its policies with the new European norms, which emphasize solidarity between member states and efficient management of external borders.
- *International partnerships*: Developing partnerships with countries of origin to manage migration flows and attract talent.

For 2025, Romania's migration policies continue to focus on attracting foreign labor to cover the personnel shortage, while managing border security in the context of integration into the Schengen Area.

We consider necessary to mention in this regard the *case of Poland*, which, thanks to the sustained pace of economic growth, has managed to bring back tens of thousands of citizens who had left to work in more developed economies. The Polish government has implemented a series of measures aimed at encouraging their return, including: financial support, housing assistance, subsidies to cover real estate needs, access to publicly funded healthcare services for 90 days, as well as professional activation programs and employment support, among others.

In addition, through the "Polish Returns Programme", the Polish National Agency for Academic Exchange (NAWA) facilitates the return of exceptional Polish researchers to the country, offering them employment opportunities in universities, scientific institutes and research centers. The program creates optimal conditions for carrying out research or development activities at international standards, financing both the salaries of repatriated researchers and the costs necessary to form project teams.

In order to encourage the return of people who have left, we believe that it is necessary for both Romanian companies and public institutions to act proactively through reintegration programs, opening up to flexible roles such as part-time programs, projects, mentoring, know-how transfer and upskilling paths that can quickly capitalize on the contribution of these people.

Currently, given the increasing number of workers from outside the EU, the Romanian Government is preparing a legislative change that regulates in detail the registration of companies that employ foreigners, as well as the authorization, operation, obligations and control of agencies for the placement of foreigners on the Romanian labor market. The act introduces a unitary, modern and digitalized legislative framework, *through the WorkinRomania.Gov.ro platform*, establishes strict conditions for employers and agencies, verification procedures, electronic registers, obligations regarding the protection of foreign workers, sanctions and mechanisms for preventing exploitation or trafficking in persons. At the same time, the ordinance amends and supplements the existing legislation regarding the regime of foreigners, work visas and the Labor Code, with the objective of covering the labor shortage, increasing transparency and protecting both employers and foreign workers.

5. Conclusions

The migration landscape in Romania has undergone significant transformations in recent years, moving from a predominantly emigration country to one characterized by increasing

immigration flows, especially from non-European Union countries; between 2022 and 2024, according to Eurostat data, immigration brought almost 200,000 additional inhabitants, of which approximately two-thirds of the immigrants are Romanians returning home, and the rest come mainly from Nepal, Turkey, Sri Lanka, the Republic of Moldova and India.

Migration is an essential factor influencing economies, supply chains, access to talent and business productivity. Globally, population mobility is increasing, driven by both the uncertain geopolitical context and economic differences. In the European Union, these developments are amplified by the aging population and the labor shortage. In recent decades, global migration has grown at an accelerated pace, reaching over 300 million people globally, with 48% of migrants being women and approximately 13% being children.

In the last 20 years, Romania's population has decreased by approximately 2.3 million people, which means a reduction of approximately 11% of the resident population between 2005 and 2025. In reality, there is a strong possibility that the number of residents is lower, given that many of the Romanians who have gone abroad have an uncertain status. According to INS data, the strongest annual decline in the number of residents was recorded in 2008, one year after joining the European Union and during a period of global economic crisis, when almost 500,000 Romanians emigrated to countries such as Spain, Italy, Germany or France, these being the main work and relocation destinations within the EU.

Migration governance in Romania is shaped by a dual normative architecture: the binding EU acquis and the domestic legal framework implemented by national authorities, such as the Ministry of Internal Affairs (MAI) through the IGI. As an EU member state since 2007 and participant in the Schengen Information System, Romania’s migration and asylum legislation is predominantly aligned with European directives and regulations, although some gaps persist, in terms of effectiveness of implementation, procedural guarantees and access to rights.

In order to facilitate the integration process of immigrants, it is necessary to create a clear and comprehensive national integration strategy that specifically addresses the needs of migrants from third countries, simplify and digitalize migration procedures and residence processes, addressing the concerns expressed by recruiters and employers regarding bureaucratic delays and long waiting periods for work permits and visas. It is also recommended to simplify the processes of recognition of qualifications, increase funding allocations and expand the availability of free or accessible Romanian language vocational courses, adapted to the varied curriculum and language proficiency levels of migrants, reduce bureaucratic obstacles related to residence permits and work permits is essential, this includes transparency of procedures, digitalization of applications (including the use of electronic signatures) and standardization of processing times to ensure predictability and efficient planning for both migrants and employers.

Other measures include providing additional resources to local authorities and NGOs for interpretation services, cultural mediation and social activities to facilitate the inclusion of migrants and dialogue with host communities, or reforming the recruitment agency system to increase accountability and efficiency, inspired by the Philippine model, where agencies are officially accredited by the state with strict regulations, reducing the risks of abuse. Employers are calling for the removal of the requirement for recruitment agencies to have one year of experience in the specific field for which they recruit, allowing them to apply directly for labor import through digital portals, which could halve administrative burdens and limit informal work.

BIBLIOGRAPHY:

1. European Council, https://www.consilium.europa.eu/ro/infographics/ukraine-refugees-eu/
2. European Commission, 2025, Romania: Exploratory study on labour immigration. https://home-affairs.ec.europa.eu/whats-new/publications/romania-exploratory-study-labour-immigration_en
3. European Commission, Joint Research Centre, Ueffing, P., Zubeldia Razquin, M., Natale, F., 2025, The Role of Migration and Fertility for the Future Size of the EU's Population, Publications Office of the European Union, Luxembourg
4. EY Romania, 2026, Migration at the crossroads: The evolution of emigration and immigration in Romania within the global system
5. Global migration data: https://www.migrationdataportal.org/
6. Government of Romania, 2021, Government Decision no. 884/2021 on the development of the National Immigration Strategy 2025–2028. Official Gazette of Romania. https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/245959
7. General Inspectorate for Immigration (IGI), 2023, Annual Report on Immigration in Romania 2023. https://igi.mai.gov.ro/en/category/diverseen/migration/
8. International Organization for Migration (IOM), 2025, World migration report 2024. Geneva, International Organization for Migration, https://worldmigrationreport.iom.int/
9. Ministry of Internal Affairs (MAI), 2023, Migration and Asylum Policy Framework in Romania. Bucharest
10. Mîndrican, I. M., 2024, Research on the evolution of migration in Romania after 1989. Eastern European Migration Review, 3(1), https://store.ectap.ro/articole/1649.pdf
11. Mîndoiu, C, Pasniciuc, I., 2021, Romania: To attract digital nomads – how will it work?, International Tax Review
12. National Institute of Statistics (INS), 2025, Social trends
13. Porumbescu, A., Coșciug, A., Mihaiu, S., 2025, Migration of third-country nationals Romania: Integration into the labour market and the risks of labour exploitation, Economic and Social Council (CES)

ARCHITECTURE AND ELEMENTS OF TRADITIONAL AND CHRISTIAN SYMBOLISM IN THE ROMANIAN VILLAGE

Ion Tiţa-Nicolescu
3rd Degree Scientific Researcher, PhD, Golești Viticulture and Fruit Growing Museum

Abstract: *The simple man, the Romanian peasant, built his household like a place of worship, in total harmony with nature, because he related only to nature and divinity, there being no other standards. The traditional Romanian village knows and uses for apotropaic, propitiatory and augural purposes a varied range of meanings and symbols. These are found in the daily gestures of man at the beginning and end of the day, in the rituals and ceremonies throughout the year, in traditional clothing, in traditional dances and choirs, carols and, practically, in anything related to the idea of divinity or the supernatural. From the construction of the house and the entire household ensemble to wedding orations, from baptism and wedding customs to funeral ones, there is a well-determined series of physical and verbal expressions with magical significance in which the supernatural represented in the Romanian village is attempted to be improved through various mythical representations.*

Keywords*: archaic village, traditional architecture, symbols, Christianity, Romanian ethnographic areas, ethnology*

Satul românesc tradițional cunoaște și folosește cu scop apotropaic, propițiator și augural o gamă variată de semnificații și simboluri. Acestea se regăsesc în gesturile cotidiene ale omului de la începutul și sfârșitul zilei, în ritualurile și ceremoniile de peste an, în vestimentația tradițională, în horele și dansurile tradiționale, colinde și, practic, în orice are legătură cu ideea de divinitate sau supranatural[1]. De la modul de construcție al casei și al întregului ansamblu gospodăresc și până la orațiile de nuntă, de la obiceiurile de botez și nuntă până la cele de înmormântare, există o serie bine determinată de exprimări fizice și verbale cu semnificație magică în care se încearcă îmbunarea supranaturalului reprezentat în satul românesc prin diverse reprezentări mitice.

În arhitectura vernaculară românească, în speță din nordul Munteniei cu preponderență cea din zonele etnografice ale Argeșului și Mușcelului, se regăsesc o serie de elemente cu rol apotropaic. Înainte de toate trebuie precizat că forma caselor era indisolubil legată de modul de organizare al satului, iar acesta, la rândul lui, de ocupația principală a locuitorilor săi. Existau sate tradiționale de câmpie formate, în special din agricultori, de deal, în care populația era preponderent formată din pomicultori și crescători de animale și cele de munte unde ocupația de bază era păstoritul. În plus, pentru înțelegerea și interpretarea pertinentă a unor elemente simbolice se impune cunoașterea temeinică a comunității, mai exact a aspectelor religioase care îi caracterizează existența, a ocupației de bază și nu în ultimul rând a zonei de relief în care viețuiește[2]. Forma de relief este cu atât mai importantă cu cât este vorba de climatul care impune arhitectura. În zona de șes casele au acoperișurile cu deschidere largă, în unghi obtuz, cu scopul de a lăsa vântul să treacă peste ele, iar la deal și la munte unde precipitațiile sunt mai bogate iarna, acoperișurile erau ascuțite pentru a nu permite zăpezii să se acumuleze și astfel să pună în pericol structura de rezistență a construcției. Clasificarea așezărilor rurale românești sunt multiple și fac, încă, obiectul polemicilor între geografi și etnografi; acestea pot fi sate adunate, răsfirate sau risipite, iar forma lor poate diferi în funcție de relief și, implicit, de

[1] Ernest Bernea, *Cadre fundamentale ale gândirii populare românești. Contribuții la reprezentarea spațiului, timpului și cauzalității,* Editura Predania, București, 2022, pp. 61-85.
[2] Vintilă Mihăilescu, *O hartă a așezărilor rurale în România*, (B.S.R.G.), tom. LIII, 1934, pp. 361-372.

poziționarea pe care o au. Pot fi mai multe tipuri de sate la munte (cele de pe vârfuri diferă de cele de pe terase), în zona colinară (rotunde, poligonale, alungite, la fel ca cele de la munte) sau cele din zona de șes (câmpie, deltă, litoral), cu structură aparte în funcție de mai mulți factori (râuri, lacuri, drumuri comerciale, expunere la vânt etc.)[3]. Un alt aspect important în ceea ce privește forma unui sat îl reprezenta ocupația principală a locuitorilor, pentru că în funcție de aceasta se configura modul de grupare a gospodăriilor, spațiul dintre acestea, lungimea și lățimea ulițelor și, evident, delimitarea și mărimea proprietăților[4] .

Mai mult decât atât putem observa chiar în erijarea marilor construcții ecleziale, și nu numai, din Europa în care arhitectura gotică, dezvoltată în nordul continentului, unde ningea abundent, are acoperișuri ascuțite, iar cea bizantină are cupole, peste care vântul trece cu ușurință[5]. Arhitectura tradițională românească are asupra privitorului efect terapeutic, de fascinație vizuală, prin lipsa artificialului, pentru că recunoaștem atât armonia asimetrică a naturii, care nu iubește liniile drepte, cât și dorința de îndumnezeire a omului. Funii răsucite, arce, ornamente dintre cele mai diverse, dispunerea camerelor, amenajarea interioară, toate concordă și îmbină utilul cu plăcutul. Arhitectura vernaculară este istorie atipică scrisă cu pricepere, înțelepciune și credință în Dumnezeu, de oameni de cele mai multe ori neștiutori de carte, dar care cunoșteau în mod excepțional tehnicile de lucru. În cele ce urmează vom desluși simbolica rurală și religioasă a elementelor de arhitectură vernaculară. Înainte de toate casa trebuia să răspundă cerințelor primare și anume protecția omului în fața intemperiilor, animalelor sălbatice și a altor oameni. În timp gospodăria se dezvoltă și se individualizează arhitectural în funcție de zona de relief, așa cum aminteam mai sus, de economia locală și, cel mai important, cerințelor date de ocupația comunității. Aceasta trebuia să aibă curți largi pentru adăpostirea animalelor sau își putea schimba configurația în funcție de diferite meșteșuguri pe care proprietarul le practica. Astfel avem gospodării agricole, pastorale, pomicole, piscicole, așa cum sunt cele din zona Deltei Dunării, sau specializate în funcție de meșteșug. Orientarea casei cu fața spre soare devenise o condiție *sine qua non* în satul românesc, iar acest lucru îmbina atât elemente ce țineau de utilitate, cât și pe cele legate de spiritualitate.

Era util să construiești casa astfel pentru că în satul românesc ferestrele erau foarte mici, geamurile erau scumpe și greu de găsit, iar acest aspect însemna case puțin luminoase și lipsite de căldură. Acest gen de poziționare a devenit, în timp, o normă obligatorie. Din acest motiv chiar și astăzi în satele românești mai există gospodării cu spatele spre drumul principal. Obiceiul s-a păstrat până în prima jumătate a secolului trecut în condițiile în care luminarea casei prin ferestre mari era un fapt comun, iar sistemele de încălzire, cu sobe și cuptoare, nu mai punea problema unor case neprimitore și friguroase[6]. Soarele care încălzea fața casei avea, în conștiința satului românesc, rezonanțe supranaturale în sensul că diavolul nu putea suporta căldura și lumina „Sfântului Soare”[7]. Oamenii bolnavi, bătrânii sau copiii erau scoși din casă prispă „la soare” pentru a se întrema. În momentul în care ferestrele și ușile au devenit mai largi și mai luminoase a apărut, ca element de construcție în arhitectura casei, pridvorul. Acesta avea rolul de a proteja casa de soarele toropitor de vară. Lărgimea prispei era sub un metru, lucru ce făcea ca soarele să „lovească” gospodăria într-un anumit unghi, astfel încât nu se pierdea nici din lumină, dar se evita și căldura excesivă. La casele mai elevate, timp conac,

[3] Ion Tița-Nicolescu, *Tradiții populare și dogmă creștină. Scurtă incursiune în sincretismul religios românesc - lunile mai și iunie,* Editura Etnologică, București, 2023, p. 156.
[4] *Ibidem.*
[5] Ion Tița-Nicolescu, *Argeșul și Mușcelul văzut de călători străini și prin documente autohtone autohtone (sec. XVI – XVIII) – istorie și folclor,* Editura Lumen, Iași, 2023, p. 86.
[6] Florea Stănculescu, Adrian Gheorghiu, Paul Stahl, Paul Petrescu, *Arhitectura populară românească, regiunea Ploiești,* (Fără editură), București, 1957, p. 120.
[7] Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică,* vol. I, Editura SAECULUM VIZUAL, București, 2008, p. 36 (în continuare: Elena Niculiță-Voronca, *Datinile*).

datorită înălțimii acestora pridvorul era mai larg. În nopțile toride de vară se dormea afară pe prispă.

Prezența acestuia în ansamblul arhitectural al casei avea și un puternic înțeles spiritual[8]. Avea rolul de a-l curăța de gânduri rele pe cel care îl străbătea. Pentru a fi mai expliciți în această argumentație aducem spre analiză pridvorul bisericii. În construcția unui locaș de cult sunt obligatorii pronaosul, naosul și altarul. Pridvorul este doar un element care a apărut mult mai târziu, din perioada brâncovenească, și avea rolul de a înfrumuseța construcția și de a proteja interiorul de intemperii. În timp acestui spațiu dintre „înăuntru" și „afară" i se dă sensul de purificare. Omul care intră în biserică, în fața lui Dumnezeu, trebuie să fie curat. Se leapădă de gândurile rele atunci când intră în pridvor, renunță total la acestea în pronaos și devine cu inima curată în naos, în fața altarului. În primele veacuri creștine naosul, spațiul de lângă locul sacru al altarului, era rezervat doar pentru creștini, iar pronaosul fiind locul exclusiv al catehumenilor, adică a acelor care sperau la titlul de creștin[9]. Ei erau poziționați chiar lângă ușa de ieșire din biserică pentru că atunci când începea *Liturghia credincioșilor* ei trebuiau să părăsească interiorul locului sacru și să rămână smeriți în afara acestuia. Semnalul dat de preot în timpul Sfintei Liturghii pentru ca necreștinii să părăsească interiorul este și în zilele noastre următorul: „Ușile, ușile, cu înțelepciune să luăm aminte!" sau „Cei chemați ieșiți, ca nimeni din cei chemați să nu rămână (…)!" Putem afirma că astăzi acest îndemn este desuet ținând cont că majoritatea copiilor se botează la câteva săptămâni de la naștere, dar Biserica a rămas o instituție puternic tradiționalistă, păstrătore a vechilor ritualuri. În plus, nu este exclus ca și astăzi, credincioși de alte confesiuni să își dorească să devină ortodocși și astfel să-ți înceapă perioada de catehumenat[10]. În mod firesc nu o să intrăm în detalii de ordin liturgic ci o să rămânem în sfera simbolisticii elementelor de arhitectură vernaculară. Se impunea totuși o astfel de explicație legată de semnificație religioasă a pridvorului, tocmai pentru a înțelege prezența acestuia la casele țărănești. Legătura arhitecturală dintre casă și biserică era una foarte strânsă, în special în mediul rural, pentru că de multe ori, comunitățile sărace, nu construiau biserica după alt tipic decât o casă țărănească mai mare[11]. Clopotnițele nu erau incluse în construcție, iar clopotul, dacă exista, era pus într-o clopotniță separată de ansamblul bisericii[12]. Treptele care urcau pe prispă, în cazul în care casa era mai ridicată, sugerau o urcare, de ascensiune în slavă, având același înțeles simbolic precum scara[13]. Pentru a argumenta această afirmația facem trimitere la construcția Bisericii Episcopale de la Curtea de Argeș, cunoscută ca Mănăstirea Argeșului. În interiorul acestei biserici grandioase, ctitorită de domnitorul Țării Românești Neagoe Basarab în prima jumătate a secolului al XVI-lea, se urcă pe doisprezece trepte se închipuie același număr al semințiile lui Israel. Practic, este vorba de o urcare la un al nivel de înțelegere al lui Dumnezeu, în sensul că urci de la Vechiul Testament la revelația deplină a Noului Testament[14].

Spunem „revelație deplină" pentru că acum Dumnezeu însuși, prin una din Persoanele sacre care o formează – Iisus Hristos – se lasă văzut, pipăit, auzit de muritorii de rând. În pronaosul supralărgit al Bisericii episcopale și în naos se află doisprezece stâlpi care îi închipuie pe Apostolii Mântuitorului. Evident că țăranul român și meșterul popular nu

[8] Elena Iagăr, *Troița în spațiul comunitar. Artefact ritual decorativ,* Editura Pro Universitaria, București, 2023, p. 54.
[9] Cristian Bădiliță, *Teme, personaje, sărbători creștine și tradiționale românești, un ghid pentru credincioșii din secolul XXI,* Editura Vremea, București, 2014, pp. 93-100.
[10] *Ibidem,* p. 94.
[11] Dumitru Stăniloaie, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2018, p. 326.
[12] Vezi: Biserica de lemn cu hramul Sfântul Dimitrie cel Nou Basarabov, din Muzeul Etnografic de la Golești (Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești).
[13] Ivan Evseev, *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale,* Editura Învierea, Timișoara, 2007, p. 542.
[14] Ion Tița-Nicolescu, „Tradiția populară și dogma creștină a ascensiunii", în: Gabriela Păsărin, Ion-Tița Nicolescu (coordonatori), *Sănătatea minții trupului și sufletului. Salvgardarea elementelor de patrimoniu cultural imaterial prin actualizarea practicilor și obiceiurilor populare,* Editura Pro Universitaria, București, 2025, p. 201.

cunoșteau toate aceste detalii legate de simbolistica religioasă a construcțiilor bisericești, dar știau esențialul, mai exact ideea de *urcare.* La casele de zid, prispa avea ca decor frontal un arc trilobat care făcea trimitere către ideea de Sfântă Treime.

Pilonii de lemn care susțineau prispa erau traforați, sculptați, incizați cu diferite modele geometrice. În cele mai multe cazuri, acolo unde detaliile ornamentale abundă, aceste elemente de susține aveau formă spiralată și se terminau cu capiteluri în formă de floare[15]. Spiralele erau întrerupe, sau nu, de modele sculptate sub formă de romburi sau pătrate. Remarcăm astfel o mare asemănare între stâlpii pridvoarelor bisericești și cei ai caselor țărănești.

În ceea ce privește ornamentația și decorurile bisericilor, de la sculptură și pictura în frescă sau ulei, chipurile sfinților și până la numărul turlelor și la basoreliefuri, toate au o semnificație pur creștină. La construcțiilor laice, în cazul de față gospodăriile țărănești, anumite decoruri pot fi interpretate ca având legătură cu ocupații sau cu îmbunarea divinităților agricole, vegetaționale sau silvatice. De exemplu, spirala de pe casele țărănești pot fi asociate mersului vieții sau a scurgerii timpului, pe când în simbolica bisericească aceasta se referă la ideea de ascensiune spre împărăția lui Dumnezeu. La unele coloane ce străjuiesc intrarea în bisericile ortodoxe și catolice, sunt pictate ramuri de viță-de-vie pe care le înconjoară în formă de spirală. În decorurile laice de pe zidurile exterioare sau stâlpi casei țărănești, vița-de-vie poate sugera ocupația de viticultor a familiei, în Biserică, aceasta este un puternic simbol al lui Iisus Hristos și al creștinilor. Acest simbol apare, de obicei, în bisericile românești încadrând ușa de la intrarea în pronaos sau înconjurând stâlpii pridvorului și cei din interior.

Mesajul transmis, atunci când se află pe ușa de la intrare, ține de învățătura îndemn pe care Mântuitorul o rostește în fața celor ce-L urmau: „Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine” (*Ioan* 14, 6). Odată intrat în biserică pe sub simbolul acestei plante considerate sacre și, implicit, simbol al Mântuitorului, credinciosul se consideră cu adevărat creștin prin faptul că vine la Dumnezeu – Sfânt Treime, cu ajutorul și dragostea nemărginită a Fiului Său, Unul Născut. Din acest motiv gospodarii o plantau în fața și la colțurile casei, în așa fel încât cârceii să cuprindă toată fațada. Via din fața casei era considerată un indubitabil semn de protecție împotriva duhurilor rele, iar vinul care se scotea din struguri era privit asemenea unei licori sacre din care trebuiau să se împărtășească toți cei ai casei. Inclusiv copiii erau îndemnați să guste din vinul scos din acești struguri. În satul românesc se considera că vinul a fost dăruit de Dumnezeu oamenilor, iar țuica sau rachiul a fost cadoul otrăvit al diavolului pentru ființele omenești[16].

Revenind la simbolica elementelor de arhitectură vernaculară, putem afirma că acestea meșterul le foloseau cu aceleași semnificații împrumutate din cea bisericească. Dorința omului de a-și sacraliza casa era atât de mare încât existau gospodării care aveau pe frontispiciul lor chiar pisanii, asemenea celor care se puneau la intrarea bisericilor, acolo unde se consemnau anul construcție, ctitorii și alte evenimente importante[17]. Piesele de construcție pe care se puteau atașa mesaje și simboluri creștine vizibile erau cel mai adesea întâlnite pe fața casei, mai exact pe prispă, ușile de intrare și chiar pe acoperișuri, acolo unde existau, traforate sau sculptate sau prelucrate în lut, numeroase elemente de decor cu semnificații apotropaice și de care vom face referite pe parcursul acestui studiu. Dorința omul de a prelungi spațiul liturgic al bisericii din satul său până în gospodăria sa și astfel să fie protejat el, familia sa și vitele din bătătură, era așa de mare încât aproape că își identifica casa cu un locaș de cult. Mai exact erau camere în care nici un membru nu intra vreodată (camera sau odaia bun) cu excepția bărbatului, capului de familia, care trebuia să se comporte în familia sa asemenea lui Hristos (bărbatul era considerat stăpânul casei și chip tainic al lui Hristos).

[15] Elena Iagăr, Ion Tița-Nicolescu, *Dan Gherasimescu-Mărturisiri,* Editura Pro Universitaria, București, 2021, p. 11.
[16] Elena Niculiță-Voronca, *Datinile,* vol. II, PP. 235-236.
[17] Casă aflată în Muzeul etnografic de la Curtișoara, județul Gorj.

Copii priveau această cameră cu un soi de venerație pentru că știau că acolo nu pot intra, iar mama lor pătrundea acolo doar cu acceptul tatălui lor. Această cameră în care nu se locuia niciodată, nu avea sobă pentru că nu își găsea rostul, camera fiind privită asemenea unui altar al casei. Acest gen de camere și-au păstrat semnificațiile sacre până spre a doua jumătate a secolului trecut.

Icoanele se aflau în camere de dormit, în special icoana Maicii Domnului, iar la vatră se aflau cunoscutele „icoane de vatră" ce țineau casa întreagă și alungau demonii care aveau de gând strice rosturile gospodăriei. Prezența acestora reprezintă o marcă esențială în înțelegerea fenomenului religios rural[18]. Icoanele de vatră, scrijelite, au avut dintotdeauna o puternică simbolistică apotropaică fiind în strânsă legătură cu sacralitatea vetrei, centrul viu al gospodăriei. Pentru a exemplifica de ce vatra și icoana erau atât de importante pentru țăranul român, amintim doar că în fața vetrei se spuneau seara povești, năștea femeia, se făceau farmece și premoniții, se spăla mortul, iar focul odată aprins nu se mai stingea atâta timp cât dăinuia casa și gospodăria. El trebuia să rămână sub formă de tăciuni cu foc mocnit chiar și vara. Nu o să intrăm în detalii privind semnificația vetrei, ci o să rămânem în sfera arhitecturii tradiționale.

Un alt element deosebit de important în ansamblul simbolisticii apotropaice al gospodăriei îl reprezenta acoperișul. Acesta, așa cum remarcam în rândurile de mai sus, era mai deschis (în unghi obtuz) la gospodăriile din zoana de șes pentru a permite vântului să treacă și mai ascuțit în zona de deal și munte. Pe coama acoperișului se remarcau, în special în zona Olteniei, structuri traforate din lemn, în formă antropomorfă ce imitau o horă de fete sau coadă de rândunică. La colțurile arestuia erau puși „cocoși" din lemn sau ceramică. Elementele amintite aveau rolul de a apăra casa de influența malefică a duhurilor. „Cocoșii" erau în satul românesc, ca de altfel în mare parte din Peninsula Balcanică, și sub influența creștinismului, simbol solar prin excelență. Se considera de către un călător întârziat pe drumuri pustii auzea în depărtare cântatul de cocoși, atunci știa că nimic rău nu i se mai putea întâmpla din partea demonilor nopții. În tradiția creștină, cocoșul are semnificația îngerului lui Dumnezeu care veghează permanent ca fiecare om să se trezească din somnul nopții[19]. El nu permite duhurile doar să se aproprie de membri familiei, ci îi oprește chiar dincolo de poartă, în praful drumurilor. Pe timpul nopții gospodăria era considerată a fi asemenea unei fortărețe asediate de entități spirituale rele, dar acestea nu se puteau apropia datorită semnelor magice ce o protejau. Cocoșul de pe biserică este un simbol al lui Iisus Hristos[20], cel singur capabil să-i ghideze pe oameni prin întunericul absolut al necredinței spre lumina dumnezeiască a vieții veșnice.

Acoperișul fiind partea cea mai de sus a gospodăriei, deci cea mai apropiată de cer și, implicit de Dumnezeu și de îngerii lui, avea același rol precum bolta bisericești prin care Creatorul revărsa asupra oamenilor toate binefacerile sale, adică un simbol al cerului, casă a Marelui Creator. Casa, în sine, era erijată de o manieră care să-l protejeze pe om de aceste aspecte malefice. La fel de important în tot acest angrenaj arhitectural apotropaic îl avea și poarta casei. Am lăsat în mod intenționat spațiul prin care se pătrundea în gospodărie pentru că aceasta era primul obstacol împotriva oamenilor, animalelor și, cel mai important, duhurilor rele. Accesul în gospodărie se făcea pe poarta principală care era formată dintr-o poartă mi mică, ce permitea oamenilor să intre sau să iasă și una dublă, mai mare, prin care se intra în gospodărie cu căruța și care, cel mai important, erau deschise în momentele de mare însemnătate religioase. Vorbim, în speță, de nunți, botezuri sau înmormântări. Porțile mari se deschideau larg și cu ocazia marilor sărbători religioase așa cum erau Crăciunul și Boboteaza pentru a permite celui mai însemnat colindătorilor și preoților să onoreze și să binecuvânteze

[18] Paul Petrescu, Georgeta Stoica, *Arta populară românească,* Editura Meridiane, București, 1981, pp. 46-52.
[19] Victor Aga, *Simbolica biblică și creștină. Dicționar enciclopedic,* Editura Învierea, Timișoara, 2005, p. 91
[20] *Ibidem.*

gospodăria. Poarta era considerată este un zid despărțitor între două lumi, o lume profană a exteriorului și una sacră a interiorului, iar din acest motiv, nimeni din afara casei, cu excepția membrilor familiei, nu intra neinvitat. Era chiar recomandat ca un necunoscut să nu fie vreodată invitat să intre în curte fără acceptul bărbatului pentru că putea fi un demon sau un Zburător ce putea pune în pericol liniștea și pacea familiei. Din acest motiv, călătorilor însetați sau înfometați li se dădea apă sau merinde la poartă.

Având în vedere însemnătatea spirituală a porților, de cel mai multe ori acestea căpătau proporții monumentale, iar sculpturile care o decorau deveneau adevărate opere de artă, așa cum sunt, de pildă, porțile maramureșene[21]. Elementele de decor erau din cele mai diverse și difereau de la o zonă etnografică la alta. Cel mai des întâlnite erau cele vegetaționale (grâu, brad, flori, viță-de-vie etc.), geometrice (romburi, pătrate, cercuri, triunghiuri), avimorfe (cocoși, păuni)[22] și zoomorfe și chiar antropomorfe. Fiecare dintre acestea transmiteau mesaje atât către divinitate, dar și către cei care priveau spre poartă. Fiecare element de decor sugera o cerință a omului către Dumnezeu. Simbolul bradului „vorbea" despre sănătate, al grâului despre belșug, cele florale despre lumină și credință, florile fiind o altă reprezentare a soarelui, cercurile semnificau divinitatea[23], iar pătratele viața materială. Pentru oameni, poarta „vorbea" despre statul familiei care locuia dincolo de aceasta, despre rolul ei în comunitate, dar și despre ocupația cu care se îndeletnicea. Poarta făcea part dintr-un întreg ce cuprindea casa și toate acareturile acesteia și trebuia să fie în consonanță arhitecturală cu gospodăria. Arborele vieții era un element de decor omniprezent și casa însăși se construia și se identifica cu acesta. Arborele reprezenta pentru satul românesc ceea ce era icoana pentru creștini. Ei nu venerau efectiv copacul, ci simbolul din spatele acestuia. Verticalitatea, puterea de regenerare, neclintirea erau însușiri fizice ale arborilor pe care oamenii și le doreau pentru ei. Lemnul rezultat era folosit, în funcție de rezistență, la prelucrarea obiectelor casnice sau de cult, care la rândul lor primeau însușiri omenești, așa cum era plugul din lemn de stejar, care din toamnă până primăvara se considera că este adormit și nu depozitat, fără să mai vorbim de sculptarea sau pictarea icoanelor doar pe lemnul anumitor specii de arbori. Coroana ramurilor înălțată spre cer era asociată cu întregul cosmos în care își avea sălașul divinitatea supremă – Marele Fârtat. De aici și mitul arborelui celest care susținea bolta stelară, cu rădăcinile înfipte în pământ și printre ale cărui ramuri se aflau divinitățile bune și rele care influențau viața oamenilor. La capătul de sus al acestuia, pe ultimul nivel de cer, al nouălea, se afla, în concepția oamenilor, Dumnezeu; imagine, de altfel, proiectată și în iconografia creștină prin scrierile patristice[24].

Toată activitatea familiei, gătit, mâncat, dormit etc. se desfășura doar într-o singură încăpere, iar, cu timpul, tinda, din nevoia de spațiu și funcționalitate, va deveni o a doua cameră. Gospodăria țărănească este idealizată în perioada modernă prin arhitectura sa desăvârșită în simplitate, dar nu trebuie uitat că inițial, datorită vicisitudinilor istoriei, a avut un spațiu redus sau era un simplu bordei, chiar conacele boierești de la începutul veacului al XVII-lea erau ridicate pe un principiu foarte simplu și funcțional. Situația, ceva mai stabilă din punct de vedere politic și economic a dus, cum era de așteptat, la o evoluție a gospodăriei țărănești, adaptată la nevoile impuse de statut, dar și de schimbările din societate. Cert este că arhitectura vernaculară are încorporată o serie de simboluri cu valoare de mesaj adresat divinității. Înțelegerea și interpretarea pertinentă a simbolurilor trebuie să fie corelate cu Sfânta Tradiție a Bisericii. Afirmăm acest lucru pentru că creștinismul a preluat, în timp, cele mai multe din simbolurile telurice și astrale și, cel mai important, le-a păstrat în mare parte semnificațiile.

[21] Exemplu de poartă monumentală este binecunoscuta „Poarta maramureșeană".
[22] Elena Iagăr, Ion Tița-Nicolescu, *Ion Rodoș-Alegorii,* Editura Pro Universitaria, București, 2021, p. 15.
[23] Ivan Evseev, Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale, Editura Învierea, Timișoara, 2007, p. 118.
[24] Jean Daniélou, *Simbolurile creștine primitive,* Editura Amarcord, Timișoara, 1998, pp. 21-47.

BIBLIOGRAPHY:

1. Aga, Victor, *Simbolica biblică și creștină. Dicționar enciclopedic*, Editura Învierea, Timișoara, 2005,
2. Bădiliță, Cristian, *Teme, personaje, sărbători creştine şi tradiţionale românești, un ghid pentru credincioşii din secolul XXI*, Editura Vremea, București, 2014,
3. Bernea, Ernest, *Cadre fundamentale ale gândirii populare românești. Contribuții la reprezentarea spațiului, timpului și cauzalității,* Editura Predania, București, 2022,
4. Daniélou, Jean, *Simbolurile creştine primitive*, Editura Amarcord, Timișoara, 1998,
5. Evseev, Ivan, *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale,* Editura Învierea, Timișoara, 2007,
6. Iagăr, Elena, *Troița în spațiul comunitar. Artefact ritual decorativ,* Editura Pro Universitaria, București, 2023,
7. Iagăr, Elena; Tița-Nicolescu, Ion, *Dan Gherasimescu-Mărturisiri,* Editura Pro Universitaria, București, 2021,
8. Iagăr, Elena; Tița-Nicolescu, Ion, *Ion Rodoș-Alegorii*, Editura Pro Universitaria, București, 2021,
9. Iorga, Nicolae, *Sate şi Mănăstiri din România*, ediţia I, Bucureşti, Editura Minerva, 1905.
10. Niculiță-Voronca, Elena*, Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. I, Editura SAECULUM VIZUAL, București, 2008,
11. Niculiță-Voronca, *Elena, Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. II, Editura SAECULUM VIZUAL, București, 2008,
12. Petrescu, Paul; Stoica, Georgeta, *Arta populară românească*, Editura Meridiane, București, 1981,
13. Stănculescu, Florea; Gheorghiu, Adrian; Stahl, Paul; Petrescu Paul, *Arhitectura populară românească, regiunea Ploiești,* (Fără editură), București, 1957,
14. Stăniloaie, Dumitru, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2018,
15. Tița-Nicolescu, Ion, *Tradiții populare și dogmă creștină. Scurtă incursiune în sincretismul religios românesc - lunile mai și iunie,* Editura Etnologică, București, 2023,
16. Tița-Nicolescu, Ion, *Argeşul şi Muşcelul văzut de călători străini şi prin documente autohtone autohtone (sec. XVI – XVIII) – istorie şi folclor,* Editura Lumen, Iași, 2023,
17. Tița-Nicolescu, Ion, „Câteva elemente inedite de artă creștină în bisericile din Argeș", în: Gabriela Nedelcu-Păsărin și Elena Iagăr (coordonatori), *Tradiție și continuitate în valorificare patrimoniului cultural imaterial*", Editura Pro Universitaria, 2022.
18. Tița-Nicolescu, Ion „Tradiția populară și dogma creștină a ascensiunii", în: Gabriela Păsărin, Ion-Tița Nicolescu (coordonatori), *Sănătatea minții trupului și sufletului. Salvgardarea elementelor de patrimoniu cultural imaterial prin actualizarea practicilor și obiceiurilor populare,* Editura Pro Universitaria, București, 2025.
19. Tița-Nicolescu, Ion, *Simbolica teologică și folclorică a acoperământului de cap,* în „Salvgardarea elementelor de patrimoniu cultural imaterial în context activ și în context pasiv", coordonatori Gabriela Păsărin și Ion Tița-Nicolescu, Editura Pro Universitaria, Craiova, 2024.
20. Tița-Nicolescu, Ion, *Arta tradițională și etnologia religioasă, elemente esențiale de identitate românească*, în „CERCETĂRI ȘI STUDII, etno-muzicologie, bizantinologie și etnologie", vol. 6, nr. 8/2025, Editat de Asociația pentru cultură Bănățeană, Timișoara.
21. Tița-Nicolescu, Ion „Ethnological confluences in the traditional culture of Arges–rural

meaning and religious syncretism", în Iulian Boldea, Cornel Sigmirean (coordonatori), NEW PERSPECTIVES ON MULTICULTURALITY. INTERSECTING DISCOURSES AND DIALOGUES, Edited by: The Alpha Institute for Multicultural Studies, Târgu Mureș, 2025.
22. Vintilă Mihăilescu, *O hartă a așezărilor rurale în România*, (B.S.R.G.), tom. LIII, 1934.

ELECAMPANE – SYMBOLISM IN RITUAL PRACTICES AND HEALING PLANT

Loredana-Maria Ilin-Grozoiu
3rd Degree Scientific Researcher, PhD, "C. S. Nicolăescu-Plopşor" Institute for Research in Social Studies and Humanities from Craiova, Romanian Academy

***Abstract*:** *The present study, based on the information provided by the performers from Oltenia, resulting from personal field research, aims to highlight the role of the elecampane, in ritual manifestations and in traditional therapy.*
The introductory part addressed the ethnographic data, emphasizing the special importance of the plants in man's life, since ancient times, and to the descriptive register. The ethnological valences of the florae, its multiple availabilities, have been always observed. The living in the midst of nature has determined the man to use and borrow natural products: from elements and remedies for healing, to clothing, decoration, dyes etc.

In the investigation part, there was captured the symbolic, ritual and healing functions of the elecampane, as it results from the field information, obtained in the ethnographic space of Oltenia. The elecampane has had, since immemorable times, a special importance in the life of man, an importance also demonstrated by the fact that there still are a series of beliefs, customs and ritual practices related to it.

***Keywords*:** *plants, elecampane, ritual practices, healing function, ethnographic area.*

INTRODUCERE

Practica rituală este o formă de marcare a timpului sărbătoresc și o activitate reglatoare în interiorul și în exteriorul grupului, ce se realizează prin intermediul unor actanți rituali, finalitatea acesteia fiind transmiterea valorilor sociale și culturale ale unui grup. În literatura de specialitate se menționează faptul că, trebuie avută în vedere dimensiunea diacronică a practicilor rituale, prin raportarea la trecutul fiecărui fenomen cultural, precum și dimensiunea sincronică a acestora prin studierea contextului în care apar și se manifestă în prezent. În esență, practica rituală în sine este un mod de comunicare transcendentă care poate fi realizată pe mai multe paliere pentru că, așa cum remarca Baylon Mignot „nu se poate să nu te integrezi în comunicare"[1]. Este modalitatea adecvată de a lua contact cu divinitatea, cu sacrul și totodată, modalitatea specifică de afirmare a individului și a grupului.

Comunicarea este un proces social permanent bazat pe multiple moduri de comportament. Distincția de bază pe care o vom face în cadrul analizei noastre este deosebirea între comunicarea directă și cea indirectă. Accentul se va pune pe comunicarea indirectă, cea care are în centru relația dintre om și Univers și folosește simbolul ca mijloc de transmitere a mesajului. În acest tip de comunicare, un rol deosebit de important revine indivizilor aflați în interacțiune socială în cadrul specializat al performării rituale și modului în care aceștia comunică în cadrul interacțiunii. Scopul comunicării este transmiterea de mesaje, orice mesaj fiind format din semne.

În literatura de specialitate, cercetătorii simbolurilor au abordat teme diverse, dintre care, cu titlu exemplificativ: comunicarea indirectă, generatoare de sens; rolul arhietipurilor în evoluția cunoașterii; rolul simbolicului; relația simbolicului cu modelul; interferențe între mit și sisteme simbolice; forme de construire a sensului simbolic; mutaţii suferite de semnificaţiile anumitor simboluri[2].

---

[1] Christian Baylon, Mignot Xavier, *Comunicarea*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza", 2000, p. 213.
[2] Gerard de Champeaux, S. Sterex, *I ntroduction au monde des symboles*, Paris, 1966; Jean Baudrillard, *Le systeme des objects*, Paris, Gallimard, 1968; Henri Wald, *Realtate şi limbaj,* București, Editura Academiei Române, 1968; Victor Turner, *The Ritual*

Majoritatea cercetătorilor au ajuns la concluzia lui G. Durand: „Simbolurile sunt alimentate de o redundanţă de gesturi, de relaţii lingvistice sau de imagini materializate printr-o artă. Redundanţa semnificantă a gesturilor constituie clasa simbolurilor rituale – actorul «interpretează» dând prin gesturi o atitudine semnificativă corpului său şi obiectelor pe care le mânuieşte. Redundanţa relaţiilor lingvistice este semnificativă pentru mit şi derivatele sale. Imaginea pictată, sculptată, tot ce am putea numi simbol iconografic, constituie multiple redundanţe, «copia» redundantă a unui loc, a unui chip, a unui model, dar şi reprezentarea de către spectator a ceea ce pictorul a reprezentat deja tehnic”[3]. Sursa principală a apariției simbolurilor este redundanța.

Vom porni demersul noastru de la cele afirmate de către Jean Servier, potrivit cărora, „cunoaşterea corespondenţelor, a semnelor, a semnăturilor reprezintă fără îndoială o instruire, un preambul al unei pregătiri spirituale ea însăşi fiind o punere în stare de receptivitate a mesajelor venite din Invizibil, deci a împlinirii individului, precum şi punerea în stare de emitere, de cerere, a semnalelor venite din Invizibil”[4].

Din cele mai vechi timpuri, omul a apelat la semne pentru a comunica cu Lumea. Fiecare individ posedă un cod comportamental bazat pe semne prin care se realizează interacțiunea socială și mitico-simbolică. Delia Suiogan demonstrează în lucrarea *Simbolica riturilor de trecere*, apărută în anul 2006, că sistemul cultural tradițional și nu numai, apare ca un ansamblu de coduri, singurul capabil să permită realizarea flexului comunicațional în care putem identifica sistemul de cunoștințe al fiecărei societăți. Autoarea subliniază faptul că, transformarea cunoștințelor în valori a fost posibilă cu ajutorul codurilor, „în interiorul acestui proces un rol determinant l-a avut simbolul, exprimarea cunoașterii în simboluri fiind prima treaptă a realizării procesului comunicării”[5].

Pentru omul religios, a cunoaște originea unui obiect sau a unui ritual înseamnă a domina realitatea[6]. Simbolul religios are sens arhetipal sau religios, iar structurile mitice sunt simboluri care trimit la arhetipuri. Mircea Eliade insistă la rându-i asupra rolului simbolurilor: „Răspunde unei necesităţi şi îndeplineşte o funcţie: dezvăluirea celor mai secrete modalităţi ale fiinţei”[7]. Mai mult, semnificația acestora are în vedere calitatea lor „de a reproduce un act primordial, de a repeta un model mitic”[8]. Istoricul religiilor pune simbolul în legătură cu hierofania (kratofanii), în sensul că „tot ce nu e direct consacrat printr-o hierofanie devine sacru prin participarea sa la un simbol”[9]. Astfel, simbolul realizează o legătură între sacru și profan. Gândirea simbolică este cosubstanțială ființei umane și precede limbajul și raționamentul discursiv[10]. Istoria religioasă a umanității debutează cu experiența sacrului, cu hierofaniile care organizează lumea și îi conferă semnificații[11]. Orice hierofanie este fundamental simbolică. Simbolul este esenţialmente religios, deoarece reprezintă prin analogie o legătură spirituală, singura realizare posibilă a comuniunii divinului cu umanul.

Process. Structure and Antistructure, Ithaca, New York, Cornell University Press, 1969; Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului*, București, Editura Univers, 1977; Roger Berger, *Mutația semnelor*, București, Editura Meridiane, 1978; Claude Lévi-Strauss, *Antropologia structurală*, Bucureşti, Editura Politică, 1978; Maria Carpov, *Introducere în semiologia literaturii,* București, Editura Minerva, 1978; Umberto Eco, *Tratat de semiotică,* București, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982; Jean Burgos, *Pentru o poetică a imaginarului*, București, Editura Univers, 1988; Ernst Cassirer, *Eseu despre om. O inroducere în filosofia culturii umane*, București, Editura Humanitas, 1994; Mircea Eliade, *Imagini şi simboluri,* București, Editura Humanitas, 1994; Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri,* vol. I, București, Editura Artemis, 1994; Roger Caillois, *Omul şi sacrul,* București, Editura Nemira, 1997.

[3] G. Durand, *op. cit*., p. 72.

[4] Jean Servier, *Magia*, Iași, Institutul European, 2001, p. 121.

[5] Delia Suiogan, *Simbolica riturilor de trecere*, București, Editura Paideia, 2006, p. 44.

[6] Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului,* Editura Univers, 1978, p. 15.

[7] Idem, *Imagini şi simboluri…,* p. 15.

[8] Idem, *Mitul eternei reîntoarceri*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 12.

[9] Idem, *Tratat de istorie a religiilor*, Prefață de Georges Dumézil, Traducere de Mariana Noica, Bucureşt, Editura Humanitas, 1992, p. 399.

[10] Idem, *Imagini şi simboluri*…, pp. 13-14.

[11] Idem, *Jurnal*, Humanitas, vol. 2, București, 1993, p. 190.

Referitor la funcția simbolurilor, Mircea Eliade menționa: „Odată constituit, simbolul e investit cu o dublă funcţie existenţială şi cognoscitivă. Pe de o parte, un simbol unifică sectoare diverse ale realului (...); pe de altă parte, simbolul este întotdeauna deschis, în sensul că e susceptibil de a dezvălui semnificaţii transcendente, care nu sunt date (nu sunt evidente) în experienţă imediată”[12].

REGISTRUL DESCRIPTIV

Homanul (iarba mare, oman Inula helenium L.) este o plantă erbacee, de 0,7-1,5 m înălțime și provine din fam. Compositae. Crește prin fânețe umede, prin margini de pădure și pe lângă pâraie. Suprafaţa superioară frunzclor este vcrde, iar cea inferioară cenuşiu păroasă. Florile suut de 6-8 cm în diametru, de culoare galbenă. În pământ are un rizom gros, cilindric, cu numeroase rădăcini adventive, lungi de până la 50 cm. Frunzele bazale sunt mai lungi și late, eliptice, iar cele superioare sunt din ce în ce mai scurt peţiolate. Florile grupate în calatidii de 6-8 cm, formează raceme laxe. Pe marginea calatidiului sunt flori galbene, ligulate, cu caliciul din peri albicioși, iar în centru sunt flori tubuloase mai închise la culoare; în jurul calatidiului se află involucrul format din frunzișoare inegale, în mai multe serii cu marginile parțial suprapuse. Fructele, achene cilindice, cu papus. Înflorește în lunile mai-septembrie.

ROLUL PROFILACTIC ȘI TERAPEUTIC AL HOMANULUI

Utilizarea plantelor medicinale de către comunitățile umane pentru prevenirea și tratarea diverselor afecțiuni datează de câteva mii de ani. De-a lungul timpului, omul a reușit să cunoască calitățile terapeutice ale plantelor și să le aplice în caz de boală. O serie de practici rituale de însănătoșire și mijloace de lecuire sunt aplicate și astăzi, omul conștientizând eficacitatea și aportul pe care o serie de plante îl aduc în profilaxia și tratamentul bolilor. În spațiul carpato-danubiano-pontic plantele medicinale au avut o vastă întrebuințare din cele mai vechi timpuri. Buruienile de leac alături de alte remedii medicale populare au fost, secole de-a rândul, singurele medicamente accesibile și dăruite de natură la care oamenii apelau pentru tămăduirea suferinților. Tratamentul cu plante de leac se bazează pe o tradiție empirică și pe credința în actul de vindecare.

În scopul descrierii calităților tămăduitoare ale homanului vom lua în considerare în special arealul etnografic oltenesc, folosind informațiile furnizate de performeri, rezultate din cercetările noastre de teren. Mai exact, ne-am propus să evidențiem ceaiurile, tincturile, maceratele și alte preparate terapeutice cu potențial medicinal și să determinăm gama de boli pe care le tratează, pe baza cunoștințelor locale.

Referitor la farmacologia homanului, Ovidiu Bujor menționa: „Prczenţa alantolactonelor şi a uleiului esenţial imprimă rădăcinilor proprietatea dc-a modifica secreţiile bronşice şi au acţiune bactcriostatică în special asupra bacilului Koch; tot datorită unor alantolactonc similare santoninei, iarba mare are proprictăţi antihelmintice şi diuretice. Prin compiexul compoziţici chimice arc proprietăţi coleretic-colagoge”[13].

În medicina tradițională din spațiul oltenesc, în bolile respiratorii, „este bună pulberea din rădăcină de iarbă-mare: o linguriță, de trei ori pe zi, pe stomacul gol. Se ține în gură 10 minute, după care se înghite cu apă. Se face o cură de douăzeci de zile”[14]; „Se face infuzie din iarbă mare, cimbrișor și pătlagină”[15]; „În tuse persistentă și iritațiile gâtului se prepară sirop din rădăcină de homan și miere și decoct din două linguriţe de rădăcină mărunțită”[16].

[12] Idem, *Jurnal*, Humanitas, vol. 1, București, 1993, pp. 58-59.
[13] Ovidiu Bojor, *Ghidul plantelor medicinale și aromatice de la A la Z*, București, Editura Fiat Lux, 2003, p. 138.
[14] Inf. Teodora Pescaru, 62 de ani, localitatea Cioroiu, jud. Olt, 2026.
[15] Inf. Gabriela Florescu, 72 de ani, localitatea Crasna, jud. Gorj, 2021.
[16] Inf. Maricica Chiriță, 84 de ani, localitatea Bascov, jud. Dolj, 2020.

Se recomandă administrarea între mese, pentru a maximiza absorbția compușilor activi și efectul expectorant. Datorită proprietăților antimicrobiene, extractele din iarbă mare sunt recomandate în tratamentul infecțiilor respiratorii. Compușii activi din rădăcină au proprietăți expectorante care stimulează eliminarea mucusului din căile respiratorii. Aceste substanțe ajută la fluidificarea secrețiilor bronșice vâscoase, facilitând expectorația și reducând congestia pulmonară. De asemenea, iarba mare are efecte antitusive, calmând reflexul de tuse prin acțiunea sa asupra receptorilor senzitivi din căile respiratorii.

În astm bronșic alergic „se lasă la macerat 14 zile într-un borcan de miere de 400 g, o rădăcină de iarbă-mare. Se iau din acest amestec 3-4 linguriţe pe zi, înainte de masă. Se consumă 7-10 zile sau până te simți mai bine”[17].

În dureri de stomac „se macerează, timp de 7 zile, în 0, 5l țuică o lingură de rădăcină de iarbă mare. Se bea câte o lingură, cu o jumătate de oră înainte de masă. O cură de tratament durează până la consumarea unui litru de macerat”[18]. Principiile amare din rădăcină stimulează secreția sucurilor digestive și a bilei, îmbunătățind procesul de digestie și absorbția nutrienților. În bronșita cronică și în bolile cardiovasculare sunt eficiente: pulberea de homan- se ia câte o jumătate de linguriță, de două ori pe zi; infuzia - se beau câte 2 căni pe zi; tinctura – se iau câte 30 de picături, de două ori pe zi; vinul de homan- se administrează câte o lingură, de 2 ori pe zi, după masă.

Rădăcina de iarbă mare este întrebuințată pentru tratarea afecțiunilor inflamatorii precum reumatismul, artrita și guta. Aplicată extern, sub formă de cataplasme sau comprese, rădăcina de iarbă mare poate ajuta la reducerea inflamației locale și a durerii asociate.
Pentru întărirea rădăcinii părului „preparăm un decoct din trei linguri de rădăcină de homan și trei linguri de rădăcină de rădăcină de brusture. Se mărunțesc și se pun la fiert timp de un sfert de oră, într-un litru de apă”[19].

HOMANUL ȘI PRACTICILE RITUAL-MAGICO-SIMBOLICE

În anumite momente ale sărbătorescului, simbolurile vegetale apar încărcate de sacralitate, fiindu-le atribuite zile faste. Activitatea magico-rituală se intensifică, vegetalului fiindu-i conferite valențe vădit apotropaice, tămăduitoare, fertilizatoare.

M. Pop vorbea despre rolul sărbătorii, acela de a restabili o legătură permanentă între toate nivelele temporale și spațiale: „Timpul este neîntrerupt şi pentru a-l putea înţelege, oamenii l-au tăiat în felii şi au creat Anul; pe felii este o tăietură: această tăietură este sărbătoarea”[20]. În directă relație cu sărbătoarea trebuie pus sacrificiul vegetal: „Această acțiune cu funcție rituală la bază, desacralizată în timp, este primul sacrificiu vegetal cu rol de «primiții» (primele roade, primele fructe sunt ale Domnului, precum primul animal născut), care oferea și garanția de puritate, calitate absolut necesară în orice moment de trecere din cadrul complexelor rituale ample care reglementează existența umană”[21]. Iată câteva exemple în acest sens: iarba mare, homan, oman - în Vinerea Sântoaderului: frăsinelul - în ajunul zilei de Sfântul Gheorghe, Sânziene sau de Înălțarea Domnului; cutcurigul, bojoțel, cucurig, spân, spânz - de Sânziene; tătănească, tătăneață, iarba lui Tatină, titineață, iarba voinicului - în Săptămâna Rusaliilor; dumbravnicul - în miercurea din a patra săptămână după Paști; palma Maicii Precista (poala Sfintei Mării), drăgaică (sânziană) - de Sânziene[22]. Pentru a fi bune de

[17] Inf. Elena Toma, 87 de ani, localitatea Silea, jud. Vâlcea, 2020.
[18] Inf. Rozica Ristea, 87 de ani, localitatea Bechet, jud. Dolj, 2026.
[19] Inf. Teodora Pescaru, localitatea Cioroiu, jud. Olt, 2026.
[20] M. Pop, *Folclor românesc*, vol. I. Bucureşti, Editura Grai şi Suflet, 1998, p. 259.
[21] Sabina Ispas, *Mărțișorul și relațiile lui cu timpul sacru*, în „Sub semnul mărțișorului“, (coord. Varvara Buzilă), Chișinău, 2015, pp. 41–55.
[22] Vezi Loredana-Maria Ilin-Grozoiu, *Ceremonialul culegerii plantelor de leac. Privire specială asupra Olteniei,* în „Memoria Ethnologică”, an XIX, nr. 80-81/2021, pp. 42-53; Idem, The *prophylactic and healing effect of woody plants from the spontaneous flora***,** în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane C.S. Nicolăescu-Plopşor”, nr. XXIII/2022, Craiova, Editura Academiei, pp. 273-282.

folosit la prepararea leacurilor și la descântat, buruienile erau culese: din locuri cunoscute din timp, de pe terenuri curate, etc. Persoanele participante la ritualul recoltării trebuiau să întrunească calităţile purităţii rituale (trupeşte şi sufleteşte) sau să fie femei bătrâne din fiecare casă şi să rostească anumite invocări.

Prima săptămână a Postului Mare este patronată de Sântoader, divinitată masculină în jurul căreia gravitează și un număr remarcabil de practici rituale cu valori purificatoare. Sărbătoarea Sântoaderului este consacrată cultului Sântoaderului, întreaga săptămână este supusă interdicțiilor care privesc persoane de sex feminin. Executarea oricăror activități specifice acestora-spălat, țesut, cusut, pot avea repercusiuni asupra indivizilor, animalelor, semănăturilor. Orice abatere este sancționată sever prin intervenţa Cailor lui Sântoader care apar ca ființe cu puteri nelimitate.

Iarba mare se culege în Vinerea Sântoaderului, zi cosacrată de mediile folclorice în prima săptămână a Păresimilor. Această săptămână, destinată în întregime cultului cabalin al Sântoaderului, concentrează o serie de ritualuri cu valențe purificatoare, apotropaice și etnoiatrice.

Plantă cu multiple valorificări, atașată unor momente importante ale ciclului calendaristic, iarba mare este culeasă după un ritual străvechi. Secvențele ce compun acest ritual pot fi desprinse cu ușurință dintr-o relatare din județul Mehedinți: „În săptămâna Sântoaderului, vineri spre sâmbătă, femei bătrâne, iertate și curate, cu părul despletit, scot din pământ rădăcinile de iarbă mare și țin o lumânare aprinsă în mână. Pe vremuri erau dezbrăcate în pielea goală. Pe drum, nu vorbesc între ele, își fac doar semne. Să nu se audă voci. După ce le scot, pun în loc și lasă acolo aluat frământat de ele și sare și spun: *Neața, iarbă mare!/ Eu îți dau aluat și sare,/Tu dă-mi cozi pe spinare*. Acoperă locul cu grijă ca să nu piară iarba mare și să aducă boală și necazuri tot anu. Pe cap femeile se spală cu iarba mare înainte de ivirea zorilor, dacă nu, Caii lui Sântoader vin și încurcă părul în cap. Se pot spăla toți din familie”[23]. Mânia Cailor lui Sântoader poate fi contracarată într-un anumit context temporal, prin reactivarea virtuților unor vegetale consacrate de codul magic. Momentul propice culegerii acestei plante este noaptea Sântoaderului, ritualul fiind consolidat și prin puterea cuvântului. Moment ritual de vârf, spălatul pe cap, vizează starea de purificare „articulând totodată ascederea într-un nou segment de timp, cu totul deosebit, caracterul liminal fiind pus în valoare și de ritul trecerii fetelor, după spălat, pe sub un rug”[24].

O altă informație care relevă un scenariu asemănător, surprinde aportul vegetalului în împlinirea fizică: „Înainte de răsăritul soarelui, sâmbătă de Sântoader, fetele, primenite și gătite, scot din pământ rădăcina de homan cu care se spală dimineața pe cap și rostesc: *Toadere, Toadere/Dă cosița părului/Ca pe coada calului*. Plătesc homanul și lasă în locul de unde l-au scos sare și mălai. Să fie bun de leac, homanul trebuie cules din locuri curate și de unde să nu se fi auzit cântatul cocoșilor. La întoarcere, fetele trebuie să nu fie văzute. Flăcăii care le urmăresc le țin calea cu ulcioare goale și le spun să rămână fără păr ca și ulcioarele de la ei din mână”[25]. Sarea, element binecunoscut, întâlnit și în alte obiceiuri de peste an, precum și în cele legate de momentele cruciale ale vieții omului, se implică în regenerarea podoabei capilare și promovarea sănătății. La Risipiți, jud. Dolj, o parte din iarba mare folosită la spălat, o șuviță de păr și sarea se îngropau într-un loc curat, ferit, în credința că fata va fi sănătoasă tot anul și că îi va crește părul lung și mătăsos[26].

În credințele populare, în săptămâna Sântoaderului, persoanele de sex feminin trebuiau să se supună unor interdicții care le protejau de caii lui Sântoader. Dacă le încălcau, își luau măsuri apotropaice: femeile când spălau așezau pe albie rădăcină de iarbă mare, iar când

[23] Inf. Rozica Ristea, localitatea Bechet, jud. Dolj, 2026.
[24] Inf. Emilia Pătrană. 68 de ani, localitatea Gângiova, jud. Dolj, 2020.
[25] Inf. Viorica Sârbu, 82 de ani, localitatea Lunca, jud. Gorj, 2020.
[26] Inf. Paraschiva Nisipașu, 76 de ani, Maglavit, jud. Dolj, 2020.

torceau acopereau capul furcii cu o pânză și furca o țineau aplecată. Se crede că, dacă erau încălcate aceste măsuri, era atrasă mânia cailor lui Sântoader, casele erau umplute cu insecte și caii se înțepau[27].

Sâmbăta Sântoaderului concentrează o serie de practici rituale, dar este și ziua *încurării cailor*: „Flăcăii încurau caii în credința că Sântoaderul va fi alungat din sat, iar caii vor fi sănătoși și sprinteni. La trecerea lor prin sat, comunitatea aruncau în ei cu bucăți din rădăcină de oman"[28];

„Cei care nu au respectat cele știute din bătrâni pentru această săptămână, se ascundeau sub podurile peste care treceau caii și călărețiii"[29]; „În zorii zilei, ne spălam pe cap cu human fiert în căldarea cu leșie ca să fim sănătoși tot anul. Fetelor le crește părul lung și mătăsos, caii lui Sântoader nu se vor încurca în el. În timp ce se spălau, fetele rosteau: *Toadere, Sântoadere/ Dă cosița capului,/ Cât codița calului* sau *Toadere, Sântoadere/ Dă cosița fetelor/ Ca pe coada iepelor/ Dă părul copiilor/ Ca pe coada mânjilor*"[30]. La Stoiecești, jud. Dolj, „o parte din rădăcina cu care s-au spălat pe cap și o șuviță de păr, pâine și sare se îngropau, intr-un loc curat și se rostea: *Toadere, Sântoadere/ Eu îți dau pâine și sare/Tu să-mi dai cosița mare*"[31]. Casa și grajdurile animalelor se afumau cu oman și tămâie în credința că fumul alungă bolile[32]. La Bălcești, jud. Vâlcea, „cei care aveau dureri de cap, puneau sub pernă rădăcină de homan"[33].

Valențele etnologice ale vegetalului, multiplele lui disponibilități, au fost observate încă din timpuri străvechi. Viața omului în mijlocul naturii l-a determinat pe acesta să folosească și să împrumute produsele naturale: de la elemente și remedii pentru vindecare, la îmbrăcăminte, decor, coloranți etc. Întrebuințând plantele ca hrană, omul a observat că acestea pe lângă calitățile alimentare au și virtuți tămăduitoare. Astfel, după consum, omul și-a dat seama că fiecare dintre plante are un rol aume în organism și, la nevoie, în vederea vindecării de răni și alinării suferințelor pricinuite de acestea își reamintea de respectivele efecte și folosea planta ca remediu. Datorită abundenței și accesibilității plantelor, produsele vegetale obținute din acestea s-au utilizat în profilaxia și tratamentul diverselor boli. Cunoscute și folosite de om în calitate de medicament, plantele medicinale și aromatice din natură au acțiuni terapeutice eficiente care se exercită asupra afecțiunilor digestive, cardiovasculare, respiratorii, sangvine, hepato-biliare, ale sistemului nervos, etc.

Homanul a avut, din timpuri îndepărtate, o deosebită importanță în viața omului, importanță dovedită și de faptul că există o serie de credințe, obiceiuri și practici rituale legate de acesta. În spațiul etnocultural oltenesc este de nelipsit din recuzita obiceiurilor de primăvară, cu precădere în prima săptămână a Postului Mare care este patronată de Sântoader.

BIBLIOGRAPHY:

1. Baudrillard, Jean, *Le systeme des objects*, Paris, Gallimard, 1968.
2. Baylon, Christian, Xavier, Mignot, *Comunicarea*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza", 2000.
3. Berger, Roger, *Mutaţia semnelor*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1978.
4. Bojor, Ovidiu, *Ghidul plantelor medicinale și aromatice de la A la Z*, București, Editura Fiat Lux, 2003.

[27] Inf. Ana Ungureanu, 71 de ani, localitatea Gubandru, jud. Olt, 2020.
[28] Inf. Elena Toma, localitatea Silea, jud. Vâlcea, 2020.
[29] Inf. Maricica Chiriță, localitatea Bascov, jud. Dolj, 2020.
[30] Inf. Rozica Ristea, localitatea Bechet, jud. Dolj, 2026.
[31] Inf. Maria Luță, 93 de ani, localitatea Stoicești, jud. Dolj, 2024.
[32] Inf. Ana Ungureanu, localitatea Gubandru, jud. Olt, 2020.
[33] Inf. Maria Rădulescu, 71 de ani, localitatea Bălcești, jud. Vâlcea, 2020.

5. Burgos, Jean, *Pentru o poetică a imaginarului*, Bucureşti, Editura Univers, 1988.
6. Caillois, Roger, *Omul şi sacrul,* Bucureşti, Editura Nemira, 1997.
7. Carpov, Maria, *Introducere în semiologia literaturii,* Bucureşti, Editura Minerva, 1978.
8. Cassirer, Ernst, *Eseu despre om. O inroducere în filosofia culturii umane*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1994.
9. Champeaux de Gerard, Sterex S., *I ntroduction au monde des symboles*, Paris, 1966.
10. Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicţionar de simboluri,* vol. I, Bucureşti, Editura Artemis, 1994.
11. Duran, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Bucureşti, Editura Univers, 1977.
12. Eco, Umberto, *Tratat de semiotică,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982.
13. Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului,* Editura Univers, 1978.
14. Eliade, Mircea, *Tratat de istorie a religiilor*, Prefaţă de Georges Dumézil, Traducere de Mariana Noica, Bucureşt, Editura Humanitas, 1992.
15. Eliade, Mircea, *Jurnal*, vol. 1-2, București, Editura Humanitas, 1993.
16. Eliade, Mircea, *Imagini şi simboluri,* Bucureşti, Editura Humanitas, 1994.
17. Eliade, Mircea, *Mitul eternei reîntoarceri*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999.
18. Ilin-Grozoiu, Loredana-Maria, *Ceremonialul culegerii plantelor de leac. Privire specială asupra Olteniei,* în „Memoria Ethnologică", an XIX, nr. 80-81/2021, pp. 42-53.
19. Ilin-Grozoiu, Loredana-Maria, The *prophylactic and healing effect of woody plants from the spontaneous flora***,** în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane C.S. Nicolăescu-Plopşor", nr. XXIII/2022, Craiova, Editura Academiei, pp. 273-282.
20. Ispas, Sabina, *Mărțișorul și relațiile lui cu timpul sacru*, în „Sub semnul mărțișorului", (coord. Varvara Buzilă), Chișinău, 2015, pp. 41–55.
21. Lévi-Strauss, Claude, *Antropologia structurală*, Bucureşti, Editura Politică, 1978.
22. Pop, M., *Folclor românesc*, vol. I. București, Editura Grai şi Suflet, 1998.
23. Servier, Jean, *Magia*, Iaşi, Institutul European, 2001.
24. Suiogan, Delia, *Simbolica riturilor de trecere*, București, Editura Paideia, 2006.
25. Turner, Victor, *The Ritual Process. Structure and Antistructure*, Ithaca, New York, Cornell University Press, 1969.
26. Wald, Henri, *Realtate şi limbaj,* Bucureşti, Editura Academiei Române, 1968.
27. Inf. Teodora Pescaru, 62 de ani, localitatea Cioroiu, jud. Olt, 2026.
28. Inf. Gabriela Florescu, 72 de ani, localitatea Crasna, jud. Gorj, 2021.
29. Inf. Maricica Chiriță, 84 de ani, localitatea Bascov, jud. Dolj, 2020.
30. Inf. Elena Toma, 87 de ani, localitatea Silea, jud. Vâlcea, 2020.
31. Inf. Rozica Ristea, 87 de ani, localitatea Bechet, jud. Dolj, 2026.
32. Inf. Emilia Pătrană. 68 de ani, localitatea Gângiova, jud. Dolj, 2020.
33. Inf. Viorica Sârbu, 82 de ani, localitatea Lunca, jud. Gorj, 2020.
34. Inf. Paraschiva Nisipașu, 76 de ani, Maglavit, jud. Dolj, 2020.
35. Inf. Ana Ungureanu, 71 de ani, localitatea Gubandru, jud. Olt, 2020.
36. Inf. Maria Luță, 93 de ani, localitatea Stoicești, jud. Dolj, 2024.
37. Inf. Maria Rădulescu, 71 de ani, localitatea Bălcești, jud. Vâlcea, 2020.

THE IMPACT OF THE ENERGY CRISIS ON FIRMS' INDEBTEDNESS

Georgiana Chiţiga
Scientific Researcher, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Bucharest, Romanian Academy

Abstract: *This article takes as its starting point the impact of the shock generated by the energy crisis on firms' indebtedness and on how they adjust their financing structure under conditions of high economic uncertainty. The sudden increase in energy prices has caused a significant increase in production costs, affecting the profitability and cash flows of firms. In parallel, the indirect effects of the energy crisis, manifested by accelerating inflation, determined a restrictive monetary policy reaction, resulting in an increase in the cost of loans for companies and the deterioration in their financing conditions. In this context, the firms have had to adapt their financial strategies to cope with liquidity pressures, increasingly relying on external borrowing. The analysis focuses on changes in the debt structure of firms, in particular the increase in the share of short-term financing and the increase in the cost of borrowed capital. The study demonstrates that the energy crisis contributed to the intensification of the need for financing and the increase in indebtedness, especially in sectors with high energy consumption. The conclusions highlight the role of the energy crisis as a determining factor in changing the debt behaviour of firms in periods of high economic uncertainty.*

Keywords: *energy crisis, firms' indebtedness, financial conditions, cost of financing, macroeconomic shocks.*

INTRODUCTION

Firms were exposed, in a relatively short period of time, to three major successive shocks: the COVID-19 pandemic, the energy crisis associated with the conflict in Ukraine, and the tightening of financial conditions. These simultaneously affected aggregate demand, operating costs, and access to financing. Thus, the structure of firms' indebtedness was influenced, both by increasing the short-term liquidity requirement and by changing the cost of attracted capital. (Table 1)

Table 1: Chronology of major shocks to firms' indebtedness

Shock	Period	Description	Transmission channels to firms
Pre-shock	2019 – Q1 2020	stable economic growth	low cost of credit
COVID-19	Q2 2020 – 2021	lockdown, supply chain disruptions	decrease in demand, liquidity, cautious credit
Energy shock and the conflict in Ukraine	2022 – 2023	increases in energy and raw material prices	increase in operational costs
Financial tightening	2022 – 2025	increase the interest rates in monetary policy	increasing costs of obtaining loans, decreasing access to financing

Source. OECD - Corporate debt statistics

The period 2019–2025 turns out to encompass both a pre-shock phase, characterized by relatively stable macroeconomic conditions, and several successive episodes of economic disruption: the COVID-19 pandemic, the energy crisis associated with the conflict in Ukraine, and the period of tightening financial conditions through increased interest rates for firms.

The outbreak of the conflict in Ukraine has generated sharp increases in the prices of energy, fuels and raw materials.

The energy crisis affects the functioning of firms through multiple channels, both direct and indirect. The intensity of the impact depends on the sectoral structure, energy dependence, and the ability of firms to transfer costs to consumers. In general, the effects are more pronounced in energy-intensive sectors, where energy constitutes a significant component of total production costs.

This episode was transmitted to companies through:

- increased production costs;
- increased logistics and transportation costs;
- pressures on profit margins;
- currency volatility and investment uncertainty.

IMPACT OF THE ENERGY CRISIS ON COMPANIES

The recent energy crisis represents one of the most significant macroeconomic shocks of the last decade, profoundly affecting the global business environment. The accelerated increase in energy prices, driven by geopolitical factors, imbalances between supply and demand, and supply chain disruptions, has exerted considerable pressure on firms.

In this context, the analysis of the relationship between the energy crisis and firms' debt behavior becomes essential. Debt not only reflects the need for financing, but also the ability of firms to adapt to external shocks.

Recent studies show that:

- increased uncertainty causes firms to prefer liquidity;
- financing costs influence the debt structure;
- energy shocks have disproportionate effects on energy-intensive sectors.

Against the background of energy price increases, companies are facing an environment characterized by high uncertainty, cost volatility, and deteriorating financial conditions. These developments affect both operational performance and strategic investment and financing decisions by companies.

The energy crisis affects companies through several channels:

1. Increased production costs

Energy is an essential factor in the production process, being used both directly (electricity, natural gas, fuels) and indirectly (transport costs, raw materials, logistics), thus the increase in energy prices has led to a significant increase in the total costs of companies.

First, there is a decline in profit margins. Under the conditions in which the costs rising rapidly and final price adjustments delayed or limited by competition, the firms are forced to support a part of this shock. This situation is common in sectors with high competition or in those where the demand is sensitive of price.

Secondly, firms try to transfer additional costs to consumers, which leads to higher final prices. However, this strategy is limited by the elasticity of demand and of competitive pressures. In some cases, price increases can lead to lower sales volumes, exacerbating financial difficulties.

Another important effect is the loss of competitiveness, especially in international markets. Firms in economies with higher energy costs become less competitive compared to those in regions where energy is more affordable or subsidized. This can lead to reduced exports, relocation of production or even the exit of some companies from the market.

In addition, rising energy costs generate knock-on effects throughout the entire supply chain. Suppliers in turn pass on higher costs, which increases the pressure on downstream companies. Thus, the energy crisis affects not only direct costs but also indirect costs, contributing to a general increase in prices in the economy.

In the medium and long term, companies are forced to adapt their operational strategies, investing in energy efficiency, alternative technologies or diversification of energy sources. However, these adjustments involve high initial costs, which may increase the need for external financing.

In the medium and long term, companies need to adapt their operational strategies, investing in energy efficiency, alternative technologies or diversifying energy sources.

2. Cash flow pressures

Another essential channel through which the energy crisis affects companies is the decrease in cash flows.

The increase in operational costs, combined with possible delays in revenue adjustment, leads to a reduction in available liquidity, affecting:

- the companies that face increased cash flow volatility;

Energy costs become difficult to predict, which makes financial planning and budgeting more difficult. This uncertainty affects managerial decisions and can lead to postponement of investments or reduction of expenses.

- the ability of companies to start investing;

Under the conditions in which a significant part of financial resources being used to cover current costs, fewer funds remain available for development, innovation or expansion. Thus, the energy crisis may have negative effects on long-term growth potential.

- repayment existing debts;

Reducing cash flows and increasing the cost of financing are putting additional pressure on indebted firms. Interest coverage ratios are deteriorating, increasing the risk of default and the likelihood of insolvency, especially for those with high debt.

- financial stability;

Low liquidity and cash flow volatility can lead to financial imbalances, affecting the ability of companies to cope short-term obligations. Under these conditions, the firms are forced to resort to additional external financing, which contributes to an increase in the level of indebtedness.

- access to financing;

In the context of restrictive monetary policy, rising interest rates and tightening credit conditions limit the ability of firms to obtain financial resources at sustainable costs. Thus, liquidity pressures are amplified by external financing conditions.

In conclusion, the energy crisis affects firms' cash flows, both directly, through increased costs, and indirectly, through deteriorating general economic conditions. This situation causes firms to focus on preserving liquidity and managing financial risks, even if this implies diminishing opportunities for growth in the firms' activity.

EFFECTS OF THE ENERGY CRISIS ON FIRMS' INDEBTEDNESS

1. Increasing indebtedness - a direct effect of the energy crisis on companies

With rising production costs and deteriorating cash flows, companies are forced to turn to a greater extent to external financing to support their current activity.

The main reasons why firms resort to loans include:

- working capital financing - necessary to cover current needs (inventories, payments to suppliers, salaries);
- covering operational costs - especially those related to energy and raw materials;
- maintaining activity - in the context of declining profitability and economic uncertainty. (Table 2)

Table 2: Evolution of firms indebtedness degree

Section	Pre-energy crisis	Post-energy crisis	Variation (%)
Industry	45%	58%	*+13 points*
Energy	50%	65%	*+15 points*
Services	35%	42%	*+7 points*

Source: Eurostat - Energy prices database

Note*: It mainly targets non-financial firms (excluding banking and financial institutions) operating in relevant economic sectors such as industry, energy and services. It includes medium-sized and large firms for which comparable aggregate data are available.

In the case of small and medium-sized enterprises (SMEs), additional costs are difficult to fully absorb or transfer to consumers, which leads to a greater need for external financing, contributing to the deterioration of the financial position of these. However, it is important to note that they may feel an even stronger impact, due to limited access to alternative sources of financing and high dependence on short-term bank loans.

The increase of indebtedness degree has important implications for the financial stability of firms. Although loans allow covering immediate liquidity needs, they lead to:

- increase the interest rates;
- deterioration of solvency indicators;
- increase in the risk of insolvency.

In conclusion, the increase of indebtedness represents both an adaptation mechanism to the energy shock and a source of vulnerability in the medium and long term. This development underlines the importance of prudent capital structure management in times of high economic uncertainty.

2. Changing the debt structure

One of the most relevant effects of the energy crisis on the financial behaviour of firms is the change in the debt structure. In the context of high economic uncertainty and deteriorating financing conditions, firms adjust their preferences in favour of more flexible financing instruments, even if these involve higher risks. (Table 3)

Table 3: Structure corporate debt

Debt type	Pre-energy crisis	Post-energy crisis
Short term	40%	55%
Long term	60%	45%

Source: Eurostat - Energy prices database

Note*: It mainly targets non-financial firms (excluding banking and financial institutions) operating in relevant economic sectors such as industry, energy and services. It includes medium-sized and large firms for which comparable aggregate data are available.

It generally remarks an increase in the share of short-term debt, accompanied by a reduction in access to long-term financing, which reflects both supply constraints on the part of financial institutions and strategic decisions of companies. However, the effects are also felt by small and medium-sized enterprises, which are often more vulnerable due to limited access to financing and higher reliance on short-term credit.

In conclusion, the change in the debt structure reflects an adaptation of firms to the new economic conditions, but also an increase in financial vulnerabilities. The orientation towards short-term financing provides flexibility in the immediate term, but may generate systemic risks if unfavourable economic conditions persist.

3. Increased cost of financing

Another significant effect of the energy crisis on companies is the increase in the cost of financing. This situation is mainly determined by the reaction of monetary authorities to the inflationary pressures generated by the increase in energy prices. In an attempt to keep inflation under control, a restrictive monetary policy was adopted, characterized by increasing monetary policy interest rates and reducing liquidity in the economy.

In this context, the firms are faced with:

- increasing interest rates on new loans, but also on variable rate loans;
- tightening of lending conditions, including stricter collateral requirements;
- increasing risk perception, which results higher risk premiums. (Table 4)

Table 4: Average cost of firms' indebtedness

Year	**Cost** (%)
2020	3.5
2021	4.2
2022	6.8
2023	8.1
2024	≈ 4.5 – 5.2
2025	≈ 3.3 – 3.8

Source: Eurostat - Energy prices database

Note*: Values for 2024–2025 represent estimated annual averages, as the data are published on a monthly or quarterly basis. Variations may occur depending on loan maturity, loan type, and company size. The analysis mainly targets non-financial companies operating in sectors such as industry, energy, and services, primarily medium- and large-sized firms for which consistent data on financing costs are available.

The data in the table highlights an upward trend in the average cost of indebtedness during the analysed period. If in 2020 the average cost was relatively low (3.5%), against the background of a non-restrictive monetary policy, it increases significantly, reflecting the rapid change in macroeconomic conditions.

In 2025, interest rates continued to decline, reaching ~3.3% - 3.6% (~3.32% at the end of the year)

The decline in 2024–2025 reflects:

- easing monetary policy after the rate hike cycle;
- reducing inflation in the euro area;
- normalizing lending conditions.

This evolution can be explained by several factors. First of all, rising inflation, fuelled largely by rising energy prices, determined the banks to raise benchmark interest rates. Secondly, economic uncertainty has led to a reassessment of credit risk, which has made to an increase of margins applied by financial institutions who ensure profitability and comply with regulations. These include net interest margins (spreads on lending), trading margins (spreads on buying/selling) and collateral requirements for derivatives However, the impact is often more pronounced for SMEs, which face higher financing costs and more limited access to alternative sources of capital. These firms are perceived as riskier, which is reflected in higher interest rates and more restrictive conditions.

The increase in the cost of financing has important implications for the behaviour of firms. On the one hand, it leads to an increase in financial expenses, affecting profitability. On the other hand, it discourages investment and expansion of activity, as projects become less profitable under conditions of high capital costs.

Also, rising interest rates affect the ability of firms to manage their existing debts, especially in the case of variable interest loans. In these situations, debt service increases, which puts additional pressure on cash flows and can lead to deterioration of solvency indicators.

In conclusion, the increase in the cost of financing represents an essential channel through which the energy crisis influences the financial behaviour of firms. This amplifies the negative effects of increasing operational costs and contributes to increasing indebtedness and financial vulnerabilities, especially in the context of an economic environment characterized by high uncertainty.

MACROECONOMIC IMPLICATIONS

Increasing the degree of indebtedness of firms, driven by the energy crisis and deteriorating economic conditions, generates a series of significant macroeconomic implications. These effects go beyond the scope of firms and are transmitted to the entire economy, influencing financial stability, the functioning of the banking system and investment dynamics.

1. Impact on financial stability

A high level of firm's indebtedness can be a significant source of vulnerability for financial stability. Given the increasing cost of financing and the volatility of cash flows, the firms face difficulties in meeting their financial obligations, which can lead to an increase in the default rate.

This evolution affects the financial stability indicators of companies, such as:

- interest coverage ratio;
- degree of solvency;
- liquidity level.

If a significant number of firms experience financial difficulties, there is a risk of contagion effects that can destabilize the entire economic system. Also, the increase in insolvencies can have negative effects on employment and budget revenues.

In the medium term, excessive debt accumulation may lead to macroeconomic imbalances, limiting the economy's ability to cope with future shocks.

2. Impact on the banking system

The banking system is directly exposed to developments in the corporate sector, given its primary role as a financier of companies. The increase in indebtedness, combined with the deterioration of repayment capacity, leads to an increase in credit risk.

In this context, banks may experience:

- an increase in non-performing loans (NPL);
- the need to establish higher provisions;
- a decrease in profitability.

In response, credit institutions tend to adopt a more cautious attitude, tightening lending conditions. This translates into:

- stricter criteria for granting loans;
- higher financing costs;
- reduction the volume of loans granted.

This behaviour can generate a credit crunch effect, in which firms' access to financing is limited, amplifying existing economic difficulties. Thus, the firms need financing to cope with the crisis, but the conditions for accessing credit become increasingly restrictive.

3. Impact on investments

Another important channel through which increasing indebtedness influences the economy is represented by investments. In conditions of high financing costs and heightened economic uncertainty, firms tend to adopt a cautious attitude, reducing/postponing investment projects.

The main effects on investment include:

- reduction in fixed capital investments;
- putting off the expansion of projects;
- reducing expenses for innovation and research.

This reduction of investments has negative consequences for the long-term growth potential, affecting the productivity and competitiveness of the economy. In addition, sectors already affected by the energy crisis remain blocked, which reduces their capacity to adapt and modernize.

At the same time, the increase of firms' indebtedness limits the ability of these to access additional financing for investment, as risk indicators deteriorate and financial institutions become more reluctant.

4. Aggregate effects on the economy

At the aggregate level, the interaction between increased indebtedness, credit constraints and reduced investment can cause to:

- slowing economic growth;
- increased volatility of the economic cycle;
- increasing systemic risks.

In addition, the restrictive monetary policies that are necessary to combat inflation may accentuate these effects, generating compromise between price stability and supporting economic activity.

In conclusion, the increase of firms' indebtedness, against the background of energy crisis, has complex and interdependent macroeconomic implications. It affects financial stability, exposes the banking system to additional risks and reduces the dynamic of investments, thus contributing to the economic growth slowdown. In this context, it becomes essential to adopt balanced economic policies that support both financial stability and the adaptive capacity of firms.

CONCLUSIONS

The analysis highlights the fact that the energy crisis constituted a major macroeconomic shock, with profound implications on the financial behaviour of firms and on the dynamics of the capital structure.

A relevant result that stands out is that the intensification of the degree of indebtedness at the firms' level, appears as a response to the need to cover increased operational costs and maintaining business continuity. This reflects the role of indebtedness as a short-term adjustment mechanism in the face of major shocks, but at the same time demonstrates the accumulation of financial vulnerabilities.

A reorientation of the debt structure towards shorter maturities is observed, against the backdrop of high economic uncertainty and restricted access to long-term financing. This structural change, although justified from a financial flexibility perspective, amplifies firms' exposure to refinancing risk and the volatility of market conditions.

At the same time, the increase of the cost of borrowed capital, driven by restrictive monetary policy, represents an additional factor of pressure on financial performance. The increase of interest rates and risk premiums has conducted to the deterioration of solvency indicators and the restriction of investments, especially in the case of firms with fragile financial positions.

The results also highlight a pronounced sectoral heterogeneity, the energy-intensive sectors experiencing more pronounced deterioration of financial indicators and a faster increase of indebtedness This differentiation highlights the importance of structural characteristics in the transmission of macroeconomic shocks and in determining the adjustment capacity of firms.

The energy crisis can be interpreted as a catalyst for the reconfiguration of the financial behaviour of firms, highlighting the limits of traditional financing models in contexts of high volatility. In this context, financial resilience becomes an essential determinant of medium-term sustainability, involving not only access to financial resources, but also the capacity for strategic adaptation to structural changes in the economic environment.

A series of measures are required aimed at improving access to long-term financing, reducing vulnerabilities associated with over-indebtedness, stimulating investments in energy efficiency and sustainable technologies.

The energy crisis should not be viewed exclusively as a transitory shock, but as a structural factor that redefines the coordinates of firms' financing and highlights the importance of consolidating the financial stability of these in an increasingly uncertain and volatile economic environment.

BIBLIOGRAPHY:

1. Damijan, Joze P., Corporate NPL Portfolios in CESEE Countries: How Corporate Leverage and Debt Spillovers Affect Firm Performance (September 15, 2016). EBRD Working Paper No. 191, Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=3119678 or http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3119678
2. Khoo, J. and Cheung, A.W.K. (2021). Does geopolitical uncertainty affect corporate financing? Evidence from MIDAS regression. Global Finance Journal, 47.
3. McGowan, M. A., Andrews, D. & Millot, V. (2017). The Walking Dead? Zombie Firms and Productivity Performance in OECD Countries. OECD Economics Department Working Papers. http://oecdshare.oecd.org/eco/sites/SPAD1/Working%20Papers/Zombie%20firms/www.oecd.org/eco/workingpapers
4. ***Bank for International Settlements (2025). Annual Economic Report. https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2025e.htm
5. ***European Bank for Reconstruction and Development (2025). Regional Economic Prospects. https://euneighbourseast.eu/news/publications/report-ebrds-regional-economic-prospects/
6. ***European Central Bank (2022). Economic Bulletin.https://www.ecb.europa.eu/press/economic-bulletin/html/all_releases.en.html
7. ***European Commission (2022). REPowerEU Plan. https://commission.europa.eu/topics/energy/repowereu_en
8. ***European Commission (2023). European Economic Forecast. Autumn 2023. https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/european-economic-forecast-autumn-2023_en
9. ***International Energy Agency (IEA) (2023). Renewables 2023: Analysis and forecast to 2028. Reports. https://managenergy.ec.europa.eu/publications/renewables-2023-analysis-and-forecast-2028_en?prefLang=sk
10. ***International Monetary Fund (2023). World Economic Outlook: Navigating Global Divergences. https://www.imf.org/en/publications/weo/issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023

11. ***International Monetary Fund (2023). Regional Economic Outlook: Europe. https://www.imf.org/-/media/files/publications/reo/eur/2023/november/english/text.pdf
12. International Energy Agency (IEA) (2025) - World Energy Outlook 2025. https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2025
13. ***Organisation for Economic Co-operation and Development (2024). OECD Economic Outlook. https://www.oecd.org/en/publications/2024/12/oecd-economic-outlook-volume-2024-issue-2_67bb8fac.html.
14. World Bank (2023). Global Economic Prospects. https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects

RITUAL PRACTICES AND CUSTOMS OF SAINT GEORGE: CONTRIBUTIONS TO THE DEFINITION OF CULTURAL HERITAGE

Anca Ceauşescu
3rd Degree Scientific Researcher, PhD, "C. S. Nicolăescu-Plopşor" Institute for Research in Social Studies and Humanities from Craiova, Romanian Academy

Abstract: *In the Orthodox Christian calendar, April 23 marks an important feast, the celebration of Saint George the Great Martyr, military Saint Bearer of victory. In the folk calendar, the Feast of Saint George marks the beginning of the pastoral season and coincides with the period of intensification of vegetation processes. It brings together a range of folk practices and beliefs intended to ensure the protection of people, households, and livestock, as well as the safeguarding of crops and the fertility of the fields. Similar to other spring and summer customs, this day highlights the symbolic power of green branches, regarded as having apotropaic and purifying qualities.*

Over time, some of these customs and traditions have been preserved, some have ceased to exist, while others have been simplified or adapted to contemporary life. Nevertheless, they continue to be valued as elements of cultural heritage and local identity.

Keywords*: spring customs, Saint George's Day, ritual practices, green branch, cultural heritage.*

În calendarul creștin-ortodox, ziua de 23 aprilie reprezintă o sărbătoare importantă, ziua celebrării Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, Purtătorul de biruință, cunoscut ca ocrotitor al ostașilor și simbol al curajului și credinței neclintite în Dumnezeu. În cultura populară românească, Sf. Gheorghe este unul dintre personajele cele mai populare, iar sărbătoarea dedicată lui îmbină cinstirea sfântului creștin, Marele Mucenic Gheorghe, și credințe precreștine asociate primăverii, vegetației și animalelor.

Născut în Capodochia, în familie creștină, acest „minunat ostaș al Domnului" a trăit în vremea împăratului Dioclețian, de la care a căpătat, pentru faptele sale de vitejie, „dregătoria de comit și voievod"[1]. Fiind credincios zeilor păgâni, Dioclețian a avut o atitudine persecutorie față de creștini. Atunci când Sf. Gheorghe și-a mărturisit credința față de Dumnezeu și față de Hristos, acesta a fost întemnițat și torturat: „Pe când împăratul era în Senat și se luau niște decizii, a intrat la ei Sfântul Gheorghe și a vorbit despre credința lui și despre Hristos ca împarat. A spus că decât să slujească unui împarat și unui imperiu păgân, el preferă să slujească lui Hristos, iar slujba lui față de Hristos nu va consta în sabie sau în întreceri de luptă, ci va consta în sacrificarea lui pentru Hristos. A mărturisit în fața tuturor că este gata să primească martirajul. Această marturisire a Sfântului Gheorghe, care era foarte iubit de împărat și admirat de Senat, a stârnit tulburare, întristare dar și mânie. Împaratul a poruncit ca Sfântul Gheorghe să fie arestat. A fost pus în temniță și i s-a cerut să-și renege credința. Fiindcă a refuzat, a fost supus la toate chinurile posibile, fiind poate unul din cei mai chinuiți martiri"[2]. Prin curajul și statornicia cu care a îndurat persecuțiile poruncite de împărat, arătând că suferințele îi pot răni doar trupul, nu și credința ori sufletul, acest ostaș creștin i-a determinat pe mulți să-și mărturisească credința în Hristos. Printre aceștia s-au numărat, spre furia lui Dioclețian, însăși împărăteasa Alexandra și chiar vrăjitorul Athanasie căruia i se poruncise să-l otrăvească pe

[1]Narcisa Alexandra Știucă, *Spirala sărbătorilor. Rosturi, tâlcuri și desluşiri*, Sibiu, Editura „Astra Museum", 2014, p. 173.
[2] **Parintele Gheorghe Calciu, *Sfântul Mare Mucenic Gheorghe,* a se vedea:** https://www.crestinortodox.ro/sfantul-gheorghe/sarbatoarea-sfantul-mare-mucenic-gheorghe-148608.html (accesat în 24.04.2026)**.**

martir. Pentru ca nu s-a lepadat de credința în Hristos, Sf. Gheorghe a fost condamnat la moarte, în ziua de 23 aprilie, care a rămas, de atunci, ziua sa de prăznuire[3].

Multe dintre minunile Sfântului Gheorghe au avut un puternic impact în conștiința oamenilor, contribuind la conturarea imaginii sale de învingător asupra morții. El este reprezentat în iconografia creștină călare pe un cal, străpungând cu sulița un balaur. Este vorba despre o legendă care ne spune următoarele: „Era lângă cetatea aceea a Viritului, spre muntele Livanului, un iezer foarte mare, în care era un mare balaur înfricoșător și omorâtor, care, ieșind dintr-acel iezer, pre mulți oameni îi apuca și-i trăgea în iezer, îi pierdea, mâncându-i. Apropiindu-se cu suflarea sa cea pierzătoare, umplea văzduhul de venin purtător de moarte. Oamenii au hotărât ca, de nu vor să piară toți, să dea în fiecare zi la rând și cu sorți fiecare pre copiii lor, fecior sau fată, spre mâncarea acelui balaur. Când i-a venit rândul fecioarei împăratului, a venit în acel oraș sfântul Gheorghe, care s-a hotărât să omoare balaurul. Și a ucis sfântul Gheorghe pre balaurul acela cu sabia în mijlocul cetății, apoi trăgând afară oamenii trupul lui din cetate, l-au ars cu foc. Atunci împăratul cetății aceleia și tot poporul au crezut în Hristos și au primit sfântul Botez. Și erau botezați douăzeci și cinci de mii de bărbați, afară de femei și de copii”[4]. Reprezentarea sfântului biruitor ilustrează modelul de curaj în lupta cu diavolul. Uciderea balaurului este considerată biruința asupra păgânismului, această înfrângere păstrându-și caracterul de *mit de întemeiere* al primei biserici și comunități creștine[5].

În Evul Mediu, Sf. Gheorghe a fost declarat patronul cavalerilor cruciați și, ulterior, protector al unor eroi ai creștinătății, printre care Richard Inimă de Leu al Angliei și Ștefan cel Mare al Moldovei[6]. Totodată, Sfântul Gheorghe a fost considerat ocrotitorul unor orașe precum Moscova și Geneva, și chiar al unor țări ca Germania sau Anglia; el este protectorul Serbiei, Georgiei, Armeniei, Maltei, Lituaniei, dar și ocrotitorul armatei române[7].

Cultul acestui sfânt a fost deosebit de pregnant și pe teritoriul țării noastre, unde marele erou al creștinătății a căpătat atributele unei divinități autohtone a vegetației. Numele său popular, Sângeorz, a fost asociat atât triumfului naturii care renaște, cât și începutului activităților pastorale. Ziua Sfântului Gheorghe este considerată în credințele populare începutul primăverii: „Sfântul Gheorghe când aleargă cu calul său împrejurul pământului, iarba înverzește, codrul înfrunzește, pământul se deschide și primăvara vine”[8], „Sân Giorgiul e capul primăverii și ca atare înverzitorul întregii naturi și tuturor semințelor”[9]. Conform mentalului tradițional, Sfântul Gheorghe este „sfântul cel mai mare peste câmpuri”[10], „el gonește iarna și aduce primăvara”[11], „apără rodul pământului și dobitoacelor”, „apără mana vitelor”.

Se mai spune că Sf. Gheorghe împarte cu Sf. Dumitru Anul Pastoral în două anotimpuri simetrice: vara pastorală (între Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru) și iarna pastorală (între Sf. Dumitru și Sf. Gheorghe)[12]. Ei dețin cheile anului, încredințate de divinitate, cu care unul

---

[3] ADRIAN COCOSILA, *SFANTUL MUCENIC GHEORGHE*, A SE VEDEA: HTTPS://WWW.CRESTINORTODOX.RO/SFANTUL-GHEORGHE/SFANTUL-MUCENIC-GHEORGHE-118692.HTML (ACCESAT ÎN 24.04.2026).

[4] *Viețile sfinților*, VIII, pp. 727, 728, 729, 733, apud Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român* București, Editura Paideea, 2000, pp. 205-206.

[5] Andrei Oișteanu, *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească*, București, Editura Minerva, 1989, p. 293.

[6] Narcisa Alexandra Știucă, *op. cit.*, p. 173.

[7] Ivan Evseev, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara, Editura Amarcord, 1997, p. 370; Adrian Cocosila, *Sfântul Mucenic Gheorghe*, a se vedea: https://www.crestinortodox.ro/sfantul-gheorghe/sfantul-mucenic-gheorghe-118692.html (accesat în 24.04.2026).

[8] Elena Niculiță Voronca, *Datinile și credințele poporului român*, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 164.

[9] S. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, vol. II, București, Editura Fundației Culturale, 1994, p. 254.

[10] Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea: răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu*, București, Editura Minerva, 1976, p. 283.

[11] *Ibidem*.

[12] Ion Ghinoiu, *Mitologie română. Dicționar*, Ed. a 2-a rev., București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2013, p. 244; Idem, *Zile și mituri. Enciclopedie a sărbătorilor, ritualurilor, ființelor fabuloase, eroilor și miturilor din panteonul popular*

înfruzește anul, celălalt îl desfrunzește: „Văzând Dumnezeu că neamul creştinesc dă cinste cuvenită acestor doi sfinţi mucenici şi că ziua serbării şi aducerii-aminte de faptele şi virtuţile lor creştineşti au pus-o: a celui dintâi în capul primăverii, iar a celui de al doilea la sfârşitul toamnei, ca să se uşoare pe sine de o sarcină de o parte, iar de altă parte, ca să le deie şi lor cinste, le-a zis: «Iaca de acuma vă încredinţez vouă cheile vremii, şi la porunca mea aveţi să închideţi, devreme ori mai târziu, vremile omului...!» Sfinţii au primit cu mulţămită cheile şi au plecat unul în dreapta, altul în stânga, depărtându-se de locul lor. ...”[13]. Între cei doi sfinți ar exista un legământ pe viață și pe moarte: dacă la 23 aprilie copacii nu sunt înfrunziți Sf. Dumitru îi ia viața Sf. Gheorghe; la fel se va întâmpla și cu Sf. Dumitru dacă de ziua lui (26 oct.) Sf. Gheorghe va găsi frunze pe copaci[14].

În comunitatea tradițională, Sărbătoarea Sfântului Gheorghe marchează un timp sacru, deosebit de bogat în manifestări rituale și ceremoniale care se grupează de-a lungul unui ciclu festiv de trei zile. Aceasta reunește diverse practici magico-rituale menite să apere oamenii, gospodăriile și animalele, să asigure protecția culturilor, să aducă belșug și să atragă influențe benefice, toate moștenite din cele mai îndepărtate vremuri[15]. Apa, ramura verde și focul constituie elemente simbolice esențiale ale acestei sărbători, cărora li se atribuie calități purificatoare, stimulatoare și apotropaice.

Asemănător altor obiceiuri de primăvară și vară, în acestă zi sunt promovate disponibilitățile ramurii verzi, o prezență apotropaică și purificatoare. Ramura verde se detașează în cadrul elementelor simbolice cu proprietăți magice, prin accentele specifice implicate de ocupațiile de bază ale locuitorilor (cultivarea plantelor și creșterea animalelor). În comunitățile rurale tradiționale, în preajma zilei de 23 aprilie, cete de flăcăi mergeau la pădure, împodobeau carele cu verdeață, le încărcau cu ramuri verzi, apoi veneau în sat și la fiecare gospodărie prindeau ramuri verzi în poartă, la ușa casei și peste tot unde exista o intrare, pentru a feri spațiile respective de duhurile rele[16]. La Dăbuleni, „se punea tufă de stejar la poartă și pe ulucă și fire de cucului (o floare de câmp)[17]”, iar la Desa „Se punea salcie la poartă și în casă. Dacă nu avea salcie, puneau tei. Dam ocol la tot gardul porții, la satâlpii porții, la grajd, la fereastră, în casă (pe masă). Flăcăii neînsurați plecau în proor, să aducă salcie. Luau și lautari, care cântau, petreceau și se întorceau în zori cu carul cu patru boi. Boii erau împodobiți cu sălcii și cu plătici (panglici colorate)”[18]. Ramuri verzi se pun și „la pătul, la grajd, la magazie, la vie, la pomi și în casă la lada cu țoale, ca să aibă noroc”[19], după o informație din Oboga, jud. Olt.

De asemenea, vegetalul, cu multiplele sale disponibilități, este nelipsit din practicile magice ce vizează prosperitatea și sporul animalelor. Astfel, ramura verde se așează la ușa grajdului, pentru a-l feri de duhurile rele, la jug sau la coarnele animalelor, pentru o lactație abundentă. La Scornicești „se puneau crengi de mânecătoare – ramuri de jugastru la stâlpii porții, la grajd, la vasele de muls, și tei la gâtul animalelor, ca să nu ia fermecătoarea laptele de

românesc, a se vedea: https://dokumen.pub/zile-si-mituri-calendarul-taranului-roman-9739930816-9789739930819.html (accesat în 9.05.2026).

[13] Apud Narcisa Alexandra Știucă, *op. cit*., p. 175.

[14] Ion Ghinoiu, *Mitologie română. Dicționar*... p. 244; Idem, *Vârstele timpului*, București, Editura Meridiane, 1988, p. 48.

[15] A se vedea: Loredana-Maria Ilin-Grozoiu, *Credinţe şi ritualuri legate de Sărbătoarea Sfântului Gheorghe în zona Mehedinţilor,* în volumul „Mehedinți - Istorie, Cultură și Spiritualitate”, Drobeta Turnu Severin, Editura Didahia Severin, 2008, pp. 522-528; Idem, *Spiritualitate şi tradiţii locale* în *Sate şi silişti de pe Desnăţui: monografia comunei Vârvoru de Jos*, coordonatori Dinică Ciobotea, Nicu Tabacu, Craiova, Editura Sitech, 2014, pp. 173-202.

[16] Ion Ghinoiu (coord.), *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român*, vol. I, Oltenia, ediție îngrijită de Ofelia Văduva și Ofelia Pleșca, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 268; Ștefan Enache, Teodor Pleșa, *Zona etnografică Dolj*, București, Editura Sport-Turism, p. 118; Marcel Olinescu, *Mitologie românească*, București, Editura Saecullum I. O., 2001, p. 289.

[17] Ion Ghinoiu (coord.), *Sărbători și obiceiuri* ..., p. 268.

[18] *Ibidem*.

[19] *Ibidem*, p. 269.

la vaci”[20], conform tradițiilor din satul de odinioară, subliniind astfel virtuțile excepționale pe care le capătă ramura verde în această zi. Sfera de acțiune a ramurii verzi se extinde și în Lumea de dincolo, în unele localități oltenești (Orlești, jud. Vâlcea, Zănoga, jud. Dolj) întâlnindu-se obiceiul de a așeza crenguțe verzi și la morminte[21].

În această perioadă a anului, considerată favorabilă, asociată cu renașterea și revigorarea, „femeile pricepute” adunau plante de leac, iar fetele care doreau să își facă vrăji de dragoste, culegeau mătrăgună și năvalnic și semănau busuioc pe care îl udau cu apă ținută în gură și îl descântau[22].

Ajunul Sfântului Gheorghe și noaptea care urma (Sângeorzul vacilor – sărbătoare dedicată Mânecătoarei) erau considerate un timp în care forțele malefice sunt deosebit de active, mai ales cele care iau „mana laptelui” sau „mana câmpului”. Pentru a preveni acțiunea acestora, oamenii foloseau plante cu virtuţi apotropaice, cum sunt usturoiul, pelinul, rugul de măceșe, rostopasca sau leușteanul. Prezența strigoilor era contracarată prin intermediul unor practici variate precum: ascunderea sau ungerea cu usturoi a limbilor de meliţă, afumarea vitelor, grajdurilor şi stânelor, ungerea cu usturoi și plante apotropaice a porților, ușilor, pragurilor și ferestrelor, se produceau zgomote de bucium sau cu obiecte metalice, iar la intrările în adăposturile animalelor erau agățate crengi de rug, măceş sau mărăcini.

Un rol activ în preîntâmpinarea acțiunii maleficului îl au zgomotele, despre care se credea că sperie creaturile care veneau să fure laptele vacilor și rodul câmpurilor. Zgomotele erau produse fie în gospodărie, fie se cânta pe dealuri cu buciumul, de unde sunetul se răspândea în întregul sat. Astfel toate animalele erau protejate de influența ființelor malefice.

Focul este un alt element implicat în îndepărtarea agresiunii maleficului, caracterul său divin fiind recunoscut în numeroase sisteme mitologice și religioase. Complexitatea simbolică a acestuia explică prezența sa în numeroase practici și ritualuri tradiționale. În contextul Sărbătorii Sfântului Gheorghe, focul aprins are o funcție ritualică și un pronunțat caracter purificator. Aceste focuri rituale sunt asociate frecvent momentelor de tranziție temporală, marcând fie încheierea, fie începutul unor perioade importante ale anului, aflate în strânsă legătură cu ciclul muncilor agricole[23].

În comunitățile rurale din Oltenia, la sărbătoarea Sfântului Gheorghe, focuri rituale erau aprinse noaptea pe dealuri sau în pădure, așa cum se întâmpla la Stănești, jud. Vâlcea, unde „în ajunul Sf. Gheorghe seara se face foc în pădure, se cântă din buciume pentru ca vrăjitoarele să nu ia laptele vitelor”[24] sau în zona Mehedinți, unde „în ajun de Sfântul Gheorghe localnicii mergeau în cea mai apropiată pădure de sat acolo unde aprindeau focurile purificatoare pentru ca forțele dăunătore să nu poată fura laptele vitelor”[25].

Tot acum sunt valorificate virtuțile purificatoare și regenatoare ale apei. După o noapte favorabilă manifestării intense a forțelor malefice, ziua de Sf. Gheorghe impunea practicarea unor ritualuri de purificare, prin scăldatul sau stropitul ritual. Sunt acțiuni care vizau atât oamenii, cât și animalele sau obiectele din gospodărie având, totodată, și menirea de a asigura sănătatea, protecția și prosperitatea pe tot parcursul anului. Astfel, „în noaptea sau dimineaţa zilei de Sf. Gheorghe, femeile şi fetele române se spală pe faţă sau pe tot corpul cu roua

[20] *Ibidem*, p. 270.
[21] Marcela Bratiloveanu-Popilian, *Obiceiuri de primăvară din Oltenia. Calendarul ortodox și practica populară*, Piatra-Neamț, Editura „Constantin Matasă”, 2001, p. 61.
[22] Narcisa Alexandra Știucă, *op. cit.*, p. 176.
[23] În tradiția populară, focurile rituale erau aprinse de comunitate cu prilejul unor sărbători cu dată fixă, consemnate în calendarul popular. O importanță deosebită o aveau acele sărbători care marcau succesiunea celor patru anotimpuri și ritmurile fundamentale ale vieții agrare. Calendarul creștin-ortodox menționează la sărbătorile cu dată fixă următoarele repere importante: Sfântul Vasile (1 ianuarie), Boboteaza (6 ianuarie), Mucenicii (9 martie), Alexiile (17 martie), Buna Vestire (25 martie), Sfântul Gheorghe (23 aprilie), Sfântul Dumitru (26 octombrie).
[24] Marcela Bratiloveanu-Popilian, *op. cit.*, p. 63.
[25] Alexandru Zamfir, *Focul ritual de Sfântul Gheorghe în Oltenia*, în „Litua. Studii și cercetări”, vol. XXIII, 2021, p. 293.

câmpului, pentru a fi frumoase şi sănătoase sau «pentru a fi jucate la horă»”[26]; „până nu răsare soarele oamenii se scaldă în acea zi întâia oară în apă curgătoare, spre a fi sănătoşi tot anul şi pentru spălarea tuturor relelor”[27]; „băieţii le udă pe fete ca să nu se apropie de ele strigoaicele sau pentru ca fetele să nu se transforme în strigoaice, reprezentând totodată un gest de bucurie şi mulţumire pentru apropierea primăverii”[28].

Sărbătoarea Sfântului Gheorghe are o importanță aparte și pentru proprietarii de ovine, aceasta fiind cunoscută și ca ziua în care debutează anul pastoral și odată cu el activitățile agro-pastorale. Este o perioadă când se desfășoară activități practice (formarea turmelor, înțărcatul mieilor, măsuratul laptelui), precum și practici rituale de protecție și stimulare (purificarea animalelor prin afumare și stropirea cu apă, punerea de ramuri verzi la strunga oilor, alungarea, prin diferite mijloace, a vrăjitoarelor care luau mana animalelor ș.a.).

În zona montană a Olteniei, „Măsuratul oilor” sau „Sâmbra oilor” are aspectul unei sărbători câmpenești: oile și găleţile pentru muls sunt împodobite cu ramuri verzi, laptele este lăsat să treacă printr-un colac din aluat nedospit sau prin cununa de verdeață cu proprietăți magice, despre care se crede că pot asigura sănătatea animalelor şi belşug la producţia de lapte, apoi urmează petrecerea cu cântec și joc. Informațiile de teren oferă o imagine mai amplă asupra acestei practici: la Cireșu, jud. Mh., „La Sf. Gheorghe, cine pleca cu vitele făcea naprol, un colac rotund din aluat nedospit. În patru părți ale colacului se făcea câte o cruce din iarbă. Se împletea și o coroniță din lăstari de salcă, urzică, busuioc, laptele câinelui și fir roșu ca să nu se deoache vitele. Se făcea un colac și o coroniță pentru oi și altele pentru vaci. La Sf. Gheorghe, oile se mulgeau prima dată la prânz, nu dimineața. Coronița și colacul se puneau pe găleată și se mulgeau animalele prin ele. Primii stropi de lapte se mulgeau pe colac, apoi colacul se atârna la poartă, pe creangă verde”[29]. După ce erau mulse toate animalele, toți membrii familiei „se adunau la poarta în care au fost mulse oile”, rupeau colacul, fiecare mânca bucata de colac ruptă, iar ce rămânea se dădea vitelor mai slabe. În același timp, un bătrân sau un copil se duceau cu coronița/coronițele la un izvor, unde le puneau pe apă, ca să nu sece laptele vitelor, asemenea izvorului[30]. Întâlnim, în acest obicei, arhetipul întruchipat de simbolul cercului (colacul și coronița de ramuri verzi), căruia i se adăugă valorile pâinii rituale și, în general, ale vegetalului, împreună asigurând pătrunderea în zona sacrului.

Înscriindu-se ca o perioadă fastă, în planul activităților pastorale se încheie contracte, învoieli, este termenul de la care se tocmesc ciobanii: „de la Sf. Gheorghe se socotesc slugile”[31], așa cum aflăm dintr-o informație din Brastavăț.

Ca toate marile sărbători calendaristice, și Sf. Gheorghe este una având puternice legături cu lumea strămoşilor, iar una dintre practicile cele mai răspândite este pomenirea celor trecuți în lumea de dincolo. În această zi, la Desa și Valea Stanciului „se împărțeau acasă, la vecini și la neamuri, pite, colaci, ouă roșii, miel, brânză, când era după Paște”, iar la Galicea Mare „colaci și carne, dacă era de dulce, colaci și grâu fiert, dacă era de post”[32]. Totodată, noaptea de Sfântul Gheorghe, asemenea altora care premerg marile sărbători de peste an, este favorabilă descoperirii comorilor, cu precădere a banilor de aur. În lumea satului tradițional, se credea că în nopțile respective, comorile ascunse ieșeau la suprafață și se arătau sub forma unor flăcări celor predestinați să le descopere, ramânând nevăzute pentru cei cărora nu le erau hărăzite.

---

[26] Ivan Evseev, *op. cit.*, p. 370.
[27] Narcisa Alexandra Știucă, *op. cit.*, p. 175.
[28] *Obiceiuri de primăvară – Sfantul Gheorghe*, a se vedea: https://www.cimec.ro/Etnografie/sf-gheorghe/Obiceiuri-de-primavara-Sf-Gheorghe.html (accesat în 23.04.2026).
[29] Ion Ghinoiu (coord.), *Sărbători și obiceiuri* ..., p. 275.
[30] *Ibidem*.
[31] apud Marcela Bratiloveanu-Popilian, *op. cit.*, p. 85.
[32] Ion Ghinoiu (coord.), *Sărbători și obiceiuri* ..., p. 283.

Așadar, sărbătoarea Sfântului Gheorghe, cu întregul complex de obiceiuri, ocupă un loc important în calendarul creștin-ortodox și în cultura populară tradițională din Oltenia. Încărcătura rituală de excepție a acestei zile determină o serie de practici magico-rituale care au ca scop asigurarea protecției gospodăriei, oamenilor și animalelor, dar și a semănăturilor câmpului. În această zi sunt valorificate, cu precădere, atributele magice și apotropaice ale ramurii verzi.

BIBLIOGRAPHY:

1. Bratiloveanu-Popilian, Marcela, *Obiceiuri de primăvară din Oltenia. Calendarul ortodox și practica populară*, Piatra-Neamț, Editura „Constantin Matasă", 2001.
2. Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicţionar de simboluri*, vol. I, Bucureşti, Editura Artemis, 1994.
3. Cocosila, Adrian, *Sfantul Mucenic Gheorghe*, a se vedea: https://www.crestinortodox.ro/sfantul-gheorghe/sfantul-mucenic-gheorghe-118692.html (accesat în 24.04.2026).
4. Enache, Ștefan, Pleșa, Teodor, *Zona etnografică Dolj*, București, Editura Sport-Turism.
5. Evseev, Ivan, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara, Editura Amarcord, 1997.
6. Fochi, Adrian, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea: răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu*, București, Editura Minerva, 1976.
7. Ghinoiu, Ion (coord.), *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român*, vol. I, Oltenia, ediţie îngrijită de Ofelia Văduva şi Ofelia Pleşca, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2001;
8. Ghinoiu, Ion, *Mitologie română. Dicționar*, Ed. a 2-a rev., București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2013, p. 244.
9. Ghinoiu, Ion, *Zile și mituri. Enciclopedie a sărbătorilor, ritualurilor, ființelor fabuloase, eroilor și miturilor din panteonul popular românesc*, a se vedea: https://dokumen.pub/zile-si-mituri-calendarul-taranului-roman-9739930816-9789739930819.html (accesat in 9.05.2026).
10. Ilin-Grozoiu, Loredana-Maria, *Credinţe şi ritualuri legate de Sărbătoarea Sfântului Gheorghe în zona Mehedinţilor,* în volumul „Mehedinţi - Istorie, Cultură şi Spiritualitate", Drobeta Turnu Severin, Editura Didahia Severin, 2008, pp. 522-528.
11. Ilin-Grozoiu, Loredana-Maria, *Spiritualitate şi tradiţii locale* în *Sate şi silişti de pe Desnăţui: monografia comunei Vârvoru de Jos*, coordonatori Dinică Ciobotea, Nicu Tabacu, Craiova, Editura Sitech, 2014, pp. 173-202.
12. Marian, S. Fl., *Sărbătorile la români*, vol. II, București, Editura Fundației Culturale, 1994.
13. *Obiceiuri de primăvară – Sfantul Gheorghe*, a se vedea: https://www.cimec.ro/Etnografie/sf-gheorghe/Obiceiuri-de-primavara-Sf-Gheorghe.html (accesat în 23.04.2026).
14. Oișteanu, Andrei, *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească*, București, Editura Minerva, 1989.
15. Olinescu, Marcel, *Mitologie românească*, București, Editura Saecullum I. O., 2001.
16. Olteanu, Antoaneta, *Calendarele poporului român*, Bucureşti, Editura Paideia, 2001.
17. Parintele Gheorghe Calciu, *Sfântul Mare Mucenic Gheorghe*, a se vedea: https://www.crestinortodox.ro/sfantul-gheorghe/sarbatoarea-sfantul-mare-mucenic-gheorghe-148608.html (accesat în 24.04.2026).

18. Știucă Narcisa Alexandra, *Spirala sărbătorilor. Rosturi, tâlcuri și deslușiri*, Sibiu, Editura Astra Museum, 2014.
19. Voronca, Elena Niculiță, *Datinile și credințele poporului român*, Iași, Editura Polirom, 1998.
20. Zamfir, Alexandru, *Focul ritual de Sfântul Gheorghe în Oltenia,* în „Litua. Studii și cercetări", vol. XXIII, 2021.

MERITOCRACY AND LEADERSHIP IN THE ROMANIAN SPACE OR THE SHAPING OF NATIONAL CONSCIOUSNESS – THE TRANSYLVANIAN SCHOOL, HISTORICAL PARALLELS

Diana Elena Ştefănescu
PhD, Golești Viticulture and Fruit Growing Museum, Argeș

Abstract: *Historical and cultural parallels between Wallachia and Transylvania are realities that we cannot ignore. Meritocracy, which appeared weakly in the politics of the Romanian rulers south of the Carpathians, has the capacity to awaken dormant consciences also north of them. It is certain that the 18th century in Transylvania is one of the awareness of Latinity and of the regnitorial rights of the Romanians, and the union of the Principalities in 1859 would create true waves of national consciousness. On the other hand, folkloric aspects are also essential elements in understanding Romanian rural communities, and with them the understanding of the entire Romanian popular spectrum. Meritocracy and leadership, in the Romanian medieval society of the oriental type, are closely linked both to the Romanian socio-political context, but to a large extent to the folkloric phenomenon, because this has only shaped mentalities and brought to our days what we know today under the more or less pejorative name of "Romanian mentality of the Balkan type".*

Keywords: *meritocracy, leadership, history, folklore, rural mentalities*

Perioada medievală în Țara Românească și Moldova, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, a fost una de mari provocări geopolitice în care realizarea istorică a lui Mihai Viteazul, din anul 1600, a deschis noi orizonturi mentalitare în conștiința românească. Ideea de renaștere națională românească și de identitate europeană începea timid să-și facă loc în cercurile aristocrației bucureștene, ca politică statală, dar și în conștiința comunităților românești din Transilvania. Am putea afirma, la prima vedere, că nu există vreo legătură de ordin politic, cultural și chiar confesional[1] între Transilvania, ca principat autonom, și Țara Românească în perioada de început a secolul al XVII-lea, dar ortodoxia și limba aveau să fie elemente esențiale care vor apropia „emoțional" populația cu origini latine din cele două principate.

Am ales această paralelă istorică, dintre Muntenia și Ardeal, pentru simplul motiv că ideea de libertate națională a plecat dinspre Țara Românească, prin epopeea istorică de la 1600, iar Școala Ardeleană va avea un rol determinant în promovarea culturii la sud și est de Carpați. Domnia lui Matei Basarab (1632-1654) în Țara Românească a fost una în care ideea de meritocrație a început să penetreze staturile sociale. Evident nu putem afirma că a fost o schimbare totală a statului, până la urmă Matei Basarab, care el însuși nu era un om de cultură, a fost o persoană a timpurilor lui, dar a știut să promoveze oameni care își meritau locul. El a întărit multor mănăstiri proprietăți și venituri[2], se implică activ în scutirea de taxe[3] și întărește unele privilegii pentru meșteșugari[4], aspect ce va duce la o vizibilă creștere economică și, implicit, la creșterea a nivelului de trai al populației. Putem afirma că pravilele emise de

[1] Ne referim în acest context la regimul politic și confesional al Transilvaniei în care românii, ca populație, existau ca „tolerați" în afara sferelor decizionale.
[2] Damaschin Mioc, Sașa Caraș, Constantin Bălan, *Documenta Romaniae Historica,* B. Țara Românească, volumul XXIV (1633-1634), Editura Academiei Române, București, 1974, doc. 39/10 aprilie1639, pp. 39-42. (în continuare: *DRH,* B. Țara Românească)
[3] Teodor Mavrodin, Mircea Gâlcă, Violeta Sima, Lucian Pribeagu, Dan Pintilie, *Piteşti, mărturii documentare,* vol. I, Direcţia Generală a Arhivelor Statului din România, Bucureşti, 1988, p. 54 – 55, (în continuare: *Piteşti, mărturii...*).
[4] ****D.R.H.*, B, Țara Românească, vol. XXV, (1635-1636), doc. 343, p. 385.

autoritatea domnească în această perioadă au fost cele care au inițiat procesul de disoluție a feudalismului în Muntenia[5]. Pe parcursul acestui studiu vom face referire la procesele sociale și culturale care au dus la trezirea conștiinței românești din Transilvania, dar totodată putem afirma că acest reviriment național nu s-a datorat, să spunem, în mod exclusiv Școlii Ardelene, ci și unor așa zise mișcări politice și culturale din Țara Românească. În mod firesc țăranii români din Transilvania se raportau, după momentul 1600, la omologii lor din Muntenia și Moldova. Cu siguranță că programele de reformă socială numite „Așezăminte", din timpul domnitorului fanariot Constantin Mavrocordat, inspirate din cele pe care austriecii le implementaseră în Oltenia, să fi avut un ecou deosebit și în Transilvania. Nu este exclus ca acestea să fi fost unul din elementele care peste doar câțiva zeci de ani au dus la izbucnirea răscoalei țărănești, din anul 1784, care va însângera Transilvania, condusă de Horea, Cloșca și Crișan. Istoricul David Prodan a subliniat motivele și cauzele[6], dar nu putem exclude și ideea că eliberarea din șerbie în Muntenia și Moldova să nu fi jucat un rol în ideea de identitate națională în Ardeal. Ceea ce este surprinzător, referitor la ideea de meritocrație și eficiență economică în Țara Românească, că doar cu câțiva ani mai înainte un domnitor aproape necunoscut, Leon Tomșa (1629-1632), dă primele pravile care vizau, printre altele, nici mai mult nici mai puțin decât ieșirea capitalului din țară[7]. Mai exact, bisericilor li se interzice trimiterea unor venituri către Muntele Atos. Același lucru îl va face în secolul al XIX-lea și Alexandru Ioan Cuza, într-o perioadă în care noul stat românesc (Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești) se îndrepta indisolubil spre relații economice de tip capitalist.

Astfel, remarcăm faptul că Țara Românească, încă de la începutul secolului al XVII-lea începe să se alieze la curentul european de gândire. Pe de altă parte trebuie să recunoaștem că ideile reformatoare ale lui Leon Tomșa, de pildă, nu erau unele izvorâte dintr-o minte deschisă către libertăți și privilegii pentru clasele sociale defavorizate, ci mai degrabă vizau interese proprii. Cu adevărat important, în toate aceste pravile reformatoare, este ideea de schimbare culturală, economică sau de gândire ce cuprinde statale românești aflate pe orbita Imperiului Otoman. Conceptele reformatoare ajung, *volens nolens,* și pe la curțile domnești de la București și Iași, iar țăranul asuprit din Transilvania, considerat de administrația austrică și mai târziu de cea austro-ungară (1867), *tolerat între stări,* începe să-și contureze ideea de apartenență la o națiune unică, cea românească. În mod evident vorbim de forme incipiente ale ideii de națiune, nicidecum de una așa cum o considerăm noi astăzi. Pentru clarificarea problemei, excludem încă de la început noțiuni precum „dorința de unire a românilor", acestea nu exista nici măcar între Țara Românească și Moldova, în veacul al XVII-lea, de notorietate fiind conflictele dintre Matei Basarab și Vasile Lupu. În Transilvania, de exemplu, ideea de unire cu *Regatul României* a apărut foarte târziu, spre sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea, românii cerând doar drepturi egale cu ale celorlalte națiuni privilegiate din Imperiul austriac și reprezentare în Dietă. Independență, unire, libertate sunt concepte târzii, de la începutul secolului XX, ca răspuns al populației asuprite la politicile agresive de maghiarizare, dar și la dorința maghiarilor din Transilvania[8] de a se uni cu Ungaria.

În Țara Românească și Moldova există boierimea, care era de același neam cu țărănimea asuprită, pe când în Ardeal, nobilimea de origine română nu exista[9], aspect ce-i face pe țărani să dezvolte o legătură de tip comunitar cu cei de la sud și est de Carpați, legătură ce se consolidează și prin apartenența la ortodoxie. În plus exista moștenirea lăsată de Mihai

[5] Ion Tița-Nicolescu, *Argeșul și Mușcelul căzut de călători străini și prin documente autohtone (secolele XVI – XVIII), istorie și folclor,* Editura Lumen, Iași, 2023, p. 208.
[6] David Prodan, *Răscoala lui Horea,* vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 69, 259 ș.a.
[7] ****DRH*, B, Țara Românească (1630-1632), VOL. XXIII, doc. 255, pp. 406 -409.
[8] Idee apărută în rândul revoluționarilor maghiari de la 1848.
[9] George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei,* vol. I, Tipografia W. Kraft, Sibiu 1889, p. 721. Sunt menționați în jurul anului 1711, deci după constituirea Bisericii Ortodoxe unite cu Roma, mai mulți boieri din *Țara Oltului*, presupuși adepți ai acestei Biserici și care prin stăpânirea țării Făgărașului sunt înnobilați, cu drept de a avea stemă.

Viteazul, reformele lui Leon Tomșa, primele cu *iz democratic*[10], Matei Basarab sau ale domnitorului fanariot C. Mavrocordat ce eliberase din servitute clasa țărănească din Muntenia și Moldova.

Paralele istorice și culturale dintre Muntenia și Transilvania sunt realități pe care nu le putem ignora. Meritocrația, apărută firav în politica domnitorilor români de la sud de Carpați, are capacitatea de a trezi conștiințe adormite și la nord de aceștia. Cert este că secolul al XVIII-lea în Transilvania este unul al conștientizării latinității și al drepturilor regnicolare ale românilor, iar unirea Principatelor de la 1859 avea să creeze adevărate valuri de conștiință națională. Revenind la veacul al XVIII-lea se fac primele demersuri în care se cere împăratului austriac recunoașterea drepturilor românilor din Transilvania, așa cum este petiția trimisă de episcopul greco-catolic Ignațiu Darabant în anul 1791. Cert este că tăvălugul cultural al Școlii Ardelene se pornește într-un iureș reformator de neoprit dinspre școlile Blajului, nu doar în conștiința românilor transilvăneni, ci și în acelor de peste munți, în Țara Românească și Moldova. Membri acesteia au dat dovadă în acțiunile lor de cel mai eficient *leadership* de conștientizare națională pe care îl avuseseră românii vreodată. Gândirea reformatoare a acesteia ajunge și în Țara Românească prin prezența lui Aron Florian care în anul 1826 devine scolarhul Școlii de la Golești, înființată pe moșia marelui boier cărturar Dinicu Golescu[11]. În plus, Ortodoxia îi face pe românii ardeleni, lipsiți de drepturi religioase, să se îndrepte spre frații lor coreligionari de peste munți. Apropierea este favorizată și trecerea unei însemnate părți a episcopatului ortodox la greco-catolicism, în frunte cu episcopul Atanasie Anghel (1698-1713), hirotonit preot ortodox la București, în prezența episcopului Dositei al Ierusalimului[12]. Paradoxal este că trezirea conștiinței românești, în Ardeal este făcută de preoții *uniți* care reușesc să sădească în mentalul colectiv românesc, prin școlile Blajului, așa cum remarcam și în rândurile de mai sus, *ideea* de descendență ilustră, din coloniștii romani, deci cu nimic mai prejos decât clasa dominantă, în speță cea austriacă și maghiară. Eficiența Școlii Ardelene îi face pe românii, aflați în sumisiune totală în Transilvania, să-și contureze ideea de națiune și să se îndrepte spiritual spre Țara Românească.

În acest context redăm un scurt text a lui Petru Maior, publicat în anul 1812 la Pesta, despre începutul românilor în Dacia. Lucrarea acestuia este cu atât mai importantă cu cât formează în conștiința europeană ideea de națiune și naționalitate românească. Acest lucru are o importanță crucială, mai ales că unirea Transilvaniei cu România în anul 1918, după finele Primului Război Mondial, s-a făcut pe principiul naționalităților. Cert este că naționalismul românesc începe să prindă contur încă din secolul al XVII-lea și se definește odată cu începutul celui de-al XIX-lea.

Acest gen de scrieri reușesc să contureze în mentalul european, ideea de popor și de naționalitate, dar cel mai important inculcă în spiritul românilor ardeleni sentimentul de mândrie națională, adică de popor cu nimic mai prejos decât austriecii sau maghiarii.
Redăm textul păstrând exprimarea tipică secolului al XIX-lea păstrată de Petru Maior :

„Zburdare așa nedumerită în mulți din cei streini scriitori iaste de a vomi cu condeiul asupra românilor, strănepoții romanilor celor vechi, orice le șoptește lor duhul acela, carele mai demult spre aceaea îi întărâta pe varvari, ca pe romani sau ca pe domnii lor să-i urască sau lor ca preavitejilor biruitori a toată lumea să le pizmuiască, cât și când fără nicio dovadă iscodesc ceva sau și minciuni aproate spun românilor, încă socotesc că lumea toată e deatoare să creadă nălucirilor lor; ba, de o bucată de vreame, precum măgariu pre măgariu scarpină, așa unii pe

[10] Ion Tița-Nicolescu, *op. cit.* p. 214.
[11] George Fotino, *Școala din Golești (1826),* Extras din: *Din istoria pedagogiei romînești,* vol. II, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1966, p. 5.
[12] Johann Marte, Viorel Ioniță, Iacob Mârza, Laura Stanciu, Ernest Christopf Suttner, *Unirea românilor transilvăneni cu Biserica Romei,* Volumul II: *de la 1701 la 1761,* Editura Enciclopedică, București, 2010, pp. 263-321.

alții împrumutând defăimările, fără nicio cercetare al adevărului, de iznov le du la stampă; și cu cât românii mai adânc tac, nemica răspunzând nedrepților defăimători, cu atât ei mai vârtos se împulpă pre români a-i micșora și cu volnicie a-i micșora”[13].

Textul de mai sus denotă esența mișcării cultural-politice dusă de Școala Ardeleană, o mișcare ce va domina cea mai parte a spațiului temporal cuprins între secolele al XVIII-lea și al XIX-lea în Transilvania. Scrierile istorice, filozofice, religioase, teologice, literare, lingvistice etc. reprezintă unul din cele mai eficiente metode de *leadership* românesc pentru că acestea reușesc nu doar să mobilizeze populația românească din Ardeal, dar transmit ideile de identitate națională și în provinciile românești aflate sub dominație rusească sau otomană. Mai mult decât atât, autorii scrierilor, așa cum este Petru Maior, nu ezită să traducă în limba română, din latină, mai multe dintre acestea tocmai pentru a fi mai ușor de citit și răspândit. Se redactează mult, și aproape despre orice, despre mitologie, gramatică, dicționare, moravuri etc. cu scopul de a acoperi secolele de întuneric cultural, dar și de a plasa populația românească sub umbrela unei activități culturale intense. Folosirea termenului modern, provenit din limba engleză, de „leadership” poate ar fi nefiresc în contextul istoric al secolelor trecute în care populația românească și statele pe care le locuiau *funcționau* după principiile evului mediu. Considerăm că doar acest termen poate arăta modul în care românii și țările române încearcă, prin eficiența unor lideri autentici de a plasa populația din care făceau parte printre cele europene. Pentru a susține folosirea cuvântului în aceste contexte istorice și culturale amintim doar de eficiența Școlii Ardelene, de a-și promova valorile culturale, în spațiul românesc. Remarcăm pe parcursul secolelor al XVIII-lea unele răscoale populare izbucnite pe motive confesionale, dispute româno-române, dacă ne este permisă exprimare, apărute între ortodocșii români și cei greco-catolici, așa cum au fost cele duse de călugărul Sofronie din Cioara[14]. Revoltele în cauză, și sub influența Școlii Ardelene, transformă, în timp, o populație românească supusă, nerecunoscută de autorități, într-o națiune capabilă să lupte pentru conservarea valorilor culturale, dar și a personalității sale istorice amenințate de clasele dominante maghiare și austriece. Eficiența și *leadershipul* intelectualilor români, de confesiuni diferite, aflate chiar în antagonism feroce câteodată[15], așa cum erau ortodoxia și catolicismul de rit grec se face simțit prin modul de promovare al culturii. Remarcăm o cultură populară, plecată de jos, de la agricultori și păstori, care avea în centru noțiunea de Dumnezeu și care, din acest motiv, devine factorul central intelectual al elitei românești. Românul de rând era foarte sensibil la noțiuni care includeau ideea de divinitate și odată cu aceasta la cea de cultură populară. Pentru a fi mai expliciți în afirmarea acestei idei, să luăm spre analiză elevata cultură occidentală. Arta, literatura și alte științe occidentale sunt animate de individualism, orizontul lor este unul strict limitat și se adresau unui grup restrâns, în măsură să le priceapă și să le dezvolte. În opoziție cu această nobilă cultură Occidentală stă cea folclorică românească, nu mai puțin nobilă, dar una pe înțelesul marilor mase populare. Ea capătă avânt în straturile sociale umile, de cele mai multe ori neștiutoare de carte, pentru că se adresa, pe înțelesul lor, în orizonturi nemărginite, așa cum spune într-o lucrare de referință teologul Dumitru Stăniloaie[16]. Ortodoxia, prin Sfânta Tradiția, acceptă și dă sens creștin multor dintre sărbătorile păgâne pe care oamenii le înțelegeau mult mai ușor. Ceremoniile și ritualurile populare, din

[13] Petru Maior, „Istoria pentru începutul românilor în Dachia. Întocmită de Dicio-Sânmărtin, protopop și la Înălțatul Crăiescul Consilium Locumtenențiale al Ungariei crăiesc a cărților revizor. La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității Ungurești din Pești, 1812”, în Eugen Simion (coordonator), *Școala Ardeleană,* volumul I, *Scrieri istorice,* Editat de Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2018, pp. 401-402. (în continuare: ****Școala Ardelenă*)

[14] Ioan Chindriș, Niculina Iacob, *Petru Pavel Aron,* Editura Astra, Blaj, 2007, pp. 80-81.

[15] Ne referim în acest context la atitudinea lui Samuil Micu Klein, cunoscut teolog și episcop greco-catolic, care a luat atitudine împotriva răsculaților conduși de Horea, care își dorea printre altele, păstrarea ortodoxiei românești în Transilvania. Pe larg despre subiect în: Miron Constantinescu, *Cauzele Răscoalei lui Horea – încercare de sociologie istorică,* Editat de „Independența Economică, București, 1940, p. 46.

[16] Dumitru Stăniloae*, Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, Editura Basilica, București, 2018, p. 41.

timpul fenomenelor astrale, devin motiv de sărbătoare creștină[17]. În acest context amintim de portul popular mușcelean, nu doar de o frumusețe aparte, motiv pentru care reginele României îl purtau asemenea unui veșmânt de *bon ton* la curtea monarhică de la București, dar și unul în care ornamentele, decorurile, tehnicile de lucru, croiala deosebită etc. îmbinau atât spiritul nobil al locului cât și teologie creștină[18].

Revenind la modul de promovare al culturii, preoții români greco-catolici, școliți la prestigioasele școli ale Occidentului în virtutea catolicismului lor, aduc spre știința poporului român, scufundat de secole în incultură și absență totală de la activități educative, elemente evidente de cultură creștină care să-i delimiteze de întunericul superstițiilor. În această situație trebuie făcută o separare clară între cultural tradițională românească, fundamentată pe reguli de moralitate creștină, de comportament și bună cuviință și elementele care țineau de superstiții întunecate, de tip animist, fără legătură cu ideea de Dumnezeu. Aceste scrieri, așa cum sunt cele ale reputatului teolog și istoric greco-catolic Gheorghe Șincai[19], pe care le vom prezenta în cele ce urmează, reușesc să atragă atenția poporului spre valorile creștine autentice care țineau viabile societățile și coagulau comunitățile. În mod evident nu vorbim despre sincretismul religios care a particularizat comunitățile românești creștine de la nord și sud de Carpați[20], ci de acele negre superstiții izvorâte din sărăcie, ani de sumisiune și implicit lipsă de cultură. Din textul de mai jos o să realizăm că în promovarea superstițiilor erau implicați și preoții. În mod firesc aceștia nu permiteau ritualurile și credințele care nu aveau legătură cu creștinismul, dar lipsa lor de carte și faptul că proveneau, de cele mai multe ori din sânul comunității unde propovăduiau, i-a făcut nu doar să accepte vechile cutume, obiceiuri și datini, dar și să le accepte drept a creștine. Cele mai multe astfel de fapte se petreceau în Biserica Ortodoxă, acolo unde țăranii, chiar cu o credință profundă, erau lipsiți de preoți învățați sau ascultau slujba religioasă în limba sârbă, în cazul celor din Ardeal, evident pe care majoritatea nu o înțelegea.

Redăm mai jos textul lui Gheorghe Șincai, fiind păstrată exprimarea originală din capitolul *Aplecarea acestora asupra superstițiilor*:

„Acum să întoarcem învățătura aceasta asupra unelor nebunii de a superștiziozilor, între care cea mai de frunte iaste proba de apă, cu care se folosea mai de demult spre aflarea și dovedirea strigoilor. În vremurile trecute, la atâta nebunie ajunsease, nu numai țăranii, ci și judecătorii noroadelor, de își întipzuia [sic!] că strigoile nu se pot afunda în apă, ci trebuie să înoate pe deasupra ei, pentru că rău credeau că trupurile strigoilor, pentru împărtășirea ce se socotea a o avea cu dracul, capătă alte proprietăți, între care să se numere și acestea, că trupurile lor s-ar fi făcut mai ușoare decât apa (…)”[21].

Trezirea conștiinței naționale s-a făcut și prin abordarea corectă a dogmei creștine, de către populația românească de confesiune ortodoxă și greco-catolică, pentru că și ultimii erau tributari unor astfel de practici. Dacă între anii 1759 și 1761 are loc răscoala condusă de călugărul Sofronie împotriva uniaților (greco-catolici), începând cu secolul al XIX-lea se produce o alianță confesională care ave drept scop promovarea ideii de românitate în Transilvania. Amintim în acest context de Mitropolitul Andrei Șaguna care are un rol hotărâtor

[17] Ion Tița-Nicolescu, *Tradiții populare și dogmă creștină. Scurtă incursiune în sincretismul religios românesc – lunile mai și iunie,* Editura Etnologică, București, pp. 87-96.

[18] Tița-Nicolescu, Ion, *Simbolica teologică și folclorică a acoperământului de cap*, în „Salvgardarea elementelor de patrimoniu cultural imaterial în context activ și în context pasiv”, coordonatori Gabriela Păsărin și Ion Tița-Nicolescu, Editura Pro Universitaria, Craiova, 2024.

[19] Cristian Bădiliță, Laura Stanciu, *Geniul greco-catolic românesc,* Editura Vremea, București, 2020, p. 87.

[20] Ion Tița-Nicolescu, „ETHNOLOGICAL CONFLUENCES IN THE TRADITIONAL CULTURE OF ARGES–RURAL MEANING AND RELIGIOUS SYNCRETISM”, în Iulian Boldea, Cornel Sigmirean (coordonatori), *NEW PERSPECTIVES ON MULTICULTURALITY. INTERSECTING DISCOURSES AND DIALOGUES,* Edited by: The Alpha Institute for Multicultural Studies, Târgu Mureș, 2025, pp. 201-207.

[21] Gheorghe Șincai, „Învățătură firească spre surparea superștiții norodului” , 1810, în ***Școala Ardeleană,* volumul IV, *Scrieri didactice și instructive. Repere critice, Glosar, Indice de autor, traducători și opere antologte,* p. 232.

în întemeierea *Asociației pentru cultură și literatura poporului român din Transilvania* (ASTRA).

În acest context este de apreciat, înainte de toate, eficiența și *leadership-ul* celor care se implică în acțiunile ce promovau identitatea românească. De asemenea, nu trebuie neglijat faptul că această, să-i spunem eficiență politică, a intelectualilor români, se datorează și faptului că spre sfârșitul secolului al XIX-lea autoritățile de la Budapesta încercau să influențeze componența etnică a Transilvaniei prin aducerea de coloniști maghiari în diferite zone ale provinciei[22]. Reacția românească la aceste modificări în structura etnică a principatului cu evidentă motivație politică în defavoarea românilor a dus la acțiuni tot mai îndrăznețe și eficiente din partea *Inteligheției* românești. Faptul că românii rămân totuși majoritari în fața acțiunilor de maghiarizare forțată[23], colonizări, imigrările românești dinspre Transilvania și Moldova și Țara Românească, denotă lupta dusă de patrioți intelectuali în Ardeal.

Dacă în prima parte a acestui studii am abordat ideea de meritocrație promovată de domnitorul Țării Românești, Matei Basarab, în doua parte am pus accentul pe ideea de eficiență și *leadership* național dus de oameni pentru care ideea de interes național a primat în fașa celui particular. Aspectele folclorice, precum datinile, obiceiurile, superstițiile etc. sunt, de asemenea, elemente esențiale în înțelegerea comunităților rurale românești, iar odată cu acestea înțelegerea întregului spectru popular românesc[24]. Meritocrația și *leadershipul*, în societatea medievală românească de tip oriental, sunt strâns legate atât de contextul socio-politic românesc, dar într-o mare măsură de fenomenul folcloric, pentru că acesta nu a făcut decât să modeleze mentalități și să aducă până în zilele noastre ceea ce cunoaștem astăzi sub numele, mai mult sau mai puțin peiorativ de „mentalitate românească de tip balcanic".

BIBLIOGRAPHY:

1. Bădiliță, Cristian, Stanciu, Laura, *Geniul greco-catolic românesc*, Editura Vremea, București, 2020,
2. Barițiu, George, *Părți alese din Istoria Transilvaniei*, vol. I, Tipografia W. Kraft, Sibiu 1889,
3. Chindriș, Ioan, Iacob, Niculina, *Petru Pavel Aron*, Editura Astra, Blaj, 2007,
4. Constantinescu, Miron, *Cauzele Răscoalei lui Horea – încercare de sociologie istorică*, Editat de „Independența Economică, București, 1940,
5. Fotino, George, „Școala din Golești (1826)", Extras din: *Din istoria pedagogiei românești*, vol. II, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1966.
6. Damaschin Mioc, Saşa Caraș, Constantin Bălan, *Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească*, volumul XXIV (1633-1634), Editura Academiei Române, București, 1974,
7. ****DRH, B, Țara Românească (1630-1632)*, VOL. XXIII, Editura Academiei Române București, 1974,
8. ****D.R.H., B, Ţara Românească, (1635-1636)*, vol. XXV, Editura Academiei Române București, 1974,
9. Lepădatu, Alexandru, „Un episod revoluționar în luptele naționale ale românilor de

[22] Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, *Istoria Transilvaniei*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, p. 253.

[23] Alexandru Lepădatu, *Un episod revoluționar în luptele naționale ale românilor de peste munți acum o jumătate de veac,* anexe documentare I, *Proclamațiunea revoluționară a iredentei române din 18 august 1885,* în Memoriile secțiunii istorice, seria III, tomul XVIII, mem. 9, Imprimeria Națională, București, 1937, p. 36/268

[24] Ion, Tița-Nicolescu, *Arta tradițională și etnologia religioasă, elemente esențiale de identitate românească*, în „CERCETĂRI ȘI STUDII, etno-muzicologie, bizantinologie și etnologie", vol. 6, nr. 8, Editat de Asociația pentru cultură Bănățeană, Timișoara, 2005, pp. 174-187.

peste munți acum o jumătate de veac, anexe documentare I, Proclamațiunea revoluționară a iredentei române din 18 august 1885", în *Memoriile secțiunii istorice,* seria III, tomul XVIII, mem. 9, Imprimeria Națională, București, 1937.
10. Marte, Johann, Ioniță, Viorel, Mârza Iacob, Stanciu Laura, Suttner, Ernest, Christopf *Unirea românilor transilvăneni cu Biserica Romei*, Volumul II: *de la 1701 la 1761*, Editura Enciclopedică, București, 2010,
11. Mavrodin, Teodor, Gâlcă, Mircea, Sima, Violeta, Pribeagu, Lucian, Pintilie, Dan, *Piteşti, mărturii documentare*, vol. I, Direcţia Generală a Arhivelor Statului din România, Bucureşti, 1988,
12. Prodan, David, *Răscoala lui Horea*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
13. Petru Maior, „Istoria pentru începutul românilor în Dachia. Întocmită de Dicio-Sânmărtin, protopop și la Înălțatul Crăiescul Consilium Locumtenențiale al Ungariei crăiesc a cărților revizor. La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității Ungurești din Pești, 1812", în Eugen Simion (coordonator), *Școala Ardeleană*, volumul I, *Scrieri istorice*, Editat de Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2018,
14. Pop, Ioan-Aurel, Bolovan, Ioan, *Istoria Transilvaniei*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016,
15. Stăniloae, Dumitru, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, Editura Basilica, București, 2018,
16. Șincai, Gheorghe „Învățătură firească spre surparea superștitiii norodului" , 1810, în ***Școala Ardeleană*, volumul IV, S*crieri didactice și instructive. Repere critice, Glosar, Indice de autor, traducători și opere antologate*, București, 2018.
17. Tița-Nicolescu, Ion, *Argeșul și Mușcelul căzut de călători străini și prin documente autohtone (secolele XVI – XVIII), istorie și folclor*, Editura Lumen, Iași, 2023,
18. Tița-Nicolescu, Ion, *Tradiții populare și dogmă creștină. Scurtă incursiune în sincretismul religios românesc – lunile mai și iunie*, Editura Etnologică, București, 2024.
19. Tița-Nicolescu, Ion, *Simbolica teologică și folclorică a acoperământului de cap*, în „Salvgardarea elementelor de patrimoniu cultural imaterial în context activ și în context pasiv", coordonatori Gabriela Păsărin și Ion Tița-Nicolescu, Editura Pro Universitaria, Craiova, 2024.
20. Tița-Nicolescu, Ion, *Arta tradițională și etnologia religioasă, elemente esențiale de identitate românească*, în „CERCETĂRI ȘI STUDII, etno-muzicologie, bizantinologie și etnologie", vol. 6, nr. 8/2025, Editat de Asociația pentru cultură Bănățeană, Timișoara.
21. Tița-Nicolescu, Ion „Ethnological confluences in the traditional culture of Arges–rural meaning and religious syncretism", în Iulian Boldea, Cornel Sigmirean (coordonatori), *NEW PERSPECTIVES ON MULTICULTURALITY. INTERSECTING DISCOURSES AND DIALOGUES*, Edited by: The Alpha Institute for Multicultural Studies, Târgu Mureș, 2025.

VIRTUOUS FRIENDSHIP AS A SOURCE OF HUMANIZATION: THE RELEVANCE OF THE ARISTOTELIAN MODEL IN THE AGE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Gorzo Palaga
PhD, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Oradea

Abstract. *This paper reconsiders Aristotle's model of virtuous friendship in the context of digital culture and the spread of artificial intelligence in everyday life. Starting from the distinction between friendships of utility, pleasure, and virtue in the Nicomachean Ethics, the paper argues that contemporary culture tends to privilege the first two forms under the pressure of speed, performativity, and technological mediation. Against this background, virtuous friendship should not be treated as an outdated ideal, but as a resource of humanization: a relation in which the other is neither consumed nor instrumentalized, but recognized as a partner in moral growth. AI systems can offer responsiveness, personalization, and even forms of emotional comfort, yet they cannot replace the constitutive dimensions of friendship in the strong sense: moral reciprocity, character, shared vulnerability, common memory, and willing the good of the other for the other's own sake. Aristotle remains philosophically relevant because his account of friendship offers a criterion of discernment in an age of numerous, rapid, and often fragile connections.*

Keywords: *virtuous friendship; Aristotle; artificial intelligence; humanization; digital culture.*

Trăim într-o epocă a rețelelor sociale, a interacțiunilor mediate tehnologic și a sistemelor conversaționale bazate pe inteligență artificială. În acest context, întrebarea dacă prietenia mai este o valoare nu exprimă doar o neliniște a prezentului, ci și o schimbare în felul în care înțelegem apropierea umană. A fi permanent conectați nu înseamnă a fi și însoțiți în mod real. Multiplicarea contactelor și accelerarea schimburilor nu oferă, prin ele însele, garanția profunzimii, a fidelității sau a stabilității unei relații sănătoase.

Tocmai de aceea, modelul aristotelic al prieteniei rămâne valoros. El nu idealizează orice formă de apropiere și nu confundă orice afecțiune cu prietenia propriu-zisă. Dimpotrivă, Aristotel oferă un criteriu de discernământ prin care putem distinge între legături întemeiate pe utilitate, pe plăcere și pe virtute deoarece, în propria sa formulare, „Denumim prieten pe acela care ne dorește și ne face binele [...] pentru noi înșine"[1]. Într-o cultură în care contactul este ușor de obținut, dar comuniunea rămâne greu de atins, această distincție capătă o semnificație nouă.

Apariția companionilor AI radicalizează această problemă[2]. Ei pot oferi impresia unei apropieri autentice prin disponibilitate constantă, răspuns imediat și validare afectivă, deși relația rămâne lipsită de reciprocitate morală. Problema nu este, așadar, simpla existență a tehnologiei, ci riscul de a numi „prietenie" o legătură care nu presupune alteritate reală, responsabilitate comună și dorința binelui celuilalt pentru el însuși.

Putem spune că modelul aristotelic al prieteniei virtuoase rămâne actual și în era inteligenței artificiale, nu ca descriere a tuturor relațiilor valoroase, ci ca reper normativ pentru a distinge între contact, companie și prietenie propriu-zisă. El face vizibil ceea ce omul contemporan riscă să piardă atunci când persoana este redusă la funcție, iar relația la utilitate, plăcere sau confirmare afectivă. Din această perspectivă, prietenia virtuoasă poate fi înțeleasă

[1] Aristotel, Etica Nicomahică, Traducere din limba elină de Traian Brăileanu, Ed. ANTETXXPRESS, 2003, IX, 4, 1166a.
[2] Barbro Fröding și Martin Peterson, "Friendly AI," *Ethics and Information Technology* 23 (2021): 207–214, doi:10.1007/s10676-020-09556-w.

ca o resursă de umanizare, deoarece susține formarea sinelui, cultivarea discernământului etic și orientarea către un bine asumat în mod liber, cu bucurie.

1. Prietenia în orizontul eticii aristotelice

În cărțile a VIII-a și a IX-a din Etica nicomahică, Aristotel acordă prieteniei un loc esențial în arhitectura vieții bune. Afirmația sa potrivit căreia nimeni nu ar alege să trăiască fără prieteni[3], chiar având toate celelalte bunuri, arată că prietenia nu este o realitate secundară, ci una constitutivă pentru împlinirea umană. În vederea atingerii *eudaimoniei*[4], omul are nevoie de prietenie deoarece exercițiul virtuții nu se desfășoară în izolare, ci într-un cadru concret de conviețuire în care, în mod constant, se țes relații. Relațiile cu sens constituie una dintre nevoile de bază a omului. Din acest motiv, prietenia nu apare la Aristotel ca ornament al eticii, ci ca una dintre condițiile ei.

Distincția aristotelică dintre prieteniile de utilitate, de plăcere și de virtute rămâne un instrument fundamental pentru înțelegerea relațiilor umane. În prietenia de utilitate, celălalt este iubit pentru folosul pe care îl aduce; în prietenia de plăcere, pentru satisfacția pe care o oferă; în prietenia de virtute, pentru caracterul său și pentru ceea ce este el însuși. Aristotel nu consideră primele două forme drept false, ci drept relații reale, dar limitate și fragile, deoarece depind de elemente exterioare persoanei. Când folosul dispare sau plăcerea încetează, legătura își pierde temeiul.

Prin contrast, prietenia virtuoasă are o stabilitate mai profundă, deoarece se întemeiază pe dorința binelui celuilalt pentru el însuși. Aristotel o numește prietenie desăvârșită[5] și o atribuie oamenilor buni și asemănători în virtute. Într-o asemenea relație, prietenul devine „un alt sine", nu în sensul unei fuziuni afective, ci ca loc al recunoașterii și al confirmării reciproce în bine. O astfel de prietenie presupune timp, încredere, probare reciprocă și exercițiul caracterului. Ea este, în același timp, relație de afecțiune, exercițiu de discernământ și spațiu de formare etică.

Actualitatea acestei perspective constă tocmai în faptul că ea ne împiedică să numim în același fel toate legăturile afective. Nu orice apropiere este prietenie și nu orice intensitate are aceeași densitate morală. La Aristotel, valoarea unei relații se verifică și prin ceea ce face ea din cei implicați: îi confirmă în superficialitate sau îi susține în devenirea lor.

2. Actualitatea modelului aristotelic în cultura digitală

Cultura digitală a devenit, fie că vrem sau nu, mediul obișnuit al relațiilor. Ea a accelerat comunicarea, a extins aria contactelor și a făcut posibilă o formă de proximitate la distanță, aproape continuă. Aceste transformări nu distrug relația ca atare, dar modifică așteptările noastre cu privire la disponibilitate, vizibilitate și validare. Într-un asemenea context, apropierea riscă să fie măsurată prin frecvența interacțiunii, iar consistența unei legături prin rapiditatea răspunsului.

Tocmai aici modelul aristotelic al prieteniei își arată actualitatea. Forța lui nu constă într-o nostalgie pentru o lume pretehnologică, ci în capacitatea de a distinge între forme diferite ale legăturii umane. Aristotel nu ne obligă să negăm valoarea relațiilor întemeiate pe utilitate sau pe plăcere, dar ne atrage atenția că acestea nu au aceeași stabilitate și aceeași densitate de sens ca prietenia întemeiată pe virtute. O asemenea distincție devine cu atât mai importantă astăzi, când apartenența, intensitatea emoțională sau confirmarea afectivă pot fi confundate cu prietenia propriu-zisă.

Din această perspectivă, multe dintre interacțiunile mediate digital tind să se organizeze în registrul utilității și al plăcerii. Ele pot fi agreabile, intense și semnificative la nivel biografic, fără a dobândi totuși consistența unei relații stabile în sens tare. Nu mediul digital face

[3] Aristotel, op. cit., VIII, 1155a5–6.
[4] Aristotel, op. cit., VIII,1098a16–18.
[5] Aristotel, op. cit., IX, 1166a30–32.

imposibilă prietenia, ci logica dominantă a acestuia tinde să privilegieze reversibilitatea, satisfacția imediată și accesibilitatea permanentă. În acest punct, reflecția aristotelică devine critică: poate simpla interacțiune să țină loc de responsabilitate reciprocă? Poate validarea afectivă să țină loc de adevăr? Ce loc mai are așteptarea?

Actualitatea prieteniei virtuoase constă tocmai în funcția ei de discernământ. Ea explică de ce multiplicarea contactelor poate accentua singurătatea și de ce accesibilitatea continuă poate fragiliza intimitatea. Omul contemporan este înconjurat de mesaje, reacții și conexiuni, dar nu are întotdeauna alături persoane dispuse să-i susțină devenirea, să-i spună adevărul incomod și să rămână prezente chiar și atunci când relația nu aduce niciun avantaj sau provoacă durere. La Aristotel, *philia* are și o semnificație civică, deoarece ea susține coeziunea comunității și face posibilă o formă mai profundă de concordie între oameni[6]. În această lumină, prietenia virtuoasă propune un ritm contrar logicii dominante a prezentului: răbdare în locul instantaneității, fidelitate în locul schimbului trecător și probare reciprocă în locul consumului afectiv.

3. Inteligența artificială și limitele companiei algoritmice

Odată cu apariția inteligenței artificiale, întrebarea privind prietenia capătă o nouă intensitate. Sistemele conversaționale sunt disponibile permanent, răspund imediat și își adaptează discursul la interlocutor. Pentru persoanele singure, vulnerabile sau marcate de anxietate socială, această formă de prezență poate părea suficientă și poate crea impresia unui substitut relațional credibil. Ea oferă companie, reacție și continuitate, dar tocmai aici începe dificultatea filosofică.

O analiză riguroasă trebuie să evite două excese opuse: pe de o parte, entuziasmul naiv, care confundă interacțiunea fluentă cu relația autentică; pe de altă parte, refuzul simplificator, care demonizează tehnologia și ignoră funcțiile ei reale. Inteligența artificială poate facilita accesul la informație, poate susține reflecția, poate însoți conversațional și poate oferi o formă de sprijin. În acest sens, ea este utilă. Totuși, utilitatea și acompanierea nu sunt suficiente pentru a echivala o astfel de relație cu prietenia.

Din perspectivă aristotelică, limita fundamentală a companiei algoritmice este absența reciprocității morale. Prietenia virtuoasă presupune două subiecte capabile de caracter, alegere, responsabilitate și transformare reciprocă. Prietenii nu doar își oferă răspunsuri; ei își doresc binele unul altuia pentru el însuși și se lasă formați de relație. Or, un sistem AI nu are caracter în sens moral, nu își asumă riscul relației, nu traversează vulnerabilitatea existenței și nu participă la o istorie comună în sens deplin. Poate simula disponibilitatea, dar nu poate dori binele celuilalt pentru el însuși.

În plus, tocmai această simulare a proximității explică și riscul atașamentului față de AI. Disponibilitatea necondiționată, lipsa conflictului real și validarea rapidă pot produce impresia unei apropieri autentice, deși relația rămâne structural asimetrică. În măsura în care utilizatorul ajunge să prefere confortul unui răspuns adaptat în locul dificultății unei reciprocități reale, companionul artificial poate încuraja așteptări nerealiste față de relațiile umane și poate slăbi exercițiul întâlnirii cu alteritatea.

Această limită nu descalifică tehnologia, ci îi clarifică statutul. Inteligența artificială poate fi instrument, mediu de sprijin sau interfață utilă, dar nu substitut al prieteniei virtuoase. În era AI, modelul aristotelic devine astfel un criteriu de luciditate: nu orice prezență care răspunde este o prezență care participă moral la binele meu.

[6] Aristotel, op. cit., VIII-a,1155a22–28; IX-a, 1167a22–1167b3.

4. Prietenia virtuoasă ca resursă de umanizare

A descrie prietenia virtuoasă drept resursă de umanizare înseamnă a sublinia capacitatea ei de a susține devenirea persoanei într-un context care fragmentează atenția și precarizează legăturile. Nu este vorba despre o resursă instrumentală, ca și cum prietenia ar valora doar prin beneficiile pe care le produce, ci despre un spațiu relațional în care persoana este confirmată în demnitatea sa și chemată la o formă mai înaltă de viață. Într-o asemenea relație, celălalt nu este consumat, instrumentalizat sau redus la funcția de validare afectivă, ci este recunoscut ca subiect al unei deveniri comune.

Dimensiunea formativă a prieteniei virtuoase este esențială. Prietenul nu este doar cel care înțelege sau consolează, ci și cel care ajută la discernerea diferenței dintre ceea ce place și ceea ce merită, dintre confort și bine, dintre impuls și caracter. Tocmai de aceea, această formă de prietenie nu poate fi redusă nici la utilitate, nici la plăcere. Ea presupune disponibilitatea de a spune adevărul, de a corecta fără a umili și de a rămâne prezent chiar și atunci când relația nu aduce niciun avantaj imediat.

În reflecția contemporană asupra tehnologiei și virtuților, autori precum Sherry Turkle și Shannon Vallor au arătat că medierea tehnologică nu schimbă doar modul în care comunicăm, ci și așteptările noastre afective și morale[7]. Într-un asemenea context, prietenia virtuoasă poate funcționa ca o formă de rezistență față de singurătatea conectată, față de autoreferențialitate și față de reducerea celuilalt la funcție. Ea reamintește că umanizarea nu se produce prin simpla extindere a contactelor, ci prin relații capabile să susțină adevărul, loialitatea și maturizarea morală.

De aceea, actualitatea lui Aristotel nu ține de nostalgia pentru o lume pretehnologică, ci de puterea conceptelor sale de a numi ceea ce rămâne ireductibil uman: caracterul, reciprocitatea, unicitatea, memoria comună, timpul împărtășit și binele dorit celuilalt pentru el însuși.

5. Actualitatea pedagogică a prieteniei virtuoase

Dificultatea pedagogică majoră constă în faptul că termenul „virtute” este adesea perceput astăzi ca rigid, moralizator sau incompatibil cu libertatea individuală, depășit. Din acest motiv, prietenia virtuoasă nu poate deveni convingătoare pentru noile generații prin simpla reafirmare abstractă a unei norme. Ea trebuie tradusă în limbajul experienței trăite și arătată ca formă de relație care răspunde unor nevoi profund contemporane: nevoia de autenticitate, de stabilitate afectivă, de orientare morală și de recunoaștere personală.

Pentru tineri, modelul aristotelic devine inteligibil atunci când este descris ca relație în care ești văzut fără a fi folosit, susținut fără a fi flatat, corectat fără a fi umilit și însoțit fără a-ți pierde libertatea. În această cheie, prietenia virtuoasă nu mai apare ca ideal auster, ci ca spațiu de creștere reciprocă. Ea nu cere perfecțiune, ci disponibilitatea de a deveni mai bun împreună cu celălalt și de a fi bucuros.

Este important, de asemenea, ca acest model să nu fie prezentat împotriva tehnologiei, ci dincolo de reducțiile pe care tehnologia le poate încuraja. Opoziția simplă dintre online și offline nu este suficientă. Mediul digital poate media întâlnirea, poate menține legătura și poate extinde accesul la ceilalți, dar nu poate înlocui tot ceea ce prietenia cere: timp, loialitate, adevăr, memorie comună și participare reală la devenirea celuilalt. Miza nu este respingerea mediului digital, ci discernământul dintre conexiune și comuniune.

Pentru a rămâne convingătoare, prietenia virtuoasă trebuie propusă nu ca model al perfecțiunii, ci ca model al maturizării reciproce. Nu este vorba despre a căuta oameni fără defecte, ci despre a cultiva relații sănătoase în care persoanele devin mai bune împreună.

[7] Sherry Turkle, *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*, New York, Basic Books, 2011; Shannon Vallor, *Technology and the Virtues: A Philosophical Guide to a Future Worth Wanting*, New York, Oxford University Press, 2016, mai ales cap. 7, „New Social Media and the Technomoral Virtues”, pp. 159–187.

Tocmai această mutare de accent, de la perfecțiune la devenire, face modelul aristotelic locuibil și actual.

Concluzie

În era inteligenței artificiale, întrebarea despre validitatea prieteniei nu primește un răspuns prin negarea tehnologiei, ci prin clarificarea sensului relației umane. Modelul aristotelic rămâne actual nu pentru că ar descrie exhaustiv toate legăturile valoroase, ci pentru că oferă un criteriu de discernământ într-o cultură care confundă adesea contactul cu apropierea, compania cu prezența și validarea cu binele.

Prieteniile de utilitate și de plăcere continuă să aibă legitimitatea lor și fac parte din textura firească a vieții sociale. Totuși, ele nu sunt suficiente pentru a susține întreaga devenire a persoanei. Ca orizont normativ, prietenia virtuoasă rămâne forma cea mai fecundă a relației umane, deoarece unește afecțiunea cu adevărul, libertatea cu responsabilitatea și apropierea cu formarea morală.

În fața promisiunii unei companii algoritmice mereu disponibile, modelul aristotelic reamintește că prietenia cere mai mult decât răspuns și accesibilitate: ea cere reciprocitate morală, timp împărtășit și dorința binelui celuilalt pentru el însuși. De aceea, actualitatea prieteniei virtuoase nu este una nostalgică, ci critică și formativă. Ea rămâne una dintre puținele resurse capabile să apere sensul relației umane într-o lume în care proximitatea poate fi simulată, dar nu și pe deplin trăită.

BIBLIOGRAPHY:

1. Aristotel. *Etica Nicomahică*. Traducere din limba elină de Traian Brăileanu. București: ANTET XX Press, 2003.
2. Aristotle. *Nicomachean Ethics*. Translated by Roger Crisp. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
3. Cooper, John M. „Aristotle on the Forms of Friendship.” *The Review of Metaphysics* 30, no. 4 (1977): 619–648.
4. Han, Byung-Chul. *The Agony of Eros*. Translated by Erik Butler. Cambridge, MA: MIT Press, 2017.
5. Sherman, Nancy. *The Fabric of Character: Aristotle's Theory of Virtue*. Oxford: Clarendon Press, 1989.
6. Turkle, Sherry. *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. New York: Basic Books, 2011.
7. Vallor, Shannon. *Technology and the Virtues: A Philosophical Guide to a Future Worth Wanting*. Oxford: Oxford University Press, 2016.

IDENTITY AND ICONOGRAPHIC STRATIFICATION: THE CASE OF SAINTS THEODORE

Andreea-Roxana Oatu
Prof., PhD, "Dimitrie Paciurea" High School, Bucharest

Abstract: *The work investigates the dynamics of visual identity in sacred art, through the analysis of the iconographic evolution of military saints, with a focus on the relationship between St. Theodore Tiron and St. Theodore Stratilat. The approach follows the way in which the hagiographic and iconographic traditions operate processes of differentiation, overlapping and redistribution of symbolic attributes, configuring distinct visual identities within the same type of holiness.*

Starting from the early representations of Saint Theodore Tyron, in which echoes of the motif of the fight with the dragon can be identified, the work analyzes the circulation and reconfiguration of these narrative structures within the Christian imaginary. The appearance of Saint Theodore Stratilat marks a moment of doubling and specialization of the iconographic type of the military saint, accompanied by a tendency to stabilize and clarify the visual attributes.

In this context, the motif of the fight with the dragon, initially fluid and non-specific, is progressively fixed in the iconography of Saint George, becoming its distinctive sign. The analysis interprets this phenomenon as a process of selection and symbolic crystallization, through which the visual tradition organizes its own language and hierarchizes the signs.

From a theological perspective, this dynamic reveals the tension between the stability of sacred identity—grounded in the concept of the "face" as bearer of resemblance—and the mobility of iconographic expression, subject to successive reinterpretations. In this sense, the case of Saints Theodore can be understood as an example of iconographic stratification, in which successive layers of meaning coexist and redistribute themselves according to the context.

In the contemporary context, these mutations can be interpreted as expressions of a dynamic continuity, in which the sacred image retains its function of mediation between the transcendent and the community, without losing its ability to adapt.

Keywords: *Byzantine iconography; hagiography; symbolism; sacred art; representation.*

Introducere

Studiul identității vizuale în iconografia bizantină presupune analiza relației dintre tradiția teologică, construcția simbolică și transformările succesive ale limbajului imaginii sacre. În cazul sfinților militari, aceste procese devin deosebit de vizibile, deoarece reprezentările lor se dezvoltă la intersecția dintre memoria hagiografică, imaginarul eroic și necesitatea stabilirii unor tipuri iconografice recognoscibile.

Figura Sfântului Teodor ocupă un loc aparte în acest context. În primele secole creștine, cultul lui Teodor Tiron concentrează un ansamblu complex de semnificații vizuale și narative, care vor fi ulterior redistribuite și reorganizate odată cu apariția cultului lui Teodor Stratilat. Procesul nu trebuie interpretat ca o simplă multiplicare a unui model existent, ci ca o formă de stratificare iconografică, prin care tradiția vizuală își redefinește propriile mecanisme de diferențiere.

Lucrarea utilizează analiza comparativă iconografică și raportarea la sursele hagiografice, urmărind modul în care anumite motive simbolice - precum imaginea sfântului militar, tema victoriei asupra răului sau motivul luptei cu balaurul - circulă, se transformă și se fixează în interiorul imaginarului bizantin.

Sfântul Mucenic Teodor Tiron (Theodore Terones)– identitate timpurie și fluiditate simbolică

Zi de prăznuire-17 februarie (calendar ortodox şi catolic)

Primele reprezentări ale Sfântului Teodor Tiron indică existența unui tip iconografic aflat încă în proces de formare. Înaintea delimitării clare dintre Teodor Tiron și Teodor Stratilat, figura sfântului militar funcționează într-o zonă de relativă fluiditate simbolică, în care anumite atribute narative și vizuale nu sunt încă fixate definitiv.

Elemente hagiografice şi istorice

Biografia lui Teodor Tiron este bogată în detalii la prima vedere dar mergând în sens invers pe firul istoriei, până la cea mai veche relatare despre el, descoperim o viaţă scurtă şi aproape necunoscută. Gherasim Timuş în Dicţionar Aghiografic ne relatează povestea vieţii şi martiriului Sfântului Teodor Tiron folosindu-se de Panegiricul Sfântului Grigorie din Nisa, sfânt care a trăit în secolul IV, într-o perioadă apropiată istoric de a sfântului Teodor Tiron.

Acesta este prezentat ca tânăr recrut în armata romană, statutul său dându-i numele definitoriu: Tiron. Locul naşterii lui este incert, Siria sau Armenia, iar anul morţii lui este de asemenea incert: 304 sau 306. Legiunea din care făcea parte a fost trimisă în Pont pe timpul iernii, la puţin timp după publicarea edictelor lui Maximian Galerie şi Maximin. Creştin fiind, guvernatorul şi tribunul l-au cercetat, acordându-i un timp de gândire, iar Teodor s-a folosit de acest răgaz pentru a da foc templului Cibilei din mijlocul oraşului, prefăcându-l în scrum. I s-a propus să devină preot al Cibilei dar a refuzat. A fost bătut cu vergi, a fost întins pe roată şi strujit cu unghii de fier. În cele din urmă a fost ars de viu. Nu se ştie clar ţara în care s-a născut Teodor, nici anul morţii sale. Scena în care i se propune să devină preot al Cibilei (Kybele), mai ales după ce a dat foc templului pare neverosimilă deoarece din perspectiva romanului pagân, creştinismul era o plagă, iar individul era nesemnificativ. Aşa că încercarea de a mitui un tânar soldat, un începător în armata romană, un recrut amestecat printre alţi soldaţi creştini care îşi aşteptau judecata, poate să fie o încercare de elogiere postumă.

Elemente iconografice generale:

- Barbă neagră şi stufoasă; cu părul până deasupra urechilor .
- Murind în cuptor.

Notă: Dionisie din Furna îl numeşte militar, ca urmare poate să fie considerată sugestie vestimentară.

Analiză iconografică

Sfântul Mucenic Teodor Tiron (Theodore Terones)

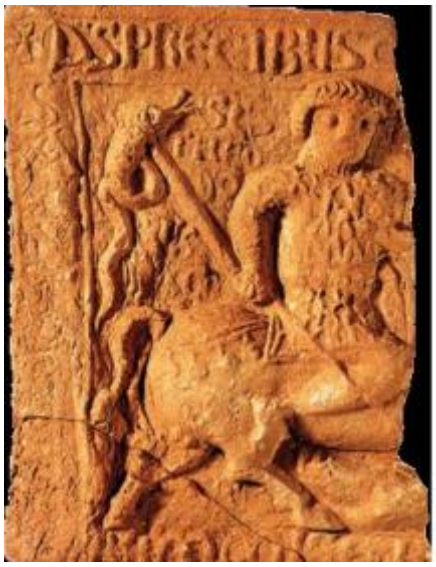

Fig.1. Sfântul Teodor Tiron.

Basorelief pe teracotă. Sec. V. Vinica, Macedonia. Basorelieful de la Vinica, datat în secolul al V-lea, reprezintă una dintre cele mai vechi imagini cunoscute ale sfântului. Deși lucrarea s-a păstrat fragmentar, compoziția sugerează deja asocierea dintre Teodor și victoria asupra răului, reprezentat sub forma șarpelui. Important este faptul că sfântul nu apare în timpul confruntării, ci după încheierea ei, purtând șarpele străpuns în vârful lăncii asemenea unui trofeu. Accentul cade astfel nu pe dramatismul luptei, ci pe afirmarea biruinței.

Această reprezentare timpurie este relevantă deoarece demonstrează existența motivului luptei cu monstrul înainte ca acesta să fie asociat aproape exclusiv cu iconografia Sfântului Gheorghe. În acest stadiu, tradiția vizuală nu operează încă delimitări rigide, iar anumite teme circulă între diferite figuri de sfinți militari.

Teodor Tiron „Recrutul" este unul dintre sfinţii militari cu reprezentări timpurii. În primele secole, neexistând cultul sfântului Teodor Stratilat, sfânt cunoscut abia prin secolele IX-X, nu era necesară delimitarea celor doi, aşa că sfântul Teodor Tiron era numit simplu: Teodor. Una dintre cele mai vechi reprezentări cunoscute ale sale aparţine secolului V şi este un basorelief pe teracotă descoperit alături de alte icoane, la Vinica, în Macedonia. Deşi lucrarea nu s-a păstrat integral iar datorită tehnicii şi vechimii nu este foarte detaliată, ni-l prezintă pe sfântul Teodor ca pe un învingător al Răului, ce este redat sub forma biblică a şarpelui. Nu apare luptând ci este realizat ducând şarpele mort, în vârful suliţei ca pe un trofeu. „DEUS PRECIBUS OMNIBUS SANCTORUM TUORUM (EXAUDI ET) MISERERE (NOBIS)", textul care însoţeşte imaginea, face referire la strigătul sufletelor celor morţi care imploră ajutorul lui Dumnezeu, aratând astfel rolul lui Teodor de protector al creştinilor decedaţi. Detaliile portretistice ale sfântului nu se disting dar putem observa că la un secol după moartea sa, el era perceput şi reprezentat în spaţiul macedonean cu părul lung pâna la bărbie, ondulat, cu ochii mari şi barbă scurtă, rotunjită. Călare pe un cal robust, purtând armură ce sugerează solzii metalici şi înarmat cu o lance, el este surprins în această lucrare în momentul următor luptei, ducând trofeul, biruitor. Aureola lipseşte, un motiv să credem că acest element iconografic nu era încă stabilit ferm, utilizarea sa fiind probabil, la dispoziţia artistului.

Fig. 2. Sfântul Teodor Tiron.

Tapiserie coptă. Sec. VI-VII. Fogg Art Museum, Cambridge, U.S.A.

Tapiseria coptă din secolele VI–VII confirmă această instabilitate iconografică. Portretul sfântului diferă considerabil de canonul târziu formulat de Dionisie din Furna, ceea ce sugerează că standardizarea fizionomiei sale este rezultatul unui proces lent de cristalizare vizuală. Caracterul viu al cromaticii și expresivitatea desenului indică persistența unei libertăți artistice mai ample decât în reprezentările ulterioare.

Deşi fragmentul de tapiserie nu ne permite să observăm detaliile vestimentare, se poate presupune că sfântul este reprezentat ca şi militar, pe fundalul roşu distingându-se parţial, o mână care ţine suliţa.

Fig. 3. Sfântul Teodor Tiron.

Basorelief. Prima jumătate a sec. X. Cathedrala Holy Cross, Aghtamar, Turcia.

În secolul X, tema sfântului Teodor ucigând şarpele este încă prezentă, cu timpul aceasta dispărând aproape în totalitate din canonul iconografic. Lucrarea este realizată pe plăci de piatră idividuale, îmbinate ulterior. Ea ni-l prezintă pe Teodor ca militar, călare, în momentul uciderii şarpelui care se încolăceşte în jurul picioarelor calului. Sfântul Teodor are părul scurt, fruntea acoperită şi barba ascuţită. Este înveşmântat într-o cămaşă din zale, un umăr îi este acoperit de o mantie care se învolburează în spate, sugerând mişcarea, dramatismul scenei fiind subliniat şi de mâna încleştată pe căpăstrul calului şi de şarpele contorsionat ce încearcă să răstoarne călăreţul. Zalele simetrice, harnaşamentul ornamentat cu mici discuri şi şarpele punctat dau lucrării un aspect puternic decorativ.

Fig.4. Sfântul Teodor Tiron.

Mozaic. Prima jumătate a sec. XI. M-rea. Hosios Lukas, Grecia.

În secolul XI, cultul sfântului Teodor Stratilat începuse să se dezvolte, ca urmare se simte nevoia unei separări între cei doi, prin precizarea statutului fiecăruia. Astfel, devin frecvente inscripţiile: „Tiron” sau „Stratilat” adică „Recrut” sau „General”. Este şi cazul acestui mozaic de la mănăstirea Hosios Lukas, unde Teodor Tiron apare ca militar într-o formă pe care o vom regasi des de-a lungul secolelor următoare. Este reprezentat frontal, în picioare, înveşmântat militar. În mâna dreaptă ţine lancea iar în mâna stângă, într-o poziţie incomodă, ţine de o margine, scutul oval. La şold este prinsă o sabie scurtă. Ca de obicei, ţinuta are rol simbolic şi decorativ, din echipamentul soldatului roman lipsind coiful, pumnalul şi centura iar sandalele folosite de către soldaţii romani, au fost înlocuite cu încălţări elegante. Lucrarea are calităţi decorative şi cromatice care îi dau un aer elaborat, atenţia fiind mutată astfel, de la micile stângăcii de construcţie. Culorile dominante sunt reci: albastru şi violet, încălzite de aurul fundalului şi al armurii, cu mici zone de tranziţie, albe, negre şi gri. Ornamentele vermillon şi umbrele trandafirii ale carnaţiei aduc un plus de căldură acestei compoziţii.

Sfântul Mucenic Teodor Stratilat (Theodore Stratilates)

Zi de prăznuire- 8 februarie (calendar ortodox) - 7 februarie (calendar catolic)

Apariția cultului lui Teodor Stratilat marchează o etapă importantă în procesul de diferențiere a tipului iconografic al sfântului militar. Lipsa reprezentărilor timpurii și dezvoltarea bruscă a cultului său începând cu secolele X–XI susțin ipoteza unei construcții hagiografice și vizuale ulterioare, menite să răspundă unor nevoi simbolice și sociale distincte.

Din punct de vedere iconografic, reprezentările timpurii ale lui Stratilat se apropie până la confuzie de cele ale lui Tiron. Diferențele fizionomice și simbolice se stabilesc progresiv, pe măsură ce tradiția încearcă să delimiteze două identități vizuale autonome. Barba despărțită în două, considerată ulterior atribut definitoriu al lui Stratilat, nu apare în primele imagini, ceea ce demonstrează caracterul evolutiv al canonului.

Aceste transformări reflectă tendința artei bizantine de a stabiliza semnele și de a construi tipologii recognoscibile. Imaginea sacră nu este un sistem static, ci unul care selectează, fixează și redistribuie simboluri în funcție de contextul istoric și de nevoile comunității.

Elemente hagiografice şi istorice

Teodor Stratilat, se află din punct de vedere istoric în umbra lui Teodor Tiron. De-a lungul vremurilor s-a încercat dovedirea existenţei sale. Grotowsky tratează în lucrarea Arms and Armour of the Warrior Saints aspectele importante care au apărut pe parcursul formării cultului său. De la el aflăm că viaţa acestui sfânt a fost scrisă de Nichita David din Paflagonia în secolul IX şi că acesta îl delimitează clar de sfântul Teodor Tiron. Manuel I Comnenos este cel care a împărţit sarbătorile celor doi sfinţi Teodori în date distincte: 17 februarie pentru Tiron, 7 februarie pentru Stratilat în martie 1166.

Biografia acestui sfânt este foarte asemănătoare cu a lui Tiron, locul în care a trăit şi a fost martirizat se află în aceeaşi zonă geografică, iconografiile lor sunt aproape identice, amândoi au făcut parte din armata romană în perioadă apropiată dar există o diferenţă importantă, singura care le delimitează biografiile cu adevărat: statutul. Unul era „Tiro”, celălalt „Stratilat”.

Delahaye afirmă că existenţa celui de al doilea Teodor nu a fost stabilită din punct de vedere istoric iar Grotowsky consideră că originile lui Stratilat şi geneza cultului său rămân neclare. Se presupune chiar că Stratilat -„Generalul”, a apărut ca o necesitate a aristocraţiei militare de a avea propriul sfânt militar protector, diferit de cel al soldaţilor de rând, patronaţi de Tiron -„Recrutul”.

Grotowsky ne prezintă o teorie mai nouă formulată de către Christopher Walter care porneşte de la ideea că în spatele biografiei sfântului Teodor Stratilat se află un al treilea sfânt militar Teodor, aproape uitat: Teodor din Anatolia sau Teodor Orientalul, cunoscut doar din două hagiografii estice. Dacă unele texte îl amintesc pe Stratilat ca pe o ramificaţie a biografiei lui Teodor Tiron, Vieţile Sfinţilor ne relatează o poveste ce are la bază scrierile sfântului Simeon Metafrastul şi care abundă în detalii, dialoguri şi înfloriturilor lingvistice. Ca şi în cazul lui Tiron, apare episodul incredibil cu uciderea balaurului, de această dată fiind ucis cu sabia, în câmp, nu ca în povestea anterioara unde a fost ucis cu suliţa, în pădure. Aceaşi femeie evlavioasă, Eusebia, îl avertizează pe sfânt cu privire la pericol şi tot ea va fi cea care îl va înmormânta pe acesta ca şi pe Teodor Tiron.

Elemente iconografice generale:

- Tânăr, cu barbă scurtă şi creaţă, împărţită în două.
- Ucis cu sabia.

Notă: Fără sugestii vestimentare.

Analiză iconografică

Sfântul Mucenic Teodor Stratilat (Theodore Stratilates)

Teodor Stratilat nu are reprezentări timpurii, fapt în concordanţă cu opinia lui Delahaye care susţine că existenţa sa nu a fost stabilită din punct de vedere istoric. Grotowsky emite ipoteza că Teodor Stratilat a apărut ca o necesitate a aristocraţiei militare de a avea propriul sfânt protector, diferit de Teodor Tiron, care datorită statutului său modest în armata romană, era potrivit ca protector al soldaţilor de rând. Chiar dacă nu am cunoaşte niciuna dintre aceste opinii, putem observa lipsa reprezentărilor timpurii şi apariţia bruscă a cultului său începând cu secolul X, urmată de o avalanşă de reprezentări iconografice.

Fig. 5. Sfântul Teodor Stratilat.

Icoană pe steatit, sec. XI. Muzeul Vaticanului, Italia.

Acest basorelief pe steatit din secolul XI, surprinde una dintre primele imagini cunoscute ale lui Teodor Stratilat. Se observă că pricipala sa caracteristică descrisă de Dionisie din Furna şi întâlnită pe parcursul secolelor următoare- barba împărţită în două- nu apare în această reprezentare, portretul său fiind identic în acest caz cu cel al lui Teodor Tiron. Acest basorelief ni-l prezintă pe sfânt în poziţie de rugăciune, din semiprofil, cu mâinile apropiate, ridicate spre cer. Este subliniat astfel, rolul său de mijlocitor între credincioşi şi Divinitate. Este înveşmântat militar, amintind de secolului XI şi având un scut în formă de lacrimă, caracteristic tot acestei perioade. Lucrare are detalii îngrijite, minuţios redate, simetrie ornamentală, un desen fin şi elegant mai mult incizat decât sculptat, un joc de volume redus, plat, creând un aspect general decorativ. Chipul este identic până la confuzie cu cel al sfântului Teodor Tiron, caracteristicile sale portretistice definindu-se pe parcurs, în secolele următoare.

Concluzii

Analiza comparativă a reprezentărilor iconografice ale Sfinților Teodor Tiron și Teodor Stratilat evidențiază faptul că identitatea vizuală în arta bizantină nu este un sistem rigid, ci unul dinamic, construit prin acumulări, transferuri și reorganizări succesive de sens.

În cazul celor doi sfinți, diferențierea iconografică apare relativ târziu și se dezvoltă progresiv, pe măsură ce tradiția liturgică și hagiografică simte nevoia delimitării unor identități distincte în interiorul aceleiași categorii simbolice – aceea a sfântului militar.

Prin urmare, iconografia Sfinților Teodor oferă un exemplu relevant despre modul în care arta sacră bizantină construiește identitate prin continuitate și transformare simultană, păstrând legătura dintre tradiție și capacitatea imaginii de a răspunde nevoilor spirituale și culturale ale fiecărei epoci.

BIBLIOGRAPHY:

1. Ouspensky, Leonid; Lossky, Vladimir – The Meaning of Icons, St. Vladimir's Seminary Press, 1982
2. Grabar, André – Christian Iconography: A Study of Its Origins, Princeton University Press, 1968
3. Cormack, Robin – Writing in Gold: Byzantine Society and Its Icons, Oxford University Press, 1985
4. Walter, Christopher – The Warrior Saints in Byzantine Art and Tradition, Ashgate, 2003
5. Kazhdan, Alexander (ed.) – The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991
6. Delehaye, Hippolyte – The Legends of the Saints, Fordham University Press, 1962
7. Evdokimov, Paul – The Art of the Icon: A Theology of Beauty, St. Vladimir's Seminary Press, 1990
8. Florensky, Pavel – Iconostasis, St. Vladimir's Seminary Press, 1996

THE CHRISTIAN FAMILY AND THE HOLY WOMEN AS ROLE MODELS FOR THE MORAL EDUCATION OF STUDENTS

George-Ştefan Silivestru
Prof., PhD, Mărăşeşti Middle School No. 2 – Vrancea

Abstract: *The paper highlights the role of the Christian family as a "domestic church" in the moral and spiritual formation of students, emphasizing the importance of female role models in the Orthodox calendar. It analyzes different categories of female saints - myrrh-bearing women, martyrs, pious women, mothers, and wives - as well as the 16 Romanian female saints canonized in 2025, as contemporary educational role models. The study emphasizes the formative value of these role models in shaping students' character, spiritual identity, and prosocial behaviour. It also presents concrete ways of integrating these models into teaching and catechetical activities, within the framework of collaboration between school, family, and Church. The conclusion underlines that these models contribute to the development of a solid moral conscience and to the holistic education of students.*

Keywords: *Christian family, female role models, moral education, holiness, spiritual formation*

INTRODUCERE

În tradiția creștină, familia este considerată „*mica Biserică*", locul în care copilul învață primele gesturi ale credinței, primele rugăciuni și primele valori morale. Sfântul Ioan Gură de Aur afirmă că „*familia este o Biserică în miniatură, în care se lucrează mântuirea*"[1]. Teologia ortodoxă contemporană dezvoltă această idee, subliniind că familia este „*spațiul sacramental în care copilul învață iubirea, iertarea și responsabilitatea*"[2].

În contextul actual, marcat de instabilitate axiologică și de provocări sociale, modelele de viață oferite de Biserică devin repere esențiale pentru educația elevilor. Pedagogia creștină arată că „*modelele morale concrete influențează profund formarea elevilor, mai mult decât simplele definiții teoretice*"[3].

În acest cadru se înscrie și Proiectul catehetic eparhial „*Familia – cale către jertfă și Înviere*", desfășurat în perioada 23 februarie – 05 aprilie 2026, în colaborare cu Parohia Mărășești II și Școala Gimnazială Nr. 2 Mărășești. Proiectul urmărește consolidarea viziunii creștine asupra familiei ca dar și vocație rânduită de Dumnezeu, în rândul copiilor și adolescenților.

1. FAMILIA CREȘTINĂ – "MICA BISERICĂ"

1.1.Fundament teologic

Sfântul Ioan Gură de Aur subliniază că „*soții trebuie să se iubească precum Hristos și Biserica, pentru ca familia să devină o mică împărăție a lui Dumnezeu*"[4]. Această viziune pune accent pe iubirea jertfelnică, responsabilitatea reciprocă și educarea copiilor în credință.

Teologia ortodoxă afirmă că familia este „*prima școală a virtuților*"[5]. În cadrul ei, copilul învață prin imitarea părinților, iar atmosfera duhovnicească a casei devine un factor decisiv în formarea caracterului.

[1] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Efeseni*, București, Editura IBMBOR, 2005, p. 112.
[2] Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, București, Editura IBMBOR, 1997, p. 80.
[3] Vasile Gordon, *Pedagogie creștină*, București, Editura Basilica, 2014, p. 56.
[4] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Efeseni*, p. 115.
[5] Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Ortodoxie*, Sibiu, Editura Deisis, 2005, p. 143.

1.2.Rolurile în familia creștină

Soțul și soția sunt chemați la o complementaritate armonioasă, iar copiii sunt considerați daruri ale lui Dumnezeu. Educația lor morală este o responsabilitate sacră[6]. Familia creștină cultivă valori precum iubirea, respectul, ascultarea, hărnicia și solidaritatea.

1.3.Familia – spațiu educativ

Pedagogia creștină afirmă că „*educația religioasă începe în familie, prin exemplu, nu prin discurs*”[7]. Rugăciunea comună, participarea la viața liturgică și respectarea valorilor creștine transformă familia într-un spațiu de sfințire.

2. MODELE FEMININE TRADIȚIONALE DIN CALENDAR

2.1.Mironosițele – curaj și credincioșie

Mironosițele sunt primele martore ale Învierii, modele de curaj și devotement. Ele arată elevilor că iubirea față de Hristos se manifestă prin perseverență și slujire.

2.2.Mucenițele – demnitate morală

Mucenițele precum Ecaterina sau Varvara arată puterea credinței în fața persecuției. Ele pot inspira elevii să reziste presiunilor negative și să rămână fideli valorilor morale.

2.3.Cuvioasele – rugăciune și disciplină

Cuvioasele Parascheva și Teodora de la Sihla sunt modele de viață ascetică. Ele arată importanța disciplinei interioare și a rugăciunii.

2.4.Sfintele mame și soții – iubire jertfelnică

Sfintele Monica și Emilia arată că sfințenia poate fi trăită în viața de familie[8]. Ele sunt modele de educație creștină și de iubire necondiționată.

3. CELE 16 SFINTE CANONIZATE DE BOR ÎN ANUL 2025

3.1.Sfânta Doamnă Maria Brâncoveanu (1661-1729)[9]

Soția Sfântului Voievod Martir Constantin Brâncoveanu, Maria Brâncoveanu reprezintă un model de demnitate, credință și statornicie în fața suferinței. După martiriul soțului și al celor patru fii, ea a continuat să sprijine Biserica, să întărească instituțiile filantropice și să păstreze vie memoria familiei brâncovenești. Viața ei arată că iubirea de familie poate deveni jertfă și mărturisire, iar elevii pot învăța din exemplul ei curajul de a rămâne fideli valorilor morale chiar în situații limită.

3.2.Sfânta Cuvioasă Filofteia Antonescu de la Pasărea (sec. XVIII-1833)[10]

Mama Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, Filofteia Antonescu a fost o femeie de o mare blândețe și rugăciune, care a crescut un copil în duhul credinței și al responsabilității. Viața ei arată importanța educației religioase în familie și rolul mamei ca prim pedagog al copilului. Pentru elevi, ea devine un model de hărnicie, modestie și iubire jertfelnică.

---

[6] Ilie Moldovan, *Etica familiei creștine*, Alba-Iulia, Editura Reîntregirea, 2003, p. 67.
[7] Vasile Gordon, *Pedagogie creștină*, p. 61.
[8] Alexandru Schmemann, *Pentru viața lumii*, Sibiu, Editura Deisis, 1998, p. 89.
[9] https://doxologia.ro/viata-sfintei-doamne-maria-brancoveanu accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
[10] https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-filofteia-de-la-pasarea-mama-sfantului-ierarh-calinic-de-la-cernica accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.

3.3.Sfânta Cuvioasă Muceniță Evloghia Țârlea de la Samurcășești (1908-1949)[11]

Evloghia a trăit o viață monahală exemplară, fiind ucisă în împrejurări tragice, în timp ce își împlinea ascultările. Jertfa ei arată că sfințenia nu este doar o realitate a trecutului, ci poate fi trăită și în epoca modernă. Pentru elevi, Evloghia este un model de curaj, puritate și responsabilitate morală.

3.4.Sfânta Cuvioasă Elisabeta Lazăr de la Pasărea (1970-2014)[12]

Monahie contemporană, Elisabeta Lazăr a trăit în ascultare, rugăciune și slujire neobosită. Viața ei arată că sfințenia este posibilă și în lumea modernă, în mijlocul provocărilor actuale. Elevii pot învăța de la ea simplitatea, bunătatea și perseverența în împlinirea datoriei.

3.5.Sfânta Cuvioasă Platonida de la Argeș (Despina Milița) (1487-1554)[13]

Soția Sfântului Voievod Neagoe Basarab, Platonida a fost o femeie cultă, evlavioasă și implicată în viața culturală și spirituală a Țării Românești. După moartea soțului, a ales viața monahală, devenind un model de echilibru între responsabilitățile familiale și cele spirituale. Elevii pot descoperi în ea un exemplu de noblețe morală și cultură creștină.

3.6.Sfânta Magdalena de la Mălainița (1895-1962)[14]

Magdalena a trăit o viață simplă, dar profund ancorată în rugăciune și milostenie. A ajutat numeroși săraci și bolnavi, devenind un model de iubire față de aproapele. Pentru elevi, ea arată că sfințenia poate fi trăită în viața de zi cu zi, prin gesturi mici, dar constante de bunătate.

3.7.Sfânta Cuvioasă Mavra de pe Ceahlău (sec XVII-XVIII)[15]

Pustnică retrasă în munții Ceahlăului, Mavra a trăit în rugăciune, post și simplitate. Viața ei arată frumusețea liniștii interioare și a desprinderii de lucrurile materiale. Elevii pot învăța de la ea importanța echilibrului, a tăcerii și a disciplinei spirituale.

3.8.Sfânta Cuvioasă Nazaria de la Văratic (1697-1814)[16]

Prima stareță a Mănăstirii Văratic, Nazaria a organizat viața monahală și a contribuit la dezvoltarea comunității. A fost un conducător duhovnicesc discret, dar ferm. Elevii pot descoperi în ea un model de responsabilitate, organizare și slujire comunitară.

3.9.Sfânta Cuvioasă Olimpiada de la Văratic (1757-1842)[17]

Ctitoră și sprijinitoare a vieții monahale, Olimpiada a contribuit la dezvoltarea mănăstirii și la ajutorarea celor nevoiași. Viața ei arată importanța filantropiei și a implicării sociale. Elevii pot învăța de la ea generozitatea și responsabilitatea față de comunitate.

3.10. Sfânta Olimpia din Farcașa (1880-1967)[18]

Mama Cuviosului Petroniu de la Prodromu, Olimpia a trăit o viață de hărnicie, rugăciune și simplitate. Ea arată că sfințenia poate fi trăită în mediul rural, în ritmul firesc al vieții de familie. Elevii pot descoperi în ea un model de modestie și credință.

---

[11] https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-mucenite-evloghia-de-la-samurcasesti accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.

[12] https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-elisabeta-de-la-pasarea accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.

[13] https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-platonida-de-la-arges-fosta-despina-milita-sotia-sfantului-voievod-neagoe accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.

[14] https://doxologia.ro/viata-sfintei-magdalena-de-la-malainita accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.

[15] https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-mavra-de-pe-ceahlau accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.

[16] https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-nazaria-de-la-varatec accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.

[17] https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-olimpiada-de-la-varatec accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.

[18] https://doxologia.ro/viata-sfintei-olimpiada-de-la-farcasa-mama-cuviosului-petroniu-de-la-prodromu accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.

3.11. Sfânta Mărturisitoare Blandina Gobjilă de la Iași (1906-1971)[19]

Învățătoare deportată 15 ani în Siberia, Blandina a mărturisit credința în condiții de prigoană. Viața ei arată puterea credinței în fața nedreptății și curajul de a rămâne demn. Elevii pot învăța de la ea rezistența la presiunea grupului și curajul moral.

3.12. Sfânta Cuvioasă Elisabeta (Safta) Brâncoveanu (1776-1857)[20]

Nepoată a Brâncovenilor, Elisabeta a ctitorit Așezământul de la Văcărești și a trăit o viață de rugăciune și filantropie. Ea arată importanța slujirii sociale și a implicării în ajutorarea celor vulnerabili. Elevii pot descoperi în ea un model de generozitate și responsabilitate social.

3.13. Sfânta Anastasia Șaguna (1785-1836)[21]

Mama Sfântului Ierarh Andrei Șaguna, Anastasia a crescut un copil în duhul credinței și al responsabilității. Viața ei arată rolul esențial al mamei în formarea spirituală a copiilor. Elevii pot învăța de la ea respectul față de familie și importanța educației religioase.

3.14. Sfânta Cuvioasă Filotimia Manolache de la Râmeț (1896–1989)[22]

Mama Sfântului Cuvios Dometie cel Milostiv, Filotimia a trăit o viață de rugăciune și milostenie. Ea arată că maternitatea poate deveni o cale de sfințenie. Elevii pot descoperi în ea un model de bunătate și dăruire.

3.15. Sfânta Cuvioasă Antonina Diaconu de la Tismana (1923–2011)[23]

Monahie cu viață curată, Antonina a trăit în ascultare și rugăciune, fiind un exemplu de perseverență spirituală. Elevii pot învăța de la ea importanța disciplinei și a responsabilității.

3.16. Sfânta Cuvioasă Matrona Ciupelea de la Hurezi (1852–1935)[24]

Stareță a Mănăstirii Hurezi, Matrona a condus comunitatea cu înțelepciune și blândețe. Viața ei arată că leadershipul poate fi exercitat cu delicatețe și fermitate. Elevii pot descoperi în ea un model de echilibru și maturitate spiritual.

4. APLICABILITATE PEDAGOGICĂ ȘI PASTORALĂ

Aplicabilitatea pedagogică reprezintă dimensiunea practică a temei „***Familia creștină și sfintele femei ca modele pentru educația morală a elevilor***”, arătând modul în care conținuturile teologice și modelele de sfințenie pot fi integrate în procesul educativ și formativ al elevilor. În contextul actual, în care școala și Biserica sunt chemate să colaboreze pentru formarea integrală a copilului, aceste modele feminine devin instrumente educaționale valoroase.

4.1.Valoarea formantivă a modelelor feminine din calendar

Sfintele femei din calendar - mironosițe, mucenițe, cuvioase, mame și soții - oferă elevilor repere morale și spirituale într-o lume în care modelele autentice sunt tot mai rare. Valoarea lor formativă se manifestă în mai multe direcții:

---

[19] https://doxologia.ro/viata-sfintei-marturisitoare-blandina-de-la-iasi accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
[20] https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-elisabeta-safta-brancoveanu-de-la-varatec accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
[21] https://doxologia.ro/viata-sfintei-anastasia-mama-sfantului-ierarh-andrei-saguna accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
[22] https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-filotimia-de-la-ramet-mama-sfantului-cuvios-dometie-cel-milostiv accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
[23] https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-antonina-de-la-tismana accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
[24] https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-matrona-de-la-hurezi accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.

a) Formarea caracteruluo moral

Prin exemplul lor de curaj, răbdare, credință și iubire jertfelnică, sfintele femei îi ajută pe elevi să înțeleagă ce înseamnă: perseverența în bine; rezistența la presiunea grupului; asumarea responsabilităților; respectul față de familie și comunitate.

b) Dezvoltarea identității spirituale

Modelele feminine îi ajută pe elevi să își formeze o identitate spirituală coerentă, ancorată în valorile creștine. Ele arată că sfințenia nu este o realitate abstractă, ci o chemare posibilă pentru fiecare.

c) Cultivarea empatiei și a sensibilității morale

Viețile sfintelor sunt pline de gesturi de milostenie, compasiune și slujire. Elevii învață astfel: să fie atenți la nevoile celorlalți; să dezvolte empatie față de cei vulnerabili; să practice fapta bună în mod concret.

d) Prevenirea comportamentelor de risc

Exemplele de demnitate morală ale sfintelor pot preveni: violența verbală și fizică; lipsa de respect; dependențele digitale; abandonul școlar; comportamentele antisociale.

e) Promovarea demnității femeii

Sfintele femei arată că feminitatea creștină este: puternică, responsabilă, creatoare de cultură, capabilă de jertfă, esențială pentru viața Bisericii și a societății.

4.2.Integrarea modelelor feminine în activități didactice

Integrarea modelelor feminine în activitățile didactice nu presupune doar prezentarea biografiilor, ci o abordare pedagogică activă, adaptată vârstei elevilor.

a) Conversații dirijate

Profesorul poate iniția discuții despre: ce înseamnă o familie creștină; cum se manifestă iubirea în familie; ce virtuți au avut sfintele femei; cum pot fi aplicate aceste virtuți în viața elevilor.

b) Activități de analiză morală

Elevii pot fi invitați să analizeze situații inspirate din viețile sfintelor: Cum a reacționat Sfânta Blandina în fața nedreptății?; Ce a făcut Sfânta Maria Brâncoveanu când și-a pierdut familia?; Cum a arătat Sfânta Filotimia iubirea față de aproapele?.

c) Proiecte tematice

Elevii pot realiza: postere despre virtuțile unei sfinte; prezentări PowerPoint; portofolii tematice; eseuri scurte despre „Sfânta care mă inspiră”.

d) Activități interdisciplinare

Modelele feminine pot fi integrate în: **Istorie** - contextul epocii în care au trăit; **Educație socială** - responsabilitate, solidaritate, curaj; **Limba și literatura română** - compuneri, texte descriptive; **Arte vizuale** - icoane, colaje, afișe.

e) Activități de dezvoltare personală

Sfintele pot inspira: exerciții de autocunoaștere; discuții despre emoții; activități de gestionare a conflictelor; exerciții de recunoștință față de familie.

4.3.Legătură cu proiectul catehetic „Familia – cale către jertfă și Înviere”

Proiectul catehetic desfășurat în colaborare cu Parohia Mărășești II reprezintă un exemplu concret de **bune practici** în colaborarea Școală–Biserică.

a) Dimensiunea liturgică

Elevii au participat la: slujbe specifice Postului Mare; cateheze tematice; momente de rugăciune în comunitate. Aceasta întărește legătura dintre familie, școală și parohie.

b) Dimensiunea comunitară

Proiectul a promovat: solidaritatea între generații; implicarea copiilor în viața comunității; colaborarea între profesori, preoți și părinți.

c) Dimensiunea educativă

Temele săptămânale ale proiectului - *iubirea, iertarea, rugăciunea, jertfa* - sunt direct legate de virtuțile sfintelor femei.

d) Dimensiunea formativă

Elevii au fost încurajați să își asume: gesturi concrete de iubire în familie; responsabilități zilnice; atitudini de respect și recunoștință; renunțarea la dependențele digitale.

e) Dimensiunea spirituală

Proiectul a contribuit la: formarea unei conștiințe creștine vii; înțelegerea sensului jertfei și al Învierii; descoperirea modelelor feminine ca repere de viață.

4.4.Impactul asupra elevilor

Integrarea modelelor feminine în educație are efecte vizibile:

a) Creșterea empatiei și a comportamentelor prosociale

Elevii devin mai atenți la nevoile celorlalți.

b) Îmbunătățirea relațiilor familiale

Copiii înțeleg mai bine rolul părinților și importanța iubirii în familie.

c) Dezvoltarea responsabilității personale

Modelele feminine îi inspiră să fie mai disciplinați și mai implicați.

d) Formarea unei identități spirituale coerente

Elevii descoperă sensul credinței și al apartenenței la comunitatea creștină.

e) Prevenirea comportamentelor negative

Exemplele de curaj și demnitate îi ajută să reziste tentațiilor și presiunilor.

CONCLUZII

Familia creștină și modelele feminine sfinte nu sunt doar povești, ci repere vii pentru educația morală și spirituală a copiilor.

Familia creștină, înțeleasă ca „mica Biserică", reprezintă fundamentul formării morale și spirituale a copiilor și tinerilor. Modelele feminine din calendar - mironosițe, mucenițe, cuvioase, mame și soții - oferă repere vii de credință, curaj, responsabilitate și iubire jertfelnică. Canonizarea celor 16 sfinte românce în anul 2025 îmbogățește patrimoniul spiritual al Bisericii și oferă generațiilor tinere exemple accesibile, ancorate în realitatea culturală și istorică a poporului român.

Integrarea acestor modele în activitățile didactice și catehetice contribuie la formarea unei conștiințe morale solide, la dezvoltarea empatiei și a responsabilității, precum și la consolidarea identității spirituale a elevilor. În contextul Proiectului catehetic „*Familia – cale către jertfă și Înviere*", aceste repere devin instrumente pedagogice valoroase, capabile să inspire, să educe și să transforme.

Astfel, tema analizată nu este doar un subiect teoretic, ci *o invitație la redescoperirea valorilor fundamentale ale vieții creștine și la cultivarea unei educații integrale, în care familia, școala și Biserica conlucrează pentru binele copiilor și al comunității*. Prin integrarea acestor modele, școala și Biserica împreună formează caractere puternice, responsabile și iubitoare.

BIBLIOGRAPHY:

1. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Efeseni*, București, Editura IBMBOR, 2005.
2. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, București, Editura IBMBOR, 1997.
3. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Ortodoxie*, Sibiu, Editura Deisis, 2005.
4. Vasile Gordon, *Pedagogie creștină*, București, Editura Basilica, 2014.
5. Alexander Schmemann, *Pentru viața lumii*, Sibiu, Editura Deisis, 1998.
6. *Sinaxarul Bisericii Ortodoxe Române*, accesat la adresa https://www.sinaxar.ro/ la data de 3 aprilie 2026, ora 16.00.
7. Patriarhia Română, *Comunicate sinodale privind canonizările din anul 2025*, accesat la adresa *https://basilica.ro/comunicat-de-presa-canonizarea-a-16-femei-cu-viata-sfanta/* la data de 3 aprilie 2026, ora 16.30.
8. Arhiepiscopia Buzăului și Vrancei, *Conceptul proiectului catehetic „Familia – cale către jertfă și Înviere”*, 2026.
9. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-doamne-maria-brancoveanu* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
10. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-filofteia-de-la-pasarea-mama-sfantului-ierarh-calinic-de-la-cernica* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
11. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-mucenite-evloghia-de-la-samurcasesti* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
12. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-elisabeta-de-la-pasarea* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
13. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-platonida-de-la-arges-fosta-despina-milita-sotia-sfantului-voievod-neagoe* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
14. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-magdalena-de-la-malainita* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
15. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-mavra-de-pe-ceahlau* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
16. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-nazaria-de-la-varatec* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
17. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-olimpiada-de-la-varatec* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
18. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-olimpiada-de-la-farcasa-mama-cuviosului-petroniu-de-la-prodromu* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
19. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-marturisitoare-blandina-de-la-iasi* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
20. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-elisabeta-safta-brancoveanu-de-la-varatec* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
21. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-anastasia-mama-sfantului-ierarh-andrei-saguna* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
22. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-filotimia-de-la-ramet-mama-sfantului-cuvios-dometie-cel-milostiv* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
23. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-antonina-de-la-tismana* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.
24. *https://doxologia.ro/viata-sfintei-cuvioase-matrona-de-la-hurezi* accesat la data de 3 aprilie 2026, ora 15.00.

CENTENARY OF THE CREATION OF THE ROMANIAN PATRIARCHATE (1925-2025)

Florin Nacu
PhD, "C. S. Nicolăescu-Plopşor" Institute for Research in Social Studies and Humanities from Craiova

Abstract: *The article reveals the historical moment of founding the Romanian Orthodoxe Church Patriarchy. Absolutely independent by 1885, Romanian Orthodoxe Church will gain the status of Patriarchy in February 1925 and was recognized by Constantinople Patriarchy in July 1925. First Romanian Patriarch, Miron Cristea started his office on November 1-st 1925.*

Keywords: *Patriarchy, Romania, Orthodoxe Church, 1925, Miron Cristea*

The Patriarchate represents the highest form of ecclesiastical organization in the Christian Orthodox Church. The Patriarchate was regulated as a form by the Byzantine Emperor Justinian (525-565 AD). During his reign, most of the dogmatic and administrative-pastoral organizational points were established. After the Western Roman Empire fell in 476 AD, the Christian world had 5 true pillars of faith. We are referring to 5 main apostolic sees. These are the apostolic sees in the metropolises of Rome, Constantinople, Jerusalem, followed by Alexandria and Antioch.

Historical delimitations specific to universal Christian history

Over the centuries, Rome and Constantinople began to register increasingly intense dogmatic-pastoral differences amid the dispute over primacy. Rome claimed its primacy, considering that it had become the First See of the Christian world by invoking the document "Donatio Constantini". This is a false document. It was a legend deliberately perpetuated by the sovereign pontiffs of Rome who wanted to demonstrate that the land on which the Vatican is located today and which is called "Patrimonium Sancti Petri" was donated in a liturgical and ecclesiastical organizational way by Emperor Constantine the Great himself, the first Christian emperor, who in Mediolanum, had given the Edict of Tolerance for Christians, in 313 AD, together with Liciuniu, his associate in the reign. Constantinople had accredited the idea that Emperor Constantine the Great[1] had wanted a world Christian center from the beginning, starting in 324 by building Constantinople as the first Christian Patriarchal See. The supporters of the primacy of Constantinople insisted that the Edict of Toleration of 313, which had been issued by the joint Emperors Constantine the Great and Licinius at Mediolanum, had deliberately bypassed Rome. This was because in 312, near Rome, at Pons Milvius, Emperor Constantine had defeated his rival Maxentius. A divine miracle had caused Constantine to order the sign of the Cross to be embroidered on the battle flags called "labarium/labarii". They considered that the Emperor had not proclaimed Christianity as a religio licita in Rome, although the victorious status on the battlefield would have allowed Emperor Constantine to do this gesture right in Rome[2].

The 11th century AD, more precisely the date of July 16, 1054, represented the moment when the Great Christian Schism took place. From that moment on, we speak of the Roman Catholic Apostolic Church, with its See in Rome, and the Christian Orthodox Church, with its

[1] Ion Barnea, Octavian Iliescu, *Constantin cel Mare*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 27.
[2] Eastern Orthodoxy, Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition. Encyclopædia Britannica Inc., 2013.

headquarters in Constantinople. If the former becomes a religious state with secular influences, the Patriarchate will function in the Byzantine Empire, but will continue to resist even after the fall of Byzantium on May 29, 1453.

The Great Schism regulated the East-West relationship between the two primordial Sees of the Christian world, now divided

The Great Schism produced on July 16, 1054 imposed the existence of two religious entities, such as the Roman Catholic Church and the Orthodox Church. These were fundamental entities, with their main "sees" in Rome and Constantinople, respectively. Rome became the center of the Papal State. It was recognized as such by Pepin the Short, King of the Franks. The Papal States held out in Central Italy until the conquest of Rome by the Italians in 1870 (with the exception of the Avignon Papacy from 1309-1377).
The relationship between the Papal States and Italy was formalized by the Lateran Concordat of 1929.

The conquest of Constantinople on May 29, 1453, created problems for the Ecumenical Patriarchate of Constantinople. The Patriarchate had always mediated between the peoples occupied by the Ottomans and the Ottoman occupiers. However, when Moscow, the political seat of Russia, assumed the status of the "Third Rome", the Russian Tsars decided to found the Patriarchate of Moscow in 1593.

Autocephaly of the Romanian Orthodox Church

On April 25, 1885, the Patriarchate of Constantinople recognized the Autocephaly of the Romanian Orthodox Church. It should be noted that in 1863, with the Secularization of the Monastic Assets by Alexandru Ioan Cuza, the Romanian state opened the way to regulating the State-Church relationship.

Medieval rulers listened to the metropolitans who received the religious blessing of the Patriarchate and paid tribute. Cuza stopped the custom because the arable land in Wallachia and Moldavia had percentages of 13% and 12%, respectively, controlled by the Holy Places of Athos and Jerusalem, subordinate to the Ecumenical Patriarchate.

When was the Romanian Patriarchate founded. Its official recognition

In 1919, priest Gheorghe Ciuhandu at the Congress of the Transylvanian Priesthood in Sibiu spoke for the first time about a Romanian Patriarchate.

The proposal that the Romanian Orthodox Church be elevated to the rank of Patriarchate came to the attention of the Holy Synod at the end of 1924. Metropolitan Pimen of Moldavia and Suceava and six hierarchs sent the document. It was to be analyzed at the beginning of 1925.

The Holy Synod meeting took place on February 4, 1925. This meeting approved the Act of Establishment of the Romanian Orthodox Patriarchate. The Metropolitan Primate of Romania, the Transylvanian Miron Cristea, was designated as the first Patriarch of Romania.

The law establishing the Romanian Patriarchate was promulgated by King Ferdinand I the Unifier on February 23, 1925[3].

The Synod of the Ecumenical Patriarchate of Constantinople recognized the elevation of the Romanian Orthodox Church to the rank of Patriarchate, by Tomos no. 1579 of July 30, 1925.

The enthronement of the first Patriarch of Romania in the person of Metropolitan Primate Miron Cristea took place on November 1, 1925.

[3] https://patriarhia.ro/v-a-perioada-dintre-1918-si-1944-975.html, accesed on March 10, 2025.

The Romanian Patriarchate was established 5 years after the Serbian Patriarchate (1920). It was established 18 years before the Patriarchate of Georgia (1943). The Romanian Patriarchate was established 28 years before the Bulgarian Patriarchate (1953).

Patriarch Miron Cristea and the controversies that affected his political activity

Patriarch Miron Cristea set as the main objective of his archpastoralism the erection of the Cathedral of the Salvation of the People. The idea will be realized a century after the creation of the Romanian Patriarchate. The full consecration of the Cathedral on Arsenal Hill near the Palace of Parliament will take place in the fall of 2025.

Patriarch Miron Cristea (lay name Ilie Cristea, 18 July 1868, Topliţa - 6 March 1939, Cannes) was a religious and political leader whose career was marked by numerous controversies. Before becoming President of the Council of Ministers on 10 February 1938, during the early part of the authoritarian monarchy of King Carol II, Patriarch Miron Cristea was a member of the Regency (20 July 1927 - 8 June 1930). It was led by Prince Regent Nicolae on behalf of the minor King Michael, together with the President of the Court of Cassation Gheorghe Buzdugan (died in October 1929 and replaced by Constantin Sărăţeanu).

Patriarch Miron Cristea anathemas Freemasonry

On March 11, 1937, Patriarch Miron Cristea[4] and the Holy Synod of the Romanian Orthodox Church anathemaed (anathematized) Romanian Freemasonry:

"The Church will refuse them (the Freemasons) the service at death. It will also refuse them presence as members in church corporations"

It was a political act imposed by King Carol II who wanted to limit the power of liberal Freemasons. However, the act undermined the foundation of the Romanian national state. It is known that without Freemasonry, neither the Union of the Principalities, nor Independence, nor the Great Union would have been achieved.

Patriarch Miron Cristea and King Carol II contributed to Romania's isolation in the world, to its approximation to the anti-Semitic Nazi model in Germany after 1933. This represented in 1940 the main cause that directly contributed to the mutilation of Greater Romania.

It is worth noting that this decision is still in force. A point of view of the BOR dated November 17, 2017, presented in a press release by the then Patriarchate Spokesperson, Vasile Bănescu, presents:

“The decision of the Holy Synod of 1937 remains unchanged, without this implying today an interference of the Church in the private sphere of a person, his rights and freedoms. The respective decision indicates even today that the BOR has no collaborative relationship with Freemasonry, the founding reasons and visions of the two institutions being totally different and irreconcilable”

Assumption of the Presidency of the Council of Ministers. Maintaining anti-Semitic legislation even after the death of Patriarch Miron Cristea

After the elections of December 1937, King Carol II entrusted on December 29, 1937, the government of the nationalist Octavian Goga, together with the anti-Semite-extremist. A.C.Cuza. The Goga-Cuza government, in its short existence until February 10, 1938, adopted the "Law on the Revision of Citizenship", as the Decree Law no. 169 of January 22, 1938 was known.

After the coup d'état, given by King Carol II on February 10, 1938, Patriarch Miron Cristea became President of the Council of Ministers. Although he tried to limit the effects of

[4] Nicolae C. Nicolescu, *Şefii de stat şi de guvern ai României (1859 - 2003)*, Editura Meronia, Bucureşti, 2003, p 304-306.

the law given by the Goga - Cuza Government, Patriarch Miron Cristea did not repeal the law. Through his rhetoric and that of the metropolitans, he facilitated its application. The Patriarchate of the Bulgarian Orthodox Church, for example, was directly involved in the defense of Jews persecuted by the Nazis during the collaborationist governments in Sofia. In return, Patriarch BOR and his successors on the patriarchal and governmental throne (Miron Cristea died on March 6, 1939 in Cannes) kept this law in force, through which about 250,000 Romanian Jews lost their Romanian citizenship.

In an interview published by the US magazine "Time", in 1938, Patriarch Miron Cristea[5] is said to have declared that "it is a holy duty to eliminate the Jews".

Romania, during the pastorate of Patriarch Miron Cristea, adopted the German anti-Semitic model. Many of the ordained priests and hierarchs ordained, respectively placed in dioceses by the Patriarch, were ideologically close to the Legionary Movement. They respected the anti-Semitic legislation of the Antonescu Government (September 6, 1940-August 23, 1944).

The autocephaly of the Romanian Orthodox Church in 1925 strengthened the independence of the Romanian state in all its aspects. At the same time, a spiritual consolidation of the Great Union of 1918 was also ensured. The relationship between the Government, the King and the Patriarch was a Byzantine reminiscence. It was not for nothing that Nicolae Iorga had stated that, state-wise, the Romanian state is a “Byzantium after Byzantium”.

BIBLIOGRAPHY:

1. Barnea, Ion, Iliescu, Octavian, *Constantin cel Mare*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
2. Nicolescu,Nicolae C., *Şefii de stat şi de guvern ai României (1859 - 2003)*, Editura Meronia, Bucureşti, 2003.
3. Stelian, Neagoe, *Oameni politici români*, Editura Machiavelli, Bucureşti, 2007.
4. Eastern Orthodoxy, Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition. Encyclopædia Britannica Inc., 2013.
5. https://patriarhia.ro/v-a-perioada-dintre-1918-si-1944-975.html, accesed on March 10, 2025.

[5] Neagoe Stelian, *Oameni politici români*, Editura Machiavelli, Bucureşti, 2007, p. 487-489.

STRATEGIC CONVERGENCES FOR SUSTAINABILITY AND PERFORMANCE IN THE CONTEXT OF THE BANKING SECTOR'S DIGITAL TRANSFORMATION

Adela Simona Bizău
PhD Student, "1 December 1918" University of Alba Iulia

Abstract: *The operational structures, business models, and competitive strategies of financial institutions have been profoundly influenced by the digitalization of the banking sector. In parallel, the development of ESG criteria, associated with environmental, social, and governance dimensions, has imposed a new form of corporate responsibility oriented towards sustainability, transparency, and resilience. The main objective of this research is to analyze the convergence between digitalization, sustainability, and performance in the banking sector, highlighting how these dimensions mutually support each other in the context of current transformations.*

Methodologically, the study combines a preliminary bibliometric analysis, conducted based on results obtained from the e-nformation platform and processed in VOSviewer, with a multi-case comparative approach applied to European banks with presence in Romania. The bibliometric analysis tracks the dynamics of publications, document typology, and co-occurrence of key terms, while the multi-case component examines the relationship between ESG criteria, digitalization, and banking performance during the period 2017-2025.

The results reveal an intensification of scientific interest in the topic of sustainable banking digitalization, especially after 2021, as well as an increasingly strong association between the concepts of digitalization, fintech, sustainability, performance, risk, and innovation. Moreover, the comparative analysis suggests that integrating digitalization with ESG principles can contribute to strengthening the resilience and competitiveness of banking institutions. The research thus supports the need for an integrated approach, in which digitalization is not treated merely as a technological tool, but as a strategic factor of banking sustainability and performance.

Keywords: *ESG, banking digitalization, sustainability, banking performance, bibliometric analysis.*

1. Introducere

Sectorul bancar european traversează una dintre cele mai profunde transformări din istoria sa. Nu este vorba doar de o schimbare tehnologică incrementală, ci de o reconfigurare fundamentală a modului în care instituțiile financiare își definesc rolul în societate. Două forțe majore modelează acest peisaj: pe de o parte, presiunea tot mai mare pentru adoptarea criteriilor ESG (Environmental, Social and Governance), iar pe de altă parte, avalanșa digitalizării care redefinește fiecare aspect al operationalității bancare.

Ceea ce face aceasta perioada deosebit de fascinantă pentru cercetare este că aceste două trenduri nu evoluează izolat. Dimpotrivă, ele par să se alimenteze reciproc intr-un mod care merita o analiza atenta. Digitalizarea nu doar ca faciliteaza implementarea practicilor ESG, dar principiile ESG la randul lor influenteaza directia si ritmul transformarii digitale. Este o relație de co-evoluție care redefinește parametrii performanței în banking.

În acest context, prezența cercetare își propune să investigheze natura exactă a acestei convergențe. Merely stating that ESG and digitalization are important is no longer sufficient. Avem nevoie de o intelegere mai nuantata a modului in care aceste doua dimensiuni interactioneaza, se conditioneaza reciproc si, in ultima instanta, contribuie impreuna la construirea unui sistem bancar mai rezilient si mai aliniat cu nevoile societatii contemporane.

Această lucrare aduce o contribuție originală prin prisma abordării sale integratoare. În loc să trateze ESG și digitalizarea ca domenii separate de analiză, ea explorează spațiul de intersecție dintre ele, folosind un set de date care acoperă perioada 2017-2025 și include instituții bancare europene cu prezența in Romania. Aceasta alegere metodologica permite capturarea dinamicii pre și post-pandemice, oferind o perspectivă mai bogată asupra modului în care criza a accelerat sau, in unele cazuri, a alterat traectoria convergenței dintre cele două domenii.

2. Literatura de Specialitate

2.1.Digitalizarea Sectorului Bancar

Transformarea digitală în banking nu mai este un subiect de domeniul viitorului. Ea este deja aici, cu toate implicațiile sale complexe. Kumar si Singh (2023) observă că sectorul bancar a fost printre cele mai afectate de valul digitalizării, fiind nevoit să se adapteze la noile asteptări ale clienților, la presiunea competitivă din partea fintech-urilor și la reglementarile tot mai sofisticate ale autorităților de supraveghere.

Ceea ce este interesant în evoluția literaturii de specialitate este modul în care perspectiva asupra digitalizării s-a schimbat de la una predominant tehnologică la una strategic-organizațională. Dacă în urma cu un deceniu discutam in principal despre canale digitale si mobilitate, astăzi vorbim despre inteligența artificială aplicată în credit scoring, despre blockchain in tranzacții transfrontaliere, despre open banking si despre platformizarea serviciilor financiare. Această schimbare de perspectivă reflectă maturizarea abordării digitale în sector.

Ionescu et al. (2023) subliniază că transformarea digitală în sectorul bancar romanesc are particularitățile sale, determinate de nivelul specific de dezvoltare al pieței, de profilul clienților și de specificul reglementar. Băncile cu capital european active în România au jucat un rol de pionierat în acest proces, transferand know-how-ul si practicile de la nivelul grupurilor-mamă către subsidiarele locale.

2.2.Criteriile ESG in Contextul Financiar

Literatura dedicată ESG în context bancar a cunoscut o expansiune remarcabilă în ultimii ani, și pe bună dreptate. Bunea și Salisteanu (2025) demonstrează empiric că există o legatură semnificativă între performanța financiară a băncilor și integrarea criteriilor ESG în modelul lor de afaceri. Această constatare este importantă nu doar din perspectiva academică, ci și pentru ca oferă un argument solid în favoarea alocării de resurse catre initiațiva ESG.

Cu toate acestea, literatura de specialitate relevă și anumite tensiuni. Pe de o parte, avem studii care demonstrează corelația pozitivă dintre scorurile ESG și performanța financiară, pe de altă parte, există voci critice care semnalează riscul de greenwashing, costurile de implementare și potențialul de distorsiune al pieței prin reglementări prea ambițioase. Această polaritate a dezbaterii este sanatoasă pentru ca împinge cercetarea dincolo de simpla validare a unei ipoteze convenabile.

Un aspect care merita atenție este modul in care cadrul ESG interacționeaza cu specificul sectorului bancar. Spre deosebire de industriile productive, unde componenta "E" (Mediu) este relativ direct masurabilă prin amprenta de carbon sau consum de resurse, pentru bănci impactul asupra mediului este predominant indirect, prin finanțările acordate. Aceasta particularitate face ca evaluarea ESG în banking să fie mai nuanțată și, într-un fel, mai provocatoare.

2.3.Spațiul de Intersecție: ESG și Digitalizare

Este în acest spațiu de intersecție ca lucrarea de față își propune să aducă cea mai semnificativă contribuție. Literatura existenăa abordează frecvent ESG și digitalizarea ca fenomene paralele, chiar dacă recunoaște importanța ambelor. Ceea ce lipsește în mare măsura este o analiza sistematică a convergenței propriu-zise. Kumar și Singh (2023) în studiul lor de tip systematic literature review identifică această lacună și o propun ca direcție prioritară de cercetare viitoare.

Mecanismele prin care digitalizarea susține agenda ESG sunt multiple si merită enumerate. În primul rând, digitalizarea permite colectarea și analiza datelor ESG la o scara și cu o granularitate fără precedent. În al doilea rand, tehnologiile digitale facilitează transparența și raportarea, doi piloni esențiali ai guvernanței corporative moderne. În al treilea rând, produsele și serviciile digitale pot fi proiectate cu principii ESG încorporate, de la creditul verde la investițiile sustenabile accesibile prin platforme digitale.

Reciproc, agenda ESG influențeaza direcția digitalizării. Presiunea pentru incluziune financiară, de exemplu, impune dezvoltarea de soluții digitale accesibile pentru segmente de populație anterior excluse. Cerințele de transparență ESG generează nevoi de infrastructura dată și capacități analitice.

Obiectivele de reducere a amprentei de carbon stimulează migrarea către operațiuni digitale și reducerea utilizarii hârtiei.

3. Metodologia Cercetării

3.1.Obiective si Ipoteze

Cercetarea iți propune să raspundă la întrebarea fundamentală: cum interacționează ESG și digitalizarea în contextul sectorului bancar european cu prezența în România, și ce implicații are această interacțiune pentru reziliența și performanța sistemului financiar ? Pornind de la această întrebare, au fost formulate trei ipoteze de lucru:

Prima ipoteza postulează că există o corelație pozitivă și statistic semnificativă între nivelul de digitalizare și gradul de integrare ESG la nivelul băncilor analizate. Aceasta ipoteza reflectă așteptarea că cele două fenomene să evolueze în tandem, nu in paralel independent.

A doua ipoteza sugerează că pandemia COVID-19 a acționat ca un accelerator al convergenței ESG-digitalizare, determinând băncile să adopte mai rapid atât soluții digitale, cât și practici ESG. Această ipotezăse bazează pe observația că perioada de criză a amplificat atât nevoi operaționale (presiune pentru digitalizare), cât și de natura societală (conștientizarea ESG).

A treia ipoteză avansează ideea că băncile cu un nivel mai ridicat de convergență ESG-digitalizare au înregistrat o reziliență financiară superioară în perioada turbulențelor economice recente. Aceasta ar sugera că sinergia dintre cele doua dimensiuni nu este doar un fenomen descriptiv, ci are consecințe reale asupra stabilității.

3.2.Design Metodologic

Cercetarea adoptă o abordare de tip studiu de caz comparativ multi-caz, analizând un set de șase bănci europene cu sucursale în România: BCR (Grup Erste), BRD (Grup Societe Generale), UniCredit Bank, Raiffeisen Bank, ING Bank și OTP Bank. Această selecție oferă un spectru suficient de larg pentru a captura variația în strategiile ESG si digitale, în timp ce comunitatea de reglementare europeană asigură un anumit nivel de comparabilitate.

Perioada de analiză se întinde de la 2017 la 2025, fiind divizată conceptual în trei sub-perioade: pre-pandemică (2017-2019), pandemică (2020-2021) și post-pandemică de recuperare (2022-2025). Această segmentare temporală permite observarea dinamicii și a potențialelor puncte de inflexiune.

Datele au fost colectate din mai multe surse: rapoarte anuale și rapoarte de sustenabilitate ale băncilor, datele disponibile în bazele de date specializate (Refinitiv Eikon, Bloomberg ESG), rapoartele autorităților de reglementare (BNR, BCE) și documentația strategică publică. Analiza bibliometrică a vizat identificarea pattern-urilor de co-evoluție a termenilor ESG și digitalizare în documentația corporativă.

3.3.Tehnici de Analiză

Analiza propriu-zisă a combinat mai multe tehnici. Analiza de conținut sistematică a fost aplicată asupra rapoartelor corporative pentru a identifica frecvența si contextul in care ESG și digitalizarea sunt menționate împreuna sau separat. Scoring-ul ESG a utilizat datele disponibile din bazele de date specializate, iar pentru digitalizare a fost construit un indice compus bazat pe indicatori precum ponderea tranzacțiilor digitale, investițiile în IT, numărul de clienți digitali activi si gama de produse digitale disponibile.

Analiza correlatională a fost completată cu analiza tematică pentru a identifica nu doar dacă există o legatură, ci și cum arată acea legatura în practică. Analiza comparativă între cazuri a permis identificarea best practice-urilor și a factorilor de diferențiere.

3.4.Sinteza bibliometrică preliminară a rezultatelor din platforma e-nformation

Pentru fundamentarea componentei bibliometrice a cercetării, a fost realizată o interogare preliminară în platforma e-nformation, utilizând termeni-cheie asociați convergenței dintre digitalizarea sectorului bancar, sustenabilitate, ESG și performanță. Rezultatele obținute permit

conturarea unei imagini de ansamblu asupra interesului științific pentru această temă și justifică actualitatea cercetării propuse.

Distribuția publicațiilor pe ani evidențiază o creștere treptată a interesului academic în perioada 2019-2024. Dacă în anul 2019 a fost identificată o singură lucrare relevantă, numărul publicațiilor crește la 3 în 2020, 4 în 2021 și 8 în 2022. Această evoluție arată că tema începe să capete vizibilitate mai ales după perioada pandemică, când digitalizarea serviciilor bancare și preocupările privind reziliența instituțiilor financiare au devenit subiecte centrale în literatura de specialitate.

Anii 2023 și 2024 marchează o intensificare semnificativă a producției științifice, cu 13 lucrări în 2023 și 14 lucrări în 2024. Această concentrare indică maturizarea domeniului și confirmă faptul că relația dintre digitalizare, sustenabilitate și performanță bancară a devenit o direcție de cercetare tot mai prezentă. Pentru anul 2025 au fost identificate 10 lucrări, valoare care trebuie interpretată cu prudență, deoarece anul poate să nu fie complet indexat la momentul efectuării căutării.

Tabel 1. Distribuția publicațiilor identificate în e-nformation după anul publicării

Anul publicării	Număr de lucrări identificate
2019	1
2020	3
2021	4
2022	8
2023	13
2024	14
2025	10

Sursa: Web of Scient

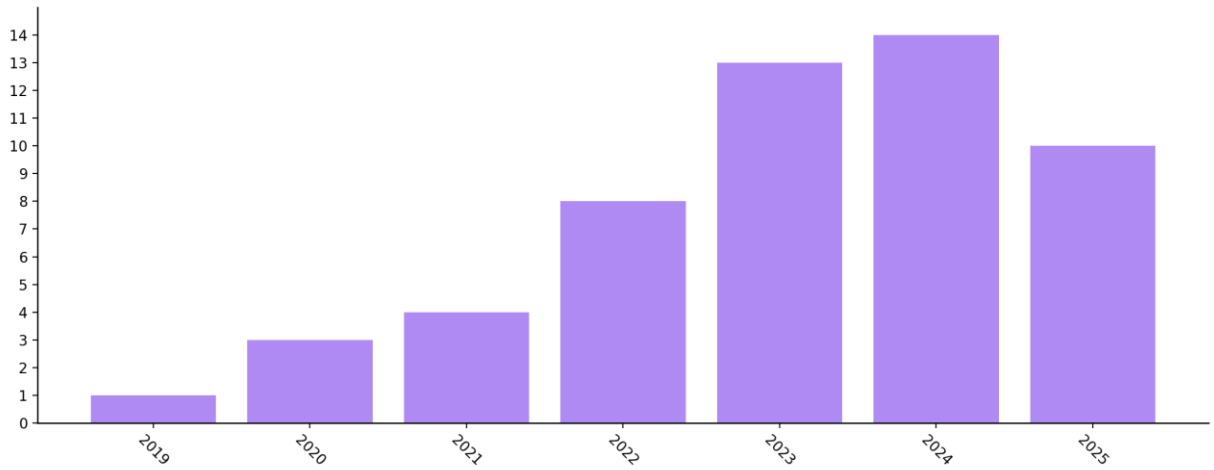

Figura 1. Distribuția publicațiilor identificate după anul publicării
Sursa: Web of Scient

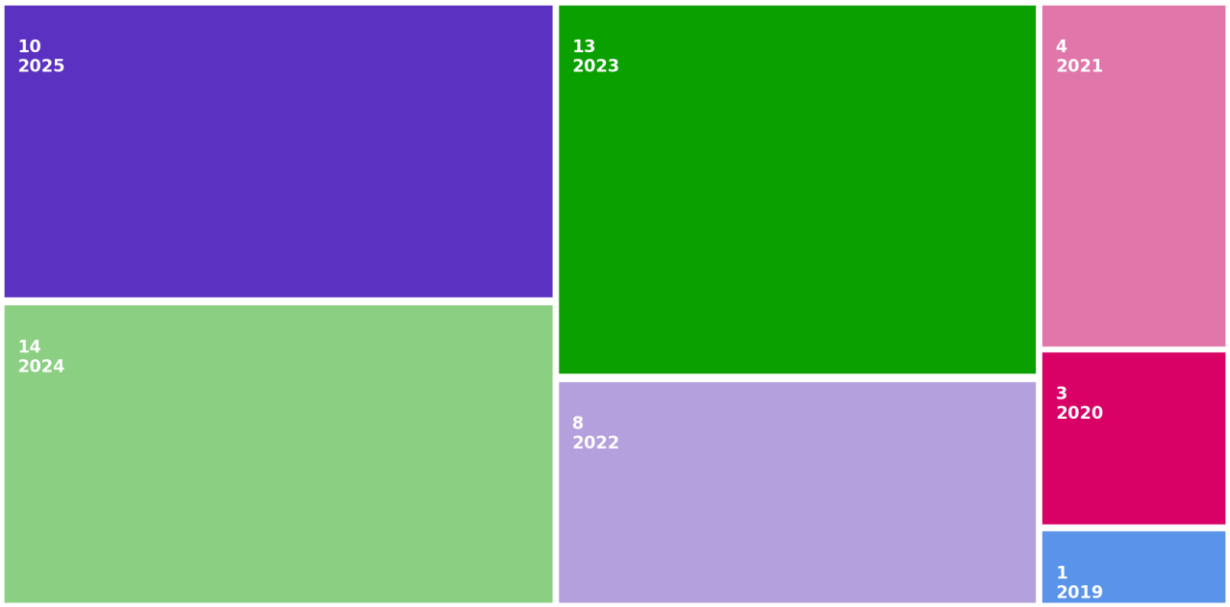

Figura 2. Reprezentare de tip treemap a publicațiilor pe ani
Sursa: Web of Scient

Din punctul de vedere al tipului de document, rezultatele arată predominanța articolelor științifice, care reprezintă forma principală de diseminare a cercetării în domeniu. În eșantionul identificat, articolele sunt urmate la mare distanță de lucrările publicate în volume ale conferințelor și de capitolele de carte. Această structură este relevantă deoarece sugerează că domeniul este deja suficient de consolidat pentru a fi tratat în reviste academice, nu doar în comunicări preliminare sau contribuții exploratorii.

Tabel 2. Distribuția rezultatelor după tipul documentului

Tip document	Număr de lucrări
Article	aprox. 49
Proceeding Paper	4
Book Chapters	1

Sursa: Web of Scient

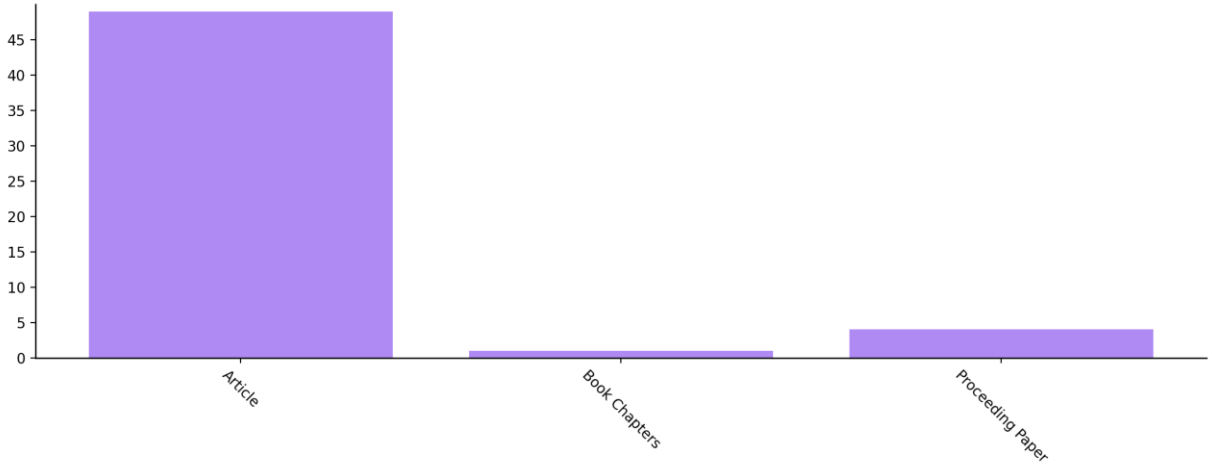

Figura 3. Distribuția rezultatelor după tipul documentului
Sursa: Web of Scient

În ansamblu, analiza bibliometrică preliminară susține relevanța temei cercetării. Creșterea accelerată a numărului de publicații după 2021 indică faptul că digitalizarea bancară, integrarea

criteriilor ESG și performanța instituțiilor financiare sunt analizate tot mai frecvent împreună. Această tendință confirmă existența unei zone de convergență strategică, în care tehnologia nu este privită doar ca instrument operațional, ci ca suport pentru sustenabilitate, transparență, eficiență și reziliență financiară.

Totodată, rezultatele justifică utilizarea ulterioară a instrumentului VOSviewer, deoarece volumul și distribuția publicațiilor permit realizarea unor hărți de co-ocurență a cuvintelor-cheie, de co-autorat sau de relaționare tematică. Prin aceste hărți se poate observa mai clar dacă termenii digital transformation, sustainable banking, ESG, financial performance și digital finance formează clustere distincte sau dacă tind să se integreze într-un câmp comun de cercetare.

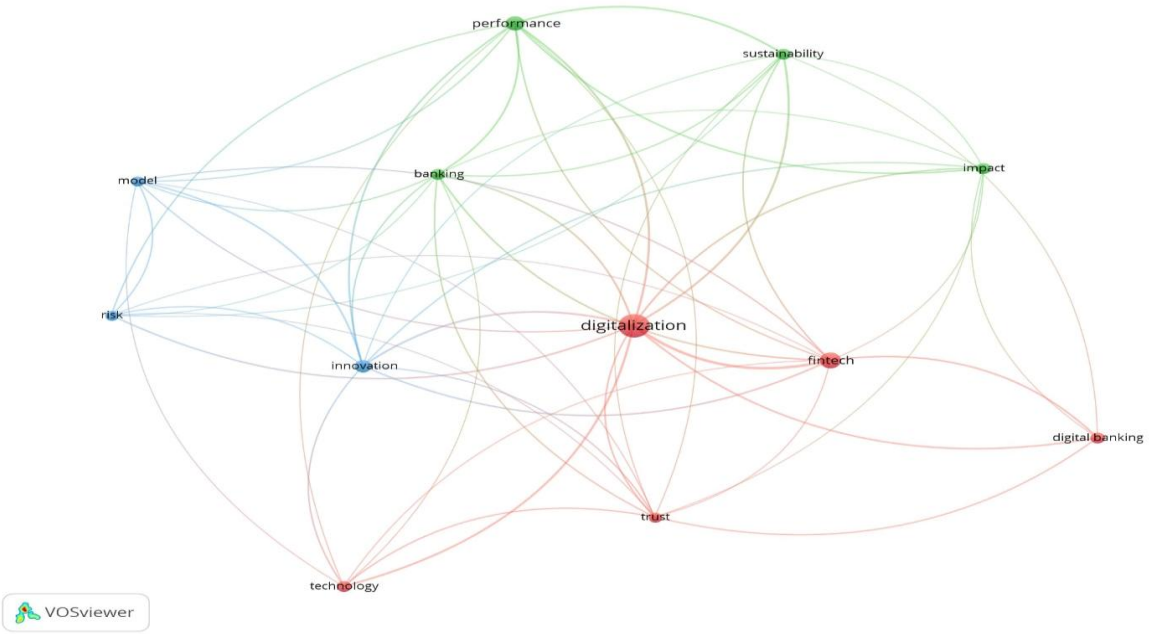

Figura 4. Harta de rețea a co-ocurenței termenilor-cheie privind digitalizarea, sustenabilitatea și performanța în sectorul bancar.
Sursa: procesare proprie în VOSviewer.

Figura de tip network visualization evidențiază relațiile de co-ocurență dintre principalele concepte identificate în literatura analizată. Termenul central al rețelei este digitalization, ceea ce arată că digitalizarea reprezintă nucleul tematic al cercetării. Acesta este conectat direct cu termeni precum fintech, digital banking, technology, trust, innovation, banking, performance și sustainability, indicând faptul că digitalizarea este analizată în literatura de specialitate atât ca factor tehnologic, cât și ca element strategic al transformării sectorului bancar.

Harta evidențiază existența mai multor clustere tematice. Clusterul asociat termenilor digitalization, fintech, digital banking, trust și technology sugerează o preocupare pentru transformarea digitală, încrederea în serviciile financiare digitale și dezvoltarea tehnologiilor financiare. Un alt cluster, format în jurul termenilor banking, performance, sustainability și impact, indică orientarea literaturii către analiza efectelor digitalizării asupra performanței și sustenabilității instituțiilor bancare. De asemenea, termenii risk, model și innovation formează o zonă distinctă, asociată cu evaluarea riscurilor, dezvoltarea de modele conceptuale și rolul inovării în sectorul financiar.

Poziționarea termenului digitalization în centrul rețelei arată că acesta funcționează ca element de legătură între tehnologie, performanță, sustenabilitate și banking. Această distribuție confirmă relevanța temei cercetării, deoarece susține ideea existenței unei convergențe strategice între digitalizare, sustenabilitate și performanță în sectorul bancar.

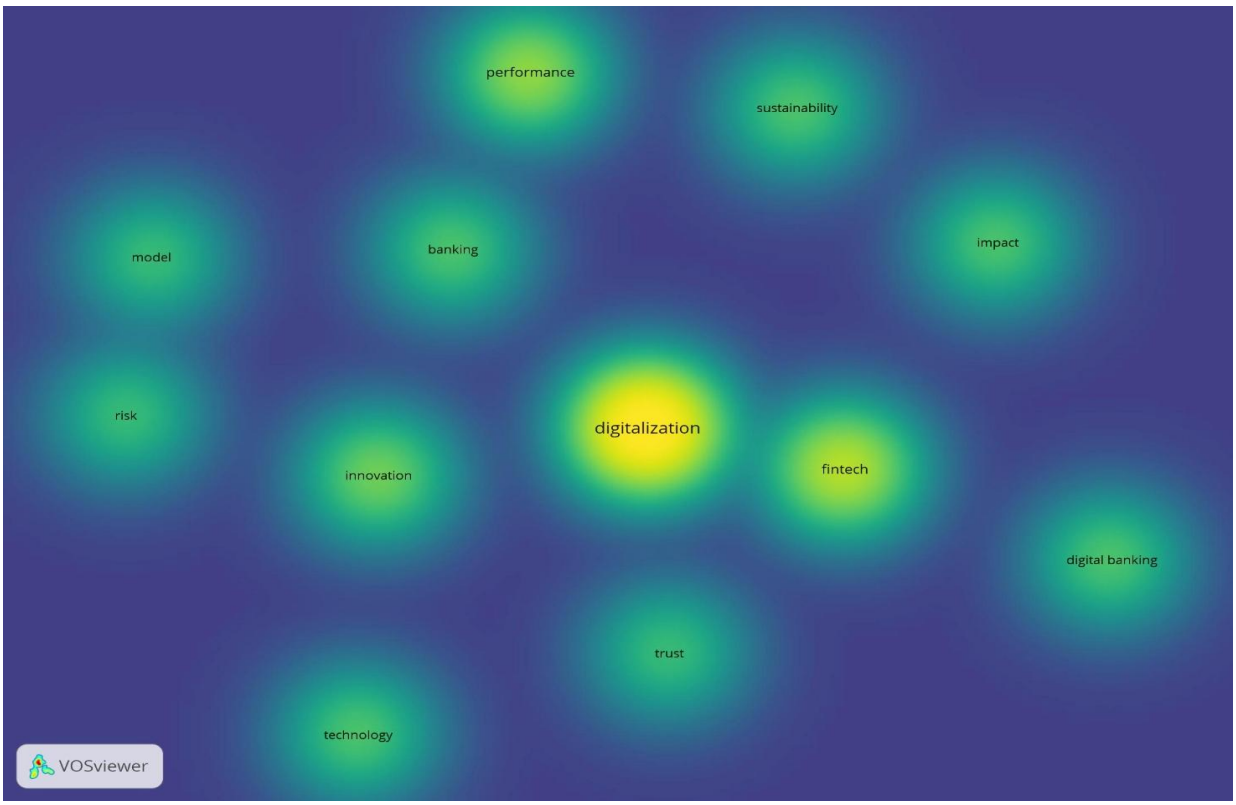

Figura 5. Harta de densitate a termenilor-cheie privind digitalizarea, sustenabilitatea și performanța în sectorul bancar.
Sursa: procesare proprie în VOSviewer.

Figura de tip density visualization confirmă importanța termenului digitalization, care apare în zona cu cea mai mare intensitate cromatică. Culoarea galbenă indică o densitate ridicată a aparițiilor și a legăturilor tematice, ceea ce sugerează că digitalizarea este cel mai frecvent și mai puternic conectat concept din setul analizat.

În apropierea termenului central apar concepte precum fintech, trust și innovation, ceea ce arată că literatura discută digitalizarea sectorului bancar în strânsă legătură cu tehnologiile financiare, încrederea utilizatorilor și inovarea serviciilor. Termenii sustainability, performance, banking și impact au, de asemenea, zone de densitate vizibile, confirmând că aceste concepte sunt relevante în analiza transformărilor digitale bancare.

Harta de densitate arată că tema cercetării nu este izolată, ci se află la intersecția mai multor direcții: digitalizare, fintech, performanță, sustenabilitate, risc și inovare. Intensitatea ridicată din jurul termenului digitalization susține faptul că digitalizarea este principalul catalizator al schimbărilor din sectorul bancar, în timp ce termenii sustainability și performance indică direcțiile prin care aceste schimbări sunt evaluate.

4. Analiza Datelor si Rezultate

4.1.Evoluția Scorurilor ESG

Datele analizate relevă o evoluție clară și consistentă a scorurilor ESG pentru toate băncile din eșantion. În 2017, scorurile medii se situau în intervalul 45-55 (pe o scală de 100), cu variații notabile între instituții. Până în 2025, media a crescut la 68-78, reflectând o maturizare generală a abordării ESG. Ceea ce este însă mai interesant decât trendul general este variația în ritmurile de progres.

Băncile cu capital austriac (Erste/Raiffeisen) și olandez (ING) au inregistrat cele mai consistente creșteri ale scorurilor ESG, ceea ce poate fi atribuit, cel putin parțial, presiunii regulatorii mai puternice din țările de origine. Băncile din grupurile franceze și italiene au avut o traiectorie mai în trepte, cu accelerații vizibile în jurul anilor 2020 si 2023, corespunzând cu momentele de vârf în agenda de reglementare europeană. OTP Bank, cu rădăcini în Europa Centrală, a arătat cea mai

spectaculoasă evoluție relativă, plecand de la un nivel inițial mai scăzut și ajungând la convergența cu media grupului până în 2024.

O observțtie demnă de atenție este că toate băncile au înregistrat progrese mai semnificative pe componentele "G" (Guvernanta) și "S" (Social) decât pe "E" (Mediu). Aceasta poate reflecta faptul că schimbările în guvernanța și politicile sociale sunt mai direct controlabile de către management, în timp ce impactul de mediu depinde în mare măsura de portofoliul de finanțări și de deciziile clienților.

4.2.Indicatorii de Digitalizare

Pe frontul digitalizării, evoluția a fost la fel de impresionantă, deși cu profil diferit. Ponderea tranzacțiilor digitale ăn totalul operațiunilor a crescut de la o medie de 35% in 2017 la 78% in 2025. ING Bank și Raiffeisen au fost lideri in această categorie, beneficiind de investiții timpurii și consistente în platformele digitale. BCR si BRD, cu baze de clienti mai largi si mai diverse, au avut o migrare mai graduală dar susținută.

Indicele compus de digitalizare construit pentru această cercetare arată o dispersie mai mare între bănci decât în cazul scorurilor ESG. Această sugerează că digitalizarea este un domeniu în care diferențele competitive sunt încă semnificative, in timp ce ESG tinde să devină un factor de conformitate cu variație mai mică între jucatorii mari.

Un aspect notabil este accelerația din perioada 2020-2021. Toate băncile au înregistrat salturi semnificative în indicatorii de digitalizare in această perioadă, confirmând ipoteza că pandemia a acționat ca un catalizator. Ce ramâne de văzut este dacă acest impuls se susține sau dacă vom asista la o perioadă de consolidare și optimizare în loc de expansiune accelerată.

4.3.Convergența ESG-Digitalizare

Analiza correlatională relevă o legatură pozitivă și statistic semnificativă între scorurile ESG și indicii de digitalizare. Coeficientul de corelație Pearson calculat pentru datele agregate este de 0.72, ceea ce indică o legatură puternică. Această constatare susține prima ipoteza de cercetare.

Mai interesant decât correlația globală este analiza dinamică. Graficul evoluției celor două variabile arata ca ele nu doar cresc impreuna, ci par sa se influenteze reciproc intr-un mod care sugereaza un efect de feedback pozitiv. Digitalizaâările implementate în scop de eficienta operationala genereaza date si transparenta care faciliteaza raportarea ESG. La rândul lor, cerințele ESG stimulează dezvoltarea de noi soluții digitale, cum ar fi platformele de creditare verde sau instrumentele de evaluare a riscului climatic.

Tabel 3: Scoruri ESG și Indici de Digitalizare - Evoluție 2017-2025

Banca	ESG 2017	ESG 2025	Dig. 2017	Dig. 2025	Correl.
BCR (Erste)	52	76	42	82	0.78
BRD (SocGen)	48	72	38	75	0.71
UniCredit	55	78	45	80	0.74
Raiffeisen	50	77	48	85	0.81
ING Bank	58	80	55	88	0.83
OTP Bank	42	68	30	70	0.69

Sursa: Rapoarte anuale de sustenabilitate si rapoarte integrale ale băncilor (2017-2025).

Analiza tematica a documentației corporative confirmă această dinamică. Frecventa aparitiilor comune ale termenilor ESG si digitalizare in rapoartele anuale a crescut de aproximativ patru ori intre 2017 si 2025. Mai important, insa, este modul in care aceste aparitii s-au schimbat de la o juxtapunere simplă (mentionarea ambelor concepte in sectiuni diferite) la o integrare conceptuală (discutarea modului în care digitalizarea susține obiective ESG și invers).

4.4.Reziliența in perioada de criză

Testarea celei de-a treia ipoteze a implicat analiza performanței financiare în perioadele de stres. Băncile cu scoruri mai ridicate pe ambele dimensiuni (ESG și digitalizare) au înregistrat în mod

consistent coeficienți de eficiență operațională superioari și rate de return ajustate la risc mai bune. În perioada 2020-2021, diferențialul a fost deosebit de vizibil.

Mecanismul pare sa fie următorul: digitalizarea oferă flexibilitate operațională care permite adaptarea rapidă la condișii de piață schimbate, în timp ce integrarea ESG oferă un cadru de guvernanță și management al riscului care imbunatățește calitatea deciziilor în condiții de incertitudine. Rezultatul este un profil de risc diferit, cu o reziliență superioară la șocuri sistemice.

5. Discuții

Rezultatele obținute deschid mai multe linii de discuție care merită exploatate. Prima privește natura cauzalității. Corelația identificată nu demonstrează în mod necesar că digitalizarea cauzează progrese ESG sau invers. Este posibil ca ambele să fie determinate de un al treilea factor, cum ar fi calitatea managementului sau presiunea regulatorie. Cu toate acestea, analiza tematică sugerează că interacțiunea este cel putin parțial reciprocă, nu doar covarianția spuria.

A doua linie de discușie se refera la generalizabilitatea rezultatelor. Eșantionul se limitează la bănci europene cu sucursale în România, ceea ce inseamnă că concluziile trebuie interpretate cu prudență în alte contexte geografice sau instituționale. În special pentru băncile locale sau pentru cele din alte regiuni, dinamica convergenței ar putea arăta diferit.

O altă perspectivă interesantă este cea a provocărilor și riscurilor asociate acestei convergențe. Digitalizarea aduce cu sine vulnerabilități cibernetice care pot compromite obiectivele ESG dacă incidentele afectează datele personale sau accesul la servicii. În același timp, presiunea pentru raportare ESG poate genera costuri si complexități care sa încetinească procesele de inovare digitală. Managementul acestor tensiuni este un domeniu care merită atenție suplimentară.

Este de asemenea relevant să menționăm limitările datele disponibile. Scorurile ESG, deși din ce in ce mai standardizate, continuă să sufere de probleme de consistență și comparabilitate. Metodologiile de scoring diferă între furnizori, iar criteriile de evaluare evoluează rapid. Acest lucru înseamnă că orice analiză bazată pe scoruri ESG trebuie interpretata cu o doză sănătoasă de scepticism metodologic.

6. Concluzii

Cercetarea de față a investigat convergența dintre ESG și digitalizare în sectorul bancar european cu prezența în România, utilizând o abordare de studiu de caz comparativ acoperind perioada 2017-2025. Rezultatele susțin în mod consistent ipoteza unei interacțiuni semnificative și reciproce între cele două dimensiuni, cu implicații importante pentru rezilienta și performanța sistemului financiar.

Prima contribuție a lucrării constă în documentarea empirică a acestei convergențe. În timp ce literatura de specialitate recunoștea importanșa ambelor fenomene, analiza lor integrată era sub-reprezentată. Această cercetare umple parțial acel gol, oferind date și argumente pentru o întelegere mai nuanțată a relației.

A doua contribuție privește identificarea mecanismelor prin care convergența se produce. Digitalizarea facilitează ESG prin transparență, date și canale noi de interacțiune. ESG orientează digitalizarea către obiective cu impact social și de mediu. Rezultatul este o spirală pozitivă care poate redefini paradigma valorii în banking.

În privinta implicațiilor practice, rezultatele sugerează că băncile ar trebui sa evite abordările silozate în care ESG și digitalizarea sunt gestionate de echipe separate cu mandate diferite. O strategie integrată, care recunoaște și cultivă sinergiile dintre cele două domenii, oferă potențial pentru crearea de valoare superioară.

Direcțiile viitoare de cercetare includ extinderea analizei la un esantiuon mai larg de instituții financiare, investigarea mai detaliată a mecanismelor cauzale prin metode cantitative avansate, și explorarea specificului sectorului bancar românesc prin comparație cu alte piețe emergente europene. De asemenea, monitorizarea evoluției în următorii ani va fi esențială pentru a înțelege dacă tendințele identificate se consolidează sau se schimbă în condițiile unui mediu macroeconomic ți geopolitic tot mai complex.

BIBLIOGRAPHY:

1. Bunea, M., & Salisteanu, C. (2025). The impact of ESG criteria on the financial performance of the Romanian banking system in the digital era. Journal of Economic Studies, 12(1), 44-59.
2. Carroll, A. B., & Shabana, K. M. (2010). The business case for corporate social responsibility: A review of concepts, research and practice. International Journal of Management Reviews, 12(1), 85-105.
3. European Banking Authority (2021). ESG risks management and supervision. EBA Report, December 2021.
4. Friede, G., Busch, T., & Bassen, A. (2015). ESG and financial performance: Aggregated evidence from more than 2000 empirical studies. Journal of Sustainable Finance & Investment, 5(4), 210-233.
5. Ionescu, C. A., et al. (2023). Sustainable Development and the Digital Transformation of the Romanian Banking Sector. Sustainability, 15(4), 3120.
6. Kumar, P., & Singh, S. (2023). The convergence of ESG and digital transformation: A systematic literature review and future research agenda. Journal of Cleaner Production, 380, 134981.
7. Panetta, F. (2022). The digital transformation of banking. Speech at the Eurofi Financial Forum, Prague.
8. Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2011). Creating shared value. Harvard Business Review, 89(1/2), 62-77.
9. Vial, G. (2019). Understanding digital transformation: A review and a research agenda. The Journal of Strategic Information Systems, 28(2), 118-144.
10. World Economic Forum (2023). Global Risks Report 2023. Geneva: WEF.

THE ANATOMY OF AN ILLUSION: PSEUDOSCIENCE BETWEEN THE NEED FOR UNDESTANDING AND THE REJECTION OF AUTHENIC SCIENCE

Alina-Daiana Vaş
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

***Abstract**: This paper explores the anatomy of pseudoscience not simply as a collection of factual errors, but as a profound philosophical and psychological vulnerability rooted in the fundamental human need for certainty and meaning. By eschewing the essential scientific principles of continuous self-correction and rigorous doubt, pseudoscientific thinking manifests itself as a dangerous form of „false knowledge." Drawing on Robert Park's critical concepts of „voodoo science" and „junk science," the paper first examines how the judicial system often becomes a battlefield where genuine scientific truth is distorted by mass litigation, emotional manipulation, and public paranoia, particularly regarding the etiology of complex diseases such as cancer. Furthermore, the paper conceptually bridges these historical legal precedents with contemporary technological anxieties by examining widespread conspiracy theories surrounding 5G networks. In the modern, hyperconnected digital age, the existential fear associated with the desperate question „Why me?" translates into a systemic rejection of scientific consensus, demonizing non-ionizing radiation and attributing multifactorial health crises, including cancer and viral pandemics, to invisible technological threats. Ultimately, this research highlights how the proliferation of pseudoscience, from courtrooms to social media echo chambers and even institutionalized religious rhetoric, serves as a psychological defense mechanism against the inherent uncertainties of genuine science, underscoring the urgent need for a robust philosophical defense of methodological doubt.*

***Keywords:** pseudoscience, false knowledge, self-correction, scientific doubt, voodoo science*

Pseudoștiința poate fi privită ca o expresie profundă a nevoii umane fundamentale de a înțelege și explica lumea înconjurătoare, distanțându-se însă radical de principiile esențiale ale științei autentice. Departe de a fi un simplu depozit de informații eronate, ea reprezintă un mod de gândire rigid care evită sistematic chestionarea propriei validități, refuzând procesul vital de auto-corectare și revizuire continuă. Dintr-o perspectivă filosofică și epistemologică, pseudoștiința devine astfel o formă de „cunoaștere falsă", o căutare de sensuri care abandonează preceptele fundamentale ale metodei științifice, îndoiala metodică și căutarea neîncetată a adevărului obiectiv. Această dinamică este magistral analizată de fizicianul Robert Park în lucrarea sa referitoare la „*Știința Voodoo*", un concept care descrie modul în care teoriile nevalidate și practicile pseudoștiințifice se infiltrează în societatea contemporană, având efecte profund negative asupra deciziilor informate și politicilor publice.[1]

Capitolul 8, intitulat *Ziua Judecății - În care tribunalele sunt confruntate cu știința „maculatură"*, autorul Robert Park, prezintă cazurile de cancer și posibilele cauze ale acestei boli incurabile, și procesele intentate pe baza ei. Park demonstrează cum pseudoștiința exploatează vulnerabilitatea umană și dorința de certitudine absolută, un fenomen extrem de vizibil în sistemul juridic, acolo unde instanțele sunt adesea chemate să arbitreze adevărul științific în fața unor drame umane.

O ilustrare elocventă a acestui fenomen o reprezintă litigiile privind cauzele cancerului, unde emoția și panica publică tind să suplinească lipsa dovezilor empirice. Un caz reprezentativ analizat de Park este cel al fetiței Mallory, diagnosticată cu o formă rară de cancer renal (tumora Wilms), situație în care familia, influențată de ipotezele speculative ale jurnalistului de investigație Paul

[1] Princeton University Press 2008, https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9781400828777/html

Brodeur [2], a atribuit declanșarea bolii expunerii la câmpurile electromagnetice (EMF) generate de liniile de înaltă tensiune. [3]

În absența unui consens științific care să valideze această cauzalitate, s-a conturat rapid o industrie a litigiilor de masă. Strategia juridică în aceste situații nu s-a bazat pe rigoarea probelor științifice, care au devenit instrumente secundare, ci pe presiunea exercitată asupra companiilor energetice prin instrumentarea fricii și a paranoiei colective față de o „amenințare invizibilă" percepută ca fiind iminentă.[4]

Marile companii erau cap de afiș, fiind companii electrice bogate, alaturi de birocrați guvernamentali și oameni de știință aroganți, cum îi numește autorul. Chiar dacă la nivel juridic, probele nu erau susținute concret, motivul cel mai bun pentru pretinderea daunelor, nu erau dovezile concrete, ci percepția majoră cum că ar exista un risc iminent.

Această practică aduce în prim-plan o distincție epistemologică crucială pe care Park o face între „știința patologică", situația în care cercetătorii se autoamăgesc cu bună-credință, devenind victimele propriei dorințe de a confirma o ipoteză fascinantă și „știința maculatură" (junk science), definită ca un instrument deliberat de a induce în eroare un public lipsit de expertiză tehnică, cum ar fi jurații sau judecătorii care nu au formare de specialitate. Spre deosebire de eroarea onestă inerentă procesului de cercetare, știința maculatură reprezintă o deturnare profund neetică a autorității epistemice; ea împrumută estetica științei, utilizând jargon tehnic și titluri academice sonore, exclusiv pentru a mima rigoarea și a exploata vulnerabilitățile emoționale ale instanței. Cazul de referință Daubert contra Merrell Dow Pharmaceuticals[5], centrat pe acuzațiile nedovedite, conform cărora medicamentul *Bendectin* ar provoca malformații congenitale, ilustrează perfect această paradigmă. Deși consensul științific global, validat prin studii epidemiologice pe sute de mii de pacienți, infirmase orice legătură cauzală, reclamanții au reușit să aducă în instanță propriii „experți", dispuși să ofere mărturii plătite bazate pe metodologii marginale, nepublicate și neevaluate de comunitatea științifică. Din punct de vedere filosofic, miza acestui caz este uriașă, deoarece expune tactica creării unei simetrii false, punerea pe picior de egalitate a dovezilor empirice solide cu ipotezele fabricate ad-hoc pentru litigiu, generând astfel o iluzie a dezbaterii științifice acolo unde ea nu există.

Pentru a contracara această criză a adevărului juridic, decizia Curții Supreme din 1993 a reprezentat o mutație de paradigmă, obligându-l pe judecător să devină un veritabil „portar epistemic" (gatekeeper). Prin standardul Daubert, instanțele au fost forțate să aplice criterii clasice ale filosofiei științei, precum principiul falsificabilității al lui Karl Popper, evaluarea colegială (peer-review) și marja de eroare pentru a trasa o linie de demarcație clară între cunoașterea obiectivă și șarlatania profitabilă. Se demonstrează astfel că știința maculatură nu este doar o deviație teoretică, ci o amenințare directă la adresa fundamentului justiției, dovedind că, în absența filtrelor rigorii metodice, o certitudine fabricată poate învinge cu ușurință o realitate complexă.[6]

Ca răspuns la această intruziune a pseudoștiinței în sălile de judecată, hotărârea Curții Supreme a Statelor Unite din 1993 a marcat un punct de cotitură, impunând judecătorilor rolul de „portari" (gatekeepers) ai cunoașterii, obligați să admită ca probe doar acele mărturii care respectă principiile valabile din punct de vedere științific. [7]

În esență, succesul temporar al științei maculatură reflectă o dramă psihologică profundă, în fața unei maladii devastatoare, pacienții caută cu disperare un răspuns la întrebarea „*De ce eu?*". Această nevoie acută de a identifica un vinovat tangibil și simplu de înțeles fie că vorbim de câmpuri electromagnetice, poluare sau substanțe chimice, acestea ignoră complexitatea reală a etiologiei bolilor, demonstrând încă o dată că pseudoștiința prosperă oferind iluzia unor certitudini absolute acolo unde știința autentică oferă, onest, doar probabilități și nuanțe.

---

[2] Wikipedia, Paul Brodeur, https://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Brodeur

[3] Robert Park, *Știința Voodoo: drumul de la prostie la fraudă*, Traducere din engleză de Nicolae Angelescu, pref.: Gheorghe Stratan, Editura Humanitas, București, 2006, pp. 210-211.

[4] *Idibem*, p. 211.

[5] Robert Park, *Știința Voodoo: drumul de la prostie la fraudă*, Traducere din engleză de Nicolae Angelescu, pref.: Gheorghe Stratan, Editura Humanitas, București, 2006

[6] *Ibidem.*

[7] *Ibidem.*

Problema fundamentală a detectării unei maladii precum cancerul se lovește adesea de strigătul existențial „*De ce eu?*”, o interogație care trădează nevoia profundă a minții umane de a găsi o cauzalitate directă și tangibilă pentru o suferință incomprensibilă. În căutarea certitudinii, indivizii tind să atribuie această boală complexă și multifactorială unor agenți externi comuni și adesea invizibili, de la poluare și substanțe chimice, la raze ultraviolete și câmpuri electromagnetice, ignorând arhitectura complicată a factorilor genetici, de mediu și de stil de viață. Această vulnerabilitate epistemică și emoțională oferă un teren fertil pentru proliferarea pseudoștiinței, fenomen extrem de vizibil în controversa contemporană privind tehnologia 5G. Deși 5G reprezintă a cincea generație de conectivitate mobilă, promițând o optimizare a transferului de datelor prin utilizarea unor frecvențe radio superioare din spectrul electromagnetic [8], tocmai această natură imperceptibilă a undelor a catalizat o anxietate colectivă profundă. Teama de radiația electromagnetică a generat ipoteze nefondate privind riscurile oncologice, alimentate prin distorsionarea și simplificarea excesivă a dovezilor științifice. Un exemplu clasic de eroare de interpretare pseudoștiințifică este extrapolarea unui studiu realizat de National Toxicology Program (NTP)[9] în 2018, care a evidențiat apariția unor tumori maligne cardiace exclusiv la șobolanii masculi supuși unor doze masive și nerealiste de radiații (nouă ore zilnic, timp de doi ani), fără a înregistra efecte similare la femele.[10] Scoaterea din context a acestor date ilustrează refuzul gândirii dogmatice de a accepta nuanțele, variabilele și limitările metodologiei științifice.

Impactul acestor narative capătă proporții alarmante în contextul unei societăți hiperconectate digital, dar adesea lipsite de un filtru critic adecvat. Într-o Românie în care, la începutul anului 2024, peste 91% din populație (aproximativ 18 milioane de persoane) avea acces la internet și peste 67% utiliza rețelele sociale [11], expunerea la „cunoașterea falsă” devine omnipresentă. Astfel, o tehnologie menită să faciliteze comunicarea a fost demonizată și asimilată unor teorii conspiraționiste halucinante, care asociază 5G-ul nu doar cu declanșarea cancerului, ci și cu pandemia de COVID-19 sau cu diverse afecțiuni mintale. Un apogeu al acestei fuziuni dintre teama tehnologică și gândirea magică a fost atins în mai 2020, când Biserica Ortodoxă din Republica Moldova a emis un apel oficial referitor la vaccinarea opțională, legitimând temeri legate de un „sistem global antihristic” de implantare a microcipurilor și de control mental prin intermediul rețelelor 5G.[12]

Această respingere a raționalității ignoră deliberat distincții fizice și ontologice fundamentale. La nivel științific, presupunerea că tehnologia 5G ar declanșa mutații oncologice este invalidată de faptul că radiofrecvențele vizate reprezintă radiații neionizante, incapabile structural să distrugă legăturile ADN-ului, spre deosebire de radiațiile ionizante (precum razele X, gamma sau radonul) care sunt cauze demonstrate ale modificărilor celulare. Mai mult, argumentele care susțin o degradare a sistemului imunitar prin expunerea la nivelurile scăzute de emisii 5G sunt complet lipsite de suport empiric, neexistând dovezi privind alterarea anticorpilor sau inducerea stresului oxidativ.[13]

Demonizarea tehnologiei 5G devine un studiu de caz perfect pentru filosofia pseudoștiinței, ea dezvăluie mecanismul prin care anxietatea existențială și lipsa de alfabetizare științifică transformă necunoscutul tehnologic într-un mit malefic, preferând o iluzie cauzală confortabilă în locul rigorii și limitelor impuse de știința autentică. Conform specialiștilor din domeniu, frecvențele asociate semnalelor 5G se află în banda neionizantă a spectrului electromagnetic, astfel încât sunt considerate a fi cu mult sub valorile considerate dăunătoare. În ciuda unor temeri și teorii răspândite, cercetările

[8] SfatulMedicului, https://www.sfatulmedicului.ro/Educatie-pentru-sanatate/tehnologia-5g-pericol-asupra-sanatatiii_17993, accesat la 19.01.2025.
[9] The US National Toxicology Program study (2018), https://www.encyclopedie-environnement.org/en/zoom/national-toxicology-program-study/ .
[10] *Ibidem*.
[11] Ovidiu Babolea, https://www.radioresita.ro/tehnologie/aproape-92-dintre-romani-au-acces-la-internet-iar-telefoane-mobile-active-sunt-cu-9-milioane-mai-multe-decat-populatia-tarii , accesat la 19.01.2025.
[12] Europa Liberă, https://romania.europalibera.org/a/nu-tehnologia-5g-nu-cauzeaz%C4%83-covid-19-%C8%99i-nici-nu-faciliteaz%C4%83-transmiterea-viruslui/30639913.html, accesat la 19.01.2025.
[13] Australian Radiation Protection and Nuclear Safety Agency (ARPANSA), https://www.arpansa.gov.au/news/5g-and-other-telecommunications-do-not-affect-immune-system, accesat la 19.01.2025.

științifice și Organizația Mondială a Sănătății afirmă faptul că până în momentul de față, nu se poate demonstra că expunerea la tehnologia 5G provoacă daune sănătății.

În concluzie, pseudoștiința transcende simpla eroare factuală sau lipsa de informare, revelându-se ca un simptom profund al refuzului uman de a tolera incertitudinea. Prin analiza „științei maculatură" din spațiul juridic și a fobiilor tehnologice contemporane legate de rețelele 5G, cunoașterea falsă prosperă sistematic acolo unde vulnerabilitatea emoțională întâlnește promisiunea unor răspunsuri absolute și liniștitoare. Căutarea unor cauzalități simple, liniare, pentru fenomene extrem de complexe, de la etiologia maladiilor incurabile până la dinamica unei pandemii, acestea transformă pseudoștiința într-un refugiu psihologic iluzoriu, o dogmă care eludează deliberat auto-corectarea. Însă prețul acestui confort cognitiv este imens, sacrificarea îndoielii metodice, adică exact a acelui motor care asigură progresul științei autentice. Prin urmare, miza filosofică a demontării acestor iluzii nu constă doar în corectarea unor date tehnice, ci în cultivarea curajului epistemic de a accepta limitele cunoașterii umane. Apărarea raționalității în fața ofensivei pseudoștiinței presupune asumarea faptului că adevărul științific nu oferă certitudini imuabile, ci reprezintă un proces continuu, nuanțat și permanent deschis revizuirii riguroase.

BIBLIOGRAPHY:

1. Robert Park, *Știința Voodoo: drumul de la prostie la fraudă*, Traducere din engleză de Nicolae Angelescu, pref.: Gheorghe Stratan, Editura Humanitas, București, 2006.
2. Australian Radiation Protection and Nuclear Safety Agency (ARPANSA), https://www.arpansa.gov.au/news/5g-and-other-telecommunications-do-not-affect-immune-system.
3. Europa Liberă, https://romania.europalibera.org/a/nu-tehnologia-5g-nu-cauzeaz%C4%83-covid-19-%C8%99i-nici-nu-faciliteaz%C4%83-transmiterea-viruslui/30639913.html.
4. Iheard, https://www.cancer.org.au/iheard/i-heard-that-the-new-5g-technology-can-cause-cancer-is-this-true.
5. Ovidiu Babolea, https://www.radioresita.ro/tehnologie/aproape-92-dintre-romani-au-acces-la-internet-iar-telefoane-mobile-active-sunt-cu-9-milioane-mai-multe-decat-populatia-tarii .
6. Princeton University Press 2008, https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9781400828777/html.
7. SfatulMedicului, https://www.sfatulmedicului.ro/Educatie-pentru-sanatate/tehnologia-5g-pericol-asupra-sanatatiii_17993.
8. The US National Toxicology Program study (2018), https://www.encyclopedie-environnement.org/en/zoom/national-toxicology-program-study/ .

Acknowledgement

Mulțumiri Universității Tehnice din Cluj-Napoca (UTCN), pentru sprijinul și finanțarea acordată în realizarea acestei lucrări. De asemenea, mulțumesc tuturor celor care m-au sprijinit prin sfaturi și îndrumare pe parcursul cercetării și publicării.

THE ASCENT OF THE GAZE. CHRIST AS FIGURE AND (PRE)LANGUAGE OF THE POETIC IMAGE

Ciprian-Claudiu Ciula
PhD Student, "1 December 1918" University of Alba Iulia

Abstract: *"The Ascent of the Gaze. Christ as Figure and (Pre)Language of the Poetic Image" captures the essence of Zorica Lațcu`s (Mother Theodosia) work, where poetry transcends mere literature to become an extension of the Philokalia. In her oeuvre, every authentic poetic image gravitates toward the Person of Christ. He is the One who imbues the visible realm with meaning, acting as "the Light that enlightens all". Christ becomes the foundational Image (icon/Figure) that shapes interior discourse, transmuting it into a poetic universe.*

Keywords: *Philokalia and the Poetics of Participation; the Ontological Given, the Dynamics of Holiness, (Pre)language, and Christological Foundations.*

„Ascensiunea privirii. Hristos ca figură și (pre)limbaj al imaginii poetice" surprinde esența operei Zorica Lațcu (Maica Teodosia), în care poezia transcende simpla literatură pentru a deveni o extensie a Filocaliei. În opera sa, fiecare imagine poetică autentică gravitează spre Persoana lui Hristos. El este Cel care inundă tărâmul vizibil cu sens, acționând ca Lumina care luminează întregul rostirii. Hristos devine Imaginea fundamentală (iconic) care modelează discursul interior, transmutându-l într-un univers poetic.

Lumină (n.n. o pedagogie a drumului către Emaus) „Cu raza, bați din veci aceeași cale,/ Cum vii din nesfârșit înspre-nserări/ În umbra noastră faci din nou cărări,/ Să Te primim cu zvon de osanale".

În Evanghelia după Matei, capitolul 24, regăsim prezentată întâlnirea pe drumul către Emaus a Mântuitorul Iisus Hristos cu ucenicii Luca și Cleopa. Emaus era un sat la 60 de stadii (11-12 km) de Ierusalim, o distanță în sens opus față de evenimentul ce va străbate întreaga realitate umană și istorică – Jertfa și Învierea Mântuitorului Hristos. Luca și Cleopa făceau parte din grupul de ucenici și apostoli ce și-au consumat, am putea spune, întreaga tensiune istorică validând prin prezența alături de Hristos mărturisirea de credință. O validare pe care toți cei apropiați de Mântuitorul Hristos au încercat-o până în preajma pătimirilor și a morții Lui pe Crucea Golgotei[1]. Orice apropiere a omului de Dumnezeu trece, cel puțin din perspectiva raportării imediate, spre un dincolo de tot și toate ale firii. Le-ar fi putut lipsit ceva ca să-și aducă aminte de starea în care se afla firea umană, înainte de întâlnirea cu Hristos? Am putea spune că în acești trei ani fiecare trăia, dincolo de orice înțelegere, ascensiunea privirii spre singura realitate greu de cuprins și de asumat – Învierea. Totul a fost dincolo de înțelegere, și nu pentru că ar fi ceva din pătimirea lui Hristos ce ar fi putut fi explicat (n.n. atunci de cei ce Îi erau aproape), ci pentru că perspectiva omului alături de Dumnezeu se închidea în orizontul uimirii. Nimeni nu căuta altceva pentru că ceea ce era lângă ei, Hristos, era destul. De aceea, tabloul absurd al morții (imediate) a Domnului nostru Iisus Hristos, nu putea fi completat cu frânturi anamnetice. Dincolo de moartea lui Hristos nu mai era nimic... Poate că în această stare a refuzului se vădește iubirea pe care fiecare dintre apostoli și ucenici au purtat-o, după cuvântul „Cel ce nu iubește n-a cunoscut pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este Iubire" (I Ioan 4, 8). Sarcina noastră este să căutăm și să găsim toate barierele pe care le construim repetat în noi împotriva ei![2] Teologia

[1] „Făptura s-a întristat când Te-a văzut răstignit: munții și pietrele de frică s-au despicat, pământul s-a cutremurat și iadul s-a golit, iar lumina zilei s-a întunecat, văzându-Te pe Tine, Iisuse, cu trupul pe Cruce pironit", *Canonul cel Mare,* Sfântul Andrei Criteanul, EIBMBOR, București, 2019, p. 73.

[2] „Domnul a cunoscut că înclinația omului spre abatere de la cale nu dispare până la moarte, și cât de apropiată este această schimbare de la virtute la răutate, și că omul și firea aceasta sunt primitoare a celor potrivnice, El ne-a îndemnat să ne silim la rugăciune neîncetată. Pentru că dacă locul încredințării ar fi în lumea aceasta și omul ar ajunge la el, atunci firea lui s-ar ridica deasupra trebuinței, și făptuirea

patristică descrie *drumul* nu doar ca spațiul unei deplasări (înaintări duhovnicești), ci și procesul prin care privirea este vindecată de *cecitatea durerii*. *Împăcare*: „Mă ține lutul meu, de lut legat,/Și-n van vrea firea lumii să mă-mbete/.../Ci lasă-mă de lut să mă dezleg,/ Să vadă sufletu-mi a Ta mărire".

În poezia monahiei Zorica Teodosia Lațcu *privirea* nu este un act senzorial pasiv, ci unul dinamic. Balansul privirii în cei doi ucenici Luca și Cleopa, îl întâlnim și în versurile monahiei arătând și lăsând să se privească nu doar lupta interioară cu slăbiciunile firii umane, dar și realități pe care (cel puțin poetic) poeta Zorica Lațcu le-a dorit sau le-a trăit. Ascensiunea nu poate fi decât o trecere de le cele ce sunt asumate și înțelese spre cele ce se propun spre asumare prin Hristos. De aceea, orice imagine poetică gravitează în jurul Persoanei lui Hristos, dar la fel ca în fragmentul scripturistic până la marginea texturată a lumii și a percepției ei. Dincolo e doar Euharistia! O bună parte din poeziile ei reflectă această tensiune dintre datul ontologic și dinamica participării sau însoțirii cu și prin Hristos – dinamica sfințeniei, sau mărturisirea în Adevăr a Învierii lui Hristos prin viața personală.

Credința vine prin Hristos și tot prin El întemeierea și încredințarea. Încredințarea sau simțul cel bun al Binelui nu e altceva decât o deșertare spre Cel ce ne-a cuprins, spre *necuprins.* Drumul spre Emaus ne pune în evidență mai multe pedagogii pe care Mântuitorul Hristos le așează în *recuperarea* și *restaurarea* ucenicilor, având ca punct de plecare – pentru noi – întrebarea: de ce are sens să credem că acesta este înțelesul adevărat?

Începutul căii vieții în și cu Hristos este ca mintea să se îndeletnicească cu cuvintele lui Dumnezeu (nașterea de sus nu este o opțiune pentru cel ce a gustat din vântul lumii!). Prima pedagogie hristică în acest tablou al drumului spre Emaus este – pedagogia însoțirii. Hristos se alătură celor doi, Luca și Cleopa și deschide prin întrebarea „Ce sunt cuvintele acestea pe care le schimbați unul cu celălalt, mergând pe cale și pentru ce sunteți triști?" (Luca 24, 17) prima fundamentare a vieții în Hristos – însoțirea. Omul se descoperă încă o dată ca fiind martor și susținător al nonsensului morții mai mult decât un mărturisitor al Vieții. Realitatea, chiar și pentru omul credinței, devine la un moment dat (prin ne-însoțirea prin cuvânt a Cuvântului) întregul ce se impune. Fără Dumnezeu omul rămâne incapabil de a se raporta, chiar și prin cuvânt, la o realitate de dorit – Dumnezeu. Simțul Binelui nu e decât prezență vie a lui Hristos, sau altfel spus o reașezare zilnică a omului în însoțirea cu Hristos, în Hristos, spre Hristos.

Străinul nu e altul decât Cel ce este ascuns prin neputința omului de a dori deschideri spre Dumnezeu. Hristos era, rămâne și va fi Cel ce însoțește, chiar și în *direcții* opuse omul. Hristos validează experiența ucenicilor – de a trăi traumatizant tabloul absurd al morții Lui, oferindu-le șansa de a-și verbaliza marginea înțelegerii – „Noi însă nădăjduiam că El este Cel ce avea să răscumpere pe Israel; și, cu toate acestea, astăzi se face a treia zi de când s-au întâmplat acestea. Dar și unele femei ale noastre ne-au spăimântat, ducându-se dis-de-dimineață la mormânt și negăsind trupul Lui, au venit zicând că au văzut vedenie de îngeri, care zic că El este viu". (Luca 24, 21-23). Stăruința lor, justificată pe măsura înțelegerii lui Hristos, descoperă nu doar speranța – nădăjduiam, dar și teama că această Înviere nu aveau unde să o așeze în realitatea lor. E ca un urcuș început dar fără niciun pas înainte; pentru că începutul drumului nu ei l-au făcut, ci Hristos este Cel care se face început și încredințare pentru ei până la Învierea Sa și dincolo de ea.

„Iar ochii lor erau ținuți, ca să nu-L cunoască" (Luca 24, 16) -nu vorbim doar de această barieră a înțelegerii, de a trece dincolo de ce se poate cuprinde spre realitatea ce se propune – Învierea lui Hristos, dar și de o barieră a alegerii. Cecitatea cauzată de ideologie, dacă ne raportăm la ceea ce mulți dintre iudei așteptau să fie Hristos, sau la ceea ce azi omul de credință așteaptă sau se așteaptă să fie Dumnezeu ca respondent al cerințelor sale. De aceea putem spune că fiecare pas al acestui drum al vieții în Hristos este o pedagogie a deconstrucției, tocmai pentru ca ceea ce omul a dobândit (trăirile și înțelegerile sale imediate) să nu devină capăt al unui demers abia început.

Sunt numiți de Hristos „O, nepricepuților și zăbavnicilor cu inima"- pentru că tocmai această *încetinire* (zăbavnic) a inimii, această închidere a ei pentru a nu pierde realitatea pe care evident au văzut-o și au trăit-o, oprește primul pas al însoțirii cu Hristos. Hristos nu apare ca un Învățător (ca în

lui deasupra fricii, și nu ne-ar mai fi îndemnat să ne luptăm pentru rugăciune; iar aceasta o face prin purtarea Lui de grijă....", Sfântul Isaac Sirul, "Cuvinte ascetice„ trad., note și comentarii Ieromonahul Agapie Corbu, Edit. Sf. Nectarie, *Cuvântul 61,* p. 343.

timpul activității Sale) care corectează de la distanță, ci ca un homo viator (călător) ce *zugrăvește* realitatea Persoanei Sale în cele ale firii umane.

Pedagogia pasului, a ascultării active și anamnetice reprezintă o a doua realitate pe care Mântuitorul Hristos o propune ucenicilor (și nouă deopotrivă) pe drumul spre Emaus. *Răpire* „Mergeam prin întuneric, undeva/ Făclie-aveam, gătită dinadins;/ Dar iată că din umbră mi-o a stins/ Și m-a luat de mână Cineva/ N-am întrebat nimic.../.../Mergând, știam că las în urmă firea/ Și-am început să văd, ca printr-un ciur/.../N-am cunoscut pe Cel ce mă ducea/Și nici n-am vrut. .../.../ Și n-am știut că asta e iubire./ Să treci din beznă în nemărginire/ Cu mâna strânsă-n mâinile Cuiva/.../".

Dacă întru început Hristos nu le taie calea, ci merge alături de ei, intrând în spațiul lor de criză și încurajându-i să-și descopere marginea înțelegerii și a doririi, în acest următor pas propune o deconstrucție, nu a realității pe care au trăit-o și o validau, ci a celor ce puteau sta în calea apropierii de ce este și pentru cine este Hristos. Deconstrucția începe printr-o poruncă am spune – „să credeți toate câte au grăit proorocii! Nu acestea trebuia să pătimească Hristos și să intre în slava Sa? Și începând de la Moise și de la toți proorocii le tâlcuia lor în toate Scripturile cele despre Sine" (Luca 24, 26-27). Domnul nostru Iisus Hristos în această pedagogie anamnetică propune ucenicilor saltul de la simpla amintire istorică a evenimentelor pătimirii Lui, la aducerea-aminte participativă (anamneza) a întregii revelații vechi-testamentară ce Îl descoperă. *Pâine:* „Și, ca un bob de grâu dumnezeiesc,/ Te-ai măcinat în ura cea cumplită/ Și-ai hărăzit ființa Ta zdrobită,/ Acelor mulți, cari veșnic flămânzesc". O reașezare a ființei în coordonatele ce se descoperă prin tâlcuirea pe care Hristos o face proorociilor. La început ucenicii Luca și Cleopa erau bine așezați în fapte (ce s-au petrecut) dar mai puțin în înțelesuri. O cunoaștere exterioară ce se oprește în marginea mormântului lui Hristos. Hristos recurge la o restructurare a memoriei, o recuperare a textelor vechi în lumina Celui ce le-a împlinit în Persoana Sa. De aceea, am putea spune că de fiecare dată lectura textului Sfintei Scripturi reașază în om deschideri ce apar pe măsura înaintării și însoțirii cu Hristos. Anamneza este instrumentul prin care textele vechi devin prezente și vii pentru cei care asemeni nouă ne încredințăm lui Hristos.

Drumul însoțirii cu Hristos deschide tabloul absurd al morții spre sensul mântuitor al pătimirii. Hristos le oferă un nou set de lentile prin care să privească realitatea: Suferința și Crucea. Fără această cheie de citire, realitatea lor era absurdă. Prin tâlcuire, privirea lor trece de la evenimentul brut la sensul mântuitor. Cuvântul pătimire trece printr-o evoluție fascinantă (cf. lingviștilor) de la a merge, a călători, a găsi o cale, la a suferi, a îndura în proto-slavă. Pătimirea este o împreună însoțire a omului cu Dumnezeu, căci în jertfa lui Hristos suntem cuprinși prin firea umană asumată de El. Logosul sau Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat este *limba* (înțelegerii) înainte de cuvântul rostit; ca și în acest tablou al drumului spre Emaus, poezia monahiei Zorica Teodosia Lațcu surprinde în puncte clare, de o acuratețe mărturisitoare, întreaga pedagogie a ascensiunii privirii pe care a parcurs-o întreaga ei viață. Imaginea poetică nu doar Îl descrie pe Hristos, prin căutările-așteptări sau prin secvențe scripturistice, ci mai ales izvorăște din această însoțire tainică, intimă ca între Mire și mireasa Lui. Ascensiunea aduce amplitudine doririi, iar versul deși uneori pierde din încărcătura stilistică, descoperă o altă treaptă a frumosului, și anume, cel împărtășit. Hristos devine *privirea* prin care zbuciumul interior se între-zărește într-un nou – poetic. Ascensiunea privirii o putem înțelege ca un proces de rafinare a percepției, trecând de la planul orizontal – istoria imediată, contextul ei, succesiunile repetate ce devin traume în individ, la cel vertical, teologic – eshatonul. În hermeneutica patristică, această ascensiune nu este doar intelectuală, ci una care angajează întreaga ființă, într-un dialog deschis prin potir de Hristos.

Pedagogia ascensiunii se descoperă în și prin frângerea pâinii – „și a fost când a șezut cu ei la masă, că luând pâinea a binecuvântat și, frângând, le-a dat lor. Și s-au deschis ochii lor și L-au cunoscut; și El s-a făcut nevăzut de la ei" (Luca 24, 30-31). Sfântul Grigorie cel Mare subliniază că ucenicii L-au cunoscut pe Dumnezeu prin practicarea ospitalității; chemându-L pe Cel străin („Rămâi cu noi...") deschid casa inimii lor Adevărului care este Hristos. Fapta cea bună, filoxenia sau iubirea de străini devine o condiție pentru cunoașterea lui Dumnezeu (gnoseologia teologică).

Ascensiunea privirii este de fapt trecerea de la simptom la sens! *Bucurie* - „Străbat încet cărările deșarte,/Încolo, înspre miezul tău, departe/.../Când buzele îmi tremură, uscate,/În duh reversi

cuvinte luminate”. Trecerea de la certitudinea vederii (Fericiți cei ce nu au văzut și au crezut, Ioan 20) la trăirea prezenței prin Cuvânt și Euharistie.

„Și au zis unul către altul: Oare nu ardea în noi inima noastră când ne vorbea pe cale și când ne deslușea Scripturile?” (Luca 24, 32) indică faptul că pedagogia anamnetică a atins nivelul ontologic, aducând un salt de la discipol la mărturisitor. *Duh*: „Pe urma mea se așterneau uitări/.../În calea mea se deschideau tăceri./.../Și-n urma mea, uitarea s-a închis/Pe drum tot mai adânc, tot mai înalt/ M-a dus mereu Iubirea Celuilalt/.../Simțeam că nu mai vreau, că nu mai pot/ Și amândoi eram un tot”

„Și ei au povestit cele de pe cale și cum a fost cunoscut de ei la frângerea pâinii” (Luca 24, 35). Euharistia este începutul și plinătatea ascensiunii privirii, prin care toate se văd Într-Unul deopotrivă. Drumul spre Emaus nu se termină la Emaus. El se termină la Ierusalim, unde cei doi se întorc nu ca oameni care au văzut ceva, ci ca oameni care au devenit cineva.Această descătușare de nevoia de a-L reține pe Dumnezeu într-o formă fixă este, probabil, cea mai înaltă formă de libertate pe care o poate atinge spiritul uman — o libertate care nu mai caută confirmări, pentru că a devenit ea însăși o confirmare a Vieții. Această esență transformă hermeneutica dintr-o disciplină a interpretării textelor, într-o pedagogie a locuirii în Adevăr.

BIBLIOGRAPHY:

1. Zorica Lațcu Teodosia, Poezii, Editura Sophia, București, 2008.
2. Sfântul Grigorie de Nyssa, Viața lui Moise, P.S.B. vol. 29, Editura EIBMBOR, 1982.
3. Sfântul Maxim Mărturisitorul, Ambigua, EIBMBOR.
4. Jean-Claude Larchet, Sfântul Maxim Mărturisitorul. O introducere, Editura Doxologia, 2013.
5. Andrew Louth, The Origins of the Christian Mystical Tradition: From Plato to Denys, Oxford University Press, 2007.
6. Vladimir Lossky, Vederea lui Dumnezeu, Editura Deisis.
7. Dumitru Stăniloae, Filocalia, vol. I-XII, EIBMBOR.
8. Dumitru Stăniloae, Iisus Hristos sau restaurarea omului, Editura Omniscop, Craiova, 1993.
9. Pavel Florenski, Perspectiva inversă, Editura Humanitas.
10. Michel Quenot, Icoana fereastră spre absolut, "Orizonturi Spirituale" Editura Enciclopedică - București, 1993.
11. Olivier Clement, Trupul morții și al învierii, Editura Pandora.
12. David Jasper The Sacred Community: Art, Liturgy and Theology, Baylor University Press.
13. Christos Yannaras, Libertatea moralei, Editura Anastasia.
14. Jean-Luc Marion, În plus. Studii asupra fenomenelor saturate, Editura Deisis.

PHILOSOPHICAL DIALOGUE AS CONSOLIDATING THE THEOLOGICAL SYSTEM OF DUMITRU STĂNILOAE – SECTION 2. WOMEN, SEX, AND FAMILY IN STĂNILOAE'S RELIGIOUS PHILOSOPHY

Marius Golea
PhD Student, West University of Timişoara

Abstract: *The purpose of our paper is that of underscoring the profoundly innovative stance brought by Dumitru Stăniloae to the main theological categories, as result of his approach belonging to his religious philosophy. Due to space reasons, this paper aims to bring arguments in favor of our assumption that Stăniloae changed the paradigms regarding the religious-philosophical categories of woman, sex, and family. In order to provide our paper with a necessary and sufficient immersion on the field matter, we have used the the qualitative research method (Dörnyei 2011), withing the frame of the postmodernist world view. We argue that we have succeeded to cast a new light over Dumitru Stăniloae's theological, by hinting at the fact that he actually developed a religious philosophy system.*

Keywords: *Dumitru Stăniloae, family, religious philosophy, sex, woman.*

1. Prolegomena

Dumitru Stăniloae himself stated in his fundamental work *The Orthodox Dogmatic Theology* that his intension was to write "a synthesis of Orthodox dogmatic theology. This is not a reproduction of the former studies, but it is thought anew and as a whole" (2003: 5). The theologian has perceived, until now, only Stăniloae's "turning back to the sources" of the Christian theology, namely to the Holy Scripture and to the writings of the Holy Fathers. But in our view, the restoration work undertook by Stăniloae - as we have proven it in our work *Saint Dumitru Stăniloae the Restorer of the Christian Theology*, Arad, 2023 – has come in contradiction to several assumptions expressed by the Holy Fathers in their woks, which have been implicitly, or even directly, opposed and corrected by Stăniloae's theology.

We think that Stăniloae's approach on the main theological themes was determined by his intense, but little noticed and treated upon, dialogue with the main theologians and philosophers, whose works he researched and knew in details. In order to uphold this affirmation of ours we have researched all related Stăniloae's works and he have put together the following list of theologians and philosophers whose works Stăniloae agreed with or criticized: Rudolf Karl Bultmann (Lutheran theologian), Helmut Thielicke (Protestant theologian), Sergei Bulgakov (Orthodox theologian), Olivier Clement (Eastern Orthodox theologian), Paul Evdokimov (Orthodox theologian), Nicholas Berdyaev (philosopher and Christian existentialist), Vladimir Nikolayevich Lossky (Eastern Orthodox theologian), Austin Farrer (Anglican theologian and philosopher), John Cullberg (Swede theologian and philosopher), Louis Lavelle French (philosopher), Hristos Androutsos (Greek theologian), Johannes Brenz (German theologian), Christopher Benson (English theologian), Gottfried Thomasius (German Lutheran theologian), Dr. Liebner at Göttingen (German theologian), Augus Hahn (German theologian), Johannes Cochlæus Gess (German theologian), Franz Delitzsch (German Lutheran theologian), Hans Lassen Martensen (Danish bishop and academic), Anselm of Canterbury (Catholic, Italian by birth, Benedictine monk, abbot, philosopher, and theologian), Karl Rahner (Catholic theologian, German Jesuit priest), Hans Urs von Balthasar (Swiss theologian and Catholic priest) Fr. J. Dölger (Catholic priest and theologian), Panagiotis Trembelas (Greek theologian), Vasileios Ioannidis Karmiris (Greek theologian), John Meyendorff (Russian theologian), Johannes Schultz (German Protestant theologian), Johannes Althaus (German Calvinist theologian and philosopher), Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher (German Reformed theologian and philosopher), Otto Pfleiderer (German Protestant theologian), Reinhold Seeberg (German Lutheran theologian), Thomas Aquinas (Catholic Italian Dominican friar and priest, theologian), Pavel Florensky (Orthodox

theologian, philosopher, mathematician, physicist, electrical engineer, inventor, polymath and neo-martyr), Jurgen Moltmann (German Reformed theologian), Johannes Cocceius (or Coccejus) (Dutch theologian), Philipp Spener (German Lutheran theologian), Johann Albrecht Bengel (Lutheran pietist clergyman and Greek-language scholar), Franz Delizt (German Lutheran theologian), Johannes Tobias Beck (German theologian), Alexander von Öttingen (German theologian), August Auberlen (German Lutheran theologian), Rudolf Rothe (German theologian), Johannes Hoffman (Roman Catholic theologian), Stagg Frank (Southern Baptist theologian), Eric Lionel Mascall (priest in the Anglo-Catholic tradition of the Church of England), Emil Brunner (Swiss Reformed theologian), Martin Heidegger (German philosopher), Karl Jaspers (German-Swiss psychiatrist and philosopher), Friedrich Konrad Eduard Wilhelm Ludwig Klages (German philosopher and psychologist), Søren Aabye Kierkegaard (Danish theologian, existentialist philosopher, poet, social critic and religious author), Karl Heim (German professor of dogmatics), Georg Koepgen (Catholic theologian), Charles Journet (Roman Catholic theologian), Nicholas Cusanus (German Catholic Cardinal, philosopher), J. Hausherr, Rudolf Karl Bultmann (German Lutheran theologian), Lucas Vischer (Swiss Reformed theologian), Hans Küng (Swiss Catholic priest, theologian, and author), Jakob Böhme (German philosopher, Christian mystic, Lutheran Protestant theologian), R. C. Morberly (Anglican theologian), Meister (Johannes) Eckart (German Catholic theologian, philosopher, and mystic), Jacob Böhme (German Lutheran theologian, philosopher, Christian mystic), Max Ferdinand Scheler (German Philosopher), Nicholas Kabasilas (Cabasilas) (Saint withing the Easter Orthodox Church, Byzantine mystic and theological writer), Adalbert Ebner (German Catholic clergyman and liturgiologist), Gemistos Plethon (Greek scholar and philosopher), Luis Blondel (French philosopher) etc.[1].

From among the personalities mentioned in the previous paragraph, we have chosen for one of our corpora studies included into out doctoral thesis, only those who are mentioned by the philosophical encyclopaedias as *philosophers*: Anselm of Canterbury, Austin Farrer, Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher, Friedrich Konrad Eduard Wilhelm Ludwig Klages, Jacob Böhme, Karl Jaspers, Louis Lavelle, Maurice Blondel, Martin Heidegger, Max Ferdinand Scheler, Meister (Johannes) Eckart, Søren Aabye Kierkegaard, and Thomas Aquinas, treating on philosophical themes like, for instance: satisfaction brought to God By Christ's crucifixion; rebirth of images in Christianity; freedom; person as ontological reality differing from being; the nature of the self; the abys of the One[the evolution of the realities into God; the doctrine about Sophia; transcendence; faith; symbol, signification, cipher; ontological, epistemological, and ethical assertions of human being; passion; God ceding His powers to the creature; continuation of the Creation; eschatological ontology of the world; unification of the soul; worry and fear; knowledge; incognito at God; the present moment; the will of God etc.

In our already mentioned research work (Golea 2023) on Stăniloae's theology – which theology we argue that it has to be admitted as religious philosophy – we have treated upon a number of 132 theological themes, which, beyond their theological nature, they constitute major philosophical themes as well, and the reader of Stăniloae's works could notice the philosophical means employed by Stăniloae in treating these themes: logical reasoning, using philosophical notions, treating upon the gnoseology, epistemology, and ethics of the analysed themes etc. The themes treated by Stăniloae - comparatively analyzed by us in the mentioned work by presenting on one hand the affirmations of the Holy Fathers and in comparison to those the affirmations of Stăniloae – are 132 in number, as in the following list: Acedia, Activity, Addiction / Passions, Adoption, Affects, Alms, Angels, Apostles, Art, Ascesis, Asceticism and Mysticism, Birth Giver of God, Body, Charismas, Christ Jesus, Christian Dogmas, Church, Communication of Features between the Two Natures of Christ, Communion, Correcting the Holy Fathers, Creation, Cross / Crucifixion, Death, Deed, Deification, Dialogue, Dispassion / Absence of Passions, Dwelling of God within Human Being, Egotism, Embodiment, En-Humanity / En-Hypostatization, Epektatis, Eschatology, Evil, Evolution / Progress, Experiencing God, Faith, Family / Marriage, Fasting, Fear, Fellow Human / Neighbor, Forgiveness,

[1] We have used here "etc." Because of not being sure that, in the over 6000 studied pages there is no other name lest aside.

Forsaking, Freedom, Gentleness and Humbleness, Gnosis, God, Good, Grace of God, Guarding the Mind, Heart, Heavens, Hell, Heresy, Holiness, Holy Ghost, Holy Mysteries, Holy Relics, Holy Scripture, Holy Tradition, Holy Trinity, Hope, Human Being / Mankind, Icon, Idol, Image and Likeness of God, Immortality, Judgment, Justice and Righteousness, Kenosis, Kingdom of God, Knowledge / Understanding, Law, Laymen, Life, Logos, Love, Luminous Light, Mercy, Mind / Rationality, Monasticism, Motion / Movement, Nothing / Nothingness, Numerology, Obedience, Orthodox Apologetics, Paradise, Paradox, Personalism, Pleasure / Pain, Power / Strength, Prayer of Jesus / Prayer of Heart, Prayer, Preaching, Predestination, Priesthood, Prophets and Prophecies, Providence, Rationality, Repentance, Responsibility, Resting, Restoration, Resurrection, Revelation, Sacrifice, Saint, Salvation, Sanctification, Science, Seeing God, Senses, Sex, Sin, Soul, Space, Spirituality / Spiritualization, Sufferance, Symbol, Tears / Crying, Temptation/ Trial / Test, Tent, Thoughts, Time / History / Eternity, Transcendence, Transparency to God, Tropes, Troubles, Truth, Unapproachable Light, Uncreated Divine Energies, Union with God / with Fellow Humans, Virtue, Vision, Weakness, Will, Woman, Wonders, Word, Work, Word / Universe / Cosmos, Worry, and Worshipping.

As in other previous papers we treated upon themes like: space and time, and ethical dimensions of the human being, in Stăniloae's writings, in this article we are going to treat upon three philosophical-theological categories: woman, sex, and family, as analyzed by Stăniloae.

2. The Category of *Woman* in the Religious Philosophy of Stăniloae

Stăniloae differed in his opinions from the doctrine developed by the Holy Fathers on an unclean woman, inferior to man, one that must be avoided by man at all costs in order the man to be saved, not to be talked to at all, not to be allowed to eat at the same table with men, not to be allowed to enter any monastic settlement where male-monks were living, and held accountable for the sin and for the death entering the Creation of God; the name *woman* received from the Holy Fathers a paradigm of only negative denotations and connotations (see *The Paterikon*, and *The Romanian Philokalia*).

Stăniloae based his view on woman mainly on gnoseological and ethical arguments, and he toppled over the negative paradigm developed by the Holy Fathers in their writings. Stăniloae even asserted that a main positive development of the Christianity is that of restoring the woman dignity by granting elevating the woman on the same level which the man is on. Still, Stăniloae didn't go all the way to say the woman is equal to man, and he still saw the woman as having a different role in life than the man has. As reason why the woman is important in Christianity, Stăniloae showed that the woman has been granted a high dignity, by God, for the Son of God "deigned to make Himself the Son of a woman" (1993(1): 189-199), so that the woman has become the Mother of God, the Birth Giver of the Son of God, and the woman has come in supreme intimacy and tenderness in the relationship with Christ -God, so that Stăniloae affirmed that, after the Birth of Jesus Christ out of Virgin Mary, no one could anymore to as who is more precious in the eyes of God: the man of the woman (1993(1): 189-199). Consequently, both woman and man have equal ontological importance. Stăniloae created a beautiful, almost poetical text, when showing that, between us and God, Christianity has introduced a woman and a Mother:

"Christendom "ceases to be a rigid doctrine, of theories and speculations, by the fact that has introduced a woman and a Mother in the middle, between us and God. The sky gets humanized, it is no longer distant, scary, and far away from us, because in heavens there is a Mother who stays next to God, having, on one hand, through His benevolence, the authority of a Mother upon Him, when She prays for us, and on the other hand, a motherly gentleness for our hardships". (Stăniloae (1993(1): 189-199)

Further developing his reasoning, Stăniloae logically came to the conclusion that the love for a woman could be a sin, if that love is a durable love, and if the man respects the woman "in her eternal mystery and in her undiminished spiritual dimensions" (1993(1): 189-199).

Because of reasons of length feasibility of the present paper, we are stopping here our argumentation in favor of the fact that Stăniloae has changed the paradigm of the woman in his

religious philosophy, from a woman being an outcast and an outlaw to a woman being a dignified partner of the man. In continuation we are going to treat upon the category of *sex* as analyzed by Stăniloae in his religious philosophy.

3. The Category of *Sex* in Stăniloae's Religious Philosophy

Both Desert Fathers and Philokalian Fathers reckoned *sex* as a capital sin. They formulated a semantic and linguistic collocation for describing their view on *sex*: "the devil of the fornication" (Stăniloae 1947: 99-100). Fighting the need for *sex* was a constant and major preoccupation of the Holy Fathers, and in order to succeed in doing that they employed an extreme ascesis aiming to body's mortification, so that any pleasure would have been removed and extinguished by extreme fatigue, sleep depravation, food depravation, and continuous prayer (Stăniloae 1947: 206, 357). The Holy Fathers experienced and recorded detailed practical observations on the relationships between the need for sex and other sins as: covetousness, haughtiness, love for money etc. (Stăniloae 1976: 101-104).

Developing and expressing an opinion opposite to the Holy Fathers' view on *sex*, Stăniloae argued that everything in God's Creation has been created in connexion with God, and the Creation has an ontological coherence (Stăniloae 2003: 347-348), and even the conceiving of new human beings implies a participation of God, for the new human beings are born also "through the power of God who enters the dialogue" with the procreator parents (Stăniloae 2003: 396; 1995(1): 84).

By further developing his reasoning, Stăniloae reached the conclusion that even between Adam and Eve there would have been *sex*, even if they hadn't fallen into sin and even if they hadn't been banished from Paradise, but, in his attempt to reconcile his theologian formation with his religious philosophy, Stăniloae attempted a sophistic solution to the matter of *sex*, by asserting that, in the absence of the ancestral sin: "the love between man and woman was not burdened by the violent passion that has something of the elements of the non-personalized and of the non-spiritualized nature; the human structures have been lowered through sin" (2003: 420). We notice here that Stăniloae attributed ontological consequences to the ancestral sin, consequences which modified the initial ontology of the human being. And we call as sophist his attempt of reconciliation between the ontological presence of the *sex* and the Holy Fathers' view on *sex* as capital sin, because Stăniloae didn't go from ascertaining the *sex* as placed in creation by God Himself, all the way to exonerate the *sex* as being a sin, but he invoked a secondary premise as main premise of his religious philosophical reasoning: the fact that *sex* has something animalic and uncontrollable in it.

The ethical solution Stăniloae formulated in order to exonerate sex from being a capital sin, it was that of introducing in the sex's paradigm the element of responsibility, so that he stated that sex must be had only in order to procreate and being aware of the responsibility a new child brings to his parents (1995(1): 45).

Stăniloae asserted that in the act of having sex there aren't involved only the bodies but the souls are involved too; he showed that the two husbands must be aware of the fact that while having sex there are their consciences present too (1995(1): 45-46) and, also, during the act of having sex the parents convey the united rationality to the body they are conceiving, so that, in his view, the sex implies: "overwhelmingly active, the vital, the sensorial, and the spiritual function of the new soul created by God, and that soul himself in his entirety" (Stăniloae 1995(1): 84).

Stăniloae also spoke about "a work of God in conceiving a child, that it can be seen in the seal imprinted right at the act of conceiving each human being brought to this life. And the uniqueness distinguishing each new human being from his parents, or from their bodily synthesis and from their souly synthesis, as also from any other human being, it is one with the unique relationship each human being is in with God. Through that relationship each human being is created as distinct partner of dialogue with God (1995(1): 85).

As conclusion to this brief introduction of the paradigm of the term *sex*, as developed by Stăniloae, we think that we can hold that Stăniloae changed, in his religious philosophy, the values granted to *sex*, from totally negative approach and reckoning it as a capital sin – as the Holy Fathers did – to

exonerate the *sex* from being a sin if added an ethical side represented by the responsibility of procreation and of taking care of the born children.

4. The Category of *Marriage* in Stăniloae's Religious Philosophy.

Unlike the conception of the Desert Fathers and of the Philokalian Fathers, who tied the salvation to a strict isolation from the world, including a staunch celibacy, and in a total isolation from their family members (sisters, brothers, parents), because of marriage being reckoned as a way towards death and as contrary to salvation (*** 1975: 116-117, 165, 129, 199-189; Stăniloae 1947: 39-40), Stăniloae went to far that he described the relationships within family as an illustration of the relationships within the Holy Trinity, namely, when all three of them are present: "no one becomes a *third* one regarding the order of loving and honoring" (2003: 324).

Stăniloae stated the ethical principle regarding the marriage, that a woman and a man living together must be united in marriage. In his view the marriage is a way of surpassing the selfishness of the mere sensual pleasure, and the marriage is even a way for the husbands of helping one another in their spiritual ascension towards God (Stăniloae 2006: 151).

Far from being seen by Stăniloae as a path to hell and as contrary to salvation, the marriage, in his view meant a way to achieve virtues, by the couple collaboration, and by the help of the grace, so that the married couple are being sanctified in the uninterrupted and intense relationship that the marriage is; Stăniloae also analyzed, from ethical point of view, the implications had by marriage upon society (1997: 119-120).

In the following paragraph we are going to give a short fragment of our synthesis as present in our doctoral thesis *Philosophical Consolidation of the Theology of Dumitru Stăniloae* (finalized, currently waiting for the date for defending it):

«"People who are united in marriage know God through one another" (Stăniloae 1997: 120-121). The marriage between a woman and a man is "based on the fact that only together they can compose the complete humanity" (Stăniloae 1997: 121). Stăniloae's anthropology reckoned woman and man "equally human", despite he identified some bodily differences as basis for "complementary differences of the souls" (1997: 122, 123), but only together they live the human integrity (1997: 122, 123). The dual human nature was united in a conjugal pair even in Paradise (1997: 122). In order to be a consummate unity, the marriage supposes the manifestation of a perfect love, and the perfect love is the reason why the marriage is indissoluble. Each person united in marriage, woman and man, they find in another the things which they need for completion, and the human beings are constantly searching for completion, and from here the logical conclusion to these premises as formulated by Stăniloae was that "each half remains, more or less, an incomplete individual, more or less in a loneliness" (1997: 122; see also 1997: 123). » (p. 257).

Stăniloae stated, from ontological perspective, that, in his view, the marriage is imperishable and everlasting, and he based his assertions regarding that on his personalistic view, namely that in marriage are united not two objects but two persons, and each husband finds in another "and inexhaustibly and eternally new person, in her/his capacity of imagination and self-giving" (1997: 122).

Stăniloae's ontological view on marriage lead them also to state the marriage as ontologically based on human nature, a human nature that has been lasting after the falling into sin of our proto-parents, so, the human nature is both the base and the cause for the need for marriage (1997: 123).

Ontologically speaking, Stăniloae described the marriage as a continuous process of adaptation to one another, of the married couple, a process of adapting to each other and of configuring according to one another, so that the marriage exceeds the mere formal union between a man and a woman for they become a "co-person and they both form a co-personal unit" (1997: 123). Based on this main premise, as also on the premise of the indissolubility of the marriage as shown previously, Stăniloae further developed his reasoning and reached the conclusion that a husband leaving the marriage, she or he won't ever be complete again, ontologically speaking, because "her/his personal traits become fluid, and undefined" (1997: 123).

Also from ontological perspective, Stăniloae affirmed that: "Christ elevated the marriage out of nature's order into the order of the grace" (1997: 124) and "God Himself unites the man and the woman in marriage" (1997: 124).

We think that we can conclude here our brief incursion in Stăniloae's religious philosophy on marriage, and we can argue that his perspective of marriage reconciled the mankind's tendency for procreation with the Christian principles.

5. Conclusions

As we have been arguing above, Stăniloae developed a Christian religious philosophy that restored the Christian theology on its intended tracks, described as "the middle path" or "the imperial path". Christianity, as Stăniloae showed it in his religious philosophy, must not come in contradiction with the human nature and with the human condition that involves the need for sex, and, as Stăniloae argued in his religious philosophical reasonings, one can solve the apparent opposition by granting the woman the deserved respect and consideration and by bringing ethical borders constituted by equilibrium and Christian marriage.

So, consequently to his views, Stăniloae elevated the woman, the sex, and the marriage, to their deserved and realistic and balanced values, so that, in our opinion, Stăniloae has made the Christianity liveable again.

BIBLIOGRAPHY:

1. **DÖRNYEI**, Zoltán. 2011. *Research Methods in Applied Linguistic*. London: Oxford University Press.
2. **GOLEA**, Dr. Marius. 2023. *Saint Dumitru the Restorer of the Christian Theology*. Volumes I-XII. Arad.
3. **MARIN**, Mihaela, NEDELCU, Carmen. 2004. *Dicționar de termini literari (Dictionary of Literary Terms*. Timișoara: All Educational.
4. **ROGOBETE**, Prof. PhD. Eugen Silviu. 2001. *O antologie a iubirii. Subiect și Realitate Personală supremă în gândirea Părintelui Dumitru Stăniloae (An Anthology of the Love. Subject and Reality as Supreme-Person in the Thinking of Father Dumitru Stăniloae)*. Iasi: Polirom Publishing House.
5. **STĂNILOAE**, Dumitru. 1992. *Spiritualitatea Ortodoxă. Ascetica și Mistica (The Orthodox Spirituality. The Asceticism and the Mysticism)*. Publishing House of the Biblical and Missionary of the Romanian Orthodox Church: Bucharest.
6. **STĂNILOAE**, Dumitru. 1993 (1). *Iisus Hristos sau Restaurarea Omului (Jesus Christ or the Restoration of the Man)*. Second Edition, Omniscop Publishing House: Craiova.
7. **STĂNILOAE**, Dumitru. 1993 (2). *Viața și învățătura Sfântului Grigore Palama (The Life and the Teaching of Saint Gregory Palamas)*. Second Edition. Scripta: Bucharest.
8. **STĂNILOAE**, Dumitru. 1993 (3). *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului (Jesus Christ the Light of the World and the Deifier of the Man)*. Anastasia: Bucharest.
9. **STĂNILOAE**, Dumitru. 1995 (1, vol. I) *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu (The Immortal Image of God)*. Cristal: Bucharest.
10. **STĂNILOAE**, Dumitru. 1995 (2, vol. II) *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu (The Immortal Image of God)*. Cristal: Bucharest.
11. **STĂNILOAE**, Dumitru. 1997. *Teologia Dogmatică Ortodoxă (The Orthodox Dogmatic Theology)*. Vol. III, Publishing House of the Biblical and Missionary of the Romanian Orthodox Church: Bucharest.
12. **STĂNILOAE**, Dumitru. 2003. *Teologia Dogmatică Ortodoxă (The Orthodox Dogmatic Theology)*. Vol. I. Publishing House of the Biblical and Missionary of the Romanian Orthodox Church: Bucharest.
13. **STĂNILOAE**, Dumitru. 2005. *O Teologie a Icoanei (A Theology of the Icon)*. Anastasia

Publishing House: Bucharest.
14. **STĂNILOAE**, Dumitru. 2006. *Teologia Dogmatică Ortodoxă (The Orthodox Dogmatic Theology)*. Vol. II, Publishing House Apologeticum, Electronic Edition.
15. **BRIA**. Fr. Prof. Ion. 2002. "Teologia Părintelui Dumitru Stăniloae și Hermeneutica Ecumenică (The Impact of Fr. Dumitru Stăniloae's Theology on the Ecumenical Hermeneutics)", in *Caietele Universității „Sextil Puşcariu" /* Sesiunea Internațională de Comunicări științifice „Dumitru Stăniloae" – Tema 1: *„Părintele Dumitru Stăniloae – Arhiereul Ortodoxiei Românești"* (*The Notebook of "Sextil Puşcariu" University / The International Session of Scientific Communications "Dumitru Stăniloae"* – Theme no. 1: "*Father Dumitru Stăniloae – The Hierarch of the Romanian Orthodoxy)*. "TIPONA" Publishing House, Brașov.
16. **EȘAN**, Dr. Ioan. 2002. "Arhiereul ortodoxiei românești – Părintele Dumitru Stăniloae (The hierarch of the Romanian Orthodoxy – Father Dumitru Stăniloae)", in *Caietele Universității „Sextil Puşcariu" /* Sesiunea Internațională de Comunicări științifice „Dumitru Stăniloae" – Tema 1: *„Părintele Dumitru Stăniloae – Arhiereul Ortodoxiei Românești"* (*The Notebook of "Sextil Puşcariu" University / The International Session of Scientific Communications "Dumitru Stăniloae"* – Theme no. 1: "*Father Dumitru Stniloae – The Hierarch of the Romanian Orthodoxy)*. "TIPONA" Publishing House, Brașov.
17. **GEORGESCU**. Florin. 2012. "With Father Dumitru Stăniloae on Father Dumitru Stăniloae", in Codrul Cosminului. No. 12.
18. **GHEORGHIU**. Prof. Elena I. 2002. "Cum este percepută persoana și opera lui Dumitru Stăniloae în Universitățile Pontificale din Roma (Italia) (How are Perceived the Person and the work of Dumitru Stăniloae in the Pontifical Universities from Rome)", in *Caietele Universității „Sextil Puşcariu" /* Sesiunea Internațională de Comunicări științifice „Dumitru Stăniloae" – Tema 1: *„Părintele Dumitru Stăniloae – Arhiereul Ortodoxiei Românești"* (*The Notebook of "Sextil Puşcariu" University / The International Session of Scientific Communications "Dumitru Stăniloae"* – Theme no. 1: "*Father Dumitru Stăniloae – The Hierarch of the Romanian Orthodoxy)*. "TIPONA" Publishing House, Brașov.
19. **ITU**. Ion. 2002. "Îndumnezeirea omului în viziunea lui Dumitru Stăniloae (The Deification of the Man in the vision of Dumitru Stăniloae)", in *Caietele Universității „Sextil Puşcariu" /* Sesiunea Internațională de Comunicări științifice „Dumitru Stăniloae" – Tema 1: *„Părintele Dumitru Stăniloae – Arhiereul Ortodoxiei Românești"* (*The Notebook of "Sextil Puşcariu" University / The International Session of Scientific Communications "Dumitru Stăniloae"* – Theme no. 1: "*Father Dumitru Stniloae – The Hierarch of the Romanian Orthodoxy)*. "TIPONA" Publishing House, Brașov.
20. **ITU**. Prof. PhD Mircea. 2002. "Îndumnezeirea omului în viziunea lui Dumitru Stăniloae (The Deification of te Man in the Vision of Dumitru Stăniloae)", in in *Caietele Universității „Sextil Puşcariu" /* Sesiunea Internațională de Comunicări științifice „Dumitru Stăniloae" – Tema 1: *„Părintele Dumitru Stăniloae – Arhiereul Ortodoxiei Românești"* (*The Notebook of "Sextil Puşcariu" University / The International Session of Scientific Communications "Dumitru Stăniloae"* – Theme no. 1: "*Father Dumitru Stăniloae – The Hierarch of the Romanian Orthodoxy)*. "TIPONA" Publishing House, Brașov.
21. **LEMENI**. Conf. dr. Adrian. 2013. "Raţionalitatea lumii şi raţiunea umană exprimate în teologia Părintelui Dumitru Stăniloae – punţi de legătură în dialogul dintre teologie şi ştiinţă (The Rationality of the World and the Human Rationality as Expressed in the Theology of Father Dumitru Stăniloae – Connection Bridges in the Dialogue between Theology and Science)", in Analele Universității de Vest din Timișoara. Seria teologie (The Yearbook of the Vest University of Timisoara. Theology Series). No. 19.
22. **MEGHEȘAN**. Fr. Prof. PhD Dumitru. 2013. "Un posibil dialog între teologia Logosului divin și bosonul Higgs în contextual teologie Părintelui Dumitru Stăniloae (A Possible Dialogue between the Divine Logos and the Higgs Boson, in the Context of the Theology of Father Dumitru Stăniloae)", in Analele Universității de Vest din Timișoara. Seria teologie

(The Yearbook of the Vest University of Timisoara. Theology Series). No. 19.

23. **POPESCU**. Academician Priest Dumitru. 2002. "Dumitru Stăniloae – omul, opera și impactul ei european" ("Dumitru Stăniloae – the Man, His Work, and His Work's European Impact"), in *Caietele Universității „Sextil Pușcariu" /* Sesiunea Internațională de Comunicări științifice „Dumitru Stăniloae" – Tema 1: *„Părintele Dumitru Stăniloae – Arhiereul Ortodoxiei Românești"* (*The Notebook of "Sextil Pușcariu" University / The International Session of Scientific Communications "Dumitru Stăniloae"* – Theme no. 1: "*Father Dumitru Stăniloae – The Hierarch of the Romanian Orthodoxy)*. "TIPONA" Publishing House, Brașov.
24. **POPESCU**. Prof. PhD Grigore Arbore. "Sublimul nostru Părinte Dumitru Stănilaoe (Our Sublime Father Dumitru Stăniloae)", in *Caietele Universității „Sextil Pușcariu" /* Sesiunea Internațională de Comunicări științifice „Dumitru Stăniloae" – Tema 1: *„Părintele Dumitru Stăniloae – Arhiereul Ortodoxiei Românești"* (*The Notebook of "Sextil Pușcariu" University / The International Session of Scientific Communications "Dumitru Stăniloae"* – Theme no. 1: "*Father Dumitru Stăniloae – The Hierarch of the Romanian Orthodoxy)*. "TIPONA" Publishing House, Brașov.
25. **RADU**. Dumitru. 2008. "Persoană și comuniune în gândirea teologică a Părintelui Profesor Doctor Dumitru Stăniloae (Person and Communion in the Theological Thinking of Father Professor PhD Dumitru Stăniloae)", in Teologia (The Theology Review), Year XII, no. 1.
26. **STURZU**. Ioan. "Viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul și a Părintelui Dumitru Stăniloae asupra relevației anturale. Reflecții asupra valorii teologico-ontologice a paradigmei experimentaliste în fizică (The Vision of Saint Maximos the Confessor and of Father Dumitru Stăniloae upon the Natural Revelation. Thoughts on the Theological-Ontological Value of the Experimentalist Paradigm in Physics", in *Caietele Universității „Sextil Pușcariu" /* Sesiunea Internațională de Comunicări științifice „Dumitru Stăniloae" – Tema 1: *„Părintele Dumitru Stăniloae – Arhiereul Ortodoxiei Românești"* (*The Notebook of "Sextil Pușcariu" University / The International Session of Scientific Communications "Dumitru Stăniloae"* – Theme no. 1: "*Father Dumitru Stniloae – The Hierarch of the Romanian Orthodoxy)*. "TIPONA" Publishing House, Brașov.
27. **SUCIU**. Alexandru. 2002. "Interpetări teologico-filozofice asupra unor dogme creștine (Theologoical-Philosoăhical Interpretations upon Some Christian Dogmas), in Caietele Universității „Sextil Pușcariu"" / Sesiunea Internațională de Comunicări științifice „Dumitru Stăniloae" – Tema 1: *„Părintele Dumitru Stăniloae – Arhiereul Ortodoxiei Românești"* (*The Notebook of "Sextil Pușcariu" University / The International Session of Scientific Communications "Dumitru Stăniloae"* – Theme no. 1: "*Father Dumitru Stăniloae – The Hierarch of the Romanian Orthodoxy)*. "TIPONA" Publishing House, Brașov.
28. **SURDU**. Academician Alexandru, President of the Section of Philosophy and Theology of the Romanian Academia. 2002. "Isihasmul orthodox și meditația transcendentă" ("The Orthodox Hesychasm and the Transcendent Meditation"), in *Caietele Universității „Sextil Pușcariu" /* Sesiunea Internațională de Comunicări științifice „Dumitru Stăniloae" – Tema 1: *„Părintele Dumitru Stăniloae – Arhiereul Ortodoxiei Românești"* (*The Notebook of "Sextil Pușcariu" University / The International Session of Scientific Communications "Dumitru Stăniloae"* – Theme no. 1: "*Father Dumitru Stăniloae – The Hierarch of the Romanian Orthodoxy)*. "TIPONA" Publishing House, Brașov.
29. **VLAD**. Fr. Univ. Reader PhD Vasile. 2013. "Fundamentarea teologică a dialogului ecumenic din perspectiva părintelui Dumitru Stăniloae (The Theological Founding of the Ecumenical Dialogue from the Perspective of Father Dumitru Stăniloae)", in Analele Universității de Vest din Timișoara. Seria teologie (The Yearbook of the Vest University of Timisoara. Theology Series). No. 19.
30. **VLĂDUȚESCU**. Academician Gheorghe, Vicepresident of Romanian Academia. 2002. "Dumitru Stăniloae, orizont personalist" ("Dumitru Stăniloae, Personalistic Horizon"), in *Caietele Universității „Sextil Pușcariu" /* Sesiunea Internațională de Comunicări științifice

„Dumitru Stăniloae" – Tema 1: *„Părintele Dumitru Stăniloae – Arhiereul Ortodoxiei Românești"* (*The Notebook of "Sextil Pușcariu" University / The International Session of Scientific Communications "Dumitru Stăniloae"* – Theme no. 1: "*Father Dumitru Stăniloae – The Hierarch of the Romanian Orthodoxy)*. "TIPONA" Publishing House, Brașov.

31. **Internet Encyclopedia of Philosophy**. Accessed November 30th, 2023. https://iep.utm.edu.

THE IMPACT OF ESG PERFORMANCE AND FIRM VALUE: A COMPARTIVE BIBLIOMETRIC ANLYSIS OF EMERGING AND DEVELOPED MARKETS

Simona-Elena Drăgoiu
PhD Student, "1 December 1918" University of Alba Iulia

Abstract: *In the wake of global climate challenges and a shifting regulatory landscape, the nexus between Environmental, Social, and Governance performance and firm value has become a focal point of academic interest. However, the literature remains fragmented regarding how relationships diverge across different economic contexts.*

This study provides a comprehensive bibliometric analysis comparing the impact of ESG performance on firm value in emerging markets. It aims to identify dominant trend research, key intellectual clusters, and the evolution of metrics such as Tobin's Q and market capitalization. Using a sample of 1085 articles indexed on the Web of Science database from 2020 to 2026, the research employs science mapping techniques via VOSviewer and Bibliometrix. The analysis focuses on co-citation networks, keyword co-occurrence, and thematic evolution. Preliminary findings reveal that while research in developed markets is increasingly focused on "ESG Integration" and "Climate Risks", the literature on emerging markets emphasizes "Corporate Social Responsibility" and "Governance Mechanisms" as primary drivers of firm value.

The study highlights a significant geographical gap in the literature, suggesting that emerging markets require more nuanced frameworks that account for local institutional pressure. This bibliometric analysis serves as a roadmap for future researchers and policymakers to align corporate sustainability goals with financial stability metrics.

Keywords: *Firm Value, ESG Performance, Emerging Markets, Bibliometric Analysis, Tobin's Q*

1. Introduction

Discussions regarding environmental, social, and governance factors have intensified recently due to their importance to companies, as this information can help mitigate financial risk for companies. ESG is an important factor not only for the organization but also for its stakeholders.

Sustainable corporate governance, which integrates environmental, social, and governance principles and sustainable development goals into corporate decision-making processes, has increasingly been recognized as a vital component of long-term business success. (Li et al., 2025). Potentially informative here might be the literature on the broader topic of the impact of corporate sustainability on firm performance; however, findings in this area so far exhibited inconsistent results (Godfrey, 2005; Grewatsch & Kleindienst, 2017; Hillman & Keim, 2001; Servaes & Tamayo, 2013).

The study highlights a significant geographical gap in the literature, suggesting that emerging markets require more nuanced frameworks that account for local institutional pressure. The purpose of this study: this study aims to respond to three research questions:

RQ1: keyword co-occurrence and thematic evolution?

RQ2: The impact of ESG performance on firm value in emerging markets?

RQ3: Emerging markets require more nuanced frameworks that account for local institutional pressure?

2. Theoretical background

The rising concerns of today's society regarding sustainability in business practices encourage for-profit firms to adopt sustainability elements in their business models (Bocken, Short, Rana, & Evans, 2014; Martí, 2018; S´ anchez & Ricart, 2010; Schaltegger, Hansen, & Lüdeke-- Freund, 2016).

One of the marketing research that questions Tobin's Q's suitability has largely been theoretical and analytical in nature. That flow of research highlights concerns regarding the use of Tobin's Q as a performance metric and suggests using other comparable metrics, such as stock return (Bendle & Butt, 2018; Mizik & Jacobson, 2009). According to the studies reviewed in the fields of marketing

and management, Tobin's Q ratio is a useful measure for assessing an entity "'s performance. A published study shows that marketing and finance scholars prefer stock return to Tobin's Q as a firm performance metric (Edeling et al., 2020).

Despite its popularity in academic research, Tobin's Q has not been without criticism (Bendle & Butt, 2018; Dybvig & Warachka, 2012; Edeling & Fischer, 2016).

According to sustainability theory, ESG-related information contributes to an entity's sustainable development through environmental protection measures and by enabling the anticipation of certain risks. Sectors with strong ESG performance are more likely to be viewed favorably by consumers and potential investors, contributing to greater credibility and a reduction in certain risks.

The studies reviewed suggest that a large number of them indicate a positive relationship between the two, but there are also some authors who believe that ESG performance has no significant influence on a company"s value. For example, Brammer and Pavelin (2006) stated that investments in corporate ESG consume part of the firm's capital and, therefore, improving ESG performance is not conducive to enhancing firm value.

3. Research methodology

This type of analysis is useful because it reveals how certain trends related to different research topics are developing. It is worth emphasizing the role of bibliometric analysis: to highlight how the academic space looks in relation to a particular topic at a given moment.

Moreover, a bibliometric analysis covering several years has the advantage of highlighting how the academic landscape is evolving, and therefore scientific interests in relation to a particular topic.

The data for this research was taken and collected from Web of Science, an online data platform containing information on scientific journals, scientific papers, books, and more. Through all its scientific resources, Web of Science provides users with a database that can be used to perform quantitative analyses of research progress in a wide variety of fields, including economics, business finance, management, and environmental, green sustainable studies.

From the Web of Science platform, we generated the following graph showing the fields of the publications analysed:

Figure 3.1 *Fields of publications collected from Web of Science*
Source: Web of Science

The selection criteria were the keywords of the article for the period 2020-2026, thus we analyzed a total of 1085 articles for the mentioned period, and in the image above you can see the analyzed areas.

We conducted a systematic search of the Web of Science database using the following keywords:

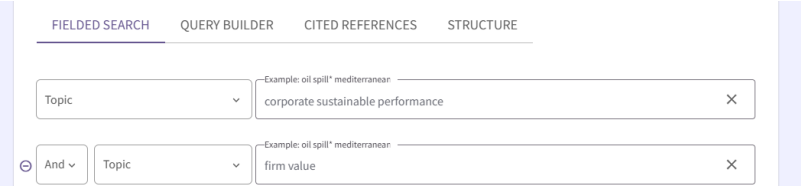

Figure 3.2 *Thematic search from Web of Science*
Source: Web of Science

Based on our own analysis of the articles and with the help of the Web of Science platform, the evolution of publications for the years analyzed is as follows:

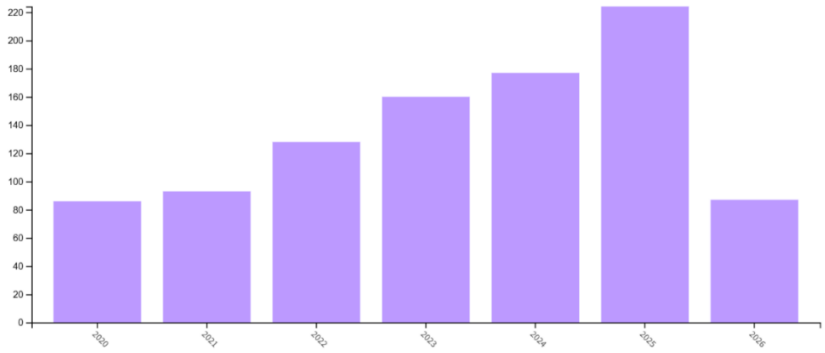

Figure 4.1 *Evolution of Publications for the Years Analyzed*
Source: Web of Science
Note: Data for 2026 is partial, reflecting only publications indexed in Web of Science up to April 2026. This explains the lower volume compared to 2025.

Based on the analysis and diagram, we can conclude that the researched topic has been growing in popularity over time, with much greater interest in writing on this topic currently, since 2025 was the year in which these topics saw significant progress, as we can see from this graph. However, the data for 2026 is incomplete because the search was conducted in April 2026; for this reason, 2026 does not yield a large number of articles on the top under investigation, but there is nevertheless evidence of interest.

4. Results and discussions

The stages of my research include, in brief, the following steps: 1 -Establishing the research topic; 2 -Data collection; 3 -Data analysis; 4 -Conclusions, future research directions.

Using the Web of Science search engine, we extracted the most cited articles for the period 2020-2026, and the bibliographic data was exported in a format compatible with VOSviewer, from which we generated the following image:

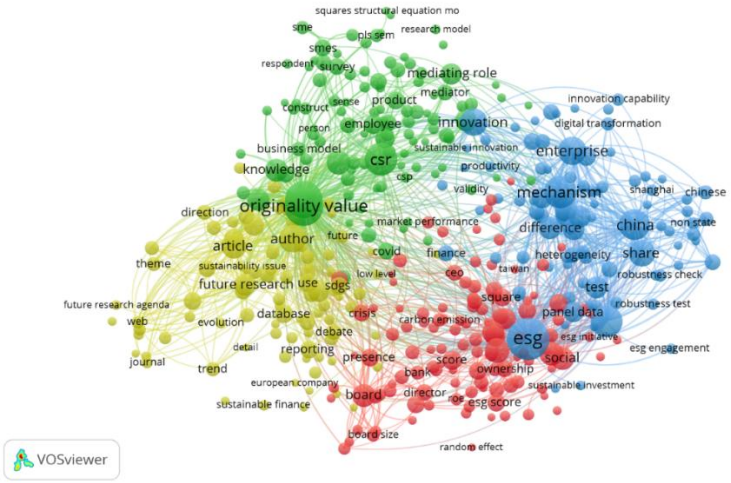

Figura 4.1 *VOSviewer network visualization map*
Source: own processing in VOSviewer

In this figure, we can see a visualization map, where each node actually represents a keyword, and the size of the node highlights the presence of the keyword. Each color represents a cluster. We can observe that we have the largest clusters (such as ESG, CSR, originality, enterprise).

The map clearly shows that sustainability is no longer just about" good deeds", (Cluster Green) but also has become a critical component of risk management and financial strategy, (Cluster red). If in the past companies engaged in CSR for the sake of their image, they now engage in ESG in order to survive in the capital markets and attract investitors.

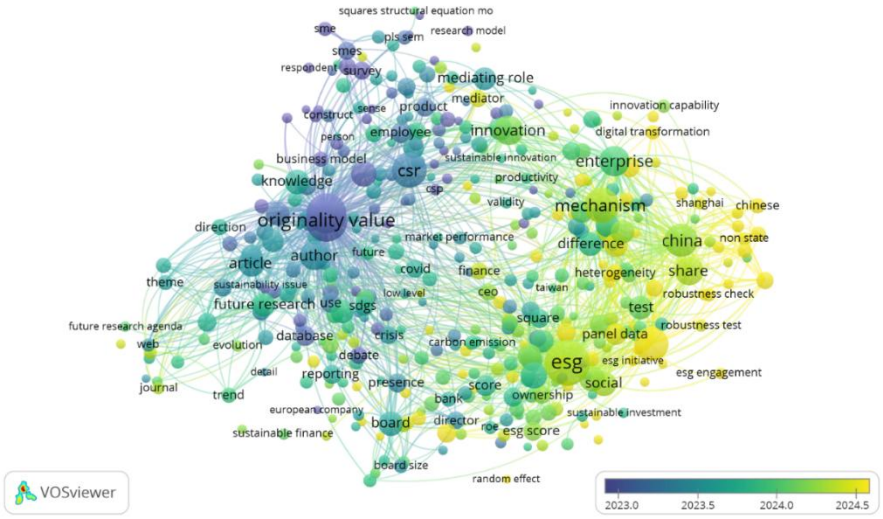

Figura 4.2 *VOSviewer network overaly map*
Source: own processing in VOSviewer

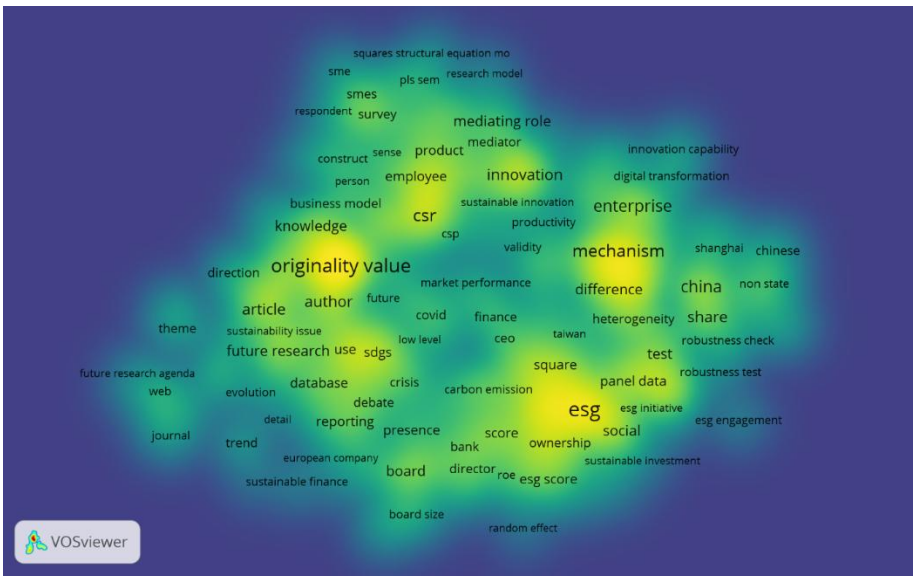

Figura 4.3 *VOSviewer network density map*
Source: own processing in VOSviewer

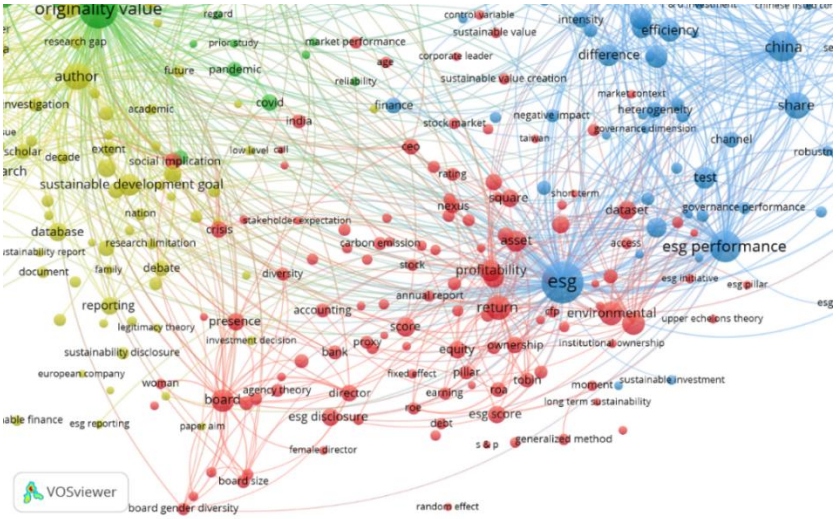

Figura 4.1 *VOSviewer Cluster 1*
Source: own processing in VOSviewer

This cluster covers the financial and regulatory aspects and it's the most technical in nature, measurement. We have: Corporate Governance and ESG Metrics. As a core pillar: ESG and Ownership. This anlysis examines wheather the diversity of the board of the directors or its independence leads to a better ESG score.

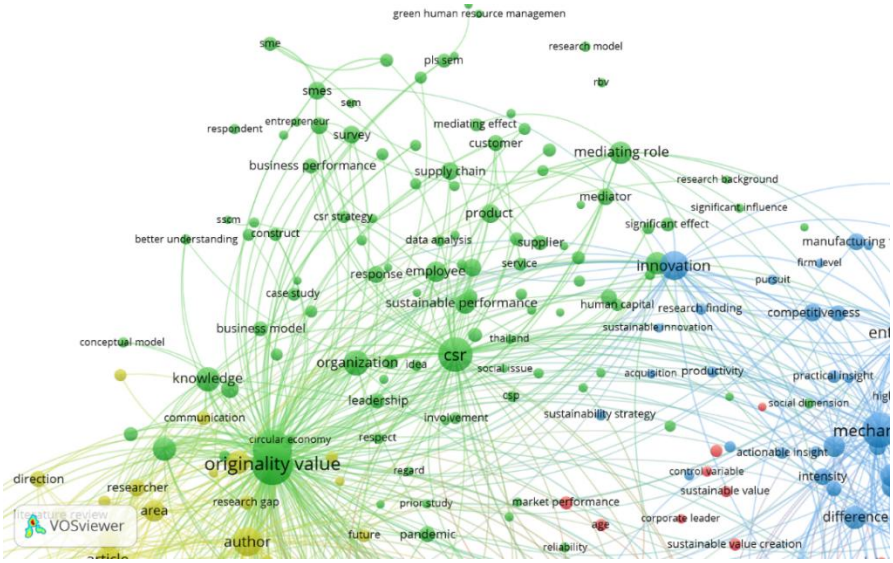

Figura 4.2 *VOSviewer Cluster 2*
Source: own processing in VOSviewer

This cluster is focused on the micro-organization level, exploring how Corporate social responsibility policies transform the internal culture. Here we have core Pillar: CSR (Corporate Social Responsibility). Research suggests that companies that adopts CSR strategies tend to be more innovative because they present a culture of continuous learging.

Employee Role:

- the **employee node** indicate thet recent literature emphasizes Internal CSR- how employees perceive the company"s value and how this enhances their loyality and productivity at the firm.

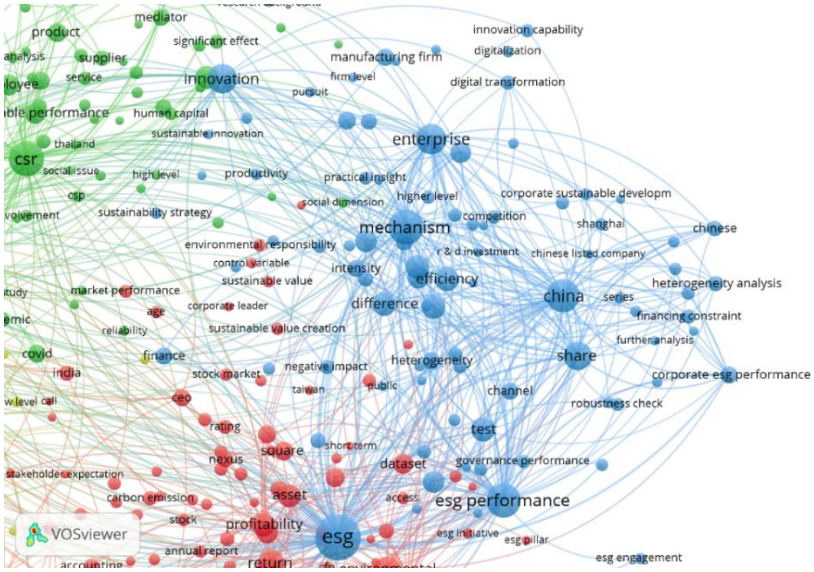

Figura 4.3 *VOSviewer Cluster 3*
Source: own processing in VOSviewer

In this figure of cluster blue, we can see digital transformation and the emerging (China), is a cluster with a strong geographical and tehnological component, reflecting the specific characteristics of major economies in transition. As a core pilllar: China and Enterprise.

The digital context is about the term" digital transformation" who is closely linked to" innvation"," capability". In emerging markets, digitalization is seen as a tool for tehnological leap to meet global sustainability standards.

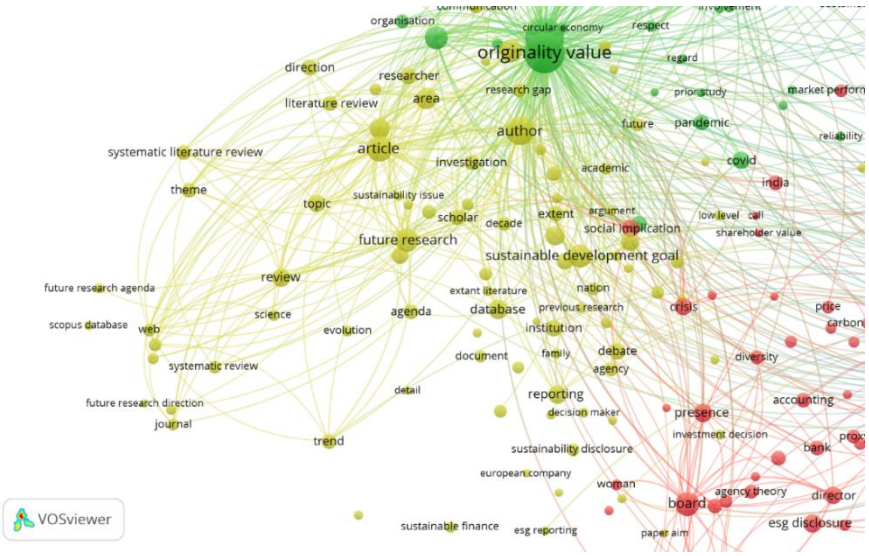

Figura 4.4 *VOSviewer Cluster 4*
Source: own processing in VOSviewer

This cluster is about the conceptual and methodological framework, serves a theoretical support role, acting as the foundation upon which the others are built. As a core pillar: Originality, Future research Use, here we can see the alignment with the Global Goals: SDGs(Sustainability Development Goals), who serves as a bridge between academic theory and UN policies. While the co-occurrence analysis as well-defined thematic structure of ESG research, the co-authorship map suggests a relative low level of collaboration between authors, with fragmented networks and limited collaborations.

Figura 4.1 *VOSviewer co-authorship map*
Source: own processing in VOSviewer

The figure demonstrates that the field is conceptually consolidated, but less integrated from a scientific cooperation perspective.

Table 4.1 The result of bibliometric analysis

Cluster	Main Theme	Representative Keywords	Theoretical Focus	Implication Firm Value
Red (Cluster 1)	Governance and Financial Performance	Corporate Governance, ESG Scores, Board Diversity, Ownership Structure	Agency Theory: The Role of monitoring in reducing information asymmetry.	Focused on technical metrics(Tobin S Q); suggests that strong governance attracts institutional investors
Green (Cluster 2)	Social Responsability and Internal Culture CSR)	Innovation, Employees, Stakeholder Engagement	Stakeholder Theory: Value creation through employee satisfaction and reputation	Value is generated through intangible assets (brand, loyalty) and the capacity for sustainable innovation.
Blue (Cluster 3)	Emerging Markets and Digitalization	China, Emerging Markets, Digital Transformation, Theoretical Capability	Institutional Theory: Adapting to local pressure and the technological leap.	Digitalization acts as a catalyst for firms in emerging markets to meet global ESG Standards
Yellow (Cluster 4)	Methodological Frameworks and Global Objective	SDGs, Sustainable Reporting, Management	Sustainable Development: Aligning business strategy.	Provides long-term legitimacy, links financial stability with global sustainability

Source: Source: author's own processing based on VOSviewer data

As shown in Table 4.1, the results of the bibliometric analysis reveal a clear shift in the academic literature. While the Green Cluster emphasizes the traditional view of CSR as an image-building tool, the Red and Blue Clusters (specific to emerging markets) indicate that ESG has become a pillar of risk management and a technological necessity. This observation directly addresses RQ2, demonstrating that in emerging markets, a firm's value is closely linked to its capacity for digital adaptation and to governance structures capable of navigating local institutional pressures.

5. Conclusions

5.1.Summary of Findings (Response to RQ)

The research has demonstrated that the academic landscape is structured around four fundamental pillars. While developed markets have reached a stage of maturity where ESG is integrated into financial risk management (Cluster 1), emerging markets (analyzed through Cluster 3) are in a phase of accelerated transition. Here, digitalization and technological innovation are not merely secondary objectives, but essential vehicles through which firms bridge the sustainability gap to attract foreign capital.

The map clearly shows that sustainability is no longer just about "good deeds" (Cluster Green) but also has become a critical component of risk management and financial strategy (Cluster Red). If in the past companies engaged in CSR for the sake of their image, they now engage in ESG in order to survive in the capital markets and attract investors.

The nexus between Environmental, Social, and Governance performance and firm value has become a focal point of academic interest. However, the literature remains fragmented regarding how relationships diverge across different economic contexts.

5.2.Theoretical and practical implications

The analysis of word co-occurrence highlights a shift in focus from traditional CSR toward measurable performance (ESG scores and Tobin's Q). However, the fragmentation of co-authorship networks suggests the need for closer cross-regional collaboration to standardize metrics in the context of emerging markets.

The results indicate that board diversity (Gender Diversity) and board independence are not merely ethical requirements, but factors that correlate directly with better reporting and, implicitly, with high market value.

The digital context is about the term ”digital transformation”, which is closely linked to ”innovation”, and ”capability”. In emerging markets, digitalization is seen as a tool for a technological leap to meet global sustainability standards.

5.3.Limitations and future research directions

Although this study provides a comprehensive overview of the literature in Web of Science, it has certain limitations. Bibliometric analysis is descriptive in anture and cannot assess the methodological quality of individual studies.

BIBLIOGRAPHY:

1. Ahmed, Zeeshan & Bashir, Yasmeen & Ahmed, Bilal & Rocha, Álvaro & Yau, Josephine. (2025). Role of country governance between sustainable development and firm value in emerging markets. Discover Sustainability. 6. 10.1007/s43621-025-01097-w.
2. Bendle, N.T. and Butt, M. (2018) The Misuse of Accounting-Based Approximations of Tobin’s Q in a World of Market-Based Assets. Marketing Science, 37, 484-504. https://doi.org/10.1287/mksc.2018.1093.
3. Butt, Moeen & Baig, Ahmed & Seyyed, Fazal. (2021). Tobin’s Q approximation as a metric of firm performance: an empirical evaluation. Journal of Strategic Marketing. 31. 1-17. 10.1080/0965254X.2021.1947875.
4. Chang, X., Fu, K., Jin, Y. and Liem, P.F. (2022), Sustainable Finance: ESG/CSR, Firm Value, and Investment Returns*. Asia Pac J Financ Stud, 51: 325-371. https://doi.org/10.1111/ajfs.12379
5. Daromes, F. E., Ng, S., & P. Legaspi, K. (2023). Joint Impact of Financial Performance and Corporate Social Responsibility on Firm Value: Does Legitimacy Matter?. Indonesian Journal of Sustainability Accounting and Management, 7(1), 68–76. https://doi.org/10.28992/ijsam.v7i1.651
6. Dybvig, Philip & Warachka, Mitch. (2009). The Economic Implications of Corporate Governance. SSRN Electronic Journal. 10.2139/ssrn.1431854.
7. Edeling, Alexander & Srinivasan, Shuba & Hanssens, Dominique. (2020). The marketing–finance interface: A new integrative review of metrics, methods, and findings and an agenda for future research. International Journal of Research in Marketing. 38. 10.1016/j.ijresmar.2020.09.005.
8. Feng, Mingming & Wang, Xiaodan & Kreuze, Jerry. (2017). Corporate Social Responsibility and Firm Financial Performance: Comparison Analyses across Industries and CSR Categories. American Journal of Business. 32. 00-00. 10.1108/AJB-05-2016-0015.
9. Garcia-Blandon, Josep & Argilés, Josep & Ravenda, Diego. (2023). Leveraging stakeholder engagement for market value growth: Empirical evidence on sustainable development leadership in Europe. Sustainable Development. 32. 336-347. 10.1002/sd.2662. https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2023.102049.
10. Imran M. Ilyas, Oleksiy Osiyevskyy, Exploring the impact of sustainable value proposition on firm performance, European Management Journal, Volume 40, Issue 5, 2022, Pages 729-740, ISSN 0263-2373, https://doi.org/10.1016/j.emj.2021.09.009.
11. Jacobson, Robert & Mizik, Natalie. (2009). The Financial Markets and Customer Satisfaction: Reexamining Possible Financial Market Mispricing of Customer Satisfaction. Marketing Science. 28. 810-819. 10.1287/mksc.1090.0495.
12. Li, S., K. B.Keliwon, N. M.Saleh, and Z.Embong. 2025. “Developing a Disclosure-Based Index to Test the Value-Relevance of Sustainable Governance Practices in the Context of

China's Emerging Markets." Business Strategy & Development8, no. 4: e70242. https://doi.org/10.1002/bsd2.70242.
13. Marti, Emilio & Fuchs, Martin & DesJardine, Mark & Slager, Rieneke & Gond, Jean-Pascal. (2023). The Impact of Sustainable Investing: A Multidisciplinary Review. Journal of Management Studies. 61. 2181-2211. 10.1111/joms.12957.
14. N.M.P. Bocken, S.W. Short, P. Rana, S. Evans, A literature and practice review to develop sustainable business model archetypes, Journal of Cleaner Production, Volume 65, 2014, Pages 42-56, ISSN 0959-6526, https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.11.039.
15. Qiongyu Huang, Jiali Fang, Xiaolong Xue, Hongming Gao, Does digital innovation cause better ESG performance? an empirical test of a-listed firms in China, Research in International Business and Finance, Volume 66, 2023, 102049, ISSN 0275-5319,
16. Rajat Sharma, Sonia Chawla, Nidhi Dhankar, Vishal Dagar, Regional firm's market value with 5Ps for sustainability: Evidence from India, Journal of Environmental Management, Volume 377, 2025, 124697, ISSN 0301-4797, https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2025.124697.
17. Raneem Khaled, Heba Ali, Ehab K.A. Mohamed, The Sustainable Development Goals and corporate sustainability performance: Mapping, extent and determinants, Journal of Cleaner Production, Volume 311, 2021, 127599, ISSN 0959-6526, https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.127599.
18. Sánchez, Pablo & Ricart, Joan. (2010). Business model innovation and sources of value creation in low-income markets. European Management Review. 7. 10.1057/emr.2010.16.
19. Schaltegger, Stefan & Hansen, Erik & Lüdeke-Freund, Florian. (2016). Business Models for Sustainability: Origins, Present Research, and Future Avenues. Organization & Environment. 29. 3-10. 10.1177/1086026615599806.
20. Suto, M., & Takehara, H. (2022). Employee-oriented corporate social responsibility, innovation, and firm value. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 29(4), 765–778. https://doi.org/10.1002/csr.2232
21. Thomsen, Steen. (2023). Sustainable Corporate Governance. An Overview and an Assessment.. SSRN Electronic Journal. 10.2139/ssrn.4459225.

SUSTAINABILITY REPORTING IN EU SMES IN THE CONTEXT OF THE CSRD DIRECTIVE: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW

Luciana Simona Pascu (Mihăilă)
PhD Student, "1 December 1918" University of Alba Iulia

Abstract: *This study conducts a systematic literature review (SLR) on sustainability reporting in SMEs, with a focus on the impact of the CSRD Directive (2022/2464/EU) and the voluntary VSME standard (EFRAG, 2024), in the specific context of emerging economies in the EU, including Romania.*

Following the PRISMA protocol (Moher et al., 2009), 78 studies published between 2009 and 2025, extracted from Scopus, Web of Science and EBSCO, were identified and analyzed. Inductive thematic analysis (Braun & Clarke, 2006) allowed the identification of five main thematic clusters.

The literature identifies six categories of barriers (Setyaningsih et al., 2024): financial, knowledge, organizational, normative, technological and socio-environmental. The cascading effect of CSRD in supply chains and access to green finance are the strongest determinants of adoption. Stakeholder theory (Freeman, 1984) and legitimacy theory (Suchman, 1995) dominate the theoretical framework. The emerging economy and the Romanian context are represented in only 5.1% of the corpus.

Keywords: *non-financial reporting, SMEs, CSRD, ESRS, VSME*

1. Introduction

The adoption of the Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD, EU Directive 2022/2464) in December 2022 represents the most far-reaching legislative step in the history of European non-financial reporting. Unlike its predecessor, the Non-Financial Reporting Directive (NFRD, 2014/95/EU), which targeted approximately 11.700 public interest entities with more than 500 employees (Dienes, Sassen & Fischer, 2016), CSRD extends the scope of application to approximately 50.000 entities, including SMEs listed on regulated markets from the 2026 financial year onwards (Stentella-Lopes et al., 2024). With this expansion, SMEs become central actors in the sustainability reporting ecosystem both directly and indirectly, through the cascade effect exerted by large companies on their supply chains (OECD, 2025; UNCTAD, 2024).

SMEs constitute the backbone of the European economy and of Romania's in particular, generating approximately 56% of private gross value added. They are also responsible for around 70% of industrial emissions in the EU (Madrid-Guijarro et al., 2024) and for approximately 64% of European industrial pollution (Crossley, Elmagrhi & Ntim, 2021). Nevertheless, sustainability reporting remains marginally adopted: a UNCTAD (2024) report finds that, while over 80% of European SMEs acknowledge sustainability as a relevant issue, only 7.7% produce formal sustainability reports.

Existing systematic reviews (Setyaningsih et al., 2024; Vieira dos Santos & Bianchi, 2022; Dienes et al., 2016) focus on barriers and determinants in general terms, without integrating the perspective of the new CSRD/VSME framework or specifically addressing emerging EU economies. Recent contextual studies for Romania (Anghel & Popescu, 2025; Hategan, Pitorac & Milu, 2021) do not provide a systematic synthesis. This study aims to fill these gaps by addressing four research questions:

- ✓ (RQ1) What are the main barriers to sustainability reporting in SMEs?
- ✓ (RQ2) What are the drivers of adoption?
- ✓ (RQ3) Which theoretical frameworks predominate and what is their relevance to the CSRD context?
- ✓ (RQ4) What are the research gaps for emerging EU economies?

2. Methodology: the PRISMA protocol

2.1.Justification of the SLR approach

The systematic literature review (SLR) provides a rigorous and reproducible methodology for synthesising existing knowledge, minimising selection bias (Tranfield, Denyer & Smart, 2003). The choice of SLR is motivated by: (1) the critical mass of empirical and conceptual studies accumulated in the field; (2) the new CSRD/VSME normative context, which postdates most existing reviews; (3) the absence of an integrative barrier framework calibrated to SMEs in emerging economies. We follow the PRISMA protocol (Moher et al., 2009), which ensures transparency and reproducibility of the selection process.

2.2.Search and selection protocol

The search used keyword combinations ("sustainability reporting", "non-financial reporting", "ESG disclosure", "SMEs", "CSRD", "NFRD", "barriers", "drivers", "determinants") with Boolean operators, applied in: Scopus, Web of Science (WoS) and EBSCO. Inclusion criteria targeted: Q1–Q4 indexed articles published in 2009–2025; studies focused on SMEs or SME vs. large firm comparisons; articles in English or Romanian with a minimum of 4 pages. Excluded: studies focused exclusively on large companies; non-academic institutional reports; duplicates.

Table 1 presents the PRISMA selection flow. The initial search identified 1,247 potential articles. After removing duplicates (n=312) and filtering by title and abstract (n=678 excluded), 257 remained for full-text assessment. Complete review led to the exclusion of 179 articles. The final corpus comprises 78 studies covering the period 2009–2025. The inter-coder agreement coefficient Cohen's kappa = 0.81 (Landis & Koch, 1977), considered excellent.

Table 1. Summary of the PRISMA selection process

Stage	Identified	Excluded	Remaining
Search in Scopus, WoS, EBSCO	1,247	—	1,247
Duplicate removal	1,247	312	935
Title + abstract screening	935	678	257
Full-text assessment	257	179	78
Final corpus included	—	—	**78**

3. Theoretical frameworks in the literature

3.1.Stakeholder theory

Stakeholder theory (Freeman, 1984) is the most frequently used theoretical framework in the analysed literature, present in 41% of studies. The theory postulates that organisations are accountable to a broad set of interested parties: employees, customers, suppliers, financial institutions and public authorities, whose interests must be balanced through transparent communication. Osei et al. (2024) propose a four stage stakeholder dialogue ladder integrating CSR and stakeholder theory, directly applicable to SME sustainability reporting. Mitchell, Agle & Wood (1997) differentiate stakeholders by power, legitimacy and urgency; a typology useful for identifying post-CSRD pressures: financial institutions (power + increasing urgency) and large value-chain companies (contractual power) are the most influential.

Applied to the CSRD context, Madrid-Guijarro et al. (2024) demonstrate on a sample of 351 SMEs that management commitment to environmental practices significantly mediates the relationship between external pressures and sustainability performance. Asante et al. (2024), in a Ghanaian context, show that stakeholder pressure drives ESG disclosure, with green technological innovation as a mediator — a mechanism equally relevant for emerging EU economies.

3.2.Legitimacy theory

Legitimacy theory (Suchman, 1995) is present in 36% of the analysed studies, according to the classification by Nicolò et al. (2024). It argues that organisations seek to operate in accordance with societal norms to ensure their operational continuity. Suchman (1995) distinguishes three types of legitimacy: pragmatic (interest-based), moral (value-based) and cognitive (recognition-based). Recent qualitative studies (Crossley et al., 2021) show that SMEs predominantly use pragmatic and moral legitimacy strategies, while moral legitimacy remains significantly underinvestigated in research. Legitimacy theory also explains greenwashing: Torelli et al. (2025), in a dedicated SLR, find that low performing SMEs tend to adopt symbolic legitimacy strategies, eroding the credibility of published sustainability reports.

3.3.Institutional theory

Institutional theory and, in particular the concept of institutional isomorphism (DiMaggio & Powell, 1983), is present in 23% of studies. It explains the tendency of organisations to adopt similar practices under the pressure of institutional forces. Applied to the CSRD context, Álvarez-Etxeberria et al. (2023) demonstrate on 120 Spanish companies that mimetic and normative isomorphism prevail over coercive isomorphism post-directive, suggesting that mere legal imposition does not guarantee reporting quality. Similarly, Tiron-Tudor et al. (2019) find that in Romania mimetic pressure influences reporting, while coercive isomorphism has no significant effect an important specificity for understanding the CSRD impact in the Romanian context. Arkoh et al. (2024) confirm that coercive isomorphism dominates in economies with strong regulatory frameworks, while mimetic isomorphism prevails in emerging economies.

4. Results of the systematic review: thematic clusters

4.1.Distribution of the literature

The corpus of 78 studies reveals a significant upward trend: 18 studies (23.1%) in 2009–2018, 32 (41.0%) in 2019–2022 and 28 (35.9%) in 2023–2025, reflecting the acceleration of academic interest prompted by the adoption of CSRD in 2022. Geographically, the literature is concentrated in Western Europe (42.3%) and Asia-Pacific (28.2%), while emerging EU economies, including Romania, are represented in only 12.8% of studies, confirming the geographic bias identified by Arkoh et al. (2024; 2025). Methodologically, quantitative studies predominate (48.7%), followed by qualitative (30.8%) and mixed/SLR (20.5%).

Table 2. Thematic clusters identified in the corpus of 78 studies

Thematic cluster	No. studies	% corpus	Representative studies
T1: Barriers to SME sustainability reporting	28	35.9%	Setyaningsih et al. (2024); Mattei et al. (2023)
T2: Drivers of adoption	22	28.2%	Madrid-Guijarro et al. (2024); Crossley et al. (2021)
T3: Impact of the NFRD/CSRD regulatory framework	14	17.9%	Piserà & Boscia (2023); Operato et al. (2025)
T4: Digitalisation and ESG tools	8	10.3%	Appiah-Kubi et al. (2025); Bai et al. (2025)
T5: Reporting performance / competitiveness	6	7.7%	Anghel & Popescu (2025); Hategan et al. (2021)
TOTAL	**78**	**100%**	

4.2.Cluster T1: Barriers to sustainability reporting

The largest thematic cluster (35.9% of the corpus) addresses the barriers SMEs face in adopting sustainability reporting. **Financial barriers** are identified as the primary obstacles by 71.4% of studies. Initial implementation costs, consultancy expenditure and specialised human resources are perceived as prohibitive (Setyaningsih et al., 2024; OECD, 2025). An ACCA survey (2024) identifies costs as the main barrier in 68% of cases, followed by the shortage of human resources (54%). Neri et al. (2024) find that financial barriers create a vicious cycle: SMEs without ESG reporting cannot secure green finance to fund the reporting systems they need.

Knowledge and competence barriers are identified in 67.9% of studies. Broccardo & Zicari (2023) and Crossley et al. (2021) show that SME owner managers have significantly lower awareness of GRI, ESRS and VSME frameworks than sustainability directors at large companies. Nicolò et al. (2024) highlight that the fragmentation of standards (GRI, ESRS, CDP, ISSB) generates information overload. **Organisational and attitudinal barriers** (57.1% of studies) include resistance to change and the prioritisation of short-term financial objectives (Madrid-Guijarro et al., 2024).

Regulatory barriers (50% of studies) are amplified by the instability of the CSRD/Omnibus framework (Arkoh et al., 2024; Operato et al., 2025). **Technological barriers** (46.4%) concern the lack of ESG information systems and the cost of data collection the primary obstacle identified by the 2023 OECD survey of financial institutions (OECD, 2025). Although over 270 digital solutions for carbon emissions calculation exist (Icebreaker One, 2024, cited in OECD, 2025), their accessibility for SMEs remains limited.

Table 3. Barrier taxonomy and estimated CSRD implementation impact

Barrier	Frequency (%)	Key studies	CSRD impact
Financial and resource related	71.4%	OECD (2025); Setyaningsih et al. (2024)	High
Knowledge and competence	67.9%	Broccardo & Zicari (2023)	High
Organisational and attitudinal	57.1%	Madrid-Guijarro et al. (2024)	Medium
Regulatory and complexity	50.0%	Arkoh et al. (2024); Operato et al. (2025)	High
Technological and data	46.4%	OECD (2025); Bai et al. (2025)	Medium
Socio-environmental and perception	35.7%	Crossley et al. (2021)	Low–Medium

4.3.Cluster T2: Drivers of adoption

The 22 studies in T2 identify three categories of drivers. **External drivers**: stakeholder pressure in particular from large corporate clients is identified in 81.8% of studies (OECD, 2025; Madrid-Guijarro et al., 2024). With CSRD implementation, large companies subject to ESRS must report Scope 3 emissions which encompass the supply chain, predominantly composed of SMEs. Access to green finance is an external driver in 68.2% of studies (Broccardo & Zicari, 2023; Appiah-Kubi et al., 2025).

Internal drivers: the personal commitment of the owner-manager is identified in 63.6% of studies (Crossley et al., 2021; Jansson et al., 2017). SMEs led by pro-social entrepreneurs adopt sustainability reporting significantly earlier. Company size and prior ISO 14001 certification experience are positive predictors in 54.5% of studies (Hategan et al., 2021). **Institutional drivers**: the regulatory framework and public support programmes are identified in 59.1% of studies (Arkoh et al., 2024; Dienes et al., 2016).

4.4.Cluster T3: Impact of the CSRD/NFRD regulatory framework

Empirical studies on the effects of NFRD in Europe (Piserà & Boscia, 2023; Ioannou & Serafeim, 2017) demonstrate that mandatory non-financial reporting generated significant improvements in report quality, with more pronounced effects for smaller companies, which had not voluntarily adopted ESG reporting before NFRD. Stentella-Lopes et al. (2024) identify CSRD as the most ambitious non-financial reporting instrument globally, with the potential to create a de facto standard. The voluntary VSME standard (EFRAG, 2024) is positively assessed in 5 studies from T3, all published after December 2024, but preliminary feasibility studies show that adoption of the Comprehensive Module remains difficult for micro-enterprises.

4.5.Clusters T4 and T5: Digitalisation and performance

The 8 studies in T4 investigate the role of digital technology. Bai et al. (2025) propose a four-stage digital maturity model (initiation, development, integration, optimisation), demonstrating that digital advancement improves the accuracy and strategic value of disclosures. Appiah-Kubi et al. (2025) demonstrate that digitalisation through cloud, AI, blockchain and Industry 4.0 has a significant positive effect on SME sustainability reporting.

The 6 studies in T5 analyse the reporting performance relationship. Anghel & Popescu (2025) identify a significant positive relationship between environmental performance scores and financial performance in Romania, with a 2–3 year time lag. Eccles, Ioannou & Serafeim (2014), in an 18 year longitudinal study, demonstrate that companies with high sustainability standards outperform comparable companies financially a confirmatory result for SME investment in reporting.

5. Implications for Romanian SMEs and emerging EU economies

5.1.Contextual specificities

The analysed literature reveals that the vast majority of studies focus on mature Western economies with robust institutional ecosystems and financial markets with high demand for ESG information. Emerging EU economies, including Romania, present underexplored contextual specificities: (1) a higher degree of economic informality; (2) lower digitalisation levels than the EU average (Teodorescu et al., 2025); (3) a less developed ecosystem of financially accessible ESG consultancy; (4) greater dependence on European funds, generating indirect incentives for sustainability; (5) more limited institutional capacity of supervisory authorities.

5.2.The specific situation of Romania

Romania transposed CSRD provisions into national legislation in January 2025. Studies in the Romanian context (Anghel & Popescu, 2025; Hategan et al., 2021) confirm that readiness levels remain below the European average. Teodorescu et al. (2025), in a comparative analysis of sustainability reporting across 15 CEE countries, find that Romania lags significantly behind Poland and Czechia in report quality and disclosure standardisation. Tiron-Tudor et al. (2019) show that in Romania mimetic pressure influences reporting while coercive isomorphism has no significant effect suggesting that the mere legislative transposition of CSRD will not automatically generate qualitative improvements.

5.3.Recommendations

Based on the literature synthesis, this study formulates four categories of recommendations: (1) **Public policy**: national SME support programmes (ESG consultancy grants, free digital tools, VSME guides in Romanian); (2) **Professional ecosystem**: strengthening the role of CECCAR, CAFR and Chambers of Commerce in capacity building through ESG certifications; (3) **Financial institutions**: adopting VSME as the single standard for sustainability data requests addressed to SMEs (OECD, 2025; UNCTAD/G20, 2024); (4) **Academic research**: longitudinal studies on the evolution of Romanian SME readiness and cross-country comparisons within CEE.

6. Conclusions, contributions and research agenda

This SLR makes several original contributions to the academic field of SME sustainability reporting. **Theoretically**: it demonstrates that stakeholder theory (Freeman, 1984) and legitimacy theory (Suchman, 1995), used complementarily with institutional theory (DiMaggio & Powell, 1983), provide the most robust explanatory framework for SME sustainability reporting in the post-CSRD context. Coercive isomorphism will be the dominant compliance factor for listed SMEs, while mimetic and normative isomorphism will drive voluntary VSME adoption by non-listed SMEs. **Methodologically**: it proposes a systematic barrier taxonomy ranked by frequency in the corpus and by anticipated CSRD impact a framework absent from prior literature. **Practically**: it identifies geographic gaps and formulates a research agenda for future studies focused on emerging EU economies.

The proposed research agenda identifies five priority directions: (D1) empirical studies on CEE SME readiness for CSRD and VSME; (D2) evaluation of the VSME implementation impact over 2025–2030; (D3) the role of AI in reducing ESG compliance costs; (D4) analysis of the post-CSRD cascade effect in supply chains; (D5) the relationship between sustainability reporting and access to green finance in CEE SMEs.

Principal limitations include: restriction to articles in English and Romanian; scarcity of empirical post-VSME studies (published December 2024) and possible exclusion of studies from exclusively regionally indexed journals. Future research will need to update this review as post-VSME and post-Omnibus literature accumulates.

BIBLIOGRAPHY:

1. Álvarez-Etxeberria, I., Marco-Fondevila, M., & Zamora-Ramírez, C. (2023). *Non-Financial Disclosure: Isomorphism effect in the face of new regulation*. Sustainability, 15(11), 8493.
2. Álvarez Jaramillo, J., Zartha Sossa, J. W., & Orozco Mendoza, G. L. (2019). *Barriers to sustainability for small and medium enterprises in the framework of sustainable development*. Business Strategy and the Environment, 28(4), 512–524.
3. Anghel, I., & Popescu, M. (2025). *Sustainability Reporting and Environmental Responsibility: The Case of Romania*. Businesses, 15(3), 103.
4. Appiah-Kubi, S., et al. (2025). *The effect of digitalization on sustainability reporting*. Business Strategy and the Environment. https://doi.org/10.1002/bse.4024
5. Arkoh, E., et al. (2024*). Determinants of sustainability reporting: A systematic literature review*. Corporate Social Responsibility and Environmental Management. https://doi.org/10.1002/csr.2645
6. Arkoh, E., et al. (2025). *Sustainability Reporting Determinants: A Systematic Review*. Journal of African Business, 27(1), 200–232.
7. Bai, X., et al. (2025). *Digitalization in stages: advancing sustainability reporting in SMEs through a maturity-based adoption model*. Journal of Global Responsibility.
8. Braun, V., & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
9. Broccardo, L., & Zicari, A. (2023). *Sustainability performance and sustainability reporting in SMEs: a love affair or a fight?* Journal of Management & Organization, 30(3), 574–599.
10. Cantele, S., & Zardini, A. (2020). *What drives small and medium enterprises towards sustainability?* Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 27(1), 126–136.
11. Carungu, J., Di Pietra, R., & Molinari, M. (2023). *Institutional isomorphism under the test of Non-financial Reporting Directive*. Meditari Accountancy Research, 31(7), 26–56.
12. Crossley, R. M., Elmagrhi, M. H., & Ntim, C. G. (2021). *Sustainability and legitimacy theory: The case of sustainable social and environmental practices of SMEs*. Business Strategy and the Environment, 30(8), 3740–3762.

13. Dienes, D., Sassen, R., & Fischer, J. (2016). *What are the drivers of sustainability reporting? A systematic review*. Sustainability Accounting, Management and Policy Journal, 7(2), 154–189.
14. DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983). *The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields.* American Sociological Review, 48(2), 147–160.
15. Dinh, T., Husmann, A., & Melloni, G. (2022). *Corporate sustainability reporting in Europe: A scoping review*. Accounting in Europe, 20(1), 1–29.
16. Eccles, R. G., Ioannou, I., & Serafeim, G. (2014). *The impact of corporate sustainability on organizational processes and performance*. Management Science, 60(11), 2835–2857.
17. Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Pitman.
18. Freeman, R. E., Harrison, J. S., & Wicks, A. C. (2007). *Managing for stakeholders*. Yale University Press.
19. Hategan, C.-D., Pitorac, R.-I., & Milu, N.-D. (2021). *Assessment of the Mandatory Non-Financial Reporting of Romanian Companies in the Circular Economy Context*. IJERPH, 18(24), 12899.
20. Heras-Saizarbitoria, I., et al. (2024). *Global Reporting Initiative: Literature review and research directions*. Journal of Cleaner Production, 468.
21. Ioannou, I., & Serafeim, G. (2017). *The consequences of mandatory corporate sustainability reporting*. Harvard Business School Research Working Paper No. 11-100.
22. Jansson, J., et al. (2017). *Commitment to sustainability in small and medium-sized enterprises*. Business Strategy and the Environment, 26(4), 501–516.
23. Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). *The measurement of observer agreement for categorical data*. Biometrics, 33(1), 159–174.
24. Madrid-Guijarro, A., et al. (2024). *Sustainable development barriers and pressures in SMEs: The mediating effect of management commitment*. Business Strategy and the Environment, 33(2), 949–967.
25. Mattei, G., Canetta, L., Sorlini, M., & Capocasale, F. (2023). *Sustainability implementation and reporting in SMEs: overcoming barriers*. IEEE ICE/ITMC 2023.
26. Mitchell, R. K., Agle, B. R., & Wood, D. J. (1997). *Toward a theory of stakeholder identification and salience*. Academy of Management Review, 22(4), 853–886.
27. Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., & Altman, D. G. (2009). *Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: the PRISMA statement*. BMJ, 339, b2535.
28. Neri, A., et al. (2024). *Review of enablers and barriers of sustainable business practices in SMEs*. Sustainable Production and Consumption.
29. Nicolò, G., et al. (2024a). *Thirty Years of Sustainability Reporting: Insights, Gaps and Future Research*. Sustainability, 16(23), 10750.
30. Nicolò, G., et al. (2024b). *Insights into Sustainability Reporting: Trends and Theoretical Perspectives from a Qualitative Lens*. Journal of Financial Reporting, 17(2), 68.
31. Operato, L., Gallo, A., Marino, E. A. E., & Mattioli, D. (2025). *Navigating CSRD reporting: Turning compliance into sustainable development*. Journal of Cleaner Production.
32. Osei, K., et al. (2024). *Stakeholders, stakeholder theory and Corporate Social Responsibility*. Journal of Sustainable Business.
33. Piserà, S., & Boscia, V. (2023). *The effects of the EU NFRD on corporate social responsibility*. European Journal of Finance.
34. Santos, P. G., Albuquerque, F., Rodrigues, M. A. B., & Morais, A. I. (2022). *The views of stakeholders on mandatory or voluntary use of simplified NFI for SMEs in the EU*. Sustainability, 14(18), 11314.
35. Setyaningsih, S., Widjojo, R., & Kelle, P. (2024). *Challenges and opportunities in sustainability reporting: a focus on SMEs*. Cogent Business & Management, 11(1), 2298215.
36. Somoza, A. (2022). V*oluntary sustainability assurance in SMEs: The role of country origin in Europe.* Business Strategy and the Environment, 32, 462–483.

37. Stentella-Lopes, F., et al. (2024). *An Overview of Corporate Sustainability Reporting Legislation in the EU*. Accounting in Europe.
38. Suchman, M. C. (1995). *Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches*. Academy of Management Review, 20(3), 571–610.
39. Teodorescu, A., et al. (2025). *Corporate Sustainability Reporting in Central and Eastern European Companies*. Springer/Palgrave.
40. Tiron-Tudor, A., et al. (2019). *Corporate reporting practices in Poland and Romania*. Accounting in Europe.
41. Torelli, R., et al. (2025). *Greenwashing in Sustainability Reporting: A Systematic Literature Review*. Sustainability, 18(1), 17.
42. Tranfield, D., Denyer, D., & Smart, P. (2003). *Towards a methodology for developing evidence-informed management knowledge by means of systematic review*. British Journal of Management, 14(3), 207–222.
43. Vieira dos Santos, P., & Bianchi, M. (2022). *Sustainability in SMEs: A Systematic Literature Review and Future Research Agenda*. Sustainability, 14(11), 6493.
44. European Commission. (2022). *Directive (EU) 2022/2464 — Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)*. Official Journal of the European Union, L 322, 15–80.
45. European Commission. (2023). *Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 — European Sustainability Reporting Standards (ESRS)*. Official Journal of the European Union, L 2772.
46. European Commission. (2025, 26 Feb.). *Omnibus I simplification package*. COM(2025) 87 final. Brussels.
47. European Commission. (2025, 30 Jul.). *Commission presents voluntary sustainability reporting standard to ease burden on SMEs*. https://finance.ec.europa.eu
48. EFRAG. (2024, Dec.). *Voluntary Sustainability Reporting Standard for non-listed SMEs* (VSME). https://www.efrag.org
49. European Parliament. (2014). *Directive 2014/95/EU of 22 October 2014 (NFRD)*. Official Journal of the European Union, L 330, 1–9.
50. Bucharest Stock Exchange (BVB). (2022). *ESG Reporting Guide*. https://bvb.ro
51. OECD. (2025). *Fostering convergence in SME sustainability reporting*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/ffbf16fb-en
52. OECD/G20 SFWG. (2024). *Implementing sustainability reporting requirements that work for SMEs*. https://g20sfwg.org
53. UNCTAD. (2024). *Sustainability disclosure for SMEs in developing economies: Challenges and responses* (UNCTAD/DIAE/2024/3). https://unctad.org
54. UNCTAD/G20 SFWG. (2024). *Shaping the Future of SME Sustainability Disclosure*. https://gsfo.org

PLUVIAL FLOOD SUSCEPTIBILITY ANALYSIS IN BUCHAREST: TOPOGRAPHY, IMPERVIOUSNESS, AND URBAN DRAINAGE CAPACITY

Gabriel-Valentin Pană
PhD Student, University of Bucharest Mihaela-Denisa Marica, Master's Student, University of Bucharest

Abstract: *Pluvial flooding in urban areas is primarily caused by intense short-term rainfall combined with overloaded drainage and sewer systems, especially in cities with extensive impermeable surfaces. In Bucharest, flood risk is amplified by urban expansion and the increase in impermeable surfaces. This study aims to identify areas most susceptible to pluvial flooding by analyzing both natural factors (relief, slope, soil permeability) and anthropogenic influences (land use and sewer infrastructure). A GIS-based multicriteria analysis was applied using EU-DEM (30 m resolution) and Corine Land Cover 2018 data, along with the city's main drainage network. The results highlight high flood susceptibility in the floodplains of the Dâmbovița and Colentina rivers and in the eastern sectors of the city. These areas are characterized by low elevation, dense built-up surfaces, and insufficient drainage capacity. The findings emphasize the mismatch between existing infrastructure and current urban demands. To mitigate risks, measures such as sewer system modernization, implementation of green infrastructure, and integration of flood risk maps into urban planning are essential.*

Keywords: *permeability, multicriteria analysis, GIS-based methods, pluvial flooding, susceptibility*

1. Introducere

Inundațiile pluviale din zonele urbane apar din cauza apariției unor cantități însemnate de precipitații într-un interval scurt de timp, dar, cu precădere, acestea se formează ca urmare a solicitării intense a sistemelor de drenaj și a rețelei de canalizare, unde există suprafețe impermeabile de mari dimensiuni, acestea împiedicând apa să se infiltreze în sol (Todini, 2025).

Acest hazard afectează numeroase zone urbane, care se confruntă cu probleme semnificative în acest sens. De exemplu, în orașul Estrela din Brazilia, nivelurile de inundație pot atinge și 18m într-o singură zi, de aceea o mare parte din zona limitrofă orașului este nelocuită (Cap-Net UNDP & World Meteorological Organization, 2007). Totodată, orașul Florența se confruntă, în ultimii ani, cu numeroase inundații pluviale ca urmare a rețelei de canalizare deficitare în raport cu creșterea continuă a populației (Pacetti et al., 2022).

Arealul de studiu este reprezentat de orașul București, care se desfășoară pe o suprafață de 238 km^2 și deține o populație de aproximativ 1,716,961 locuitori (Recensământul Populației și Locuințelor, 2021). Acesta este localizat în partea central sudică a Câmpiei Române, respectiv în Câmpia Vlăsiei, o zonă cu altitudini cuprinse între 96,3m în nord-vest, respectiv 57m în partea de sud-est, altitudinea medie fiind de 79m (Comănescu et al., 2017) (**Figura 1**). Orașul este traversat de două artere hidrografice, respectiv râurile Dâmbovița și Colentina, care prezintă lunci și terase largi. Acesta, din cauza condițiilor hidrologice și de relief, prezintă un risc ridicat de susceptibilitate la inundații (Zaharia et al., 2016).

Din perspectiva creșterii ridicate și a populației orașului și a dezvoltării acestuia a crescut și consumul de apă potabilă, precum și cantitatea de deversări de ape uzate în rețeaua de canalizare (Gogu et al., 2017). În anul 2024, în București a fost distribuită către populație o cantitate de 140.697.000 de m^3 de apă potabilă (Institutul Național de Statistică, 2024), iar cantitatea medie de apă uzată facturată este de 139,711,110 m^3 în anul 2022 (Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu" et al., 2024).

Scopul acestui studiu este de a evidenția arealele care prezintă grad ridicat de susceptibilitate la inundații din Municipiul București, în concordanță cu elementele fizico-geografice și rețeaua de canalizare și de a identifica principalele măsuri care ar putea fi adoptate pentru a diminua pagubele generate de acest hazard.

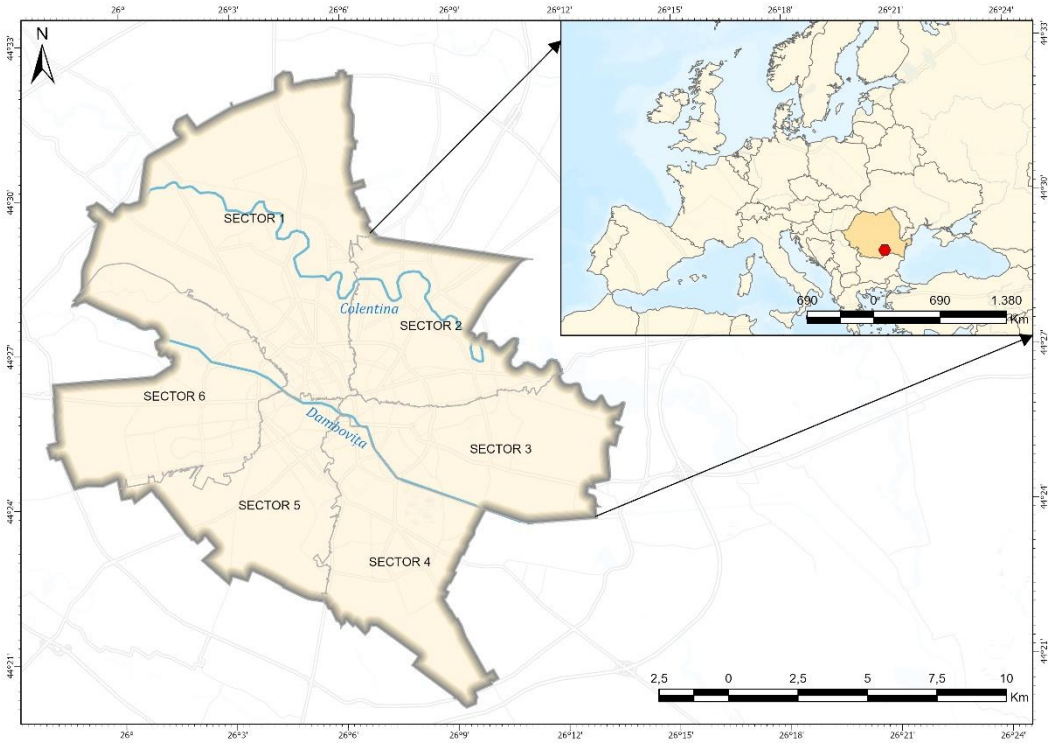

Fig 1. *Localizarea arealului de studiu*

2. Date și metode

Pentru acest studiu a fost realizată o hartă de susceptibilitate la inundații pe baza metodei analizei multicriteriale utilizând programul ArcGIS Pro. În efectuarea acestei analize a stat la bază modelul numeric al terenului (EU-DEM) la o rezoluție de 30m din care s-a obținut hipsometria reliefului, geodeclivitatea, acumularea și direcția de curgere a apei. De asemenea, a fost utilizat setul de date Corine Land Cover (2018) pentru a extrage modul de utilizare a terenurilor în București, geologia, clasificată conform foilor de hartă geologice la scara 1:200.000 ale Institutului de Geologie și densitatea impermeabilității (2021) la o rezoluție de 10m - Copernicus – Land Monitoring Service.

În plus, rețeaua principală de canalizare a fost extrasă și georeferențiată din Planul Urbanistic General al Municipiului București. Ulterior, aceste elemente au fost reclasificate în raport cu gradul de susceptibilitate la inundații, acordându-se scoruri de la 1 la 10 în funcție de gradul de favorabilitate a respectivului element la manifestarea proceselor de inundație.

3. Rezultate și discuții

În Municipiul București, la nord-vest la sud-est (**Figura 2**). altitudinea scade de est, pornind de la valori cuprinse ajungând la valori între 90- 97,1m și cuprinse între 56- 64,5m în partea de sud-est (**Figura 2**). Cel mai mare procent este ocupat de altitudinile cuprinse între 75- 85m, respectiv un procent de 41,18%, fiind urmate de altitudinile cuprinse între 65- 75m, cu un procent de 23,16%. Altitudinile reduse sunt specifice zonelor de luncă și teraselor Dâmboviței și Colentinei. Aceste zone joase, câmpuri, sunt cele de mai predispuse la inundații și ocupă cele mai mari suprafețe la nivelul Bucureștiului.

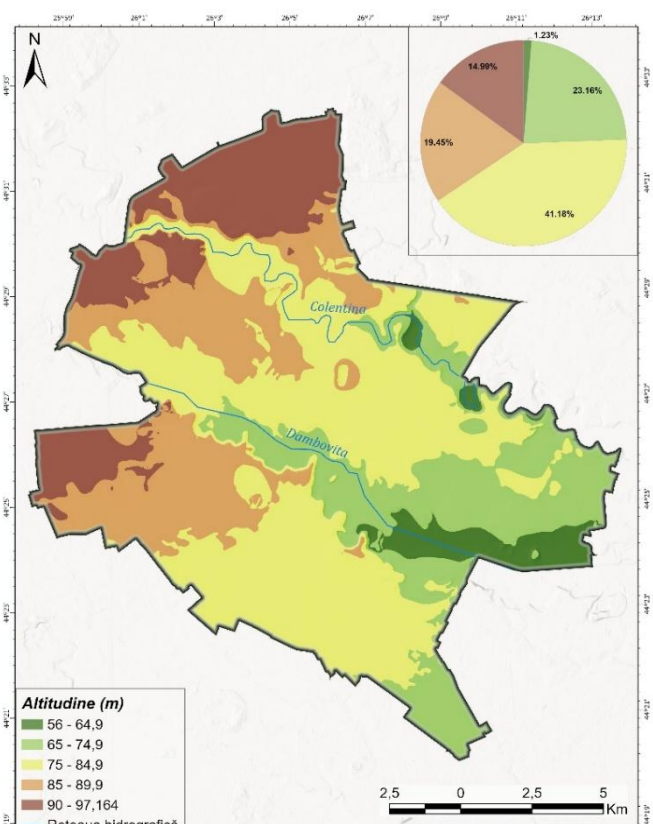

Fig 2. *Harta hipsometrică a Municipiului București și distribuția procentuală a treptelor hipsometrice*

Din punctul de vedere al geodeclivității, se poate observa faptul că cele mai ridicate pante sunt specifice în zonele de maluri, unde se ating valori cuprinse între 7-13,7° și în zona frunților de terasă, unde valorile sunt între 3 și 7° (**Figura 3**). Cea mai mare parte a orașului cuprinde valori ale pantelor de sub 1°, zonele de terasă având majoritatea valorilor de sub 0,2°. Pantele reduse de pe tot cuprinsul orașului evidențiază faptul că apa are o tendință mai ridicată de acumulare, ceea ce crește gradul de susceptibilitate la inundații.

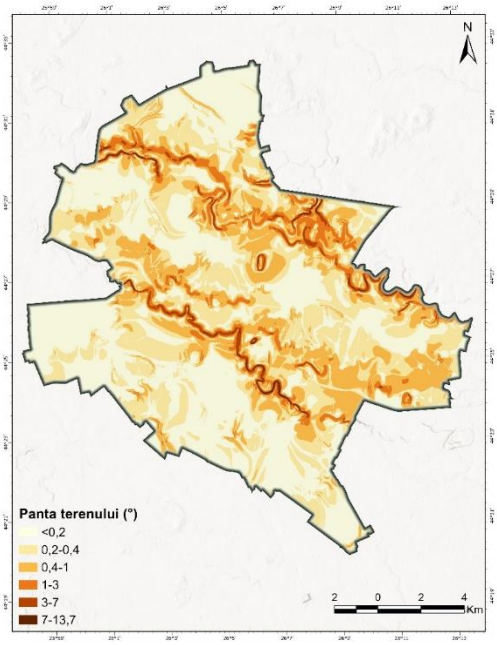

Fig 3. *Harta geodeclivității*

Gradul de permeabilitate a suprafețelor reprezintă un indicator important în analiza susceptibilității la inundații, întrucât acesta evidențiază nivelul de infiltrare al apei în sol. În **Figura 4** se poate observa faptul că suprafețele cu cel mai mare grad de permeabilitate sunt reprezentate de spațiile verzi, îndeosebi parcurile cu suprafețele ridicate și arealele cu o densitate mai redusă a construcțiilor. Însă, cea mai mare parte a orașului prezintă un grad de permeabilitate cuprins între 70-80%, cu anumite areale unde permeabilitatea scade sub 60%. Acest lucru reliefează faptul că în oraș domină spațiul construit, cu clădiri și drumuri asfaltate, suprafețe ridicate betonate, lucru care împiedică infiltrarea apei și facilitează scurgerea acesteia în suprafață.

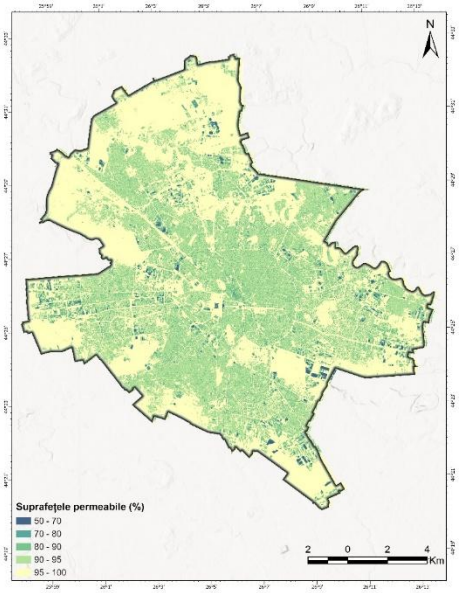

Din punct de vedere geologic, orașul București se suprapune peste un strat alcătuit din depozite loessoide, nisipuri, pietrișuri și nisipuri argiloase de vârstă Pleistocenă și Holocenă (**Figura 5**). Aceste roci permit scurgerea apei, nisipurile și pietrișurile fiind roci necoezive, cu un grad ridicat de permeabilitate. Așadar, aceste roci nu reține apa, ci facilitează scurgerea apei. Loess-urile sunt roci cu textură fină, cu porozitate

ridicată unde, în condiții de umiditate, apa pătrunde în pori și limitează infiltrația acesteia, favorizând scurgerea în suprafață și crescând gradul de susceptibilitate la inundații.

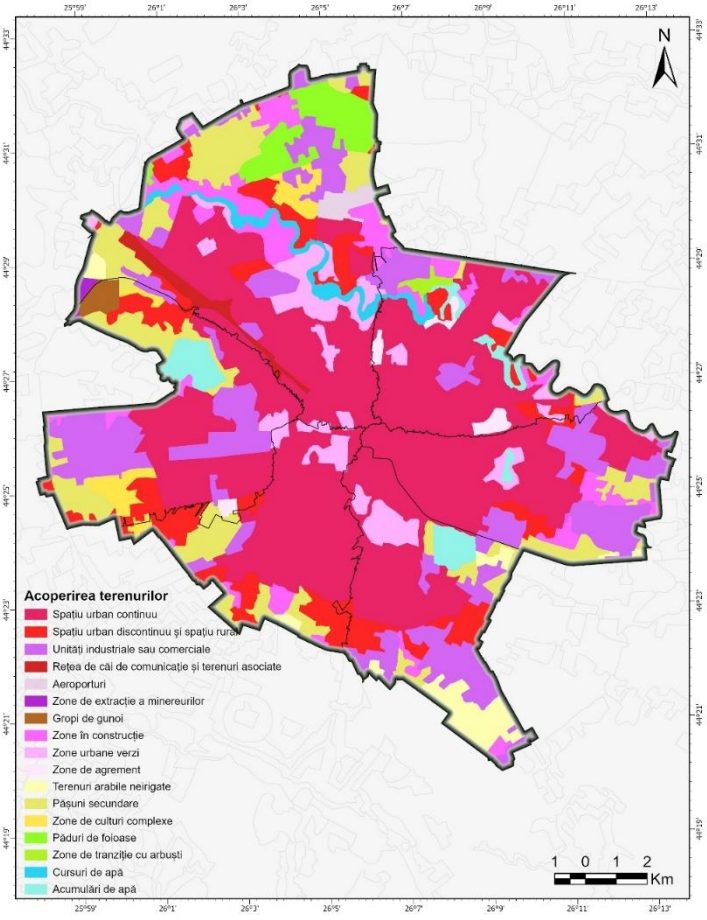

Fig 4. *Gradul de permeabilitate a suprafețelor (%* *ieologică în Municipiul București*

Din punctul de vedere al factorilor antropici, aceștia joacă un rol important în mediile urbane, întrucât reprezintă o barieră împotriva scurgerii naturale a apelor pluviale, determinând acumularea excesivă sau chiar inundarea anumitor zone. Modul de utilizare a terenurilor evidențiază faptul că peste 90% din suprafața orașului este ocupată de spațiu urban continuu, discontinuu și unități industriale (**Figura 6**). Acest lucru determină suprafețe betonate, cu clădiri, care împiedică scurgerea naturală a apei și infiltrarea acesteia în sol, întrucât zonele cu sol expus la zi ocupă suprafețe reduse. Zonele periferice prezintă pășuni complexe sau terenuri arabile, iar zona de nord a Bucureștiului este singurul areal unde se întâlnesc păduri de foioase, fiind reprezentată de Pădurea Băneasa, un relict din foștii Codri ai Vlăsiei.

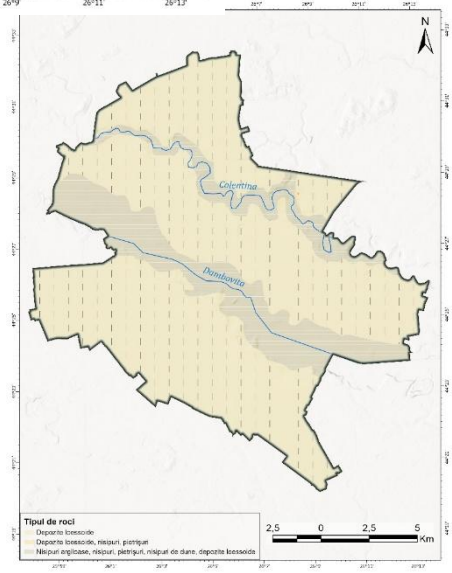

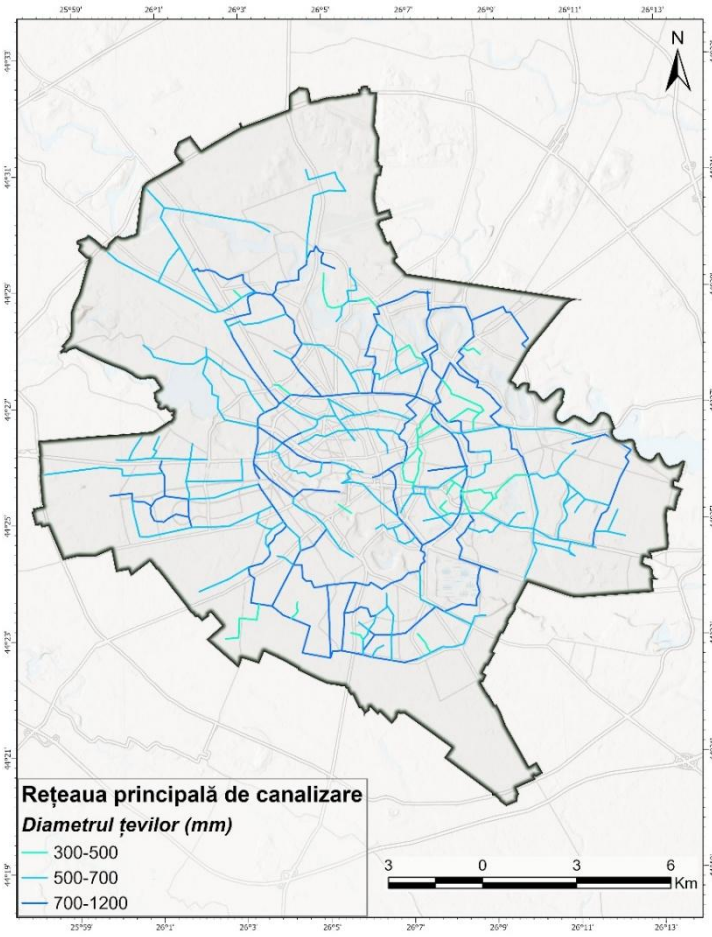

Un factor care determină acumularea în anumite zone a unor cantități însemnate de apă este reprezentat de rețeaua de canalizare. În prezent, rețeaua de canalizare se desfășoară pe o lungime de 3495,6km și este alcătuită din țevi de diferite dimensiuni. Rețeaua principală cuprinde cele mai mari țevi cu diametre cuprinse între 700-1200mm, iar cele mai mici au dimensiuni cuprinse între 300-500mm (**Figura 7**).

În prezent, ca urmare a expansiunii rapide a spațiului urban, prin apariția noilor „cartiere-dormitor" și a unui număr semnificativ de noi ansambluri rezidențiale, dar și a lipsei efectuării unor lucrări de consolidare și reparație, rețeaua de canalizare necesită intervenții și lucrări de extindere. Principala disfuncționalitate a canalizării este faptul că țevile se află sub nivelul freatic, iar asta determină infiltrații de apă în rețeaua de canalizare, cu un debit de 1,88 m^3/s, ca urmare a faptului că conductele nu sunt perfect etanșe (Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu" et al., 2013). Această cantitate de apă ajunge la stația de epurare și pune presiune pe întreg sistemul de canalizare și generează costuri mai ridicate și, în plus, determină inundarea anumitor zone. De asemenea, de-a lungul timpului au fost identificate mai multe avarii la nivelul rețelei de canalizare, precum existența unor tuburi erodate, fisurate sau dislocate, diferiți pereți prăbușiți etc., (Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu" et al., 2024), acestea evidențiind necesitatea ridicată de efectuare a unor lucrări de mentenanță.

Fig 7. *Rețeaua principală de canalizare colectoare a Municipiului București*
Sursa: prelucrare după - Studiul „Dotare tehnico-edilitară”, revizuire PUG, 2013

Ulterior, aceste criterii au fost suprapuse pentru a putea efectua analiza multicriterială, care constă în acordarea unor ponderi procentuale pentru a ierarhiza toate criteriile identificate în funcție de importanța acestora, cu scopul obținerii hărții de susceptibilitate la inundații pentru Municipiul București. Cele mai ridicate ponderi au fost acordate pantei, ratei de

acumulare a apei, modul de utilizare a terenurilor și densitatea

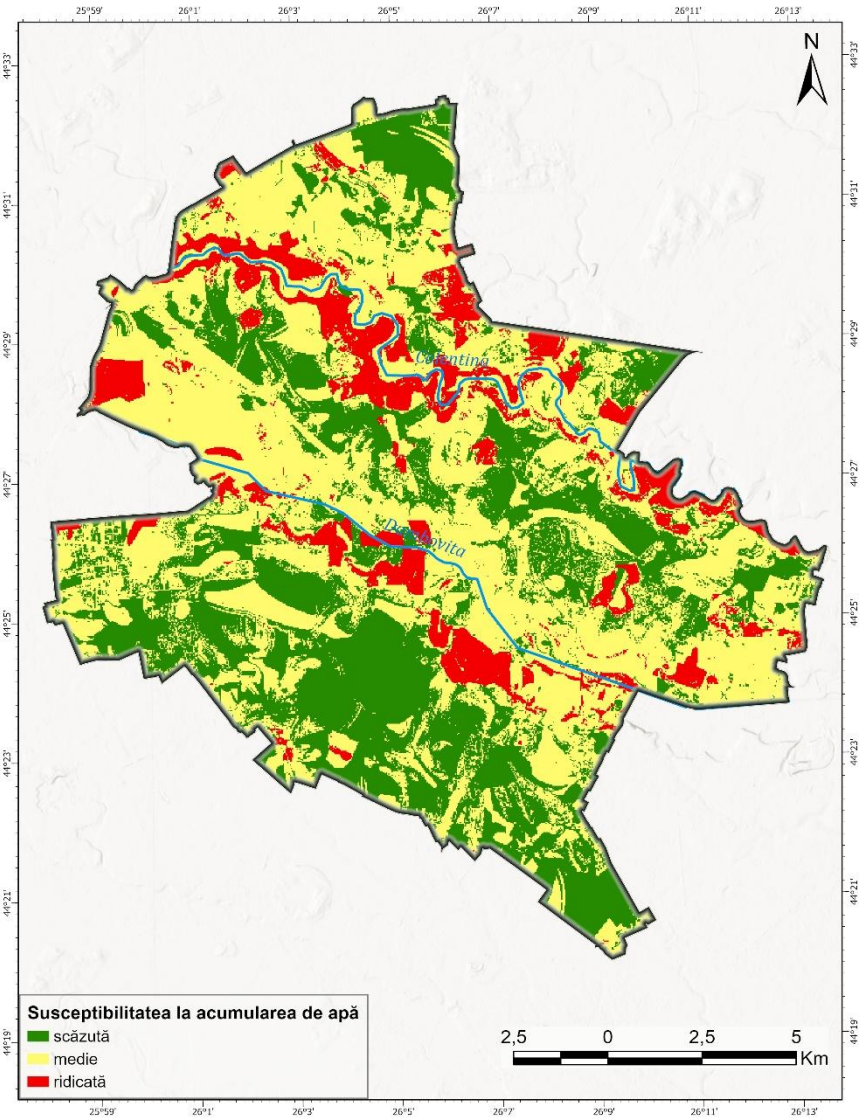

suprafețelor impermeabile, deoarece acești factori reprezintă cel mai ridicat impact în ceea ce privește producerea de inundații pluviale. Așadar, prin suprapunerea acestor elemente a rezultat harta de susceptibilitate la inundații clasificată pe trei clase de intervale de risc (risc scăzut, mediu, ridicat) (**Figura 8**).

Fig 8. *Harta de susceptibilitate la inundații*

În **Figura 8** se poate observa faptul că arealele cu cea mai ridicată susceptibilitate la inundații sunt în zona de luncă a râurilor Dâmbovița și Colentina, lunca Colentinei fiind mai susceptibilă la inundații din cauza faptului că în acest areal albia majoră este mai extinsă, pe acest râu se află o succesiune de lacuri de baraj antropic, iar pantele sunt mai reduse față de lunca Dâmboviței, care este canalizată și betonată. De asemenea, areale care ocupă suprafețe mai ridicate și care prezintă risc ridicat la producerea de inundații sunt reprezentate de porțiuni din cartierul Giulești-Sârbi și zona Pallady.

În cartierul Giulești-Sârbi nivelul freatic se află la adâncimi reduse, crescând capacitatea de inundație la ploi torențiale (Neagu, 2017). De asemenea, în această zonă, patul albiei Dâmboviței a fost rectificat, dar malurile acesteia sunt din pământ, ceea ce crește potențialul de producere a inundațiilor, nefiind complet canalizată (Radu et al., 2021).

Zona Pallady prezintă susceptibilitate la inundație, deoarece această zonă este una coborâtă, cu pante și altitudini reduse, unde se acumulează o cantitate ridicată de apă în timpul precipitațiilor abundente. De asemenea, aceasta reprezintă o zonă de „convergență" a scurgerii apelor și reprezintă o zonă cu densitate ridicată a construcțiilor (**Figura 4**).

Arealele cu susceptibilitate medie la inundații ocupă cea mai mare pondere, respectiv 50% din suprafața orașului și caracterizează, îndeosebi, zonele de terasă inferioară și medie ale Dâmboviței și Colentinei, iar arealele cu susceptibilitate scăzută la producerea de inundații sunt specifice zonelor de interfluviu, în special cele situate la periferia orașului ca urmare a depărtării de rețeaua hidrografică și a condițiilor de relief specifice.

Realizarea unei analize de susceptibilitate la inundații este esențială în vederea vizualizării la nivel spațial a arealelor care sunt predispuse la o acumulare mare de apă în urma unor ploi cu caracter torențial. De asemenea, aplicarea acestei analize la nivel de cartier sau chiar artere stradale ar fi extrem de benefică și necesară pentru a vizualiza străzile unde rețeaua de canalizare este subdimensionată în raport cu debitele generate în timpul evenimentelor pluviale și unde apa se acumulează în cantități mari afectând deplasarea locuitorilor și a vehiculelor. Studiile de acest fel ar reprezenta o necesitate pentru autorități, întrucât acestea ar putea ști oricând zonele din oraș care sunt afectate de inundații pluviale și ar putea interveni pentru a asigura evacuarea apelor de pe carosabil și trotuare și a remedia problemele rețelei de canalizare.

Pentru diminuarea acestor probleme generate de inundațiile pluviale, o serie de măsuri care ar trebui adoptate de autorități ar fi:

a) realizarea de investiții pentru modernizarea rețelei de canalizare;
b) extinderea rețelei de canalizare către noile cartiere și zone care au apărut în urma extinderii orașului pentru a se putea deversa apele uzate în rețeaua urbană de colectare și evacuare a apelor uzate;
c) orientarea planificării urbane spre infrastructuri verzi, pentru a echilibra diferența în raport cu suprafețele betonate, construite și a permite infiltrarea naturală a apei în sol;
d) integrarea analizelor de susceptibilitate în procesul de urbanizare și acordarea de reglementări, respectiv sancțiuni pentru a se construi într-un mod controlat și corespunzător ținându-se cont de zonele cu vulnerabilitate ridicată;
e) renaturarea și întreținerea cursurilor de apă urbane, acolo unde este posibil, pentru a restabili capacitatea naturală de transport și disipare a debitelor.

4. Concluzii

Susceptibilitatea la inundații pluviale în Municipiul București este rezultatul unei interacțiuni între factorii naturali și cei antropici, în care rolul determinant revine în special densității suprafețelor impermeabile și capacității limitate a infrastructurii de drenaj. Analiza multicriterială a determinat identificarea spațială a arealelor cu risc ridicat, confirmând vulnerabilitatea accentuată a zonelor joase, în special a luncilor râurilor Dâmbovița și Colentina, precum și a unor sectoare urbane intens construite, caracterizate prin pante reduse și acumulări semnificative de apă. De asemenea, Zonele depresionare și cele cu pante reduse favorizează acumulările rapide de apă, în timp ce suprafețele excesiv urbanizate intensifică scurgerea de suprafață, împiedicând infiltrarea apei în sol.

Rezultatele obținute subliniază existența unui dezechilibru între dinamica accelerată a urbanizării și capacitatea sistemului de canalizare de a gestiona eficient debitele generate în timpul episoadelor de precipitații intense. În același timp, disfuncționalitățile rețelei de canalizare, inclusiv infiltrațiile și degradările țevilor de canalizare, contribuie la creșterea frecvenței și intensității fenomenelor de inundare.

Prin urmare, studiul demonstrează utilitatea abordărilor bazate pe analiza multicriterială în evaluarea inundațiilor pluviale urbane și în adoptarea deciziilor eficiente de planificare teritorială. În acest context, adoptarea unor măsuri precum modernizarea și extinderea rețelei de canalizare, promovarea infrastructurilor verzi și gestionarea sustenabilă a utilizării terenurilor reprezintă soluții eficiente pentru a diminua pagubele generate de acest hazard.

BIBLIOGRAPHY:

1. Comănescu L., Nedelea A., Stănoiu G., (2017), Geomorphosites And Geotourism In Bucharest City Center (Romania), *Quaestiones Geographicae 36(3)*, DOI: 10.1515/ quageo-2017-0029
2. Cap-Net UNDP & World Meteorological Organization, (2007), *Urban Flood Management,* https://www.floodmanagement.info/floodmanagement/wp-content/uploads/2020/06/Cap-Net-WMO-Urban-Flood-Management.pdf,
3. Gogu R.C., Gaitanaru D., Boukhemacha A.M., Serpescu I., Litescu L., Zaharia V., Moldovan A., Mihailovici M., (2017), Urban hydrogeology studies in Bucharest City, Romania, *Procedia Engineering 209 (2017) 135–142*, DOI: 10.1016/j.proeng.2017.11.139
4. Guo Z., Leitão J.P., Simões N.E. & Moosavi V. (2021). Data-driven flood emulation: Speeding up urban flood predictions by deep convolutional neural networks. *Journal*

of Flood Risk Management, 14(1), doi: 10.48550/arXiv.2004.08340
5. Institutul Național de Statistică, (2024), *GOS108A - Cantitatea de apa potabilă distribuită consumatorilor, pe județe si localități*, available online: http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table
6. Neagu D., (2017), Managementul sistemului acvifer de mică și medie adâncime din zona Municipiului București, Rezumatul Tezei de Doctorat, Universitatea București, Facultatea de Geologie și Geofizică, https://sdg.gg.unibuc.ro/wp-content/uploads/2021/11/NEAGU-Dumitru.pdf
7. Peng J. & Zhang J. (2022). Urban flooding risk assessment based on GIS- game theory combination weight: A case study of Zhengzhou City. *International Journal of Disaster Risk Reduction, (77)*, https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2022.103080
8. Radu C., Beteringhe A. & Răduc M.A. (2021). Vulnerability of urban floods in association with the sewage system and geographical features in the Giulești - Sârbi neighborhood, Bucharest, Romania. *Present Environment and Sustainable Development, 15(2), 221–234*, DOI: https://doi.org/10.15551/pesd2021152018
9. Recensământul Populației și Locuințelor, (2021), Rezultate definitive: Caracteristici demografice, available online: https://www.recensamantromania.ro/rezultate-rpl-2021/rezultate-definitive/
10. Pacetti T., Cioli S., Castelli G., Bresci E., Pampaloni M., Pileggi T., Caporali E., (2022), Planning Nature Based Solutions against urban pluvial flooding in heritage cities: A spatial multi criteria approach for the city of Florence (Italy), *Journal of Hydrology: Regional Studies, Volume 41, 101081, ISSN 2214-5818,* https://doi.org/10.1016/j.ejrh.2022.101081
11. Todini, E. (2025). Understanding and Mitigating Urban Flood Risk. *Hydrology, 12(6), 146*. https://doi.org/10.3390/hydrology12060146
12. Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu", Arnaiz Arquitectos SLP, SC AECOM Ingenieria SRL, SC Intergraph Computer Services SRL, SC Compania De Consultanță Și Asistență Tehnică SRL, SC Synergetics Corporation SRL, (2013), *Revizuire Plan Urbanistic General Al Municipiului Bucureşti, Studiul „Dotare tehnico-edilitară"*, https://urbanism.pmb.ro/duat-su/STUDII_2025/5.INFRASTRUCTUR%C4%82%20TEHNICO-EDILITAR%C4%82/5.1_E1F2_10%20Studiul%20Dotare%20tehnico-edilitar%C4%83/1.Parte%20scrisa/E1F2_10%20Dotare%20tehnico%20edilitara.pdf,
13. Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu", Arnaiz Arquitectos SLP, SC AECOM Ingenieria SRL, SC Intergraph Computer Services SRL, SC Compania De Consultanță Și Asistență Tehnică SRL, SC Synergetics Corporation SRL, (2024), *Revizuire Plan Urbanistic General Al Municipiului Bucureşti. „Raport privind stadiul actual al dezvoltării urbane - A. Analiza stadiului actual de dezvoltare" - Studiul „Dotare tehnico-edilitară*", https://urbanism.pmb.ro/duat-su/STUDII_2025/5.INFRASTRUCTUR%C4%82%20TEHNICO-EDILITAR%C4%82/5.1_E1F2_10%20Studiul%20Dotare%20tehnico-edilitar%C4%83/Aducere%20la%20zi%202024/E1F2_10%20Dotare%20tehnico%20edilitara_2024.pdf
14. Zaharia L., Toroimac G.I., Cocoș O., Ghiță F.A., Mailat E., (2016), Urbanization effects on the river systems in the Bucharest City region (Romania). *Ecosystem Health and Sustainability 2(11):e01247.* DOI: 10.1002/ehs2.1247

ENERGY SECURITY AND THE GREEN TRANSITION: POLITICAL TENSIONS AND REGULATORY BALANCES IN THE EUROPEAN UNION

Ştefan-Ciprian Raicea
PhD Student, University of Craiova

Abstract:*This article aims to examine, from a legal perspective, the way in which the European Union manages the tensions between energy security and the green transition, identifying the regulatory mechanisms through which a balance is sought between these objectives. The study aims to highlight the evolution of the relevant legal framework, to analyse the interaction between energy and climate policies and to assess the role of European institutions, including the case law of the Court of Justice of the European Union, in shaping this balance.*

The proposed approach is predominantly legal, without ignoring, however, the political and economic dimension of the issue under analysis. The article starts from the premise that energy security and the green transition are not incompatible objectives in themselves, but objectives that require sophisticated regulatory harmonisation, capable of responding simultaneously to immediate challenges and long-term requirements. In this sense, the research aims to contribute to the doctrinal debate on the capacity of European Union Law to manage structural conflicts between major public policies and to provide sustainable legal solutions in a context marked by uncertainty and profound transformation.

Keywords*: energy security, green transition, regulatory mechanisms, regulatory harmonisation, public policies*

Introducere

Securitatea energetică şi tranziţia verde reprezintă, în prezent, două dintre cele mai sensibile şi mai complexe axe ale construcţiei juridice şi politice a Uniunii Europene.[1] Departe de a constitui obiective antagonice în plan declarativ, acestea se află, însă, într-o relaţie tensionată în plan normativ şi instituţional, tensiune amplificată de contextul geopolitic recent, de crizele succesive ale aprovizionării cu energie şi de accelerarea agendei climatice europene.[2] Uniunea Europeană este chemată să gestioneze simultan imperativul asigurării unui acces sigur, continuu şi accesibil la energie şi obligaţia, asumată juridic, de a realiza tranziţia către un model economic decarbonizat şi durabil.[3]

În mod tradiţional, securitatea energetică a fost percepută ca un obiectiv eminamente strategic, aflat la intersecţia politicilor economice, industriale şi de securitate naţională, competenţele fiind exercitate preponderent de statele membre.[4] Evoluţia dreptului Uniunii Europene, în special după intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, a determinat, însă, o europenizare progresivă a acestui domeniu, consacrând energia ca politică a Uniunii şi integrând-o într-un cadru normativ complex, orientat tot mai accentuat către protecţia mediului şi combaterea schimbărilor climatice.[5] Această mutaţie a transformat securitatea energetică

[1] D.Dănişor, A.I.Duşcă, *Justiția în epoca crizelor ecologice. Răspunderea penală și dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos*, C.H.Beck, Bucureşti, 2025, p. 50.
[2] A.I.Duşcă, *Les changements climatiques. Postulat ou thème plein de controverses?*, Les impliqués, Paris, 2024, p. 75.
[3] D.Dănişor, A.I.Duşcă, *Dreptul la dezvoltare durabilă*, LDMD 5, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2018, p. 475-483, https://asociatia-alpha.ro/ldmd/05-2017/LDMD-05-Socs.pdf, consultat pe 20.01.2026.
[4] A.I.Duşcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediția a III-a revăzută și adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 133; G.Gîrleşteanu, *Drept constituţional şi instituţii politice*, Universul Juridic, Bucureşti, 2012, p. 107.
[5] A.I.Duşcă, *Le droit roumain et le droit communautaire. Perspective sociologique, linguistique et juridique*, Editions Universitaires Européennes, Saarbrücken, 2013, p. 73.

dintr-un obiectiv predominant politico-strategic într-un concept juridic cu relevanţă normativă directă.[6]

În paralel, tranziţia verde a devenit un pilon central al proiectului european contemporan, fiind consacrată printr-un ansamblu de acte normative şi strategii care urmăresc atingerea neutralităţii climatice până în anul 2050.[7] Pactul Verde European, legislaţia privind energia regenerabilă, eficienţa energetică, reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră şi reforma pieţei energiei conturează un veritabil *corpus juris* al tranziţiei ecologice.[8] Acest cadru normativ ambiţios ridică, însă, probleme juridice şi politice majore în raport cu realităţile economice, sociale şi geopolitice ale statelor membre, în special în contextul dependenţei energetice externe şi al diferenţelor structurale dintre economiile naţionale.[9]

Crizele energetice recente au evidenţiat fragilitatea echilibrului dintre aceste două obiective.[10] Necesitatea asigurării securităţii aprovizionării a condus, în anumite situaţii, la recurgerea temporară la surse de energie cu impact negativ asupra mediului sau la măsuri excepţionale care par să relativizeze exigenţele climatice.[11] În acelaşi timp, rigidizarea cadrului normativ al tranziţiei verzi poate genera tensiuni socio-economice şi politice semnificative, punând sub semnul întrebării acceptabilitatea socială şi sustenabilitatea pe termen lung a politicilor europene în materie de energie şi climă.[12]

În acest context, analiza raportului dintre securitatea energetică şi tranziţia verde nu poate fi redusă la o simplă opoziţie între interese economice şi obiective ecologice.[13] Problema este, în esenţă, una de echilibru normativ şi de coerenţă juridică, care priveşte modul în care dreptul Uniunii Europene reuşeşte să integreze obiective potenţial concurente într-un cadru juridic unitar, respectând atât principiile fundamentale ale tratatelor, cât şi marja de apreciere a statelor membre.[14] Dreptul devine astfel principalul instrument de mediere a acestor tensiuni, iar analiza sa capătă o importanţă centrală.[15]

Prezentul articol îşi propune să examineze, dintr-o perspectivă juridică, modul în care Uniunea Europeană gestionează tensiunile dintre securitatea energetică şi tranziţia verde, identificând mecanismele normative prin care se încearcă realizarea unui echilibru între aceste obiective. Studiul urmăreşte să evidenţieze evoluţia cadrului juridic relevant, să analizeze interacţiunea dintre politicile energetice şi cele climatice şi să evalueze rolul instituţiilor europene, inclusiv al jurisprudenţei Curţii de Justiţie a Uniunii Europene, în configurarea acestui echilibru.

Abordarea propusă este una preponderent juridică, fără a ignora, însă, dimensiunea politică şi economică a problematicii analizate. Articolul porneşte de la premisa că securitatea energetică şi tranziţia verde nu sunt obiective incompatibile în sine, ci obiective care necesită o armonizare normativă sofisticată, capabilă să răspundă simultan provocărilor imediate şi exigenţelor pe termen lung. În acest sens, cercetarea urmăreşte să contribuie la dezbaterea doctrinară privind capacitatea dreptului Uniunii Europene de a gestiona conflicte structurale

---

[6] A.I.Dușcă, *The principle of sustainable development in The European Union*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 8/2016, p. 225-230.

[7] D.Dănișor, A.I.Dușcă, *Justiția în epoca crizelor ecologice. Răspunderea penală și dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos*, C.H.Beck, București, 2025, p. 120.

[8] D.Dănișor, A.I.Dușcă, *Răspunderea penală ecologică: fundament filosofic și provocări în protecția mediului*, Revista de Drept Public, nr. 1/2025, p. 28-41.

[9] A.I.Dușcă, *Piața internă. Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene*, Universul Juridic, București, 2019, p. 121.

[10] D.Dănișor, A.I.Dușcă, *Justiția în epoca crizelor ecologice. Răspunderea penală și dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos*, C.H.Beck, București, 2025, p. 111.

[11] A.I.Dușcă, *Climate change-the subject of heated polemics*, Studii Juridice și Administrative, supliment 2024, p. 117-129.

[12] M.M.Duțu-Buzura, *Dimensiuni politico-juridice ale acțiunii internaționale a Uniunii Europene privind protecția mediului și combaterea schimbării climatice*, Studii și Cercetări Juridice–Serie Nouă, nr. 3/2023, p. 101-138.

[13] M.Duțu, *Spre un pact internațional privind drepturile de mediu*, Universul Juridic, București, 2025, p. 84.

[14] M.Duțu, *Integrarea europeană: între statul integrat, apartenența diferențiată și un nou tip de suveranitate*, Revista *Dreptul*, nr. 4/2023, p. 90-110.

[15] R.Duminică, *Dreptul mediului*, C.H.Beck, București, 2025, p. 102.

între politici publice majore şi de a oferi soluţii juridice durabile într-un context marcat de incertitudine şi transformare profundă.

Conceptele *securitate energetică* şi *tranziţie verde*

Conceptul *securitate energetică* este unul polisemantic, utilizat atât în limbajul politic, cât şi în cel juridic, cu sensuri variabile în funcţie de context. Din perspectivă juridică, securitatea energetică nu se reduce la asigurarea cantitativă a resurselor de energie, ci include dimensiuni precum diversificarea surselor şi a rutelor de aprovizionare, stabilitatea pieţelor energetice, accesibilitatea economică a energiei şi rezilienţa infrastructurilor critice.[16]

În dreptul Uniunii Europene, securitatea energetică capătă o semnificaţie normativă distinctă prin integrarea sa în obiectivele politicii energetice, aşa cum sunt acestea configurate în tratate şi în legislaţia derivată.[17] Aceasta presupune o abordare care depăşeşte logica strict naţională şi se întemeiază pe principiul solidarităţii între statele membre, fără a elimina, însă, competenţele acestora în ceea ce priveşte alegerea mixului energetic şi exploatarea resurselor proprii.[18]

Prin urmare, în cadrul prezentului articol, securitatea energetică este înţeleasă ca un obiectiv juridic funcţional, aflat la intersecţia competenţelor Uniunii şi ale statelor membre, care urmăreşte garantarea unui sistem energetic sigur, stabil şi accesibil, în condiţiile respectării obligaţiilor asumate în alte domenii de politică europeană.[19]

Tranziţia verde reprezintă un concept relativ recent în dreptul Uniunii Europene, dar cu o forţă normativă în continuă consolidare. Din punct de vedere juridic, aceasta desemnează procesul de transformare structurală a economiei europene în vederea reducerii impactului asupra mediului şi atingerii neutralităţii climatice.[20] Tranziţia verde nu constituie un obiectiv autonom, ci un cadru conceptual care integrează politici diverse, precum energia, transporturile, industria, agricultura şi fiscalitatea.[21]

În plan normativ, tranziţia verde se bazează pe un ansamblu de principii fundamentale, între care se disting principiul dezvoltării durabile, principiul integrării cerinţelor de mediu în toate politicile Uniunii şi principiul precauţiei.[22] Aceste principii conferă tranziţiei verzi o dimensiune transversală, care influenţează interpretarea şi aplicarea normelor din domeniul energiei, chiar şi atunci când acestea urmăresc, în mod direct, obiective de securitate a aprovizionării.[23]

În acest studiu, tranziţia verde este analizată ca un proces juridic normativizat, caracterizat prin obiective obligatorii, mecanisme de implementare şi sisteme de control juridic, inclusiv jurisdicţional. Această abordare permite evaluarea gradului în care tranziţia verde este

---

[16] M.Duţu, *Dreptul mediului şi al climei Vol 1: Partea generală*, Universul Juridic, Bucureşti, 2022, p. 120.

[17] L.Dogaru, *Green Economy and Green Growth—Opportunities for Sustainable Development*, Proceedings of The 14th International Conference on Interdisciplinarity in Engineering, Târgu-Mureş, 8–9 October 2020, https://www.mdpi.com/2504-3900/63/1/70, consultat pe 21.01.2026.

[18] M.Duțu, *Integrarea europeană: între statul integrat, apartenența diferențiată și un nou tip de suveranitate*, Revista *Dreptul*, nr. 4/2023, p. 90-110.

[19] M.Duțu, *Probleme ale efectivității, eficienței și dezvoltării dreptului mediului în România. Aspecte de drept substanțial și drept procedural*, Revista *Dreptul*, nr. 11/2020, p. 11-36.

[20] D.Dănișor, A.I.Duşcă, *Dreptul la dezvoltare durabilă*, LDMD 5, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2018, p. 475-483, https://asociatia-alpha.ro/ldmd/05-2017/LDMD-05-Socs.pdf, consultat pe 20.01.2026.

[21] A.I.Duşcă, *Provocări europene și românești referitoare la deșeuri în lumina celui de-al șaptelea plan de acțiune în materia mediului al Uniunii Europene*, Revista *Dreptul*, vol. 9, nr. 1/2018, p. 153-170.

[22] A.I.Duşcă, *The principle of sustainable development in The European Union*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 8/2016, p. 225-230; A.B.Ilie, *Precautionary Principle - too Vague to be a Viable Policy?*, Revista de Științe Politice, nr. 53/2017, p. 34-44.

[23] B.Le Baut-Ferrarese, *Le droit de la sécurité d'approvisionnement énergétique dans l'Union européenne*, Larcier, Bruxelles, 2024, p. 52.

capabilă să coexiste cu alte obiective majore ale Uniunii, fără a genera contradicţii structurale în ordinea juridică europeană.[24]

Securitatea energetică ca obiectiv al Uniunii Europene

Securitatea energetică nu a constituit, în mod originar, un obiectiv explicit al construcţiei europene. Primele comunităţi europene au abordat problematica energiei într-o manieră sectorială şi limitată, axată în principal pe resurse strategice specifice, precum cărbunele şi energia nucleară.[25] În acest stadiu incipient, preocupările legate de aprovizionarea cu energie erau subsumate obiectivelor economice generale, în special realizării pieţei comune şi asigurării funcţionării industriilor de bază ale statelor membre.[26]

Pe măsură ce Uniunea Europeană s-a extins şi s-a confruntat cu noi vulnerabilităţi structurale, în special cu creşterea dependenţei de importurile de energie şi cu volatilitatea pieţelor internaţionale, securitatea energetică a început să dobândească o relevanţă politică şi juridică distinctă.[27] Crizele petroliere din anii ’70, urmate de instabilitatea geopolitică din vecinătatea estică şi sudică a Uniunii, au evidenţiat limitele unei abordări fragmentate şi au determinat o reflecţie progresivă asupra necesităţii coordonării politicilor energetice la nivel european.[28]

Această evoluţie a fost marcată de o tensiune constantă între, pe de o parte, dorinţa de integrare şi, pe de altă parte, reticenţa statelor membre de a ceda competenţe într-un domeniu considerat esenţial pentru suveranitatea naţională.[29] Alegerea mixului energetic, exploatarea resurselor naturale şi organizarea sistemelor de aprovizionare au rămas, pentru o perioadă îndelungată, prerogative aproape exclusive ale statelor membre.[30] Cu toate acestea, interdependenţa tot mai accentuată a pieţelor energetice a impus, treptat, o europenizare a securităţii energetice, cel puţin la nivel funcţional.[31]

Un moment de cotitură în consacrarea securităţii energetice ca obiectiv al Uniunii Europene îl reprezintă intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona. Prin introducerea unui titlu distinct dedicat energiei, tratatele recunosc explicit energia ca domeniu de competenţă partajată şi conturează un cadru juridic coerent pentru acţiunea Uniunii în acest sector.[32] În acest context, securitatea aprovizionării cu energie este consacrată ca unul dintre obiectivele politicii energetice europene, alături de funcţionarea pieţei interne, eficienţa energetică şi dezvoltarea surselor regenerabile.[33]

---

[24] A.I.Duşcă, *Principiul efectivităţii-un nou principiu al Dreptului Mediului în Uniunea Europeană*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 26, nr. 1/2015, p. 144-151.

[25] B.Le Baut-Ferrarese, *Le droit de la sécurité d'approvisionnement énergétique dans l'Union européenne*, Larcier, Bruxelles, 2024, p. 75.

[26] A.I.Duşcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 12.

[27] L.Dogaru, *Green Economy and Green Growth—Opportunities for Sustainable Development*, Proceedings of The 14th International Conference on Interdisciplinarity in Engineering, Târgu-Mureş, 8–9 October 2020, https://www.mdpi.com/2504-3900/63/1/70, consultat pe 21.01.2026.

[28] A.B.Ilie, *Consideraţii generale privind statutul energiilor regenerabile în Uniunea Europeană şi România*, Pandectele Române, nr. 11/2012, p. 74-88.

[29] M.Duțu, A.Duțu, *Développement durable, protection du patrimoine, protection de l'environnement*, Cahiers du Gridauh, vol. 27, nr. 4/2014, p. 87-99.

[30] A.B.Ilie, *Mining Procedures and Environmental Protection in Romania. Between Economical Benefits and Sustainable Development*, Journal of Advanced Research in Law and Economics, vol. I, nr. 2/2011, p. 115-119.

[31] L.Dogaru, *The Main Goals of the Fourth Industrial Revolution. Renewable Energy Perspectives*, 13th International Conference Interdisciplinarity in Engineering (INTER-ENG 2019), p. 397-401, https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2351978920309367, consultat pe 22.01.2026.

[32] A.I.Duşcă, *L'Union européenne et le droit de l'environnement. Législation, jurisprudence et écologie*, Editions Universitaires Européennes, Saarbrücken, 2011, p. 40.

[33] A.I.Duşcă, *Piaţa internă. Jurisprudenţa Curţii de Justiţie a Uniunii Europene*, Universul Juridic, Bucureşti, 2019, p. 82; A.B.Ilie, *Consideraţii privind dreptul pieţei energiilor regenerabile în Uniunea Europeană*, Revista de Ştiinţe Juridice, nr. 2/2010, p. 15-32.

Consacrarea securităţii energetice în dreptul primar are o semnificaţie juridică profundă. Aceasta transformă un obiectiv preponderent politic într-un reper normativ, susceptibil de a orienta atât activitatea legislativă a instituţiilor europene, cât şi interpretarea şi aplicarea dreptului derivat.[34] În acelaşi timp, tratatele menţin un echilibru delicat între integrare şi suveranitate, reafirmând dreptul statelor membre de a-şi determina condiţiile de exploatare a resurselor energetice şi structura mixului energetic naţional.[35]

Această arhitectură normativă reflectă o opţiune de compromis: Uniunea Europeană este abilitată să acţioneze pentru consolidarea securităţii energetice la nivel sistemic, însă fără a anula competenţele esenţiale ale statelor membre.[36] Din perspectivă juridică, securitatea energetică apare, astfel, ca un obiectiv funcţional al Uniunii, care trebuie realizat prin instrumente compatibile cu principiile subsidiarităţii şi proporţionalităţii.[37]

În dreptul Uniunii Europene, securitatea energetică nu are un conţinut univoc, ci se manifestă printr-o pluralitate de dimensiuni interconectate. Prima dintre acestea este securitatea aprovizionării, înţeleasă ca asigurarea continuităţii fluxurilor de energie către consumatori, în condiţii normale şi în situaţii de criză.[38] Această dimensiune este reflectată în normele privind stocurile strategice, mecanismele de solidaritate şi gestionarea situaţiilor de urgenţă.[39]

O a doua dimensiune este diversificarea surselor şi a rutelor de aprovizionare. Uniunea Europeană urmăreşte reducerea dependenţei de un număr limitat de furnizori externi, promovând interconectarea infrastructurilor energetice şi dezvoltarea unor pieţe integrate.[40] Diversificarea nu este doar un obiectiv economic, ci şi unul juridic, întrucât se reflectă în condiţionările impuse proiectelor energetice de interes comun şi în evaluarea compatibilităţii acestora cu obiectivele Uniunii.[41]

Accesibilitatea economică a energiei reprezintă o a treia dimensiune esenţială a securităţii energetice. Dreptul Uniunii Europene recunoaşte implicit că securitatea aprovizionării nu poate fi disociată de protecţia consumatorilor şi de prevenirea sărăciei energetice.[42] Astfel, măsurile destinate liberalizării pieţei energiei sunt însoţite de mecanisme de protecţie socială şi de intervenţii de reglementare menite să asigure un nivel rezonabil al preţurilor.[43]

Nu în ultimul rând, securitatea energetică include o dimensiune infrastructurală şi tehnologică, legată de protecţia şi reziliența reţelelor energetice.[44] Dezvoltarea infrastructurilor critice, securitatea cibernetică şi adaptarea sistemelor energetice la noile tehnologii sunt elemente care capătă o importanţă crescândă în dreptul Uniunii, în special în contextul digitalizării şi al descentralizării producţiei de energie.[45]

---

[34] M.Duţu, *Dreptul mediului şi al climei Vol 1: Partea generală*, Universul Juridic, Bucureşti, 2022, p. 143.
[35] M.Duţu, *Integrarea europeană: între statul integrat, apartenența diferențiată și un nou tip de suveranitate*, Revista *Dreptul*, nr. 4/2023, p. 90-110.
[36] Ibidem; A.I.Duşcă, *Le droit roumain et le droit communautaire. Perspective sociologique, linguistique et juridique*, Editions Universitaires Européennes, Saarbrücken, 2013, p. 112.
[37] A.I.Duşcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 68.
[38] B.Le Baut-Ferrarese, *Le droit de la sécurité d'approvisionnement énergétique dans l'Union européenne*, Larcier, Bruxelles, 2024, p. 52.
[39] A.I.Duşcă, *The principle of environmental protection in internal law and in the European Union*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 31, nr. 2/2017, p. 158-163; S.Cercel, I.Călinescu, M.S.Ticu, D.M.Dogaru, *Drept civil. Partea generală*, Universitaria, Craiova, 2016, p. 57.
[40] L.Dogaru, *Eco-Innovation and the Contribution of Companies to the Sustainable Development*, Procedia Manufacturing, vol. 46/2020, p. 294-298, https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2351978920309148, consultat pe 24.01.2026.
[41] F.Proedrou, *EU Energy Geopolitics. Strategic Premiums, Challenges, and Dilemmas in the Global Energy Transition Era*, Palgrave MacMillan, Londra, 2025, p. 52.
[42] A.I.Duşcă, S.Badea, *Protection of The Human Right to A Healthy Environment in Europe*, Indian Journal of Applied Research, vol. 5, nr. 2/2015, p. 298-301.
[43] A.I.Duşcă, *Piaţa internă. Jurisprudenţa Curţii de Justiţie a Uniunii Europene*, Universul Juridic, Bucureşti, 2019, p. 107.
[44] A.I.Duşcă, *Generaţiile viitoare ca subiect de drept*, Revista *Dreptul*, nr. 9/2020, p. 64-86.
[45] M.M.Duţu-Buzura, *Impactul IA asupra protecției mediului. Aspecte juridice*, Universul Juridic Premium, nr. 6/2025, p. 65-77.

Realizarea securităţii energetice ca obiectiv al Uniunii Europene se bazează pe un ansamblu diversificat de instrumente juridice, care reflectă caracterul transversal al acestui domeniu.[46] Dreptul derivat joacă un rol central, prin reglementarea pieţei interne a energiei, stabilirea obligaţiilor de stocare şi instituirea mecanismelor de cooperare între statele membre.[47]

Regulamentele şi directivele adoptate în domeniul energiei urmăresc, în mod explicit sau implicit, consolidarea securităţii aprovizionării. Acestea instituie obligaţii de transparenţă, reguli privind accesul la reţele şi mecanisme de intervenţie în situaţii de criză, contribuind la crearea unui cadru juridic coerent şi previzibil.[48] În acelaşi timp, aceste instrumente reflectă preocuparea constantă a Uniunii de a evita o armonizare excesivă, care ar putea aduce atingere competenţelor naţionale sensibile.[49]

Un rol important revine şi mecanismelor de coordonare şi planificare la nivel european. Strategiile şi planurile adoptate de instituţiile Uniunii, deşi nu au întotdeauna caracter obligatoriu, influenţează, în mod semnificativ, orientarea politicilor naţionale şi interpretarea normelor juridice existente.[50] Aceste instrumente de *soft law* contribuie la consolidarea securităţii energetice prin stimularea cooperării şi a convergenţei între statele membre.[51]

Deşi securitatea energetică este consacrată ca obiectiv al Uniunii Europene, realizarea sa este supusă unor limite juridice semnificative. În primul rând, competenţele Uniunii sunt circumscrise de dreptul statelor membre de a-şi determina mixul energetic şi de a decide asupra exploatării resurselor proprii.[52] Această limitare structurală reduce capacitatea Uniunii de a impune soluţii uniforme şi accentuează caracterul fragmentat al politicilor energetice.[53]

În al doilea rând, securitatea energetică trebuie să fie realizată în conformitate cu alte obiective fundamentale ale Uniunii, în special cele legate de protecţia mediului şi combaterea schimbărilor climatice.[54] Această condiţionare normativă generează tensiuni evidente, întrucât anumite măsuri menite să consolideze securitatea aprovizionării pot intra în conflict cu exigenţele tranziţiei verzi.[55]

Securitatea energetică este influenţată de factori externi asupra cărora dreptul Uniunii are o capacitate limitată de intervenţie.[56] Evoluţiile geopolitice, dinamica pieţelor globale şi deciziile statelor terţe pot afecta, în mod direct, realizarea obiectivelor europene, evidenţiind caracterul vulnerabil şi contingent al securităţii energetice.[57]

Prin urmare, securitatea energetică ca obiectiv al Uniunii Europene se conturează ca un concept juridic complex, aflat la intersecţia competenţelor partajate, a constrângerilor externe

---

[46] A.B.Ilie, *Sistemul procedural al evaluării și autorizării activităților cu impact asupra mediului*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 30, nr. 2/2016, p. 114-127.
[47] A.I.Duşcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 56.
[48] Ibidem, p. 57.
[49] M.Duțu, *Integrarea europeană: între statul integrat, apartenența diferențiată și un nou tip de suveranitate*, Revista *Dreptul*, nr. 4/2023, p. 90-110.
[50] L.Dogaru, *European Union Strategies and Policies in the Current Context of Technologization*, Proceedings of The 15th International Conference on Interdisciplinarity in Engineering, Târgu-Mureș, 7-8 octombrie 2021, https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-93817-8_30, consultat pe 25.01.2026.
[51] M.M.Duțu-Buzura, *Dimensiuni politico-juridice ale acțiunii internaționale a Uniunii Europene privind protecția mediului și combaterea schimbării climatice*, Studii și Cercetări Juridice–Serie Nouă, nr. 3/2023, p. 101-138.
[52] L.Dogaru, *Dreptul mediului. Ediţia a II-a revăzută şi adăugită*, Pro Universitaria, Bucureşti, 2020, p. 112.
[53] A.I.Duşcă, *Dreptul mediului. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 51.
[54] M.M.Duțu-Buzura, *European Climate Pact–Framework for Information and Participation of the Public to the Climate Change Challenge*, Romanian Journal of Public Affairs, vol. 12, nr. 3/2021, p. 29-40.
[55] M.M.Duțu-Buzura, *Noi dimensiuni și probleme ale contenciosului climatic*, Revista *Universul Juridic*, nr. 7/2023, p. 6-15; G.Gîrleşteanu, *Persoana juridică–titular al dreptului fundamental la libertate economică*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 21, nr. 2/2012, p. 125-134.
[56] R.Duminică, *Dreptul mediului*, C.H.Beck, București, 2025, p. 93.
[57] B.Le Baut-Ferrarese, *Le droit de la sécurité d'approvisionnement énergétique dans l'Union européenne*, Larcier, Bruxelles, 2024, p. 52.

şi a altor politici fundamentale ale Uniunii.[58] Această complexitate explică dificultatea realizării unui echilibru durabil şi justifică analiza aprofundată a raportului dintre securitatea energetică şi tranziţia verde, care va fi dezvoltată în secţiunile următoare.[59]

Propunem *de lege ferenda* clarificarea expresă, la nivelul dreptului primar, a raportului dintre securitatea energetică şi obiectivele climatice ale Uniunii. Deşi art. 194 TFUE consacră pluralitatea obiectivelor politicii energetice, acesta nu precizează, în mod explicit, mecanismul de conciliere dintre securitatea aprovizionării şi imperativele decarbonizării. O eventuală revizuire a tratatelor ar putea introduce o dispoziţie interpretativă care să prevadă că realizarea securităţii energetice trebuie să fie compatibilă, în mod structural, cu obiectivul neutralităţii climatice, consacrat în legislaţia derivată şi consolidat prin angajamentele internaţionale ale Uniunii. O asemenea intervenţie ar avea rolul de a reduce ambiguităţile teleologice şi de a consolida coerenţa normativă a politicii energetice, evitând interpretările care ar putea legitima o disociere structurală între securitate şi sustenabilitate. În acest mod, dreptul primar ar reflecta mai fidel evoluţia ordinii juridice europene către un model integrat de securitate energetică durabilă.

Tranziţia verde şi Pactul Verde European

Tranziţia verde reprezintă una dintre cele mai profunde transformări normative şi instituţionale ale Uniunii Europene din ultimele decenii.[60] Dincolo de dimensiunea sa politică şi strategică, aceasta constituie o veritabilă paradigmă juridică emergentă, care reconfigurează obiectivele, principiile şi instrumentele dreptului Uniunii.[61] Tranziţia verde nu se limitează la protecţia mediului în sens clasic, ci implică o restructurare sistemică a modelului de dezvoltare economică, a politicilor energetice şi a relaţiei dintre creşterea economică şi utilizarea resurselor naturale.[62]

În plan juridic, tranziţia verde se sprijină pe o evoluţie graduală a dreptului mediului european, care a trecut de la o logică predominant corectivă – axată pe prevenirea şi sancţionarea poluării – la o logică structurală, orientată către transformarea anticipativă a sistemelor economice şi sociale.[63] Această mutaţie este reflectată în accentul pus pe obiective pe termen lung, pe integrarea cerinţelor de mediu în toate politicile Uniunii şi pe utilizarea unor instrumente juridice cu impact transversal.[64]

Tranziţia verde capătă, astfel, semnificaţia unui obiectiv normativ cu vocaţie constituţională, în măsura în care influenţează interpretarea şi aplicarea dreptului primar şi derivat al Uniunii Europene.[65] Ea devine un criteriu de evaluare a legitimităţii şi proporţionalităţii măsurilor adoptate în domenii aparent distincte, precum energia, transporturile, politica industrială sau politica fiscală.[66]

---

[58] D.Dănişor, A.I.Duşcă, *Dreptul la dezvoltare durabilă*, LDMD 5, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2018, p. 475-483, https://asociatia-alpha.ro/ldmd/05-2017/LDMD-05-Socs.pdf, consultat pe 20.01.2026.

[59] A.I.Duşcă, *Probleme în implementarea dreptului european al mediului în România*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 43, nr. 2/2023, p. 56-64.

[60] L.Dogaru, A.D.Dogaru, *The rights of nature. A new paradigm*, Curentul Juridic, nr. 2/2022, p. 70-81.

[61] A.I.Duşcă, *Les changements climatiques. Postulat ou thème plein de controverses?*, Les impliqués, Paris, 2024, p. 53.

[62] L.Dogaru, *Green Economy and Green Growth—Opportunities for Sustainable Development*, Proceedings of The 14th International Conference on Interdisciplinarity in Engineering, Târgu-Mureş, 8–9 October 2020, https://www.mdpi.com/2504-3900/63/1/70, consultat pe 21.01.2026.

[63] A.I.Duşcă, *Natura ca subiect de drept*, Revista *Dreptul*, nr. 11/2020, p. 33-61.

[64] D.Dănişor, A.I.Duşcă, *Justiţia în epoca crizelor ecologice. Răspunderea penală şi dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos*, C.H.Beck, Bucureşti, 2025, p. 78; R.Răducanu, *Brief considerations on some doctrine and judicial practice issues in the matter of crimes against the financial interests of the European Union*, Elevating Europe-Smart Initiatives and Administrative Innovation. Proceedings of the International Conference EU-PAIR 2023, p. 257-264, https://www.ceeol.com/search/chapter-detail?id=1218649, consultat pe 07.02.2025.

[65] A.I.Duşcă, *L'Union européenne et le droit de l'environnement. Législation, jurisprudence et écologie*, Editions Universitaires Européennes, Saarbrücken, 2011, p. 121.

[66] A.I.Duşcă, *La responsabilité préventive, essence de la responsabilité écologique*, Éditions universitaires européennes, Saarbrücken, 2014, p. 112.

Pactul Verde European constituie expresia programatică centrală a tranziţiei verzi la nivelul Uniunii Europene.[67] Deşi nu este un act juridic obligatoriu în sens formal, Pactul Verde are o funcţie normativ-orientativă de o importanţă majoră, influenţând decisiv procesul legislativ european şi direcţia politicilor publice.[68] Prin intermediul său, tranziţia verde este transformată dintr-un deziderat politic într-un cadru de referinţă pentru acţiunea normativă a Uniunii.[69]

Din punct de vedere juridic, Pactul Verde European poate fi calificat drept un instrument de *soft law* cu efecte structurante.[70] El stabileşte obiective clare, precum atingerea neutralităţii climatice până în anul 2050, şi trasează direcţii strategice care sunt ulterior concretizate prin acte de drept derivat cu forţă obligatorie.[71] Astfel, Pactul Verde funcţionează ca un catalizator al producţiei normative, orientând conţinutul şi interpretarea legislaţiei europene în domenii-cheie.[72]

Un element esenţial al Pactului Verde este caracterul său transversal. Acesta integrează politici variate – energie, industrie, agricultură, transporturi, finanţe – într-o viziune coerentă, depăşind fragmentarea tradiţională a competenţelor şi instrumentelor juridice.[73] În acest sens, Pactul Verde contribuie la consolidarea unei abordări holistice a tranziţiei ecologice, dar ridică totodată probleme juridice legate de coordonarea competenţelor şi de respectarea principiilor subsidiarităţii şi proporţionalităţii.[74]

Unul dintre cele mai relevante efecte juridice ale Pactului Verde European constă în normativizarea obiectivelor climatice.[75] Neutralitatea climatică, reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră şi creşterea ponderii energiilor regenerabile nu mai reprezintă simple obiective politice, ci sunt integrate în legislaţia Uniunii sub forma unor obligaţii juridice clare, cu termene şi mecanisme de monitorizare.[76]

Această normativizare are implicaţii semnificative asupra politicilor energetice. Energia este plasată în centrul tranziţiei verzi, fiind considerată principalul vector al decarbonizării economiei europene.[77] Dreptul Uniunii impune, astfel, o reorientare structurală a sistemelor energetice naţionale, favorizând sursele regenerabile, eficienţa energetică şi electrificarea consumului, în detrimentul combustibililor fosili.[78]

---

[67] A.I.Duşcă, *Probleme în implementarea dreptului european al mediului în România*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 43, nr. 2/2023, p. 56-64.

[68] M.Duţu, *Pactul verde pentru Europa – strategie de dezvoltare şi reper în afirmarea regimului juridic european al climei*, Studii și Cercetări Juridice – Serie Nouă, nr. 1/2021, p. 7-45; S.Răduleţu, *New Technologies and the Promotion of Freedom of Expression*, Revista de Ştiinţe Juridice, nr. 1/2013, p. 44-48.

[69] M.Duţu, M.M.Duţu-Buzura, *Noul cadru de acţiune juridico-instituţională europeană privind schimbarea climatică. Fundamentele dreptului UE al climei instituite prin Regulamentul (UE) 2021/1119 (Legea europeană pentru climă)*, Studii şi Cercetări Juridice, nr. 4/2021, p. 307-350.

[70] M.M.Duțu-Buzura, *Dimensiuni politico-juridice ale acțiunii internaționale a Uniunii Europene privind protecția mediului și combaterea schimbării climatice*, Studii și Cercetări Juridice–Serie Nouă, nr. 3/2023, p. 101-138.

[71] M.M.Duțu-Buzura, *Noi inițiative (globale) de dezvoltare a dreptului mediului*, Studii și Cercetări Juridice–Serie Nouă, nr.1/2021, p. 141-153.

[72] M.Duțu, *Pentru un al treilea pact interstatal al drepturilor omului: Pactul internațional privind drepturile de mediu*, Pandectele Române, nr. 5/2024, p. 15-27.

[73] L.Dogaru, *European Union Strategies and Policies in the Current Context of Technologization*, Proceedings of The 15th International Conference on Interdisciplinarity in Engineering, Târgu-Mureş, 7-8 octombrie 2021, https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-93817-8_30, consultat pe 25.01.2026; S.Cercel, I.Călinescu, M.S.Ticu, D.M.Dogaru, *Drept civil. Drepturi reale*, Universitaria, Craiova, 2016, p. 77.

[74] D.Dănişor, A.I.Duşcă, *Răspunderea penală ecologică: fundament filosofic şi provocări în protecţia mediului*, Revista de Drept Public, nr. 1/2025, p. 28-41.

[75] M.M.Duțu-Buzura, *The principle of ensuring a high level of climate protection under European Union Law*, Istorie, Cultură, Cetățenie în Uniunea Europeană, nr. 1/2022, p. 106-127; M.C.Dănişor, D.C.Dănişor, *Teoria generală a dreptului*, Universul Juridic, Bucureşti, 2023, p. 84.

[76] M.M.Duțu-Buzura, *Noi dimensiuni și probleme ale contenciosului climatic*, Revista *Universul Juridic*, nr. 7/2023, p. 6-15.

[77] R.Duminică, *Dreptul mediului*, C.H.Beck, Bucureşti, 2025, p. 130.

[78] A.I.Duşcă, *Generațiile viitoare ca subiect de drept*, Revista *Dreptul*, nr. 9/2020, p. 64-86.

Din perspectivă juridică, această evoluţie ridică problema raportului dintre obiectivele climatice obligatorii şi marja de apreciere a statelor membre în domeniul energiei.[79] Deşi tratatele recunosc dreptul statelor de a-şi alege mixul energetic, intensificarea obligaţiilor climatice limitează, în mod indirect, această libertate, generând o tensiune structurală între suveranitatea energetică şi imperativele tranziţiei verzi.[80]

Tranziţia verde nu este concepută exclusiv ca un proces tehnic sau ecologic, ci include o dimensiune economică şi socială explicit recunoscută la nivelul Uniunii Europene.[81] Pactul Verde European subliniază necesitatea unei tranziţii juste, care să atenueze impactul negativ asupra regiunilor, industriilor şi grupurilor sociale vulnerabile.[82] Această abordare se reflectă în dezvoltarea unor instrumente juridice şi financiare dedicate, menite să sprijine adaptarea economică şi socială la noile exigenţe climatice.[83]

Din punct de vedere juridic, integrarea dimensiunii sociale în tranziţia verde reprezintă o extindere semnificativă a sferei dreptului mediului şi a dreptului energiei.[84] Protecţia mediului nu mai este tratată ca un obiectiv autonom, ci ca parte a unui echilibru mai larg între sustenabilitate, competitivitate economică şi coeziune socială. Această abordare complexă complică, însă, procesul normativ, întrucât presupune concilierea unor interese şi valori potenţial divergente.[85]

În acelaşi timp, dimensiunea economică a tranziţiei verzi implică o reconfigurare a politicilor de investiţii şi a cadrului de reglementare financiară.[86] Dreptul Uniunii promovează orientarea capitalului către activităţi sustenabile, utilizând instrumente juridice inovatoare care condiţionează accesul la finanţare de respectarea criteriilor de mediu.[87] Această tendinţă accentuează caracterul normativ al tranziţiei verzi şi extinde influenţa sa asupra domeniilor tradiţional considerate neutre din punct de vedere ecologic.[88]

Deşi Pactul Verde European reprezintă un cadru ambiţios şi coerent, implementarea sa ridică numeroase provocări juridice.[89] În primul rând, caracterul său transversal generează riscul unor conflicte normative între diferite politici ale Uniunii, în special între obiectivele climatice şi cele de securitate energetică sau competitivitate economică.[90] Gestionarea acestor

---

[79] A.I.Duşcă, *Les changements climatiques. Postulat ou thème plein de controverses?*, Les impliqués, Paris, 2024, p. 100.

[80] A.I.Duşcă, *Climate change-the subject of heated polemics*, Studii Juridice şi Administrative, supliment 2024, p. 117-129; D.C.Dănişor, *Exerciţiul drepturilor şi libertăţilor - între liberalism şi etatism*, Revista de Drept Public, nr. 3/2017, p. 20-35; S.Răduleţu, *Unele aspecte controversate privind răspunderea penală a persoanei juridice*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 32, nr. 1/2018, p. 79-87.

[81] M.Duţu, *Integrarea europeană: între statul integrat, apartenenţa diferenţiată şi un nou tip de suveranitate*, Revista *Dreptul*, nr. 4/2023, p. 90-110; A.L.Nicu, *Rights and liberties of the human being within the democratic society in-between allegedly excessive importance and lack*, Jurnalul Libertăţii de Conştiinţă, vol. 9, nr. 3/2021, p. 530-567.

[82] D.Dănişor, A.I.Duşcă, *Răspunderea penală ecologică: fundament filosofic şi provocări în protecţia mediului*, Revista de Drept Public, nr. 1/2025, p. 28-41.

[83] A.I.Duşcă, *Conservation of natural habitats and species of wild fauna and flora – CJEU case law*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 42/2025, p. 1285-1296.

[84] L.Dogaru, *Green Economy and Green Growth—Opportunities for Sustainable Development*, Proceedings of The 14th International Conference on Interdisciplinarity in Engineering, Târgu-Mureş, 8–9 October 2020, https://www.mdpi.com/2504-3900/63/1/70, consultat pe 21.01.2026; L.Săuleanu, *Interpretarea dispoziţiilor art.2411 alin.3 din Legea nr. 31/1990 privind societăţile; condiţii: existenţa unei creanţe la momentul divizării şi dovada imposibilităţii obiective de recuperare a creanţei de la societatea divizată*, Revista Română de Drept Comercial, nr. 3/2020, p. 142-149.

[85] A.I.Duşcă, *Natura ca subiect de drept*, Revista *Dreptul*, nr. 11/2020, p. 33-61; R.Răducanu, *Câteva consideraţii de doctrină şi practică judiciară privind răspunderea penală a persoanei juridice în lumina noului Cod penal*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 25, nr. 1/2014, p. 112-115.

[86] M.Duţu, *De la "dreptul deşeurilor" la "dreptul economiei circulare"*, Revista *Universul Juridic*, nr. 5/2022, p. 7-15.

[87] A.I.Duşcă, Ş.C.Raicea, *Mass-media şi schimbările climatice*, Revista *Arhivele Olteniei*, nr. 38/2024, p. 149-161.

[88] A.I.Duşcă, Ş.C.Raicea, *Dreptul mediului. Caiet de seminar. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2024, p. 84.

[89] A.I.Duşcă, *Probleme în implementarea dreptului european al mediului în România*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 43, nr. 2/2023, p. 56-64.

[90] A.I.Duşcă, *Conservation of natural habitats and species of wild fauna and flora – CJEU case law*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 42/2025, p. 1285-1296; A.L.Nicu, *The People's Advocate and The Constitutional Court of Romania –*

conflicte presupune o interpretare fină a normelor şi o aplicare riguroasă a principiului proporţionalităţii.[91]

În al doilea rând, diferenţele structurale dintre statele membre complică realizarea unei tranziţii verzi uniforme.[92] Nivelul de dezvoltare economică, structura mixului energetic şi capacitatea administrativă variază semnificativ, ceea ce ridică probleme de echitate şi eficienţă în aplicarea dreptului Uniunii.[93] Aceste diferenţe pun sub presiune mecanismele de solidaritate şi pot afecta legitimitatea socială a tranziţiei verzi.[94]

Nu în ultimul rând, tranziţia verde se desfăşoară într-un context geopolitic marcat de incertitudine şi instabilitate, care poate afecta accesul la resurse, lanţurile de aprovizionare şi costurile energetice.[95] Dreptul Uniunii este astfel confruntat cu necesitatea de a asigura flexibilitate şi adaptabilitate, fără a compromite obiectivele pe termen lung ale Pactului Verde European.[96]

Tranziţia verde şi Pactul Verde European configurează un nou cadru normativ de referinţă pentru politica energetică şi economică a Uniunii Europene.[97] Ambiţia şi complexitatea acestui cadru explică apariţia unor tensiuni structurale cu obiectivul securităţii energetice, tensiuni care vor fi analizate în detaliu în secţiunea următoare, din perspectiva conflictelor politice şi a mecanismelor juridice de echilibrare.[98]

Propunem *de lege ferenda* stabilirea, la nivelul dreptului derivat a unui principiu al securităţii energetice durabile, conceput ca principiu autonom al dreptului Uniunii Europene. Acest principiu ar integra, într-o formulare unitară, exigenţele continuităţii aprovizionării, accesibilităţii economice şi compatibilităţii climatice, evitând tratarea separată şi potenţial conflictuală a acestor obiective. Recunoaşterea unui asemenea principiu ar permite o interpretare sistemică a normelor din domeniul energiei şi ar oferi Curţii de Justiţie a Uniunii Europene un reper conceptual suplimentar în controlul proporţionalităţii măsurilor naţionale şi europene. În acelaşi timp, el ar contribui la depăşirea opoziţiei dintre securitate şi tranziţie verde şi ar valida din punct de vedere juridic ideea că securitatea energetică autentică este inseparabilă de sustenabilitate.

---

entities involved in the affirmation of freedom and human rights in crisis situations, Jurnalul Libertății de Conștiință, vol. 11, nr. 1/2023, p. 74-99.

[91] A.I.Dușcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 41; E.G.Olteanu, *The extrapatrimonial rights of the person from the perspective of the new Romanian Civil Code*, Conferința Dny práva – 2012 – Days of Law, Masaryk University, Conference proceedings online http://www.dnyprava.cz/dokumenty/19245, p. 128-130; L.Dogaru, A.D.Dogaru, *The rights of nature. A new paradigm*, Curentul Juridic, nr. 2/2022, p. 70-81.

[92] M.Duțu, *Integrarea europeană: între statul integrat, apartenența diferențiată și un nou tip de suveranitate*, Revista *Dreptul*, nr. 4/2023, p. 90-110.

[93] A.I.Dușcă, *Poluarea olfactivă sau miasmele pe căile aerului*, Revista *Dreptul*, nr. 1/2019, p. 135-156.

[94] A.I.Dușcă, *Recent case law of the CJEU on the characterization of the existence of conduct having as its "object" or "effect" the prevention, restriction or distortion of competition within the meaning of article 101(1) TFEU*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 40/2025, p. 1196-1208.

[95] M.Duțu, *Dreptul mediului şi al climei Vol 1: Partea generală*, Universul Juridic, Bucureşti, 2022, p. 138.

[96] L.Dogaru, *European Union Strategies and Policies in the Current Context of Technologization*, Proceedings of The 15th International Conference on Interdisciplinarity in Engineering, Târgu-Mureș, 7-8 octombrie 2021, https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-93817-8_30, consultat pe 25.01.2026.

[97] L.Dogaru, *Dreptul mediului. Ediția a II-a revăzută şi adăugită*, Pro Universitaria, Bucureşti, 2020, p. 130.

[98] B.Le Baut-Ferrarese, *Le droit de la sécurité d'approvisionnement énergétique dans l'Union européenne*, Larcier, Bruxelles, 2024, p. 52; L.Săuleanu, *Principiile salvgardării societăţilor şi superiorităţii interesului social*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 32, nr. 1/2018, p. 88-99.

Tensiunile politice dintre securitatea energetică şi neutralitatea climatică

Tensiunile dintre securitatea energetică şi neutralitatea climatică îşi au originea într-o diferenţă structurală de temporalitate şi de raţionalitate politică.[99] Securitatea energetică este, prin natura sa, un obiectiv orientat preponderent către gestionarea riscurilor imediate şi pe termen scurt: continuitatea aprovizionării, stabilitatea preţurilor, evitarea disfuncţionalităţilor sistemice.[100] În schimb, neutralitatea climatică presupune o perspectivă pe termen lung, bazată pe planificare strategică, transformări structurale şi acceptarea unor costuri prezente în vederea unor beneficii viitoare.[101]

Această disjuncţie temporală generează o tensiune politică inerentă, în special în contexte de criză.[102] În situaţii de instabilitate geopolitică sau de perturbare a pieţelor energetice, presiunea politică se concentrează asupra asigurării securităţii aprovizionării, chiar şi cu preţul relativizării temporare a obiectivelor climatice.[103] Neutralitatea climatică riscă, astfel, să fie percepută ca un obiectiv abstract sau secundar, în raport cu necesităţile imediate ale economiei şi ale populaţiei.[104]

La nivelul Uniunii Europene, această tensiune este amplificată de pluralitatea intereselor naţionale.[105] Statele membre se confruntă cu realităţi energetice diferite, determinate de structura mixului energetic, de gradul de dependenţă de importuri şi de capacitatea economică de a susţine tranziţia verde.[106] În acest context, neutralitatea climatică, deşi asumată ca obiectiv comun, este adesea filtrată prin prisma intereselor naţionale de securitate energetică, ceea ce conduce la poziţii politice divergente şi la dificultăţi în adoptarea unor soluţii unitare.[107]

Crizele energetice recente au jucat un rol determinant în evidenţierea şi accentuarea tensiunilor dintre securitatea energetică şi neutralitatea climatică.[108] Creşterea bruscă a preţurilor la energie, riscurile de întrerupere a aprovizionării şi vulnerabilitatea infrastructurilor au determinat o reorientare a priorităţilor politice, atât la nivel naţional, cât şi european.[109] În aceste condiţii, obiectivele climatice au fost supuse unei presiuni crescânde, fiind percepute, în anumite discursuri politice, ca factori care limitează flexibilitatea reacţiei la criză.[110]

Din perspectivă juridico-politică, reacţia la crizele energetice a relevat un paradox structural: deşi tranziţia verde este prezentată ca o soluţie pe termen lung pentru consolidarea securităţii energetice, implementarea sa pe termen scurt poate accentua vulnerabilităţile

---

[99] M.Duţu, *Integrarea europeană: între statul integrat, apartenența diferențiată și un nou tip de suveranitate*, Revista *Dreptul*, nr. 4/2023, p. 90-110; D.C.Dănişor, *Juridicizarea conceptelor*, Revista *Dreptul*, nr. 3/2011, p. 52 – 69.

[100] F.Proedrou, *EU Energy Geopolitics. Strategic Premiums, Challenges, and Dilemmas in the Global Energy Transition Era*, Palgrave MacMillan, Londra, 2025, p. 52.

[101] M.M.Duţu-Buzura, *Noi contribuţii jurisdicţionale la dezvoltarea dreptului climei*, Revista *Universul Juridic*, nr. 9/2025, p. 96-109.

[102] M.Duţu, *Considerații în legătură cu delimitarea și corelarea sistemelor (regimurilor) juridice de prevenire și reparare a daunelor ecologice în dreptul român*, Revista *Dreptul*, nr. 3/2013, pp. 239-261.

[103] A.I.Duşcă, *Climate change-the subject of heated polemics*, Studii Juridice şi Administrative, supliment 2024, p. 117-129.

[104] M.M.Duţu-Buzura, *Noi dimensiuni şi probleme ale contenciosului climatic*, Revista *Universul Juridic*, nr. 7/2023, p. 6-15.

[105] A.I.Duşcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediția a III-a revăzută și adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 274; D.C.Dănişor, *Statul român între liberalism și naționalism. O analiză juridică și filozofică a principiilor constituționale*, Universul Juridic, Bucureşti, 2025, p. 84; D.Dănişor, *Statul–metaforă și realitate juridică*, Revista de Drept Public, nr. 2/2018, p. 57-66; A.Bogdan, *Drept internațional public*, Universitaria, Craiova, 2007, p. 52.

[106] A.I.Duşcă, *Les changements climatiques. Postulat ou thème plein de controverses?*, Les impliqués, Paris, 2024, p. 102.

[107] L.Dogaru, *The Main Goals of the Fourth Industrial Revolution. Renewable Energy Perspectives*, 13th International Conference Interdisciplinarity in Engineering (INTER-ENG 2019), p. 397-401, https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2351978920309367, consultat pe 22.01.2026.

[108] M.Duţu, *Probleme ale efectivității, eficienței și dezvoltării dreptului mediului în România. Aspecte de drept substanțial și drept procedural*, Revista *Dreptul*, nr. 11/2020, p. 11-36.

[109] A.I.Duşcă, Ş.C.Raicea, *Dreptul mediului. Caiet de seminar. Ediția a III-a revăzută și adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2024, p. 77.

[110] D.Dănişor, A.I.Duşcă, *Justiția în epoca crizelor ecologice. Răspunderea penală și dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos*, C.H.Beck, Bucureşti, 2025, p. 133; L.Dogaru, *Quelques principes du droit de l'environnement*, Curentul Juridic, vol. 72, nr. 1/2018, p. 104-117;

existente.[111] Investiţiile insuficiente în infrastructuri de stocare, intermitenţa surselor regenerabile şi ritmul inegal al adaptării sistemelor energetice au fost invocate pentru a justifica recurgerea temporară la surse convenţionale de energie, cu impact negativ asupra obiectivelor climatice.[112]

Această dinamică a generat o repolitizare a politicii energetice, în sensul revenirii statului ca actor central în gestionarea securităţii energetice.[113] Intervenţiile publice pe piaţa energiei, măsurile de sprijin pentru consumatori şi deciziile privind exploatarea unor resurse fosile au fost motivate de considerente de securitate şi stabilitate socială, chiar dacă acestea intră într-o relaţie tensionată cu angajamentele climatice asumate la nivel european.[114]

Neutralitatea climatică se bucură de un larg consens juridic la nivelul Uniunii Europene, fiind consacrată prin obiective obligatorii şi mecanisme de implementare.[115] Cu toate acestea, consensul juridic nu se traduce automat într-un consens politic deplin. Dimpotrivă, intensificarea obligaţiilor climatice a generat forme de contestare politică, atât la nivelul statelor membre, cât şi în cadrul dezbaterii publice europene.[116]

Această contestare nu vizează, în general, obiectivul neutralităţii climatice ca atare, ci costurile şi distribuţia sarcinilor asociate tranziţiei verzi.[117] Politicile climatice sunt percepute, în anumite contexte, ca afectând competitivitatea economică, securitatea energetică şi coeziunea socială.[118] Aceste percepţii alimentează discursuri politice critice, care solicită o recalibrare a ritmului şi a intensităţii tranziţiei, în funcţie de capacitatea reală a statelor membre de a o susţine.[119]

Din perspectivă juridică, această tensiune politică se reflectă în solicitările de flexibilitate normativă şi în accentul pus pe mecanisme de derogare, tranziţie graduală şi sprijin financiar.[120] Neutralitatea climatică rămâne un obiectiv juridic obligatoriu, însă modalităţile de realizare a acestuia sunt supuse negocierii politice continue, ceea ce afectează coerenţa şi previzibilitatea cadrului normativ.[121]

Un factor esenţial în configurarea tensiunilor dintre securitatea energetică şi neutralitatea climatică îl constituie interesele economice şi industriale ale statelor membre.[122] Tranziţia verde implică restructurări profunde ale sectoarelor energetice şi industriale, cu efecte directe asupra ocupării forţei de muncă, competitivităţii şi balanţei comerciale.[123] Aceste efecte

---

[111] A.I.Dușcă, *Dreptul mediului. Ediția a III-a revăzută și adăugită*, Universul Juridic, București, 2021, p. 77; G.Dănișor, D.Dănișor, *Raționea ca fundament al drepturilor omului: de la idealul universal la voința politică*, Conferința anuală a Institutului de Cercetări Socio-Umane din Craiova- C.S.Nicolăescu-Plopșor, Craiova, 6-8 noiembrie 2024.

[112] M.M.Duțu-Buzura, *Curtea Europeană a Drepturilor Omului: un pas important spre recunoașterea dreptului la climă*, Universul Juridic, nr. 4/2024, p. 5-12.

[113] A.I.Dușcă, *La responsabilité préventive, essence de la responsabilité écologique*, Éditions universitaires européennes, Saarbrücken, 2014, p. 110; D.Dănișor, *Statul–metaforă și realitate juridică*, Revista de Drept Public, nr. 2/2018, p. 57-66.

[114] A.I.Dușcă, *Les changements climatiques. Postulat ou thème plein de controverses?*, Les impliqués, Paris, 2024, p. 142; D.Dănișor, *Metafora dreptului*, Revista *Dreptul*, nr. 9/2018, p. 73-89.

[115] A.I.Dușcă, *Climate change-the subject of heated polemics*, Studii Juridice și Administrative, supliment 2024, p. 117-129.

[116] A.I.Dușcă, *Les changements climatiques. Postulat ou thème plein de controverses?*, Les impliqués, Paris, 2024, p. 143.

[117] L.Dogaru, *Green Economy and Green Growth—Opportunities for Sustainable Development*, Proceedings of The 14th International Conference on Interdisciplinarity in Engineering, Târgu-Mureș, 8–9 October 2020, https://www.mdpi.com/2504-3900/63/1/70, consultat pe 21.01.2026.

[118] A.I.Dușcă, *Probleme în implementarea dreptului european al mediului în România*, Revista de Științe Juridice, vol. 43, nr. 2/2023, p. 56-64.

[119] A.I.Dușcă, *Climate change-the subject of heated polemics*, Studii Juridice și Administrative, supliment 2024, p. 117-129.

[120] A.I.Dușcă, *The principle of environmental protection in internal law and in the European Union*, Revista de Științe Juridice, vol. 31, nr. 2/2017, p. 158-163.

[121] M.M.Duțu-Buzura, *Noi dimensiuni și probleme ale contenciosului climatic*, Revista *Universul Juridic*, nr. 7/2023, p. 6-15.

[122] A.I.Dușcă, *La responsabilité préventive, essence de la responsabilité écologique*, Éditions universitaires européennes, Saarbrücken, 2014, p. 131.

[123] A.I.Dușcă, *Climate change-the subject of heated polemics*, Studii Juridice și Administrative, supliment 2024, p. 117-129; E.G.Olteanu, *Mandatul organismelor de gestiune colectivă*, Revista Română de Dreptul Proprietății Intelectuale, nr. 2/2010, p. 16-20.

generează rezistenţă politică, în special în statele sau regiunile puternic dependente de industrii intensive energetic sau de exploatarea resurselor fosile.[124]

În acest context, securitatea energetică este adesea invocată ca argument pentru menţinerea unor capacităţi de producţie convenţionale sau pentru amânarea unor măsuri de decarbonizare.[125] Discursul politic pune accent pe riscurile de dezindustrializare şi de pierdere a autonomiei strategice, sugerând că o tranziţie verde prea rapidă ar putea slăbi poziţia economică a Uniunii Europene pe plan global.[126]

Această retorică evidenţiază o tensiune fundamentală între obiectivele de mediu şi cele de politică industrială, tensionând suplimentar relaţia dintre securitatea energetică şi neutralitatea climatică.[127] Dreptul Uniunii este, astfel, plasat într-o poziţie dificilă, fiind chemat să medieze conflicte între interese economice legitime şi imperativele protecţiei mediului.[128]

Departe de a reprezenta exclusiv un obstacol, tensiunile politice dintre securitatea energetică şi neutralitatea climatică pot fi interpretate şi ca un factor de evoluţie normativă.[129] Aceste tensiuni obligă Uniunea Europeană să dezvolte instrumente juridice mai sofisticate, capabile să integreze flexibilitatea şi adaptabilitatea fără a compromite obiectivele fundamentale.[130]

Din această perspectivă, conflictul politic dintre cele două obiective stimulează reflecţia asupra echilibrului normativ şi asupra rolului principiilor generale ale dreptului Uniunii, precum proporţionalitatea şi solidaritatea.[131] Gestionarea tensiunilor nu presupune abandonarea neutralităţii climatice, ci recalibrarea instrumentelor juridice, astfel încât tranziţia verde să contribuie efectiv la consolidarea securităţii energetice pe termen mediu şi lung.[132]

Tensiunile politice dintre securitatea energetică şi neutralitatea climatică reflectă complexitatea transformării energetice europene şi limitele unei abordări exclusiv normative.[133] Aceste tensiuni evidenţiază necesitatea unui echilibru juridic dinamic, capabil să răspundă simultan provocărilor imediate şi obiectivelor structurale ale Uniunii Europene, echilibru care va fi analizat în secţiunea următoare din perspectiva mecanismelor normative şi jurisdicţionale de conciliere.[134]

Echilibre normative şi jurisprudenţa CJUE

În ordinea juridică a Uniunii Europene, tensiunea dintre securitatea energetică şi neutralitatea climatică nu este tratată ca o contradicţie de principiu, ci ca o problemă de armonizare normativă între obiective concurente, fiecare având un fundament în dreptul primar şi o densitate normativă crescută în dreptul derivat.[135] Din această perspectivă, *echilibrul* nu

---

[124] A.B.Ilie, *Mining Procedures and Environmental Protection in Romania. Between Economical Benefits and Sustainable Development*, Journal of Advanced Research in Law and Economics, vol. I, nr. 2/2011, p. 115-119.
[125] D.Dănişor, *Imaginea animalului în drept*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 31, nr. 1/2017, p. 165-174.
[126] D.Dănişor, A.I.Dușcă, *Dreptul la dezvoltare durabilă*, LDMD 5, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2018, p. 475-483, https://asociatia-alpha.ro/ldmd/05-2017/LDMD-05-Socs.pdf, consultat pe 20.01.2026.
[127] A.B.Ilie, *Dreptul la un mediu sănătos – între un drept fundamental al omului şi o politică de formă fără substanţă*, Revista de Ştiinţe Politice, nr. 52/2016, p. 14-24.
[128] A.I.Dușcă, *The principle of environmental protection in internal law and in the European Union*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 31, nr. 2/2017, p. 158-163.
[129] A.B.Ilie, *The right to a healthy environment in international and EU states legislation*, Revista de Ştiinţe Politice, nr. 55/2017, p. 100-110.
[130] M.Duțu, *Integrarea europeană: între statul integrat, apartenența diferențiată și un nou tip de suveranitate*, Revista *Dreptul*, nr. 4/2023, p. 90-110.
[131] A.I.Dușcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediția a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 35.
[132] A.I.Dușcă, *Dreptul mediului. Ediția a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 16; D.Ghiță, *Executarea obligațiilor prin mijloace indirecte*, C.H.Beck, București, 2016, p. 74; A.B.Ilie, *The right to a healthy environment in international and EU states legislation*, Revista de Ştiinţe Politice, nr. 55/2017, p. 100-110.
[133] A.B.Ilie, *Precautionary Principle - too Vague to be a Viable Policy?*, Revista de Ştiinţe Politice, nr. 53/2017, p. 34-44.
[134] A.B.Ilie, *Dreptul mediului*, C.H.Beck, Bucureşti, 2017, p. 102; S.Răduleţu, *Unele aspecte controversate privind răspunderea penală a persoanei juridice*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 32, nr. 1/2018, p. 79-87.
[135] A.I.Dușcă, *Piața internă. Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene*, Universul Juridic, Bucureşti, 2019, p. 130.

trebuie înţeles ca o medie politică, ci ca un rezultat juridic al distribuirii competenţelor, tehnicilor legislative şi controlului jurisdicţional.[136]

Politica energetică a UE (art. 194 TFUE) îmbină obiective cu potenţial divergent: funcţionarea pieţei energiei, securitatea aprovizionării, eficienţa energetică şi dezvoltarea energiilor noi şi regenerabile, interconectarea reţelelor.[137] Prin însăşi formularea sa, art. 194 TFUE instituie un *pluralism teleologic* care obligă legiuitorul european să opereze cu instrumente de conciliere, nu cu ierarhii rigide.[138] Integrarea cerinţelor de mediu în toate politicile UE (art. 11 TFUE) şi obiectivele politicii de mediu (art. 191 TFUE) conferă tranziţiei verzi o funcţie transversală: chiar atunci când legiuitorul acţionează în temei energetic sau de piaţă internă, el nu poate eluda exigenţele de mediu.[139] Această logică explică de ce, în practică, echilibrul între securitate şi climă se realizează prin proporţionalitate, flexibilitate tranzitorie şi instrumente de piaţă (contracte pe termen lung, protecţie a consumatorilor, stimularea investiţiilor în capacităţi cu emisii reduse), nu printr-o simplă prevalenţă a uneia dintre finalităţi.[140]

Trebuie observat că, în situaţii de criză, dreptul UE recurge la temeiuri de urgenţă (în special art. 122 TFUE), care permit măsuri excepţionale, cu condiţia să rămână ţintite, temporare şi adecvate.[141] Litigiile recente arată că tocmai această zonă, a normelor de urgenţă energetică, devine un teren privilegiat pentru controlul CJUE asupra echilibrului normativ.[142] În contextul recurgerii repetate la art. 122 TFUE pentru adoptarea unor măsuri excepţionale în domeniul energiei, propunem *de lege ferenda* instituirea unui mecanism european permanent de evaluare a proporţionalităţii intervenţiilor de urgenţă asupra pieţei energiei. Un asemenea mecanism ar putea fi configurat sub forma unei obligaţii de revizuire periodică şi motivare consolidată, însoţită de o evaluare *ex ante* şi *ex post* a impactului asupra obiectivelor climatice şi asupra funcţionării pieţei interne. Instituţionalizarea unui control normativ suplimentar, fie prin implicarea consolidată a Agenţiei pentru Cooperarea Autorităţilor de Reglementare din Domeniul Energiei (ACER), fie printr-o procedură formalizată de aviz juridic, ar contribui la prevenirea transformării măsurilor excepţionale în instrumente cu caracter structural. O astfel de reformă ar consolida securitatea juridică şi ar întări legitimitatea intervenţiilor europene în perioade de criză.

În perioada 2024–2025 (şi cu efecte de implementare până în 2026), cadrul normativ european a cunoscut modificări care reconfigurează explicit relaţia dintre securitatea energetică şi tranziţia verde.[143] În ceea ce priveşte reforma designului pieţei energiei electrice din 2024 (stabilizarea preţurilor şi integrarea accelerată a regenerabilelor), adoptarea Directivei (UE) 2024/1711 de modificare a Directivelor (UE) 2018/2001 și (UE) 2019/944 în ceea ce privește îmbunătățirea organizării pieței energiei electrice a Uniunii[144] şi a Regulamentului (UE) 2024/1747 de modificare a Regulamentelor (UE) 2019/942 și (UE) 2019/943 în ceea ce privește îmbunătățirea organizării pieței energiei electrice a Uniunii[145] urmăreşte tocmai o reconciliere operaţională: menţinerea eficienţei pieţelor spot, dar cu întărirea contractării pe

[136] F.Proedrou, *EU Energy Geopolitics. Strategic Premiums, Challenges, and Dilemmas in the Global Energy Transition Era*, Palgrave MacMillan, Londra, 2025, p. 88; A.I.Duşcă, R.Bischin, *Câteva cuvinte despre protecţia faunei în dreptul intern şi internaţional*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 34, nr. 1/2019, p. 275-286.
[137] B.Le Baut-Ferrarese, *Le droit de la sécurité d'approvisionnement énergétique dans l'Union européenne*, Larcier, Bruxelles, 2024, p. 102.
[138] A.I.Duşcă, *Piaţa internă. Jurisprudenţa Curţii de Justiţie a Uniunii Europene*, Universul Juridic, Bucureşti, 2019, p. 140.
[139] A.I.Duşcă, *Dreptul mediului. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 107.
[140] A.I.Duşcă, *Natura ca subiect de drept*, Revista *Dreptul*, nr. 11/2020, p. 33-61.
[141] D.Dănişor, A.I.Duşcă, *Justiţia în epoca crizelor ecologice. Răspunderea penală şi dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos*, C.H.Beck, Bucureşti, 2025, p. 115.
[142] A.I.Duşcă, *Les changements climatiques. Postulat ou thème plein de controverses?*, Les impliqués, Paris, 2024, p. 110.
[143] B.Le Baut-Ferrarese, *Le droit de la sécurité d'approvisionnement énergétique dans l'Union européenne*, Larcier, Bruxelles, 2024, p. 131.
[144] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401711, consultat pe 01.02.2026.
[145] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401747, consultat pe 01.02.2026.

termen lung şi a protecţiei consumatorilor, pentru a reduce expunerea la volatilitate şi pentru a susţine investiţiile în capacităţi cu emisii reduse.[146] Comisia tratează această reformă ca o lecţie juridică a crizei preţurilor din 2022, orientată spre *suveranitate energetică* şi *neutralitate climatică* simultan.[147]

Referitor la Pachetul *hidrogen şi gaze decarbonizate* din 2024 (decarbonizarea pieţei gazelor fără a sacrifica securitatea aprovizionării), adoptarea Directivei (UE) 2024/1788 privind normele comune pentru pieţele interne în sectorul gazelor din surse regenerabile, al gazelor naturale și al hidrogenului[148] şi a Regulamentului (UE) 2024/1789 privind pieţele interne ale gazelor din surse regenerabile, gazelor naturale și hidrogenului[149] (publicare în JO în iulie 2024; aplicare/implementare etapizată, cu termene de transpunere până în 2026, potrivit Comisiei) instituie un cadru juridic pentru pieţele de hidrogen şi pentru înlocuirea treptată a gazelor fosile cu gaze regenerabile şi cu emisii reduse, integrând, însă, explicit preocupări de securitate a aprovizionării şi accesibilitate.[150] Cu privire la echilibrul normativ, pachetul operează ca o legătură între obiectivul climatic (decarbonizare) şi necesitatea funcţională a flexibilităţii sistemului energetic (rolul gazelor ca vector de echilibrare).[151]

Ca iniţiative de reducere a dependenţelor energetice externe din perioada 2025–2026 (securitatea ca motor al decarbonizării, dar şi ca potenţial factor de rigidizare), în 2025, Comisia a propus un proiect de regulament privind eliminarea treptată a importurilor de gaz natural rusesc (COM(2025) 828[152], având legătură directă atât cu securitatea energetică, cât şi cu reorientarea structurală a aprovizionării.[153] Din punct de vedere juridic, astfel de propuneri arată cum securitatea energetică se transformă într-un argument de accelerare a tranziţiei, dar ridică şi probleme de proporţionalitate, compatibilitate cu piaţa internă şi gestionare a impactului asupra preţurilor.[154]

În ultimii ani, Curtea de Justiţie a Uniunii Europene a fost chemată să traseze limitele juridice ale echilibrului securitate–climă în trei zone litigioase majore: a) măsuri de urgenţă în criză; b) calificarea investiţiilor *verzi* şi c) accesul la justiţie şi controlul actelor europene în materie de tranziţie.[155] Un reper central este jurisprudenţa privind Regulamentul (UE) 2022/1854 privind o intervenție de urgență pentru abordarea problemei prețurilor ridicate la energie[156], în special în ceea ce privește plafonarea veniturilor producătorilor.[157] În cauza C-633/23 Electrabel şi alţii[158], Curtea a interpretat dispoziţiile privind plafonarea veniturilor şi

---

[146] F.Proedrou, *EU Energy Geopolitics. Strategic Premiums, Challenges, and Dilemmas in the Global Energy Transition Era*, Palgrave MacMillan, Londra, 2025, p. 100; V.Găină, *Drept comercial român*, C.H.Beck, Bucureşti, 2017, p. 134.

[147] D.Dănişor, A.I.Duşcă, *Justiția în epoca crizelor ecologice. Răspunderea penală și dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos*, C.H.Beck, Bucureşti, 2025, p. 120; D.Ghiță, *Discuții privitoare la aplicarea penalităților în cazul neexecutării unor obligații de a face sau de a nu face în lumina art. 906 din noul Cod de procedură civilă și art. 1516 din noul Cod civil*, Revista *Dreptul*, nr. 1/2016, p. 46-62.

[148] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401788, consultat pe 02.02.2026.

[149] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401789, consultat pe 02.02.2026.

[150] D.Dănişor, A.I.Duşcă, *Justiția în epoca crizelor ecologice. Răspunderea penală și dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos*, C.H.Beck, Bucureşti, 2025, p. 121.

[151] M.M.Duțu-Buzura, *Noi contribuții jurisdicționale la dezvoltarea dreptului climei*, Revista *Universul Juridic*, nr. 9/2025, p. 96-109.

[152] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:ef933a1c-4c3b-11f0-a9d0-01aa75ed71a1.0021.02/DOC_1&format=PDF, consultat pe 03.02.2026.

[153] A.I.Duşcă, *Les changements climatiques. Postulat ou thème plein de controverses?*, Les impliqués, Paris, 2024, p. 100.

[154] D.Dănişor, A.I.Duşcă, *Justiția în epoca crizelor ecologice. Răspunderea penală și dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos*, C.H.Beck, Bucureşti, 2025, p. 125.

[155] M.M.Duțu-Buzura, *Curtea Europeană a Drepturilor Omului: un pas important spre recunoaşterea dreptului la climă*, Universul Juridic, nr. 4/2024, p. 5-12.

[156] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R1854, consultat pe 03.02.2026.

[157] M.M.Duțu-Buzura, *Obligația de diligență a întreprinderilor în materia schimbărilor climatice. Evoluții și involuții*, Revista *Universul Juridic*, nr. 5/2025, p. 89-100; D.Dănişor, A.I.Duşcă, *Consumers and European Contract Law*, The knowledge-Based Organization the 20th International Conference, 12-14 June 2014, Land Forces Academy, Nicolae Bălcescu Land Forces Academy Publishing House, p. 64-69; V.Găină, *Drept comercial român*, C.H.Beck, Bucureşti, 2017, p. 84.

[158] https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/document/C/2023/C-0633-23-00000000RP-01-P-01/ARRET/313754-RO-1-html, consultat pe 03.02.2026. Prin hotărârea pronunțată în cauza C-633/23, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a interpretat

modul de determinare a *veniturilor de piaţă*, luând în considerare pe de o parte, protecţia consumatorilor şi stabilitatea socială (securitate energetică în sens larg), pe de altă parte, menţinerea stimulentelor economice şi a funcţionării pieţei interne.[159]

Importanţa acestei linii jurisprudenţiale este dublă. Confirmă că dreptul UE poate admite măsuri corective intensive asupra pieţei în situaţii excepţionale, fără a anula logica liberalizării, dar impune condiţii privind tehnica naţională de implementare (inclusiv evitarea prezumţiilor care ar ignora veniturile efectiv realizate), tocmai prin filtrul proporţionalităţii şi efectivităţii dreptului UE.[160] În acelaşi sens, jurisprudenţa privind structurile pieţei şi rolul autorităţilor de reglementare rămâne relevantă pentru securitatea sistemului: hotărârea dată în cauza C-48/23[161] din 6 martie 2025 priveşte independenţa şi competenţele autorităţilor naţionale de reglementare în arhitectura pieţei interne a energiei—condiţie juridică a unei pieţe stabile şi, indirect, a securităţii aprovizionării.[162]

Un al doilea aspect, cu încărcătură politică majoră, priveşte includerea anumitor activităţi legate de gaz fosil şi energie nucleară în schema taxonomiei investiţiilor sustenabile.[163] În cauza T-625/22, Austria c. Comisia, Tribunalul (10 septembrie 2025)[164] a respins acţiunea în anulare împotriva Regulamentului delegat (UE) 2022/1214 de modificare a Regulamentului delegat (UE) 2021/2139 în ceea ce privește activitățile economice din anumite sectoare energetice și a Regulamentului delegat (UE) 2021/2178 în ceea ce privește publicarea de informații specifice referitoare la activitățile economice respective[165], reţinând, în esenţă, marja de apreciere a Comisiei în stabilirea criteriilor tehnice şi acceptând logica de tranziţie în

---

dispozițiile Regulamentului (UE) 2022/1854 privind intervenția de urgență pentru limitarea veniturilor producătorilor de energie electrică. Curtea a statuat că statele membre dispun de o marjă de apreciere în stabilirea mecanismelor naționale de calcul al veniturilor excedentare, inclusiv prin utilizarea unor prezumții sau metode forfetare, cu condiția ca acestea să permită o estimare rezonabilă a veniturilor reale. De asemenea, CJUE a reținut că aplicarea unor măsuri naționale anterior perioadei strict prevăzute de regulament nu este, prin ea însăși, incompatibilă cu dreptul Uniunii. Totuși, aceste măsuri trebuie să respecte principiile proporționalității, securității juridice și cooperării loiale. Hotărârea clarifică raportul dintre reglementarea unională în materie energetică și competențele normative ale statelor membre în context de criză.

[159] M.M.Duţu-Buzura, *Noi contribuţii jurisdicţionale la dezvoltarea dreptului climei*, Revista *Universul Juridic*, nr. 9/2025, p. 96-109.

[160] A.I.Duşcă, *Principiul efectivităţii-un nou principiu al Dreptului Mediului în Uniunea Europeană*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 26, nr. 1/2015, p. 144-151; V.Găină, A.M.Găină, *Reprezentarea societății comerciale și actele juridice încheiate de administratori*, Revista *Dreptul*, nr. 10/2017, p. 21-26.

[161] https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/document/C/2023/C-0048-23-00000000RP-01-P-01/ARR_COMM/298432-RO-1-html, consultat pe 03.02.2026. Prin hotărârea pronunțată în cauza C-48/23, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a interpretat dispozițiile art. 57 alin. (4) și (5), precum și art. 59 din Directiva (UE) 2019/944 privind normele comune pentru piața internă de energie electrică. Cauza a avut ca obiect compatibilitatea unor modificări legislative finlandeze cu cerința de independență a autorității naționale de reglementare în domeniul energiei. Curtea a statuat că dreptul Uniunii nu se opune, în principiu, adoptării unor măsuri legislative naționale care pot influența indirect nivelul tarifelor de distribuție, chiar dacă acestea intervin în cursul unei perioade de reglementare. Totuși, este esențial ca respectivele măsuri să nu aducă atingere autonomiei decizionale efective a autorității de reglementare și să nu stabilească ele însele metodologia concretă de calcul al tarifelor. Hotărârea clarifică delimitarea dintre competența legislativă a statelor membre și garanțiile de independență funcțională ale autorităților de reglementare prevăzute de dreptul Uniunii.

[162] A.I.Duşcă, *Recent case law of the CJEU on the characterization of the existence of conduct having as its "object" or "effect" the prevention, restriction or distortion of competition within the meaning of article 101(1) TFEU*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 40/2025, p. 1196-1208.

[163] F.Tesson, *Droit de l'énergie de l'Union européenne*, Bruylant, Bruxelles, 2024, p. 120; D.Dănişor, *Statul–metaforă şi realitate juridică*, Revista de Drept Public, nr. 2/2018, p. 57-66.

[164] https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/document/T/2022/T-0625-22-00000000RD-01-P-01/ARR_COMM/305845-RO-1-html, consultat pe 04.02.2026. Prin Ordonanța pronunțată în cauza T-625/22, Republica Austria împotriva Comisiei Europene, Curtea de Justiţie a Uniunii Europene a respins cererea de suspendare a executării Regulamentului delegat (UE) 2022/1214 privind taxonomia UE. Austria a solicitat măsuri provizorii împotriva includerii anumitor activități din domeniul energiei nucleare și al gazelor naturale ca activități durabile din punct de vedere climatic. Curtea a constatat că nu este îndeplinită condiția urgenței, întrucât reclamanta nu a demonstrat existența unui prejudiciu grav și ireparabil. De asemenea, s-a reținut că aplicarea regulamentului contestat nu produce efecte juridice obligatorii imediate asupra statelor membre. Curtea a apreciat că eventualele consecințe economice sau reputaționale invocate sunt ipotetice. Prin urmare, fără a se pronunța asupra fondului cauzei, Curtea a concluzionat că nu se justifică adoptarea măsurilor provizorii solicitate.

[165] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R1214, consultat pe 07.02.2026.

atingerea obiectivelor climatice.[166] Practic, instanţa a validat o formă de echilibru normativ: integrarea unor tehnologii contestate în arhitectura tranziţiei, sub condiţii, invocând inclusiv considerente de acoperire continuă şi fiabilă a cererii energetice. Acest echilibru validat de Tribunal poate fi nuanţat sau consolidat de Curte în etapa jurisdicţională a recursului.[167]

Un al treilea aspect privind raportul securitate–climă se referă la Regulamentul (UE) 2022/2577 de stabilire a unui cadru pentru accelerarea implementării energiei din surse regenerabile[168], adoptat ca măsură de urgenţă pentru accelerarea implementării proiectelor de energie regenerabilă.[169] În hotărârile din 12 noiembrie 2025, în cauzele T-534/23 şi T-535/23, Tribunalul a analizat refuzul Consiliului de a admite o cerere de reexaminare internă, concluzionând, în termeni tehnici, că actul adoptat în temeiul art. 122 TFUE nu era susceptibil de o astfel de reexaminare în cadrul mecanismului invocat.[170]

În hotărârea pronunţată la 28 noiembrie 2024 în cauza C-293/23 ENGIE Deutschland[171], Curtea de Justiție a Uniunii Europene a fost chemată să clarifice domeniul de aplicare al normelor pieţei interne a energiei electrice în raport cu instalaţiile de producţie şi reţelele interne asociate acestora.[172] Litigiul a avut ca punct de plecare interpretarea noţiunilor de *distribuţie a energiei electrice* şi *operator de sistem de distribuţie*, astfel cum sunt consacrate în dreptul Uniunii. Cauza a vizat o structură energetică locală, în cadrul căreia energia electrică era produsă într-o instalaţie de cogenerare şi distribuită către mai mulţi consumatori printr-o reţea internă.[173] Problema juridică centrală a fost dacă o astfel de activitate trebuie calificată drept distribuţie de energie electrică, atrăgând aplicarea integrală a obligaţiilor prevăzute de dreptul Uniunii pentru operatorii de sisteme de distribuţie, sau dacă poate fi exclusă din acest regim strict.[174]

Curtea a adoptat o abordare funcţională şi substanţială, subliniind că, în ceea ce priveşte calificarea juridică, nu depinde de statutul formal al operatorului sau de calificările din dreptul naţional, ci de natura efectivă a activităţii desfăşurate.[175] În acest sens, Curtea a reţinut că distribuţia de energie electrică presupune, în mod esenţial, transportul energiei prin reţele destinate alimentării publicului larg, în cadrul unui sistem deschis şi interconectat.[176] În analiza

---

[166] D.Dănişor, A.I.Duşcă, *Justiția în epoca crizelor ecologice. Răspunderea penală și dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos*, C.H.Beck, Bucureşti, 2025, p. 125.

[167] D.Dănişor, A.I.Duşcă, *Răspunderea penală ecologică: fundament filosofic şi provocări în protecţia mediului*, Revista de Drept Public, nr. 1/2025, p. 28-41.

[168] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R2577, consultat pe 07.02.2026.

[169] A.I.Duşcă, *The role of the principles of EU Law in the balance of the entire institutional system of the Union. Case Law*, The Proceedings of the International Conference Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity, 12th edition, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2025, p. 37-48, https://asociatia-alpha.ro/gidni/12-2025/GIDNI-12-Socs-f.pdf, consultat pe 07.02.2026.

[170] A.I.Duşcă, *Recent case law of the CJEU on the characterization of the existence of conduct having as its "object" or "effect" the prevention, restriction or distortion of competition within the meaning of article 101(1) TFEU*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 40/2025, p. 1196-1208.

[171] https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/document?source=document&text=&doclang=EN&docid=292741, consultat pe 08.02.2026. Prin hotărârea pronunțată în cauza C-293/23, ENGIE Deutschland GmbH, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a interpretat dispozițiile Directivei (UE) 2019/944 privind piața internă a energiei electrice, în special noțiunile *sistem de distribuție* și *operator de sistem de distribuție*. Cauza a vizat compatibilitatea unei reglementări naționale germane care excludea anumite sisteme private de furnizare a energiei de la calificarea drept rețele de distribuție. Curtea a statuat că existența unui sistem care transportă energie electrică către mai mulți utilizatori finali poate intra sub incidența directivei, indiferent de calificarea formală din dreptul național. S-a subliniat că statele membre nu pot introduce excepții generale care să golească de conținut obligațiile prevăzute de dreptul Uniunii. Interpretarea trebuie realizată în funcție de funcția economică și tehnică a sistemului. Hotărârea consolidează aplicarea uniformă a normelor pieței interne a energiei și limitează marja de apreciere a statelor membre în definirea operatorilor de rețea.

[172] D.Dănişor, A.I.Duşcă, *Justiția în epoca crizelor ecologice. Răspunderea penală și dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos*, C.H.Beck, Bucureşti, 2025, p. 135.

[173] Ibidem.

[174] Ibidem, p. 136.

[175] A.I.Duşcă, *Recent case law of the CJEU on the characterization of the existence of conduct having as its "object" or "effect" the prevention, restriction or distortion of competition within the meaning of article 101(1) TFEU*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 40/2025, p. 1196-1208.

[176] Ibidem.

sa, Curtea a acordat o importanţă deosebită scopului normelor privind piaţa internă a energiei, şi anume garantarea concurenţei, a accesului nediscriminatoriu la reţea şi a securităţii sistemului.[177] Ea a arătat că aplicarea automată a regimului juridic al distribuţiei unor reţele interne, cu funcţionare limitată şi fără impact semnificativ asupra pieţei, ar putea depăşi ceea ce este necesar pentru atingerea acestor obiective.[178]

Hotărârea evidenţiază, astfel, o delimitare clară între reţelele de distribuţie clasice şi anumite infrastructuri locale, care funcţionează într-un cadru închis şi sunt strâns legate de o activitate de producţie specifică.[179] Curtea a subliniat că dreptul Uniunii nu impune o extindere nelimitată a obligaţiilor de reglementare, atunci când aceasta ar putea frâna dezvoltarea unor soluţii energetice eficiente şi inovatoare.[180]

Din perspectiva tranziţiei verzi, hotărârea este deosebit de relevantă, întrucât confirmă posibilitatea integrării unor modele descentralizate de producţie şi consum de energie fără a le supune automat unui regim juridic conceput pentru pieţe larg deschise.[181] În acelaşi timp, Curtea a menţinut necesitatea respectării cerinţelor fundamentale de siguranţă şi protecţie a consumatorilor, reafirmând echilibrul dintre flexibilitate şi securitate.[182]

Concluzii

Analiza realizată în cadrul prezentului studiu evidenţiază faptul că raportul dintre securitatea energetică şi tranziţia verde în Uniunea Europeană nu poate fi redus la o opoziţie simplistă între interese economice imediate şi obiective ecologice pe termen lung. Dimpotrivă, această relaţie se configurează ca un raport structural de interdependenţă, în care cele două obiective se condiţionează reciproc şi se influenţează continuu în cadrul ordinii juridice europene. Securitatea energetică şi neutralitatea climatică reprezintă astăzi două criterii esenţiale de legitimitate ale politicilor Uniunii, iar realizarea lor presupune un exerciţiu permanent de echilibrare normativă.

Studiul a arătat că securitatea energetică a evoluat de la un obiectiv preponderent naţional şi strategic la un obiectiv juridic funcţional al Uniunii Europene, integrat într-un cadru normativ complex şi supus principiilor dreptului Uniunii. În acelaşi timp, tranziţia verde, consolidată prin Pactul Verde European şi prin normativizarea obiectivelor climatice, a dobândit o forţă juridică transversală, influenţând interpretarea şi aplicarea normelor din domeniul energiei, pieţei interne şi politicilor economice. Această dublă evoluţie explică apariţia unor tensiuni structurale, care nu sunt conjuncturale, ci inerente procesului de transformare energetică europeană.

Din perspectivă juridică, aceste tensiuni se manifestă cu precădere în contexte de criză, atunci când imperativul asigurării securităţii aprovizionării şi stabilităţii sociale tinde să prevaleze asupra exigenţelor climatice. Totuşi, analiza cadrului normativ şi a jurisprudenţei

---

[177] A.I.Dușcă, *Abuse of a dominant position in the case law of C.J.U.E*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 20/2020, p. 20-38.

[178] A.I.Dușcă, *Transport of electricity and problems arising from customs duties and charges with equivalent effect*, The Proceedings of the International Conference Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity, 11th edition, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2024, p. 45-54, https://asociatia-alpha.ro/gidni/11-2024/GIDNI-11-Socs-a.pdf, consultat pe 08.02.2026.

[179] D.Dănișor, A.I.Dușcă, *Justiția în epoca crizelor ecologice. Răspunderea penală și dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos*, C.H.Beck, București, 2025, p. 135; A.I.Dușcă, *Conservation of natural habitats and species of wild fauna and flora – CJEU case law*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 42/2025, p. 1285-1296.

[180] A.I.Dușcă, *The role of the principles of EU Law in the balance of the entire institutional system of the Union. Case Law*, The Proceedings of the International Conference Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity, 12th edition, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2025, p. 37-48, https://asociatia-alpha.ro/gidni/12-2025/GIDNI-12-Socs-f.pdf, consultat pe 07.02.2026.

[181] D.Dănișor, A.I.Dușcă, *Răspunderea penală ecologică: fundament filosofic și provocări în protecția mediului*, Revista de Drept Public, nr. 1/2025, p. 28-41.

[182] Ibidem; A.I.Dușcă, *Recent case law of the CJEU on the characterization of the existence of conduct having as its "object" or "effect" the prevention, restriction or distortion of competition within the meaning of article 101(1) TFEU*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 40/2025, p. 1196-1208.

recente a Curţii de Justiție a Uniunii Europene demonstrează că dreptul Uniunii nu legitimează o subordonare permanentă a obiectivelor climatice, ci permite doar ajustări temporare şi proporţionale, strict condiţionate de circumstanţe excepţionale. Astfel, echilibrul dintre securitate şi climă este controlat juridic, nu lăsat exclusiv deciziei politice.

Un rezultat esenţial al cercetării constă în evidenţierea rolului central al tehnicilor juridice de armonizare–proporţionalitatea, flexibilitatea tranzitorie, diferenţierea temporală şi controlul jurisdicţional–în gestionarea conflictelor dintre politici publice majore. Modificările legislative recente şi jurisprudenţa CJUE confirmă conturarea unui model european de echilibru normativ dinamic, în care intervenţia pe piaţa energiei, calificarea juridică a activităţilor energetice şi accelerarea tranziţiei verzi sunt supuse unor limite juridice clare, menite să asigure coerenţa şi previzibilitatea ordinii juridice europene.

În acelaşi timp, studiul subliniază că piaţa internă a energiei nu este un cadru neutru faţă de tranziţia verde. Dimpotrivă, calificările juridice şi interpretările jurisprudenţiale pot accelera sau frâna procesul de decarbonizare, influenţând direct structura investiţiilor, dezvoltarea producţiei descentralizate şi securitatea sistemului energetic. Acest aspect confirmă caracterul profund juridic al tranziţiei verzi şi rolul determinant al dreptului Uniunii în configurarea sa concretă.

Securitatea energetică şi tranziţia verde nu trebuie înţelese ca politici concurente, ci ca obiective juridice complementare, a căror reconciliere constituie una dintre principalele provocări ale dreptului Uniunii Europene contemporan. Capacitatea Uniunii de a gestiona această tensiune va depinde, în mod decisiv, de coerenţa cadrului normativ, de utilizarea prudentă a instrumentelor excepţionale şi de menţinerea unui control jurisdicţional eficient. Din această perspectivă, dreptul Uniunii Europene se afirmă nu doar ca un instrument de implementare a politicilor energetice şi climatice, ci ca principalul garant al echilibrului dintre securitate, sustenabilitate şi legitimitate democratică într-un context marcat de incertitudine şi transformare profundă.

BIBLIOGRAPHY:

1. Adrian Bogdan, *Drept internaţional public*, Universitaria, Craiova, 2007;
2. Sevastian Cercel, Irina Călinescu, Mădălin Savu Ticu, Dan Mihail Dogaru, *Drept civil. Partea generală*, Universitaria, Craiova, 2016;
3. Sevastian Cercel, Irina Călinescu, Mădălin Savu Ticu, Dan Mihail Dogaru, *Drept civil. Drepturi reale*, Universitaria, Craiova, 2016;
4. Dan Claudiu Dănişor, *Drept constituţional şi instituţii politice. Vol. I. Teoria generală*, C.H.Beck, Bucureşti, 2007;
5. Diana Dănişor, Anca Ileana Duşcă, *Justiţia în epoca crizelor ecologice. Răspunderea penală şi dimensiunea filosofică a dreptului la un mediu sănătos*, C.H.Beck, Bucureşti, 2025;
6. Mădălina Cristina Dănişor, Dan Claudiu Dănişor, *Teoria generală a dreptului*, Universul Juridic, Bucureşti, 2023;
7. Lucreţia Dogaru, *Dreptul mediului. Ediţia a II-a revăzută şi adăugită*, Pro Universitaria, Bucureşti, 2020;
8. Ramona Duminică, *Dreptul mediului*, C.H.Beck, Bucureşti, 2025;
9. Anca Ileana Duşcă, *Dreptul mediului. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021;
10. Anca Ileana Duşcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021;
11. Anca Ileana Duşcă, *La responsabilité préventive, essence de la responsabilité*

écologique, Éditions universitaires européennes, Saarbrücken, 2014;
12. Anca Ileana Duşcă, *Les changements climatiques. Postulat ou thème plein de controverses?*, Les impliqués, Paris, 2024;
13. Anca Ileana Duşcă, *Piaţa internă. Jurisprudenţa Curţii de Justiţie a Uniunii Europene*, Universul Juridic, Bucureşti, 2019;
14. Anca Ileana Duşcă, Ştefan Ciprian Raicea, *Dreptul mediului. Caiet de seminar. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2024;
15. Mircea Duţu, *Dreptul mediului şi al climei Vol 1: Partea generală*, Universul Juridic, Bucureşti, 2022;
16. Daniel Ghiţă, *Executarea obligaţiilor prin mijloace indirecte*, C.H.Beck, Bucureşti, 2016;
17. George Gîrleşteanu, *Drept constituţional şi instituţii politice*, Universul Juridic, Bucureşti, 2012;
18. Adrian Barbu Ilie, *Dreptul mediului*, C.H.Beck, Bucureşti, 2017;
19. Bernadette Le Baut-Ferrarese, *Le droit de la sécurité d'approvisionnement énergétique dans l'Union européenne*, Larcier, Bruxelles, 2024;
20. Filippos Proedrou, *EU Energy Geopolitics. Strategic Premiums, Challenges, and Dilemmas in the Global Energy Transition Era*, Palgrave MacMillan, Londra, 2025;
21. Diana Dănişor, *Metafora dreptului*, Revista *Dreptul*, nr. 9/2018, p. 73-89;
22. Diana Dănişor, *Statul–metaforă şi realitate juridică*, Revista de Drept Public, nr. 2/2018, p. 57-66;
23. Lucreţia Dogaru, *Eco-Innovation and the Contribution of Companies to the Sustainable Development*, Procedia Manufacturing, vol. 46/2020, p. 294-298, https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2351978920309148;
24. Lucreţia Dogaru, *European Union Strategies and Policies in the Current Context of Technologization*, Proceedings of The 15th International Conference on Interdisciplinarity in Engineering, Târgu-Mureş, 7-8 octombrie 2021, https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-93817-8_30;
25. Lucreţia Dogaru, *Green Economy and Green Growth—Opportunities for Sustainable Development*, Proceedings of The 14th International Conference on Interdisciplinarity in Engineering, Târgu-Mureş, 8–9 October 2020, https://www.mdpi.com/2504-3900/63/1/70;
26. Lucreţia Dogaru, *Objectification of civil liability for ecological damage. Sectorial aspects*, Curentul Juridic, nr. 2/2020, p. 91-103;
27. Lucreţia Dogaru, *Quelques principes du droit de l'environnement*, Curentul Juridic, vol. 72, nr. 1/2018, p. 104-117;
28. Lucreţia Dogaru, Antonia Diana Dogaru, *The rights of nature. A new paradigm*, Curentul Juridic, nr. 2/2022, p. 70-81;
29. Lucreţia Dogaru, *The Main Goals of the Fourth Industrial Revolution. Renewable Energy Perspectives*, 13th International Conference Interdisciplinarity in Engineering (INTER-ENG 2019), p. 397-401, https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2351978920309367;
30. Anca Ileana Duşcă, *Abuse of a dominant position in the case law of C.J.U.E*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 20/2020, p. 20-38.
31. Anca Ileana Duşcă, Robert Bischin, *Câteva cuvinte despre protecţia faunei în dreptul intern şi internaţional*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 34, nr. 1/2019, p. 275-286;
32. Anca Ileana Duşcă, *The principle of environmental protection in internal law and in the European Union*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 31, nr. 2/2017, p. 158-163;
33. Anca Ileana Duşcă, *The principle of sustainable development in The European Union*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 8/2016, p. 225-230;

34. Anca Ileana Duşcă, *The role of the principles of EU Law in the balance of the entire institutional system of the Union. Case Law*, The Proceedings of the International Conference Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity, 12th edition, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2025, p. 37-48, https://asociatia-alpha.ro/gidni/12-2025/GIDNI-12-Socs-f.pdf.
35. Anca Ileana Duşcă, *Transport of electricity and problems arising from customs duties and charges with equivalent effect*, The Proceedings of the International Conference Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity, 11th edition, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2024, p. 45-54, https://asociatia-alpha.ro/gidni/11-2024/GIDNI-11-Socs-a.pdf.
36. Anca Ileana Duşcă, Simina Badea, *Protection of The Human Right to A Healthy Environment in Europe*, Indian Journal of Applied Research, vol. 5, nr. 2/2015, p. 298-301;
37. Mircea Duţu, *Infracţiunile de mediu în Uniunea Europeană: se impune armonizarea extinsă sau noi instrumente de aplicare?*, Revista Dreptul, nr. 8/2016, p. 157-171;
38. Mircea Duţu, *Pentru un nou, veritabil și eficient drept represiv (penal) al mediului*, Revista *Dreptul*, nr. 11/2020;
39. Mircea M. Duţu-Buzura, *Dimensiuni politico-juridice ale acţiunii internaţionale a Uniunii Europene privind protecţia mediului şi combaterea schimbării climatice*, Revista de Studii și Cercetări Juridice, vol. 68, nr. 3/2023, p. 101-138;
40. Adrian Barbu Ilie, *Dreptul la un mediu sănătos – între un drept fundamental al omului și o politică de formă fără substanță*, Revista de Științe Politice, nr. 52/2016, p. 14-24;
41. Adrian Barbu Ilie, *Precautionary Principle - too Vague to be a Viable Policy?*, Revista de Ştiinţe Politice, nr. 53/2017, p. 34-44;
42. Adrian Barbu Ilie, *The right to a healthy environment in international and EU states legislation*, Revista de Ştiinţe Politice, nr. 55/2017, p. 100-110.
43. Ruxandra Răducanu, *Câteva consideraţii de doctrină şi practică judiciară privind răspunderea penală a persoanei juridice în lumina noului Cod penal*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 25, nr. 1/2014, p. 112-115;
44. Sebastian Răduleţu, *Unele aspecte controversate privind răspunderea penală a persoanei juridice*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 32, nr. 1/2018, p. 79-87.